

AHMET EFE

AKIÇAG

OSMANLI

ÇOCUKLARA

OSMANLI TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-12

OSMANLI TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ

AHMET EFE

AKÇAĞ BASIM YAYIM PAZARLAMA A.Ş.
Hükümet Cad. 8/C Ulus-ANKARA

AKÇAĞ YAYINLARI

Genel Yayın No: 50

Çocuk Kitapları: 5

İSBN : 975-7568-29-5

Bu eserin bütün yayın hakkı Akçağ A.Ş.'ne aittir.

Kapak : Kandil Grafik
Kapak Baskı: Önder Matbaası
Dizgi : Kandil Foto Dizgi
Baskı : Ofset Repromat
Cilt : Balkan Cilt Sanayii
1. Baskı 1990 - Ankara

“Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi” adını verdiğimiz bu çalışma, altı asır boyunca yeryüzünün en kudretli devletlerinden biri olarak hayat süren Osmanogulları’nın tarihini öğretmek için kaleme alınmıştır.

Bilindiği gibi Osmanlı Devleti 1299 tarihinde büyük bir devlet adamı olan Osman Gazi ve ünlü komutanlarının üstün gayret ve çalışması ile kuruldu. Küçük bir aşiretten yeni bir devlet doğdu. Selçuklu devletinin son yılları içinde, Anadolu’nun dört bir yanında ortaya çıkmış olan beyliklerin belki de en güçsüzü sayılan Osmanlı Beyliği, gayesine erişebilmek için sadece Bizanslılarla uğraşmaya ve onların topraklarını ele geçirerek sınırlarını genişletmeye başladı. Kardeş beyliklerle uğraşmaktansa, İslam düşmanı güçlerle savaşmayı istedi. Kısır çekişmelerden uzak, ileriye gören dikkatli bir gözle faaliyetini sürdürdü. Davası müslümanların birliği, güçlenip kuvvetlenmesi ve yüce Allah’ın dini olan İslâm’ın cihana hâkim hale getirilmesi idi. Zaten Osman Gazi’nin oğluna vasiyetinde bu hedef açıkça belirtilmişti. “Oğlum, bizim davamız kuru kavga ve cihangirlik davası değildir. Ben bütün ömrümde dinimize hizmet için yaşadım. Sana yakışacak olan da budur.”

Osmanlı İmparatorluğu gerçekten büyük devlet adamları yetiştirdi. Osman Gazi’den sonra yerine, Orhan Gazi gibi bir kahraman geçti. Sonra Kosova Şehidi Murad Hüdavendigar, Cihangir Padişah Yıldırım Beyazıt, yılmak ve bıkmak nedir bilmeyen Çelebi Sultan Mehmed, Varna Kahramanı II. Murad ve İstanbul’u fethederek, Peygamberimizin müjdesine mazhar olan Fatih Sultan Mehmet Han. Sonra Yavuzlar, Kanuniler, IV. Muradlar ve Abdulhamid Han’lar...

İnsanımız, her biri tarihin şerefi olmuş bu kahraman atalarını ve onların hayat mücadelelerini iyi öğrenmelidirler. Tarih ilminin insana kazandırdığı büyük fayda asla unutulmamalıdır. Bilhassa kendi tarihlerini ve kendi atalarını iyi tanıyan insanların geleceğe doğru daha dikkatli adımlarla yürümesi ve yaşanmış tecrübelerden istifade etmesi kolay olacaktır.

Bugüne kadar Osmanlı tarihi konusunda pek çok eser neşredilmiştir. İçlerinde çok değerlileri bulunduğu gibi yanlış bilgilerle dolu olanları da vardır. Bilhassa ecnebi yazarların eserlerini kaynak olarak kabul etmiş kitaplarda bu yanlışlıklara sık sık rastlanmaktadır. Mesela Yıldırım Beyazıt Han'ın yüzüğündeki zehiri içerek intihar ettiği rivayeti, kendi zamanında yaşamış hiçbir tarihçi tarafından bildirilmemişken, daha sonraki bazı müellifler bu rivayete ağırlık vermişlerdir. Böylesine kudretli bir padişahın, İslâm'ın kesinlikle yasakladığı bir cinayeti işleyip intihar etmiş olması düşünülemez. İkinci bir misal olarak, Abdülhamid Han'ı ele alabiliriz. Bir takım yazarlar, O'nu İsraillilere Filistin'de bir devlet kurmaya mücadele etmediği için "Kızıl Sultan" olarak takdim etmişlerdir. Oysa tarihin dikkatli bir tetkiki Abdülhamid Han'ın ne derece güçlü bir şahsiyete sahip olduğunu ve milletin menfaatlerini her şeyin üstünde tuttuğunu göstermektedir.

Biz, ansiklopedimizde mümkün olduğunca büyük bir dikkat göstermeye ve huralaları gerçeklerden ayırmaya çalıştık. İstifade ettiğimiz kaynaklar daha ziyade Osmanlı müelliflerinin eserleri oldu. Zaman zaman ecnebi yazarların kitaplarına baktık. Gayemiz, tarihi saptırmadan, Osmanoğullarını sevap ve günahları ile ortaya koymak, özellikle çocuklarımıza ve genç insanlarımıza sağlam bilgiler ulaştırmaktır. Osmanlı Tarihinin tam tetkiki mutlak surette zaruri ve hatta hayati-dur. O dönemi bir kaleme silip atmak ve "geriye mi döneceğiz?" gibi çok yanlış bir düşünceyle hareket etmek basiretsizlik olacaktır. Hiç bir şey geriye dönemez. Önemli olan geride kalanlardan ibret alabilmek ve onların düştükleri hatalara düşmemektir.

Bu Ansiklopedi, daha ziyade çocuklarımız için hazırlandığından konuların ayrıntılarına girilmemiştir. Sade bir anlatım tercih edilmiş, mümkün olduğunca çok resim kullanılmıştır. Ansiklopedi, Padişahları tahta çıkış sırasıyla işlemekte ve müstakil konular olarak takdim etmektedir. Eser, Kayı Aşiretinden yola çıkmış ve son padişah Vahudüddin'in vefatı ile noktalanmıştır.

Böylesine hacimli bir konuda bir takım yanlışların olması tabiidir. Hatalarımızın gösterileceğine ve yanlışlarımızın düzeltileceğine inancımız tamdır. Biz, yarınlarmızı kuracak yavrularımıza kendi büyük tarihleri içinden 600 senelik bir zaman dilimini sunuyor ve atalarını öğrenmelerini istiyoruz.

Şüphesiz ki en büyük yardım ve başarı yüce Allah'tandır.

Ahmet Efe

Babası: Ertuğrul Gazi

Annesi: Hayme Ana

Doğum Yeri: Söğüt

Doğum Tarihi: 1258

Vefat Tarihi: 1326

Kabrinin Bulunduğu Yer: Bursa (Gümüşlü Künbet)

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 16.000 km²

*Osmanlı Devleti'nin
kurucusu büyük sultan
Osman Gazi*

13.Yüzyılda Anadolu

Tarihi tetkikler Osmanlı Devleti'nin kurulduğu 13.Yüzyılda Anadolu'nun karmaşık bir görünüme arzettiğini ortaya koymuştur.

1071 Malazgirt Meydan Muharebesi'nden sonra Anadolu, Müslüman Türkler tarafından büyük bir süratle doldurulmaya başlandı. O vakte kadar Anadolu'nun hakimi olan Bizanslıların bu korkunç mağlubiyetleri, dünyanın en önemli merkezlerinden sayılan bu toprakları Müslüman Türklerle açtı.

Bu muharebeden daha önceleri de, Anadolu'yu Müslüman bir yurt haline getirmek ve İslâm Dini'ni yaymak için yüzlerce, binlerce insan, çeşitli şekillerde bu topraklara girmiş,

çeşitli noktalarda yerleşmiş ve faaliyetlerine başlamışlardı. O cesur ve dindar insanlar bir kaleyi içten çökertmek ister gibi Bizans içlerinde gizli veya açık çalışıyor, vardıkları her yerde gayr-ı müslimlerin (Bizanslı Hristiyanların) takdirlerini kazanıyorlardı. Çünkü dürüst, iyi niyetli, hoşgörülü ve çalışkan kimselerdi. Bunlara genellikle "Horasan Erenleri" deniliyordu.

1071 yılından sonra Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan, kumandanlarından Emir Danişmen, Mengücek, Saltuk ve Mansur'u Anadolu içlerini fethetmeye gönderdi. Bunlar büyük kahramanlıklar göstererek batıya doğru ilerlediler.

Daha sonra Kutalmışoğlu Süley-

man şah, ordularıyla Konya'ya kadar ilerleyip burada Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdu. Süleyman Şah Bizans'ın en önemli merkezi sayılan İznik'i bile zaptetti.

Süleyman Şah'ın vefatından sonra yerine oğlu I. Kılıçaslan hükümdar oldu. Kudretli bir sultan olan I. Kılıçaslan'ın fetihleri Bizanslıları çığına çevirmişti. Haçlı Seferleri tertipleyerek Türkleri Anadolu'dan sürüp çıkarmak istediler. Ne var ki Kılıçaslan yapılan savaşların hemen hepsinde büyük başarılar kazandı. Artık Anadolu'da İslâm güneşi parlıyor, her yanda sevindirici gelişmeler görünüyordu.

I. Kılıçaslan'dan sonra sırasıyla oğlu Mesud, torunu II. Kılıçaslan, onun oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev hükümdar oldular. 1219 yılında Alaaddin Keykubat Selçuklu Sultanı olunca devlet, muhteşem devrine kavuştu. Bu ilim fazilet ve cesaret sahibi oluncaya devlet, muhteşem devrine kavuştu. Bu ilim, fazilet ve cesaret sahibi sultan tam 22 sene devletini güçlendirip, büyüttü. Bu arada Selçuklular Bizans uçlarına akıncı birlikleri yerleştirip fatihlerine devam ettiler. Uç beyleri de devlete sadakat gösterip hayırlı hizmetler gerçekleştirdiler.

Alaaddin keykubat zamanında Anadolu'da imar faaliyetleri gelişmiş, bu güzel yurt hanlar, hamamlar, kervansaraylar, cami ve mescidlerle donatılmaya başlamıştı. Celaleddin-i Rumî, Şeyh Bedreddin Konevî, Necmeddin Dâye, Seyyid Burhaneddin gibi ilim ve tasavvuf önderleri halkın yol göstericisi oldular. Daha başka

Papaz Piyer Lermite öncülüğündeki Haçlı Seferlerini büyük bir iman ve azimle püskürten ve barbar hristiyan askerlerine unutulmaz yenilgiler tattıran Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu Büyük Selçuklu Sultanı I. Kılıçaslan

“erenler” de çeşitli bölgelerde faaliyet gösteriyor ve hristiyan halkın dostluk ve sevgisini kazanıyorlardı. Artık Anadolu bütünüyle İslamlaşmaya hazırды.

Şartların böylesine müsait olduğu bu dönemde Anadolu Selçuklu Devleti yavaş yavaş çökmeye başladı. Zira doğudan, yeryüzünü kasıp kavu-

ran bir rüzgâr gibi esen Moğol istilas-
sı başgösterdi. Alaaddin Keykubat'tan
sonraki Selçuklu hükümdarları
hem birbirleriyle mücadeleye giriş-
miş, hem Moğollara karşı durmaya
çalışmışlardır.

Moğolların bu akıl almaz istilas-
sı sonunda Selçuklu Devleti çöktü. Son
Selçuklu Hükümdarı II. Mesud artık
hiçbir kudret ve kuvveti temsil etmi-
yor, devlet, ilhanlıların (Moğolların)
bir vilayeti sayılıyordu.

Bu durum Bizans uçlarına yerleş-
miş bulunan uç beylerinin başına
buyruk hareket etmelerini sağladı.
Artık itaat edecekleri bir devlet kal-

mamış gibiydi. Böylece Konya ve ci-
varında Karaman Oğulları, Beyşehir
civarında Eşref Oğulları Beyliği, Bor-
lu, Isparta, Eğridir ve Antalya civarın-
da Hamid Oğulları Beyliği, Muğla,
Aydın ve yöresinde, Menteşe Oğul-
ları Beyliği, Kütahya ve havalisinde
Germiyan Oğulları Beyliği, Gediz ve
civarında Saruhan Oğulları Beyliği,
Çanakkale ve havalisinde Karesi
Beyliği, Kastamonu ve Sinop'ta Çan-
darogulları (İsfendiyar Oğulları) Bey-
liği doğdu.

Ayrıca Sahip Ata Oğulları Beyliği,
Denizli Beyliği, Aydın Oğulları Beyli-
ği ve nihayet Söğüt ve civarında Os-

*Selçuklu Devleti'nden sonra
Anadolu'da ortaya çıkan beylikler*

Moğolların şerrinden korkup kaçan ve uçlara yerleşmiş olan insanlar beyleri ve vezirleriyle toplanıp, Ertuğrul Gazi ve oğlu Osman Bey'in katında biraraya geldiler.

manlı Beyliği meydana çıktı.

İşte 13. Yüzyılın sonlarında Anadolu, bir yanda Bizanslılar, bir yanda da böylesine karmaşık bir görüntü arzeden Müslüman Türk beylikleriyle doluydu.

Artık can ve mal emniyeti kalmamış, gerek Tatar Moğollarının istilası gerekse beyliklerin birbirine düş-

mesi bütün Anadolu'yu kana boğmuştu.

Türk Beylikleri içinde insanların büyük bir sevgi ve güvenini kazanan ve kardeş kavgalarıyla vakit geçirmektense Bizanslılarla uğraşmayı ve onların topraklarını fethetmeyi düşünen Ertuğrul Gazi ve oğlu Osman Gazi'nin talih güneşi doğmaya başladı. Gerçekten Ertuğrul Gazi ve oğlu, ne kendilerini Söğüt ve civarına yerleştiren ve uç beyliği yapmalarına mücadele eden Selçuklu Sultanlarına, ne de daha sonraları hakimiyet kuran İlhanlılara baş kaldırmamış, "Allah yolunda cihad" düşüncesiyle daima Bizanslılarla uğraşmışlardı. Bu du-

rum onlara olan saygı ve ümidi kuvvetlendirmiş, neticede Moğolların şerrinden korkup kaçan ve uçlara yerleşmiş olan insanlar, beyleri ve vezirleriyle toplanıp Osman Bey'in katında biraraya geldiler. Bu önemli toplantıda büyük Ahi Şeyhi ve Osman Bey'in kayınbabası olan Şeyh Edebali ve çevresindekilerin de önemli tesirleri görüldü. Müslümanların ileri gelenleri, Oğuz Han neslinden olup Kayı Aşiretine bey olan Osman'ın hanlığa ve padişahlığa gerçekten layık olduğunu, Selçuklu Sultanlarının artık bir hükmü kalmadığını, yıllardan beri ıstırap içinde bulunan halkın tek çareyi Osman Bey'e bağlılık ve itaatta gördüğünü, hepsinin Osman Bey'e hizmet etmeye hazır olduğunu bildirdiler. Osman Bey böylece, amcası Dündar Bey'in bile müsbet reyî ile sultanlığını ilan etti.

Osman Gazi ve Soyu

Kayı Aşiretinin Hikâyesi:

Ertuğrul Gazi

13.Asrın ilk yıllarında, Oğuzların Kayı boyuna mensup bir Türk aşireti Horasan'da yaşamaktaydı. Bu yıllarda başlayan büyük Moğol istilası pek çok kabile ve aşiretler gibi onları da göçe zorladı. Çünkü Moğollar girdikleri her yeri yakıp yıkıyor, akıl almaz bir vahşetle yeryüzünde hakimiyet kurmak istiyorlardı. Bu korkunç sele dayanmak ve onun önünde durmak imkânsız gibiydi.

Türk aşireti 1224 yılında Horasan'-

dan çıkıp batıya göç ederek Anadolu'ya geldi. Erzincan ve Ahlat civarına yerleşti. Aşiretin başında Kayı Soyu'ndan olan Kaya Alp'in oğlu Süleyman Şah (bir başka rivayete göre Gündüz Alp) bulunuyordu. Ahlat ve civarına yerleşen ve sayıları 50.000'e ulaşan bu Müslüman Türkler bir müddet sonra Moğol istilasının zayıflaması üzerine anayurtları olan Horasan'a dönmek istediler.

Süleyman Şah çevresinde toplanan aşiretiyle Fırat Nehri'ni izleyerek Halep üzerine yöneldi. Bugün dahi "Türk Mezarı" diye anılan caber Kalesi yakınları geldiklerinde Süleyman

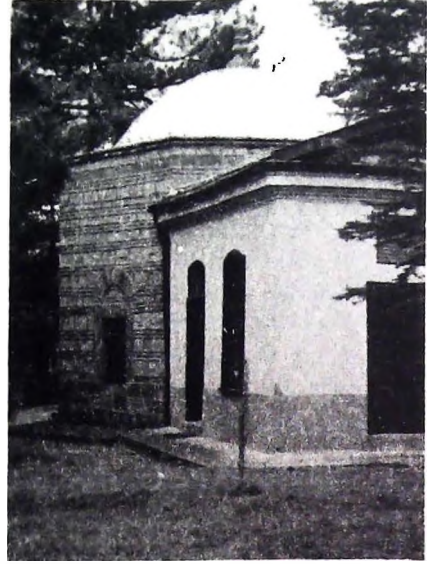
Ahlat, Horasan'dan çıkıp Batıya göç eden Kayı Aşiretinin ilk yerleşim merkezlerinden biridir.

Şah atıyla beraber Fırat Irmağı'na düşüp boğularak öldü. Cesedi Caber Kalesi'nde toprağa verildi.

Süleyman Şah'ın Sungurtekin, Gündoğdu, Dünder ve Ertuğrul adında dört oğlu vardı. Babalarının ölümü üzerine Sungurtekin ve Gündoğdu, aşiretin büyük bir kısmıyla Horasan'a, Ertuğrul ve Dünder da çok az bir kuvvetle Erzurum çevresine döndüler.

Ertuğrul ve Dünder hem aşiretlerinin daha iyi yaşabilecekleri bir yurt bulma, hem Allah yolunda cihad etme düşüncesiyle tekrar batıya yöneldiler. Bu arada Ertuğrul'un büyük oğlu Savcı Bey (Saruyatı), Anadolu Selçuklu Sultanı olan Alaaddin Keykubat'a giderek kendilerine cihad etme müsadese ve bir yurt verme isteğinde bulundu. Selçuklu sultanı bunu memnuniyetle kabul edip, Tatar Moğolları ile yaptığı bir savaşta da Ertuğrul'un yardımlarını gördüğü için, bu küçük Kayı Aşiretine Ankara yöresini yurt olarak verdi.

Ertuğrul Gazi daha sonra yurtlarında kendisine zarar vermeye çalışan Rumlarla çeşitli savaşlara girip zaferler kazandı. Bütün gayesi Allah'ın yüce dinini yeryüzüne hakim kılmak ve müslümanlara eziyet eden her türlü şer kuvvetle çarpışmaktı. Cesareti ve dehasıyla kısa zamanda ismini duyurdu. Selçuklu sultanı onu seiyor, takdir ediyor ve bağlılığına güveniyordu. Bu sebeple kendisini Bizans uçlarına uç beyi olarak görevlendirdi. Artık bu küçük Türk aşireti Eskişehir

Ertuğrul Gazi'nin Söğüt Kasabasında bulunan türbesi

ve civarını yurt edinmiş, civardaki Rum tekfurlarıyla kavgaya tutuşup yeni yerler fethetmeye başlamıştı.

Ertuğrul Gazi ileri görüşlü, kudretli bir insandı. Ötedenberi Anadolu'ya gelmiş ve her yana dağılmış bulunan ve Anadolu'yu İslâmlaştırma uğruna canla başla çalışan insanları başına topluyor, onların saygı ve sevgisini kazanıyordu. Bu arada oğulları olan Osman, Gündüz Alp ve Savcı Beyi de çok iyi yetiştirmiş, onlara idareciliğin, kahramanlığın ve dindarlığın gereklerini öğretmişti. Bilhassa küçük oğlu Osman cesareti ve ataklığıyla kendisini göstermişti.

Ertuğrul Gazi 1281 yılında vefat

*Cesaret ve kahramanlığı
mertliği ve ahlakî
meziyetleriyle
şöhret bulan ve
devrin en tanınmış
şeyhlerinden biri olan
Edebalı'nın
desteğini de alarak
Osmanlı Devleti'nin
temellerini atan
Osman Gazi'nin
nefis bir
gravürü.*

edince yerine "Cesaret ve mertliği, ahlakî meziyetleri dolayısıyla kavim ve kabileye baş olacak mevkide ve vasıfta görülen" küçük oğlu Osman Bey geçti. Ağabeyleri ve amcası Dündar Bey dahi bu işe itiraz etmeyip,

onun buyruğunda çalışmayı kabul ettiler.

Osman Bey idareyi ele aldığı anda 23 yaşında bulunuyordu.

Osman Gazi'nin Evliliği ve Çocukları

Osman Bey sık sık kendisini ziyaret ettiği ve büyük bir saygı gösterdiği, ilim ve faziletiyle şöhret bulmuş

olan Şeyh Edebalı'nın kızı Mal Hatun-la (Bir rivayete göre Edebalı'nın kızı'nın adı Balâ Hatun'dur) evlenmişti. Bu evlilik onun güç ve kudretini artırmış, bütün bir Anadolu'yu kuşatan dinî çevreleri kendisine bağlamıştı.

Osman Bey'in Mal Hatun'la olan evliliği Osmanlı Tarihi'nin efsaneleşmiş ve hafızalardan silinmez bir hikayesi halindedir. Buna göre:

Osman Bey o vakitler Eskişehir yakınlarındaki Kelburnu (İtburnu) denilen yerde bir zaviye kurmuş olan Şeyh Edebalı'yı sık sık ziyaret eder, O'nun ilim ve faziletinden istifade et-

meye çalışırdı. Bir defasında şeyhin kızı Mal Hatun'u görerek ona aşık oldu. Onunla mutlaka evlenmek istiyor ve çok yakınlarından başka bu sırrını kimseye açmıyordu.

Bu arada Eskişehir hakimi de şeyhin kızına talip olmuştu. Edebalı Osman Bey'in niyetini sezdiği ve onu çok sevdiği için Eskişehir hakiminin isteğini geri çevirmiş ve daha emniyetli olma düşüncesiyle bulunduğu yeri terkederek Ertuğrul bey'in hakim bulunduğu tarafa geçmişti.

Bir gece Osman Bey Şeyh'in evine misafir oldu. Her şeyi yüce Allah'a havale edip, hayatı için hayırlar dileyerek yatağına uzandı. Bir rüya gördü.

Rüyasında, ev sahibinin yanında yatmış olduğunu görüyordu. Şeyh Edebalı'nın göğsünden, birden, bir hilâl çıkıp büyüdü. Dolunay haline gelerek kendi göğsüne giriverdi. sonra yanlarında bir ağaç belirdi. Ağaç dalanıp budaklanıyor, yeşilliği ve güzelliği artıyordu. Dallarının gölgesi üç kıta ufuklarının sonlarına kadar karaları ve denizleri kaplayıverdi. Dört büyük dağ sırası, bu yapraklar çadırının, dört desteği gibi görünüyordu. Ağacın kökünden deniz gibi, gemilerle örtülmüş olarak, Dicle, Fırat, Nil ve Tuna fışkınyordu. Kırklar ekinlerle çevrilmişti. Dağlar sık ormanlarla taçlanmıştı. Bu dağlardan çıkan bereketli sular, gül bahçeleri ve servilikler arasından dolaşa dolaşa akıyor, uzaklarda, vadiler üzerinde kubbeler, ehramlar, dikili taşlar, sütunlar, haşmetli camiler görünüyordu. Ve bütün bun-

ların zirvelerinde bir hilâl parlıyordu. Minarelerin serefelerinden ezanlar okunuyor, mü'minler topluca namaza çağrılıyordu. Tam bu sırada hızlı bir rüzgâr esmeye ve ağacın yapraklarını dünyanın bütün şehirleri üzerine ve bilhassa iki karanın kucak açtığı, iki yakut ve iki zümrüt arasına yerleştirilmiş bir cevhere benzeyen ve bütün dünyayı çeviren bir yüzüğün en değerli taşı gibi duran İstanbul'a doğru savurdu. Osman yüzüğü parmağına geçirir geçirmez uyandı."

Gördüğü rüya Osman Bey'i derinden etkiledi. Sabah olur olmaz onu Şeyh Edebalı'ye anlattı. Büyük Şeyh Osman Bey'i tebessümle dinliyordu. Sonunda:

— Oğlum, dedi. Dolunay şeklinde gördüğün, kızım Mal Hatun'dur. Onu sana eş olarak vereceğim. İnşallah muazzam bir devlet kuracaksın. İsmi dünyanın dört bucağında şan ve şerefle anılacak. Soyundan gelenler adını yüceltip yaşatacaklar.

Osman Bey büyük bir sevinç, edep ve saygıyla Şeyh'in elini öptü.

Böylece Şeyh kızı Mâl Hatun Osman Bey'in eşi oldu. Bu mutlu beraberlikten Alaaddin ve Orhan isimli çocuklar doğdular. (Bazı tarihi kayıtlara göre ikinci Osmanlı Padişahı Orhan Gazi'nin Edebalı'nın kızı Mal Hatun'dan değil de Ömer adındaki bir beyin kızı olan Mal Hatun'dan doğmuştur.)

Ressam Münif Fehim tarafından yapılan ve Şeyh Edebali'yi gösteren yağlıboya bir tablo

Şeyh Edebali Kimdir?

Tarihi kaynaklar Osman Gazi'nin kayınbabası olan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük bir manevi hakka sahip olan Ahi Şeyhi Edebali hakkında şu bilgileri vermektedir:

Şeyh Edebali aslen Karamanlı'dır. Adana'da doğmuş, tahsilini Suriye'de (Şam'da) tamamlamıştır. Uzun yıllar İslamî ilimler üzerinde bilhassa İslam Fıkhı (hukuku) konusunda incelemeler yapmış, kendisini yetiştirmiş ve olgun bir şahsiyet olarak Eskişehir yakınlarındaki Kelpburnu (İtburnu)

denilen yere gelerek orada bir zaviye kurmuştur. Tasavvuf yolunu seçmiş, şeyh olmuş ve büyük bir nüfuz kazanmıştır. Uzun bir ömür sürdüğü rivayet edilmektedir. Vefatı damadı Osman Bey'i ve bütün Osmanlıları derin bir üzüntüye düşürmüştür. Cenazesi Bilecik'e defnedilmiştir. (1325-26)

Osman Gazi'nin Fetihleri

Babası Ertuğrul Gazi'nin 1288 yılında vefatından ve Söğüt'e defnedilmesinden sonra Kayı Aşireti'nin ve çevresinde toplanan diğer insanların başına geçti. Karacadağ, Söğüt ve Domaniç çevresinde hüküm sürmeye başladı. Saman Çavuş, Konuralp, Akçakoca, Aykutalp ve Gazi Abdurrahman gibi uç beyleri gelip itaatlarını bildirdiler. Bunlar Osman Gazi'nin ünlü komutanları olarak tarihe geçmişlerdir.

Osman Gazi ilk iş olarak komşuları olan ve Rum Beylerinin en kuvvetlisi sayılan İnegöl Tekfuru'nun işini bitirmek istedi. Komutanları ile istişare ederek İnegöl'e saldırdı. Yapılan kanlı savaşta Osman Gazi, kardeşi Savcı Bey'in oğlu Bay Hoca'yı da şehid vererek geri çekilmek zorunda kaldı. 1288 yılında yaptığı ikinci bir savaşta da kardeşi Savcı Bey şehid düştü. Fakat bu savaşta İnegöl Tekfuru mağlub edildi. Osman Bey 1291 yılında İnegöl Tekfuru'nun müttefiki olan Karacahisar üzerine yürüyüp kaleyi fethetti. Bu arada ötedenberi Osman Gazi'nin dostu olan Harmankaya Tekfuru Köse Mihal ile beraber

Sakarya Vadisinde Sorkun, Taraklı ve Göynük taraflarına akınlar yapıldı. (Köse Mihal 1314 yılında kendi isteği ile müslümanlığı kabul ederek, Osman Gazi'nin komutanları arasına katılmıştır.)

Osman Gazi'nin başarıları Bizans Tekfurlarını çileden çıkartıyordu. 1299 yılında Bilecik ve Yarhisar Tekfurları aralarında anlaşarak Osman Gazi'yi bir hile ile yok etmeyi planladılar. Ancak bu toplantıda bulunan Köse Mihal durumu gizlice Osman Gazi'ye haber verdi.

Yarhisar Tekfuru'nun kızı ile Bile-

cik Tekfuru'nun oğlunun düğün merasimine davet edilen Osman Gazi, hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi çıkageldi. Fakat bu arada Bilecik Kalesi'ne gönderdiği düğün hediyelerini getirenler kadın kıyafeti içindeki Osmanlı askerleri, hediye olarak getirilen sandıklar da içinde Osman Gazi'nin askerlerini saklayan birer tuzaktı.

Neticede Bilecik Kalesi kolayca fethedildi. Bunu düğün ziyafetinde haber alan Osman Gazi, etrafındaki yakınlarıyla atına binip, düşmanların şaşkın bakışları arasında düğün mey-

Osman Gazi'nin kendisine tuzak kurmak isteyenlere şahane bir oyun oynayarak kolayca fethettiği Bilecik'ten bir görünüş

danını terketti. Bilecik ve Yarhisar Tekfuru ve askerleri onları takip ettiler. Ne var ki, daha önce yolları üzerine tuzak kurmuş olan Osman Gazi'nin askerleri tarafından imha edildiler. Yarhisar Tekfuru'nun kızı Holofira, Nilüfer adını alıp müslüman olarak Osman Gazi'nin oğlu Orhan Bey'e nikahlandı. Osman Gazi daha sonra Turgut Alp isimli komutanını İnegöl Kalesi'nin fethine gönderdi. Ardından kendisi de giderek 1299 yılında İnegöl'ü fethetti.

Gece gündüz çalışıyor, kurulacak ve kendi adıyla anılıp, altı asır dünyaya hakim olan devletin temellerini atıyordu. Son derece dikkatli, sabırlı ve kahraman bir insandı. Birlik ve beraberliğe büyük önem veriyor, bu uğurda en yakınlarına bile göç açtırmıyordu. Bu sebeple aşireti başına geçmek isteyen ve bu hususta gizli çalışmalar yapan amcası Dündar Bey'i halkın gözü önünde oklayıp öldürdü. Bunu, alemin nizamı bozulmasın, kendisi büyük ıstıraplar çekse bile halkı rahat etsin diye yapmış, şüphesiz ki bu hareketinin büyük faydalarını görmüştü.

Konuyla ilgili olarak tarihin verdiği bilgi şudur:

"Dündar Bey, Osman Bey'in reisliğini bir türlü hazmedemiyor, münasip bir fırsat bekliyordu. Hatta rivayete göre Bilecik ve Yarhisar Tekfurlarının Osman Gazi'yi öldürmek için tertip ettikleri tuzaktan bile haberi vardı." Neşri Tarihi'nde ise Osman Gazi'nin, amcasını, Bilecik Tekfuru-

nun yakalanmasına mani olduğu için öldürdüğü beyan edilmektedir.

1299 senesi Osman Gazi'nin keşin ve açık olarak sultanlığını ilan ettiği ve devletini kurduğu tarihtir. Bu tarihte Bilecik fethedilmiş ve devletin merkezi buraya nakledilmiştir.

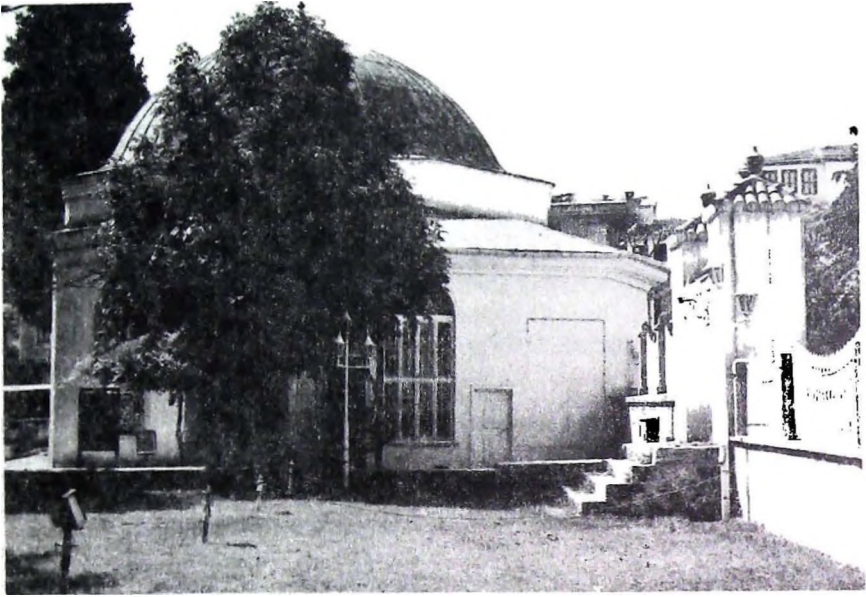
Daha sonra sırasıyla Bursa Yenişehir'ine yakın olan Köprühisar, Bursa'nın batısındaki Kite Hisarı, Ulubat Gölü'ndeki Alyos Adası, İznik ile İzmit arasındaki Karahisar, Lefke, Mektece, Akhisar, Geyve ve Löblüce kaleleri fethedildi.

Bu arada İznik'i fethetmek için 1301 yılında yol üzerinde Yenişehir isimli yeni bir şehir kuruldu. Kısa sürede gelişip büyüyen bu şehir, devletin karargahı durumuna geldi.

İznik iki taraftan kuşatıldı.

Uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin başkenti olan tarihi Bursa şehri

*Osman Gazi'nin Bursa'daki
Gümüşlü Künbet denilen yerdeki
muazzam türbesi*

1308 yılında da Bizans'ın en büyük şehirlerinden biri olan Bursa sıkıştırılmaya başlandı. Osman Gazi Bursa'nın kolayca fethedilmeyeceğini bildiği için şehri on seneye yakın bir süre muhasara altında tutmuştur. Bursa'nın muhasarası ve gittikçe gelişen Osmanlı Devleti bizanslıları yeni ve büyük bir tedbir bulmaya zorladı. Ezeli takdiklerini uygulayarak müslümanları birbirine düşürmeye çalıştılar. İmparator Anronikos, kızkardeşini o zaman Anadolu'da hakim durumda bulunan ve uç beylerini kontrol eden İlhanlı hükümdarına vererek, Moğolların Osman Gazi'yi ezmeleri-

ni istedi. Ne var ki, İlhanlılar kendi iç karışıklıkları yüzünden, Osman Gazi ile uğraşmaya vakit ve fırsat bulamadı. Hatta İlhanlı Hükümdarı İmparatorun kızkardeşini hanımları arasına bile katmadı.

Bursa'nın fethi sırasında Osman Gazi, iyice yaşlanmış ve romatizmadan doğan rahatsızlığı iyice artmıştı. Artık savaşlara oğlu Orhan Gazi gidiyor ve babasını aratmayan bir yiğitlikle zaferler kazanıyordu.

1320 tarihinde devletin bütün işlerini Orhan Gazi'nin idare ettiğini görüyoruz. 1326 yılında Bursa Orhan

Gazi tarafından fethedildi. Bu fetih-den bir müddet önce Şeyh Edebalı ve kızı Mal Hatun vefat ettiler. Osman Gazi de yatağından kalkamayacak kadar hasta idi.

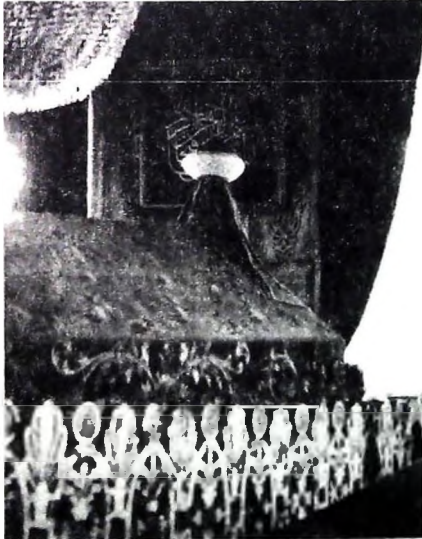
Orhan Gazi, Bursa'nın fethini tamamladığında babasının rahatsızlığı sebebiyle hemen Yenişehir'e döndü.

Osman Gazi'nin Oğlu Orhan Gazi'ye Vasiyeti ve Vefatı

Osman Gazi oğlunu yanına çağırarak ona vasiyetlerde bulundu. Tacut-Tevarih isimli kitabında Hoca Saadettin bu vasiyeti manzum olarak nakletmiştir. Biz onu nesirleştirerek ve sadeleştirerek aşağıya alıyoruz:

Osman Gazi'nin ünlü komutanlarının Söğüt'te, Ertuğrul Gazi türbesi yanındaki mezarları

Osman Gazi türbesinde padişahın muazzam sandukası

"Ey benim canım oğul, gel hüzürlenme. En sonunda işler böyle olur. Nice ihtiyarlar, nice gençler ölüp gider. Ben de bu dünyadan göçmek üzereyim. Fakat ardımda senin gibi bir oğul bıraktığım için gam yemiyorum. Sana bazı nasihatlar bulunacağım. Kulağını iyice aç ve dikkatle dinle. Sakın kendini zulme ve adaletsizliğe kaptırma. dünyayı adaletle imar et. Bütün güç ve gayretini Allah yolunda savaş için harca. Gazadan uzak bir yaşayışa düşme. Bilginlere saygılı ol. Onların sözlerine kulak ver. Çünkü şeriatın hükmü böylelikle hakim olur. Mal ve asker çokluğu seni asla mağrur etmesin. Şeriat ehli alimler kapından uzak düşmesin. Padi-

şahlığın aslı ülkede sağlanacak nizamdır. Hiçbir vakit kanuna aykırı işler yapma. Bizim dinimiz Allah'ın dini, gittiğimiz yol doğruluk yoludur. Emelimiz kuru kavga ve cihangirlik davası değildir. Ben, bütün ömrümce dinimize hizmet için yaşadım. Sana yakışacak olan da budur. Padişahlık, gece gündüz halkı korumak ve Allah'ın lütfuna mazhar olmak içindir."

Osman Gazi daha sonra gözlerini dünya hayatına kapadı (1326). Değerli şahsiyeti, devlet kuran dehası ve kahramanlığı ile ismini Türk-İslâm tarihine altın harflerle yazdırdı.

Kendisi uzuna yakın orta boylu,

kara yağız ve yuvarlak çehreli, kolları uzun, güçlü kuvvetli ve yakışıklı bir insandı.

Lakabı Fahreddin idi.

Cömertliği bütün çevre ün salmıştı. Her hafta yemek verir, misafir ağır-lar ve fakirlere ihsanlarda bulunurdu. Vefatında hemen hiçbir şeyi miras olarak bırakmamış olması onun ne kadar sade bir hayat yaşadığını göstermektedir. Başkalarının yapamadığı yapma kabiliyetine sahip, son derece sabırlı ve kahraman, fedakar ve adil, samimi ve dürüst bir insandı."

Kendisinden sonra yerine oğlu Orhan Gazi padişah oldu.

Babası: Osman Gazi

Annesi: Mal Hatun

Doğum Tarihi: 1281

Vefat Tarihi: 1360

Kabrinin Bulunduğu Yer: Bursa

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 95.000 km²

*İkinci Osmanlı Sultanı
Orhan Gazi*

Orhan Gazi'nin İlk Padişahlık Yılları

Babasının 1326 yılında vefatından sonra Osmanlı tahtına Orhan Gazi oturmuştur. 1281 yılında doğduğuna göre, padişah olduğunda 45 yaşında bulunuyordu. Nice savaşlara katılmış, nice fetihler gerçekleştirmişti. Devlet idaresinin ne olduğunu iyice kavramış, babasının gayesini gerçekleştirmek için çaba harcamaya başlamıştı.

Osman Gazi, oğlunun başarılarına çok sevinmekte ve onun, kendi yerini almasını istemekteydi. Bu sebeple bütün büyük fetihlere onu göndermiş, Bursa'nın fethine de yine onu memur etmişti.

Orhan Bey'in kardeşi Alaaddin Paşa ise savaşlarla pek ilgilenmemiş ve kendisini dedesi Şeyh Edebali'nin

hizmetine vererek, daha çok dinî, idarî ve hukukî meseleler üzerinde durmuştu.

Osman Gazi'nin vefat etmekte olduğunu Bursa'yı fethettikten sonra haber alan Orhan Bey hemen Yenişehir'e gelmiş, babasının vasiyetini dinlemiş ve sonunda, kardeşi Alaaddin Paşa ve devletin ileri gelenlerinin reyî ile Osmanlı padişahı olmuştur.

Tam bu günler içinde Orhan Bey'in sevgili eşi Nilüfer Hatun Süleyman Paşa'dan sonra doğan ikinci oğlu Murad'ı dünyaya getirmiş, babasının vefatına üzülen Orhan Bey Bursa'nın fethi ve oğlunun doğumu ile biraz teselli bulmuştur.

Orhan Bey her şeye rağmen büyük bir alçakgönüllülük göstererek

padişahlığı kardeşi Alaaddin Paşa'ya teklif etmiş, fakat o bunu kabul etmeyerek, kendisine vezir olmayı daha uygun görmüştü. İki kardeş arasındaki karşılıklı güven ve anlayış bütün ülkede büyük bir sevinç ve saygı doğurmuştur. Hammer Tarihinde bu olay şöyle anlatılmaktadır:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk siyasal ve idarî kurumlarının kurucusu olan Alaaddin, Orhan'ı biricik mirascı göstermiş bulunan babasının vasiyetine saygı göstererek, kardeşinin sürülerinin yarısını bile kabul etmedi. Sadece Nilüfer Çayı'nın batı yakasına düşen Kete Vadisi'nde bir köyü istedi. Bunun üzerine Orhan: "Madem ki sana teklif ettiğim atları, inekleri, koyunları almadın, öyleyse milletimin çobanı (veziri) ol" dedi.

Alaaddin bunu uygun gördü ve imparatorluk yükünün ağırlığını padişah ile bölüştü. Savaş sanatına aldirışsız olduğundan hükümetin ihtiyaçları ile uğraşarak, kardeşi yeni fetihlerle sultanlık sınırlarını durmadan genişletirken, o da devletin esaslarını yeni kurumlarla kuvvetlendirdi."

Orhan Bey ve kardeşi vasiyeti üzerine, babalarının cenazesini Bursa'ya getirip Gümüşlü Künbet denilen yere defnettirmiş, Bursa'yı da devletin başkenti yaparak yeni fetihlere girişmişlerdir.

Bursa'nın fethinden hemen sonra Osmanlı komutanlarından Akçakoca ve Konuralp Samandıra ve Aydos'u fethederek, Orhan Gazi'nin en büyük emellerinden olan İznik'in fethini kolaylaştırdılar.

Osman Gazi'nin olduğu kadar Orhan Gazi'nin de ünlü komutanlarından olan Akçakoca ve Konur Alp'in Söğüt'te bulunan mezarları

İznik'in Fethi

İznik Osman Gazi zamanından beri kuşatma altına alınmış, civarındaki kaleler fethedilmiş ve Bizanslıların bu eski başkenti artık fethedilmeye hazır hale getirilmişti.

1329 veya 1331 yılı Mayıs'ında Orhan Bey kuvvetlerini toplayarak İznik önlerine vardı. Uzun bir süre muhasara altında tutulan ve büyük bir sıkıntı içinde yaşayan İznik Tekfuru ve halkı ne yapacaklarını şaşırıldılar. Tam bu sırada, hem bizans sınırlarına iyice dayanan Osmanlılara ağır bir ders vermek, hem de en önemli merkezlerinden biri sayılan İznik'i kurtarmak düşüncesiyle Bizans İmparatoru

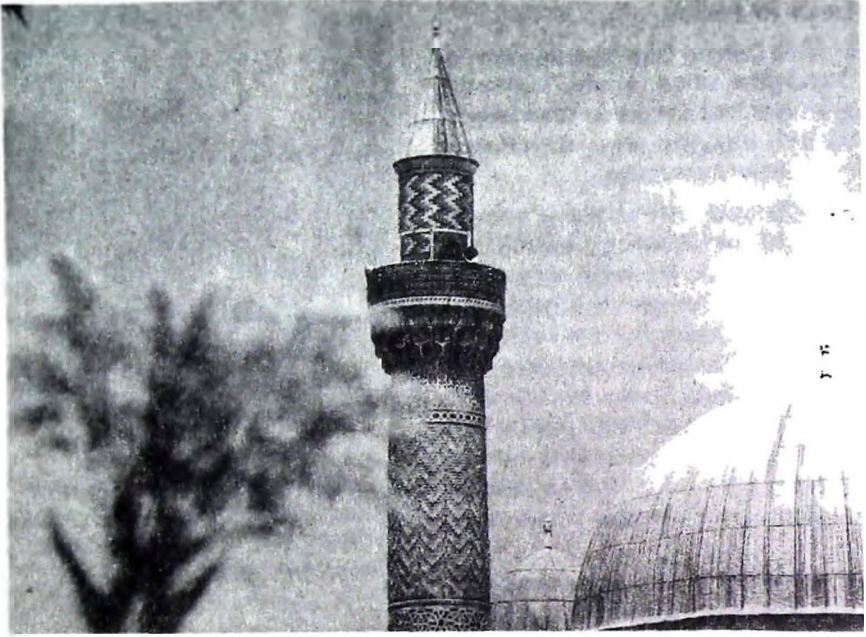
İznik, Orhan Gazi tarafından fethedildikten sonra çeşitli eserlerle donatılarak tam bir islam şehri haline getirildi. Yukarıda Nilüfer Hatun İmarethanesi görülmüor.

III. Anronikos büyük bir kuvvetle Anadolu yakasına geçerek, Orhan Gazi'nin üzerine geldi. Bunu haber alan Osmanlı Padişahı, İznik kuşatmasını sürdürmek üzere bir kısım askerlerini geride bırakarak, 8000 kişilik ordusuyla imparatoru karşılamaya çıktı. İki ezeli düşman Gebze Darıcası civarındaki Pelekanon mevkiinde karşı karşıya geldiler. Bu büyük ve kanlı çarpışmada, Bizans kuvvetleri ağır bir mağlubiyete uğrayıp savaşı kaybettiler. İmparator Anronikos yaralandı. Kendini kurtarmak için binbir güçlükle İstanbul'a çekildi. (1329 veya 1331)

Osmanlılarla Bizanslıların ilk büyük meydan muharebesi sayılan bu savaş sonunda İznik kalesi kendiliğinden düştü. Orhan Gazi'nin şanlı askerleri İznik'e girdiler.

Kalenin kendiliğinden teslim olması sebebiyle Orhan Gazi, halka çeşitli haklar tanıdı. İsteyen eşyasını alarak şehri terke edecek, isteyen yerinde kalacaktı. Bunun üzerine İznik muhafızı olan Rum Beyi ve çevresindeki az sayıda Rum şehri terkederek İstanbul'a gittiler. Halkın büyük bir çoğunluğu Müslüman Türklerin adil ve uygun idaresi altında yaşamayı tercih etti.

Fetihden sonra Orhan Gazi İznik'i imar etmeye, kiliseleri cami yapıp yeni binalar ve medreseler kurmaya başlamıştır. Şehrin en büyük kilisesi olan Ayasofya Kilisesi'ni cami haline getiren ve bitişğine de bir medrese (üniversite) kuran Orhan Gazi buraya, devrin en tanınmış alimlerinden

Osmanlı mimarisinin doğuş yeri kabul edilen İznik, birbirinden güzel eserlerle süslenmiştir. Yukarıda aynı zamanda çiniciliğin merkezlerinden biri sayılan İznik'te Çandarlı İbrahim Paşa'nın yaptırdığı muhteşem Yeşil Camii'nin çinilerle süslü minaresi görülüyor.

sayılan Mevlana Şeyh Davud-i Kayseri'yi müderris (profesör) olarak tayin etmiştir.

Üstelik şehrin harp sahasına yakın olması ve gelişmiş bir şehir olması sebebiyle burası Osmanlı Devleti'nin karargahı durumuna getirilmiştir.

Nilüfer Hatun, oğlu Süleyman Paşa ve diğer hayır sahiplerinin yaptırdığı medrese, imaret ve bu gibi ilim ve hayır müesseseleri sayesinde İznik tam bir Türk şehri haline getiril-

miştir.

İznik'in fethi ve Bizans İmparatoru'nun ağır yenilgisi Orhan Gazi'nin gücünü artırdı. 1334'de Gemlik, 1335 yılında Armutlu Kalesi fethedilerek, İznik Gölü tamamıyla Osmanlıların eline geçti.

Bu arada Osman Gazi'nin olduğu kadar Orhan Gazi'nin de ünlü komutanlarından olan Akçakoca'nın "Kocaeli" denilen yerleri fethetmiş olması devletin sınırlarını Karadeniz

kıyılarına kadar ulaştırdı.

Artık Bizansa çok daha yakın olan İzmit'in fethedilmesi bir zaruret halini almıştı.

İzmit'in Fethi

Daha önceleri de kuşatılan fakat çeşitli sebeplerle fethi mümkün olmayan İzmit, 1337 yılında kesin olarak kuşatılıp, zorlandı. Başlarındaki ehliyetsiz idareciler ve açlık yüzünden İzmit halkı çareyi, Orhan Gazi'ye teslim olmakta bularak şehrin anahtarlarını teslim ettiler. zaten yapacakları başka bir şey de kalmamış gibiy-

di. Civarındaki bütün kaleler düşmüş, oralarda, Türklerin gösterdikleri adil idare kendilerini de tesir altında bırakmıştı.

İzmit'in fethi sonunda Orhan Gazi buranın ve civarının idaresini oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Bu fetihden kısa bir süre önce de Gemlik, Armutlu ve Anahor Kaleleri Osmanlı komutanlarından Kara Timurtaş Paşa'nın üstün cesaret ve kahramanlığı sayesinde Orhan Gazi'nin ülkesine katılmış bulunuyordu.

Fetih sonrası ise Osmanlıların na-

İzmit, Orhan Gazi tarafından 1337 yılında fethedildi. Fetihden sonra Hristiyan halk Türklerin adil idarelerini görerek adeta havram ettiler.

sıl büyük bir ahlaki üstünlükle adilane hareketlerini gören Taraklı Yenicesi, Göynük ve Mudurnu halkı da Orhan Gazi'ye savaşız teslim oldular.

Orhan Gazi'nin Kardeşi Alaaddin Paşa ve Devletin İlk Kanunları

Bursa, İznik ve İzmit'in fethinden sonra ülke sınırlarının genişlemiş olması ve devlet temelini sağlam esaslara oturtulması düşüncesiyle padişahın kardeşi ve veziri Alaaddin Paşa, Bursa kadısı olan Cendereli Kara Halil Efendi ile beraber bazı kanunlar hazırlayıp bunu Orhan Gazi'ye naklettiler.

Bu önemli kanunlara göre Orhan Gazi adına para basılacak, ordunun kıyafeti düzenlenecek ve daha önemli bir iş olarak da düzenli ve sistemli bir ordu teşkilatı kurulacaktı.

Orhan Gazi adına ilk defa 1327 yılında, Bursa'da gümüş sikkeler kestirildiği bildirilmektedir. (Daha önce-leri ülkede Selçuk ve Bizans paraları kullanılıyordu.)

Padişahın adına kestirilen bu gümüş paraların bir yüzünde Kelime-i Şehadet ile dört büyük halifenin isimleri, diğer tarafında ise hükümdarın adını gösteren Orhan Bin Osman (Osman oğlu Orhan) yazısı, Bursa ismi, Kayı Boyu'nun damgası ve paranın basıldığı Hicri 727 (M. 1327) rakamı bulunuyordu.

Alaaddin Paşa'nın getirdiği en esaslı yenilik ise düzenli ve sistemli

bir ordu kurma fikriydi. Buna göre, gittikçe gelişen fetihlere asker yetiştirmek ve bütün mesleği askerlik olan bir teşkilat kurmak gerekiyordu. Bunun da en uygun yolu devşirme usulüyle, ele geçirilen Hristiyan çocukların işinin ehli idarecilerin elinde yetiştirip, askerlik sanatına bağlamaktı. Tacu't-Tevarih'de bu konu şöyle anlatılmaktadır:

"...küffar çocuklarından işe yarar, savaşa yatkın olanları ayrılarak bunların müslümanlıkla şeref bulmaları, hem dünyalarını, hem de ahiretlerini kazanmaları fırsatı onlara verilmelidir. Aynı zamanda müşriklerden kalpleri almak için harcanacak bir kuvvet de böylece meydana getirilmiş olur. Bu karar üzerine bazı mutlu kadı naip-leri bu iş için görevlendirildiler. Bir kaç yılda bir, bin kadar genç kefare çocuklarının toplanarak, devlete yardıma hazır ve devlet hizmetinde olanların yanlarına verilmeleri töre oldu. "Her yeni doğan İslâm fıtratı üzerine doğar" hadisi gözönünde tutularak bunların mü'minlerle kaynaşmaları, tek Tanrıya inananların hizmetinde bulunmaları sonucunda, İslâm'ın nuru yüreklerine girerek kendilerini Tanrı'ya eş koşma pisliğinden temizleyecekleri, görevlerinde yükselmek, ileri makamlara geçmek umudu ve isteğiyle de işlerinde çalışkan ve itaatkâr olacakları düşünüldü. Ücretleri için de bir akçeden başlamak suretiyle, yeteneklerine göre artırılmalı dendi. İşte bunlar, "Yeniçeri" adıyla şöhret yaptılar. Gerçekten de bu dilaverler

*1345 yılında
Karesi Beyliğini de Osmanlı
ülkesi sınırlama katan
Orhan Gazi.*

savaşta olsun barışta olsun nice işler yaparak yüce padişahın ilgilerini kazandılar. Eşsiz hizmetlerinin sonucunda yüksek derecelere çıktılar. Bunu gören öteki kefereler de çocuklarını bu yola kayırmak için can ve gönülden istekli ve hazır oldular...”

Böylece Yeniçeri adı verilen ve asırlarca devlete zaferler kazandıran bir askeri teşkilat kurulmuş oldu. Kaynaklarımızda bu orduya Yeniçeri adını Hacı Bektaş Veli'nin verdiği ve kendileri için hayır dua ettiği yazılıdır.

Yeniçeri ocağı devletin duraklama devrinden sonra yavaş yavaş bozulmuş ve nihayet II. Mahmud zamanında ortadan kaldırılmıştır.

Karesi Beyliği'nin Osmanlı Devletine Katılması

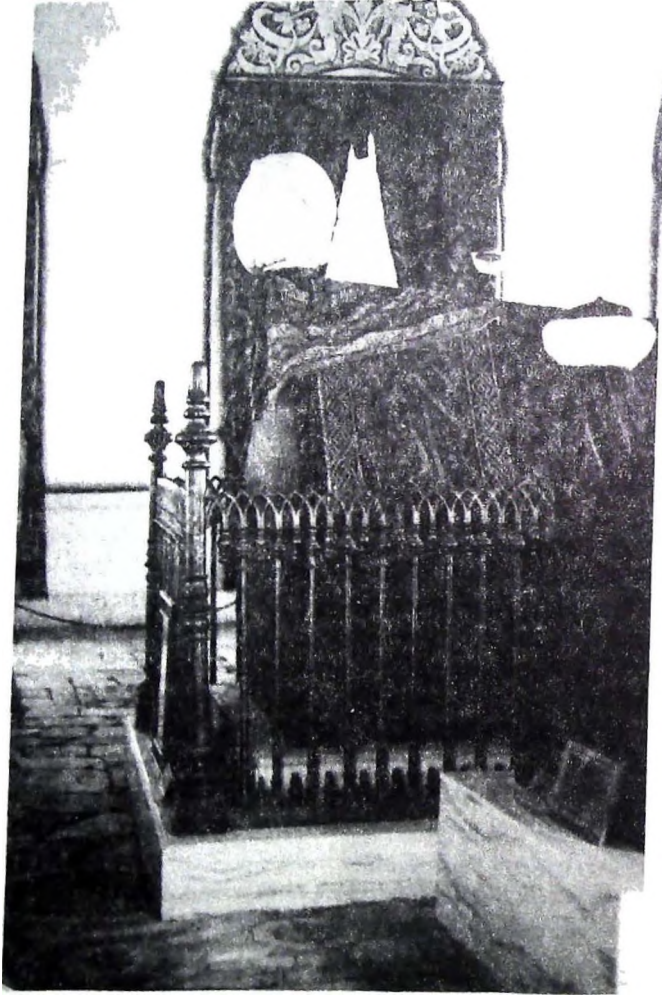
Balıkesir ve civarında hüküm süren Karesi Beyliği 1345-46 yıllarında Osmanlı hakimiyeti altına girdi. Böylece devletin sınırları daha da genişledi.

Karesi Beyliği'ni o sıralar Demirhan isimli bir hükümdar yönetiyordu. Babası Aclan Bey'in ölümünden sonra idareyi ele almış, kardeşi Tursun Bey de kendisine bir kötülük dokunur düşüncesiyle Orhan Gazinin yanına sığınmıştı. (Hoca Saadettin Efendi'nin Tacu't-Tevarih isimli eserine göre Tursun Bey daha önceleri, babası Aclan bey vasıtasıyla ve eğitim-öğretim için Orhan Bey'in yanına verilmiştir.)

Tursun Bey ağabeyi Demirhan'ı istemeyen ve kendisini hükümdar

olarak tanımayı düşünen, Karesi vezirlerinden Hacı İlbeğ vasıtasıyla Orhan Gazi'den yardım istedi. Eğer bu işte başarılı olursa Balıkesir ile diğer bazı şehirleri Osmanlılara verecekti.

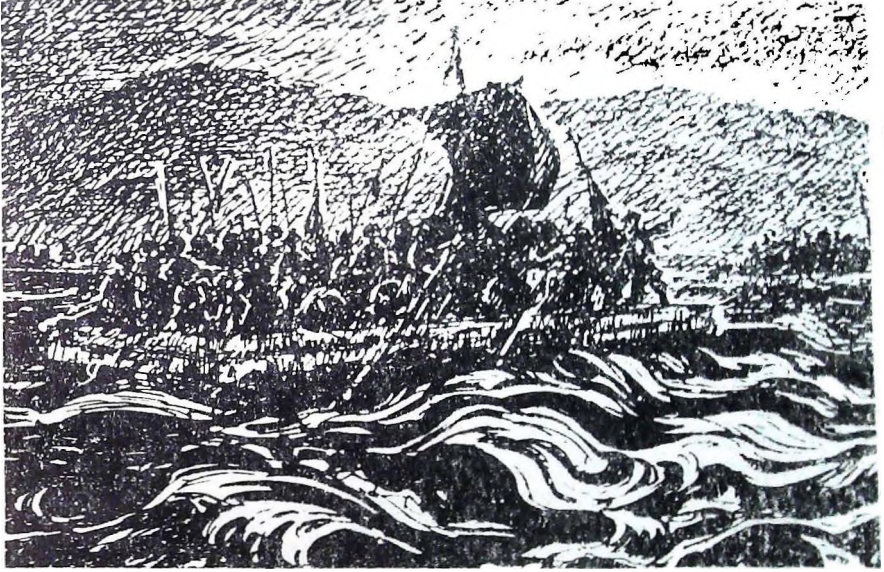
Orhan Gazi, hem Demirhan'ın davranışlarını beğenmediğinden, hem Tursun Bey'i sevdiğinden 1345 yılında Karesi üzerine yürüdü. Ülke hükümdarı Demirhan Bergama'ya

Orhan Gazi'nin Bursa'daki muazzam türbesi ve sandukası

kaçtı ve orada sıkıştırılarak esir edildi. Bu arada Tursun Bey de kardeşi tarafından atılan bir okla ölünce Karesi ülkesinin büyük bir kısmı Osmanlıların hakimiyetine geçmiş oldu. Üstelik bu beyliğin gerçekten çok değer-

li vezirleri de Osmanlıların hizmetine girdi. İçlerinden Hacı İlbeğ, Evrenuz Bey, Ece Halil ve Gazi Fazıl Rumeli Fatihi diye anılan Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'nın en yakın komutanları oldular, büyük yararlılıklar gösterdiler.

Süleyman Paşa ve Rumeli'ye Geçiş

*Şehzade Sultan Süleyman, hem vezir hem şahımız
Geçtiler Rumeli'ye sal ile arttı şanımız...
Mehter Marşı*

Karesi Beyliği'nin ele geçirilmesinden sonra Orhan Gazi, oğlu Süleyman Paşa'yı o civarın idaresi ile görevlendirdi.

Süleyman Paşa birgün, Gelibolu'-

ya geçmek ve Rumeli'yi fethederek Allah adını cihanın daha da ötelerine yaymak istedi. Düşüncelerini babası Orhan Gazi'ye anlatıp tasvip görünce çalışmalara başladı.

Çevresindeki ünlü komutanlarla gizlice istişare etti. Nihayet Ece Halil ve Gazi Fazıl bir gece, büyük bir tahta parçasından tutunarak, Gelibolu'ya yakın bir yerde bulunan Görece Mevkii'ne geçtiler. Gece karanlığından da istifade ederek bir Rum yakalayp geri döndüler. Süleyman Paşa, getirilen bu esire çok iyi davranıp gönlünü aldı ve onun, kendilerine yol gösterip kılavuzluk etmesini istedi. Esir Rum, ölümü beklerken gördüğü bu davranıştan pek memnun kalıp isteği kabul etti.

Bunun üzerine Süleyman Paşa, yirmişer kişi bilecek iki sal yaptırdı. Ertesi gece bu sallara en seçkin bahadırlarından yirmişer kişiyi bindirip sessizce Gelibolu tarafına geçti. Kılavuz Rum'un gösterdiği Çimni Kalesi önüne geldiler. Elbette kaledeki Rumların böyle bir şeyi rüyalarında bile görseler inanmayacakları ortadaydı. Büyük bir emniyet içinde derin uykulara dalmışlardı. Kılavuz, Süleyman Paşa ve beraberindekileri, kaleden dökülen artıkların içeriye girmeyi kolaylaştıracak bir yerine getirdi. Şanlı gaziler süratle kaleye daldılar ve kısa bir süre içinde neye uğradıklarını anlayamayan şaşkın Bizanslıları esir edip kaleye el koydular (1356).

Süleyman Paşa hemen limandaki sandalları Anadolu yakasına göndererek orada hazır bekleyen üçyüz askerini Gelibolu'ya çekti. Daha sonraki üç gün içinde, tam üç bin Osmanlı askeri fethedilen kaleyi muhafazaya geldiler.

Birkaç gün sonra da yakındaki bir başka kale, Aya Silonya Kalesi fethedildi.

Süleyman Paşa bu kalelerdeki Rum askerleri Karesi İli'ne gönderip halkı yerinde bırakarak idarelerini ele aldı.

Osmanlıların bu kadar kısa bir sürede topraklarına geçmiş olması ve iki kaleyi ele geçirmeleri Gelibolu Tekfuru'nu çileden çıkarmıştı. Askerlerini toplayıp saldırdı. Fakat şehid olmayı bir şeref sayıp, ölümlere bile gülerек koşan müslüman Gaziler önünde perişan oldu. Kaçıp kalesine sığınmak zorunda kaldı.

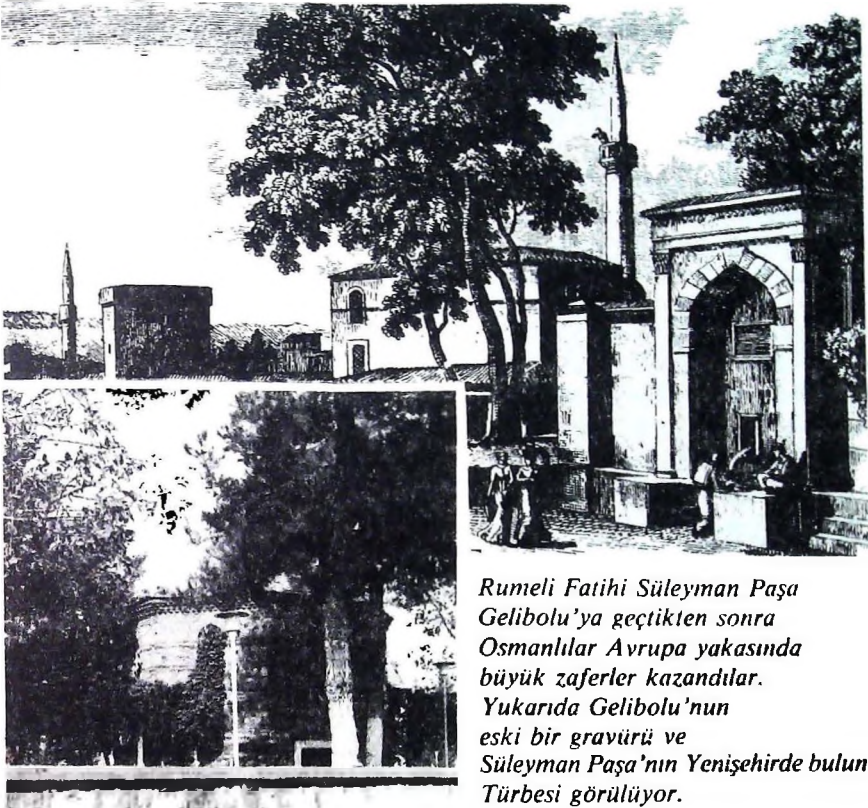
Süleyman Paşa bir müddet sonra bu civarda bulunan Kalakonya kalesini ve nihayet Gelibolu'yu ele geçirdi. Buranın muhafazası için Ece Bey ve Gazi Fazıl görevlendirildiler.

Sonra sırasıyla Malkara, Ipsala ve Çorlu fethedilerek Osmanlıların Rumeli'ndeki hakimiyetleri sağlamlaştırdı. Çorlu'nun fethi sayesinde İstanbul ile Edirne yolu kesilmiş ve adeta Bizanslıların can damarı tıkanmıştı.

Süleyman Paşa'nın bu fetihlerine kardeşi Murad Bey de katılmış ve büyük yararlılıklar göstermişti.

Osmanlılar, Rumeli'ndeki bu başarılarını sağlamlaştırmak için Anadolu yakasından getirdikleri yörükleri bu havaliye yerleştirmiş, Rum halka da daima iyi muamele ederek onların muhalefetini büyük ölçüde önlemişlerdir.

Şüphesiz ki bütün bu gelişmeler

Rumeli Fatihi Süleyman Paşa Gelibolu'ya geçtikten sonra Osmanlılar Avrupa yakasında büyük zaferler kazandılar. Yukarıda Gelibolu'nun eski bir gravürü ve Süleyman Paşa'nın Yenişehirde bulunan Türbesi görülüyor.

herkesten çok Padişah Orhan Gazi'yi sevindiriyor ve İslâm davasının büyü-yüp yücelmesi için elinden gelen her şeyi yapıyordu.

Orhan Gazi ve Oğlu Süleyman Paşa'nın Ölümleri

Bu fetihlerden dört sene sonra 1360 senesinde, Rumeli Fatihi Süleyman Paşa, bir av esnasında atından düşerek 43 yaşında vefat edince yerine kardeşi Murad Bey komutan oldu.

Süleyman Paşa'nın bu ani ölümü, padişah Orhan Gazi'yi büyük üzüntülere düşürdü. Kendisinden sonra hükümdar olmasını istediği ve büyük ümitler bağladığı şehzadenin yokluğu onu derinden sarstı. Herşeye rağmen sabır ve olgunluk göstererek yüce Allah'a dualar etti.

Kısa bir süre sonra da (Süleyman Paşa'nın vefatından iki-üç ay sonra) ecel şerbetini içip, oğlunun ardından Ahiret alemine göçtü.

Süleyman Paşa'nın ve Orhan Gazi'nin birbiri peşine gelen ölümleri Rumeli'ndeki fetihleri bir süre durdurmuş, hatta bundan istifade eden Bizanslılar Burgaz, Çorlu ve Malkara'yı geri almışlardır.

Ancak, Bolayır'a defnedilen Süleyman Paşa'nın mezarını çiğnetmeye yemin eden şanlı arkadaş ve komutanları Bizanslılarla kıyasıya mücadeleye girişip, Rumelini düşmana bırakmadılar. Onlar, vefatından bir müddet önce kendilerini başına tolayıp vasiyet eden Süleyman Paşa'nın sözlerini asla unutmamışlardır. Hoca Saadettin Efendi'nin bildirdiğine göre bu vasiyet şöyleydi:

“Şu gördüğümüz olağanüstü işler, yaptığımız akıl almaz girişimler, şimdidek zaferleri rehber edinen ordumuzun yeni ülkeler açmasına sebep olmuştur. Bu fetihler, gerçekte Allah'ın yardımı ve Cenab-ı Peygamberin mucizesinden başka bir şey değildir. Yoksa, bu kısa zamanda, bu kadar az bir askerle böyle bir destek ve yardım olmasa, bu kadar çok iş görmek kolay şey değildir. Meydana gelen fetihler, ilâ-yı kelimetullah için gerçekleştirmiştir. Sağlam inançlara sahip kişiler, cihat yolunda gayret edip, baş koymak yolunu seçmek zorundadırlar. Hele şimdi, sonu kötü olan düşmanın toptan harekete geçmesi, asker toplamayı bunu gerektirir. İslâm ehline lââyık ve uygun olan budur ki “ne kadar az bir topluluk Allah'ın izniyle, çok kalabalık bir birliği yenilgiye uğratmıştır” buyruğuna inanarak

din yolunda savaşırken, kullarının efendisi olan Allah'ın yardımına güvenerek, yaradılışı kötü küffar ile cenge çıkmalı, sapıklığında inadçı düşman üzerine atılmalı, yılmadan ırkmeden direnmelidir. Hayat, herkese giydirilen emanet bir elbisedir. Bununla akıllı kişiler öğünmekten âr eyler. Gerek olan, iyi anılar bırakmaktır. Her kişinin nefesleri sayılı, sonu da bilinmektedir. Yaşamaktan sonra ölüm gerçek iken, cihanı yaratan da, “Hayat ve ölümü yarattı” buyurmakla buna işarette bulunmuştur. Böylece herkesin, ölümün her an hazır ve ruhları derleyen meleğin de ensesinde beklediğini bilmesi gerekir. Eğer vadedilen ölüm günüm gelip çatar ve devletli yıldızım yokluk akşamında kaybolur, talihin amansız kılıcı ömür bağımlı keserse, sakının ki, din düşmanlarından yüz döndürmeyesiz ve sonu kötü kafirlerin önünden kaçmayasız, İslâmın sancakları din yolunda savaşanların gayretiyle durmuş ve İslâm ülkeleri bir düzene konmuş iken, Allah'ın desteğinden umud kesmek, apaçık akılsızlık eseri olur. Başbuğunuzun yokluğu yenilgiyi gerektirmez. Gerçek serdarımız, iyilerin efendisi, hayra koşanların başbuğu olan Hazrettir. Keremli padişahların görünmesine sebep ve hazreti Muhammed'in dinini kuvvetlendiren odur. Yüce Allah'ın salat ve selâmı üzerine olsun. Şimdi benim vasiyetim ve sizlere söyleyeceğim son tavsiyeler bunlardır ki, sonu kötü olan bu kalabalık, toptan hazırlandığına göre, onlarla savaşın Allah emri oldu-

ğunu kesinlikle bilesiz. Safları boşaltıp kaçmanın en büyük günahlardan ve utançlardan olduğuna inanmış ve sapkınlar ordusunu yenmeğe azmetmiş olasız. Sapkınlarla tokuşta korkaklık etmek, en büyük vebal ve kusurdur. Dindarlığın gereği, Allahın desteğine güvenerek kılıç kullanmaktır. Bu sözlerin kaynağı "sen görmedin mi?" emridir. Allah'ın desteği yar olunca, karşımıza çıkan tepelenesi-ce topluluğun sonu "didiklenmiş ekin gibi" buyruğunda denildiği şekilde olmak gerekir. Safları düzenlemek, önünüze çıkan belaları göğüslemek, benim varlığıma bağlı değildir. Doğru yolları gösteren Hazrete sığınarak, Peygamberlerin efendisi olan zatın ruhaniyetine bağlanarak hasımlarınıza karşı direnmede sabır ve tahammül idesiz."

Babasının vefatından sonra yerine büyük oğlu Murad Bey padişah oldu.

*Orhan Gazi'nin
Bilecik'te Şeyh Edebali
Türbesi yanına inşa ettirdiği
kendi adıyla anılan
Orhan gazi Camii'nden
bir görünüş*

İdareyi ele alır almaz, Karamanoğlu'nun fitnesiyle Osmanlılara başkaldırmaya çalışan ve Ankara'yı ele geçiren Ahiler üzerine yürüyerek Ankara'yı tekrar fethetti. Burayı bir düzene sokup Bursa'ya döndü. Ve hemen sonra da kendisine ilk defa Beylerbeyi rütbesi verilen ünlü komutanı Lala Şahin Paşa'yı yanına alarak Rumeli'ye geçti.

Murad Han'ın Rumeli'ye geçişi ise Bizanslıların felaketi demektir.

Orhan Gazi'nin Çocukları

Orhan Gazi'nin ilk hanımı Nilüfer Hatun'dur. Bu eşinden Süleyman Paşa ve Murad Han doğdular. Rumeli Fatih Süleyman Paşa 1360 yılında

vefat etmiş, Murad Han ise Osmanlı padişahlarının üçüncüsü olma şerefine erişmiştir.

Orhan Gazi'nin bunlardan başka İbrahim, Halil ve Kasım isimli oğulları vardı. Kasım kendisinden önce vefat etmiş, Bizanslı bir prenesten olan Halil de, ağabeyi Sultan Murad Han'a isyan edip, padişahlık davasına kalkınca öldürülmüştür. Tarihi kaynaklar İbrahim'in de bir başka Bizanslı prenesten doğduğunu ve aynı akibete uğradığını nakletmektedir.

YENİÇERİ

Suluca Karahöyük... Ne kadar Türk, ne kadar güzel bir ad... Anadolu'da birçok yer isimleri gibi renk ve çizgi dolu...

Suluca Karahöyük, Amasya taraflarında, Yeşilırmağın tatlı bir kıvrımıyla çevrili, kırlarda kaybolmuş izbe bir bucak...

Orada her şey yeşil. Su, ağaç, dağ, taş, kuş, böcek her şey...

Yeşilliklerin bir çardak sonra çatı biçiminde kümелendiği bir nokta... Bu, mekân hissini veren bir şeydir: Bir ev...

Yeşilırmağın öte yanından ve uzaktan geçenlerin, bu noktaya bakarak şöyle konuştukları hayal edilebilir:

- Ne var, şu sarmaşıkların kuşattığı yerde?
- Bir ev...
- Kim oturuyor orada?
- Erenlerden biri...
- "Erenler" ne demek?
- Kendilerini Allah'a verenler, Allah'tan muradlarına kavuşanlar...
- Nasıl bir insanmış bu erenlerden biri dediğin?
- Yeşil sarıklı, süt beyaz sakallı, başı secdeden kalkmaz, gözünden yaş dinmez, ağzından Allah ismi düşmez bir pir...

Hayal ettiğimiz konuşma, Hacı Bektaş Veli'yi dış çizgileriyle ifade etmekte gerçekten yerindedir; ve bu mübarek pir, Amasya'nın Suluca Karahöyük bucağında, kemalin tek mizanını şeriatte bulan bir züht dairesi içinde, Bektaşiliğin ilk ve sağlam bağlılarını erginleştirmektedir.

Bundan 643 yıl evvel (1328) bir gün, Suluca Karahöyük bucağının baktığı ovada bir toz bulutu... Toz bulutu, Hacı Bektaş Veli dergâhına doğru ilerliyor.

Bulut yaklaşıncı her şey belirdi: 40-50 atlı... En önde yağız atlara kurulumuş tuğ taşıyan birkaç öncü... Arkalarında ve beyaz bir küheylan üzerinde, haşmetli ve başbuğ kıyafetli biri... En arkada da maiyet atlıları.

O anda, dergâhın içinde, kubbeye karşı zikirle meşgûl Hacı Bektaş Veli'nin hiçbir şeyden haberi yok...

Alay dergâhın kapısına gelince öncüler hemen attan inip tuğları yere diktiler.

Bir nida:

– Sultan Orhan Gazi, Hacı Bektaş Veli'nin ellerinden öpmeye geldi!

Hacı Bektaş Veli, kapıda... Dudaklarında ince bir tebessüm, genç devletin ilk teşkilatçı ikinci Padişahına bakıyor.

Orhan Gazi, Besmeleyle sağ ayağını atarak içeriye girdi. Uzun, etraflı, derin ve içten bir konuşma...

Orhan Gazi, şeyhin ışık saçan yüzüne bakıp dedi:

– Bu uzun yoldan, size, devletimize ve ordumuza dua etmenizi dilemek için geldim. Yanıma da, yeni teşkil ettiğimiz askerlerden birkaçını aldım.

– Dualarını sizinle... İnşallah zahmetiniz boşa çıkmaz. Göreyim, beraber getirdiğiniz yeni askerleri...

Dışarıya çıktılar. Orhan Gazi'nin işaretleriyle, kılıkları ve edaları öbürlerinden ayrı, bir arada duran birkaç asker koşup Şeyh ile Sultanın karşısında saf bağladılar.

Şeyh bunların yüzüne baktı:

– Maşaallah! Ne güzel, ne civan kişiler!

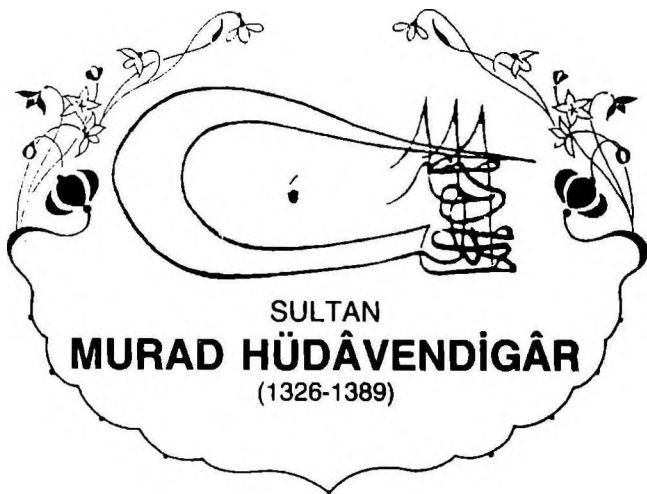
Ve ilerleyip sağ elini bunlardan bir tanesinin başına koydu:

“– İsimleri “Yeniçeri” olsun.. Allah yüzlerini ak, pazılarını güçlü, kılıçlarını keskin, oklarını vurucu, kendilerini daima düşmana galip eylesin...”

Yeniçeri böyle kuruldu.

Yeniçeri

(N.Fazlî Kısakürek)

SULTAN
MURAD HÜDÂVENDİGÂR
(1326-1389)

Babası: Orhan Gazi

Annesi: Nilüfer Hatun

Doğum Tarihi: 1326

Vefat Tarihi: 1389

Kabrinin Bulunduğu Yer: Bursa-Kosova

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 291.000 km²

*Kosova Şehidi
Sultan Murad Hüdavendigâr*

I.Sultan Murad Han ve Padişahlığının İlk Yılları

Tarihîte, Murad Hüdâvendigar adıyla şöhret bulan bu büyük padişâ, babası Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethettiği ve dedesi Osman Gazi'nin vefat ettiği yıl olan 1326 tarihinde doğdu. Annesi Nilüfer Hatundur.

Sultan Murad ağabeyi Süleyman Paşa'nın vefatından sonra Rumeli'ndeki Osmanlı askerlerine komuta etmiş, büyük yararlıklar göstermiştir.

Kısa bir süre sonra da babası Orhan Gazi'nin vefatı ile Osmanlı tahîna oturmuş ve Bizans prenseslerinden doğmuş bulunan kardeşleri İbrahim ve Halil Bey'lerin isyanlarını bastırarak, devleti büyük bir tehlikeyden kurtarmıştır.

Daha sonra Ankara'daki Ahi isya-

nını bastıran Sultan Murad süratle Rumeli'ne geçmiş ve fetihlerine başlamıştır.

Edirne'nin Fethi

Osmanlıların Balkanlar'daki fetihlerinin en önemlisi Edirne'nin fethidir. Çünkü bu şehir hem sağlam kalelerle korunmakta, hem Bizans İmparatorluğu'nu Avrupa'ya bağlayan yol üzerinde bulunmakta, hem de büyük bir askeri öneme sahipti.

Sultan Murad Edirne'nin fethi için önce Çorlu ve Lüleburgaz'ı ele geçirdi. Daha sonra Evrenuz ve Hacı İlbeg'in üstün gayretleriyle Malkara, İpsala ve Dedeoğaç fethedildi. Nihayet 1363 yılında Edirne'nin fethini durdurmak için harekete geçen Rum ve Bulgar kuvvetleri imha edilerek şehir

I. Murad tarafından fethedilen tarihi Edirne şehri, daha sonra gelen hükümdarlar tarafından da pek çok islami eserlerle süslenmiş ve gerçek bir Türk mülkü haline getirilmiştir.

ele geçirildi. Edirne Tekfuru bir yolu-
nu bulup Sırp ülkesine kaçarak ca-
nını kurtardı.

Bu parlak zaferden sonra Osman-
lılar durmadılar. Ünlü Osmanlı ku-
mandanı Evrenuz Bey Gümülcine ve
havalisini, Lala Şahin Paşa'da Filibe
ve Zağra'yı ele geçirdi.

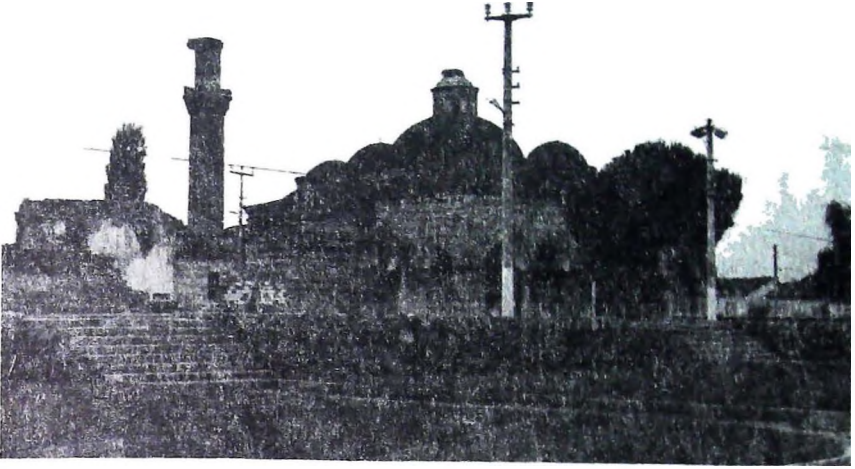
Sultan Murad fethedilen toprakla-
ra sùrekli olarak, Anadolu'dan getirt-
tiği müslüman halkı iskân ediyor ve
bu toprakları tam bir islâm diyarı hal-
ne getirmeye çalışıyordu.

Üstelik, çaresizlik içinde bulunan
Bizans İmparatorluğu ile bir anlaşma
yapılmış, böylece Rumeli'deki hare-
ketin, arkadan vurulması önlenmiş-
ti. Bu anlaşmaya göre Bizans İmpa-

ratorluğu Anadolu'da çıkacak bir sa-
vaşta Osmanlılara asker ve silah yar-
dımı yapmayı da kabul etmişti.

Sultan Murad bütün bu gelişmeler-
den istifade ederek hem askeri hem
idari alanlarda mühim tedbirler aldı.
Fethedilen topraklar uç beylerine tı-
mar olarak verilmeye, Yeniçeri Oca-
ğı'nın büyütölüp geliştirilmesine ve
kudretli bir ordu teşkil edilmesine
başlandı. Bu arada Bursa kadısı
olan Cendereli Kara Halil Efendi ilk
olarak Kazaaskerlik makamına geti-
rilerek kendisine Osmanlı askeri teş-
kilatındaki dini meseleleri halletmek
ve padişahla beraber sefere çıkmak
görevi verildi.

*Sultan I. Murad'ın annesi
Nilüfer Hatun'un
İznik'te yaptırdığı muazzam medreseden
bir görünüş*

Sırpı Sındığı Zaferi (1364)

Filibe ve Edirne'nin Osmanlı haki-miyetine geçmesi Avrupalı hristiyan-ların kin ve intikam duygularını alev-lendirmiş, Papa'nın da yardım ve desteğiyle yeni bir haçlı ordusu mey-dana getirilmişti.

Macar Kralı Layoş ve çevresine toplanan Bulgar, Sırp, Eflak ve Bos-nalılar'dan oluşan büyük bir ordu Me-riç Nehri'ni geçerek Edirne yakınlı-rına kadar ilerledi.

Bu, çok tehlikeli durumu haber alan Edirne Beylerbeyi ve ordu ko-mutanı Lala Şahin Paşa bir yandan vaziyeti Bursa'da bulunan Sultan Murad'a bildirmiş, bir yandan da bu

tehlikenin nasıl önleneceğini düşün-meye başlamıştı. Ellerindeki kuvvet-lerle Haçlı Ordusu'na karşı koymak, mümkün gözüküyordu. Geri çeki-lip, Edirne'yi düşmana teslim etmek ise herşeyin sonu olabilirdi.

Lala Şahin Paşa ordu komutanla-rını ve ileri gelenleri toplayarak vazi-yeti görüştü. Şehadeti rütbelerin en büyüğü kabul eden ve Allah rızasın-dan başka düşünceleri olmayan Os-manlı Beyleri karşı koymak ve savaş-mak kararı aldılar. Bu arada, ömrü-nü cenk meydanlarında geçirmiş ve büyük başarılar kazanmış olan Hacı İlbeğ bir gece düşman üzerine vara-rak keşif yapmayı teklif etti. Ve yanı-na çok az bir kuvvet alarak Haçlı or-

dusu üzerine geldi.

Haçlılar, kuvvet ve kudretlerine güvenerek mağrur bir vaziyette eğlenmelere dalmış, şarap içip eğlenmekteydiler.

Hacı İlbeğ onların bu gafletinden istifade etmeyi düşünüp hemen kararını verdi. Gece yarısına doğru üç kola ayırdığı askerleriyle ve büyük bir gürültü çıkartarak Haçlılara saldırdı. Gökleri inleyen "Allah Allah" nidaları, davul, zil ve boru sesleriyle üzerlerine atıldı. Henüz sarhoşluğunu üzerinden atmamış bulunan Haçlı ordusu neye uğradığını şaşırıp paniğe kapıldı. Bu korkunç panik birbirlerine girip, birbirlerini çiğnemelerine ve gece karanlığı sebebiyle Meriç Nehri'ne düşüp boğulmalarına sebep oldu. Macar Kralı Layoş canını güçlükle kurtarıp kaçtı. (1364)

Böylece Osmanlı Padişahı henüz gelmeden büyük Haçlı ordusu yok edildi. Daha çok Sırp kuvvetlerinin helakı sebebiyle savaşa "Sırpsındığı" adı verildi. Hacı İlbeğ'in bu göz kamaştırıcı zaferi ne yazık ki kıskançlıklarla boğulmuş ve bu ünlü kumandan, Lala Şahin Paşa vasıtasıyla zehirletilerek şehid edilmiştir.

1376-1387 Yılları Arası

Bu zaferden sonra Osmanlılar fetihlerini durdurmadılar. 1376 yılına kadar ya bizzat Sultan Murad, ya da komutanları vasıtasıyla Kızılağaç, Yanbolu, Samakov, Aydos, Kerinabad, İnebolu, Hayrabolu, Pınarhisar, Vize, Kırklareli, Çatalca ve havalisi,

Kavala, Drama, Zihne, Senez ve daha pek çok yer fethedildi. Edirne Başkent haline getirildi. (1365)

1376 ile 1380 yılları arasında Sultan Murad fetihleri durdurup ele geçirilen topraklar üzerindeki askeri ve idari tedbirleri kuvvetlendirdi. Fethedilen yerlerde camiler, medreseler, han, hamam, kervansaray gibi mimari eserler yapıldı.

Bu arada Sultan Murad Hamid Oğullarından Akşehir, Beyşehir, Yalvaç, Seydişehir, Karaağaç ve Isparta'yı para mukabilinde satın alarak kendi ülkesine kattı.

1380 yılında Rumeli fetihleri yeniden başladı.

Sultan Murad'ın Bursa'da yaptırdığı Hüdevendigâr Camii

1380'de İştîp, 1382'de Manastır, 1385'de Sofya, 1386'da Niş fethedilerek Osmanlılar'ın Balkanlar'a iyice yerleşmeleri sağlandı.

Anadolu'da Çıkan Fitne Karamanoğulları

Sultan Murad padişahlığının ilk yıllarında Ankara'daki Ahi isyanını bastırmış, daha sonraları da civardaki yerleri fethedilip; Hamidoğullarından toprak satın alarak Germiyoğulları ile akrabalık kurup onların topraklarından da bir miktarını kendi ülkesine katarak Karamanoğulları'nın ülkesi ile komşu haline gelmişti.

O devirde Karaman hükümdarı olan ve üstelik Sultan Murad'ın kızı Melek Hatun'la evli bulunan Alaaddin Ali, Osmanlıların bu büyük başarılarını kıskanıyor ve müsait bir fırsat gözlüyordu.

Sultan Murad'ın Rumeli'nde bulunduğu 1386 yılında Osmanlı topraklarına tecavüz etti. Bu saldırıyı haber alan ve çok sinirlenen padişah, Kazaskeri ve Veziri olan Cendereli Kara Halil'i Rumeli'de bırakarak Anadolu'ya geçti. Yanında vezir Ali Çelebi, oğulları Yıldırım Beyazid ve Yakup Bey olduğu halde Konya önlerine geldi. Yapılan kanlı savaş sonunda Karamanoğulları'nın ordusu büyük bir yenilgiye uğratıldı. Alaaddin Ali Konya kalesine kaçtı. Kalenin muhasara edilmesi ve bundan vazgeçilmemesi üzerine zor durumda kalan Alaaddin Ali hanımı Melek Hatun'dan yardım istedi. "Babana gidip yalvar be-

ni bağışlasın. Bir daha savaşa cüret etmeyeceğim" diye yalvardı. Melek Hatun Sultan Murad'a gelerek kocasının af dilediğini bildirdi. Büyük padişah yaptığı her türlü kötülüğe rağmen Karamanoğlu'nu bağışlayıp topraklarını geri vererek Bursa'ya çekildi. (1387)

Sultan Murad Bursa'ya döndükten sonra, Karamanoğlu'na yardım etmiş olan Bosna Kralı'na haddini bildirmek istedi. Şahin Paşa komutasındaki yirmibin kişilik bir akıncı birliği bu iş için görevlendirildi. Fakat çok daha önceden savaş hazırlıklarına başlamış olan ve müsait bir fırsat gözleyen Sırp ve Bosna kafirleri otuzbin kişilik bir kuvvetle saldırıya geçip Türk akıncılarını mağlup ettiler. Osmanlı askerlerinin ancak beşbini kurtulabildi.

I.Kosova Zaferi

Böyle bir imkânı bekleyen Hırvat, Leh, Macar ve diğer Balkan kral ve prensleri bir anda yeniden birleştiler.

Bulgarlar'ın da onlara yardım etmesi sözkonusu idi. Sultan Murad hiç olmazsa onları saf dışı bırakmak için Vezir-i Azam Çandarlı Ali Paşa'yı Bulgarlar üzerine gönderdi. Ali Paşa otuzbin kişilik kuvvetiyle Bulgar kralığının merkezi olan Tırnova'ya kadar ilerleyerek burasını fethetti. Daha sonra da Silistre ve Niğbolu'yu zapt etti. Bu zaferle Bulgar Kralı Sisman'ın haçlılarla beraber olmasını önledi.

Sultan Murad bu arada Anadolu'ya da haberciler göndererek, müttefiki olan beyliklerden yardım istedi.

Hamidoğulları, Germiyanogulları, Karaman, Teke, Aydın, Menteşe ve Saruhanogulları kuvvetleriyle yardıma geldiler. Bu arada ünlü Türk komutanı Gazi Evrenuz Bey de hacdan dönerek orduya katıldı.

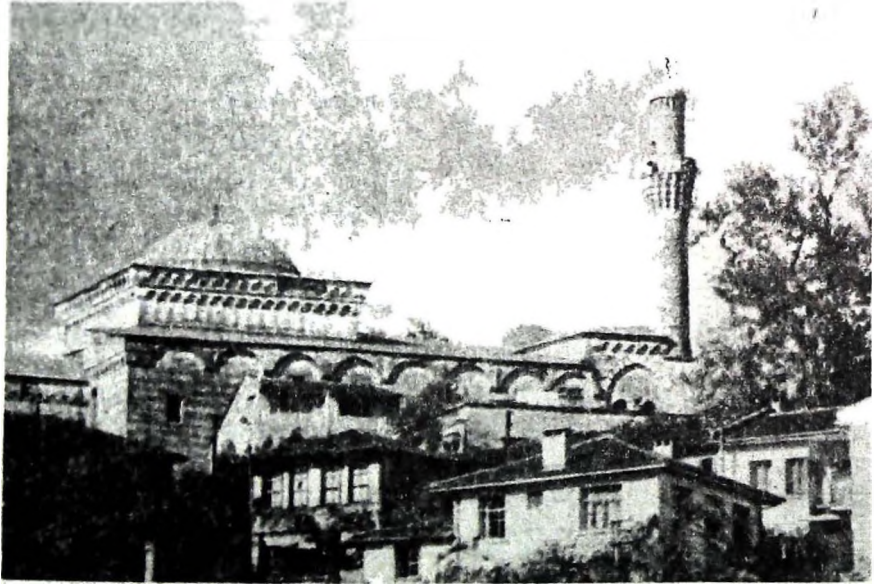
Sırp Despotu Lazar ve beraberindeki Haçlı Ordusu korkunç bir kuvvet halinde toplanıp Priştine'ye geldiler.

Sultan Murad harp meclisini toplayarak, komutanlarıyla görüştü. Gazi Evrenuz Bey, Allah'ın, inananlara yardım edeceğini düşmandan çekinilirse mağlup olunabileceğini, her

şeyden önce harp alanına erken varıp iyi bir yer tutulması gerektiğini söyledi. Bu görüşler hem Sultan Murad'ın hem de oğulları Yıldırım Beyazıt ve Yakup Beylerin tasvibini kazınca karar verildi ve Osmanlı Ordusu Üsküp ile Priştine arasında bulunan Kosova Ovası'na geldi. Düşman da bütün kuvvetiyle karşılarında duruyordu.

Yeniden harp meclisini toplayan Sultan Murad, askerlerin yorgunluğu sebebiyle savaşa ertesi gün başlanması kararını aldı.

Haçlı ordusu Osmanlı ordusundan

*Sultan I. Murad'ın Bursa'da, Çekirge semtinde yaptırdığı
Hüdavendigar Camii'nden bir görünüş.*

sayıca ve silahca daha üstün görünüyordu. Bu sebeple Sultan Murad endişeleniyor, üzülüyordu. Üstelik büyük bir toz bulutu ordusu üzerine esmekte ve askerlerini zor durumda bırakmaktaydı.

Her zaman olduğu gibi yine en büyük yardım edici olan Hz.Allah'a sığınmak ve ondan yardım istemek lazımdı.

Sultan Murad gece sabaha kadar, dualar edip, alemleri yoktan var eden yüce Allah'a yalvardı. Neşri tarihinde Sultan Murad'ın duası şöyle nakledilmektedir.

Rivayettir ki gece olmuş, karanlık basıp her taraf toz duman içinde kalmıştı. Esen rüzgâr yerden kaldırdığı tozu savuruyor, öyle ki atlarla askerler birbirlerinden ayırt edilemiyordu. Murad Han Gazi herkes yattıktan sonra arı sudan abdest alıp, iki rekat hacet namazı kılarak, yüzünü toprak üzerine koyup sabaha kadar Hak teala hazretlerine can ve gönülden niyaz etti. Dedi ki: "İlahî!.. Seyyidî!.. Mevlayî!.. Bunca kere duamı kabul buyurup beni mahcup etmedin. Yine benim duamı kabul eyle. Bir yağmur verip bu karanlığı ve toz bulutunu kaldır. Kaldır ki kafir askerlerini rahatça görüp cihad edelim. Ey ulu Allahım! Mülk ve kul senindir. Sen kime istersen ona verirsin. Ben dahi bir naçiz kulum. Fikrimi ve sırlarımı en iyi sen bilirsin. İsteğim mal ve mülk değildir. Buralara kadar mal için, mülk için gelmedim. Ben, halis ve muhlis senin rızanı istiyorum. Ya Rabbi! Beni bu müslümanlara kurban et. Tek bu

müminleri kafirler elinde mağlup edip helak eyleme. Ey ulu Allahım. Bunca nüfusun ölümüne beni sebep eyleme. Bunları mansûr ve muzaffer eyle. Bunlar için ben canımı kurban edeyim. Tek sen kabul eyle. İslâm askerleri için ruhumu teslim hazırım. Tek bu mü'minlerin ölümünü bana gösterme. Ya İlahî! Beni civarında misafir edip, mü'minlerin ruhuna benim ruhumu feda kıl. Evvel beni Gazi kıl, sonunda da şehid kıl."

Sultan Murad Han Gazi bu şekilde başını açıp, yüzünü yere koyup, ellerini kaldırıp dua etti. Hak Sühbanelu teala da duasını kabul buyurdu. Hemen gökyüzünü bulutlar kaplamaya ve tozu dumanı bastıran bir yağmur yağmaya başladı. Sonra bir rüzgâr esip tozu dumanı kafir askerleri üzerine götürdü. (Neşri Tarihi C.1)

10 Ağustos 1389 Salı günü savaş başladı.

Osmanlı kuvvetlerinin merkezinde Sultan Murad, sağ kolda Yıldırım Beyazîd, sol kolda da Yakup Bey bulunuyordu. Merkez kuvvetler önüne toplar konulmuş, sağ ve sol kollarının önüne de biner okçu yerleştirilmişti.

Haçlı ordusunun merkezinde Sırp despotu Lazar, sağ cenahda damadı ve yeğeni olan Brankoviç, sol cenahda ise Bosna Kralı Tvartko bulunuyordu. Askerlerin hemen hepsi zırhlı idi.

Savaş, düşman kuvvetlerinin attığı top ile başladı. Ve kısa bir sürede

alevlendi. Osmanlı okçuları büyük bir maharetle oku savurup Haçlıları şaşırttılar, fakat düşman Yakup Bey'in komutasındaki sol kola şiddetle hücum edip burayı dağıtmak istedi. Kardeşinin müşkil durumunu gören Yıldırım Beyazîd yıldırım gibi atılarak durumu düzeltti.

Kısa bir süre sonra yine Yıldırım Beyazîd'in üstün komutanlığı sayesinde Bosna Kralı Tvartko ve kuvvetleri dağıldılar. Sol cenaha düşen Haçlılar sekiz saat içinde büyük ve unutulmaz bir yenilgiye uğratıldı. Artık canlarından başka bir şey düşünmüyor ve kaçmaya çalışıyorlardı. Sırp despotu Lazar ve oğlu esir edildi.

Osmanlılar en büyük meydan muharebelerinden sayılan bu savaşı da zaferle bitirdiler.

Yakup Çelebi ve Yıldırım Beyazîd kaçan düşmanları takibe koyuldular.

Sultan Murad yüce Allah'a sonsuz hamd ü senada bulunuyordu. Fakat büyük padişahın içinde bir sızı vardı. Evet, Cenab-ı Hak zaferi müslümanlara bağışlamıştı ama kendisi şehid olmamıştı. Acaba bu rütbeye layık değil miyim diye üzülen Sultan Murad savaş alanını gezmek istedi.

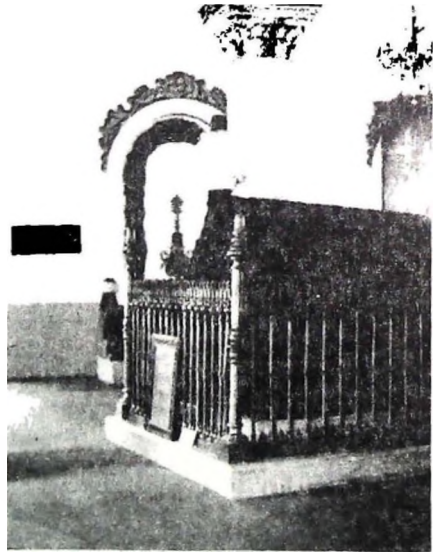
Çevresindekilerle beraber harp alanına doğru ilerledi. Her taraf insan cesediyle doluydu. Toprak kıpkızıl kan dolmuştu. Nice kafir cehenneme yuvarlanmış, nice müslüman şehadet şerbetini içerek cennete kanatlanmıştı.

Birden kafir ölüleri arasından biri-

si ayağa kalktı. Padişaha doğru geliyordu. Muhafızlar onu durdurmak istediler. Fakat yaralı kafir "ben müslüman olacağım, padişahın eteğini öpeceğim, ona söyleyeceğim mühim bir sır var" diyerek ilerledi.

Sultan Murad "Bırakın, gelsin, diyeceğini desin" emrini verdi.

Miloş Obiliç adındaki yaralı Sırp padişahın yanına kadar sokuldu. Eteğini öpmek için eğilir gibi yaparak koynuna sakladığı zehirli hançerini çıkardı ve bir hamlede atının üzerinde bulunan Sultan Murad'ın karnına sapladı.

Sultan I. Murad'ın Çekirge'de kendi yaptırdığı Hüdavendiâr Camii bitişiğindeki türbesi. Arkada görülen küçük sanduka Sultan'ın yiğit oğlu Şehzade Yakub'a aittir.

Koca Sultan atından yere düştü.

Muhafızlar kaçmaya çalışan hain Milos'u yakalayıp hemen öldürdüler.

Sultan Murad'ın düştüğü yere bir çadır kuruldu. Yaşlı padişahın durumu gittikçe ağırlaşıyordu. Bu arada Yıldırım Beyazîd yetişip geldi. Babasının başı ucunda oturup ağlayarak, onun vasiyetini dinledi. Sultan Murad Devlet erkanının önünde Yıldırım Beyazîd'in padişah olmasını vasiyet ederek vefat etti.

Bir müddet sonra da hiç bir şeyden haberi olmayan Yakup Bey babasının çadırına girdirilerek -yine devlet erkanının kararı ile- nizam-ı alem için boğdurularak şehid edildi.

Yıldırım Beyazîd büyük bir acı içinde babası ve kardeşinin cesedini Bursa'ya taşıttı.

Sultan Murad'ın iç organları çıkarılarak şehid edildiği Kosova Ovası'na defnedildi ve üzerine bir türbe inşa edildi. Kosova'da hâlâ ayakta duran bu türbeye "Meşhed-i Hüdevendigar" denilmektedir. Daha sonraları Sırp'lar bu türbenin tam karşısına 15 metre yükseklikte bir Milos abidesi dikmişlerdir!

hepsinde galip gelmiştir. Mağlubiyet nedir bilmeyen Osmanlı Sultanı bütün müslümanlara karşı cömert, alıcenap ve hayırlı, hatta hristiyanlara karşı bile yumusak ve müsamahalı bir insandı.

Sultan Murat Hüdevendigar

Sultan Murad Han'ın Şahsiyeti

Tarihi kaynakların belirttiğine göre Sultan Murad Hüdevendigar Osmanlı padişahlarının en büyüklerinden biridir. Bütün hayatı cihad meydanlarında geçmiş ve Müslüman-Türk tarihine unutulmaz zaferler kazandırmıştır. Yaptığı otuz yedi harbin

Son derece kibar, uyanık, dikkatli, sabırlı ve olgundu. Zamanında Osmanlı devleti beş mislinden fazla büyümüş ve İmparatorluk haline gelmiştir.

Ünlü Fransız tarihçisi Hammer O'nun hakkında şunları nakfetmektedir:

“Hüdâvendigar ve gazi ünvanlarıyla anılan I.Murad, Osmanlı tarihinde savaşı ve adaletli bir padişah olarak anılır. Onun büyük bir moral gücü bulunduğu ve kesin sonuç verecek durumlarda, çoğu zaman, dahiye bir dinamizme sahip olduğu bir gerçektir. Halk, adaletli ve değişmez şiddeti dolayısıyla kendisini hem sever, hem de korkardı. Şariat kanunlarını büyük bir dikkatle korumuş ve gelişen devletinde o kanunları sağlamlaştıracak, doğrulayacak çalışmaların hiçbirinde kusur göstermemiştir.”

Sultan Murad'ın Çocukları

Sultan Murad'ın Yıldırım Beyazîd, Savcı Bey ve Yakup Bey adında üç oğlu vardı. Bunlardan Savcı Bey babasının sağlığında padişahlık davasına kalktığı ve Bizans imparatorunun oğluyla işbirliği yaptığı için öldürülmüştür (1385).

Yakup Bey de Kosova zaferinden sonra, ilerde bir kardeş kavgası ve saltanat mücadelesi doğmasın, ülkenin dirlik ve birliği bozulmasın diye öldürülmüştür (1389).

Yıldırım Beyazîd, babasının şehadetinden sonra dördüncü Osmanlı Padişahı olarak imparatorluğun başına geçmiştir (1389).

ÜSKÜP'DEN KOSOVA'YA

Arabamız Kosova Ovası'na girince, kendimi yine o çocukluk rüyâlanmın anlatılmaz güzelliği ve serinliği ortasında buldum. Yer çekiminden kurtulmuş, göğün mâviliğine karışmış gibiydim.

Biraz engebeli olan Kosova Ovası yemyeşildi. Ve gökyüzü sonsuz maviliğiyle, Kosova Ovası'nı çoktan kucaklamıştı.

Sultan Murad Hüdâvendigâr'ın şehid düştüğü yere yapılan Türbeyi bulmamız zor olmadı. Osmânî mimârisinin tipik bir örneği olan Türbe, Kosova Ovası'nda yapayalnızdı. Yugoslavlar, Balkan Türkleri'nin âdeta kutsiyet verdikleri türbeye, hiç dokunmamışlar; yalnız onun karşısına, onbeş metre yüksekliğinde, yeni bir MİLOŞ ABİDESİ dikmişlerdi.

Murad Hüdâvendigâr Türbesi'nin bakımlı ve çimli bahçesinde, birkaç Eulâd-ı Fâtihan mezârı, Kosova Ovası'nın muhteşem destanına, sanki kulak kesilmişlerdi.

Gözlerim bahçe kapısında, önce yetmişlik türbedan aradı. Onu, daha görmeden, başkalarından dinlediğim özellikleriyle, ne kadar çok sevmiştim. Biliyordum ki, sadece Allah ızası ve Türklük sevgisi için ömrünü türbedarlıkla geçiren o Eulâd-ı Fâtihan torunu, Kosova Savaşı'nın cereyan tarzını, bir zamanlar, Yugoslavya Başbakanı'na anlattığı gibi, bana da coşarak anlatacak; heyecanlanacak, ayağını yere vuracak, kendisine biraz itidal tavsiye edenlere kızacak: "...te ben yalan mı söylüyorum be? Tarihler, burada kâfiri böyle hakladığımızı yazmıyor mu be?" diye susturacak ve sözün kimseye bırakmıyacaktı. Tarihin uğultuları arasından gelen sesi kulaklarımda:

"...Bak şimdi kızanım, Sultan Murad Han, otuzbin kişilik ordusuyla ge-

lip burada cephe kurdu. Sağ cenâhını, oğlu Yıldırım Beyazîd tutuyordu. Sol cenahında ise diğer oğlu Şehzâde Yâkub vardı. Tabii Cennetmekân Murad Han, kuvvetleriyle tam ortada bulunuyordu.

Te şu karşı tepelerde de, ordusuyla birlikte Sırbistan Kralı Lazar vardı. Bu mübarek Kosova'da bütün kâfirler, bizimle vuruşmak için toplanmışlardı. Ben, Sırpı, Bulgarları, Arnavutları, Hirvatları, Macarları, Makedonları sayayım. Sen Lehleri, Ulahları, Çekleri, Karadağlıları, Bosnalıları, Slovakları, Slovenleri say. Ben kâfir ordusunu kırkbin, ellibin diyeyim. Sen çekinmeden altmışbin de!

Otuzbine karşı, altmışbin!

Bu Kosova Meydanında, vuruşma tam sekiz saat sürdü. Kan gövdeyi götürdü. Kâfir, bir ara, bizim sol cenaha yüklendi. Şehzade Yâkub'u düşürmek istedi. Yıldırım Bâyezîd, te şu tepelerden yetişip, Şehzade Yâkub'u çeviren kâfire, öyle bir kılıç üşürdü, öyle bir kılıç üşürdü ki deme gitsin. Kâfirlerin gözleri şaşıldı. Ağzıları açık kaldı. Kâfir, yüzgeri kaçmaya başladı.

Şehzade Yâkub, babasından destur alıp, kaçan kâfiri kırmaya gitti. Murad Han'la Yıldırım Bâyezîd meydanda kalanları tepelediler. Muharebe bitti. Bizimkiler, kâfir kralı Lazar'ı esir alıp getirdiler. Sultan Murad, harp meydanını dolaşırken, esir kralın damadı Miloş Hünkâr'a yaklaşmak istedi. Sipahiler bırakmadılar. Ama kancıkoglu kancık Miloş dedi ki: "Bırakın beni. Ben el öpmeye geldim!" Bizimkiler inandılar. Kancık Miloş, arkasına sakladığı bıçağını birdenbire çekip, Hünkâr'ı göğsünden vurdu. Bizimkiler "vay mel'un! Vay kâfir!" diye, Miloş'u, işte burada it gibi tepeleyip paraladılar. ama ne fayda! Sultan Murad Han'ı kurtaranıydılar. Hüdâvendigâr'ın vurulduğu yere, hemen bir çadır kurdular. Asker, ağlaşmaya başladı. Hünkâr, şehid olmadan önce, kumandanlarına dedi ki "Padişahlığı, büyük oğlum Bâyezîd'e bırakıyorum!" Sonra mübarek canını Allah'a teslim etti. Dövünmeyen kalmadı.

Şehzade Yakub ne oldu diyeceksin? Çok civan bir delikanlı idi. Kâfiri kınp döndüğünde babasının şehid olduğundan haberdar değildi. Ona, "Gel! Seni baban görmek ister!" dediler. Sevindi! El öpmeye hazırlandı. Çadıra yürüdü! Vah! Eyvah! Nizâm-ı âlem için, dirlük-düzenlik için, Şehzade Yâkub'u çadırdan boğdular. Babasının yanına uzattılar. Mevlâ rahmet eyleye!

Sonra Murad Hüdâvendigâr'ın mübarek kanının döküldüğü bu yere, işte bu türbe yapıldı. İçerde, sandukanın altında Hünkâr'ın kanı, barsakları, ciğerleri ve yüreği var!... Mübarek cesedini, oğlu Bâyezîd Bursa'ya götürüp Çekirge'deki türbesine defnetti. Cennetmekânın yüreği burada kaldı; cesedi Bursa'da! 1389 senesinde Sultan Murad Han, kavuştu ulu Allah'a, Şehidlerle beraber, Murad Han'a Fatih!

Yaşlı türbedar, bu cümleleri kimbilir kaçbin defa söylemiştir. Ve dünya durdukça, Kosova destanı kimbilir daha kaçbin defa söylenecektir?

Bahçeden geçerek, bir Padişah huzuruna girer gibi Türbeye girdim. Dik-
katimi ilk çeken, Türbenin büyük ve gösterişli sandukası oldu. Türbe, Bur-
sa'daki padişah türbelerinden farklı değildi. İçeride birkaç kadın ziyaretçi,
sandukanın ayak ucunda, büyük bir huşu ile dua ediyorlardı. Beyaz başör-
tülü ve nur yüzlü kadınların, derin bir edeple duruşları, yakanları, yüreği-
mi doйдurdu. Hepsi de bana, kardeşlerim, ablalarım, annelerim gibi geldi.
Onları çok uzaklardan, Kosova Ovası'nın ortasına Murad Hüdâvenndigâr
Türbesi'ne çekip getiren mübarek duygunun ve taze inancın güzelliği karşı-
sında gerçekten ürperdim. Önlerinden usulca geçtim. Üzerine Ayet-i Kerî-
meler işlenmiş o zengin sanduka örtüsünü, bir ucundan tutup öptüm. Sonra
bir köşede, bir müddet el-pençe divan durarak Sultan Murad'ın haşmetini
düşündüm. 27 yıl, padişah olarak ata binmiş. Ve 37 meydan savaşında
döğüşmüş. Tam 37 meydan savaşı kazanmış. Tarihler, O'nun, bir defa ol-
sun düşmana sırtını döndüğünü yazmamışlar.

Çok yürekli! Çok cesur! Tantanalı bir hayat içerisinde yaşayışı çok sade.
Devletin ve milletin varlığı söz konusu olunca çok kararlı ve çok aceleci!

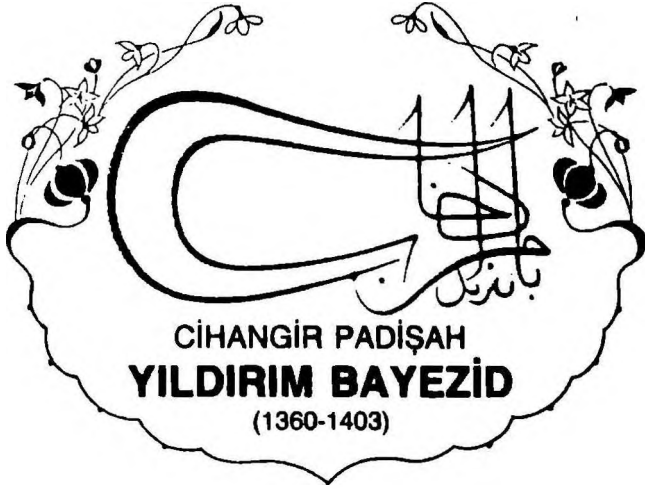
Bursa'dan, otuzbin askerle birlikte kalkıp, ta Kosova'ya gelmiş. Altmışüç
yaşına rağmen ata binmiş. Savaşa girmiş. Ve en son savaşını da zaferle bi-
tirmiş... Ve sonra, demek ki tam benim durduğum yerde, şu sandukanın
bulunduğu noktada, şehid edilmiş.

Ya Şehzâde Yâkub? Düşman takibinden dönen, babasının şehadetin-
den, kendisinin boğdurulacağından haberi olmayan 27 yaşındaki yiğit şeh-
zâde, daha alnının teri bile kurumadan demek ki şurada toprağa yığılmış
kalmış.

Ve 29 yaşında padişah olan muhteşem Yıldırım Bâyezid burada, belki
de tam benim bulunduğum yerde, genç başını iri avuçları arasına alarak,
babasına ve zavallı kardeşine gözyaşı dökmüş.

Ürperdim!.. Bir padişahın şehid edildiği yerde ilk defa bulunmamdan mı?
Bir büyük meydan muharebesinin yapıldığı yeri ilk defa gördüğümünden mi?
Bir padişah sandukasının, Ayet-i kerimelerle süslü mübarek örtüsünü ilk
defa tutup öpmemden mi? Sultan Murad Türbesi'nin, Anadolu'dan çok uzak-
larda, Kosova Ovası'nın ortasında öyle yapayalnız kalmasından mı? Yoksa
O'nun ve sevgili oğlu Şehzâde Yâkub'un şehadetlerinden duyduğum derin
üzüntüden mi ne bilemiyorum? Bütün duygulanımın sağanağı, sicim gibi bo-
şalmak üzereydi.

(Üsküp'ten Kosova'ya. Yavuz Bülent Bakiler Edebiyat Vakfı Yayınları. İST)

Babası: Murad Hüdâvendigar

Annesi: Gülçiçek Hatun

Doğum Tarihi: 1360

Vefat Tarihi: 9 Mart 1403

Kabrinin Bulunduğu Yer: Bursa

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 942.000 km²

*Niğbolu kahramanı
Sultan Yıldırım Beyazıd Han*

Yıldırım Beyazıd ve Padişahlığının İlk Yılları

Osmanlı Padişahlarının dördüncüsü olan Yıldırım Beyazıd Han 1360 yılında doğmuş, babası Murad Han'ın vefatından sonra 29 yaşında padişah olmuştur (1390).

Yıldırım Beyazıd Han'ın 13-14 yıl süren padişahlık hayatı büyük zaferler ve fetihlerle geçmiş, zamanında Anadolu Birliği sağlanmış, Rumeli sınırları genişlemiş, fakat son muharebesinde bir başka Türk hükümdarı olan Timur'a mağlup olarak tarihteki hikayesini tamamlamıştır.

Yıldırım Beyazıd, Kosova Meydanında Osmanlı tahtına oturduktan sonra babasının ve kardeşinin cesetlerini Bursa'ya nakledip, ünlü komutanlarına çeşitli emir ve görevler ver-

di. Buna göre Timurtaş Paşa Sırpların ülkesini (Las ülkesini), Paşa Yiğit Üsküp ve çevresini, Firuz Bey Vidin Bölgesini, Evrenuz Bey de Serez ve civarını fethetme göreviyle gönderildi.

Komutanlar kendilerine verilen bu önemli vazifeleri süratle yerine getirecek ve Anadolu'daki fitne ocaklarını söndürmek üzere hemen Bursa'ya geleceklerdi.

Padişah Bursa'ya gelip komutanlarının dönüşünü bekledi. Bu arada şehirde cami, mescid, imaret gibi hayır işleriyle uğraştı. Yapacağı seferlerin plan ve programlarını hazırladı. Öncelikle Osmanlı zaferlerini bir türlü hazmedemeyen ve akıl almaz bir kıskançlık göstererek sık sık fitneyi uyandıran, Osmanlı topraklarına sal-

dırmaktan çekinmeyen Karamanoğlu Alaaddin Ali'ye haddini bildirmek istiyordu.

Alaaddin Ali, kız kardeşi Melek Hatun'un kocası idi. Daha önce de bu tür hareketlere girişmiş fakat Murad Han tarafından affedilmişti. Bütün bunlara rağmen Karamanğlu rahat durmuyor, verdiği sözü yerine getir-miyordu.

Kısa bir süre sonra Rumeli'ndeki komutanlar nice zafer haberleri ve nice ganimetlerle Bursa'ya gelip Anadolu seferine hazır olduklarını bildirdiler.

Yıldırım Beyazıd ve ordusu sefere çıktı. Alaşehir'e gelindi. Bu şehrin dört bir yanı Osmanlılar tarafından fethedilmiş fakat Alaşehir henüz ele geçirilmemişti. Kısa bir kuşatmadan sonra teslim alındı. Padişah, şehirde cami, medrese, hamam gibi hayır müesseseleri kurulmasını emretti.

Sonra süratle Aydınoğulları'nın hüküm sürdüğü Aydın iline girildi. Ve Beyden toprakları teslim alındı. Bu önemli bölge Şehzade Ertuğrul'un yönetimine bırakıldı.

Yıldırım Beyazıd Saruhan'a girip, bu beyliğin topraklarını da savaşız ele geçirdi. Saruhanogulları'nın ülkesi de Şehzade Emir Süleyman'ın yönetimine verildi.

Menteşe ili de ele geçirilip beyliğin ülkesi Osmanlı topraklarına kazandı-ldı. Bütün bu başarılar 1390 yılı içinde ve çok kısa bir sürede gerçekleş-tirildi.

Aydın, Saruhan ve Menteşe Bey-leri ülkelerini terkedip kaçarak Kastamonu hakimi Kötürüm Beyazid'e sığındılar. Üç beyliğin toprakları böylece Osmanlıların eline geçmiş, padişah da Bursa'ya dönmüştü.

Bu sırada Karamanoğlu'nun üzerine yürümek zorunluluğu doğdu. Çünkü Alaaddin Ali Bey Osmanlı hakimiyetinde bulunan Hamideli'ne saldırmış ve fesat çıkarmıştı.

Padişah daha fazla beklemeyi gerekli görmeyerek, adına yakışır bir süratle, önce Germiyanogullarının üzerine, oradan Tekeeli'yi alıp, işlerini Fıruz Bey'e bırakarak Karamanoğlu üzerine yürüdü. Alaaddin Ali Yıldırım Beyazid'in geldiğini öğrenince Taşeli'ne kaçtı. Padişah Konya kapılarına dayandı. Ordusundaki misilsiz disiplin ve bağlılık Konya halkının gözle-rinden kaçmadı. Bu padişah öyle sıradan bir bey değildi. Son derece adil hareket ediyor, hiç kimsenin mal ve mülküne zarar verilmesini istemiyordu. İşte, kalelerini fethetmeye gelen şu askerler kendilerinden para mukabili buğday ve yiyecek maddeleri istiyor, harmanlardaki buğday yığın-larına ellerini bile sürmüyorlardı. Üstelik kendi beyleri de onları öyle yüzüstü bırakıp kaçmış, tebasını koruyamadığını ortaya koymuştu. Artık en iyisi kalenin anahtarlarını Osmanlı padişahına teslim etmektir.

Bu tür düşüncelerle Konyalılar teslim olup, kale kapılarını açtılar. Umdukları gibi, hiçbir zararla karşılaşmadılar.

Bursa'da en çok eser bırakan padişahlardan birisi de Yıldırım Bayezid'dir. Yukarıda onun Niğbolu Zaferi'nden sonra yaptırdığı muhteşem Ulu Camii görülüyor.

Padişah Konya'dan sonra Niğde, Akşehir, Aksaray ve Karaman ilinin diğer topraklarını da sulh yoluyla teslim alıp sınırlarına kattı. Bu yerlerin yönetimi de Timurtaş Paşa'ya verildi.

Bu sırada eniştesi Alaaddin Ali'nin af talep ettiği ve bir daha böyle bir harekete girişmeyeceği yolunda söz verdiği haberleri geldi. Padişah, belki kız kardeşini de düşündüğü için Karamanoğlunu affedip Larende ve Tasheli'nde hüküm sürebileceğini biliyordu.

Tekrar Bursa'ya dönüldü.

1391 yılında kafir Eflak Beyi, İsfendiyoğullarından kötürüm Beyazid'in oğlu İsfendiyar Bey ve ona sığınan Menteşe, Aydın ve Saruhan Beyleri'nin teşvik ve tahrikleriyle Osmanlı ülkesine saldırmaya başladı ve sınırda birtakım katliamlara girişti.

Bursa'da bulunan padişah bunu haber alır almaz, ordusuyla birlikte hemen Edirne'ye geçti. Tuna kıyısını izleyerek Eflak yakasına geçip Yıldırım hızıyla Eflak beyinin askerlerine erişti. Yapılan savaşlarda kafir askerleri mağlup edildiler. Eflak Beyi

kaçtı. Daha sonra da yaptığı işin yanlış olduğunu beyan edip affını talep etti. Bu saldırıya aslında İsfendiyar Bey ve çevresindekilerin sebep olduğunu, bundan böyle verdiği cizyeyi iki katına çıkaracağını, lütfen bağışlanmasını istedi. (Tacütterarih Neşri ve Münecim Başî tarihinde Eflak Beyinin saldırısına Kötürüm Beyazid'in sebep olduğu yazılıdır.)

Tam bu sıralarda Anadolu'da karışıklıklar çıktı ve Karamanoğlu'nun sözünde durmayarak tekrar isyan ettiği haberi gelince Yıldırım Beyazid Eflak Beyi'nin özürlerini kabul etti.

"Bundan böyle benim katıldığım savaşlara sen de askerlerinle yardım edecek ve beni destekleyeceksin" emrini verdi.

Eflak Beyi bunu kabul edince hemen Bursa'ya döndü. Yıldırım Beyazid artık Karamanoğlu'nu hiçbir surette affetmek istemiyordu.

Karamanoğlu Alaaddin Ali, Padişahın Rumeli'nde olduğunu öğrenir öğrenmez Ankara'ya yürümüş, bu civarın muhafızı Timurtaş Paşa ve askerlerini ansızın bastırarak şehri ele geçirmiş, Paşa'yı zindana attırıp, civarı yağmalatmıştı. Konya, Aksaray, Larende ve diğer Karaman illeri yeniden Alaaddin Ali'nin eline geçmişti.

Padişahın üzerine geldiğini öğrenince, karşı koyamayacağını anlayıp binbir rica ile affını talep etti. Üstelik Timurtaş Paşa'yı da zindandan çıkarıp göndermiş, bu hareketi ile de güya samimiyetini ifade etmişti.

Yıldırım Beyazid

Timurtaş Paşa başından geçenleri tek tek anlatınca Yıldırım Beyazid dayanamayıp ayağa fırlamış, "Şimden girü Karamanoğlu'na af yoktur. Hak ile batılı, fesat ile doğruyu ayıracak olan işte bu kılıçtır" diye bağırmıştır.

Padişahın kesin bir kararla üzerine geldiğini öğrenen Karamanoğlu tek çarenin savaşmak olduğunu hissedip hemen asker toplamaya başladı. Kısa bir sürede çevresine çok sayıda adam toplandı. Yapılan kanlı savaş sonunda Karamanoğlu yenildi. Kendisi ve oğlu Mehmet esir edildi. Hanımı Bursa'ya gönderildi.

Padişah Yıldırım Beyazid Alaaddin

Ali'yi Timurtaş Paşa'nın yanına katıp Karaman illerinin fethini tamamlamak istedi. Ancak Timurtaş Paşa öteden beri düşman olarak tanıdığı ve pek çok kötülüğünü gördüğü Karamanoğlu'nu padişahın izinsiz olarak öldürdü. Daha sonra da bir çok deliller ileri sürerek, bunu devletin hayrı için yaptığını Yıldırım Beyazid'i inandırdı. (Tarihi kaynakların bazılarında Karamanoğlu'nun bizzat padişahın emriyle öldürüldüğü yazılıdır.)

Yıldırım Beyazid Karamanoğlu'nun işini bitirdikten sonra rahat edemedi. Anadolu'nun diğer bölgelerinde de karışıklıklar çıkmış, doğudaki İran ve Turan ülkelerinde hüküm süren İlhanlı Devletinin yıkılışıyla beraber bölgelerdeki beyler istiklalini ilan edip, hükümdarlık davasına kalkmışlardı. Bunlardan biri de son derece kurnaz, atik ve cesur bir insan olan Kadı Burhanettin idi.

Kadı Burhanettin çevresine toplanan ve kendilerine Kara Tatar denilen acımasız ve savaşçı birtakım insanlarla Sivas ve Kayseri civarında devlet kurmaya çalışıyordu. Neticede Kayseri'yi başkent yaparak kuvvetli bir ordu kurup Osmanlı sınırlarına saldırmaya başladı. Hatta Çorum Sahrası'ndaki Kırkdilim Kalesi önüne kadar gelerek Şehzade Ertuğrul'un askerleriyle savaşa tutuşmuş, galip gelmiş ve genç şehzadeyi öldürmüştü.

Yıldırım Beyazid olanları duyunca büyük bir üzüntü duymuş ve hemen Kadı Burhaneddin'in üzerine yürü-

müştür.

Bu seferin 1392 veya 1395-97 yılları arasında olduğu söylenmektedir.

Padişahın seferini duyan ve kızgınlığını anlayan Kadı Burhaneddin kaçmaktan başka çare bulamayıp Diyarbakır üzerinden Harput civarındaki dağlara çekildi. Bu kaçış onun sonu oldu. Çünkü Diyarbakır ve Doğu Anadolu'nun bazı şehirlerinde hüküm süren Akkoyunlu sülalesi ve Beyleri Kara Osman da Kadı Burhaneddin'in düşmanları idiler. Kara Osman bir baskınla Kadı Burhaneddin'i yakalayıp hemen öldürdü.

Yıldırım Beyazid düşmanın ölüm haberini alınca biraz rahatlamış, Tokat, Sivas, Kayseri ve civarını kolaylıkla ele geçirip topraklarına katmıştır.

Bundan sonra da İsfendiyaroğlu'na haddini bildirmek isteyerek 1392-93 yılı baharında Kastamonu'ya yürümüştür.

Yolda Kötürüm Beyazid'in öldüğü haberi alınmış, bu da Osmanlıların işini kolaylaştırmıştır.

Yıldırım Beyazid ve ünlü komutanları kısa bir süre içinde Kastamonu ve çevresini ele geçirdiler. Canik, Samsun ve civarı Osmanlı ülkesine katıldı. Kötürüm Beyazid'in oğlu İsfendiyar Bey bağıllığını bildirip, affını isteyince bağışlandı. Kendisine Sinop ilinde hüküm sürme imkanı verildi. Ne varki İsfendiyar Bey daha sonraki yıllarda, yanında bulunan Aydın, Menteşe ve Saruhan Beylerinin tesiriyle Yıldırım Beyazid'e savaş

açan Timur'un saflarında yer almıştır.

Osmanlı Padişahı Anadolu birliğini sağladıktan sonra bir parça huzur buldu.

Bursa ve Edirne'de devletin çeşitli işleriyle uğraştı. Edirne'de bulunduğunda sıralarda Las ülkesinin Beyi olan Vlakoğlu (İstefan Lazaroviç) Osmanlılara bağlılığını isbat etmek ve onlardan bir takım tavizler koparmak kasıtlı kızkardeşi Mariya'yı Padişaha nikahlamak istedi. (Bu prensesin ismi tarih kitaplarında Olivera Despina ve Marya olarak geçmektedir.) Vezir Ali Paşa'nın da tasvibiyle Yıldırım Beyazid bu teklifi kabul etmiş ve son derece güzel olan bu Sırlı prensesle evlenmiştir. Tarihi kaynakların açıkça belirttiği gibi Padişah bu evlilik neticesi eski hareket, canlılık ve samimiyetini büyük ölçüde yitirmiştir. Aşk derecesinde bağlandığı prenses onu çeşitli günahlara bulaştırmış, Osmanlı sarayında ilk defa içki ve eğlence meclisleri kurulmuştur.

Padişah artık devlet işlerini bir kenara iterek zevk ve sefa alemlerine dalmıştır. Vezir Ali Paşa da onun davranışlarını tasdik edip, "Allah ne de olsa günahları affeder" diyerek işin çığırından çıkmasına sebep olmuştur.

Tacüt-Tevarih'de Hoca Saadeddin Sırlı prensesi şöyle anlatmaktadır:

"Dolunaylar kadar güzel olan gelin, yıldızı parlak padişahın önünde cilvelenmeye başlayınca yiğit sultan, gönülleri kendine bağlayan bu güzelin zülfünün tellerine öyle bir dolan-

dı ki, çevrede nekadardan ince hesapla uğraşan akıllı varsa, bunu çözmeye çalıştı da bir sonuç alamadı. Yemekler, içki alemleri, sohbet demleri sürüp gitti ve gönül hanesine muhabbet tohumları ekildi. Padişah memleket konularından el çekti, ol kafirin sözüne bağlandı... Keyf verici, yasaklanan yiyecek ve içeceklerin yasak edicisi iken, Tanrı rızasını şaşırarak arzuladı dinleyip, atalarının ele almadıkları al renkli kadehi, gönül götüren dilberin ısrarına kanarak yudumladı."

Neticede Osmanlı ülkesinin huzuru kaçtı, fetihler durmuş, devlet işleri aksamış, kadılar bile rüşvet almaya başlamıştı.

Tam bu sıralarda Venedik, Ceneviz, İspanya, Batı ve Kuzey Avrupa devletleri toplanarak gemilerle Selanik önüne gelip Osmanlı topraklarını talan etmeye başladılar.

Kadıların rüşvet alacak duruma gelmeleri ve düşmanların bu ani hareketi padişahın kendine gelmesine ve daldığı gaflet uykusundan uyanmasına sebep oldu.

Hemen ordusunu toplayıp Haçlıların üzerine yürüdü. Yapılan kanlı savaş sonunda düşmanlar ağır bir mağlubiyete uğrayıp yok oldular. Padişah Selanik Kalesini de feth ederek tehlikeyi önledi. Yenişehir ve civarı ele geçirildi (1394).

Niğbolu Zaferi

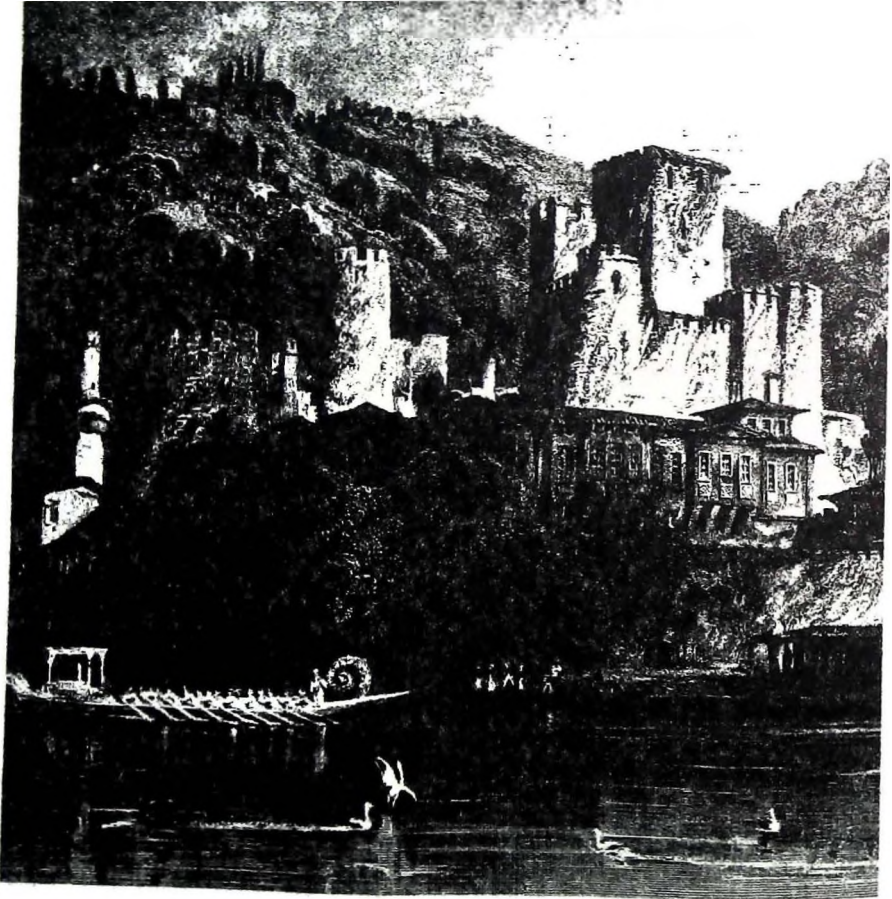
Dört bir yanı Osmanlılar tarafından fethedilmiş bulunan İstanbul'da, Bizans İmparatorluğu can çekişiyordu. Yaptığı anlaşmalara sadık kalmıyor, bu yüzden de Müslüman Türklerin baskısından kurtulamıyordu. Osman Gazi'den bu yana gittikçe daralan çember Bizanslıların ümitlerini söndürüyordu. Yıldırım Beyazid de ülkesinin ortasında bir ur gibi duran bu şehri almak, topraklarına katarak Peygamberimizin müjdesine mazhar olmak istiyordu. Bu sebeple ilk kez 1391 yılında, ikinci kez 1392 yılında İstanbul'u muhasara etmiş ve büyük tavizler kopararak kuşatmaları kaldırmıştı. Sözkonusu olan 2.kuşatma sırasında önce Şile hisarı fethedilmiş,

bu yolla Rumeli hisarının karşısına gelinip, Bizans'a Karadeniz'den gelecek yardımları önlemek için Anadolu Hisarı (Güzelcehisar) inşa ettirilmişti. Anadolu Hisarı'nın yapımı ve uzun süren kuşatma Bizans İmparatoru'nu çok korkutmuş bilhassa Osmanlı vezirlerine büyük armağanlar vererek bu kuşatmayı kaldırmıştır. Yıldırım Beyazid önce kuşatmayı kaldırmak istememiş, fakat daha sonra imparatorun şehirde bir müslüman mahallesi kurulmasına, bir kadı tayinine ve camiler açılmasına müsaade etmesiyle razı olmuştur. (Bazı Osmanlı tarihlerinde Güzelce Hisarın 1396 yılında yani Niğbolu zaferinden sonra yaptırıldığı yazılmaktadır.)

Bizans İmparatoru'nun dayanacak gücü kalmamıştı. Tek çıkar yol, Osmanlıların haberi olmadan çeşitli Avrupa devletleriyle anlaşmak, yeni haçlı seferleri tertip ettirip Türkleri Rumeli ve Anadolu'dan söküp çıkarmaktı. Bu düşüncelerle devrin en güçlü ordusuna sahip bulunan ve uzun zamandır Osmanlılara dış bile-

yen Macar kralına gizli bir mektup yazıp, yardım istedi. Ne var ki İmparatorun mektubu yolda Yıldırım Beyazid'in adamları tarafından ele geçirildi.

Osmanlı padişahı bu haince teşebbüse çok sinirlendi. Ve derhal İstanbul'un kuşatılmasına emir verdi. Ar-

Anadoluhisarı

tık bu fitne yuvasının kökü kazınmalı ve İstanbul İslâm mülkü haline gelmeliydi.

Osmanlı askerleri üçüncü kez İstanbul'u kuşattılar. Muhasara bütün şiddetiyle devam ederken Macar Kralı Sigismund ve etrafında toplanan birleşik Haçlı ordusunun Osmanlı sınırlarını geçerek Niğbolu önlerine dayandığı haber alındı. Bu son derece tehlikeli bir durumdu. padişah kuşatmayı kaldırmak mecburiyeti duydu.

Gerçekten haçlılar 130.000 kişilik büyük bir orduyla taarruza geçmişlerdi. Başlarında 60.000 kişilik orduyla Macar kralı Sigismund bulunuyordu. Diğer askerler ise Fransa, İngiltere, Polonya krallıkları, Venedik Cumhuriyeti, Kastilya, Aragon, Norveç ve İskoçya Krallıkları, Papalık, Rodos Şovalyeleri, Küçük İtalyan devletleri ve asi Eflak Beyliğinden oluşuyordu.

Bu korkunç haçlı ordusu geçtikleri her yerde kendi dindaşlarını bile vahşice öldürüp, katliamlar yaparak Niğbolu kalesi önüne geldiler.

Bütün gayeleri, Müslüman Türkleri Anadolu'dan sürüp çıkarmak, Bizans İmparatorluğu'nu kurtarmak, hatta Anadolu'yu fethettikten sonra Suriye'yi ele geçirip Kudüs'e kadar ulaşmaktı...

Her kafadan bir ses çıkıyor ve haçlılar büyük bir gurur ve sevinç içinde tatlı rüyalar görüyorlardı.

İşte Niğbolu'ya kadar gelmişler fakat karşılarında Osmanlı Ordusu di-

ye bir şey görememişlerdi. Bir kısmı Yıldırım Beyazid'in Anadolu'da olduğunu söylüyor, bazıları da ülkesini terk edip kaçtığını iddia ediyordu. Osmanlı Padişahının üzerlerine gelmekte olduğunu söyleyen habercilerin kulaklarını kestirerek, kahkahalar savuruyorlardı.

Niğbolu Kalesi kumandanı Doğan Bey, kalenin güneyinde yer tutmuş olan korkunç haçlı ordusunu endişeye seyreliyor, padişahın yetişip gelmesi için dualar ediyordu.

Bir gece yarısı yine kale burçlarına çıkmış etrafı gözlerken buçların dibinden bir ses duydu:

— Bre Doğan... Bre Doğan!

Doğan Bey sesin sahibini hemen tanıdı. Sevinç ve heyecan içinde cevap verdi:

— Emret Padişahım!..

Gerçekten Niğbolu komutanına seslenen ve atının üzerinde dimdik duran kişi Osmanlı Hükümdarı Yıldırım Beyazid Handı. Doğan Bey'e:

— Biraz sabret. İnşallah tez zamanda yetişeceğiz, diyerek karanlıklara at sürüp gözden kayboldu.

Doğan Bey'in üzüntüleri son bulmuştu. Artık karşısına dünyanın en kuvvetli ordusu bile çıksa gam değildi.

Gerçekten Yıldırım Beyazid kısa bir süre içinde Anadolu ve Rumeli'de bir miktar kuvvet bırakıp 70.000 kişilik bir orduyla ve son derece süratle Niğbolu'ya yetişti.

Haçlılar kalenin güney doğusunda birdenbire beliren Osmanlı Ordusunu görünce şaşkına döndüler. Kral Sigismund korkuyla titremeye başladı. Biliyordu ki buralara kadar gelmiş olan Osmanlı Padişahının ve ordusunun önünde dayanabilmek çok zordur. Fakat çevresindeki Şövalyeler onun gibi düşünmüyor bir an önce savaşa başlayıp Osmanlı'nın işini bitirmek istiyorlardı. Fransız kuvvetleri önce biz saldıralım, zafer bizim kılıçlarımızla kazanılmalı diyor, kralın emirlerine bağlılık göstermek istemiyorlardı.

Sigismund şaşırıyordu.

Yıldırım Beyazid üstün bir disiplin anlayışıyla hareket eden kudretli ordusunu hilal şekline soktu.

1396 yılının 25 Eylül günü tarihin

en önemli savaşlarından biri başladı.

Haçlı ordusunun ön saflarında bulunan zırhlarla kaplı Fransız Şövalyeleri saldırdılar. Ciddeden büyük bir cesaretle ilerleyip Osmanlı kuvvetlerinin sol kanadını dağıttılar. bu kolda görev yapan Şehzade Mustafa yavaş yavaş geri çekiliyor ve hilal şeklindeki Türk Ordusu'nun uçları gittikçe daralıyordu. Haçlılar planlı bir şekilde gerçekleştirilen bu geri çekilme işini anlayamadıkları için sürekli olarak içe daldılar.

Savaşın bu şekli Haçlı Ordusu'nun mühim bir kuvvetini oluşturan Eflak Prensi'nin aklını başına getirdi. Bir anda askerlerini toplayarak geri dönmeye ve kaçmaya başladı.

Eflak kuvvetlerinin çekilişi ve Osmanlı ordusunun iyice daralan ve birleşen iki ucu haçlı askerlerinin sonunu hızlandırdı. Korkunç ve kanlı bir savaş cereyan etti. Kral Sigismund bu dehşet verici manzarayı görüp "Mahvoldum..." diyerek kaçtı. Tuna nehrinde bir kayığa binip savaş alanını terketti.

Nihayet Osmanlılar zaferlerini ilan ettiler. Muharebede 100.000 kafir öldürülmüş, 20.000 kişi esir edilmiş geriye kalanlarda kaçmayı başarmışlardı. Yıldırım Beyazid Han'ın ordusundaki şehid sayısı ise 30.000'e ulaşıyordu. Büyük Padişah esir edilen Haçlı kumandanları huzuruna çıkarıp onlarla görüştü. Korkusuz Jan lakabıyla tanınan Fransız şövalyesine "Seni serbest bırakıyorum. Eğer cesaretin varsa hristiyanlığın bütün

kuvvetlerini toplayıp yeniden saldırıya geçebilirsin. Böylece bana yeni şanlar, yeni şerefler kazandırmış olursun" dedi.

Bu savaş Haçlılara 7 yıl önce yapılan Kosova Savaşından sonra vurulmuş en ağır darbedir. Avrupalı tarihçiler bile bu muharebe için "Tarihin en mühim hadiselerinden biri" demişlerdir.

Yıldırım Beyazid zaferden sonra bütün İslam ülkelerine haberciler göndermiş ve büyük müjdeyi ulaştırmıştır.

Niğbolu Zaferi İslâm dünyasına sevinç ve öğünç kaynağı olmuş, Osmanlıların güç ve kudretini bir kez daha duyurmuştur.

Padişah, Zafer sonrası Bursa'ya dönmüş, muhteşem bir törenle karşılanmış ve orada Yüce Allah'a şük-

ran için Ulu Camii'nin yapılmasını emretmiştir.

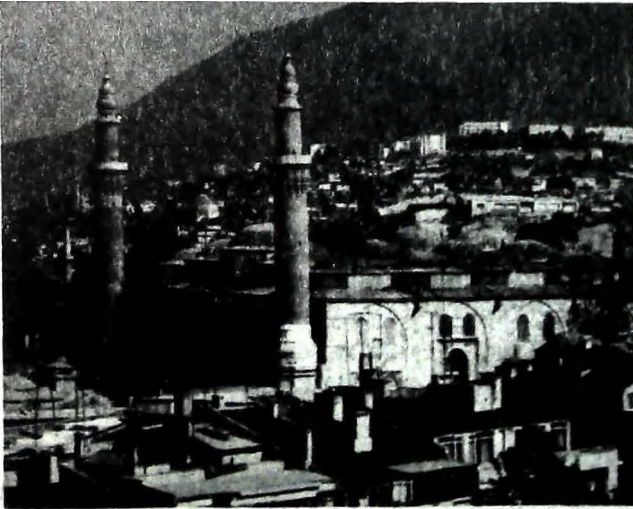
Caminin inşası sırasında Buharalı Emir Sultan'la arasında geçen bir konuşma sonunda içkiyi bırakıp, günahları için tövbe ve istiğfar etmiştir.

Bu arada Şeyh Ramazan isimli büyük bir ilim adamı da Kazaskerliğe tayin edilerek ülkedeki kadıların nizam ve intizam içinde ve adilane hareket etmeleri sağlanmıştır.

1395-1399 Yılları Arasındaki Diğer Fetihler

Büyük Padişah ve ünlü komutanları 1395-1398 yılları arasında daha pek çok zafer kazanmışlardır.

Bu dönemde Rumeli topraklarında, Mora Yarımadası'nın büyük bir kısmı, Tırhala havalisi, Engürüs Diyarı ve Atina fethedildi.

*Yıldırım Beyazid'in
Niğbolu fethinden
sonra yaptırdığı
muazzam
Ulu Camii*

Timurtaş Paşa vasıtasıyla Anadolu'da Çankırı, Malatya, Divriği ve Darıca ele geçirildi.

Yine bu yıllar arasında Timur'un zulmünden kaçan Sultan Uveys oğlu Sultan Ahmed Celayir ile Karakoyun Hükümdarı Kara Yusuf Osmanlı topraklarına girerek Yıldırım Beyazid Han'a sığındılar.

1398 yılında İstanbul dördüncü kez kuşatıldı. Bu son kuşatma ile Bizans İmparatorluğu son bulmak üzereydi. Ne var ki Allah'ın yüce takdiri, kimbilir nice hikmetler, nice faydalar ve nice ikazlar sebebiyle Osmanlı ülkesine Timur belasını gönderdi.

Dünyanın en büyük imparatorluklarından birini kurmuş olan Aksak Timur'un Sivas'ı yakıp yıktığı ve Ankara'ya doğru ilerlediği haberi alınınca Yıldırım Beyazid İstanbul kuşatmasını kaldırıp Timur'a karşı çıkmıştır.

Timur ve Ankara Savaşı

Timur, büyük bir hırs içindeydi. Girdiği her yeri yakıp yıkarak askerlerini zaferden zafere koşturuyor ve imparatorluğunun sınırlarını durmadan genişletiyordu. Neticede Rum diyarını da ele geçirmek ve kendi isteklerini yerine getirmeyip, üstelik ağır cevaplar veren Osmanlı Hükümdarı ile karşılaşmak istiyordu.

Gerçekten Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazid kendisine sığınan Sultan Ahmed ve Kara Yusuf'u kendisine göndermemiş istediği Kemah kalesini teslim etmemiş, Erzincan hakimini Taharten'in çocuklarını serbest bırakmamıştı.

Bunlar Timur'u çileden çıkartmıştı.

1400 yılında Osmanlı sınırlarını geçerek Sivas'a saldırdı. Kaleyi ele geçirip yerle bir etti. İçindekileri kadın, çocuk, genç, yaşlı demeden öldürttü. Sonra Malatya'ya yürüyüp, kale kumandanının kaçması üzerine burayı da ele geçirdi.

Bu arada Mısır Sultanı Berkuk'un oğlu Fereç, Malatya'ya kadar gelen ve kendi sınırlarını da zorlayan Timur'u durdurmak için ordusunu toplamıştı. Bu haber, Timur'un Halep Ovası'na inmesini gerektirdi. Kısa bir kuşatmadan sonra Halep Timur'un eline geçti. Sonra Suriye topraklarındaki Hama ve Humus'u alan Timur Şam'a girdi (20 Aralık 1400) Askerleri Şam'da görülmemiş bir yağma gerçekleştirip şehri harabeye çevirdiler.

Sultan Fereç daha fazla dayanamadı. Askerleriyle Şam'a gelip Timur'un ordusuyla savaşa tutuştu. İki taraf arasında tarihin en kanlı savaşlarından biri cereyan etti. Neticede yine Timur'un galibiyeti geldi. Sultan Fereç yok edilen ordusu içinden güçlüklerle kaçabildi.

Bu savaştan kısa bir süre sonra Şam'da büyük bir yangın başgösterdi. Kısa bir süre içinde bu muazzam şehir, cami ve medreseleriyle beraber kül oldu. (Bazı kaynaklarda Şehri Timur'un yaktığı kaydedilmiştir.)

Timur, şehrin yanmasından sonra ordularını toplayarak Mardin'e gelmiş, Alıncak kalesini zaptedip Bağ-

*Yıldırım Beyazid'i mağlub eden
Aksak Timur'un bir minyatürü*

dad'a yönelmiştir. Bu tarihi şehri de kısa bir sürede ele geçirerek yakılıp yıkılmasını emretmiş, Bağdatlıların topluca öldürülmesini istemiştir.

Bütün bu vahşetlerden sonra Tebriz'e dönmüş ve devamlı surette mektuplaşıp, bir türlü anlaşamadığı Yıldırım Beyazid üzerine yürümüştür.

Onu bu seferinden vazgeçirmek isteyen yakınlarını dinlememiş ve 300.000 kişiden oluşan kuvvetli ordu-
suyla önce Kemah Kalesini, Erzin-
can'ı ve civarını ele geçirerek Kayseri
üzerinden süratle Ankara'ya yürü-
müştür.

Osmanlı padişahı da ordusunu ha-

zırlamış, oğulları, komutanları ve kendisine yardıma gelen 20.000 kişilik Sırp askeri ile Çubuk önlerine gelmiştir.

Osmanlı kuvvetleri 90 veya 120.000 kişi idiler.

Kaynaklar, Timur'u Ankara kalesi civarında sıkıştıran Yıldırım'ın yüzyüze çarpışmak istediğini ve böylece büyük bir zaferi kaybettiğini bildirmektedir. Gerçekten aradan geçen süre içinde Timur askerlerini düzene sokmuş ve karşılaşmaya hazırlamıştı.

İki ordu 1402 yılının 20 Temmuz Cuma günü Çubuk Ovası'nda karşı karşıya gelmişlerdir.

Savaş başlamış ve kısa sürede korkunç bir hal almıştır. İlk saatlerde iki taraf da kıyasıya bir mücadeleye girmiş, Osmanlı kuvvetlerinin üstünlüğü belirmeye başlamıştır.

Ne var ki bir müddet sonra Osmanlı Ordusunda çarpışan Germiyan kuvvetleri, beylerinin kendisine sığındığı Timur tarafına geçmeye başlamışlar, bunu Aydın, Menteşe ve Saruhan kuvvetleri de takip edince Osmanlılar zor duruma düşmüşlerdir. Bu arada yine Osmanlıların ön safalarında çarpışan Kara Tatarlar da Timur tarafından kandırıldığı için geri dönüp Yıldırım Beyazid kuvvetleriyle çarpışmaya başlayınca savaşın seyri değişmiştir.

Anadolu askerleri dağılmaya başlayınca Sırp kuvvetleri de geri çekilmiş ve Yıldırım'ın ordusu büyük bir paniğe düşmüştür.

Bu kötü durum karşısında Padişah'ın oğulları da yanlarındaki komutanların ısrarlarıyla harp sahasından çekilmiş, babalarını yalnız bırakmışlardır.

Timur ordusu iyice azalan Osmanlı askerlerini bir an önce yok etmek ve neticeyi alabilmek için merkezde bulunan Yıldırım Beyazid üzerine gelmiş ve büyük padişahı ele geçirmeye çalışmıştır.

Yıldırım bütün bunlara rağmen şanına yakışır bir kahramanlıkla savaşı sürdürmüş, esir düşünceye kadar çarpışmıştır.

Akşama doğru, artık hiçbir ümit kalmadığını gören çevresindeki fedakar ve sadık komutanları "Ordunuz dağıldı, oğullarınız çekildi, siz de savaşı terkediniz" demişler, fakat Yıldırım Beyazid, şerefle ölmek istediğini belirterek bu teklifleri reddetmiştir.

Sonunda atının ayağı tökezlemiş, yere düşmüş ve Timur askerleri tarafından tutularak esir edilmiştir.

Böylece Ankara Savaşı mağlubiyet nedir bilmeyen Yıldırım Beyazid ve Osmanlı Ordusu'nun yenilgiyle son bulmuştur.

Yıldırım, Timur'un karşısına çıkarılmış, iki hükümdar karşı karşıya gelince Timur onu ayağa kalkıp karşılamış ve kendisine hürmet göstermiş, mağlubiyete sabırla katlanması gerektiğini ve kendi yanında daima saygı göreceğini söyleyerek gönlünü almaya çalışmıştır.

Bu yakınlık ve saygı Yıldırım Beyazid'i biraz teselli etmiş ve Timur'dan kendi yanında çarpışan oğullarının akıbetini öğrenmek istemiştir. Timur da onları arattırarak, iki gün sonra Musa Çelebi ele geçirilerek babasının yanına getirilmiştir. Bu arada Mustafa Çelebi'nin ölü veya sağ olduğu hususunda hiçbir haber alınamamıştır.

Timur'un yanında ve onun saygısını gördüğü halde esaret hayatına dayanamayan Yıldırım Beyazid'in her geçen gün üzüntüsü artıyordu. Akıbetinin ne olacağını bilemiyor, oğullarının durumunu merak ediyordu.

Bu arada Timur torunu Mirza Muhammed Sultan'ı Bursa'ya göndermişti. Orada padişah hazineleri ele geçirilerek, şehir yağma edilecekti.

Mirza Muhammed Sultan yanında, Azerbeycen hakimi Mirza Miraz Şah'ın da askerleriyle beraber Bursa'ya yürümüşü. Bunu haber alan ve o sırada Bursa'da bulunan padişahın oğullarından Emir Süleyman süratle Edirne'ye kaçmıştır.

Mirza Muhammed Sultan Bursa'ya girince askerlerinin şehri yağma etmelerine müsaade etmiştir. Bu yağma ve zulüm öylesine ileri gitmiştir ki şehirdeki cami, medrese ve benzeri dini yapılar bile tahrip edilerek ahır olarak kullanılmıştır.

Bu arada Timur beylerinden Şeyh Nurettin, Bursa'da devrin tanınmış ilim ve irfan sahiplerini toplamış, Yıldırım Beyazid'in damadı olan büyük veli Emir Sultan'ı, Bursa Kadısı Molla Fenari'yi ve devrin seçkin bilgin-

lerinden olan Şeyh Mahmud Cesiri'yi Timur'a göndermiştir.

Bursa'da Molla Fenari Camii

Emir Sultan Türbesi

Timur bu ilim adamlarına saygı göstermiş ve isterlerse kendisiyle Türkistan'a gelebileceklerini bildirmiştir. Emir Sultan ve Molla Fenari Bursa'da kalmak istediklerini bildir- miş ve arzuları kabul edilmiştir.

Timur, oğullarından Sultan Hüseyin'i Karaman'a, Emir Şah Mekki'yi aydın ve Menteşe illerini yağmaya göndererek bu toprakları harap etmiştir.

Daha sonra Kütahya'ya gelen ve havasını beğendiği için burada konaklayan Timur, Bizans İmparatoru'na haberciler göndererek Yıldırım Beyazid'e verilen verginin bundan sonra kendisine verilmesini istemiş, Bizans da bunu kabul etmiştir. Timur ayrıca ülkenin çeşitli yerlerine dağılıp hüküm sürmeye çalışan Osmanlı şehzadelerine de haberciler göndererek kendisine itaat ettikleri taktirde herbirine çeşitli haklar tanıyacağını bildirmiştir.

Kütahya'dan daha da batıya ilerleyen Timur, İzmir ve civarını da ele geçirerek bütün Anadolu'da hakimiyet kurmuştur. Timur'un hakimiyeti Anadolu'nun baştan başa yakılıp yıkılması, Osmanlı Devleti'ndeki birliğin bozulması, Aydın, Menteşe, Saruhan ve Karaman Beyliklerinin yeniden canlanması gibi neticeler doğurmuştur.

Bütün bunları gören ve yaşayan Yıldırım Beyazid büyük üzüntüsü sebebiyle hastalanmış ve 9 Mart 1403 tarihinde Akşehir'de vefat etmiştir. Genç denilecek bir yaşta vefat eden Osmanlı Padişahı'nın ölümü her tarafta büyük bir üzüntü uyandırmıştır.

Aşık Paşa, Nesri, Oruç Bey ve Lütfi Paşa tarihlerinde Yıldırım Beyazid'in, yüzüğü içindeki zehri içerek intihar ettiği yazılıdır. Ancak kendi dev-

rindeki tarihçilerle, Hoca Sadeddin Efendi'nin yazdığı Tacut Tevarih'de kederinden hastalandığı ve ölümüne bu hastalığın sebep olduğu kaydedilmiştir.

Diğer bazı tarih kitaplarında da intihardan söz edilmemekte ve padişahın nefes darlığından yahut ani bir nuzul sebebiyle öldüğü zikredilmektedir.

Timur Yıldırım Beyazid'in cesedini önce Akşehir'deki Mahmut Hayranı Türbesi'ne koydurmuş daha sonra da oğlu Musa Çelebi'ye vermiştir.

Mehmed Çelebi de babasının cesedini Bursa'ya defnettirmiştir.

Padişahın ölümünden kısa bir süre sonra Timur'un çok sevdiği bir torunu da vefat edince, hükümdar bunu uğursuzluk kabul ederek ordusunu toplayıp Anadolu'dan ayrılmıştır.

Timur'un kazandığı Ankara savaşı Osmanlı devleti'ni büyük bunalım ve karışıklıklara, kardeş kavgalarına ve saltanat mücadelelerine düşürmüştür. Bu yenilgi ile Anadolu birliği bozulmuş, ancak 70 yıl sonra tekrar sağlanabilmiştir. Yıldırım Beyazid'in Anadolu'da fethedip, Osmanlı Devleti'ne kattığı bazı şehirler aradan geçen 115 yıl sonra, Yavuz Sultan Selim tarafından yeniden fethedilmiştir. Bütün bunlar göstermektedir ki, Timur'un zaferi kendisine hemen hiçbir şey kazandırmadığı halde büyük Osmanlı Devleti'ne çok şey kaybettirmiştir.

Yıldırım Beyazid'in Bursa'daki türbesi

Yıldırım Beyazid'in Çocukları

Dördüncü Osmanlı Padişahı Yıldırım Beyazid'in Mehmed Çelebi, İsa Çelebi, Emir Süleyman, Musa Çelebi, Mustafa Çelebi ve Ertuğrul Çelebi isimli altı oğlu vardı. Bunlardan Ertuğrul Çelebi babasının sağlığında iken şehid edilmiştir.

Diğer oğullarından Mustafa Çelebi Ankara savaşında kaybolmuş İsa, Süleyman, Musa ve Mehmed Çele-

bi de saltanat mücadelesine düşmüşlerdir. Bu mücadeleden Padişahın en küçük oğlu Mehmed Çelebi galip çıkarak beşinci Osmanlı hükümdarı sıfatıyla tahta oturmuştur.

Kardeşler arasındaki bu mücadele tam 10 yıl 11 ay 8 gün sürmüştür. Bu döneme Osmanlı tarihinde Fetret Devri denilmektedir.

Babası: Yıldırım Beyazid

Annesi: Devlet Hatun

Doğum Tarihi: 1389

Vefat Tarihi: 1421

Kabrinin Bulunduğu Yer: Bursa

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 694.000 km²

*Timur belasından sonra
Osmanlı Devleti'ni adeta
yeniden kuran
Çelebi Sultan Mehmed*

Çelebi Sultan Mehmed ve Fetret Devri

Bıldırım Beyazid'in Ankara yenilgisinden sonra geçen ve onbir yıla yaklaşan devre (Sultanlık fasilası, karışıklık devri) anlamına gelen Fetret Devri denilmektedir. Çünkü bu dönemde şehzadeler arasında çeşitli mücadeleler cereyan etmiş ve saltanat kavgası yapılmıştır. Aşağıda Fetret Devrinde geçen olaylar 5. Osmanlı Padişahı Çelebi Sultan Mehmed'in durumu esas alınarak kısaca izah edilecektir.

Çelebi Mehmed, Ankara Savaşı'ndaki yenilgiden sonra yakınında bulunan Lalası Sofu Beyazid ve ünlü komutanlardan Beyazid Paşa ile beraber Tokat yoluyla Amasya'ya kaçtı. Bu tarihte henüz 14 yaşlarında bulunan Şehzade Çelebi Mehmed, idare-

si altına aldığı Amasya ve civarında, Timur fitnesiyle şımaran ve kendisini çocuk kabul ederek elindeki toprakları almak isteyen birtakım beylerle çarpışmak zorunda kaldı. İlk olarak Amasya'ya giderken yolunu kesmek isteyen birtakım Tatar kuvvetlerini yendi. Daha sonra Timur'un komutanlarından Kara Devletşah'ın askerlerini, bin kişilik küçük kuvveti ile bozguna uğratıp Kara Devletşahı öldürdü. Üçüncü olarak Niksar'ı kuşatmak isteyen Kubat-oğlu'nu, İnal oğlu komutasındaki 20.000 kişilik Türkmen ordusunu, eşkiyabaşı Mezid'i, İsfendiyar Bey'in yeğeni kara Yahya'yı ve Bolu yakınlarındaki murtaza Âbat Ovası'nda Tatar Savcı isimli bir komutanı yenerek büyük başarılar gösterdi.

Bu arada şehzade Mehmed, kendisini yanına çağıran Timur'a bir takım engeller sebebiyle bizzat gelemediğini bildirerek Lalası Sofu Beyazid'i gönderdi. Sofu Beyazid Timur'un yanına vardığında Yıldırım Beyazid Han vefat etmiş bulunuyordu.

Timur, artık Anadolu'yu terk edip Türkistan'a dönmek istediğinden, Osmanlı ülkesinin iyice parçalanması düşüncesiyle hem Anadolu'daki beylikleri tekrar canlandırmış, hem de Yıldırım Beyazid'in oğullarına çeşitli imkanlar tanımıştı. Bu çirkin siyaset neticesinde büyük şehzade Emir Süleyman Rumeli'de, İsa Çelebi Balıkesir ve Bursa'da, daha sonra Musa Çelebi Bursa'da ve Mehmed Çelebi de Amasya'da birer hükümdar mevkiine getirilmişlerdi.

Yıldırım Beyazid Han'ın Mustafa Çelebi isimli diğer oğlu da savaşta kaybolmuş, bir başka rivayete göre de Timur tarafından götürülmüştü.

Böylece Osmanlı ülkesi karmakarışık bir manzara arz ediyordu.

Çelebi Mehmed zeki ve çalışkan bir insandı. Her ne pahasına olursa olsun, yılmadan mücadele edecek ve Osmanlı Devletini yeniden bir bayrak altında toplayacaktı. Yaşı küçük olmasına rağmen kendinde bu kuvvet ve kudreti görüyor, etrafındaki değerli komutanlarına güveniyordu.

İsa Çelebi ile Olan Mücadele

Yukarda da söylenildiği gibi ilk önce yerli beylerle mücadele edip Amasya ve havalisinde emniyeti ve

kontrolü sağladı. Daha sonra Bursa'da hükümdarlığını ilan eden kardeşi İsa Çelebi'ye haberciler göndererek Anadolu'nun, aralarında taksimini istedi. İsa Çelebi bu teklifi şiddetle reddederek elçileri geri gönderdi. Artık savaşmaktan başka çare kalmamış oluyordu.

Mehmed Çelebi askerleriyle İsa Çelebi üzerine yürüdü. Arada çeşitli savaşlar yapıldı. Nihayet Ulubat Muharebesinde İsa Çelebi yenilgiye uğrayıp Yalova yoluyla İstanbul'a, Bizans İmparatoru'na sığındı. Bu muharebede, İsa Çelebi'nin kumandanlarından ünlü Timurtaş Paşa öldürülmüş, Mehmed Çelebi de Timurtaş Paşa'nın başını Edirne'de hükümdarlık yapan Emir Süleyman'a göndermişti.

İsa Çelebi'yi mağlup ederek Bursa ve İznik'i de ele geçiren Mehmed Çelebi, bir ara İsa Çelebi'den Bursa'yı alıp bir süre burada hükümdarlık yaptıktan sonra şehri yine İsa Çelebi'ye kaptıran ve Germiyan oğlu Yakup Bey'e sığınan kardeşi Musa Bey'i çağırttı.

Bu arada Emir Süleyman da Bizans İmparatoru'ndan kardeşi İsa Çelebi'yi istemiş, İsa Edirne'ye gelince de onu Mehmed Çelebi ile mücadele için Bursa'ya göndermişti. Böylece Emir Süleyman ve İsa Çelebi aynı safta, Mehmed Çelebi ile Musa Çelebi de birlikte hareket etmeye başlamışlardır.

İsa Çelebi Bursa'ya saldırdı, ancak Mehmed Çelebi'nin ordusu karşısın-

da dayanamayıp İstanbul'a kaçtı, yanına kaçtı. Oradan Ankara'ya rüyüp şehri almak istedi.

Bu teşebbüsünde başarılı olma var yıp Kastamonu'ya kaçtı. Oradan Muşansını denemek isteyip az bir süre velle Bursa üzerinden Mihale, e. i. hadi. Çelebi Mehmed'in askerleri dön- üzerine geldiğini öğrenince korktu. Aydınolu Cüneyd Bey'in yanına gasti. Burada da Cüneyd Bey'in, SaruhanP ve Menteşe Beyleri'nin yardımıyla yeniden bir kuvvet hazırlayıp saldırıya geçti. Bu kuvvetlerde bir iş göremediler. Neticede İsa Bey Eskişehir'de yakalanarak boğuldu. Cenazesi Bursa'ya getirilerek babasının türbesine defnedildi.

Mehmed Çelebi binbir rica ile afını isteyen Aydın oğlu Cüneyd Beyi bağışlamış ancak Saruhan oğlu Hırzısa'yı yakalayarak öldürmüştür.

Emir Süleyman ile Olan Mücadele

Mehmed Çelebi'nin Anadolu'da gösterdiği bu başarılar, Rumeli'de hükümdarlık yapmakta olan ve büyük bir kuvvete sahip bulunan Emir Süleyman'ı telaşa düşürmüştü.

En büyük şehzade olması sebebiyle kendisini tek meşru hükümdar tanıyan Emir Süleyman süratle Anadolu'ya geçip Bursa'yı ele geçirdi. Çelebi Mehmed Emir Süleyman'ın ordusuyla başa çıkamayacağını anlayıp Amasya'ya çekildi. Emir Süleyman Ankara'ya kadar ilerleyip burayı da aldıktan sonra Bursa'ya geri döndü.

İmparator Musa Çelebi'nin düşmanlığından kurtulmak için en geçerli yola başvurdu ve Anadolu'da bulunan Mehmed Çelebi'yi davet etti. Musa Çelebi'ye karşı kendisine yardım edeceğini bildirerek ordusunu Rumeli'ye geçirmesini istedi.

Mehmed Çelebi de bu fırsatı kaçırmadı. İmparatorun gemileriyle askerlerini Rumeli'ye geçirdi.

İnceğiz'de Musa Çelebi ile Mehmed Çelebi karşılaştılar. Yapılan savaşta Mehmed Çelebi yenilerek İstanbul'a, oradan da Anadolu'ya çti.

İsa Çelebi'nin çevresindeki kolları bütün bu zaferlere rağmen yine göre'imdarı sevmiyor, onun katli faya düşür insan olduğunu söyleye- isteği eğlenti Çelebi tarafına geçmek ça vakit gecirtti.

Savaşı sevmiyor bir fırsatını bulup alevleri düzenliyordu. Rumeli'ye gese saraylarında gününü geçirir. Fakat le meşguldü. Bu yüzden bazı kumra tamları onun tutumunu hoş görmeye- rek ikaz etmeye çalışıyorlardı. Askerleri içinde de huzursuzluk başlamıştı.

Çelebi Mehmed bütün bunları biliyor ve hareketlerini ona göre düzenliyordu. Ne var ki şimdi zor bir duruma düşmüş, Amasya, Sivas ve Tokat civarına sıkışmak zorunda kalmıştı. Çıkar yol ise, Emir Süleyman'ı bir an önce Anadolu'dan çıkartıp Rumeli'ye göndermekti. Bunun için yanında bulunan kardeşi Musa Çelebi ile anlaştı. O'nun yanına bir miktar kuv-

Bu arada şehzade Mehmed, kendisini yanına çağıran Timur'a bir takım engeller sebebiyle bizzat gelemediğini bildirerek Lalası Sofu Beyazid'i gönderdi. Sofu Beyazid Timur'un yanına vardığında Yıldırım Beyazid Han vefat etmiş bulunuyordu.

Timur, artık Anadolu'yu terk edip Türkistan'a dönmek istediğinden, Osmanlı ülkesinin iyice parçalanması düşüncesiyle hem Anadolu'daki beylikleri tekrar canlandırmış, hem de Yıldırım Beyazid'in oğullarına çeşitli imkanlar tanımıştı. Bu çirkin siyasi neticesinde büyük şehzade Emir Süleyman Rumeli'de, İsa Çelebi Balıkesir ve Bursa'da, daha sonra Musa Çelebi Bursa'da ve Mehmed Çelebi Amasya'da birer hükümdarlığına getirilmişlerdi.

Yıldırım Beyazid Han'ın oğlu Mehmed Çelebi isimli diğer bir şehzade de Timur tarafından

Bö-

Mehmed Çelebi de Bursa ve civarını tekrar ele geçirmeyi başardı. İsa Çelebi ile Olan Mücadele Emir Süleyman Rumeli'de büyük kuvvet oluşturan kardeşine karşı Timur'un imparatoru'ndan da aldığı yardımla mücadeleye girişti ve galip oldu. Musa Çelebi kaçtı. Artık ondan korkulan zarar gelmeyeceğini sanan Emir Süleyman tekrar eğlence alemlerine dalmış bu arada Musa Çelebi yeniden kuvvet toplamayı, hatta Emir Süleyman'ın bazı komutanlarını da safına çekmeyi başarmıştı.

Timur'in Çubuk Ovası'nda Yıldırım Beyazid'i mağlup etmesinden sonra, Anadolu ve Rumeli'de kardeş kavgaları başgöstermiş, ortalık kan gölüne dönmüştür. Yıldırım'ın oğulları arasındaki kavga 11 yıldan fazla sürmüş ve bu süre içinde nice masum insanların kanları dökülmüştür.

Emir Süleyman bütün bunlara rağmen keyfini bozmak istemeyip kardeşi üzerine bir ordu gönderdi. Ne var ki Sofya civarında yapılan savaşı Musa Çelebi kazanarak süratle Edirne'ye geldi. Emir Süleyman bu kötü haberi hamamda öğrenince deliye döndü. Hatta haberi getiren ünlü komutanı Evranuz Beyi ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'yı fena şekilde azarlayıp hakaretle yanından kovdu. Bir parça kendine gelince kaçmayı akıl etti. İstanbul istikametinde bir köyde, köylüler tarafından yakalanarak öldürüldü (18 Mayıs 1410).

Musa Çelebi, kardeşinin cenazesini Bursa'ya gönderdikten sonra Mehmed Çelebi ile olan anlaşması na riayet etmeyip, kazandığı başarılarından da gurur duyarak Edirne'de hükümdarlığını ilan etti.

Bu son durum Çelebi Mehmed'in işini epeyce zorlaştırdı. Şimdi de kardeşi Musa Çelebi ile uğraşacaktı.

Musa Çelebi Edirne'de kuvvetli bir idare kurdu. Emir Süleyman'ı terkedip kendisine hizmet eden komutanlara güvenmediği için onların yerine başka adamlar tayin etti. Sınavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'i Kazaskerlik görevine getirdi. Kısa sürede Sırp desbotunun kardeşi Vuk'u, oğlu Lazar'ı mağlup edip bir takım şehirleri zaptetti. Bulgar Beyini itaatı altına aldı. Bizans İmparatorluğu ile savaşa tutuşup, imparatorun ele geçirdiği şehirleri bir bir geri aldı. Hatta 1411 yılında İstanbul'u muhasara etti.

İmparator Musa Çelebi'nin düşmanlığından kurtulmak için en geçerli yola başvurdu ve Anadolu'da bulunan Mehmed Çelebi'yi davet etti. Musa Çelebi'ye karşı kendisine yardım edeceğini bildirerek ordusunu Rumeli'ye geçirmesini istedi.

Mehmed Çelebi de bu fırsatı kaçırmadı. İmparatorun gemileriyle askerlerini Rumeli'ye geçirdi.

İnceğiz'de Musa Çelebi ile Mehmed Çelebi karşılaştılar. Yapılan savaşta Mehmed Çelebi yenilerek İstanbul'a, oradan da Anadolu'ya geçti.

Musa Çelebi'nin çevresindeki komutanlar bütün bu zaferlere rağmen yeni hükümdarı sevmiyor, onun katı ve haşin bir insan olduğunu söyleyerek, Mehmed Çelebi tarafına geçmek istiyorlardı.

Çelebi Mehmed bir fırsatını bulup 1412 yılında yeniden Rumeli'ye geçip Musa Çelebi ile karşılaştı. Fakat tekrar mağlup oldu. Bundan sonra Musa Çelebi'nin komutanları ile gizli anlaşmalar yaparak onları kendi safına çekti. Nihayet üçüncü kez 30.000 kişilik bir kuvvetle ve yine imparatorun gemileriyle Rumeli'ye geçti.

Musa Çelebi'nin komutanları ve Sırp desbotu da Mehmed Çelebi'yi destekleyince Musa Çelebi Niş yoluyla Tuna'ya doğru çekilmeye başladı. Mehmed Çelebi'nin askerleri onu burada yakalayıp savaşa mecbur ettiler.

Çamurlu Derbend denilen mevki de vuku bulan bu savaş sonunda Mu-

sa Çelebi mağlup edildi. Kaçmak isterken yakalanıp boğuldu (1413). Cenazesi Bursa'ya götürülüp babasının

türbesine defnedildi.

Musa Çelebi'nin de ölümüyle Osmanlı ülkesinde meşru tek hükümdar

olarak Mehmed Çelebi kaldı. Bütün bu mücadeleler azim, iman ve cesaret sahibi Mehmed Çelebi'nin zafiriyle son bulmuş oldu. Artık onbir yıla yaklaşan fetret devri kapanmış ülkede birlik ve beraberlik sağlanmıştı. Bu sebeple Çelebi Mehmed'e Osmanlı Devletini yeniden kuran padişah denilmektedir.

Çelebi Sultan Mehmed'in Hükümdarlık Yılları

Kardeşleriyle olan mücadeleyi bitiren ve artık Anadolu ve Rumeli'de tek hükümdar olarak tanınan Çelebi Mehmed, hemen ülkenin işleri için çalışmalara koyuldu. Karışıklıkları önlemek, idareyi sağlam esaslara oturtmak, Timur fitnesinden doğan yarayı sarmak ve Anadolu'da yeniden türeyen beyliklerle mücadele etmek gerekiyordu. Gerçekten Ankara yenilgisi daha çok Anadolu'da tesirli olmuş, Osmanlı'nın Rumeli'ndeki topraklarında büyük karışıklık ve kayıplar olmamıştı. Bunun sebebi ise daha önceki Osmanlı padişahlarının Rumeli'ndeki adilane idarelerive hristiyan halkın Osmanlı Devleti'ni koruyucu ve yönetici bir devlet olarak kabul etmeleriydi. Gerçekten Osmanlılar girdikleri her yere huzur, barış ve adalet getirmiş, yönettikleri insanların her türlü ihtiyacı için büyük tedbirler almışlardı.

Ankara yenilgisi asıl olarak Anadolu'yu harap etmişti. Çelebi Mehmed bunu biliyor ve hemen faaliyete geçmek istiyordu. Önce Rumeli'ndeki hristiyan devletlerle anlaşmalar yapıp

barışçı bir hükümdar olduğunu ilan etti. Onların muhtemel saldırılarını önledi. Bizans İmparatoru ile anlaştı.

Musa Çelebi'nin komutanlarından ünlü akıncı beyi Mihaloğlu Mehmed'den istifade etmek isteyip ona divanda bir görev verdi. Musa Çelebi'nin Kazaskeri Şeyh Bedreddin'i de işlediği suçlara rağmen ilmine saygı göstererek bağışlayıp İznik'te oturmasına müsaade etti. Hatta kendisine aylık bin akçe maaş tayin etti.

Karamanoğlu Mehmed Bey'le Yapılan Mücadele

Bu arada Karamanoğlu Mehmed Bey, daha önce babalarının da yaptığı gibi isyan edip, padişahın Rumeli'nde bulunmasından istifadeyle Osmanlı topraklarına saldırmış, Çelebi Mehmed'in müttefiki Germiyanolu Yakup Bey'in ülkesini işgal etmiş Bursa'ya kadar gelerek şehri muhasara etmişti. Kale Komutanı Hacı İvaz Paşa elindeki az kuvvetle karşı koyup Bursa'yı Karamanoğlu'na teslim etmedi. Tam bu sırada Musa Çelebi'nin cenazesi Bursa'ya getirildi. Karamanoğlu Mehmed Bey cenazeyi getiren birlikten korkarak muhasarayı kaldırıp kendi memleketine döndü.

Çelebi Mehmed bunları haber alınca Anadolu'ya geçti. İlk olarak Aydınoğulları üzerine yürüyüp, Cüneyd Beyi sıkıştırdı. İzmir kalesini ele geçirdi. Annesi, kardeşi ve çocuklarının ricası ile Cüneyd beyi bağışlayıp kendisini Rumeli'ndeki Niğbolu sancağına tayin etti. Sonra Ege sahillerini ele

*Çelebi Sultan Mehmed'in
Ressam Nukşî tarafından
yapılmış renkli tablosu*

geçirerek Karamanoğlu üzerine yürüdü. Akşehir, Saideli, Beyşehir, Seydişehir, Otluk hisarı alınarak Konya muhasara edildi. Yağan şiddetli yağmurlar sebebi ile, Karamanoğluyla bir anlaşma yapıp muhasara kaldırıldı. Buradan Canik seferine gidildi. Karamanoğlu tekrar Osmanlı ülkesine saldırınca Çelebi Mehmed çok sinirlendi ve geri dönerek Konya'yı sıkıştırdı. Karamanoğlu Taşeli'ne kaçtı. Sonunda oğlu ile birlikte gelerek af dileyince hayatı bağışlandı.

Bu dönemde Çelebi Mehmed Ege sahillerinin de ele geçişi sebebiyle deniz muharebelerinin önemini fark edip tersaneler kurdurarak gemi yapımını hızlandırdı.

Çalı Bey kumandasında Akdeniz'e gönderilen bir donanma büyük başarılar gösterdi. Ancak 1416 yılında Venedik donanmasıyla yapılan bir savaşta Çalı Bey şehid düştü, Osmanlı donanması mağlup edildi.

Bu yara sarılmaya başlandığı sıralarda Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'in isyanı başgösterdi.

Bu korkunç isyan hareketinden bir müddet önce ise Candaroğullarının topraklarından büyük bir kısmı ile Samsun ele geçirilmiş, Anadolu birliği hemen hemen sağlanmıştı.

Şeyh Bedreddin ve Osmanlı Tarihinin En Kanlı İsyanlarından Biri

Şeyh Bedreddin Simavna (Samona) kadısının oğluydu. Küçük yaşlardan itibaren ilmi çalışmalara başlamış ve kendini yetiştirmişti. Bursa, Konya, Suriye ve Kahire'de büyük İslam alimlerinden dersler almış, bilhassa İslam Fıkhi (İslam Hukuku) konusunda araştırmalar yapmıştı. Ne var ki Kahire'de bulunurken Hüseyin Ahlatî isimli bir Batini Şeyhe intisap etmiş ve bu adam vasıtasıyla İslami anlayışında büyük değişiklikler doğmuştu. Hüseyin Ahlatî İslam dışı sapık görüşlere sahip bir şeyh idi. Şeyh Bedreddin onun ölümünden sonra yerine geçmiş ve bir süre Kahire'de kalmıştır.

Bu arada Mısır Sultanı'nın oğlu Feriç'e öğretmenlik yapmış, bir ara Timur ile görüşmüş, İslam fıkhi konusunda eserler yazmaya başlamış ve

nihayet Anadolu'ya gelerek Karaman, Gerniyan ve Aydın illerinde doluşarak Batını tarikatını yaymaya başlamıştır. Kimsenin kendisinden şüphelenmediğı ve büyük bir ilim adamı olarak tanıdığı Şeyh Bedreddin daha sonra Edirne'ye gelip yerleşmiş, faaliyetlerini hızlandırmıştır.

Ankara yenilgisi ve Osmanlı şehzadelerinin kavgaları da onun çalışmalarını kolaylaştırmış, müsait bir zemin hazırlamıştır.

Şeyh Bedreddin Musa Çelebi'nin Rumeli'de hükümdarlığını ilan etmesinden sonra onun kazaskeri olmuş ve nüfuzu bir anda iyice artmıştır. Kazaskerliği sırasında Börklüce Mustafa isimli bir müridini kendisine yardımcı olarak almış ve ondan büyük ölçüde istifade etmiştir. Çünkü Börklüce Mustafa şeyhe ve onun görüşlerine karşı kayıtsız şartsız bağılı, propoganda kabiliyeti yüksek, atılgan ve girişken bir adamdı. Yanında bulunduğı sürece şeyhin her türlü hizmetini seveerek ve isteyerek yapıyordu.

Çelebi Mehmed, Musa Çelebi'yi mağlup edip Edirne'yi ele geçirince Şeyh Bedreddin'i, fesatçı düşüncelerini ve gizli emellerini bilmediğı için, görünüşüne bakarak ilim ve takva sahibi bir insandır diye bağışlamış ve kendisini İznik'e göndermiştir.

Şeyh, İznik'te otururken Börklüce Mustafa'yi İzmir ve Urla Yarımadası'nın Kuzey tarafındaki Karaburun'a göndermiş ve orada faaliyetlerini hızlandırmasını istemişti. Bu arada Torlak Kemal isimli Yahudi asıllı biri de

Börklüce Mustafa'nın emriyle Manisa civarında propagandaya başlamış bulunuyordu.

Bunlar Şeyh Bedreddin'in öğrettiklerini halka anlatıyor ve çevrelerinde biriken bir takım cahil kimseleri aldatarak teşkilatlarını genişletiyorlardı.

Düşüncelerine göre (haşa) Ahiret alemi diye bir şey mevcut değildir. her şey bu dünyada olup bitmektedir. Cennet ve cehennem insanın kendi içinde duyduğu keder veya sevinçten ibarettir. Allah mahluktan ayrı değildir. Öldükten sonra dirilmek yoktur. Bütün insanlar kardeştir. Hristiyan, Müslüman, Yahudi diye ayırım yapılmaz. Her şey ortaklaşa kullanılmalıdır.

İmparatorluğun doğuş yeri olan Söğüt'te Çelebi Sultan Mehmed'in yaptırdığı camı.

Bu ve benzeri sapık görüşlerle hristiyanlar içinden de pek çok kimseyi kendilerine bağlayan Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal ihtilal vaktinin geldiğini şeyhlerine bildirdiler.

Büyük bir hırs ve kin içinde olan Şeyh Bedreddin, padişahlığı ele geçirip, Asya ve Avrupa'da hükümet kurmak fikriyle ve vaktin geldiğini hesaplayarak İzmit'ten Kastamonu'ya kaçtı. Buradan Sinop'a geçip bir gemi ile Eflak ülkesine girdi. Sonra Silistre, Dobruca ve Deliorman taraflarına sokularak bir ayaklanma tertiplemeye başladı.

Bu arada Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal'in faaliyetlerini duyan Çelebi Mehmed, onları suşturmak için çeşitli kuvvetler gönderdi. Ne var ki Börklüce Mustafa gelen Osmanlı askerlerini bir fırsatını bulup bozguna uğrattı. Bu zaferde onun ününü ve tesirini artırarak çevresinde birikenlerin sayısını iyice artırdı. İsyanıcılar beşbin kişilik bir kuvvet oluşturdular.

Çelebi Mehmed bu kıyamın ne gibi sonuçlar doğuracağını tahmin ettiğinden Vezir-i Azam Beyazid Paşa ile birlikte oğlu Şehzade Murad'ı üzerlerine gönderdi. Beyazid Paşa süratle harekete geçip asileri tepelemeye başladı. Teslim olanlar topluca Ayasoluğ'a getirilip idam edildiler. Börklüce Mustafa da yakalanıp öldürüldü. Daha sonra Manisa'daki Yahudi Torlak Kemal üzerine gidildi. Torlak Kemal de üç bin kişilik kuvvetiyle karşı koymaya çalıştı ise de başarılı olamadı. Etrafındakiler öldürül-

dü, kendisi de asıldı. Böylece Anadolu'da çıkmakta olan Alevi kıyımı bastırıldı.

İşin aslı anlaşılmış ve asıl suçlunun Şeyh Bedreddin olduğu ortaya çıkmıştı. Sultan Mehmed Anadolu'dan dönen Beyazid Paşa'yı onun üzerine gönderdi. Şeyh kısa bir süre içinde yakalanıp getirildi. Çelebi Mehmed İslam bilginlerinden oluşan bir mahkeme kurdurarak Bedreddin'i yargıladı. Neticede ilim adamları Şeyh'in idam edilmesi gerektiği görüşünde birleştiler. Hatta rivayete göre Şeyh Bedreddin bile İslâm akaidine göre kendi idamını onayladı. Ve Serez Pazarı'nda asılarak öldürüldü. Böylece çıkmak üzere olan büyük ve tehlikeli bir isyan bastırılmış oldu (1420).

Mustafa Çelebi Yahut "Düzmece Mustafa" Olayı

Çelebi Sultan Mehmed Şeyh Bedreddin isyanını bastırdığı sıralarda, tehlikeli bir hadise ile karşı karşıya geldi. Babası Yıldırım Beyazid'in Ankara yenilgisi sırasında bulunan ve savaşta kaybolduğu söylenen küçük kardeşi Mustafa Çelebi ortaya çıkmış İsfendiyaçoğullarının yardımıyla Rumeli'ye geçip Eflak prensinden ve Bizans İmparatoru'ndan yardım alarak saltanat mücadelesine başlamıştı.

Mustafa Çelebi'nin Yıldırım Beyazid'in oğlu olup olmadığı şüpheli bulunuyordu. Bu sebeple Osmanlı tarihinde kendisinden "Düzmece Mustafa" diye bahsedilmektedir. Gerçeğin ne olduğu bugün de açık-

ça bilinmemekle beraber Mustafa Çelebi giriştiği faaliyetle, artık bir hükümdarın idaresi altında toplanmış bulunan Osmanlı Devleti için tehlikeli oldu. Başta Eflak ve Bizans olmak üzere Hristiyan devletler ona destek oldular. Üstelik Çelebi Mehmed'in İzmir'deki uygunsuz hareketlerinden dolayı üzerine gidip mağlup ettiği, sonra kendisini affederek Niğbolu sancağına tayin ettiği Aydınoğlu

Cüneyd Bey'de hemen eflak'e geçerek Mustafa Çelebi'ye katıldı. Kısa sürede çevresinde büyük bir kuvvet oluşan Mustafa Çelebi Selanik ve civarında Osmanlı topraklarına saldırdı. Çelebi Mehmet tehlikeyi önlemek için üzerlerine yürüdü. Yapılan savaşta Mustafa Çelebi ve Cüneyd Bey mağlup oldular. Birlikte Selanik'e kaçarak kaleye sığındılar. Çelebi Mehmet Selanik kalesini kuşattı. Şehrin,

Çelebi Sultan Mehmed'in Bursa'da yaptırdığı muhteşem Yeşil Camii.. İçini baştanbaşa kaplayan yeşil çiniler sebebiyle Yeşil Camii diye anılan bu şaheser mabed Yeşil Turbe'nin tam karşısında yer almaktadır.

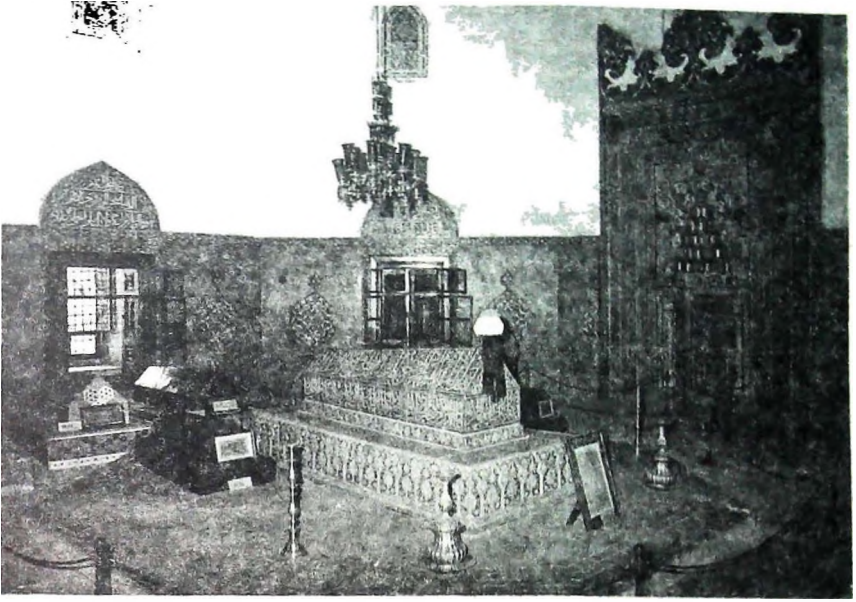
Bizans İmparatoruna bağlı olan vali-si İmparator'dan izinsiz olarak, kendisine sığınanları veremeyeceğini bildirince Çelebi Mehmed Bizans'a haberciler gönderdi. Gelen cevapta imparatorun Mustafa Çelebi ve Cüneyd Beyi teslim edemeyeceğini, fakat aradaki dostluk sebebiyle onları muhafaza altında tutup, bir daha Osmanlı ülkesine saldırmamalarını temin edeceğini bildirdi. Böylece Mustafa Çelebi ve Cüneyd Bey Limni adasına götürülerek, imparatorun koruması altına alındılar.

Çelebi Mehmed şimdilik bu tehlikenin de önlendiğini görerek sevin-di. Artık bir müddet için Bursa'ya gidebilir ve kışı orada geçirebilirdi. İmparatorun izniyle İstanbul'a girip Üsküdar yakasına geçerek Bursa'ya hareket etti. Daha sonra da Bizans sınırlarının Anadolu yakasındaki yerleşim merkezlerini ele geçirip imparatora göz dağı verdi.

Kendi türbesinin ve camisinin yapımı ile ilgilenerek kışı Bursa'da geçiren Çelebi Sultan Mehmed Gelibolu cihetinden tekrar Edirne'ye döndü.

Bursa'nın sembolü hiline gelen muhteşem Yeşil Türbe

Yeşil Türbe'nin içi birbirinden güzel çinilerle süsüdür. Çelebi Sultan Mehmed'in sandukası da tamamen çindir.

Çelebi Sultan Mehmed'in Vefatı

Edirne civarında bir av esnasında nuzûl inmesi denilen bir rahatsızlık sebebiyle atından düşüp hastalandı. Bir müddet hasta yattı. Edirne'den ve civarından ünlü doktorlar getirildi. Ne var ki hastalık gün geçtikçe artıyordu. Öleceğini hissedince vezirlerine şunları söyledi: "Ben galiba bu hastalıktan kurtulamıyacağım. Hemen oğlum Murad'a haber salın, gelsin. Eğer Murad gelmeden ölürsem öldüğümü gizleyin. Çünkü hristiyan dünyası vefatımı fırsat bilip ülkemizi

parçalamak ister. Mustafa Çelebi'yi serbest bırakabilirler."

Vezirler padişahın bu isabetli vasiyeti üzerine hemen Manisa sancağında bulunan Şehzade Murad'a haberciler gönderdiler. Bu arada büyük hükümdar Çelebi Sultan Mehmed vefat etti (1421 yılının Mayıs ayı). Doktorlar padişahın iç organlarını çıkarıp öldüğü yere gömerek, vücudunu ilaçlayıp hasta gibi göstererek kendi yatağına yatırdılar. Hiç kimseye ölüm

haberi duyurulmadı. Bu tehlikeli vaziyet kırk gün kadar sürdü. Nihayet Şehzade Murad Amasya'dan Bursa'ya gelince padişahın vefat ettiği ve Şehzade Murad'ın padişah olduğu ilan edildi (1421).

Sultan II.Murad babasının cenazesini Bursa'ya getirip türbesine defnettirdi. Bir sanat harikası sayılan ve Yeşil Türbe adıyla anılan bu türbe Bursa'nın sembolü gibi hâlâ ayakta durmakta ve Çelebi Mehmed'in ebedi uykusuna yataklık etmektedir. Türbe büyükçe bir bahçenin ortasında olup sekizgen köşelidir. Yeşil caminin tam karşısındadır. İçi ve dışı daha çok yeşil renkli çinilerle süslüdür. Çelebi Sultan Mehmed'in sandukası da baştan başa çinilerle kaplıdır. Türbenin mihrabı ise hayret uyandıracak bir zevk ve incelikte yapılmıştır.

Çelebi Sultan Mehmed'in Şahsiyeti

Tarihi kaynakların müşterek ifade sine göre Çelebi Sultan Mehmed zeki, uyanık, tedbirli ve sanatkar ruhlu bir insandı. Son derece kabiliyetli bir idareci ve başarılı bir devlet adamıydı. Yılmak bilmeyen bir azim ve kararlılıkla pek çok engeli aşmış ve Timur'un paramparça ettiği Osmanlı birliğini tekrar kurmayı başarmıştı. Dostlarına karşı yumuşak ve alçak gönüllü, düşmanlarına karşı sertti. Verdiği sözden dönmez, anlaşmalarını bozmaz, dini inançlarından taviz vermezdi. Samimi ve dürüst bir müslümandı. Devrinde ilim ve sanat hayatı canlanmış; Edirne, Bursa ve diğer Osmanlı şehirlerinde camiler,

Yeşil Türbe'nin dış duvarlarından detay

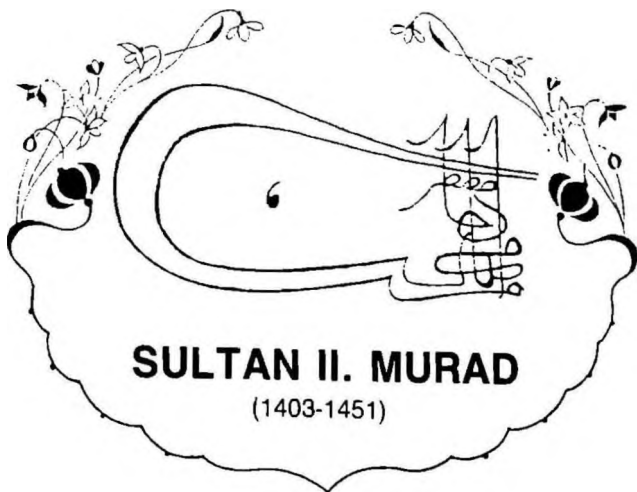
Çelebi Sultan Mehmed'in sandukası

medreseler, mescidler inşa edilmiştir. Mevlid yazarı Süleyman Çelebi onun zamanında yaşamış ve ünlü eserini o yıllar içinde kaleme almıştır. Padişah da şiir söyler, sanatkarları korurdu. Eli açık, cömert, iyi huylu bir insandı. Fethedilen bir çok şehrin gelirini vakıflara bırakmış ve hayar müesseselerin devamını istemiştir.

Tek başına 8 yıla yakın hükümdarlık yapmış ve oğlu sultan II. Murad'a, büyük ölçüde birliği sağlanmış bir ülke bırakmıştır. Vefatında devletin yüzölçümü 649.000 km² idi. Bu rakama her ne kadar Yıldırım Beyazid'in Ankara yenilgisi sırasındaki ülke sınırlarından daha küçükse de, tamamen dağılmış toprakların yeniden ele geçirilmesiyle ulaşılmış bir rakamdır ve hiç de küçümsenemez.

Çelebi Sultan Mehmed'in Oğulları

Çelebi Sultan Mehmed'in II. Sultan Murad, Mahmud, Yusuf, Mustafa ve Orhan isimli oğulları vardı. Bunlardan yaşı en büyük olan Şehzade Murad babasının vefatıyla 1421 yılında, henüz onsekiz yaşında iken padişah olmuştur. Mahmud ve Yusuf ise Sultan II. Murad'ın emriyle Tokat'ta ikamete mecbur bırakılmışlar, daha sonra Bursa'ya getirilmişlerdir. 1429'da Bursa'da çıkan bir taun sebebiyle vefat etmişlerdir. Mustafa, babasının sağlığında Hamideli sancak beyliği yapmış, Orhan ise Bizans İmparatoru'nun yanında bulunmuştur.

Babası: Çelebi Sultan Mehmed

Annesi: Emine Hatun

Doğum Tarihi: 1403

Vefat Tarihi: 1451

Kabrinin Bulunduğu Yer: Bursa

*Fatih Sultan Mehmed'in babası
Sultan II. Murad'ın
Kıyafet-i Osmaniye
adlı eserinde bulunan
şahane minyatürü*

II. Murad ve Padişahlığının İlk Yılları

2. Murad, Çelebi Sultan Mehmed'in vefat ettiğinde onsekiz yaşında bulunuyordu. Babasının vasiyeti üzerine padişahlık tahtına oturmak için Amasya sancağından süratle Bursa'ya geldi. Devletin ileri gelenleri ve Bursa halkı onu sevinçle karşıladılar. Bir müddet sonra da Çelebi Sultan Mehmed'in cenazesi Bursa'ya getirildi. II. Murad padişahlara mahsus bir törenle sevgili babasını Yeşil Türbe'ye defnettirdi. Artık Osmanlı Devleti'nin tek ve kudretli hakimi olarak gözüküyordu. Bu arada Bizans İmparatoru haberciler göndererek Sultan Murad'dan, iki küçük kardeşini kendisine rehin bırakmasını aksi takdirde Limni Adası'nda mahpus tutulan "Düzmece

Mustafa'yı" serbest bırakacağını bildirdi.

Düzmece Mustafa Olayı

Genç padişah ve vezirleri konuyu görüştüler. Düzmece Mustafa'nın serbest bırakılması son derece tehlikeli olabilir, devlet yine saltanat kavgalarıyla harap olabilirdi. Ne var ki böyle bir tehlike sebebiyle iki küçük şehzadenin Bizans'a gönderilip orada hristiyan terbiyesi ile büyütülmesi de kabul edilecek bir şey değildi. Sultan Murad Vezir-i azamı olan Beyazid Paşa'yı imparatora göndererek bu teklifi kabul etmiyeceklerini bildirdi. İmparator da bunu bahane ederek, Osmanlı Devletini parçalamak ve yıkmak düşüncesiyle Limni'deki Düz-

mece Mustafa'yı ve yanındaki Cüneyd Bey'i serbest bıraktı. Eğer Düzmece Mustafa taht kavgasından galip çıkarsa Gelibolu'yu, Karadeniz sahillerinden Eflak'a kadar olan yerleri ve Teselya'yı imparatora bırakacaktı.

Bu haince anlaşma sonunda Düzmece Mustafa tekrar sahneye çıktı. İmparatorun ve diğer Osmanlı düşmanları devletlerin yardımıyla küçük bir ordu hazırlayıp Gelibolu'ya geldi. Burada Sultan Murad'ın askerlerini yenererek Gelibolu kalesini almak istedi. Kale halkı onun sultanlığını kabul etmekle beraber kaleyi teslim etmek istemediler. Bunun üzerine Bizans generali Dimitriyos Gelibolu'yu muhasara etti.

Sultan Murad olanları duyunca çok üzüldü. Hemen bu tehlike önlenmeli ve Düzmece Mustafa olayı söndürülmeliydi. Vezir-i Azam Beyazid Paşa bu önemli işle görevlendirildi. Beyazid Paşa, ordusu ile ve binbir güçlkle Gelibolu'ya geçip Düzmece Mustafa'nın askerleriyle karşılaştı. İki taraf arasında henüz savaş başlamadan Düzmece Mustafa yüksek sesle ve tesirli bir konuşma yaparak kendisinin Yıldırım Beyazid'in oğlu olduğunu, Ankara Savaşı'nda yaralandıktan sonra kaçmayı başardığını, Osmanlı Devleti'nde sultanlığın kendi hakkı olduğunu bildirdi. Bu tesirli ve içli konuşma Beyazid Paşa askerlerini şaşırttı. Bir anda herkes düzmece Mustafa'ya inanıvermişti. Önce sağ sonra sol kanat Paşa'yı bırakıp Düzmece Mustafa'nın saflarına geçti.

Bunun üzerine Paşa da çaresiz kalarak onlara katıldı.

Düzmece Mustafa, Beyazid Paşa'ya hürmet ve saygı gösterdi. Ona, karnındaki kılıç yarasını göstererek, Yıldırım Beyazid'in oğlu olduğuna inandırmaya çalıştı. Beyazid Paşa ise daha çok Cüneyd Bey'den çekiniyor, onun kendisine bir kötülük yapmasından korkuyordu. Gerçekten Cüneyd Bey, kader arkadaşı Düzmece Mustafa'ya bir çok yalanlar söyleyerek Beyazid Paşa'nın öldürülmesi gerektiğini söyledi. İki gün sonra Osmanlı'nın en büyük komutanlarından ve vezirlerinden biri olan ihtiyar Beyazid Paşa katledildi.

Düzmece Mustafa Edirne'ye geleerek Padişahlığını ilan etti. Rumeli'de bulunan bütün beyler de kendisine itaat edince büyük bir güç ve kuvvet kazandı. Kısa bir süre için bile olsa Osmanlı Devleti ikiye bölünmüştü. Anadolu'da Sultan II. Murad, Rumeli'de Düzmece Mustafa sultanlık yapıyordu.

Bu arada Mustafa Bizans Generali Dimitriyus'un Gelibolu'ya asker ve muhimmat yerleştirmek istediğini öğrenip süratle oraya geldi ve bu işin önüne geçti. "Biraz sabırlı olun, ben henüz Anadolu'yu ele geçirmedim. Hükümdarlığım iyice sağlamlaşmadı. Evet size Gelibolu'yu teslim edeceğim ama, şimdi değil!.." dedi.

Dimitriyus son derece üzgün ve kızgın bir şekilde İstanbul'a dönerek, imparatorun yanına vardı. Ona "Mustafa verdiği sözü tutmadı. Gelibolu'

II. Murad

yu teslim etmedi. İşin başında, ahdi- ne vefa göstermedi. Bundan sonra da göstermeyecektir" deyince İmparator sinirlendi. "Biz de bu işin bir başka çaresini ararız" diyerek bu sefer II.Murad'ı ele almayı planladı. Tam bu sırada II.Murad'ın elçisi Vezir-i Azam İbrahim Paşa'da Bizans'a gelmiş, imparatorun yardım isteğinde bulunmuştu. İmparator Gelibolu ve iki şehzadenin rehin bırakılması meselesinde ısrar edince İbrahim Paşa bunların asla mümkün olmayacağını kesin bir dille belirtti.

II.Murad Bizans'tan yardım görmeyeceğini anlamış bulunuyordu.

Başka bir yol denenmeli ve mutlaka başarı kazanılmalıydı. Bu sebeple gerektiğinde Rumeli'ye geçmek için Foça'lı Cenevizlilerle anlaştı. Onların daha önceden, Osmanlı Devleti'ne olan borçlarını bağışlayınca Foça Beyi Adarno, II.Murad'a her istediğini yapacağını bildirdi.

Düzmece Mustafa bu anlaşmayı haber alınca telaşlandı. Cüneyd Bey'in de ısrarlarıyla ordusunu toplayıp Gelibolu'dan Anadolu'ya geçti. Sultan Murad birdenbire çok zor bir durumda kalmıştı. Askerlerini toplayarak Ulubat suyunun kenarına yerleşti. Köprüyü yıktırıp Düzmece Mustafa'nın ordusunu bekledi.

Mustafa ve Cüneyd Bey kuvvetleri Ulubat suyu'na eriştiler. İki tarafın arasındaki engel bu çaydan ibaretti.

Sultan Murad ne yapmaları gerektiği hususunda vezirleriyle istişare etti. Onlar da Tokat kalesinde 8 seneden beri mahpus tutulan Rumeli Akıncı Beylerinin reisi Mihaloğlu Mehmet Bey'in bağışlanmasını ve devlete hizmet için çağırılmasını istediler. Mihaloğlu getirildi. Sultan ondan yardımını esirgememesini isteyince Mihaloğlu memnun olup sevin-di. Bir gece Ulubat suyunun kenarına gelerek Mustafa'nın ordusunda bulunan akıncı beylerini isimleriyle çağırdı. Onlarla görüştü. "Siz padişah oğlu padişah Sultan Murad'ı bırakıp da kim olduğu belirsiz bir adama hizmet edeceksiniz? İşlediğiniz bu günah çok büyüktür. Hemen tövbe ederek o adamı terkedin" di-

ye bağırdı. Rumeli akıncı beyleri, eski ve ünlü reislerinin bu kesin sözleri karşısında çok etkilendiler. İçlerine şüphe girdi.

Bu arada Sultan Murad'ın vezirleri de Düzmece Mustafa'ya ve Cüneyd Bey'e ayrı ayrı mektuplar yazarak, onların da aralarının açılmasını sağladılar. Artık Düzmece Mustafa ordusunda düzen, disiplin ve huzur kalmamıştı.

Bir gece Cüneyd Bey, adamlarını yanına alarak gizlice kaçıp kader arkadaşını yapayalnız bıraktı. Cüneyd Bey'in kaçıışı Mustafa'nın büyük bir korkuya düşmesine sebep oldu. Diğer komutanlarının da ihanet edip II.Murad tarafına geçeceklerini düşünerek tek çarenin kaçmak olduğunu gördü. Süratle Gelibolu istikametine yöneldi. Buradan bir gemiye binerek Rumeliye geçti. Anadolu yakasındaki bütün gemileri de karşıya geçirtti. II.Murad'ın kuvvetleri onu takip ettiler. Adarno'nun gemileriyle Sultan Murad ve askerleri Rumeli'ye geçtiler. Mustafa Edirne'ye geldi. Takip edildiği için sarayda bulunduğu hazineleri alıp Eflak cihetine doğru kaçmaya devam etti. Nihayet takipçiler onu Kızılağaç Yenicesi denilen yerde yakalayarak Edirne'ye getirdiler. Sultan Murad, yaptığı bunca kötülüğün cezası olarak onun idamını emretti. Düzmece Mustafa bir kaç kelime konuşmak istediye de müsaade edilmeyip Edirne burçlarına kurulan bir darağacına asılarak öldürüldü (1422).

Şehzade Mustafa Çelebi Olayı

Sultan Murad'ın Düzmece Mustafa olayından başarılı çıkması Bizans İmparatoru'nu perişan etmişti. Hem özür dilemek, hem zaferini kutlamak için ona elçiler gönderdi. Fakat Sultan Murad kızgındı. Elçileri bir müddet hapsederek savaş hazırlıklarına girişti. Ve sonunda onları serbest bırakıp Bizans üzerine yürüdü. Otuz bin kişilik Osmanlı kuvveti İmparatorluğun surlarına dayandı.

İhtiyar hükümdar Manuel ve oğlu Yuannis ne yapacaklarını şaşırıldılar. Surlar son derece sağlam ve aşılmaz olmasına rağmen Osmanlılar bütün güçleriyle saldırıyorlar, kurdukları iskelerle, ölümleri hiçe sayıp burçları aşmaya çalışıyorlardı. Mutlaka bir oyun düşünüp Sultan Murad'ın, Anadolu'da bulunan ve babasının sağlığında Hamideli sancağında görev yapan kardeşi Mustafa Çelebi'ye haberciler göndererek kendisine yardım edeceklerini bildirip padişahlık için harekete geçmesini istediler. Germiyan ve Karamanoğullarının da yardımıyla Mustafa Çelebi İstanbul'a gelip imparatorla anlaştı. Yanında işlerini yürüten ve yöneten İlyas Bey isimli biri vardı. Yaşı henüz oniki-onüç olan Mustafa Çelebi İlyas Bey'in her dediğini yerine getiriyordu. Kuvvetlerini toplayıp Bursa önlerine geldiler. Bursa halkı ve kale kumandanı şehri teslim etmeyeceklerini bildirince İznik'e dayandılar. Hareketlerini haber alan Sultan Murad İznik Muhafızına haber göndererek, kale-

yi teslim edip Mustafa Çelebi'yi oyalamasını emretti. Böylece Mustafa Çelebi İznik'e girerek bir saraya yerleşti.

Sultan Murad bu haince oyunu yine Bizans'ın oynadığını ve Germiyanla Karamanoğlu'nun da ona yardımcı olduğunu çok iyi bilerek, İstanbul muhasarasını kaldırıp Anadolu'ya geçti. Hemen İznik üzerine yöneldi. Mustafa Çelebi'nin veziri İlyas Bey'e haber gönderip kardeşini teslim etmesi halinde kendisine çeşitli imkanlar tanınacağını bildirdi. İlyas Bey de hem Sultan Murad'dan korktuğu, hem Mustafa Çelebi'den bir hayır gelmiyeceğini düşündüğünden sultanın arzusunun uyararak şehzadeyi padişaha teslim etmekten geri durmadı. Sultan Murad'ın öncü kuvvetleri Mihaloğlu Mehmed Bey komutasında İznik'e girince İlyas Bey talihsiz şehzadeyi onlara teslim etti. Bu arada Mustafa Çelebi'nin yakın adamlarından biri olan Tacüddin oğlu Mahmud Bey, Mihaloğlu Mehmed Bey ile çarpışıp onu öldürdü.

Mustafa Çelebi ele geçmiş, fakat Sultan Murad Mihaloğlu Mehmet Bey gibi kudretli bir komutanını kaybetmişti. Hemen kardeşinin öldürülmesini emretti. Mihaloğlu'nun da katili yakalanıp ağır biçimde cezalandırıldı. Şehzade Mustafa Çelebi öldürüldükten sonra Bursa'da babası Çelebi Mehmed'in türbesine defnedildi (1423).

Sultan Murad bu iki önemli konuyu hallettikten sonra topraklarına gir-

meye cüret eden İsfendiyaçoğulları üzerine yürüyüp onları mağlup ederek, kendi istediği gibi bir anlaşma imzalatırdı. Sonra Bursa'ya dönüp bir süre orada kaldı. Bu arada Eflak Prensi Drakula'nın da Osmanlı sınırlarına saldırdığı duyulmuş, Firuz Bey komutasında bir orduyla onlara karşı çıkılarak büyük bir zafer kazanılmıştır. Sultan II. Murad bu zaferden sonra Avrupa'daki diğer devletlerle bir takım anlaşmalara girdi. Sırlar ve Macarlarla mütarekeler yaptı. Bizans İmparatoru'nun da ısrarla isteği üzerine onunla da bir mütareke imzalandı. Sultan, bütün bu anlaşmalarla Rumeli'de doğacak olan muhtemel tehlikeleri önlemek ve Anadolu'da yapılması gerekli işleri tamamlamak istiyordu.

Sultan II. Murad'ın yaptırdığı Muradiye Camii

1425-1442 Yılları Arası

II.Murad, 1425 yılında Menteşe Beyliği üzerine gidip, Menteşe'de hükümdarlık yapan Leys ve Ahmed isimli kardeşleri yenerek beyliği Osmanlı topraklarına kattı.

Daha sonra, uzun yıllar Osmanlıların başbelası olan ve sık sık ihanet eden Aydınoğulları Beyliği'ne hücum edilip Cüneyd Bey ve oğlu ele geçirildi. Anadolu Beylerbeyi Hamza Bey 1426 yılında bu beyliği de sona erdirdi. Cüneyd ve oğlu öldürüldüler.

Sultan Murad bu arada Karamanoğulları ile de uğraşarak bu beyliğin başına Karamanoğlu II.Mehmed'in oğullarından İbrahim Bey'i geçirdi. Kendisine ve diğer kardeşi Ali ve İsa Beylere de üç kız kardeşini vererek onlarla akrabalık bağlarını kuvvetlendirdi. Bu hareketiyle Karamanoğullarının hainane davranışlarının önüne geçmek istiyordu.

1428 yılında, ötedenberi devletin destekleyicisi olmuş ve yardımlarını esirgememiş olan Germiyan Beyi Yakup Bey vefat etti. Vasiyetine göre topraklarının tamamı II.Sultan Murad'a veriliyor, idaresi Osmanlılara bırakılıyordu. Böylece Germiyan Beyliği de tamamen ele geçmişti.

1429 tarihinde, Venediklilerin eline geçmiş bulunan Selanik 1430 yılında Sultan Murad'ın emir ve komutasıyla 40 günlük bir muhasaradan sonra fethedildi. Bu olay bütün Hristiyan aleminde derin bir üzüntü doğurdu.

1431 yılında Karaca Paşa komutasındaki bir Osmanlı ordusu Yanya kalesini ele geçirip içine müslüman-Türk halkı yerleştirildi.

1433'de Karamanoğlu İbrahim Bey, Sultan II.Murad'ın kendisine yaptığı iyilik ve yardımları unutup Sırplar ve Macarlarla anlaşarak Osmanlı topraklarına saldırmaya başladı. İbrahim Bey Beyşehir ve Hamideli taraflarını yağma ederken, Macarlar da Güvercinlik kalesine dayandılar. Sultan Murad Edirne'de bulunurken komutanlarından Sinan Bey ve kuvvetleri Güvercinlik kalesi önünde Macar Kralı Sigismund ve ordusunu büyük bir bozguna uğrattınca biraz rahatlayan II.Murad Karamanoğlu'nun dersini vermek üzere Anadolu'ya geçti. Süratle ilerleyip beyliğin topraklarını ele geçirdi. İbrahim Bey Taşilene kaçıp oradan ricacılar göndererek affını istedi. Bu iğrenç talepleri dinleyen ve artık iyice usanan II.Murad tam bu günlerde Macarların Alacahisar taraflarına saldırdıklarını duyunca tekliflerini kabul edip İbrahim Beyi bağışladı.

1436 senesinde Macaristan sefiri düzenlendi. Ali Bey komutasındaki öncü Türk kuvveti yolları açarak Temeşvar'a kadar ilerledi. Sultan Murad da 1437 yılında ordusunun başına geçerek Macar topraklarına girdi. 45 gün süren bu seferde, Macarlar karşı koyma cesareti gösteremedikleri için bir savaş yapılmadı.

1438 senesinde Belgrad muhasa-

II. Murad'ı gösteren renkli bir resim.

ra edildi. Semendire fethedildi. Bu fetih Macarları harekete geçirmiş ancak Gazi İshak ve Osman Bey komutasındaki Osmanlı askerleri kanlı bir muharebe sonunda Macarları birkez daha mağlup etmişlerdir.

Savaşlar ve fetihler bu tarihten sonra da devam etti. Osmanlı askerleri Rumeli'nde sürekli olarak düşman kalelerini ele geçiriyor, büyük ganimetlere kavuşuyorlardı. Bilhassa Macarlarla yapılan muharebelerde bir Osmanlı generali Macar kralını bile dize getirmekte zorluk çekmiyordu.

Yenilgiler

1442 senesinde Mezid Bey adlı bir komutan askerleriyle Macar topraklarına girerek Hermanstad kalesini muhasara etti. Hunyadi Yanoş isim-

li bir Macar Kumandanı kalenin imdadına koşunca durum ciddileşti. Mezid Bey ve Hunyadi'nin askerleri kanlı bir savaşa tutuştular. Sonunda kaledeki Hristiyanların saldırısı ile Mezid Beyin askerleri bozuldu. İlk defa Osmanlı kuvveti dağılıp mağlup oldu. Mezid Bey şehid düştü. Hunyadi, ele geçirdiği müslüman esirleri vahşice öldürdü.

Padişah Sultan Murad olanların hesabını sormak üzere Kula Şahin isimli komutanını Hunyadi'nin üzerine gönderdi. Vasağ denilen yerde Osmanlı ve Macar kuvvetleri karşılaştılar. Savaşı yine Hunyadi Yanoş kazandı (1442).

Birbiri ardına gelen bu yenilgiler haçlıları ne kadar şımarttı ise Osmanlıları da öylece kedere boğdu. Avrupa'da yeni bir haçlı seferi hazırlığına giriştiler. Bilhassa Papa'nın da teşvik ve tahrirleriyle Sigismund'dan sonra Macar Kralı olan oğlu Viladislav ve ünkü komutan Hunyadi Yanoş yönetiminde bir haçlı ordusu kuruldu. Bu ordunun hazırlanması için bizans İmparatoru ve Karaman Beyi de yarıd etmişti. Padişahın eniştesi olduğu ve pek çok defa suçu bağışlandığı halde Karamanoğlu İbrahim Beyin akıl almaz bir anlayışla, kendi din kardeşlerine karşı Hristiyanları desteklemesi büyük üzüntü doğurdu. Padişah Sultan Murad haçlılar üzerine Rumeli Beylerbeyi olan Kasım Paşa'yı gönderip, kendisi de Karamanoğlu ile hesaplaşmak için Anadolu'ya geçti.

Kasım Bey'in kuvvetleri büyük haçlı ordusu karşısında bir ölüm kalım savaşı vermesine rağmen mağlup edildiler. Askerinin mağlup olduğunu duyan Sultan Murad, Karamanoğlu ile kısa bir anlaşma yaparak süratle Edirne'ye döndü.

1443 yılında Padişah, Hunyadi Yanoş komutasındaki haçlı ordusu ile İzladı Derbendi denilen yerde savaşa tutuştu. Ne yazık ki bu savaş da Osmanlı askerlerinin mağlup olması gibi acı bir netice doğurdu. Sultan Murad üzgün ve kızgın bir şekilde Edirne'ye çekildi.

Osmanlıların İzladı yenilgisi Karamanoğlu'nu daha çok şımartmış bulunuyordu. Sınırları geçmiş ve büyük bir hırsla yağma ve kıtale dalmıştı.

Padişah artık kesin bir sonuca varmak ve Karamanoğlu fitnesini kurutmak istiyordu. Devrin en büyük İslâm alimlerinden fetvalar istedi. Başta İbn-i Hacerü'l-Askalani olmak üzere dört mezhebin en yüksek ilim adamları fetvalar vererek Karamanoğlu'nun öldürülmesinin caiz ve mecburi olduğunu bildirdiler. Çünkü Karamanoğlu kafirlerle savaş halinde bulunan Osmanlı'ya arkadan saldırıyor ve hristiyanlara dostluk elini uzatıyordu.

Segedin Barışı ve Sonrası

1444 yılında Sultan Murad Haçlılarla "Segedin anlaşması" adında bir mütareke yaptı. Buna göre her iki tarafta on senelik bir süre içinde birbirlerine saldırmayacak, savaş ilan etmeyeceklerdi.

Bursa'daki Muradiye Külliyesi'nden bir görünüş. Bu külliye de bir çok şehzadenin türbesi bulunmaktadır.

Segedin barışından sonra Rume-
li'de rahat bir soluk aldığını sanan
Osmanlı Padişahı hayatta bulunan
tek oğlu II.Mehmed'i Amasya Sanca-
ğı'ndan getirterek, Edirne'de kendi
yerine vekil bırakıp Karamanoğlu
üzerine yürüdü. Verilen fetvalara gö-
re bu davayı halletmek istiyordu. Sü-
ratle Konya üzerine yürüyerek Kara-
man topraklarına girdi. Askerlerine
artık her istediklerini yapabilecekle-
rini bildirdi. Sultanın kızgınlığını gö-
ren Karamanoğlu Alaaddin Bey Ta-
şiline kaçıp saklandı. Oradan, yine
eskisi gibi ricacı ve aracılar gönde-
rerek affedilmesini talep etti. Sulta-
nın kız kardeşi de aracı olarak gelmiş,
yalvarmaya başlamıştı. Padişah her
şeye rağmen Karamanoğlu'nu bir ke-
re daha bağışladı. Aralarında esaslı
bir anlaşma yapıldı. Buna göre Kara-
manoğlu hiç bir vakit Osmanlı toprak-
larına saldırmayacak, onun düşma-
nına düşman, dostuna dost olacaktı.

Sultan Murad Tahttan Çekiliyor

Sultan Murad yıllardır yaptığı zor-
lu savaşlar sonunda kendisini yorgun
ve bitkin hissediyordu. Artık dünya ile
olan ilgisi zayıflamıştı. Bir an önce pa-
dişahlıktan çekilmek istiyordu. Kara-
manoğlu ile anlaştıktan sonra ortada
büyük bir tehlike kalmamış gibiydi.
Bursa'ya dönerek devlet erkakına ve
ordusuna Padişahlıktan çekildiğini ve
yerine oğlu II.Mehmed'in hükümdar
olarak tanınmasını istediğini bildirdi.

Bu haber bütün dünyada büyük
yankılar uyandırdı. Osmanlı tahtına
henüz oniki yaşında bulunan bir ço-

cuk oturmuş, büyük ve şanlı padişah
Sultan Murad kendi isteğiyle tahtı ter-
ketmişti.

Tehlikeli Durum

Başta Bizans, Papa ve Hristiyan
Avrupa devletleri olmak üzere Kara-
manoğlu dahi bu taht değişikliğinden
istifade etmek ve devleti yıkmak is-
tediler.

Karamanoğlu İbrahim Bey ettiği
yeminleri unutmuş Rumeli'ndeki Hi-
ristiyan devletlere haberciler gönde-
rerek "Daha ne duruyorsunuz. Os-
manlının başına bir çocuk padişah ol-
du. Siz oradan ben buradan saldırı-
lım, Rumeli sizin, Anadolu benim
olsun" demişti.

Macar Kralı ve Hunyadi Yanoş da
yaptıkları anlaşmayı düşünüyor ve on
sene nasıl bekleyeceklerini hesaplı-
yorlardı. Bu arada Papa ve çevresin-
dekiler üstüste haberciler göndererek
müslümanlarla yapılan anlaşmanın
hükmü olmadığını, fırsattan istifade
edip hemen saldırılması gerektiğini
söylediler. Kral Vladislas ve Hunya-
di Yanoş bu tahrikler üzerine imza-
ladıkları anlaşmayı unutup ordular
hazırlamaya başladılar. Kısa sürede
bütün Avrupa Devletleri birleşik bir
kuvvet haline geliverdi.

Macar, Eflak, Hırvat, Polonya, Al-
manya, Venedik, Papa ve Bizans tek
bayrak altında toplandı.

Haçlıların bu korkunç faaliyetleri-
ne katılmayan Sırp'lar gizlice duru-
mu Osmanlı hükümetine bildirdiler.
Edirne başta olmak üzere bütün bir

Osmanlı ülkesi tedirgin bir bekleyiş içine girdi.

Varna Savaşı

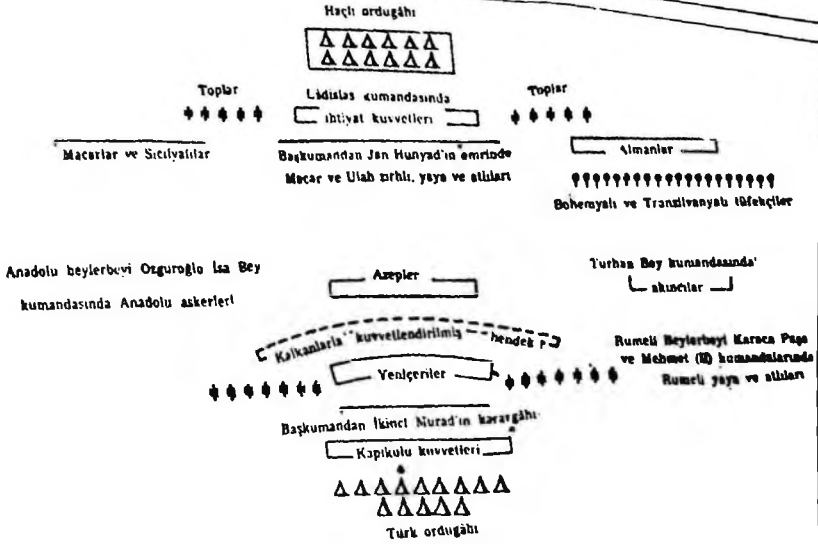
Haçlılar başlarında Macar Kralı Vladislas ve ünlü komutanları Hunyadi Yanoş bulunduğu halde 100.000 kişilik güçlü bir ordu halinde Osmanlı sınırını geçip Vidin'e girdiler. Şehri yakıp yıkarak, hatta kendi dindaşlarını bile katledip kiliseleri yağmalayarak Şumnu yoluyla Varna'ya dayandılar.

Venedik gemileri de Gelibolu önlerine gelmiş, savaşa hazır halde bekliyordu.

Edirne'deki oniki yaşındaki padişah II.Mehmed ve devletin ileri gelenleri bu durum karşısında ne yapmaları gerektiğini konuştular. Sonunda Bursa'da bulunan Sultan Murad'ın tekrar padişahlığa dönmesi gerektiğine karar verdiler. II.Mehmed babasına bir mektup gönderdi. Bu mektupta "Eğer padişah biz isek size em-

Varna Savaşı'nı sembolize eden şahane bir tablo

Varna Savaşı esnasında Osmanlı Ordusu ve düşmanın vaziyetini gösteren bir tablo

rediyoruz, gelip ordunuzun başına geçin, yok siz iseniz, gelip devletinizi müdafaa edin" deniliyordu.

Sultan Murad bunun üzerine İstanbul Boğazı tarafından süratle Rumeili'ye geçti. Edirne'ye gelip tahtı yine oğlunda bırakarak, ordu komutanı sıfatıyla, Osmanlı askerlerinin başına geçti. 40.000 kişilik bir kuvvetle Var-na'ya, düşmanı karşılamaya gitti.

Onun ansızın çıkıp gelişi haçlılarda bir panik doğurdu. Fakat Hunyadi Yanoş ve Kral Vladislas zaferlerinden emindiler. Vladislas, büyük bir zafer kazanıp, Osmanlıları ezeceği-

ni, İstanbul'a gidip Bizans imparatoru'nun kızıyla evleneceğini söylüyordu.

İki ordu Varna Ovası'nda karşı karşıya geldiler.

Osmanlı kuvvetlerinin merkezinde Sultan Murad, sağ kolunda Karaca Paşa, sol kolunda da Şehabettin Paşa bulunuyordu. Bir mızrak ucuna Segedin anlaşılmış takılmış ve mızrak düşmanın karşısına dikilmişti. Bununla "Sizin verdiğiniz söz ancak bu kadar olur. Siz ahde vefa göstermeyen hainlersiniz!" denilmek isteniyordu.

Savaş 10 Kasım 1444 tarihinde başladı. Haçlıların başkomutanı olan Hunyadi Yanoş hemen taarruza geçip Osmanlı'nın sağ koluna hücum etti. Bu güçlü saldırı karşısında Karaca Paşa geriye çekilmek zorunda kaldı. Eflak kuvvetleri de sol kanadı zor bir duruma soktular.

Osmanlı ordusu geri çekilmeye başladı. Ancak merkezde bulunan Sultan Murad büyük bir soğukkanlılıkla yerinde duruyor ve her yana anında ulaşan emirleriyle ordusunu yönetmeye devam ediyordu. Birden sağ ve sol kanatların iyice çekilmelerini emretti. Bunun gören Macar Kralı Vladislas sevinç içinde haykırarak Merkeze saldırıp padişahı öldürmek istedi. Büyük komutan Sultan Murad'ın istediği de zaten bu idi. Vladislas içeri dalınca yeniçeriler kralın çevresini sardılar. Bir anda ortalık iyice karıştı. Bu arada Osmanlı ordusunun geriye çekilen sağ ve sol kanadı çevreye açılıp bir hilal çevirerek Haçlı ordusunu yanlarından ve arkalarından kuşattı.

Timurtaş adlı bir yeniçeri Macar kralının atının ayaklarına balta savurup kralı yere düşürdü. Koca Hızır denilen bir başka yeniçeri de varıp halin kralın başını gövdesinden ayırdı. Vladislas'ın kanlı başı mızrağa geçirilince Osmanlı askerleri tekbirler getirerek etrafı çınlattılar. Haçlılar sınıksı sarılmışlardı. Krallarının ölüm haberi ise onları perişan etti. Silahlarını atıp kaçmaya çalıştılar. Hunyadi Yanoş ise bütün gücüyle bağırıyor

“Biz kral için değil dinimiz için çarpışıyoruz!” diye haykırıyordu. Ne var ki sesini dinleyecek kimse kalmamış gibiydi. Sonunda başka bir çarenin kalmadığını anlayarak savaş alanını terk edip süratle kaçmaya başladı.

Hunyadi'nin kaçıışı Osmanlı zafelerini kesinleştirdi. Ancak 9 saat süren bu kanlı muharebe sonunda on bin Osmanlı askeri şehid olmuş, Haçlı ordusundan ise hemen hemen eser kalmamıştı.

Varna Zaferi Osmanlı Devleti'nin gücünü ve Sultan Murad'ın askeri dehasını bir kere daha dünyaya ilan etti. Bu şanlı galibiyet İslâm alemini sevince boğdu. Daha önceki mağlubiyetlerin acısını unutturdu.

Zaferden sonra Edirne'ye dönen Sultan Murad vezirlerin de isteği ile ikinci kez tahta oturup padişahlığa başladı. Bir sene kadar sonra da hükümdarlığı tekrar oğluna bırakarak yine Manisa'ya çekildi.

1446 yılında Edirne'de çıkan bazı karışıklıklar ve tekrar toparlanmaya başlayan haçlıların tehlikesi sebebiyle II. Murad Edirne'ye gelip üçüncü kez padişahlığa geçti. Oğlu ise bütün bu değişikliklerin Vezir-i Azam Candarlı Halil Paşa'nın isteği ile gerçekleştirdiğini biliyor fakat sesini çıkartamıyordu.

II. Murad yeniden tahta oturunca şehzade Manisa'ya gönderildi. Bu dönemde padişah Mora'yı fethetmiş, Arnavutluk'daki isyanları bastırmaya uğraşmış ve yeni bir haçlı ordusu ku-

ran Hunyadi Yanoş'la Kosova'da karşılaşmıştır.

Kosova Savaşı

Hunyadi Yanoş (Jan Hunyad) Varna mağlubiyetinden sonra şansını yeniden denemek isteyerek, Macar krallığının bütün işlerini eline almış, Eflak, Polonya, Almanya ve Erdek'ten kuvvet toplayarak bir haçlı ordusu oluşturmuştu. Nihayet 90.000 kişilik güçlü bir kuvvetle Osmanlı topraklarına girip Kosova'ya gelmişti.

Sultan Murad da seksen bini bulan askeriyile onu Kosova'da yakaladı.

Daha önce de Murad Hüdevandigar bu ovada Haçlılarla savaşmış ve yine burada hain Miloş'un zehirli hançeriyle şehid edilmişti. Bu sebeple Kosova'nın Osmanlılar için önemli bir yeri vardı.

Muharebe 1448 yılının Ekim ayında yapıldı. Üç gün kadar süren savaşın üçüncü gününde Sultan Murad yine muazzam bir planla haçlıları çepçevre sardı. Tıpkı Varna'da olduğu gibi ordunun sağ ve sol kanatları geriye çekilmiş merkeze saldıran düşman kuvvetleri, merkezinde yavaş yavaş geriye çekilmesiyle tam bir çember içine alınıp imha edilmeye başlanmıştı. Bu arada haçlı ordusu içinde bulunan Eflak askerleri de daha önce Osmanlılar tarafından ele geçirildiğinden, savaşın en kızgın anında haçlıları terkedip Osmanlı safına geçtiler. İkinci günkü kanlı muharebe geç saatlere kadar sürdü. Sa-

vaş durunca Hunyadi Yanoş komutanlarını toplayıp görüştü. Sonunda aynı gece gizlice kaçıp savaş alanını terk etti.

Ertesi gün başkomutanlarını da göremeyen haçlılar büyük bir paniğe kapılıp kaçmaya çalıştılar. Pek azı canını kurtarabildi. Böylece Kosova ikinci defa Müslüman Türk askerlerinin bu büyük başarısına sahne oldu.

Artık haçlı ordularının saldırıya geçmesinin imkanı kalmamış gibiydi.

Sultan ele geçirilen esir ve ganimetlerle Edirne'ye döndü.

1449 yılında oğlu II.Mehmed'i Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızıyla evlendirerek Anadolu'daki hakimiyetini sağlamlaştırdı. Zira Dulkadiroğulları Osmanlı Devleti'nin doğusunda ve onları Memluk ve İlhanlılardan ayıran kuvvetli bir beylikti.

Sultan Murad'ın Son Yılları ve Şahsiyeti

1449 yılından vefat tarihi olan 1451 yılına kadar Sultan Murad ülkesinin imarı, ilim ve sanat hayatının canlanması için çalıştı. Zaten padişahlığından beri bu konularında ne derece önemli olduğunu biliyor, ilim adamlarını ve sanatkarları koruyup gözetiyordu. Sultan Murad ayrıca tasavvuf erbabına da ilgi gösterip onların hayır dualarını alıyordu. Dervişlere karşı büyük bir sevgi ve saygısı vardı. Padişahlığın ilk yıllarında dedesi Yıldırım Beyazid'in damadı olan büyük veli Emir Sultan'ın yardım, des-

Muradiye Külliyesi'nden bir başka görünüş.

tek ve sevgisini görmüştü. Devrinde Ankara'da yaşayan Hacı Bayram Veli ile uzun sohbetleri olmuştu. Rivayetlere göre Hacı Bayram Veli'ye İstanbul fethinin kendisine nasip olup olmayacağını sormuş o da henüz beşikta yatan oğlu II.Mehmed'i göstererek İstanbul'u bu çocuğun fethedeceğini sanıyorum demiştir. Edirne ve Bursa'da büyük cami ve medreseler kurdurmuştu. Bunlardan Edirne'deki üç şerefeli cami ve Bursa'daki Muradiye Camii pek ünlüdür.

II. Murad zamanında yaşayarak onunla görüşen ve kendisiyle uzun sohbetlerde bulunan büyük veli Hacıbayram'ın Ankara'da bulunan camii ve türbesi.

Osmanlı tarihini yazanlar Sultan Murad'ın gerçekten büyük bir insan olduğunu bildirmekte ve başarılarını övmektedirler. Hristiyan tarihçiler bi-

İle bu konuda aynı kanaattedirler. Hammer onun hakkında şunları söylüyor:

"Sultan II. Murad, otuz yılı dolduran padişahlığı süresince, ülkesini şeref ve adaletle idare etmiş: Türk milletinin hatırasında dindar, lütufkâr, haktanır ve iyilik sever bir sultan olarak hayırlı bir ad bırakmıştır. Savaşta olduğu gibi barışta da sözünün eri idi. Ancak ahdini bozanlara acımaz ve intikamını alırdı... Sultan Murad'ın iki defa tahttan vazgeçip de üç defa cülus eylemesinin (Tahta geçmesinin) tarihte benzeri yoktur. Osmanlı Devletinde de, ondan sonra da, hiçbir padişah kendi arzusu ile tahttan inmemiştir."

Müneccimbaşı Tarihi'nde Sultan II. Murad anlatılırken şunlar nakledilmektedir:

"Sultan Murad, orta boylu ve yumuşak yüzlüydü. Göğsü ve omuzlarının arası genişti. Saçlarının rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. Şehla gözlüydü. Sakallarının rengi kırmızı ve sarıya çalıyordu. Güler yüzlü, güzel huylu, cesur ve cömert bir padişahtı. Elbiseleri keremli cedlerinin elbiseleri gibiydi.

Evlad-ı kiramları şunlardır: Sultan Mehmed, Orhan, Alaaddin, Hasan ve Ahmed. Alaaddin ve Ahmed babalarının sağlığında vefat edip Amasya'da amcalarının yanına, Hasan ve Orhan da Edirne'de vefat edip oraya defnolundular."

Tacüt-Tevarih'de Hoca Saadettin Efendi ise Sultan Murad'ı şöyle öv-

mektedir:

"Gerçekten, adaletin konakladığı yüce bir durak olan, halkı ve askeri koruyan bu padişah, Allah'ın kulları için bir barınak idi. Olgun kişilere, bilginlere pek fazla ilgi gösterirdi. Çelikten bir duvar olan, ülkeleri açan kılıcı, halkı zulümden koruyan en sağlam engel idi. Deryaları saçan cömert avuçları ise pırl pırl, tertemiz bir ayna gibi parlar, cömertlik ve lütf orada görülürdü. Zeka ile tutuşup yanan alnı susamışlar için bir serin pınar, cihanı tutan kılıcının suyuydu düşmanları için kavurucu bir ateşti... Dervişleri seven, onlara cömertlik gösteren padişah, adaletin otağı olan taht üzerinde boyunu gösterdiği zaman, ilk iş olarak ülkenin korunması için gereken çalışmalara başladı..."

Sultan Murad'ın Vefatı

Tarihi kaynaklara göre bu büyük Osmanlı Padişahı 3 Şubat 1451 yılında başağrısı yahut nüzul sebebiyle Edirne'de vefat etmiştir. Vasiyetnamesinde kendisinden sonra oğlu II. Mehmed'in padişah olmasını, cenazesinin Bursa'ya götürülerek defnedilmesini ve üzerine muazzam bir türbe yapılmayıp üstünün açık bırakılmasını istemiştir.

Ölümü bir müddet gizli tutulmuş ve II. Mehmed'in tahta geçmesiyle cenazesi Bursa'ya götürülüp defnedilmiştir.

ÇAĞ KAPAYIP ÇAĞ AÇAN PADİŞAH
FATİH SULTAN MEHMED
(1432-1481)

Babası: Sultan II.Murad
Annesi: Hatice Alime Hatun

Doğum Tarihi: 1432

Vefat Tarihi: 1481

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 2.214.000 km²

*İstanbul'u fethederek
Peygamberimizin müjdesine
mazhar olan
en büyük Osmanlı Padişahı
Fatih Sultan Mehmed Han*

İstanbul Fatih'i'nin Çocukluk Yılları

Sultan II.Mehmed, tarihi kaynakların çoğunluğuna göre 27 veya 30 Mart 1432 tarihinde Edirne'de doğmuştur. Bu yıllarda çıkan bir veba salgını sebebiyle babası Sultan II.Murad bir kaç oğlunun ve değerli yakınlarının ölümüne şahit olduğundan büyük bir üzüntü içinde bulunuyordu. Gelecekte İstanbul'u fethederek Fatih ünvanını alacak bu yavrunun doğumu Sultanın ve çevresindekilerin üzüntülerini giderdi.

II.Mehmed küçük yaşlardan itibaren iyi bir terbiye ve eğitim görmeye başladı. On yaşına geldiğinde kendisine Amasya sancağı verildi. Burada değerli ilim adamları tarafından yetiştirilmeye başlandı. Son derece zekî,

ileri görüşlü ve akıllı bir çocuktur. Hocaları onda gerçek bir zeka ve yetenek tesbit etmiş, bütün gayretleriyle bu değerli şehzadeye yönelmişlerdi.

II.Mehmed 12 yaşına geldiğinde babası Sultan Murad tahtı kendi isteğiyle terkedip ona bıraktı. Bu olay da bütün açıklığıyla göstermektedir ki Şehzade Mehmed küçük yaşına rağmen devlet idaresine iktidarlı görülmüş bulunuyordu. Daha sonra meydana gelen olaylar neticesinde tahttan indirilmiş ve Manisa sancağına geri gönderilmiştir. Tahttan inşi şehzade üzerinde şüphesiz ki bir takım üzüntü ve kırınlıklara sebep oldu. Ancak yüce Allah'ın takdiri ile kesin olarak tahta geçtiği 1451 yılına kadar, Manisa'da geçirdiği gün-

ler onun çok iyi bir tarzda yetişmesi-ne ve pek çok ilim dalında maharet kazanmasını sağlamıştır. Tarihler 8 sene kadar devam eden bu sürenin genç şehzade için verimli ve önemli bir dönem olduğunu belirtiyorlar. Gerçekten Manisa'ya çekilen şehzade, orada bütün günlerini ilmi çalışmalara ve derslerine vererek geçirmiş Arapça, Farsça, Latince, Yunanca ve İbranice öğrenmiş, İslâmi ilimler konusunda dersler görmüştür. Babasının da gösterdiği yakın ve büyük alâka ile devlet idaresi için lazım gelen ilim ve fenleri tahsil ederek, ileride başına geçeceği devletin yönetimi hakkında sağlam bilgiler edinmiştir. Bu arada tarih ilmine karşı da alâka göstermiş, büyük hükümdar ve imparatorların hayatlarını ve zaferlerini inceleyerek onlardan dersler çıkarmıştır. Bilhassa İslâmi ilimlerde gösterdiği anlayış ve kavrayışla genç yaşında "Alimler" zümresi içine girmiş, edebiyat, felsefe ve fen ilimlerinde başarılar kazanmıştır.

II.Mehmed'in en büyük özelliklerinden birisi ilme ve alime karşı duyduğu saygı ve sevgidir. O'nun hayatını yazarlar okumaktan ve harp talimleriyle meşgul olmaktan hiçbir zaman geri kalmadığını, ilmi toplantılar tertip edip, devrinin alim ve edipleriyle sohbetler yaptığını bildiriyorlar.

II.Mehmed'in öğretmenleri devrin en seçkin ilim adamlarıydı. Bunlardan Molla Gûranî, Molla Zeyrek, Sinan Paşa, Hatipzade ve Akşemseddin'in onun üzerinde büyük tesirleri

olmuştur.

II.Mehmed'in Manisa'da geçirdiği ve kendisi ve devleti için çok verimli geçen bu yıllardan sonra babasının vefat ettiği haberi geldi. Artık Osmanlı tahtı bu genç ama tecrübeli ve yetenekli şehzadeye her yönüyle açıktı. Çünkü Sultan II.Murad'ın başka bir oğlu hayatta bulunmuyordu. Bazı tarihlerde ve bilhassa batılı kaynaklarda Sultan Murad'ın II.Mehmed'den başka Ahmed isimli bir çocuğunun da bu tarihte hayatta olduğu ve boğdurulduğu yazılmaktadır. Ancak iyi bir tetkik ve araştırma böyle bir hadisenin vuku bulmadığını göstermektedir.

II.Mehmed'in 2. Kez Tahta çıkışı ve Padişahlığın İlk Yılları

Kaynaklar II.Mehmed'in tahta çıktığı tarihi umumiyetle 18 Şubat 1451 olarak göstermektedir. Buna göre genç şehzade padişah olduğunda 19 yaşında bulunuyordu.

Babası II.Sultan Murad'ın üstün gayret ve başarıları sayesinde Osmanlı Devleti dünyanın sayılı devletlerinden biri haline gelmişti. Anadolu ve Rumeli'de birlik sağlanmış, devlet, askerî ve ekonomik ve kültürel açıdan büyük gelişmeler göstermişti. Ne var ki 1000 yıldır ayakta duran Bizans İmparatorluğu İstanbul ve çevresi içine sıkışmış, Osmanlı toprakları arasında bir yara gibi hâlâ kalamaktaydı.

Genç padişah, hükümdarlığının ikinci günü devlet adamlarını ve ko-

Fatih Sultan Mehmed

mutanlarını toplayarak onlarla konuştu. Daha önce kendisinin tahttan indirilmesine sebep olan, bu sebeple de büyük bir korku içinde bulunan Vezir-i Azam Çandarlı Halil Paşa'ya, babasının olduğu gibi kendisinin de veziri azamı olduğunu bildirerek, onu bağışladığını duyurdu. Bu davranışı ile herkesin saygı ve takdirini kazandı. Vezirlerden İshak Paşa'yı da babasının Bursa'daki türbesine gömülmesi işiyle görevlendirerek vakit kaybetmeden devletin işleriyle uğraşma-

ya başladı. Daha önceleri de padişahlık yaptığı için herhangi bir ace-milik çekmiyor ve hadiseleri süratle değerlendiriyordu.

Bu günler içinde Anadolu bir kez daha kaynamaya ve Osmanlı'ya karşı ezeli bir kıskançlık ve kin duyan Karamanoğulları isyana başladı.

Sultan II. Mehmed, babasının kızkardeşi, yani halasıyla evli olan ve dedesi Çelebi Sultan Mehmed zamanından beri pek çok karışıklığa sebep

olan Karamanoğlu İbrahim Bey'in bu hareketine sinirlenmiş ve derhal harekete geçerek Konya'ya yürümüştür (1451 yılı baharı).

Tahtın el değiştirmesinden cesaret alarak Osmanlı topraklarına saldıran ve bazı şehirleri ele geçiren İbrahim Bey, sultanın hareketini duyunca korku ve telaşla geri çekilmiş ve eskiden olduğu gibi yine Taşeli'ne sığınmıştır.

Padişah Akşehir ve Beyşehir'i ele geçirince İbrahim Bey ricacılar göndererek sulh istemiş, Osmanlı vezirlerinin de vasıtasıyla rica kabul edilip kendisiyle yeni bir anlaşma yapılmıştır.

Bu arada Osmanlı vezirlerinden İshak Paşa'da Karamanoğlu'na yardım eden Menteşe üzerine yürüyerek Menteşe Bey'i İlyas'ı mağlup etmiş, Kütahya'yı tekrar ele geçirerek, Anadolu Beylerbeyi ünvanıyla burada kalmıştır.

II.Mehmed Karaman seferinde Bursa'ya gelip bir müddet burada kaldıktan sonra en büyük arzusunu gerçekleştirmek üzere Edirne'ye dönmüştür.

II.Mehmed'in En Büyük Arzusu

II.Mehmed'in en büyük arzusu Bizans İmparatorluğu'nu yıkarak, İstanbul'u ele geçirmek ve böylece sevgili Peygamberimizin övdüğü komutan olma şerefine ermekti. Gerçekten Peygamberimiz Hz.Muhammed bir hadis-i şerifinde "Kostantiniyye (İstanbul) elbette fetholunacaktır. Onu

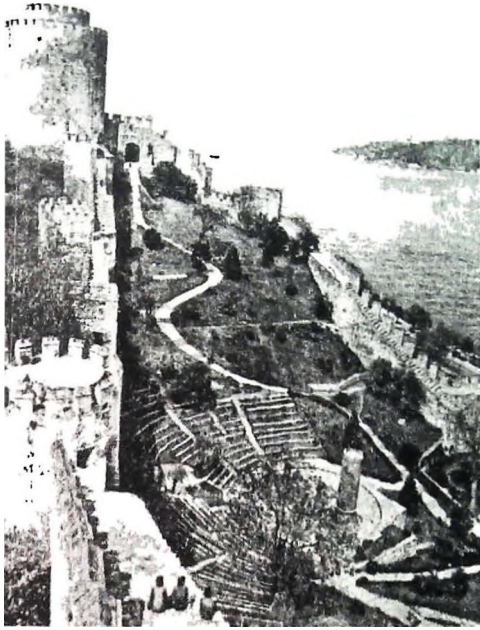

feth eden emir (komutan) ne güzel emir, onu fetheden asker ne güzel askerdir" buyurmuştur. (Bu hadis sahih kaynaklar yoluyla zamanımıza kadar gelmiştir. Ahmed İbn-i Hanbel'in Müsned'inde, Hakim'in Müstedrek'inde, El-İsbe, Fî Temyizissahabe, Usdülğabe ve Camiussagîr isimli eserlerde yer almıştır. Bütün bu kaynaklar ravilerinin sağlam ve hadisînin sahih olduğunu kaydetmişlerdir.)

II.Mehmed, Edirne'ye döndükten sonra, kendisinden bir takım haksız isteklerde bulunan Bizans İmparatoru'nun elçilerini reddetmiş, aralarında hiçbir anlaşma kalmadığını duyurmuş ve bütün gücüyle fetih çalışmalarına başlamıştır.

Rumeli Hisarı'nın Yapılması

Deha sahibi Sultan, böyle bir fetih pek kolay olmayacağını bildiğin-

*Fatih, İstanbul'un fethini
kolaylaştırmak amacıyla
bir çok işlere girişmiş
bu arada büyük dedesi
Yıldırım Beyazid'in
yaptırdığı Anadolu
Hisarı'nın tam karşısına
Rumeli Hisarı'nı
inşa ettirerek adeta
Bizans İmparatorluğu'nun
nefesini kesmiştir.
Bu muazzam hisar dört ay gibi
çok kısa bir sürede
yapılıp tamamlanmıştır.*

den dikkatli ve sabırlı hareket etmeyi uygun görmüştür. Her türlü ön çalışmayı tamamlamak, Bizans'ın ona yardıma gelecek kuvvetlerle alakasını kesmek ve muazzam surlarla çevrili şehri aşabilmek için neler yapılması gerekiyorsa onları yapmaya başlamıştır. Günlerce, aylarca ve inceden inceye düşünerek planlar yapmış, incelemelerde bulunmuştur. Gece sabahlara kadar uyumamış ve bütün dikkatlerini bu önemli ve şerefli fethine çevirmiştir. Kendisini düşüncesinden vazgeçirmek isteyenlere karşı sert ve haşın davranmış ve kararından asla dönmeyeceğini defalarca açıklamıştır.

Neticede, büyük dedesi Sultan Yıldırım Beyazid'in boğazın Anadolu yakasına yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın tam karşısına Rumeli Hisarı'nın yapılmasını emretmiş ve hisarın yapımına bizzat kendisi nezaret etmeye başlamıştır (21 Mart 1452). Bütün Osmanlı vezirlerinin ve binlerce işçinin üstün gayret ve çalışması sayesinde hisar, dört ay gibi kısa bir süre içinde tamamlanmıştır. Hisarın planı genç padişah tarafından çizilmiş olup üstten bakıldığında Peygamberimizin Mubarek isimi olan "Muhammed" kelimesine benzediği görülür. Muhammed Türkçe'de Mehmed olarak telaffuz edilmektedir.

Rumeli Hisarı'nın yapılmasına Bizans İmparatoru şiddetle karşı çıkmış, ancak Sultan Mehmed hiçbir tehdide aldırış etmeyerek ve hatta açıkça meydan okuyarak faaliyetini

sürdürmüştür. Elçilere "...Gidiniz, İmparatora deyiniz ki şimdiki padişah eski padişahların aynı değildir. Onların yapmadıkları şeyi bu kolayca yapabilecektir. Onların istemedikleri şeyi bu istiyor ve yapacaktır. Benim iktidarımın eriştiği yerlere sizin hükümdarınızın hayalleri bile erişemez. Dönmenize izin veriyorum. Fakat bundan sonra sizin getirdiğiniz haberleri bana getirenler olursa belalarını bulurlar" demiştir. Hisarın tamamlanmasından sonra Sultan Mehmed buraya muhafızlar ve çeşitli toplar koyarak emniyetini sağladı. Hisara bizzat kendisi "Boğazkesen Hisarı" adını verdi. Gerçekten bu hisarla İstanbul Boğazı iyice kesilmiş ve Bizans'a dışardan gelecek yardımların önü alınmıştı. Artık bu boğazda Osmanlılardan izinsiz kuş bile uçamazdı. Bizans İmparatoru'nun nefesi kesilmiş gibiydi. Daha sonra Edirne'ye dönen padişah bu arada İstanbul surlarını yıkacak kuvvetli büyük toplar dökürtmeye, çeşitli silahlar icat etmeye başladı.. Musluhiddin Saruca Sekban ve Macar Urban isimli mühendis ve top dökümcülerini hizmetine alarak onlardan büyük ölçüde istifade etti. Dökülen toplar öylesine büyüktü ki bir tanesinin idaresini dört yüz nefer üstleniyor, topu elli çift öküz ancak çekebiliyordu.

Her türlü hazırlığa ve padişahın büyük arzusuna rağmen bu fethin gerçekleşmeyeceğini savunan ve görüşlerinde ısrar eden birtakım kişiler mevcuttu. Bunların başında da ne yazık ki devletin vezir-i azamı mev-

kiinde bulunan Çandarlı Halil Paşa bulunuyordu. Çandarlı Halil düşüncelerini çeşitli vesilerle açıklıyor, "topraklarımız arasında sıkışıp kalan ve bize zarar idokunmayacak olan bu şehrin işgali ile vakit geçirmek bir şey kazandırmaz. Üstelik şehrin işgali bütün hristiyan aleminin birleşerek üzerimize gelmesini sağlar. Zor durumda kalabiliriz. İmparator barışçı bir insandır. Onunla iyi geçinmek bizim menfaatimizdir" gibi sözler söylüyordu.

Fakat yüksek bir zekâ ve anlayış sahibi olan genç sultan ihtiyar vezirin öteden beri böyle düşündüğünü biliyor, hatta onun Bizans İmparatoru'ndan ve diğer Rumlardan çeşitli hediyeler aldığını duyuyordu. Üstelik Çandarlı Halil kendisini uzun yıllar devletin tek idarecisi gibi görmüş, şimdi de sultanın etkisini azaltmak istiyordu.

Sultan Mehmed Halil Paşa'yı her şeye rağmen idare ediyor, hatta onun da bu önemli işe canla başla sarılmasını istiyordu. Bir gece ansızın yanına çağırarak, bu ani çağırılışından çok korkan ve birtakım kıymetli hediyelerle huzuruna giren Paşa'ya "Lala emin ol, ne hazineni isterim ne de hayatına kastım vardır. Muradım yalnız İstanbul'un fethine yardımındır. Şu yastığı görüyor musun? Uykusuzluktan döne döne bu hale getirdim. Gece gündüz hayal ettiğim İstanbul'un fethi gerçekleşmedikçe rahat etmek ihtimalim yoktur" demiştir.

Halil Paşa Sultan'ın bu katı kararı

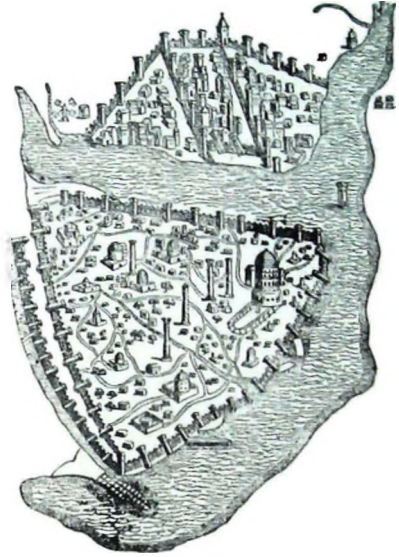
karşısında bir müddet susmuş, fakat kuşatma sırasında bile bu işten vazgeçilmesini isteyecek kadar beceriksizlik göstermiştir.

Sultan II. Mehmed hazırlıklarının tamam olduğuna kanaat getirdikten sonra imparatorun kardeşi elinde bulunan Mora'dan bir yardım gelmemesi için komutanlarından Turahan Bey'i onlar üzerine gönderdi.

Nihayet 1453 yılı baharında askerlerinin İstanbul fethi için hareket etmelerini emir verdi. Hareketten önce bir toplantı yapmış, vezirlerinin ve yakınlarının görüşlerini almıştı. Çandarlı Halil Paşa yine eski söylediklerine benzer sözler sarfetmiş fakat diğer vezir ve ilim adamları bu işin mutlaka başarılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu son toplantı Halil Paşa'nın gerçek niyetini açığa çıkardığından, sultanın ona karşı olan kızgınlığı iyice artmıştır.

Genç Padişah İstanbul'u fethedeceğini her tarafa duyurarak bütün müslümanları bu kutsal cihada davet etmiştir. Sefere askerlerin yanında ilim ve tasavvuf erbabı ve devrin en seçkin şahsiyetleri de katılmıştır. Bunlardan Akşemseddin'i, Ak Biyık Dede'yi, Molla Hüsrev ve Molla Gürani'yi sayabiliriz.

Osmanlı ordusu, siyah ve korkunc devleri andıran büyük toplarıyla surlar önüne geldiğinde Bizans'ın solukları tükenmek üzereydi. Genç Sultan beyaz atı üzerinde yüce Allah'a şükürler ederek, ondan yardım ve zafer dileyerek ilerliyor, orta çağı kapata-

İstanbul'un Bizans İmparatorluğu devrindeki vasiyetini gösteren bir plan

yıp yeni çağı açacak olan zaferi için dua ediyordu.

Tarihi kaynaklara göre Sultan Mehmed'in ordusu ikiyüzbinden fazla idi. Başta yüzotuz top olmak üzere çok sayıda harp silahı, erzak ve cephane getirilmişti.

Ordu üç kısma ayrılmış, İstanbul muhasara altına alınmıştı. Şehrin deniz tarafından ise Osmanlı donanması yerini almış, kuşatmaya katılmış bulunuyordu. Ayrıca bu gemiler Anadolu Hisarı ile Rumeli Hisarı arasında yiyecek ve mühimmat taşıyorlardı.

Şehrin muhasarası 6 Nisan 1453 Cuma günü kesin olarak başladı. Sultan, Cuma namazından sonra tesirli

bir konuşma yaparak askerlerin maneviyatını yükseltti. "Peygamberimizin övdüğü askerler olmalıyız. Din-i Mübin-i İslâm'ın yücelmesi için ölüm-leri göze almalıyız. Allah'ın yardım ve zaferi inşaallah bizimle beraberdir" dedi.

Aynı gün büyük muharebe başladı.

Biz bu şanlı savaşı bu safhasında bırakarak kuşatılan İstanbul şehrinin ve Bizans İmparatorluğu'nun tarihi-ne kısaca bir göz atalım.

İstanbul Kuşatması Sırasında Bizans İmparatorluğu'nun Durumu ve Daha Önceki Muhasaralar

Bizans İmparatorluğu m.s. 359 yılında kurulmuş ve bin seneden fazla bir süre hakimiyetini sürdürmüştür. Bu dönem içinde nice imparatorlar gelip geçmiş, daha çok ortadoks hristiyanların hakimiyeti altındaki imparatorluk, başka milletler tarafından defalarca yıkılmak istenmiştir. İmparatorluğun başkenti olan Kostantiniyye (İstanbul) bulunduğu mevki itibarıyla dünyanın en önemli merkezlerinden biridir. Bu şehre hakim olmak Asya ve Avrupa kıtaları üzerinde kurulacak bir hakimiyet için şart olarak gözükmektedir.

İmparatorluk, devirler içinde gelişip büyümüş, bazen sarsılıp çökecek gibi olmuş, bir ara katolik hristiyanların istilasıyla harabe haline getirilmiş ve Rum halk her şeye rağmen burada tutunabilmiştir.

İmparatorluk, her taraftan yürütü-

len ticari faaliyetler ve etrafını çeviren denizler sayesinde büyük gelirlere kavuşmuştur. Bu zenginlikler sebebiyle şehir, bazı hükümdarların da gayreti neticesi muazzam binalara, büyük mabetlere ve son derece sağlam surlara kavuşmuştur.

Sultan II.Mehmed'in şehri kuşattığı tarihte Bizans İmparatorluğu'nun başında Dragares isimli biri bulunuyordu. Dragares her şeye rağmen şehri teslim etmemekte direniyor, batıl inanç ve itikatlarına dayanarak şimdiye kadar aşılamayan bu surların yine aşılamayacağını sanıyordu. Kapıları ördürmüş, diğer hristiyan devletlerden ve hususen Venedikliler'den yardım istemiş ve muhafaza ya koyulmuştu. Ne var ki şehir içten içe kaynıyor, halk büyük bir ahlâki buhran içinde kıvranıyordu. Devlet kademeleri ehliyesiz kimselerin eline geçmiş, rüşvet, iltimas ve dolandırıcılık umumî hale gelmişti. Kimse kimseye inanmıyordu. İçlerinden bazıları "İstanbul'da kardinal külahı görmektense Türk sarığı görmeyi tercih ederiz" diyerek, müslümanların adaletinden ve iyi idaresinden bahsediyor, hükümeti açıkça eleştiriyordu. İmparator kiliseye sığınmış, Meryem Ana'dan yardım dileklerinde bulunuyordu. Rum halk öylesine şaşkın ve basiretsizdi ki Türkler şehirlerini kıskıvrak çevirdikleri halde hâlâ birtakım garip münakaşalar ve boş inançlarla uğraşıyorlardı.

İmparator aynı dine inanmalarına rağmen katolikler ve ortadokslar ara-

sındaki anlaşmazlığı çözmek ve katolik Avrupa'nın Bizans'a yardımını sağlamak için kendi asıl itikadından bile taviz vererek ortadoks-katolik birleşmesi diyerek kendi halkının da nefretini üzerinde toplamış, gücünü hemen hemen yitirmişti. Onun korkusu sebebiyle katolik olanlar, en küçük fırsatta tekrar ortadoksluğa dönmek istiyorlardı.

İstanbul'da kilise parça parça olmuş, halk ne yapacağını şaşırmıştı. İmparator bütün bunlara rağmen şehri müdafaa etmek ve dışardan gelecek olan yardımla şehri kurtarmak istiyordu. Bu arada vezir-i azam Halil Paşa'ya da gizli haberciler gönderiyor ve muhasaranın kalkması halinde kendisini altınlarla boğacağını bildiriyordu.

*Fatih'i
İstanbul muhasarası
sırasında
gösteren
temsili bir resim*

En büyük ümidi ise şimdiye kadar aşılamayan sağlam ve muazzam surlarıydı. Kulelere askerler yığılmış, şehrin müdafaası için coşkun hitabelerde bulunmuştu.

İmparator surlara güvenmekte haklı görünüyordu. Çünkü şehri bir uçtan bir uca kuşatan bu muazzam duvar en aşağı 15 metre yükseklikte, 4-5 metre kalınlıktaydı. Üstelik kat kat yapılmış ve kuleleri kurşunlarla kaplanmıştı. Bu surlar yıkılmadan şehri ele geçirmek imkansız gibiydi. Nitekim bu güne kadar bu işe defalarca teşebbüs edilmiş fakat netice alınamamıştır.

İstanbul Kaç Kere Muhasara Edildi?

İstanbul, Fatih Sultan Mehmed'en önce yirmisekiz kere kuşatılmıştır. Bu kuşatmalardan ilk üçü m.ö 479-340 yılları arasında diğerleri de m.s. 179-1422 yılları arasında yapılmıştır.

Şehir, Romalılar, İranlılar, Avarlar, Emevîler, Abbasîler, Slavlar, Ruslar, Bulgarlar, Haçlılar ve Osmanlılarca defalarca muhasara edilmiştir. Emevîler tarafından ilk defa 654 yılında Emevî Halifesi Hz.Muaviye, daha sonra da oğlu Yezid tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu son muhasarada Peygamberimizin sancaktarı Ebu Eyubül Ensarî'de hazır bulunmuş ve bugünkü Eyüp semtindeki türbesinin bulunduğu yerde şehit düşmüştür.

Osmanlıların ilk muhasarasını 1396 yılında Sultan Yıldırım Beyazid, daha sonra da sırasıyla 1402 yılında

yine Yıldırım Beyazid, 1414'de Osmanlı şehzadesi Musa Çelebi, 1442'de Sultan II.Murad gerçekleştirmiştir.

29. muhasara ise henüz yirmibir yaşında bulunan büyük Osmanlı Sultanı Sultan Mehmet tarafından yapılmış ve bu kuşatma zaferle son bulmuştur.

Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethederek, kendisinden önce bu şerefe kavuşmak isteyen nice şehidin mübarek ruhlarını sevindirmiş ve yeryüzünde zulmü temsil eden en büyük şer odaklarından biri olan Doğu Roma İmparatorluğu'nu tarihe gömmüştür. Yukarıda büyük sultanın nefis bir tablosu görülmüştür.

İstanbul'un Fethi

6 Nisan 1453 tarihinde başlayan muhasara devam ediyordu. Büyük toplar surların kapıları önüne yerleştirilmişti, sürekli şekilde ateşleniyor

ve sağlam surlar yıkılmak isteniliyordu. Bilhassa Fatih'in bulunduğu Topkapı önündeki büyük top günde yedi-sekiz kere ateşlenmekte düşmana

ağır zayıtlar vermekteydi.

Bizanslılar ise bütün güçleriyle çalışarak açılan gedikleri tamir ediyorlardı. Osmanlıların top atışına karşılık vermeye ve surlar üzerine yerleştirdikleri toplarla mukabele etmeye çalışıyorlardı. Ne var ki bu ağır ve ilkel toplar ateşlendikleri zaman, daha çok onu kullananlara zarar vermekteydi.

Şehirde yaşayanlar mutlaka olağanüstü bir hadisenin meydana geleceği ve müslümanların muhasarayı kaldırmak zorunda kalacaklarını sanıyorlardı. Nitekim 20 Nisan'da bu zanlarını kuvvetlendiren bir olay cereyan etti.

Papa'nın Bizans'a yardım için gönderdiği dört büyük Ceneviz gemisi yanında bir de Rum gemisiyle Haliç önlerine geldi. Esen müsaid rüzgâr da kendilerine yardım edince gemiler süratle, Osmanlı donanmasını yarmak istediler. Baltaoğlu Süleyman Bey komutasındaki donanma karşılarına çıktı. Yapılan deniz savaşı sonunda Ceneviz ve Rum gemileri galip geldi. Çok sayıda levant bu yüksek gemilerden atılan grezua ateşiyle can verdi. Muharebeyi karadan seyreden Sultan Mehmed hadise karşısında çok sinirlenmiş ve kendini tutamayarak atını denize doğru sürerek emirler vermiştir.

Ceneviz ve Rum gemileri Osmanlı donanmasını geçip Haliç'e gerili zincirlerin açılmasıyla surlar önüne gelmişler, zincir de tekrar gerilerek Haliç kapatılmıştı. Gemilerin bu bek-

lenmedik zaferi ve getirdikleri yardım, başta imparator olmak üzere bütün Bizanslıları sevince boğdu. İşte, zannettikleri gibi Meryem Ana onlara yardım ediyordu...

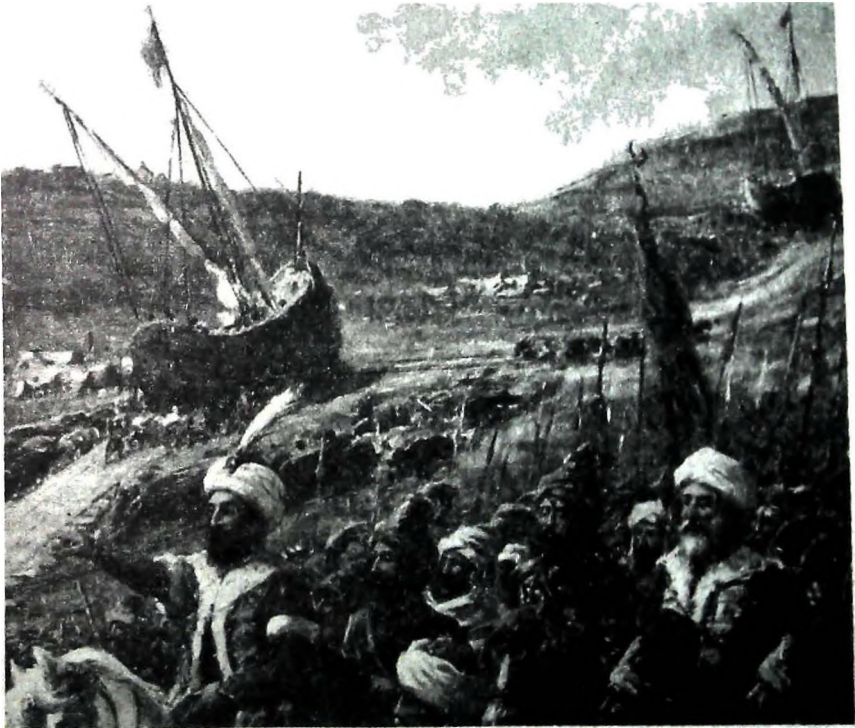
Sultan Mehmed Donanma Komutanı Baltaoğlu Süleyman'ı görevinden alıp, yerine Çalı Bey'i tayin etti. Ortaya çıkan hadise sebebiyle meşveret meclisini topladı. Vezir-i Azam Çandarlı Halil Paşa, fırsatı değerlendirmek isteyip, eskiden olduğu gibi yine muhasaranın kaldırılmasını teklif etti. Fakat Sultan Mehmed böyle bir şeyi asla düşünmüyor, donanmanın Haliç'e nasıl girdirileceğinin planlarını yapıyordu. Sonunda akıllara durgunluk veren bir fikrin gerçekleştirilmesini emretti. Buna göre Osmanlı donanmasının bir kısmı, bir gece içinde karadan yürütülmek suretiyle Haliç'e indirilecekti. Emir süratle uygulanmaya başlandı. Beşiktaş'tan Kasımpaşa'ya kadar olan tepelere yağlı kalaslar döşendi. 72 parça gemi bir gece içinde bu kalaslar üzerinden kaydırılarak Haliç'e indirildi.

Bizanslılar 22 Nisan sabahı surların dibine kadar gelmiş olan Osmanlı gemilerini görünce neye uğradıklarını anlayamadılar. Hayret, şaşkınlık ve korku içinde kaldılar. İmparator deniz tarafındaki surların daha iyi savunulması için buradaki asker sayısını artırmak zorunluluğunu duydu.

Gemilerin Haliç'e girmesiyle Osmanlılar büyük bir engeli daha aşmış, limanda da hakim duruma geçmişlerdi.

Kara yönündeki kuşatma ise bütün hızıyla devam ediyordu. 23 veya 24 Mayıs günü Sultan Mehmed, son bir kez daha sulh teklifinde bulunmak üzere İsfendiyaroglu Kasım Bey'i, imparatora elçi olarak gönderdi. Şehri teslim etmesi halinde canının bağışlanacağını duyurdu. İmparator ise cevabında ağır vergiler vermeyi kabul ettiğini, ancak, her şeye rağmen şehri teslim etmeyeceğini, muhasaranın kaldırılmasını istedi.

Sultan Mehmed bu cevabı alınca son ve kat'i hücumu karar verdi. Askerinin arasında dolaşarak onların maneviyatını yükseltmeye çalıştı. Surların üzerine ilk çıkacak kahramanlara büyük mükafatlar vaadetti. Bu arada derviş gaziler de ordugaha dağılarak heyecanlı konuşmalar yaptılar. "Peygamberimizin övdüğü asker olmak için bütün gücümüzle çalışalım. Zafer Yüce Allah'a inanan ve O'nun yolunda cihat edenlerindir"

Fatih'in İstanbul'u fethi sırasında gençlerini kuradan yürütmesini temsil eden bu şahane tablo ressam Zanora'nın eseridir.

dediler. Tekbirler, tehliller ve diğer zikirlerle coşkun bir hava doğurdular. Osmanlı ordusu tek bir yürek gibi çarpıyor, Allahuekber sesleri gökleri kaplıyordu.

28 Mayıs günü Bizanslılar son anlarına yaklaştıklarını hissetmiş gibi Ayasofya kilisesine gidip dua ettiler. Yapılan merasime İmparator da iştirak etti. Bütün bunlara rağmen bir takım sahtekar kimseler, kendilerine verilen paraları oraya buraya saklıyor, şehrin korunması için çalıştıklarını söyledikleri ve kilisede gözyaşlarıyla dua ettikleri halde hainliği elden bırakmıyorlardı. Mesela İmparator'un yıkılan surların tamiri işiyle görevlendirdiği iki papaz, bu tamir işi için harcanması gereken parayı toprağa gömmüşlerdi. Bizans yıkılmayı çoktan hak etmiş bulunuyordu.

29 Mayıs gecesi kimse uyumadı. Bizanslılar surlar üzerinde Osmanlılar da surlar önünde idiler. Geceye rağmen top atışları devam etti. Gün ışıırken Sultan'ın emriyle umumî hücumla geçildi. Kostantiniyye her tarafından sıkıştırıldı. Topkapı önlerinde bulunan Zağanos Paşa komutasındaki yeniçeriler büyük bir cesaretle ileri atıldılar. İçlerinden yiğitliği ve kah. amanlığıyla ün salmış bulunan Ulubatlı Hasan isimli bir yeniçeri ok yağmuruna aldırış etmeden surlara tırmanmayı başardı. Bu hareket diğer yeniçerilerin azim ve imanlarını artırıncaya topluca surları tuttular. Artık önüne geçilmez bir sel halini almış, şehrin içine doğru akıyorlardı. İmpa-

rator kaçmak isteyince, yanındaki muhafızlar ve daha içteki Bizanslılar

Fatih, İstanbul'u fethettikten hemen sonra Bizans'ın en büyük kilisesi olan Ayasofya'yı cami haline getirmiş ve bu muazzam mabedi camilikten çıkaracak olanlara lanet etmiştir.

paniğe kapıldılar. Çıkan kargaşa sonunda İmparator öldürüldü.

Bizans düştü. 1125 yıllık Bizans İmparatorluğu 29 Mayıs 1453 Salı günü tarihin karanlıklarına karıştı.

Şehir bir kaç saat içinde baştan başa fethedildi. Artık aşılmaz sanılan surlarda ezanlar okunuyor, her yandan tekbir sesleri geliyordu.

Sultan Mehmed şükür secdesi yaparak, kendisine böyle bir zaferi bahşeden yüce Allah'a hamdetti.

Cuma günü de muhteşem bir törenle Topkapı'dan şehre girerek Ayasofya'ya geldi. Bizans'ın bu büyük mabedinin cami haline getirilmesini

emretti. Cuma namazını bizzat kendisi kıldırdı. Kilisede toplanan hristiyanlara afla muamele etti. Şehrin tam bir İslâm şehri haline getirilmesi için faaliyetlerin hemen başlamasını emretti. Ölümler gömüldü. şehir temizlendi.

İstanbul'u alarak FATİH ünvanına kavuşan ve henüz 22 yaşında bulunan genç padişah gerekli emirleri verdikten sonra, yeni zaferler ve yeni fetihler düşüncesiyle Edirne'ye döndü.

İstanbul'un Fethi'nin Akisleri

1125 yıllık bir hristiyan imparatorluğun yıkılarak, Bizans'ın müslüman Türkler tarafından fethedilmesi ve orta çağın kapanarak yeni çağın başlaması bütün dünyada geniş yankılar uyandırdı. İslam alemi bu mübarek fethin sevinciyle çalkalanırken, Avrupalılar büyük bir yeis ve üzüntü içine düştüler. Bu fetih Osmanlıların Avrupa'daki en büyük engellerinden birini ortadan kaldırmış, Osmanlı ordularının bütün Avrupa'yı fethetmelerini için bir sebep kalmamıştı. Bunun önüne geçebilmek için başta Papa olmak üzere hristiyan krallar yeni ve ağır yasalar koymaya başladılar. Papa Türklerle savaşan herkesin cennete gideceğine dair fermanlar dağıtarak hristiyan birliğini korumaya çalıştı. Türklüğe ve İslamlağa olan düşmanlığı canlı tutmak kastıyla hiçbir Türk'e silah satılmamasını, bunları yapanların cehenneme gideceklerini ilan etti.

Yeni haclı seferleri yapılması için çalışmalara başlandı.

Hristiyanlar ellerinden gelen bütün iğrenç tedbirleri alarak İstanbul'u kaybetmenin acısını unutmaya çalıştılar.

Fetih İslam dünyasınca "Feth-i Mübîn" olarak isimlendirildi. İslâm'ın şan, şeref ve yüceliğini yeniden ilân etmiş oldu. Kahire'de fethin şerefine çok büyük şenlikler ve gösteriler yapıldı. Abbasi halifesinin emriyle bütün camilerde şehitlerin ruhları için Kur'ânlar okundu, dualar edildi. Hatta Güney Hindistan'daki müslüman Sultan Ahmed Behmen Şah bile Fatih'e elçiler göndererek tebriklerini sundu.

Fatih Sultan Mehmed'in Fetihden Sonraki Hayatı ve Mücadelesi

Fetihden sonra Edirne'ye dönen Sultan Mehmed, 1453 yılının sonlarında Cenevizlilerin elinde bulunan Enez Limanını ele geçirerek, Kırım'ın fethi için Karadeniz'e bir donanma gönderdi. Bu arada vezir-i azam Çandarlı Halil Paşa, daha önceki pek çok hatası ve suçu sebebiyle idam edilip yerine İshak Paşa getirildi.

1454 yılında genç sultan Sırbistan seferine çıkıp Taşöz'ü ele geçirdi. Daha sonra İmroz, Limni ve Semendirek adalarını Osmanlı topraklarına kattı.

1455 yılında ikinci, 1456 yılında da üçüncü Sırbistan seferlerine çıkarak

Belgrad'ı muhasara etti. Bu muhasara çok çetin geçmiş, şehri savunan Hünyadi Yanoş öldürülmüş, Fatih de yaralanmıştır. Bütün bunlara rağmen şehir fethedilememiş, ancak Boğdan Osmanlıların eline geçmiştir.

Sultan Mehmed 1458'de Mora seferine çıkarak Atina'yı ülkesine kattı. 1459'da dördüncü kez Sırbistan seferine çıkıp bir çok yerleri fethetti.

Ömrünü cenk meydanlarında geçirmek ve bir cihan imparatorluğu kurmak isteyen Fatih, 1460'da İkinci Mora seferine, 1461 yılında Güney Karadeniz'i fethetti. Aynı yıl Trabzon Rum İmparatorluğu'na son vererek son Bizans devletini de ortadan kaldırdı.

1462 yılında Eflak ve Bosna üzerine yürüdü. Büyük zaferler kazandı. Bütün Avrupa'yı titretti. 1466 yılında Anadolu'da hâlâ bir yara gibi kanayan Karamanoğulları üzerine gidip bu beyliği tamamen Osmanlı Devletine kattı.

Bu arada Fatih, Papa'nın kışkırtmasıyla müşterek hareket etmeye başlayan Venedik, Macaristan, Polonya, Almanya, Kıbrıs, Rodos, Ceneviz, Arnavutluk ve daha pek çok devlet ve krallıkla savaşlara tutuşup üstün zeka ve askeri kabiliyetiyle hepsini perişan etti.

Avrupalılar bir türlü başedemedikleri bu muazzam ordu ve dahi padişahı, eskiden olduğu gibi yine bir başka müslüman Türklerle durdurma- yı planladılar. Sonunda ortaya Uzun

Hasan belası çıktı.

Akkoyunlu Devleti ve Uzun Hasan

Akkoyunlu Devleti, Timur'un Yıldırım Beyazid'i mağlup etmesinden hemen sonra kurulmuştur. Devletin kurucusu Karayülük Osman'dır. Öteden beri Osmanoğullarına karşı düşmanca duygular içinde bulunan Karayülük Osman Timur'un seferine katılmış, O'nun da yardımıyla Sivas'ı ele geçirmek istemişti. Yıldırım Beyazid'in daha önce davranıp Sivas'ı Osmanlı topraklarına katması düşmanlığını artırmış ve Karayülük Timur'un Anadolu'daki seferine öncülük ve kılavuzluk etmişti. Timur'un Çubuk Ovası'ndaki galibiyetinde Karayülük'ün de payı vardı. Daha sonraki yıllarda Timur'un oğullarından Şahruh'la da iyi geçinen Karayülük, Osmanlıların yeniden canlanması ve toparlanması üzerine Şahruh'a elçilerle göndererek gelip Osmanlı devletini tamamen ortadan kaldırmasını istemişti. Bu arada Trabzon Rum İmparatoru'nun da yardımlarını alarak Erzincan kalesini ele geçirmişti. Rum İmparatoru'nun kızıyla evlenen ve gücünü artıran Karayülük Osman'dan sonra yerine Ali, daha sonra da Ali'nin oğlu Uzun Hasan geçmişti. Uzun Hasan babası ve dedesinden daha hırslı ve kabiliyetli idi. Kısa zamanda sınırlarını genişleterek doğuda Akkoyunlu Devletinin güçlenmesini sağladı. Ardarda kazandığı zaferlerle şan ve şöhretini yaydı. Daha çok Osmanlılar'a bağlılık gösteren

Fatih Sultan Mehmed'in şahane bir gravürü

Karakoyunlu Hükümdarı Cihanşah'ı da mağlup edince, kendisini yenilmez olarak görmeye başladı.

Bu arada Papa ve diğer Avrupalı kral ve prensler Trabzon Rum İmparatorluğu'nu ve Uzun Hasan'ı kışkırtarak Osmanlı Devleti'ni doğudan çöktürmek istediler. Uzun Hasan, daha önce dedesinin yaptığı gibi Trabzon Rum İmparatoru'nun kızıyla ev-

lendi. Karamanoğulları'na ait toprakların Fatih tarafından fethi üzerine Uzun Hasan Avrupa Devletlerine haberciler ve elçiler göndererek birlikte hareket etmeyi teklif etti. Bu son derece çirkin, yanlış ve uygunsuz bir davranıştı. Üstelik bununla da yetinmeyerek Fatih'e elçi gönderip Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan Osmanlılarca alınan verginin artık alın-

mamasını, bu vergilerin kendisi tarafından tahsil edilmesi gerektiğini bildirdi. Bütün bir Avrupa'yı titreten ve cihad şuuruyla hareketten başka bir şey düşünmeyen büyük Fatih, daha fazla tahammül edemezdi. Uzun Hasan'ın elçilerine son ve kat'i sözünü söyledi. "Gidiniz! Hükümdarınıza söyleyiniz! Ben kendim gelip hediyeleri getireceğim" dedi.

Sonra süratle harekete geçti. Kimsenin tahmin edemeyeceği bir yol takip edip dağ yolundan, Uzun Hasan'ın kuvvetlerinin arkasından geçerek Trabzon Rum İmparatorluğu'na girdi. Bu arada Gedik Ahmed Paşa da donanmasıyla Trabzon önlerine gelmişti. Kısa sürede bu imparatorluk yıkıldı. Uzun Hasan'ın annesi Fatih'e gelerek oğlu ile bir anlaşıma yapılmasını rica etti. Bu teklif kabul edildiğinden iki ordunun karşılaşması yıllar sonraya kaldı.

Otlukbeli Meydan Muharebesi

Uzun Hasan her fırsatta Osmanlılara olan düşmanlığını tazelediğinden onunla savaşmak artık kaçınılmaz olmuştu. Nihayet 11 Nisan 1472'de Fatih 22. seferine çıkarak Uzun Hasan üzerine yürüdü. İstanbul'da kendi yerine oğlu Cem Sultan'ı vekil bırakmıştı. Diğer oğulları yanında idi.

18 Ağustos 1473'de Şehzade Mustafa, babası Fatih'in hayranlık ve takdirine sebep olan bir kahramanlıkla Akkoyunluların büyük bir ordusunu yok etti. Bu kanlı savaşta Şehzade Mustafa'nın gerçek bir bahadır ve komutan olduğu görüldü.

Bu yenilgi Uzun Hasan'ı kendine getirmeye yetmedi. O hâlâ Fatih'le başa çıkabileceğini ve O'nu mağlup edebileceğini sanıyordu.

11 Ağustos 1473'de Erzincan ve Tercan arasındaki Otlukbeli'nde Fatih ve Uzun Hasan karşılaştı. 8 saat süren bu büyük meydan muharebesini İstanbul Fatih'i Sultan Mehmed kazandı. Uzun Hasan hanımını ve hazinelelerini de bırakarak savaş alanından kaçtı. Akkoyunlu devleti yıkıldı. Toprakları Osmanlı sınırlarına katıldı.

Ne yazık ki Fatih'in Otlukbeli zafereinden duyduğu sevinç fazla sürmedi. Savaştan bir yıl sonra 19 Ağustos 1474 tarihinde çok sevdiği ve kendi yerine padişah olmasını istediği oğlu Şehzade Mustafa öldü. Vefatıyla Karaman sancağı boşaldı. Fatih küçük oğlu Cem'i Karaman'a abisinin yerine tayin etti.

Otlukbeli'nde kazanılan zafer Avrupalıların bütün ümidlerini söndürmüştü. Artık Osmanlıların önünde kimse duramazdı. Nitekim 1476 yılında Boğdan ve Macaristan 1478 yılında da Arnavutluk seferine çıkan Sultan Fatih İşkodra'yı ele geçirip hristiyanların bellerini kırdı.

Bu arada büyük Kırım Hanlığı da Osmanlı hakimiyetine girmiş ve devletin sınırları büyük ölçüde genişlemişti.

Kırım'ın Osmanlı tabiyetine girmesi dünyada geniş yankılar uyandırdı.

Fatih, bütün bu başarılarından sonra, Batı Roma İmparatorluğu'nu da

yıkarak ve İtalya'yı ele geçirmek için çalışmalarına başladı. Gedik Ahmed Paşa 28 Temmuz 1480 yılında İtalya'nın güney sahillerinde bulunan Ot-ranto'yu fethedince Hristiyan dünyası büyük bir korkuya kapıldı. Bu işe mutlaka bir son vermek ve Fatih Sultan Mehmed'i haince ve sinsice öldürmek istediler.

Fatih'in Şehit Edilmesi

Büyük Sultan 25 Nisan 1481 tarihinde yeni bir sefere çıkıyordu. Allah'dan ve kendisinden başka kimse-nin, nereye yapılacağını bilmediği bu sefer şüphesiz ki çok önemli ve büyük bir sefer olacaktı. Üsküdar'ı geçip, Malta ile Gebze arasındaki çayır-lığa otağını kurduran padişaha husu-si doktorlarından Yakup Paşa bir bardak şerbet sundu. Sultan, şerbeti içtikten bir kaç gün sonra hastalandı. Tedavisi için yine aynı Yakup Paşa yeni şerbetter ve ilaçlar içirdi. Halbuki şerbet ve ilaç diye sunulanlar tesiri hergün biraz daha fazlalaşan zehir-lerdi. Nitekim 3 Mayıs 1481 günü iyi-ce rahatsızlanan padişah son nefeslerini vererek yüce Allah'a kavuştu.

Hakan'ın bir suikaste uğradığı he-men anlaşıldı. Askerler Yakup Paşa'yı ele geçirip parçaladılar. Böylece Venedikli bir Yahudi olup asıl ismi Maestro Lacopo olan Yakup Paşa öldürüldü. Ne var ki Avrupalılar emel-lerine kavuşmuş ve Fatih'i ölümle bile olsa durdurmayı başarmışlardı.

Sultan'ın vefat ettiği haberi önce Venedik'te, daha sonra Roma'da ve nihayet bütün dünyada duyuldu.

İslam alemi yasa boğuldu.

Hristiyan ve Yahudi dünyası sevinçle çalkalandı. Papa, bütün Avrupa kiliselerinin üç gün üç gece çanlar çalarak bu haberi kutlamasını emretti. "Büyük kartal öldü!" cümlesi her yanda bayram havası uyandırdı.

Fatih'in ramazan Erkut tarafından noktalama usulüyle yapılmış bir resmi

Zulmün ve hainliğin temsilcileri bayram etmekte haklıydılar. Çünkü Fatih dünya tarihinin yetiştirdiği en yüce şahsiyetlerden biri, gerçek bir ilim adamı, üstün bir komutan, şerefli ve asil bir müslümandı.

49 yıl süren hayatında 2 imparatorluk, 4 krallık, 11 prenslik ve dükalık yani tam 17 devlet fethetmişti. Vefatı sırasında Osmanlı devletinin sınırları 2.214.000 km²'ye ulaşmıştı. Üstelik O sadece ülkesinin sınırlarını genişletmekle kalmamış, devletiyle ilgili ilmi, idari ve askeri bütün meselelere de büyük yenilikler ve gelişmeler gerçekleştirmişti. Kurduğu medreseler cihadın ilim merkezleri sayılıyordu. İcad ettiği toprakları yeni bir çağı başlatmıştı. Fethettiği İstanbul'u bir kaç yıl gibi kısa bir sürede nice mimari eserlerle süsleyip merkez haline getirmişti. Zamanında müslümanlar zengin, müreffeh ve mesut bir hayat sürmüştü, bütün dünya İslam'ın zaferler sunan ışığıyla aydınlanmıştı.

O'nun ilme gösterdiği saygı ile ilgi çok yüksekti. Tarihler Osmanlı padişahları içinde O'ndan daha bilginci hiçbir padişah bulunmadığını kaydetmektedir.

Fatih'in, İstanbul'da kendi adına yaptırdığı Fatih Camii avlusunda bulunan türbesi

Fatih Sultan Mehmed'in Çocukları

Fatih'in Şehzade Beyazid, Mustafa ve Cem adında üç oğlu ve Gevher Sultan isimli bir kızı vardır. Bunlardan Şehzade Mustafa 1474 yılında babasından önce vefat etmiş, Beyazid ve Cem ise Osmanlı tarihinde çok önemli roller oynamışlardır. Fatih'ten sonra yerine büyük oğlu Beyazid geçmiştir. Sofu Beyazid veya Velî Beyazid adıyla da anılan bu değerli insanın hayat hikayesi ilerde anlatılacaktır.

8. OSMANLI HÜKÜMDARI
SULTAN BEYAZID-I VELİ
(1448-1512)

Babası: Fatih Sultan Mehmed

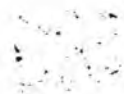
Annesi: Gülbahar Hatun

Doğum Tarihi: 1448-1450

Vefat Tarihi: 1512

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 2.400.000 km²

*Fatih Sultan Mehmed'in
büyük oğlu
II. Beyazid-ı Veli*

II. Beyazid'in Tahta Çıkışı ve Saltanatının İlk Yılları

Büyük Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed Han'ın zehirlenerek öldürülmesi, devlet erkani içinde bir çok huzursuzluğa ve acıya sebep oldu. Ne yapacaklarına hemen karar vermek ve süratle uygulamak gerekiyordu. Sadrazam Karamanî Mehmed Paşa vefat haberini gizlemek ve padişahın oğullarını taht için davet etmek istedi. Hemen Amasya Sancağı'nda bulunan II. Beyazid'e ve Karaman Eyaleti valisi olan Cem Sultan'a haberciler gönderdi. Karamanî Mehmed Paşa Cem'i daha çok seviyor ve O'nun sultan olmasını istiyordu. Bu sebeple Cem'e gönderdiği haberciği kendi adamları arasından seçmişti. Ne var ki bu haberciği yolda Beyazid'in damadı Sinan Paşa yakalaya-

rak hapsetti.

Beyazid babasının vefat haberini duyduğu halde, hemen yola çıkmadı. Bir müddet daha beklemeyi ve işin doğruluğunu iyice öğrenmeyi istedi. Sonunda İshak Paşa'nın üstüste gönderdiği haberciler sebebiyle harekete geçti. Süratle yol alıp dokuz günde İstanbul'a geldi. Bu arada oğlu Korkud da İstanbul'da padişah vekili olarak kendisini bekliyordu. Beyazid gelmeden önce yeniçeriler sadrazamın Cem'i tutmasına kızarak ayaklanmış, büyük bir kargaşalık çıkartmış ve sadrazamı öldürmüşlerdi. Yine yeniçerilerin ısrarı ile yerine İshak Paşa geçmişti.

Beyazid İstanbul'a gelip tahta oturdu (20 Mayıs 1481).

Ertesi gün babasının cenazesini büyük bir merasimle kaldırdı. Cenade namazını Şeyh Vefa hazretlerinin kıldırıldığı büyük Sultan'ın tabutunu taşıyanlar içinde oğlu Beyazid de vardı. Fatih, kendi yaptırdığı camisinin yanındaki türbesine defnedildi.

Bu arada, olanları haber alan Karaman Valisi Cem, ağabeyinin Sultanlığını kabul etmeyerek Bursa'ya doğru harekete geçti. Karamanoğlu Kasım Bey de Kendisini destekliyor. kışkırtıyordu. Cem Sultan ve Macerası Cem'in Bursa'ya yürüdüğünü

Fatih Sultan Mehmed'in, İstanbul'da kendi adına yaptırdığı Fatih Camii.

duyan Sultan Beyazid üzerlerine İlyas Paşa komutasında bir kuvvet gönderdi. Cem'in askerleri Ayas Paşa'nın askerlerini mağlup edip Paşa'yı da esir aldılar. Cem Bursa'ya girerek sultanlığını ilan etti. Adına hute okuttu. para bastırdı. Bu arada Beyazid'e haberciler göndererek Imparatorluğun ikiye bölünmesini, kendisinin Anadolu'da, Beyazid'in de Rumeli de sultan olmasını istedi. Kardeşinden yaşça ve ilimce daha yüksek olan Sultan Beyazid bunun büyük bir hata olacağını, ülkeyi parçalamanın mümkün olmayacağını bildirip teklifini reddetti. Üstelik ordusunu da hazırlayarak hemen Cem'in üzerine yürüdü. Öncü kuvvetler arasında çıkan çarpışmada Cem'in askerleri mağlup oldular. Tam bu sıralarda Otranto Fatih'i büyük komutan Gedik Ahmed Paşa da gelip Beyazid Han'ın saflarında yer aldı. Nihayet iki taraf Yenişehir Ovası'nda karşılaştılar. Cem Sultan büyük bir mağlubiyete uğradı. En yakın adamları onu terkettiler. Karamanlılar ise bozgunluk başgösterir göstermez kaçmaya başladılar. Cem canını zor kurtardı. Büyük bir süratle Konya'ya kadar kaçtı. Yolda bir takım eşkiyalar tarafından da soyuldu. Beyazid, Cem'i takip için Gedik Ahmed Paşa'yı görevlendirdi. Takip edildiğini öğrenen Şehzade, Konya'dan da çıkıp Adana'ya geldi. Oradan Halep'e, Şam'a, Kudüs'e ve nihayet Mısır'a kaçtı. Vardığı her yerde törenlerle karşılanıyor, izzet ve ikram görüyordu. Mısır'da Sultan Kayıtbay da ona büyük ilgi ve yakınlık gösterdi.

En büyük saraylarından birini emrine tahsis etti. Cem Sultan burada, annesi, hanımı, çocukları ve yakınlarıyla beraber yaşamaya başladı.

Aynı yıl içinde Hac'a giderek bu kutsal vazifeyi yerine getirdi. Fakat her türlü rahata rağmen huzursuzdu. Çünkü Sultan Kayıtbay'ın kendisini bir koz olarak gördüğünü hissediyordu. Sıkıntılarını abisine yazdı. Beyazid de hükümdarlık iddiasından vazgeçtiği takdirde kendisine çok büyük imkanlar tanıyacağını bildirdi. Cem bütün bu iyi teklifleri de çevirdi. İlla Sultan olmak istiyordu.

Fatih'in küçük oğlu Şehzade Cem Sultan

Karamanoğlu Kasım Bey ve birtakım beyler Cem'i yeniden harekete geçirmek ve Osmanlılar arasında yeni bir kavganın başlamasına sebep olmak istediler. İsrar ve inatla Cem'i Anadolu'ya çağırdılar. "Gel, ordu kuralım. Beyazid'i yenelim. Tahtın sahibi sen ol" dediler. Sonunda Cem

*Fatih'in
oğullarından
Şehzade Cem Sultan
küçük yaşından beri
ciddi bir eğitim
görmüş;
bilgili, kültürlü ve
edip bir insandır.
Ne var ki
babasının vefatından
sonra
padişahlık davasına
kalkışarak
ağabeyi
II. Beyazıt ile
kavgaya tutuşmuş
ve hazine maceralardan
sonra
Napoli'de
şehid edilmiştir.*

Sultan bu teklifleri kabul ederek yeniden Anadolu'ya geçti. Kasım Bey'le birleşti. Kuvvetli bir ordu kurdu. Konya önlerine gelip şehri kuşattı. Bu sırada Konya'da Beyazıt'ın oğlu Abdullah vali olarak bulunuyordu. Onun Cem'e karşı koyacak kudreti yoktu. Beyazıt hemen kardeşinin üzerine

asker çıkardı. Durumu tehlikeli bulan Cem çaresiz kalıp tekrar kaçmaya başladı. Kasım Bey de yanında olduğu halde Taşeli'ne çekildi. Burada ne yapacaklarını konuştular. Kasım Bey Cem'in sultanlığından çok kendi menfaatlerini düşünüyordu. En çıkar yolun Rumeli'ye geçmek olduğunu

ve mücadeleye oradan devam edilmesi gerektiğini söyledi. Maksadı Cem Rumeli'de Beyazid'le uğraşırken Karaman diyarını ele geçirmekti. Cem Sultan belki bütün bunları da hissettği halde sesini çıkarmadı. Teklifi kabul etti. Hemen Rodos Şövalyelerine haberciler gönderdi. Rumeli'ye bu şövalyelerin gemileriyle geçilecekti. Birtakım görüşmelerden ve anlaşmalardan sonra Cem Sultan şövalyelerin gemileriyle Rodos'a geldi. Büyük bir törenle karşılandı. Şövalyelerin reisi Pirre d'Aubusson eline geçen fırsatı değerlendirmek istedi. Cem Sultan sebebiyle Padişah II.Beyazid'den maddi menfaatlar temin etmeyi düşündü. Sonra gizlice padişahla anlaştı. Cem'i muhafaza etmesi halinde kendisine kırkbeşbin altın verilecekti.

Cem Sultan'ın bu gelişmelerden haberi yoktu. O, bir an önce Rumeli'ye geçmek istiyordu. Ne var ki 1482 yılının 1 Eylül'ünde şövalyeler daha iyi muhafaza edilmesi düşüncesiyle onu Fransa'ya götürdüler. Cem Sultan artık Rumeli'ye geçeceğini sanıyordu. Bindikleri gemi 16 Ekim'de onları Nis'e çıkardı. Cem dört ay burada bekletildikten sonra Savua dükalığının merkezine, oradan da daha başka yerlere götürüldü. Genç Osmanlı şehzadesi şatodan şatoya götürülüyor, tam bir esir hayatı yaşıyordu. Hristiyan devletler onu ellerinde tutarak Osmanlı devletinden para sızdırmak istiyorlardı. Sonunda bu haince oyuna Papa da katıldı. Papa Fransa kralıyla anlaşarak Cem'i Ro-

ma'ya getirtti. Artık kozlar Papa'nın eline geçmişti. II.Beyazid ile aralarında anlaşma yaptılar. Osmanlı Padişahı kardeşinin muhafazası için Papa'ya büyük paralar vermeyi taahhüt etti. Cem Sultan ise yıllarca süren bu hayattan bıkip usanmış, tekrar Mısır'a dönmek istemişti. Fikrini büyük bir samimiyetle Papa'ya anlattı. Hristiyanların en büyük din adamı sayılan Papa ise elinde bulundurduğu imkânı kaybetmek istemediğini, Mısır'a gönderilmesinin mümkün olmadığını bildirdi. Üstelik O'na hristiyanlığı kabul etmesini teklif etti. Eğer bunu kabul edecek olursa kendisine kardinallik verileceğini söyledi. Bu son teklif Cem'i çileden çıkarmaya yetti. Değir kardinallik, bütün dünyanın saltanatını kendisine verseler dahi dininden dönmeyeceğini haykırdı.

Acı, üzüntü ve sıkıntı içinde geçen günler şehzadeyi harap etmişti. Günden güne eriyor, zayıflıyor, kuvvetten düşüyordu. Kendini şiirlerine vermişti. Sürekli yazıyor, içinin yangınına söndürmeye çalışıyordu.

Sonunda hristiyanlar onu öldürmeye ve böylece Osmanlı devletinden büyük bir maddi imkân temin etmeye karar verdiler. Papa Cem Sultan'ı haince ve alçakça zehirledi. Tesiri geç farkedilen bu zehir Napoli'de bulunduğu sırada Cem Sultan'ı yatağa düşürdü. Yüzü gözü ve boynu şişmiş, morarmıştı. Yakınlarına ölürse, cenazesinin bu kafir illerinde bırakılmamasını ve Osmanlı topraklarına nakledilmesini vasiyet etti. Ni-

hayat 25 Şubat 1495 tarihinde hayata gözlerini kapadı. Vefatı sırasında henüz otuzaltı yaşında bulunuyordu. Yakın arkadaşları Celal ve Sinan Beyler dini merasimi yerine getirdiler. Şehzadenin cesedi tahnit edildi.

Kardeşinin ölüm haberini alan II.Beyazid Han büyük bir acı duydu. Bütün Osmanlı topraklarında Cem Sultan için gaip cenaze namazı kılındı. Padişah onun hayrına yüzbinlerce akçe tasadduk etti. Ülkede üç gün yas ilan edildi. Ve vefatından tam dört sene kadar sonra Cem Sultan'ın cesedi Napoli'den Bursa'ya nakledilerek kendisinden çok önceleri vefat etmiş bulunan büyük kardeşi Şehzade Mustafa'nın kabri yanına defnedildi.

Bu arada II.Beyazid'in Faaliyetleri

Cem Sultan'ın Avrupa'daki macerası devam ederken Padişah II.Beyazid kendi faaliyetlerini sürdürmüştür. Cem'in Rodos'a oradan Avrupa'ya götürülmesi üzerine artık ondan ümidini kesen Karamanoğlu Kasım Bey Beyazid Han'a ricacılar göndererek affedilmesini istemiş, teklifi kabul edilmiştir. Böylece Anadolu'daki karışıklıkları önleyen Padişah İstanbul'a dönmüştür. Sultan'ın bir müddet Anadolu ile uğraşması sonucu Rumeli'de de düzensizlikler başgösterdiğinden Beyazid Han Edirne'ye hareket etmiş ve kısa sürede kargaşalıkların önüne geçmiştir. Bu arada öteden beri bir türlü itimat edemediği ve Cem Sultan'ın takibinde lakayd davrandığı gerekçesiyle Vezir-i Azam

Napoli'de zehirlenerek şehid edilen Cem Sultan'ın cesedi, padişah II.Beyazid'in isteğiyle Bursa'ya nakledilip Muradiye Külliyesi'ndeki türbesine defnedilmiştir. Bu türbe nadide çinilerle süslü olup, bugün de bütün ihtişamıyla durmaktadır. Yukardaki resimde Cem Sultan Türbesi görülmüyor.

Gedik Ahmed Paşa'yı idam ettirmiştir. Aynı yıl kışı Edirne'de geçiren Sultan, oğlu Şehzade Abdullah'ın vefat haberini almış, büyük bir üzüntüyle İstanbul'a dönmüştür.

Bu arada Karamanoğlu Kasım Bey ölmüş. yerine oğlu geçmiştir.

II.Beyazid 1483 yılında Macaristan seferine çıkmış, ayrıca aynı yıl içinde Boğdan seferine çıkarak hristiyanların elinde bulunan ve çok önemli bir kale sayılan Akkirman'ı fethetmiştir.

1485 yılında Mısırlılarla Osmanlılar arasında anlaşmazlık başgöstermiş ve altı yıl devam edecek olan savaşlar başlamıştır. Adana ve civarında geçen bu savaşların çoğunda Osmanlı askeri mağlup edilmiş olup devletin itibarı zayıflamıştır. Sonunda bu işle bizzat ilgilenmeyi planlayan ve Mısır'a savaş ilan etmeyi düşünen Beyazid Han arzusuna kavşamadan iki taraf arasında bir anlaşma yapılarak barış sağlanmıştır (1461). Bu anlaşma ve barışın gerçekleşmesinde gerek Mısır'ın gerekse Osmanlı'nın din adamları büyük rol oynamışlardır.

Mısır'la sulh imzalandıktan sonra Sultan Beyazid Arnavutluk seferine çıktı. Daha önce babası Fatih Sultan Mehmed'in de kuşattığı halde düşüremediği Belgrad'ı muhasara etti. Uzunca bir zaman süren bu muhasaradan da bir sonuç alınamayınca Sultan İstanbul'a döndü. Altı yıl kadar payitahttan ayrılmadı. 1495'de Cem Sultan'ın ölümüyle Beyazid Han'ın padişahlığı sağlamlaştı. Artık daha rahat hareket edebilir ve gerçekleştirmeyi istediği işlere başlayabilirdi.

II.Beyazid-i Veli'nin mührü

Beyazid Han'ın Cem Sultan'ın Ölümünden Sonraki Faliyetleri ve Vefatı

Sultan Beyazid 1499 yılında Mora seferine çıktı. Uzun ve yorucu mücadelelerden ve kuşatmalardan sonra İnebahtı'nın, 1500 yılında Moran kalesini, aynı yıl içinde Moran ve Navari'ni fethederek Osmanlı topraklarına kattı. Böylece Moran'ın tamamı fethedilmiş oluyordu. Bu savaşlarda Kemal Reis, Burak Reis, Hasan Reis gibi Türk denizcilerinin büyük başarıları görüldü. Donanmayı hümayun vazifesini büyük bir düzen ve başarıyla sürdürdü.

Bu arada Endülüs'de hristiyan zulmü altında kalan ve göçe zorlanan müslümanlara yardım edildi. Donanmamızın gayretiyle bu müslümanlar Mora'ya taşınıp iskan edildi. Hallerini düzeltinceye kadar her türlü vergiden muaf tutuldular.

1503 tarihinde padişahın bir baş-

ka oğlu Şehzade Alemşah vefat etti. Bu acı haberin tesirleri devam ederken doğuda Şah İsmail belası baş gösterdi. Şah İsmail Safevi devletini kurmuş, kısa zamanda büyük bir güç kazanmış daha önceleri iyi geçinmeye çalıştığı Osmanlıların topraklarına bile girmeye başlamıştı. Bütün bu karışıklıklar devam ederken 1507 yılında Padişahın oğulları da saltanat mücadelesine başladılar. Bu tarihte Beyazid Han'ın Ahmed, Korkut ve Selim adlarında üç oğlu hayatta bulunuyordu. Bunların yaşça en büyüğü olan Şehzade Ahmed Amasya'da, Şehzade Korkut Manisa'da, Şehzade Selim de Trabzon sancağında görev yapıyordu.

Sultan Beyazid artık yaşlanmış, yorulmuş ve dünya sıkıntıları içinde bunalmıştı. Yerine büyük oğlu Şehzade Ahmed'in sultan olmasını istiyordu. Devletin ileri gelenleri de aynı kanaatte idiler. Ancak padişahın seçiminde her zaman büyük tesiri görülen yeniçeriler Trabzon Sancağında bulunan Şehzade Selim'i tercih ediyorlardı.

Pek çok münasebetlerden ve olaylardan sonra ilerde Yavuz Sultan Selim ismiyle dünya tarihinin en büyük cihangirlerinden biri olarak anılacak olan Şehzade Selim 1512 yılının Nisan ayında babasının kendisine terkettiği Osmanlı tahtına oturdu.

İhtiyar ve hasta Beyazid ömrünün geri kalan kısmını geçirmek üzere Dimetoka'ya gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı. Ancak Çorlu yakınlarındaki

Hafsa kasabasının Abalar köyünde hastalığı birden bire ağırlaştığından burda konakladı ve 26 Mayıs 1512 tarihinde vefat etti. Cenazesi İstanbul'a nakledilerek Beyazid Camii'nin yanındaki türbesine defnedildi. Öldüğünde 62 yaşında bulunuyordu.

Beyazid Han'ın Şahsiyeti

II.Beyazid Han, gerek ilmi üstünlüğü, gerekse devrindeki siyasî ve idarî faaliyetler dolayısıyla Osmanlı sultanlarının en büyüklerindendir. Zamanında birtakım mecburiyetler sebebiyle büyük savaşlar ve fetihler yapılamamış, buna karşılık ilmî ve idarî gelişmeler sağlanmıştır. Tarihler, O'nun babası Fatih Sultan Mehmed'den sonra en bilgin Osmanlı padişahı olduğunda ittifak etmişlerdir. Gerçekten Beyazid Han dini ilimlerde olduğu kadar diğer ilimlerde de üstün bir yere sahipti. Gençliğinde çok sıkı bir eğitim görmüş, Arapça ve Farsça'yı en az Türkçe kadar öğrenmişti. İslâm fıkıhı hususunda kendini yetiştirerek alimler arasına katılmıştır. Sürekli olarak okur, araştırır ve tetkik ettiği kitaplar hakkındaki kendi düşüncelerini yazardı. Edebiyata karşı büyük bir ilgi duyardı. Adnî mahlasıyla pek çok şiir kaleme almıştı.

İlme ve alimlere karşı gösterdiği sevgi ve saygı sebebiyle, devrinde, İstanbul İslâm dünyasının ilim merkezi haline gelmişti.

Ülkenin pek çok yerinde camiler, medreseler, imaret, mektep, hastane, köprü ve zaviyeler yaptırılmıştı.

II. Beyazid'in Amasya'da yaptırdığı muazzam camii ve külliyesi.

Bu imar faaliyetleri yanında askeri sahada birtakım yenilikler gerçekleştirilmiş, yeniçerilerin adedi artırılarak, topçu ve süvari teşkilatı modern silahlarla donatılmıştı. Osmanlı donanması ise Kemal Reis gibi ünlü bir komutan sayesinde gerçekten büyük bir gelişme göstermişti.

Beyazid Han'ın şahsiyeti hakkındaki zamanın Venedik elçisi olan And-

re Gritti isimli bir tarihçi şunları söylemektedir:

"Sultan Beyazid'in çehresi, zihnen ciddi ve ağır şeylerle meşgul bulunduğunu gösteriyor. Fıtraten mahzundur. Kolayca sevinip gülmez. Hiç şarap kullanmaz. Az yemek yer, ata binmekten zevk duyar. Dinî merasimlerin hiçbirini ihmal etmez. Pek çok sadaka dağıtır."

Ecnebi tarihçinin bu tesbitleri doğrudur. Hoca Saadettin Efendi de tarihinde Sultan Beyazid'in cömertliğini anlatırken şunları kaydetmektedir:

"Dervişlikte zamanın Beyazid'i, yaygın gölgesi güven ve huzur'un temeli idi. Lütuf ve bahşisi, fakirlere, gariplere gösterdiği ilgi öyle bir ölçüde idi ki, zamanı ferahlıkla geçen bir devir olmakta, onda dinlenme hiç anılmamacasına yoktu. Her gün nice bin kişi armağanlarından yararlanırdı. Bu sebeple devlet hazinesinin ol keremli padişah devrinde boşalma derecesine düştüğü halk arasında hâlâ unutulmamış bir olaydır."

II. Beyazid Han, çok dindar bir insandı. Allah'a karşı olan kulluk borcunu hakkıyla yerine getirmek için uğraşır, gece ibadetlerine devam ederdi. Bu sebeple kendisine Velî Beyazid denilmiştir.

Müneccimbaşı tarihinde Sultan Beyazid şöyle tarif edilmektedir:

"Sultan Beyazid Han uzun boylu,

beyaz tenli, siyah saçlı, çatık kaşlıydı. Sakalları ne çok uzun, ne de kısaydı. Uzun boyunlu geniş omuzluydu. Güzel huylu, salih, abid bir padişahı. Fukarayı ve sülahayı pek severdi. Yalnız kaldıklarında salih kimseler gibi giyinirdi. Resmî elbiseleri babalarinki gibi idi."

Beyazid Han'ın Çocukları

Sultan Beyazid'in sırasıyla Abdullah, Şehinşah, Alemşah, Mahmud, Mehmed, Ahmed, Korkut ve Selim isimli sekiz oğlu vardı. Bunlardan Abdullah Manisa'da, Şehinşah Konya'da, Alemşah Saruhan'da, Mahmud Kastamonu ve Saruhan'da valilik yapmışlar ve babalarının sağlığında vefat etmişlerdi. Beyazid Han vefatı sırasında üç oğlu hayatta bulunuyordu. Bunların içinden yaşça en küçük olan Şehzade selim tahta geçmiş daha sonra da Ahmed ve Korkud'u bertaraf etmiştir. Şehzade Selim'in, kardeşleri ile olan mücadelesi ilerde anlatılacaktır.

DÜNYANIN EN BÜYÜK
CİHANGİRLERİNDEN

YAVUZ SULTAN SELİM

(1470-1520)

Babası: Sultan Beyazid-i Velî

Annesi: Ayşe Hatun

Doğum Yeri: Amasya

Doğum Tarihi: 1467 yahut 1470

Vefat Tarihi: 22 Eylül 1520

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 6.557.000 km²

*Dünyanın en büyük
cihangirlerinden
Yavuz Sultan Selim Han'ın
şahane bir
minyatürü*

Sultan Selim'in Saltanatının İlk Ayları

Dünya tarihinin eşine az rastlanır cihangirlerinden olan Yavuz Sultan Selim, 1512 yılının Nisanında, Osmanlı tahtına oturdu. Ne var ki Beyazid-i Veli'nin henüz hayatta bulunan ve yaşça Sultan Selim'den büyük olan iki oğlu daha vardı. Bunlar Şehzade Ahmed ve Şehzade Korkut idiler. Ayrıca Beyazid-i Veli'nin daha önce vefat etmiş oğullarının da çocukları vardı. Ve Bunlar içinde 20 yaşına ulaşmış olanlar bulunuyordu.

Sultan Selim'in işi çok zor görünüyordu. Çünkü öncelikle kardeşleri onun saltanatını kabul etmek istemeyeceklerdi. Özellikle, Beazid-i Veli'nin sultan olmasını istediği Şehzade Ahmed bu işin üzerine gidecek, kar-

deşini tahtından indirip yerine geçmek isteyecekti.

Sultan Selim'in büyük bir sevgi ve saygı duyduğu Şehzade Korkut ise İstanbul'a gelmiş ve kardeşinin saltanatına karşı çıkmayacağına söz ve teminat verdiği için Manisa Sancağı'na gönderilmişti.

Sultan Selim öncelikle, şehzadeliğinden beri en büyük fitne olarak gördüğü Safevileri bertaraf etmek istiyor, bunun için büyük bir ordu hazırlanmasını zaruri sayıyordu. İstanbul'da bulunduğu aylar içinde hem bu konu üzerinde düşünmekte, hem de Amasya Sancağı'nda bulunan Şehzade Ahmed gailisini nasıl atlayacağını hesap etmekteydi.

Aradan fazla bir süre geçmeden Şehzade Ahmed Anadolu'da sultanlığını ilân ederek, oğlu Alaaddin'i Bursa üzerine gönderdi. Gelen haberciler Sultan Alaaddin'in Bursa'da ağır baskılar yaptığını, Subaşı'yı öldürtüp, vergileri artırdığını bildirdiler. Sultan Selim, oğlu Süleyman'ı İstanbul'da,

yerine vekil bırakarak hemen Anadolu'ya geçti. Onun kuvvetli bir ordu ile üzerine geldiğini duyan Sultan Alaaddin Bursa'yı terkederek, babasının yanına, Amasya'ya doğru kaçmaya başladı. Sultan Selim, ünlü komutanlarından Malkoçoğlu Tur Ali'yi öncü kuvvetlerinin başına vererek Amas-

Yavuz Sultan Selim

ya'ya gönderdi. Kendisi de aynı istikamete doğru ilerledi.

Sultan Ahmed kardeşinin kuvvetleri önünde dayanamayacağını anlayarak Amasya'dan çıktı ve daha gerilere doğru Malatya ve Darende civarına çekildi. Sultan Selim Amasya Sancağı'nda Davut paşa oğlu Mustafa Bey'i bırakarak Bursa'ya döndü.

Bursa'da bulunduğu bu sırada, devlet için tehlike olabileceklerini hesap ederek, daha önce vefat etmiş bulunan kardeşlerinin oğullarının -ki bunlar en küçüğü 7, en büyüğü 21 yaşında olan 5 şehzade idiler- öldürülmesine emir verdi. Bursa'da bulunan talihsiz şehzadeler boğularak öldürüldüler ve Sultan Murad Han'ın türbesi civarına gömüldüler.

Şehzade Korkut Meselesi

Şehzade Korkut, Sultan Selim'in hayatta bulunan kardeşlerinden biri ve onun üç yaş büyük ağabeyi idi. Daha önce, saltanat iddiasında bulunmayacağına söz verdiği ve Sultan Selim tarafından da çok sevilip sayıldığı için Manisa Sancağı'na gönderilmişti. İyi eğitim görmüş, ince ruhlu, duygulu ve bilgin bir insandı. Dedesi Fatih Sultan Mehmed tarafından çok sevilirdi. Çevresine âlimleri, şair ve sanatkarları toplar, onlara büyük ilgi gösterirdi.

Manisa'da ikamet ediyor ve gelişmeleri izliyordu. Sultan Selim, onun daha önce verdiği sözde durup durmadığını anlamak için Vezirleri ve devletin ileri gelenlerinin ağzından

mektuplar yazdırıp gönderdi. Bu mektuplarda, Sultan Selim'in idaresinden memnun olunmadığı, bir an önce baş kaldırıp gelmesi ve tahtı ele geçirmesi tavsiye ediliyor, bu konuda kendisine daima yardımcı olunacağı yazılıyordu. Çok büyük bir ustalıkla düzenlenmiş bu oyun tuttu ve Şehzade Korkut saltanat rüyaları görmeye başladı. Bu iş için kendisini daha yetkili ve lâıyk görüyor, Sultan Selim'den yaşça büyük oluşunu da haklılığının delili sayıyordu.

Bundan sonra Şehzade Korkut'un hazin hikâyesi başladı. Niyetini değiştirdiği ve verdiği sözden döndüğü, saltanat hevesine düşüp, hazırlıklara başladığı öğrenildi.

Sultan Selim daha fazla beklemeden, bir av bahanesiyle Bursa'dan kalkıp, büyük bir sür'atle 5 gün içinde Manisa'ya geldi. Şehzade Korkut sarayının Sultan Selim tarafından kuşatıldığını anladığında iş işten geçmişti. Büyük bir korkuyla kaçmaya çalıştı. Sadık adamlarından Piyale isimli bir yakınının da yardımıyla gizli bir kapıdan çıkıp Sultan Selim'in elinden kurtuldu.

Şehzade Korkut ve Piyale dağ başlarında, mağaralarda ve kimseinin göremeyeceği yerlerde saklanarak kaçıyorlardı. Sonunda Teke iline gelip, bir gemiyle Rumeli'ye geçmek istediler. Ancak, isteklerine kavuşmadan yakalanıp esir edildiler. Sultan Selim şehzadenin öldürülmesini emredince talihsiz Korkut yay kirişiyse boğuldu. Yakın dostu Piyale, efendi-

Yavuz Sultan Selim'le giriştiği mücadele sonunda idam edilen Şehzade Korkut'un, Bursa'daki Muradiye Külliyesi'nde bulunan mezarı

sinin ölümüyle büyük bir üzüntüye düşüp ağladı. Korkut'un cenazesi Bursa'ya getirilip Orhan Gazi'nin kabri yanına defnedildi. Piyale de padişahın izniyle Korkut'un türbesinde türbedâr oldu ve ölünceye kadar efendisinin mezarı başından ayrılmadı.

Şehzade Korkut'un acıklı hikâyesi çeşitli manzume ve romanlara konu olmuştur. Rivayete göre Sultan Selim kardeşinin ölümüne çok üzül-müş ve gözyaşları dökmüştür. Tacüt-Tevârih'de: "...aslında gayet-te üzülp cihanı özleyen gözleri ke-der yaşları ile ıslandı..." denil-mektedir.

Şehzade Ahmed'in Sonu

Sultan Selim, Şehzade Korkut me-selesini hallettikten sonra, asıl büyük tehlike olarak gördüğü Şehzade Ah-

met meselesine döndü. Artık bu işi de bitirmek ve asıl düşündüklerini gerçekleştirmek istiyordu. Şehzade Korkut'a yaptığı gibi ona da çeşitli mektuplar göndererek harekete geç-mesini sağladı. Şehzade Ahmed bu arada Amasya'yı tekrar ele geçirmiş, Şah İsmail'den yardım almak için iki oğlunu İran'a göndermişti. Devlet bü-yükleri ve vezirlerden gelen mektup-lar da ümidini artırınca faaliyetini hız-landırdı. Büyük bir orduyla İnegöl'e kadar ilerledi. Sultan Selim ağabeyi-nin ordusuyla çatışmaya girdi. Yapı-lan savaşta çok kan döküldü. Şehza-de Ahmed'in ordusu dağıldı. Kaçma-ya çalışırken yakalandı ve öldürüldü. Oğullarından Şehzade Murat Şah İs-mail'in yanına, Sultan Alaaddin de bir kardeşi ile Mısır Sultanı'nın yanına sı-ğındılar.

Artık Anadolu'da birlik sağlanmış,

saltanat heveslisi kimse kalmamıştı. Sultan Selim Edirne'ye döndü. Onun, Osmanlı tahtındaki tek hâkim olduğu anlaşılınca, müslüman ve kâfir devletlerinin elçileri gelerek büyük hediyelerle sultanı kutladılar.

Sultan Selim ötedenberi düşündüğü Şah İsmail tehlikesini önlemek

için faaliyetlerine başladı. Büyük bir savaş için gerekli hazırlıkları yürüttü. Ve nihayet saltanatın ikinci yılında 22 Ağustos 1514 tarihinde 100.000 kişilik ordusuyla Çaldıran'a geldi. Tarihin seyrini değiştiren bu büyük savaşa geçmeden önce İran'dan ve Şah İsmail'den bahsetmek gerekmektedir.

Şah İsmail

Tarihi kayıtlara göre 1514 yılında İran'ın civarının tek hakimi kabul edilen Şah İsmail, Şiilik akidesine bağlı, Erdebil sofularının soyundan gelmiş, 14 yaşında iken dedelerine bağlı müridleri başına toplayarak İran, Horasan, Irak ve Doğu Anadolu'da zaferler kazanıp melik olmuştu. Kudretli bir hükümdar, bilgin ve şairdi. Bütün isteği şiilik inancının tesisi ve yaygınlaştırılması olduğu için her tarafa propagandacılar göndermiş, elde ettiği sınırsız maddi imkânlarla şiilik faaliyetini desteklemişti. Öyleki Osmanlı topraklarında bile şiilik artık büyük bir hızla yayılmaya ve her yanda Şah İsmail taraftarları çoğalmaya başlamıştı. Şah'ın Anadolu'daki etkinliğini göstermesi açısından, kendisine bağlı ve tarihte ismine, Şah kulu yahut şeytan kulu denilen bir adamın kıyamını gösterebiliriz.

Şah kulu şiilerin yoğunluk kazandığı Teke ili ve civarında 1510 yılının Nisan'ında bir isyan başlattı. Kendisini Mehdi olarak ilan edip kısa bir zamanda yirmibine yakın taraftar topladı. Civardaki kasabaları zaptederek Kütahya üzerine yürüdü. Karşısına çıkan Anadolu Beylerbeyi'ni de bozguna uğratarak öldürdü. Kütahya ve civarını yakıp yıktıktan sonra Marmara sahillerine yayıldı. Sonra Bursa'ya doğru ilerlediği haber alınınca Osmanlılar daha büyük bir kuvvetle isyanı bastırmak istediler. Nihayet Vezir-i Azam Ali Paşa, Şah Kulu ve etrafındakileri bozmuş, Kayseri ile Si-

vas arasındaki Gökçay civarına kadar kovalayıp orada işlerini bitirmişti. Bu bozgunun sonra Kızılbaşlar İran'a kaçmışlardır.

Şah Kulu'nun ve benzeri şiilerin faaliyetleri ile Anadolu birliği dağılma tehlikesi ile karşı karşıya gelmiş olup, şiî mezhebi ise devamlı güç kazanmakta idi. Sultan Selim, henüz Trabzon Sancağı'nda bulunurken bile bunun büyük bir tehlike olduğunu kabul etmiş ve İranlılarla çeşitli muharebeler yapmıştı.

Çaldıran Meydan Muharebesi

Kendisine Yavuz lakabı da verilen Sultan Selim, daha önce belirtilen sebepler dolayısıyla Şah İsmail'le çarpışmak için Çaldıran'a kadar geldi. Yolda ordusundan 40.000 kişiyi Kayseri ve Sivas arasında bırakmış, muharebenin yapılacağı alana 100.000 kişilik bir kuvvetle erişmişti. İstanbul ile Çaldıran arası yaklaşık 2500 km. idi ve Şah İsmail Osmanlı ordusunun geçeceği yollarda büyük hasarlar yapmıştı. Yol uzun, yorucu ve sıkıntılıydı. Ordunun erzakı ve morali azalıyordu. Hatta geri dönmek isteğini Padişaha bildiren Hemdem Paşa idam edildi. Padişah bu kadar ilerledikten sonra kesinlikle geri dönmeceğini, hatta gerekirse yalnız başına savaşacağını bildirince ordu kendisini takip etti.

Yol boyunca, devamlı surette geriye çekilen Şah İsmail ve Padişah arasında birbirlerini tahrik ve tahkir eden mektuplaşmalar yapıldı. Yavuz

Şah İsmail'e, korkup kaçmaması için 40.000 askerini Kayseri civarında bıraktığını, kadınlar gibi kaçmak ve gizlenmekle saltanat davasında bulunulamayacağını, bunların hükümdarlara yakışmayacağını bildirmiş ve bir alay ve hakaret olsun diye bir de kadın elbisesi göndermişti.

İki kudretli ordu Çaldıran'a bu şekilde gelmişlerdi ve artık dünya tarihinin en büyük savaşlarından biri başlamak üzereydi.

Harbin bundan sonraki safhası tarihi kaynakların hemen hepsinde aynıdır. Biz bu kanlı savaşı Evrak-ı Perişan'dan takip ediyoruz:

Şah İsmail etrafı dağlarla çevrili olan Çaldıran ovasının bir tarafındaki tepelere mevki tutmuştu. Sultan Selim ise beri tarafına gelince dinlenmiyerek oraya doğru yürümüştü.

Şah İsmail ateşli topun, Osmanlılar elinde, diğer harp aletlerine nazaran kazandığı üstünlükten beri askeri teknikte tabiatıyla yaptıkları değişiklikleri bilmediğinden, ordunun hareketini çok münasebetsiz görerek hiç mühimsemiyordu. Ve düşmanını süvarisinin ayakları altında çiğnetmek için bütün askerin dağdan inmesini bekliyordu.

Sultan Selim, onun bu gafletinden istifade ederek süratle, sahranın en güzel mevkillerini zaptetti. Sonra da Anadolu askerini sağ, Rumeli askerini sol cenaha, Şehsuvarzade'yi ön tarafa, Şadi Paşa'yı da geriye tayin

etti. Kendisi de yeniçeri ve silahtarlarla merkezde karar kıldı. Topların bir kısmı merkezde alıkonulduğu gibi bir kısmı daiki cenahın sonlarına konmuş ve azap saflarıyla gizlenmişti. Topların tayin edilen vakitte ya sağa veya sola hareket ederek meydana açık bırakmadıkça kullanılmamaya karar verilmişti.

Şah İsmail ordudaki bu intizamı görünce, işin önceden zannettiği gibi olmadığını anladıysa da, azapların yapmakla görevlendirildiği manevrayı bildiğinden bu malûmatından istifade etti. Ve piyadeyi istinat merkezi olmak üzere ordugâhında bırakarak askerlerinin üçte biri mesabesinde olan süvarilerini ikiye ayırdı. Azapları ortaya alarak hiçbir tarafa çekilmelerine meydan vermemek, bu suretle de Osmanlı Ordusu'nun en kuvvetli silahı olan topları kullandırmamak için her firkayı bir kol üzerine gönderdi.

Son kola hücum eden kırk binden fazla seçkin zırhlı süvariye bizzat kendisi kumanda ederek, Rumeli Beylerbeyini şehit etti ve askerini kaçırmaya zorladı. Böylece de Orduyu Hümayun'un arkasını kesmeye teşebbüs etti. Sağ kol üzerine gönderdiği süvarilerin kumandanı olan Üstadi Mehmed Han da Anadolu askeri üzerine, hemen hemen şahin hareketine yakın bir şiddetle hücum etmişti.

Sultan Selim bu beklenmeyen tedbiri görünce, icata icatla mukabele ederek verdiği emirler üzerine bir ta-

raftan yeniçeriler mevkilerini terkeder-
rek, ordunun arkasını almaya çalışan
Şah İsmail'in dönüş yolunu kestiler,
bir taraftan da Mehmet Han'ın sağ
cenahta ortalamaya çalıştığı azaplar,
sağa veya sola meyletmektense doğ-
rudan doğruya geri çekilerek topla-
rın önünden çekildiler.

İşte bu korkunç silahın ateş hücu-
mu, düşman ordusunun bir kolunu,
kumandanlarıyla beraber mahvetti.
Bu sırada da yeniçerilerin mahirane
hareketi, Şah İsmail'in idare ettiği fır-
kayı perişan etti. Şah İsmail bin belâ
ile savaş meydanından kurtulabildi.
Uğradığı bu hezimetle, sadece hazi-
nelerive mühimmatı değil, karıların-
dan birini bile Osmanlılara terketti ki,
sonraları padişah tarafından, şer'î fet-
va ile Kazasker Cafer Çelebi ile ev-
lendirilmiştir.

Sultan Selim bu muzafferiyet üze-
rine Tebriz'e bir şanlı alay ile girerek,

bulduğu ilim ve sanat ehlini payita-
ta göndermiş, ertesi sene fetihlere
devam etmek için Karabağ kılasın-
da geçirmek istemişti. Fakat askerin
İran seferine karşı olan nefretine kı-
şı daima evlerinde geçirmek âdeti ve
bilhassa vezirlerin yaptığı şeytanlık
da eklenince mecburen İstanbul'a
dönmeye karar verdi.

Dönüş esnasında gösterdiği teh-
ditlerle Gürcistan'ı emri altın aaldığı
gibi, İran seferine giderken, kendine
yardım değil âdetâ hıyanet etmiş olan
Zülkadriye (Dülkadir) beyini, onun ak-
rabasından ve kendinin dostlarından
Şehsuvarzade Ali Bey vasıtasıyla
bertaraf etti ve mülkünü yine Ali
Bey'e verdi. Doğu Anadolu'ya ise, Bı-
yıklı Mehmet Paşa ile Müverrih Mev-
lâna İdris'i tayin ederek, öyle bir
memleketi birinin kılıcı, ötekinin gü-
zel sözü ile Osmanlı topraklarına
kattı.

*Çıldır'da
Şah İsmail ve
ordusunu
büyük bir
bozguna uğratan
Yavuz Sultan
Selim Han*

Mercidabık Meydan Muharebesi

Yavuz Sultan Selim İstanbul'a döndükten sonra askeri alanda bazı ıslahatlar yapıp, orduya yeniden bir çeki düzen verdi. Boş zamanlarında da sürekli okuyor, gece sabahlara kadar yapacağı işlerin planlarını çiziyordu. Çaldıran'daki büyük galibiyete rağmen, ordunun isteksizliği sebebiyle asıl istediklerini gerçekleştirememiş olduğunu ve İran'a yeni bir seferin düzenlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Vezirler ise onun niyetini sezmiş, uzun ve yorucu doğu seferlerine çıkmaktansa, ganimeti daha fazla görünen batı seferlerine çıkmak gerektiğini söylemeye başlamışlardı. Hemen hiç kimse Yavuz'u anlamıyor veya anlamak istemiyordu.

Yavuz büyük bir donanma kurmak istediğini bildirince bunun Avrupa'ya sefer manasına geldiğini kabul edip hemen faaliyete başladılar. Haliç üzerinde büyük bir tersane inşasına başlandı. İmparatorluğun bu girişi Avrupa'da tesirini gösterdi. Yürekleri korkuyla dolan hristiyan devletler birbirleriyle adeta yarışarak eski anlaşmalarını tazelemeye koştular. Yavuz da zaten bunu istiyor, doğuya yapacağı seferler için batıdan emin olmak istiyordu.

Bahara doğru padişahın tekrar İran seferine çıkacağı ilan edildi. Daha önce de üç sene yetecek kadar sefer mühimmatı hazırlanmış bulunuyordu. Yavuz Vezir-i Azam Sinan Paşa'yı 40.000 kişilik bir kuvvetle öncü olarak gönderdi. Sinan Paşa Malat-

ya civarına eriştiğinde, Mısır Sultanı'na bağlı validen geçiş izni istedi. Vali bu izni vermedi. Zira Şah İsmail Mısır Sultanı Kansu Gavri ile anlaşmış ve Osmanlılara böyle bir imkân tanımamasını kararlaştırmışlardı. Mısır Sultanı da daha önce kendi hakimiyetini kabul eden Dulkadiye Beyliği'nin Osmanlılar tarafından ele geçirilmiş olmasına da tahammül göstermemiş ve araya derin görüş ayrılıkları girmişti. Bu durumda Şah İsmail ve Mısır Hükümeti bir cephe oluşturuyor, Osmanlılar yalnız bırakılıyordu.

Yavuz Sultan Selim hemen ilim adamlarını toplayarak kendilerinden fetva aldı. Şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi "Mülhidlere, yani şiihlere yardım edenler de onlar gibi olur" diyerek harekete izin verdi. Yavuz, Şah İsmail'den önce Mısırlıları yola getirmek düşüncesiyle Halep istikametine yürüdü.

Mercidabık denilen yerde Mısır ve Osmanlı Orduları karşılaştı. "Sanki Memlukların (Mısır'da hüküm süren hanedanın), Moğol istilasına bile set olmuş levendâne haşmetleriyle, Osmanlıların, zamanlarında bütün âleme önderliğini yaptıkları harp maharetleri cisimleşmiş olarak, iki büyük ordu halinde birbirine karşı durmuştu."

Yavuz Sultan Selim, ordunun merkezine kendi yerleşmiş, sağ cenaha Anadolu ve Karaman Beylerbeylerini, sol cenaha da Rumeli Beylerbeyi'ni yerleştirmişti. Toplar ise ordunun ön tarafında piyadeler tarafından giz-

lenecek yere konulmuştu.

Savaş 24 Ağustos 1516 tarihinde bir Pazar günü, sabahın erken saatlerinde başladı. İki kuvvetli ordu canlarını ortaya koyan kanlı bir savaşı ikinci vaktine kadar sürdürdüler. Savaşın sonlarına doğru Osmanlı topları da Mısırlıları perişan edince neticeyi Osmanlılar aldı. Kansu Gavri yenildiğini anlayınca kaçmaya çalıştı ise de bir nehir kenarında yaşlılığın, heyecanın ve korkunun tesiriyle öldü. Hükümdarlarının yokluğu Mısır askerlerinde bozgun havası doğurdu. Herkes bir tarafa çekildi. Bir kısım Mısır Beyleri Halep'e ve diğer kalelere sığındılar.

Daha sonra Osmanlılar, Halep, Hama, Humus ve Şam'ı ele geçirdiler. Yavuz 27 Eylül'de Şam'a girdi. Burada mutasavvıf Muhyiddin-i Arabî'nin kabrini ziyaret edip bir türbe ve cami yapılmasını emretti.

Ridaniye Zaferi

Yavuz Şam'da iki-üç gün kadar kaldıktan sonra Mısır'ın fethini tamamlamak üzere harekete geçti. Büyük Osmanlı ordusu Sina çölünü aşarak Kahire istikametinde ilerledi. Bu arada Mısır Sultanı olan Tomanbay ve ordusu ile Ridaniye'de büyük ve kanlı bir savaş yapıldı (22 Ocak 1517). Tomanbay yenildi. Ne var ki Yavuz'un çok sevdiği Vezir-i Azam Sinan Paşa da harp meydanından şehit olarak çıktı. Yavuz Kahire'de puslu kuran Tomanbay ve askerleri sebebiyle şehri pek çok kan dökerek ele geçirebildi. Padişah 15 Şubat

1517'de Kahire'ye girdi. Tomanbay yakalanarak idam edildi. Yavuz hilafeti de kendi üzerine alarak yeryüzündeki en kudretli devletin sahibi oldu. Hicaz da Osmanlı hâkimiyetine girdi.

Bu arada Osmanlı donanması Mısır'a gelmiş ve ele geçirilen ganimetlerle İstanbul'a yollanmıştı. Yavuz sekiz aya yakın bir süre Mısır'da kaldıktan ve buradaki işleri yoluna koyduktan sonra, önce Suriye ve daha sonra da 25 Temmuz 1518 tarihinde İstanbul'a döndü. Yavuz Sultan Selim'in Mısır'da bulunduğu sırada Ceza-yir'i fethederek müstakil bir hükümet kurma yolunda olan Barbaros Hayrettin Paşa, kendisine bağlılığını bildirmiş, artık denizlerde Osmanlı kudretinin gösterileceğini söylemişti. Padişah, Hayrettin Paşa'nın bağlılığına çok sevinmiş olup, kendisine birkaç gemi ve iki üç bin asker göndererek fetihlerine devam etmesini bildirmişti.

Bütün bu gelişmelerden sonra Padişah İstanbul'da yeni bir İran seferi için hazırlıklara başladı. Vezirler yine muhalefet için onu Rodos'un fethine ikna etmeye çalıştılar. Yavuz onların bu garip hareketleri karşısında, kızarak: "Ben ülkeler zaptetmek niyetindeyim, siz ise beni bir hırsız kalesi olan Rodos'la uğraştırmaya çalışıyorsunuz. Rodos'un zaptı, mevcud olduğunu bildirdiğiniz mühimmanın iki kat daha fazlasına muhtaçtır. Artık üzerime gelmeyiniz. Benim bundan sonra yapacağım sefer ahiret seferidir" dedi.

Bu sözleriyle sanki kısa bir süre

sonra vefat edeceğini hissetmiş oluyordu.

Gerçekten, aradan fazla bir süre geçmedi. Edirne'ye gitmek üzere İstanbul'dan ayrıldı. Bu sırada omuzunda çıkan ve hekimlerin bir türlü iyileştiremediği bir çıban sebebiyle rahatsızlandı. Hastalığı gittikçe ağırlaştı ve hareketten düştü. Nihayet Çorlu civarında bulunan ve ismine Sırt köyü denilen bir yerde 21/22 Eylül 1520 tarihinde vefat etti.

Böylece sekiz seneden biraz da-

ha fazla süren bir saltanat döneminde akıllara durgunluk veren zaferler kazanan ve Osmanlı memleketlerini iki katından fazla büyüten, yenilmez ve sarsılmaz İmparator, ardında tek mirası, oğlu, Kanuni Sultan Süleyman'ı bırakarak ahiret alemine göçtü.

Yavuz Sultan Selim Han'ın Şahsiyeti

Yavuz Sultan Selim, Müneccimbaşı tarihinde belirtildiği üzere orta boylu, yuvarlak yüzlü, çatık kaşlı, göğsü

Yavuz Sultan Selim, sakal bırakmayan ilk osmanlı Padişahıdır. Yukarıda ecnebi bir ressam tarafından çizilmiş Yavuz tablosu görülüyor.

ve omuzları arası geniş, şecaatlı, heybetli ve gazaplı bir insandı. Şehzadelîği ve sultanlığı sırasında sakalını traş ettirmiştir.

Son derece iyi bir eğitim görenek yetişmiş, babası ve dedesinden sonra Osmanlı padişahlarının en bilginlerinden biri sayılmıştır. İlme ve alimlere karşı büyük bir saygı duyar, sanatkâr ve şairleri korurdu. Kendisi de kudretli bir şairdi. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır.

Devlet işlerinde sert ve acımasız bir tavır takınan Yavuz, özel hayatında ise sadeliği seven, gösterişten hoşlanmayan bir kimse olarak tanınmıştır. Gece yarısına kadar kitap okuduğu ve ilim adamlarıyla sohbeti açıktır. Meşhur şeyhülislamıardan Zenbilli Ali Efendi ve İbn-i Kemal onun zamanında yaşamışlardır.

Babası: Yavuz Sultan Selim

Annesi: Ayşe Hafsa Hatun

Doğum Tarihi: 27 Nisan 1495

Vefat Tarihi: 6-7 Eylül 1566

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 14.893.000 km²

*Osmanlı Padişahları
içinde en uzun süre
tahta kulan
Kanuni Sultan Süleyman'ın
"Kıyafet-i Osmaniye"
adlı eserde bulunan
nefis bir minyatürü*

Kanuni Osmanlı Tahtında

Kanuni Sultan Süleyman Osmanlı hükümdarlarının onuncusu olarak 30 Eylül 1520 tarihinde tahta geçti. 26 yaşındaydı. Çok iyi bir eğitim görmüş, devlet işleriyle yakından ilgilenmiş, kendisini yetiştirmişti. Başka bir erkek kardeşi ve rakibi de olmadığı için çok huzursuz değildi. Artık bir cihan devletinin başında zaferlerle dolu uzun bir ömür onu bekliyordu.

Sultan Süleyman babasının cenazesini kaldırdıktan ve yapılan biatleri kabul ettikten sonra hemen faaliyete başladı. Adil ve hâkimâne davranmak, uygunsuz hareketleri görülen ve halk tarafından zalim damgasını yemiş olan birkaç devlet adamını cezalandırmak istedi ve suçlu sa-

bit olan bir kaç kişiyi idam ettirdi.

Bu sıralarda Şam Valisi olan Canberdi Gazali'nin isyan ettiği ve Halep'i muhasara ettiği haberi geldi. Üçüncü Vezir Ferhat Paşa bu iş için görevlendirildi. Dulkadir Beyi Şehsuroğlu Ali bey de Ferhat Paşa'ya yardım edecekti. Ali Bey henüz Ferhat Paşa gelmeden Halep üzerine yürüyüp Canberdi Gazali'yi bozguna uğrattı. Daha sonra yapılan bir savaşta Gazali tamamen perişan edilip, kendisi de öldürüldü.

Gazali'nin yenilgisi Şah İsmail'in de plânlarını bozmuştu. Zira bu isyan sebebiyle Şah İsmail Osmanlılara karşı gücünü artıracığını ummaktaydı.

Gazali'nin mağlup edilmesinde büyük yararlılıkları görülen Şehsuvarzade Ali Bey gurura kapılarak uygun-suz hareketlere girişince, Ferhat Paşa tarafından idam ettirildi (1522).

Bütün bunlara rağmen doğuda Şah İsmail ve taraftarlarının etkinliği devam ediyor. Şiilik tesirini sürdürüyordu. Yer yer çeşitli ayaklanmalar görülmüyordu.

Sultan Süleyman'ın Seferleri Belgrad'ın Fethi:

Sultan Süleyman, dedesi Fatih'in iki kere muhasara ettiği halde ele geçiremediği Belgrad'ı fethetmek ve Avrupa seferleri için yol açmak istiyordu. Üstelik Belgrad asırlar boyunca Osmanlılara düşmanlık gösteren Macar kuvvetlerinin elinde bulunuyordu. Sonra macar Kralı Padişahın elçilerine hakaret edip, sınırlara tecavüz ettiği için de cezalandırılması gerekiyordu.

Sultan Süleyman önce Akıncı beylerini göndererek düşmanın zor duruma düşürülmesini istedi. Vezirler de Belgrad'ı muhasara ettiler. Civardaki düşman kaleleri fethedildi. Nihayet bir aylık muhasaradan sonra Macarların müstahkem kalesi ele geçirildi. (1521) Artık Belgrad bu tarihten itibaren Avrupa seferlerinde Osmanlı ordusunun en mühim üstlerinden birisi olmuş ve "Dâru'l-Cihad" adını almıştır.

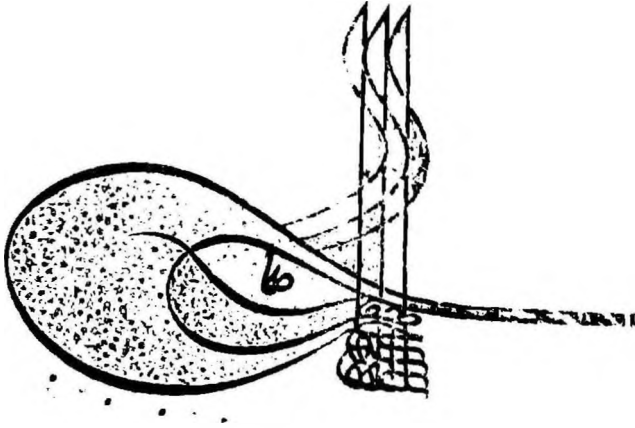
Rodos Adası'nın Fethi

Belgrad'dan sonra hristiyan fesat ocaklarının en acımasız korsanlarının

yatağı haline gelen Rodos'un fethine geçildi. Her fırsatta Osmanlılara hile ve hiyanet düşünen Rodos şövalyelerine artık gereken ders verilecekti. Vezirlerden sonra Padişah da Rodos'a geldi. Amansız muhasara ve getirilen topların büyük tahrip gücü yüzünden, dayanamayacaklarını anlayan şövalyeler, muhasaranın beşinci ayında sulh isteyerek Rodos'u Osmanlılara terk ettiler (1522).

Mısır'da Başgösteren Karışıklıklar

1522 yılında Mısır'da vali olan ve bu makama Yavuz Sultan Selim tarafından getirilmiş olan Hâyr Bey vefat etti. Zamanında memleketi gayet iyi idare etmiş olan Hâyr Bey'in vefatı Mısır'da karışıklıklara sebep oldu. Memlukululardan arta kalan bir takım kimseler hemen isyan çıkarttılar. Sultan, ikinci veziri Çoban Mustafa Paşa'yı Mısır'a gönderdi. Paşa tedbirli hareketlerde bulunarak isyancıları mağlup ve elebaşlarını idam ettirdi. Mısır'da kısmî bir sükun sağlandı. Bu günler içinde Mustafa Paşa İstanbul'a çağrıldı ve yerine "Hain" lakabıyla anılan Ahmet Paşa Mısır Valisi oldu. Ahmet Paşa, aslında veziri azam olmak istiyordu ve bunda muvaffak olamayınca Mısır Valiliği'ne tayinini istemişti. Bencil, tedbirsiz ve hırs dolu bir insanı. Nitekim Mısır'a geldikten sonra Memluk Beylerini başına toplayarak hükümdarlığını ilan etti. Namına hutbe okutup, para bastırdı. Ne var ki yanında bulunan ve bütün sırlarını bilen Mehmet Bey

Kanuni Sultan Süleyman'ın bir sanat harikası - savılan tuğrası

isimli veziri Osmanlıların tarafını tutuyor ve ilk fırsatta Ahmet Paşa'yı yok etmek istiyordu. Nihayet emelinde muvaffak olarak Ahmet Paşa'yı öldürdü. Mısır Beylerbeyliğine Kasım Paşa tayin edildi (1524).

Buna rağmen Mısır'da sükun sağlanmıyor, halk idareden bir türlü memnun olmuyordu. Zira gelen Osmanlı Paşaları eski Memluk kanunlarını ya bilmiyor, ya da uygulamak istemiyor, ora halkının memnun olmayacağı idari tedbirlere başvuruyordu. Bunun üzerine Sultan Süleyman Mısır işlerine bir çekidüzen vermek düşüncesiyle Vezir-i Azam'ı ve kız kardeşinin de kocası olan İbrahim Paşa'yı Mısır'a gönderdi.

İbrahim Paşa Mısır'da iki ay kadar kalarak gerekli düzenlemeleri yaptı.

İşleri yoluna koydu, halkı memnun etti ve Mısır Beylerbeyliği'ne, daha önce Şam Valisi olan Hadım Süleyman Paşa'yı tayin edip İstanbul'a döndü (1525).

İbrahim Paşa'nın Mısır'da uygulamaya koyduğu adli ve askeri kanunlar hem Mısırlıların hem de Osmanlıların menfaatine uygun olduğu için, başarı cidden büyük olmuştur.

Mohaç Meydan Muharebesi

Sultan Süleyman yeni bir sefere çıkarak, daima huzursuzluk çıkaran Macarlarla savaşmak istiyordu. Zaten her haclı seferinde ve Osmanlı'nın her Avrupa seferinde Macarlarla karşılaşmakta, onlardan şiddetli bir düşmanlık görülmekteydi. Macar Krallığı'nın sonu gelmeliydi.

Sefere önceden Vezir-i Azam gönderildi. Ardından da padişah yola çıktı. Çeşitli kaleler ve şehirler fethedilerek Mohaç ovasına kadar gelindi. Osmanlı ordusunun geldiğini duyan Macarlar da kralları II.Layış'un komutanlığında Alman-Leh, Çek, İtalyan ve İspanyol zırhlı şövalyeleri ile beraber Mohaç'a eriştiler.

İki kuvvetli ordu karşı karşıya geldi. Osmanlılar harika bir savaş taktiği uygulayarak Macar ordusunu içe doğru çekip etraflarını sardılar. Sonra ablukaya alınan düşman top ateşleriyle mahvedildi. Kral Layış canını kurtarmak için kaçmaya çalıştıysa da bataklıkta boğuldu. Osmanlılar Macar ordusunu kılıçtan geçirdi. Kaçan-

Mohaç Meydan Muharebesi'nden bir görünüş..

lar da bataklığa sürüldüklerinden yok oldular. İki saat süren bu kanlı savaş sonunda 637 yıllık Macar Krallığı ortadan kalktı (29 Ağustos 1526).

Savaşın bir gün sonra Osmanlı akıncıları civara salındı. İrili Ufaklı kaleler fethedildi ve 20 Eylül'de muzaffer Osmanlı Padişahı Macaristan'ın başkenti Budin'e girdi.

Bundan sonra Macar Krallığı'na Erdel Voyvodası Jan Zapolya getirildi. Zapolya, daimî surette Osmanlı hakimiyetini tanıyacak ve vergi verecekti. Ancak birtakım Macar Beyleri O'nun krallığını istemediler. Kendisine rakip olarak Alman İmparatoru Şarklen'in kardeşi olan Ferdinand'ı çıkardılar. Ferdinand da krallığını ilan edince, biri Osmanlıların diğeri Almanların himayesinde iki Macar Krallığı doğmuş oldu.

Ferdinand, daimi surette Zapolya üzerine giderek ve sınırlara tecavüz ederek huzursuzluk çıkardığından Sultan Süleyman ikinci kez Macaristan seferine çıktı. 1529 yılında 200.000 kişilik ordusuyla tekrar Macaristan'a girdi. Budin'i ele geçiren Ferdinand kaçtığından şehri teslim aldı ve Zapolya'yı yeniden kral ilan etti. Bundan sonra Ferdinand'ın bulunduğu Viyana'ya yüründü. Böylece Almanların zor duruma düşürdüğü, Sultan Süleyman'dan yardım isteyen Fransız Kralı'na da yardım edecekti. Ne var ki Viyana Eylül ayında muhasara edilmiş, soğuklar başlamış, askerlerin durumu zorlaşmıştı. Üstelik Viyana alınması zor, müstahkem bir ka-

le ve düşman da pek kuvvetli idi. Muhasara 21 gün sürdükten sonra bırakıldı ve padişah İstanbul'a döndü (1532).

Osmanlıların Viyana'dan böyle eli boş dönmeleri hristiyanları ümide düşürdü. Ferdinand hemen Osmanlıların fethettiği Estergon ve Vişegrad gibi kaleleri tekrar ele geçirerek Budin'i kuşattı. Ancak üzerine gelen akıncı birlikleri yüzünden daha fazla dayanamayıp geri çekilmek zorunda kaldı. Zaten Osmanlı ordusu da üçüncü kez Macaristan'a girmiş bulunuyordu.

Padişah bu sefer Budin üzerine gitmeyerek Kuzeybatıya doğru ilerledi. Alman İmparatoru ve kardeşi Ferdinand'ı savaşa davet etti. Akıncı birlikleri Almanya içlerine kadar girip büyük başarılar gösterdiler. Şarklen ve Ferdinand sürekli çekiliyor ve bir meydan savaşına yanaşmıyorlardı. 7 ay süren sefer sonunda Sultan Süleyman İstanbul'a döndü. 1533 yılında doğuda baş gösteren Şah Tahmasb meselesi yüzünden Ferdinand ve Osmanlılar arasında bir anlaşma yapıldı. Ferdinand'a belli bir hakimiyet tanındı. Bu anlaşmadan sonra Osmanlılar doğuya, Şah İsmail'den sonra tahta geçen Şah Tahmasb'la uğraşmaya başladılar. Zira Tahmasb babasının siyasetini daha da genişletmiş, birtakım hareketlere girişmiş, Bağdat'ı ele geçirmişti. Hatta Tahmasb, Osmanlıların düşmanları olan Alman İmparatoru Şarklen ve Ferdinand'la bile anlaşmaya çalışıyordu.

Dünyanın en kudretli devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nun muhteşem padişahı Kanuni Sultan Süleyman'ın, ecnebi bir ressam tarafından yapılan nefis bir gravürü.

Bu sırada padişah, Ferdinand'a yardım eden ve vergilerini zamanında ödemeyen Boğdan Voyvodası üzerine yürüdü. Voyvoda Petro Rares sulh istedi. Ancak Osmanlılar Boğdan'a girdiler. Yeni bir voyvoda tayin edildi. Tam bu sıralarda büyük Türk amirali Barbaros Hayrettin Paşa'nın müttefik haçlı donanmasını Preveze'de mağlup ettiği haberi geldi.

1540 yılında Zapolya ölünce Şarlken ve Ferdinand tekrar Budin'i muhasara ettiler. Anlaşma bozuldu. 1541'de Sultan yeniden Macaristan seferine çıktı. Ancak Osmanlı akıncıları padişah gelmeden önce düşman kuvvetlerini imha ettiler. Padişah Budin'e gelerek Zapolya'nın henüz çok küçük yaşta bulunan oğlu Sigismund'a, büyüdüğünde kral olacağına dair bir ahidname vererek, çocuğu annesiyle beraber Erdel'e gönderdi. Zapolya'nın elinde bulunan bütün Macar topraklarını da ilhak ederek Budin Beylerberliği'ni tesis etti. Böylece Macaristan'ın bir kısmında Kral Ferdinand, Budin'de Osmanlı Beylerbeyi ve Erdel'de Sigismund bulunuyor, topraklar üçe bölünmüş oluyordu.

Ordu, bu düzenlemelerden sonra İstanbul'a dönünce her seferde olduğu gibi Ferdinand yeniden Budin'e ve Peşte'ye saldırdı. 1543 yılında defalarca tekrar edilen bir Macar seferi daha başladı.

Bu saldırısında Ferdinand'ın 80.000 askeri Budin'i kuşatmıştı ve

Budin'deki Osmanlı askerinin sayısı ise ancak sekizbindi. Bir avuç mücahid büyük düşman birliklerini Budin'e sokmamak için büyük bir cesaret ve fedakarlık gösterdiler. Osmanlı ordusunun da geldiğini duyunca Ferdinand, her zaman olduğu gibi çareyi kaçmakta buldu. Osmanlılar Esterгон'u yeniden ve Budin'in güneybatısını fethettiler. Daha sonraki yıllarda çeşitli düşman kaleleri ele geçirildi.

Ferdinand ve Şarlken Osmanlılar karşısında daima yenildiklerini ve sürekli kale kaybettiklerini görünce artık bir anlaşma yapmak gerektiğini kabul ettiler. 1547 yılında beş senelik bir sulh anlaşması imzalandı. Anlaşma gereğince hristiyanlar büyük vergilere mecbur edildiler.

Ne var ki bu anlaşma da düşmanlar tarafından hemen bozuldu. Zira Osmanlıların İran seferinde bulunmalarından istifade etmek isteyen Ferdinand, Erdel hudutlarına saldırmaya başladı. Sokullu Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Ferdinand'ı her yerde mağlub etti. Savaş 1562 yılına kadar hep böyle Osmanlılar lehine devam etti. Bu arada Şarlken'in çekilmesiyle Ferdinand aynı zamanda Alman İmparatoru oldu. 1562'de yeni bir anlaşma yapıldı.

İran Seferleri

Daha önce ifade edildiği gibi Şah Tahmasb Bağdat'ı ele geçirmiş, Şii-liğün yaygınlaşması için çalışmaları- nı hızlandırmıştı. Bu arada Anadolu'- da çeşitli alevi isyanları başgöster- mişti. Bunların en mühimlerinden olan Kalender Çelebi İsyanı kısa za- manda genişlemiş ve devleti tehdit eder hale gelmişti. Vezir-i Azam İb- rahim Paşa bu meseleyi halletmek için görevlendirildi. İbrahim Paşa za- ten çok geniş olan yetkileriyle İran Serdarı oldu. Tecrübesi ve cesareti sayesinde hem Kalender Çelebi isya- nını hem diğer huzursuzlukları orta- dan kaldırdı. Bağdat'a giderek orayı da almak istiyordu. Ancak padişahın yanına kattığı ve sözünü dinle dedi- ği İskender Çelebi'nin reyî ile Teb- riz'e yüründü. Şehir ele geçirildi. An- cak kış gelmiş, ordu büyük bir mace- raya sokulmuştu. Bu sırada Sultan Süleyman da İbrahim Paşa'nın dave- ti üzerine Tebriz'e geldi (1534).

Oradan Kasr-ı Şirin yoluyla Bağ- dat'a inildi. Bağdat muhafızı şehri ter- kettiğinden kolayca girildi. Padişah kışı Bağdat'ta geçirdi. 4 ay kadar Bağdat'ta kaldı. İmam-ı Azam ve Ab- dulkadir Geylanî'nin mezarları üzeri- ne türbeler ve onlar adına camiler yaptırdı. Şair Fuzulî Bağdat'ta padi- şaha meşhur kasidesini sundu.

Osmanlılar Bağdat'ta iken Şah Tahmasb Tebriz'i yeniden ele geçir- miş bulunuyordu. Padişah kızgınlık- la İran üzerine yürüdü. Tebriz tekrar

fethedildi. Şah Tahmasb adeti veç- hile yine İran içlerine çekildi. Sultan Süleyman 1536'da İstanbul'a döndü.

Bundan sonraki yıllarda da benzer hareketler yapıldı. Tahmasb Osman- lılar gelince çekiliyor, onlar gidince yeniden saldırıyordu. Bu sebeple Sul- tan Süleyman 1548, 1549 ve 1553 yıl- larında İran seferlerine çıkmak zorun- da kaldı.

Bu arada 1553 yılında Sultan, ha- nımı Hürrem Sultan ve damadı Vezir-i Azam Rüstem Paşa'nın entrikaları sonucu oğlu Şehzade Mustafa'yı öl- dürttü.

1555 yılında İran ile Amasya'da bir anlaşma yapıldı. 37 yıl Süren Osmanlı-İran harbi durdu ve bu an- laşma 25 sene devam etti. Sözkonu- su anlaşmaya göre Azerbeycan, Teb- riz Doğu Anadolu ve Irak'ın mühim bir kısmı Osmanlılarda kalmaktaydı.

Denizlerde Osmanlı Hakimiyeti

Sultan Süleyman Avrupa ve İran'- da büyük başarılar ve zaferler kaza- nırken Türk denizcileri de Akdeniz'i bir Türk Gölü haline getirmenin yarı- şı içindeydiler.

Oruç ve Hızır Reisler Afrika sahil- lerini ele geçirmiş, Cezayir'de hü- kümranlıklarını ilan etmiş, daha sonra da Osmanlı nüfuzuna girdiklerini açıklamışlardı. Oruç Reis'in Telem- san'da hunharca şehid edilmesinden sonra yerine geçen ve bütün dünya- nın Barbaros Hayrettin Paşa adıyla tanıdığı Hızır Reis denizde düşman-

lara göç açtırmıyordu. Nerede bir mazlum varsa yardımına koşuyor, hristiyan korsanlara dehşet saçıyordu. Endülüs'te akıl almaz işkencelere reva görülen müslümanları gemileriyle Cezayir'e taşıdı. Sultan Süleyman denizde de Osmanlı hakimiyetine lüzum gördüğünden Barbaros'u İstan-

itbarıyla onaltıda birine sahipti ve asker sayısı da 8.000 kadardı.

Yapılan cenkte Andrea Doria çareyi kaçmakta bulunca Osmanlılar büyük bir zafer ve nice ganimetler kazandılar. Bundan sonra Venedikler Osmanlı İmparatorluğu ile bir anlaşma yapmaya mecbur oldular. Bütün bir haçlı dünyası Osmanlı gücü karşısında adeta yok olmak üzereydi.

Barbaros'tan sonra da Turgut Reis denizlerde çok büyük başarılar kazanarak Trablusgarb Beylerbeyi oldu.

Hint ve Yemen müslümanlarının imdadına koşmak ve onları Portekiz korsanlarının zulmünden kurtarmak için Süveyş denizinde yeni bir kapitanlık tesis edilip, tersaneler kuruldu. Vezir ve Mısır Valisi olan Hadım Süleyman Paşa'nın komutasındaki donanma Hint ve Umman'a seferler düzenleyerek Portekizliler'e ağır kayıplar verdirdi. Aden fethedildi. Yemen'de yeni fetihler yapıldı. Hindistan'a doğru ilerlendi. Yemen'de de bir Beylerbeylik kuruldu.

Hadım Süleyman Paşa'dan sonra tekrar Portekiz istilasına uğrayan Aden'i ünlü deniz kurdu ve dünya haritasını çizen Piri Reis yeniden zaptetti. Portekizliler mağlup edildi (1543).

Piri Reis Basra'da sıkışık bir duruma düşünce, donanmayı orada bırakıp Mısır'a döndüğü gerekçesiyle idam edilince yerine Murat Reis getirildi. Murat Reis Portekizler karşısında bir başarı sağlayamayınca göre-

Preveze'de birleşik haçlı ordularını perişan eden Barbaros Hayreddin Paşa'nın mührü.

bul'a davet ederek kendisine Kaptanı Deryalık ihsan etti. Barbaros, bundan sonra 1538'de ünlü hristiyan amiral Andrea Dorya'nın komutanlığındaki birleşik haçlı donanmasını Preveze'de büyük bir mağlubiyete uğrattı. Artık Akdeniz bir Türk Gölü haline gelmişti. Preveze'de Barbaros'un kazandığı zaferin büyüklüğünü anlamak için düşman kuvvetleriyle Osmanlı kuvvetlerini mukayese etmek gerekecektir. Şöyle ki:

Düşmanın Preveze'de Andrea Doria komutasında 162 Kadirga ve 140 parça gemisi ile 2.500 topu ve 60.000 askeri vardı. Buna karşılık Osmanlı donanması, gemi sayısı itibarıyla düşmanın ancak üçte birine, top sayısı

Osmanlı tarihinin en büyük zaferlerinden biri sayılan Preveze Savaşı'nı sembolize eden şuhane bir tablo

vinden alındı. Seydi Ali Reis Süveyş Kaptanlığı'na atandı. Halep yoluyla Basra'ya gelen Ali Reis pek çok ve çetin mücadelelerden sonra Hindistan'da karaya çıktı. Denizlerde geçirdikleri korkunç fırtınalardan sonra güçlü hayli zayıflamıştı. Yanındaki elli arkadaşıyla üç sene yol yürüyerek İstanbul'a erişen Seydi Ali Reis orada büyük bir izzet ve ikramla karşılandı.

Süveyş Kaptanlığı'na da bu sefer Kurdoğlu Hızır Reis tayin edildi. Bütün bu gelişmeler açıkça göstermektedir ki Sultan Süleyman devri tam bir yüceliş ve yükseliş devridir. Artık dünyanın hemen her yerinde Osmanlıların güç ve kuvvetleri konuşulmakta, kara ve denizlerdeki hakimiyet Osmanlıların elinde bulunmaktaydı. Bu sebeple Sultan'a, "Muhteşem Süleyman" deniliyordu.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Şehzadeleri ve Karışık Mücadeleler

1553 tarihinde Kanunu'nin dört oğlu hayatta bulunuyor ve bunlar çeşitli sancaklarda görev yapıyorlardı. İçlerinden yaşça en büyük şehzade otuzdokuz yaşında bulunan Şehzade Mustafa idi ve Konya Valiliği'nde bulunuyordu. Diğer şehzadeler ise otuz yaşındaki Selim, 28 yaşındaki Beyazid ve yirmiüç yaşındaki Cihangir idiler. Son üç şehzadenin annesi, Kanuni'nin en sevdiği eşi Hürrem Sultan'dı. Bu kadının asıl adı Rokzalan olup, kendisi Rusya ovalarında yaşayan Slav ırkıandı. Son derece güzel ve zeki bir kadındı. Kanuni'nin yanındaki itibarı çok büyüktü. Bu sebeple devlet işlerine bile karışıyor,

kendi doğurduğu çocuklardan birinin sultan olabilmesi için akıl almaz bir gizli çalışma yürütüyordu. Bu arada kızı Mihrimah Sultanı da Vezir-i Azam Rüstem Paşa'ya nikahlayarak, kendisi, kızı ve damadı ile çeşitli entrikalara girişti. Bu çalışmalar kısa bir süre sonra acı meyvelerini vermiş ve Kanuni'nin Mahidevran isimli bir başka hanımından doğmuş olan ve daha çok dedesi Yavuz Sultan Selim'e benzetilen Şehzade Mustafa öldürülmüştür (1553).

Şehzade Mustafa'nın Konya Ereğlisi'ndeki Aktepe menzilinde, babasının elini öpmek üzere çadıra girince boğulup öldürülmesi, ordu arasında büyük bir üzüntü doğurdu. İdamı ise çevrilen entrikalar gereği idi ve Kanuni'ye, oğlunun kendisine isyan edip, tahta geçmek istediği anlatılmıştı.

Suçsuz şehzadenin bu feci ölümü karşısında sultanın yanından hiç ayırmadığı ve çok sevdiği en küçük oğlu Cihangir de üzüntüsü ve kederi sebebiyle cinnet geçirerek Halep'te vefat etti.

Geriye Beyazid ve Selim kalmışlardı. Bu arada Hürrem Sultan da ölmüş bulunuyordu.

Hükümetteki bazı yetkililer Selim'i, bir kısmı da Beyazid'i tuttukları için yine çeşitli oyunlar ve entrikalar sergilendi. Selim taraftarları daha kurnaz davranarak, Beyazid'in babasına isyankar olduğunu kabul ettirdiler. Beyazid'in babasına, onun da oğlu-

Osmanlı tarihinde kadınlar sultanatının ilk temsilcisi sayılan ve asıl adı Roksalina olan Yuhudi asıllı Hürrem Sultan

*Yahudi asıllı
Hürrem Sultan'ın
akıl almaz
entrikaları ve
hileleriyle haksız
yere öldürülen
Şehzade Mustafa'nın
Bursa'daki Muradîye
Külliyesi'nde bulunan
sandukası.*

na gönderdiği mektuplar Selim'in adamları tarafından imha edildi. Bunun üzerine Kanuni oğlu üzerine ordu gönderdi. Beyazid mağlup olarak dört çocuğunu alıp İran'a kaçtı. Şah Tahmasb önceleri şehzadeye çok iyi davrandı. Ancak daha sonra Kanuni tarafından gelen elçilerle anlaşarak Beyazid ve oğullarını teslim etmekte tereddüt etmedi. Masum şehzade ve çocukları boğuldular. Cesetleri Si-

vas'a kadar getirilip burada defnedildi.

Şimdi geriye Kanuni'nin bir oğlu kalmıştı ve babasının vefatından sonra Osmanlı tahtına geçecek ve Sarı Selim yahut II.Selim adıyla hüküm sürecekti.

Kanuni'nin karada ve denizde gösterdiği büyük başarılarla, parlak zaferlere ve ihtişama rağmen, şehzadeler-

le ilgili hareketleri daima tenkit edilmiş, bu sebeple hakkında ağır sözler de söylenmiştir. Kadınların devlet işlerine karışması ve Osmanlı tarihinde o güne kadar fazlaca şahit olunmamış entrikalara başlanması da Onun zamanına tesadüf eder.

Kanuni'nin 13. ve Son Seferi

Kanuni 13. ve son seferinde, 1566 tarihinde, yine Macaristan üzerine doğru yola çıktı. Çünkü daha önce anlatıldığı gibi Macaristan Ferdinand, Sigismund ve Budin Beylerbeyliği olarak üçe bölünmüştü. Ferdinand'dan sonra yerine geçen oğlu Maksimilyen Osmanlıların istediğini vermekle beraber babası gibi hareket etmekte ve Erdel'e saldırmaktaydı. Erdel'de bulunan Sigismund zor duruma düşmüştü. Bu sıralarda Sokullu Mehmet Paşa da Vezir-i Azam olmuş ve padişahı yeni bir sefere zorlamaya başlamıştı. Nihayet padişah 13. seferine çıktı. Avusturya'ya savaş açıldı.

5 Ağustos 1566'da Osmanlı ordusu Segetvar Kalesi önüne geldi. Bir aylık bir kuşatmadan sonra bu önemli kale fethedildi. Ne var ki Sultan Süleyman çeşitli hastalıklarla muztarip ve oldukça da yaşlıydı. Kuşatmanın uzayıp gitmesi de sinirlerini bozuyordu. Kalenin fethinden bir gün önce son nefesini vererek hayata veda etti. Vezir-i Azam, padişahın ölümünü büyük bir maharetle gizledi. Ordunun maneviyatını bozmak istemiyordu. Bu arada da Kütahya Valisi Şehzade Selim'e haberciler gönderdi. Şeh-

Osmanlı Ordusu'nun Zigetvar Kalesi'nı muhasara edişini gösteren bir minyatur.

zade Selim Osmanlı tahtına oturmak üzere önce İstanbul'a, 15 gün içinde de Belgrad'a eldi.

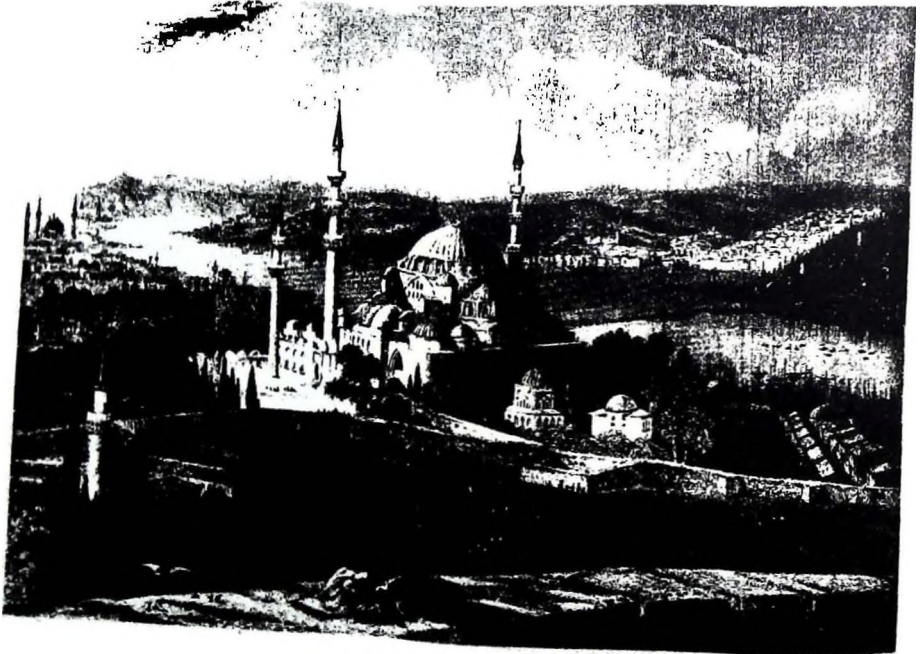
Segatvar'ı fetheden ordu, dönüş yolculuğunda padişahlarının ölüm haberini aldılar. Büyük bir matem doğdu.

Yeni padişah babasının tabutunu yolda karşıladı. Burada muhteşem bir cenaze töreni yapıldıktan sonra İstanbul'a gelindi. Çok daha büyük bir kalabalığın iştirakiyle İstanbul'da da bir tören yapıldı. Şeyhülislam Ebussud Efendi 3. defa cenaze namazını kıldırdı ve 46 yıldan fazla bir süre Osmanlı tahtında kalan Muhteşem Sü-

leyman, Mimar Sinan'ın yaptığı Süleymaniye Camii önündeki türbesine defnedildi. Ardından mersiyeler yazıldı ve uzun süre sadece O'ndan bahsedildi. Vefatı dolayısıyla yazılan mersiyelerin en ünlüsü Şair Baki'ye ait olup bazı mısraları şunlardır.

Aldın hezâr bütgedeyi mescid eyledin
Nâkus yerlerinde okuttun ezanları
Ahir çalındı küsi rehîl, ettin irtihal
Evvel konağın oldu cinun bostanları
Minnet Hüdâya, iki cihanda kılıp saîd
Nam-ı şerifin eyledi hem gazi, hem
şehid..

Dünyanın en büyük mimarlarından Kayserili Koca Sinan'ın, Kanunî Sultan Süleyman adına inşa ettiği muhteşem Süleymaniye Camii, İstanbul'un sembolü gibidir. Aşağıda, bu muazzam mabedin eski bir gravürü görülüyor.

Kanuni Sultan Süleyman Han

Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Şahsiyeti

Yaptığı bir takım kanunlar sebebiyle "Kanuni" lakabını alan Sultan Süleyman, uzun boylu, uzun boyunlu, kaşlarının arası açık, omuzları geniş bir kimseydi. Babası Yavuz Selim gibi sert ve acımasız değildi. İyi bir eğitim görerek yetişmiş, devrin bütün ilimlerinden hissesini almıştı. En uzun süre Osmanlı tahtında kalan O'dur. 13 seferde ordunun başında bizzat bulunmuştur.

Devri, Osmanlı tarihinin en parlak dönemi olarak kabul edilir. Zaten

kendisinden sonra zirveye tırmanış tamamlanmış, önce duraklama, sonra da gerileme devri başlamıştır.

Zamanında Osmanlılar üç kıta ve yedi denizde hakim bir hale gelmişlerdir. Osmanlı tarihinin en parlak simalarından İbrahim Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Barbaros Hayrettin Paşa ve Mimar Sinan onun zamanında yaşamışlardır.

İdari, askeri ve mimari sahalarda büyük gelişmeler görülmüş, memleket mamur, halk mesud bir hale getirilmiştir.

Kanuni devlet işlerinin yanısıra ilme ve alimlere de büyük önem vererek tıp ve riyaziye medreseleri kurmuştur. Farsça, Türkçe pek güzel şiirler de yazan Kanuni "Muhibbi" mahlâsıyla bir "Divan" meydana getirmiştir. Bütün bir Türk milletinin bildiği:

"Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi,
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi"

mısraları O'na aittir.

Kanuni 1495'de doğup 1566 Yılında öldüğüne göre 71 yıllık bir hayat sürmüş oluyor.

Müneccimbaşı Tarihi'nde O'nun için "Akil, adil, mesud, tabii ve bahtlı açık bir padişahıdır. Kendilerine, ecadından hiçbirine müyesser olmayan uzun bir ömür, bir çok yerlerin fethi ve ganimetler nasip oldu" denilmektedir.

Babası: Kanuni Sultan Süleyman

Annesi: Hürrem Sultan

Doğum Tarihi: 28 Mayıs 1524

Vefat Tarihi: 15 Aralık 1574

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Ayasofya Camii)

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 15.162.151 km²

*Osmanlı Padişahlarının
onbirincisi
Sultan II.Selim*

İkinci Sultan Selim'in şahsiyeti ve tahta çıkışı

Kanunî Sultan Süleyman'ın Zîgetvar'da vefatı üzerine Sokullu Mehmet Paşa hemen bir haberci göndererek, Osmanlı tahtının tek varisi olan İkinci Selim'i çağırırdı. Büyük padişahın ölüm haberi gizli tutuluyor, hatta İkinci Selim'e gönderilen haberci bile, götürdüğü mektupda nelerin yazılı olduğunu bilmiyordu.

Kaynaklarda Sarı Selim, Sarhoş Selim, Ayyaş Selim yahut Selim-i Halîm adlarıyla anılan İkinci Sultan Selim Han, mektubu aldıktan hemen sonra bulunduğu Kütahya'dan hareket ederek İstanbul'a erişti. Yanında, çok sevdiği yakınları ve bir miktar askeri vardı.

Yeni hükümdar burada üç gün kaldıktan sonra Belgrad'a hareket etti. Zira vezir-i azam Sokullu Mehmet Paşa Kanuni'nin ölüm haberini henüz orduya duyurmamış ve yeni padişahın gelmesini istemişti. Aradan geçen kırküç günlük süre içinde de, aldığı tedbirlerle, Kanuni'nin sağ olduğu kanaatinin devam etmesini sağlamıştı.

İkinci Sultan Selim, Belgrad'da babasının cenazesini ağlayarak karşılamış, muhteşem bir törenle Kanuni'nin cenaze namazı kılınmış ve cesedi İstanbul'a götürülüp defnedilmiştir.

Bir süre Belgrad'da kaldıktan sonra, padişah İkinci Sultan Selim ve bü-

yük Osmanlı ordusu İstanbul'a yöneldiler. Bu esnada yeniçerilerin cülûs bahşışı isteyerek olay çıkarttıkları hatta bu sebeple İstanbul'da bile rahat durmayıp padişahı rahatsız ettikleri ve nihayet isteklerinin kabul edilmesi üzerine sultanın saraya girebildiği rivayet edilmektedir. Bu hadise devşirme askerlerden kurulu olan Yeniçerilerin bozulmaya başladığını göstermesi bakımından önemlidir. Çeşitli kaynaklarda yeniçerilerin serkeşliklerine Sokullu Mehmet Paşa'nın göz yumduğu, hatta yerini kuvvetlendirmek için onlara destek verdiği de rivayet edilmektedir. Zira Sokullu Mehmed Paşa da bir devşirme olup, pek fazla sevmediği Sultan Selim'in yanında durumunu kuvvetlendirmek istemektedir. Bunun da en kolay yolu Yeniçerilerle beraber olmak ve onların tam desteğini kazanmaktır. Nitekim bütün bu olaylardan sonra Sultan Selimin, Sokullu Mehmed Paşa'yı eski yetkileriyle görevinde bıraktığı, hatta saltanatının sonuna kadar devletin bütün işlerini vezir-i azamına terkettiği rivayet edilir.

Tarihi kayıtlara göre Sultan Selim, kendisinden önce padişahlık tahtına oturan on Osmanlı hükümdarına nazaran daha silik ve daha zayıf bir sultandır. Nitekim halkın kendisine taktığı "sarhoş, ayyaş" gibi sıfatlar da bunu göstermektedir.

Müneccimbaşı Mercimek Ahmet Paşa, tarihinde, Sultan Selimin eş, dost ve yakınlarıyla zevk-ü sefa ettiğini, bu sebeple saltanat işlerini vezir-

Osmanlı tarihinde isminde en çok bahsedilen vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşa

i azama bıraktığını söylemektedir.

Peçevî Tarihinde de: "Sultan Selim daima nedimleriyle sohbet eder, şairler ve musikîşinaslarla oturur, zevk ve sefa alemleriyle vakit geçirirdi." denilmekte ve "Bu Sultan Selim'e el veren iyşü işret ve levazımı zevkü muhabbet Cem ve Cemşid'e dahi müyesser olmamıştır." kaydı konulmaktadır.

İsmail Hami Danişmend ise Osmanlı Tarihi Kronolojisi adlı eserinde şunları zikrediyor:

"Bununla beraber, Kanunî'nin bütün çocukları çok kuvvetli bir tahsil ve terbiye görmüş oldukları için, sarhoş

ve sefih Selim bile değersiz bir adam değildir: O zamana göre çok kuvvetli bir kültür sahibi olduktan başka hassas ve kıymetli bir şairdir ve hat-ta bir divanı da vardır. Babasının adalet zihniyetine varis olduğu da rivayet edilir. Fakat her halde kendisinden önce gelen on büyük padişahla mukayese edilebilecek bir şahsiyet değildir."

İkinci Sultan Selim bütün bu kanatlara rağmen devrinin en önemli insanı ve sınırları üç kıtaya ulaşmış muazzam bir devletin tek hakimidir.

Devletin bütün işlerini vezir-i azamına bırakıp, sadece zevk ve sefa alemlerinde vakit geçirmiş olduğu da düşünülemez. Zira Sakız ve Kıbrıs adalarının fethi, İnebahtı'da tamamen yakılan Osmanlı donanmasının beş ay gibi kısa bir sürede yeniden kurularak, Akdenizdeki hakimiyetin korunması, Yemen'in ele geçirilmesi, Tunus'un kati olarak alınması, Süveyş, Don, Marmara ve Karadenizde Kanal açma teşebbüsleri gibi çok mühim zafer ve vakalar Onun zamanında ve onun liderliğinde cereyan etmiştir.

Sultan Selim'i devlet işlerine tamamen uzak bir zevk ve sefa adamı olarak kabul etmek şüphesiz ki hata olur. Üstelik ona halkın verdiği "Selim-i Halim" ismi üzerinde de düşünmek gerekir. Bilindiği gibi halim demek, "yumuşak huylu, uysal, sessiz, sakin" manasına gelir. Nitekim şehzadeligi sırasında nedimlerinden birisine söylediği sözler de Sultan Se-

lim'in Allah'ın takdirine nasıl razı olduğunu ve ancak ona güvenip dayandığını göstermesi bakımından ilginçtir.

Sultan Selim yakın adamlarından Celâl Bey'e sorar:

"— Halk arasında bizim için ne derler, saltanata kimin geçeceği tahmin ediliyor?.."

Celal Bey; osmanlı askerlerinin Sultan Mustafa'yı isteyip desteklediklerini, Kanunî'nin, hanımının ve vezirlerinden Rüstem Paşa'nın Şehzade Beyazıd'a meylettiğini söyleyince şu cevabı verir:

"— Sultan Mustafa'yı en kuvvetlisi istesin. Beyazıd Hanı da ana ve babası talep etsin. Selim fakire de Mevlası rağbet etsin. Görelim bakalım, yarının sahibi var..."

İstikbalin onbirinci Osmanlı sultanı olacak olan İkinci Selim, Allah'ın takdirine böylece teslim olmuş, niha-yet kardeşi Mustafa'nın, babası tarafından idam ettirilmesi, Şehzade Beyazıd'ında İran'da idam edilmesiyle neticelenen bir takım olaylardan sonra, tahtın tek varisi olarak, sultanlığa geçmiştir.

Tarihler, tahta çıktığında 44 yaşında olduğunu bildirmektedir. Saltanatı 8 yıl kadar sürmüştü ve 51-52 yaşında iken İstanbul'da vefat etmiştir.

İkinci Selim zamanında Osmanlı devleti ve devlet adamları

İkinci Selim zamanında Osmanlı

devleti en görkemli çağlarını yaşıyordu. Dünyanın en büyük ve en kudretli imparatorluğu halindeydi. Siyasî, askerî, iktisadî ve idarî alanlarda onunla boy ölçüşebilecek hiç bir devlet yoktu.

Kanunî Sultan Süleymanın oğluna bıraktığı miras öylesine muazzam ve göz kamaştırıcı idi ki, şaşırmamak mümkün değildir. Bunun da ötesinde o devre mühürlerini vuran çok değerli şahsiyetler sultanın çevresinde ve onun hizmetinde idiler. Şüphesiz ki bunların başında Sokullu Mehmet Paşa geliyordu.

Vezir-i Azam olarak görev yapan Sokullu bilgili, tecrübeli, kabiliyetli ve gerçekten önemli bir şahsiyetti. Uzun yıllar Kanunî'ye de vezir-i azamlık yapmış ve devletin yücelip yükselmesinde büyük emeği geçmişti.

Bu devirde ayrıca, Osmanlı mimarisini dünyanın en göz kamaştırıcı mimarisi haline yükselten koca Mimar Sinan'da hayatta idi ve Sultan Selim adına, en büyük eseri olan Selimiye'yi inşa etmeye başlamıştı.

"İkinci Ebu Hanife" ünvanıyla anılan büyük Şeyhu'l-İslâm Ebussuud Efendi görevinin başında ve Sultan Selim'in yanında idi.

Osmanlı şairlerinin en büyüklerinden Bâki, bir başka büyük şair Nevî ve nice kudretli hattatlar, nakkaşlar, müzehhipler padişahın çevresindeydi.

Ayrıca Akdenizin bir Türk gölü halinde kalmasını sağlayan Piyale Pa-

II.Selim devrinin büyük şairi Baki

II.Selim adını Edirne'de inşa edilen muazzam Selimiye Camii.

şa, Kıbrıs fatihi Lala Mustafa Paşa ve Cezayir Beylerbeğisi Uluc Ali Paşa'nın isimlerini ve yaptıklarını da unutmak mümkün değildir.

Özetleyecek olursak ikinci Sultan Selim zamanında Osmanlı Devleti güç ve kudretini devam ettiriyor, yeni zaferler ve fetihlerle cihanın en büyük imparatorluğu olduğunu gösteriyor ve henüz bir çöküş döneminin başladığını gösteren bir işaret gözük-müyordu.

Ne var ki, devletler de insanlar gibi doğar, yaşar ve nihayet ölürler. Onlar da kudretlerinin doruğa çıkmasından sonra yavaş yavaş bu güçlerini yitirir ve nihayet tarihe mal olurlar. Nitekim Osmanlı imparatorluğu da kudretinin doruğunu çıkmıştır ve artık gerilemeye başlaması mukadderdir.

Daha sonraki yıllarda çöküşün hızlandığını göreceğiz. Bu gerilemenin Kanunî Sultan Süleyman zamanında, özellikle kadınların devlet işlerine karışmalarıyla başladığını biliyoruz. İkinci Sultan Selim zamanında da kadınların bu faaliyetleri devam etmiş ve özellikle sultanın çok sevip bağlandığı zevcesi Nurbanu'nun etkinliği ve tesirleriyle devletin aleyhine olmuştur. Nurbanu Sultanın dışında, padişahın kızkardeşi Mihrimah Sultan da devlet işlerine müdahale edip durmuştur. Bütün bunlar Kanunî'nin zevcesi Hürrem Sultanla başlayan kadınlar saltanatının bundan sonra da devam edeceğini ve çöküşü hızlandıracağını göstermektedir. Burada

sevgili peygamberimizin pek büyük manaları ifade eden bir hadis-i şerifini hatırlamakta fayda vardır. Ahmed b.Hanbel, Nesaî ve Tirmizi de rivayet edilen bu hadiste Resulullah şöyle buyurmuştur:

"Kendilerini idare etmek üzere başlarına kadın geçiren bir millet felah bulmaz."

II.Selim'in annesi Hürrem Sultan'ın ecnebi bir ressam tarafından yapılmış tablosu.

Sakız Adasının fethi

Osmanlılar Ege Denizi ve Akdeniz-de hakimiyeti tamamen ellerine geçirmiş olmalarına rağmen bazı adalar hâlâ düşmanların elinde bulunuyordu. Bunlardan birisi de Anadolu sahillerine çok yakın bir yerde bulunan Sakız Adası'yı ve Cenevizlilerin elinde bulunuyordu. Sakız'da bir cumhuriyet kuran Cenevizliler her sene Osmanlı Devleti'ne onbin altın vergi ödemeye mecbur tutulmuşlardı. Ne var ki son birkaç yıldır hem bu vergiyi ödemekten kaçınıyor, hem de kendi dindaşları olan Hristiyan korsanlara casusluk yaparak Osmanlılar aleyhine faaliyet gösteriyorlardı. Kanuni Sultan Süleyman Zigetvar seferine çıkarken, kaptan-ı Derya Piyale Paşa'yı Akdeniz'e salmış ve Sakız'ın fethedilmesini emretmişti.

Piyale Paşa, İkinci Selim'in tahta çıkışından sonra Sakız'ı fethederek Osmanlı topraklarına kattı. Cenevizli yöneticiler tutuklanıp hapsedildiler.

Kaptan-ı Derya Sakız'da ele geçirdiği büyük ganimetleri İkinci Selim'e takdim etmiş ve hizmetlerinin karşılığı olarak kendisine vezirlik verilmiştir.

Bu arada Avusturya, Lehistan, Fransa ve İran devletleri ile yeni sulh anlaşmaları yapılarak, devletin otorite ve gücü artırılmaya çalışıldı.

Kıbrıs'ın fethi

İkinci Sultan Selim, uzun zamandan beri Kıbrıs Adası'nın fethedilmesini ve Osmanlı topraklarına katılma-

sını arzu ediyordu. Bunun için çok çeşitli nedenler mevcuttu. Her şeyden önce Kıbrıs, Osmanlı sınırlarına çok yakın bir yerde bulunuyor ve burada yönetimi ellerinde bulunduran Venedikliler Anadolu ve Suriye sahillerini tehdit edip duruyorlardı.

Sultan Selim ve yakınları şu düşüncelerle de Kıbrıs'ın fethini arzu etmekteydiler:

"Hz. Ömer zamanında Araplar ve ondan sonra müslüman Mısır sultanları bu adaya hakim oldular. Üstelik adanın geliri Mısır sultanları tarafından Mekke ve Medine'nin giderleri için sarfedilmekteydi. İki kutsal beldeye eski gelirleri iade edilmeliydi. Ayrıca, sultanın Edirne'de yaptırmış başlattığı Selimiye Camii'nin giderleri de müslümanlardan değil, hristiyanlardan alınsa daha iyi olacaktı ve Şeyhulislam Ebussuud Efendi bunun için gerekli fetvayı vermiş bulunuyordu.

Kıbrıs, bereketli toprakları, ticarî önemi ve stratejik mevki itibarıyla Venedik korsanlarının üssü halinde bırakılmamalı ve behemahal ele geçirilmeliydi. Sultan kararını çoktan vermiş ve bu iş için hazırlıklara başlanılmasını istemişti. Ne var ki Vezir-i azam Sokullu Mehmet Paşa, Kıbrıs fethine girişmenin, hristiyan dünyasını birleştireceğinden bahisle bu karara karşı çıkmaktaydı. Bir takım haklı gerekçeleri olmakla beraber Sokullu'nun isteği reddedildi ve Kıbrıs'ın fethine karar verildi.

Sultan Selim seferin komutanlığı-

nı Lala Mustafa Paşaya vererek hareketini emretti. Ayrıca Piyale Paşa da donanma komutanı olarak Lala Mustafa Paşa'ya yardım edecekti.

Kıbrıs önlerine gelen serdar Lala Mustafa Paşa ellibir gün süren bir muhasaradan sonra 9 Eylül 1570 tarihinde Lefkoşe'yi ele geçirdi. Daha sonraki aylar içinde Kıbrıs'ın diğer şehir ve kaleleri de zaptedildi. 1571 yılı Ağustosunda ada tamamen Osmanlıların kontrolüne geçmiş oldu. Beylerbeyliğine Muzaffer Paşa tayin olunduktan sonra Anadolu'dan getirilen müslüman Türkler adaya yerleştirildi ve şehirlerin imarına başlandı.

Kıbrıs gibi mühim bir adanın Osmanlı yönetimine geçmesi Hristiyan dünyasında büyük bir üzüntüye sebep olmuş, hatta adanın muhasarası esnasında, Papanın önderliğinde yeni ve büyük bir haçlı donanması hazırlanmıştı. Komutanlığını İspanya kralının kardeşi Don Juan'ın yaptığı bu donanma Preveze sahili açıklarında, İnebahtı yahut Lepanto denilen bir kalenin eteklerinde Osmanlı donanması ile karşılaşmış ve yapılan kanlı bir savaştan sonra Osmanlı donanmasının hemen hemen tamamının yakılmasıyla büyük bir başarı elde etmiştir.

Bu İnebahtı mağlubiyeti, Osmanlıların ilk büyük mağlubiyeti sayılıyor ve haçlı dünyasında bayramla kutlanıyordu. Gerçekten Navarinde yüz-doksan Türk gemisi ya batmış, yahut düşmanın eline geçmiş bulunuyordu. 7 Ekim 1571 yılında vuku bulan bu

Sokullu Mehmed Paşa'nın şahsî işleri için kullandığı mühürü.

ağır yenilgi Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşayı derin bir üzüntü ve endişeye sevketmiştir. Zira Kılıç Ali Paşa, haçlıların bu sene olmasa bile gelecek senelerde adeta donanmasız kalan Osmanlı sahillerini vuracaklarını ve daha büyük mağlubiyetlerin söz konusu olabileceğini düşünüyordu. Bu sebeplerle hiç vakit geçirilmeden yeni bir donanma kurulması şarttı. Padişah İkinci Sultan Selim ve vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşa da Kı-

İç Ali Paşa'ya hak veriyor, bu işin bir an önce tamamlanmasını istiyorlardı. Şüphesiz ki kudretinin doruğundaki bir devlet için yeni bir donanma kurulması pek de zor sayılmazdı. Nitekim Sokullu Mehmet Paşa, endişe ve üzüntü içinde kıvranan kaptanı deryaya:

“— Paşa hazretleri!.. Bu devlet öyle bir devlettir ki murad edilirse, cümle donanmanın lengerlerini gümüşten, iplerini ibrişimden, yelkenlerini atlasan yapabilir. Sen hiç endişe etme ve ne gerekiyorsa hepsini ben-den iste...” demiştir.

Gerçekten Kılıç Ali Paşa, hemen gemilerin inşasına başlamış ve bütün Avrupanın korkunç bir şaşkınlıkla karşılayacağı yeni ve büyük Osmanlı donanmasını, beş ay gibi çok kısa bir süre sonra Akdeniz'e çıkarmıştır.

Bu arada İnebahtı mağlubiyeti sebebiyle Osmanlıların Venedikle bir sulh anlaşması yapabileceğini sanan Venedik elçisi Barbaro , Sokullu Mehmed Paşaya durumu arzettiğinde şu tarihi cevabı alarak susmak zorunda kalmıştır.

Vezir-i azam, Barbaro'ya:

“— İnebahtı mağlubetiyle cesaretinizin kırıldığını sanıyorsanız, aldanmış olursunuz. Sizin zayıflığınızla bizimki arasında fark vardır. Biz sizden bir krallık yer olan Kıbrıs'ı alarak kolunuzu kestik. Siz ise donanmamızı mağlup etmekle sakalımızı traş etmiş oldunuz. Kesilen kol yerine gelmez, lakin traş edilmiş sakal daha gür çıkar!” demiştir.

Bir kış mevsimi içinde dünyanın en büyük ve en güçlü donanmasını adeta yeniden inşa eden Osmanlılarla başa çıkılamayacağını anlayan Venedikliler artık sulha mecbur olmuşlar ve 1573 Nisanında, devlet-i aliyenin bütün isteklerini kabul ettikleri bir anlaşmaya imza koymuşlardır. Fransız tarihçisi Hammer bu anlaşma sebebiyle kanaatini şöyle ortaya koymaktadır:

“Antlaşmanın şartları göz önüne alınıncı: “İnebahtı savaşını Türklerin kazanmış olduğu sanılabilir...”

Tunus'un yeniden fethi

Kanuni Sultan Süleyman zamanında, Barbaros Hayrettin Paşa Tunus'u fethedip Osmanlı topraklarına katmıştı. Ne var ki daha sonraki yıllarda haclı donanmasının amirali ve İnebahtı'da Osmanlı donanmasını mağlup eden Don Juan, Venedikle yapılan anlaşmadan sonra Tunus'a saldırmış ve burasını ele geçirmişti. İkinci Sultan Selim, Tunus'un elden çıkmasına son derece sinirlenmiş ve vezirlerinden Sinan Paşa ile, Kaptanı derya Kılıç Ali Paşayı Tunus'a göndermiştir. Üç yüz kadar mevcudu bulunan Osmanlı donanması kısa bir süre sonra Tunus'a erişmiş ve kırkbin kişilik bir kuvvetle saldırıya geçip üç gün içinde Tunus'u yeniden fetretmiştir. (Ağustos 1575)

Yemen'in fethi

Öteden beri pek çok karışıklıklarla sahne olan Yemen'in de tamamen Osmanlı hakimiyetine geçmesi gerekiyordu. Böylece Mukaddes beldelelerin huzur ve sükunu da sağlanmış olacaktı. Bu iş için serdar Sinan Paşa Yemen'e gönderildi. Kudretli bir asker ve devlet adamı olan Sinan Paşa, bir çok mücadeleden sonra Yemenin bütün büyük şehirlerini birer birer ele geçirip, muhalif ve düşmanları sindirdikten sonra fethini tamamladı.

Daha sonra Mekke'ye gelen Sinan Paşa, o yıl hac vazifesini de ifa etmiş, Mekke-i Mükerrreme'de kendi adına bir çok hayrat yaptırmış, hatta meşhur bir müellife Arabistan seferinin tarihini yazdırarak şan ve şöhret içinde İstanbul'a dönmüş ve veraset rütbesine kavuşmuştur. Sinan Paşa'nın Mekke'de başlattığı önemli ve güzel bir iş de, otuz seçkin hafızın her gün birer cüz okuyarak, senenin 365 gününde 365 kere hatim indirmesini sağlamak olmuştur.

Süveyş'de bir kanal açma teşebbüsü

İkinci Sultan Selim devrinin en mühim olaylarından birisi de Süveyş, Don, Marmara ve Karadeniz'de birer kanal açma teşebbüsleridir. Daha çok vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşa'nın gayretleri ve teşvikleriyle girilen bu önemli işler, her ne kadar tamamlanamamışsa da, bıraktığı izler itibariyle asla unutulamaz.

Sokullu Mehmed Paşa, Süveyş'de bir kanal açılarak Akdeniz'le, Hind Okyanusunun birleştirilmesini ve böylece Osmanlı donanmasının Afrikayı dolaşmadan ve çok kısa bir sürede Hind Okyanusuna inmesini istiyordu. Bunun siyasi, askeri ve iktisadi bir çok sebep ve faydaları vardı.

Teşebbüsün en büyük gerekçesi, Hind denizi kıyılarındaki İslam topraklarının özellikle Portekiz gemilerinin şerrinden ve zulmünden kurtarılmasıydı. Gerçekten başta Portekizli korsanlar olmak üzere bir çok hırsıyan gemileri, Hind'in kıyılarına saldırıyor, müslüman ahaliyi öldürüyor ve daimi bir tehdit unsuru olarak bulunuyorlardı. Bunların sıkı bir şekilde takip edilmesi ve hak ettikleri cezaya çarptırılması gerekmektedir. Öyleyse Akdeniz'i Kızıldeniz yoluyla Hind okyanusuna bağlayan bir kanalın, Süveyş Kanalı'nın bir an önce açılması lazımdı. Ayrıca bu kanal marifetiyle Yemen, Hicaz ve Habeş vilayetleri de korunmuş olacak, özellikle Hacca gelmek istediği halde yollarda korsanlar tarafından soyulan müslümanların hakları korunmuş olacaktı. Şüphesiz ki böyle bir kanal Osmanlı'nın ticarî hayatında da yeni ufuklar açılmasını sağlayacak, gücüne güç katmış olacaktı.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi adlı eserinde konuyla ilgili olarak şöyle der:

"...Bu iş için mimar ve mühendisler gönderip acele Akdeniz ve Süveyşin aralarını ölçüp kanal açmak müm-

kün olup olmadığının ve kanalın uzunluk ve genişliğinin ne kadar olacağını ve kaç gemi gireceğinin bildirilmesi emrolunmuştur.

Cihan iktisadiyatında mühim değişiklikler yapacak olan bu büyük işin neden akamete uğradığı bilinmemektedir. Aynı tarihlerde Don ve Volga nehirlerinin birleştirilmesi için faaliyette geçmiş olan Sokullu'nun belki Don-Volga kanalını birinci plana almasıyla Süveyş işi tavsamış ve sonra da Don-Volga muvaffakiyetsizliğine düşmemek için terk olunmuştur veya henüz mâlumumuz olmayan başka bir sebep vardır."

Don-Volga kanalına teşebbüs

Sokullu Mehmed Paşa, bazı hatalarına rağmen dünya çapında bir devlet adamıdır. Şüphesiz ki, devrinde en yüce ve en büyük imparatorluğun başında bulunuyor ve adeta tek başına koca bir imparatorluğu idare ediyordu. Kazandığı sayısız başarılar arasında Karadeniz'i Hazar denizine bağlamak için Don ve Volga Nehirleri arasında bir kanal açma teşebbüsü unutulamaz. Büyük devlet adamı böylece Osmanlı imparatorluğunun güç ve kudretini artıracak, Rusların muhtemel saldırılarını önleyecek, o civardaki müslüman ahalinin muhafazasını sağlayacak ve nihayet daimi bir tehdit oluşturan İran'ı kısa kaç içine alacaktı. İşin ehemmiyetine inanıyor ve bu sebeple en güvendiği insanları bu konu ile ilgili görevlerin ba-

şına getiriyordu. Ne var ki Sokullu'nun çabaları bir fayda vermedi. Bunun en büyük sebeplerinden birisi Kırım Hanı Devletgiray'ın bu mühim teşebbüse destek olmaması, hatta engellemek için faaliyet göstermese idi. Zira Kırım Han'ı, Don-Volga kanalının açılmasıyla yarı bağımlı bulunduğu Osmanlıların şimdi tam bir hakimiyet isteyeceğinden korkuyordu.

Kanal işinin başarısızlıkla sonuçlanması ve yapılan çok büyük masrafin boşa gitmiş olması sebebiyle Sultan İkinci Selimin, vezir-i azamına kızdığı ve hatta "Bütün masrafı ve zayılatı sana ödetmelidir." dediği rivayet edilmiştir.

Sokullu Mehmed Paşanın bunlardan başka İznik gölü ile Sakarya Nehrini birleştirerek Marmarayı Karadenize bağlamak gibi yine mühim bir teşebbüsü daha olmuştur. Böylece açılacak kanaldan gemiler kolayca girecek ve özellikle donanma için lazım olan kerestenin ve İstanbulun ihtiyacı olan odunun nakli sağlanmış olacaktır.

Sokullu'nun bu düşüncesi de gerçekleşmemiş, Mimar Sinan'ın da bizat ilgilendiği bu büyük proje de özellikle Sultan Selimin oğlu Sultan III. Murad tarafından "lazım değildir" denilerek reddolunmuştur.

Sultan II. Selim'in Topkapı Sarayı'nda bulunan yağlıboya tablosu.

İkinci Sultan Selim'in vefatı

İkinci Sultan Selim'in sekiz yıl süren saltanatı boyunca devlet işleriyle çok yakından ilgilenmediğini ve fakat tamamen kayıtsız da kalmadığını biliyoruz. O daha çok vezir-i azamına güvenmiş ve kendi dünyasında yaşamasını bilmiştir. Cihanın en kudretli imparatorluğunu yönetirken zorluk çektiği söylenemez. Zira çevresindeki devlet adamları, sanatkar ve askerler de dünya çapında ehemmiyete sahiptiler

İkinci Selim bu muazzam ve gösterişli hayatından sonra henüz 51 yaşında iken İstanbul'da vefat etti. Ölümüne, sarayda yaptırdığı bir hamamı gezerken düşmüş ve böylece has-

ta olmuş olması sebep gösterilir. Gerçekten bu olaydan onbir gün sonra ahirete göçmüştür. (Aralık 1574 — Hicri: 18 Şaban 982)

Geride Murad, Mehmed, Süleyman, Mustafa, Cihangir ve Abdullah adlarında altı şehzade ve vezirleriyle evli üç kızı kalmıştır. Bunlardan Şehzade Murad, onikinci Osmanlı Sultanı olarak tahta çıkmıştır.

İkinci Selim'in İstanbul'da vefat eden ilk Osmanlı Padişahı olduğunu ve ordusunun başında hiç bir sefere çıkmadığını belirttikten sonra son olarak Fransız Tarihçisi Hammer'in söylediklerine nazar edebiliriz:

"Sultan Selim, Edirne'de Selimiye Camiinden başka Kanpınar Mahallesi'nde bir cami daha yaptırmıştır. Bu şehrin duvarlarını onarmış ve Navarin Limanına hakim bir kule yaptırmıştır. Mekke'de harap olmak tehlikesiyle yüz yüze olan su yollarını restore ettirmiştir. Kabe-i Muazzama ve Harim avlusunun üçyüzaltmış kubbe ile süslendirilmesini emretmiştir. Ölümünden az önce de Ayasofya Camii yakınlarında iki medrese ile, Ayasofyanın yıkılmasını önlemek üzere payandalar ve iki minare inşasını başlatmıştır."

Babası: İkinci Selim

Annesi: Nûr-Bânû Sultan

Doğum Tarihi: 4 Temmuz 1546

Vefat Tarihi: 16 Ocak 1595

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Ayasofya Camii)

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 19.902.191 km²

III.Sultan Murad'ın
bir minyatürü

III.Murad'ın Saltanatının İlk Yılları

Ikinci Sultan Selim Han'ın sekiz yıl süren saltanatından sonra 1574 yılının Aralık ayında vefatı üzerine, vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşa, Manisa valiliğinde bulunan Üçüncü Murad'a haber göndererek, onu İstanbul'a çağır-
dı. Padişahın vefatını bildiren haberci sekiz sene önce, Kanununin ölüm haberini, İkinci Selim'e bildiren kimseydi ve tekrar benzer bir görevi yapıyordu. Hizmetinin karşılığı olarak Hasan Çavuş adındaki bu haberci Çavuşbaşılık görevine getirilmiştir.

Üçüncü Murad, haberi alır almaz yakın adamlarıyla beraber İstanbul'a geldi ve henüz 29 yaşında iken Osmanlı İmparatorluğuna padişah oldu. En büyük korkusu vezir-i azam So-

kullu Mehmed Paşa'nın kardeşlerinden birini kendisine tercih edebileceği düşüncesi idi ve bu sebeple sonradan çok pişman olacağı bir harekette bulunup, İstanbul'a gelince vezir-i azamın elini öpmek istedi. Tabii olarak Sokullu buna mücadele etmeyip, Sultanın eteklerini öpüp, bağlılığını bildirdi.

Üçüncü Murad tahta çıktıktan sonra hemen beş kardeşinin öldürülmesini emretti. Böylece bir kere daha "Nizam-ı alem" adına masum insanların kanları akıtılmış oldu. Sultan, babasının ve kardeşlerinin cenaze merasimleri ile yakından ilgilendikten ve onların defnini tamamladıktan sonra tebrikleri kabul etmeye başladı. Bu arada cülus bahşisi olarak yenilçeri-

lere ve ilmiye sınıfına o güne kadar görülmemiş çoklukta paralar dağıtıldı. İsmail Hami Danişmend Kronolojisi'nde konuyla ilgili olarak şu bilgileri vermiştir

“Üçüncü Murad'ın cülus merasiminde defterlerinin tanzimini emrettiği bu muazzam bahşışın onar bin altınlık yüzön kese tuttuğu, yani toplam olarak bir milyon yüz bin altın dağıttığı rivayet edilir... Her sefer olduğu gibi arslan payı Yenicheri ocağına aid olduğu için, o zamanki mevcudu 13599 kişi gösterilen ocağın her neferine elli altın verilmiş ve bu suretle yalnız bunlara 679.950 altın dağıtılmış demektir.”

Yukarıdaki açıklama, imparatorluğun gücünü ve zenginliğini göstermesi bakımından önemlidir. Gerçekten İkinci Selim zamanında da sınırları genişlemiş olan ve hala yükselme döneminde bulunan Osmanlı Devleti, gücünün doruklarındadır. 29 yaşındaki genç padişah işte böyle bir devletin başına geçmiştir. Onun 20 yıl sürecek olan saltanatı boyunca da imparatorluğun sınırları genişlemeye devam etmiş, ne var ki devlet bünyesine musallat olmaya başlayan bir çok mikrop da büyüyüp gelişmesini sürdürmüştür.

Üçüncü Murad tahta çıktığında, Sokullu Mehmed Paşa'nın devlet üzerindeki etkisini azaltmak ve hatta mümkünse onu görevinden alma düşüncesi idi. Bunun için kendine göre bir çok sebepler mevcuttu. Öncelikle vezir-i azamın imparatorluk

üzerinde kırılması zor bir hakimiyet kurduğu, en önemli görevlerde kendi adamlarının bulunduğu ve sonsuz bir ihtiras içinde olduğu bir gerçektir. Hakikaten Sokullu Mehmed Paşa Kanunî'nin son vezir-i azamı, İkinci Selim döneminin tek yetkilisi ve nihayet Üçüncü Murad'ında ilk vezir-i azamı idi ve uzun yıllar bu görevi yaptığından imparatorluğun sahibi gibi görünüyordu. Nitekim İkinci Selim tahta çıktığında da onun adamlarını çeşitli bahanelerle tesirsiz hale getirmiş ve yine en önemli görevlere kendisinin inanıp güvendiği kimseleri ve akrabalarını tayin etmişti. Sultan Üçüncü Murad ve yakınları bütün bu sebepler yüzünden Sokullu'yu bertaraf etmenin yollarını arayacaklardı.

Devlet, her ne kadar gücünün doruklarında ise de, özellikle siyasi buhran başlamıştı. Saray, akıl almaz entrikalar, rüşvet, kadınların hakimiyeti ve çeşitli yolsuzluklarla kaynıyordu.

Artık hükümet işlerine müdahaleler çoğalmış, Sokullu Mehmed Paşa da rahatça görev yapamaz hale gelmişti. Sultan zayıf karakteri ve kadınlara olan düşkünlüğü sebebiyle, vezir-i azamının yetkilerine müdahale ediyor, yapması gerekmeyen bir çok işi yapmaya çalışıyor ve hatta rüşvet alıyordu.

Tarihi kaynaklar Osmanlı padişahları içinde rüşvet alan ilk padişahın üçüncü Murad olduğunu bildiriyorlar. Ne derece doğru olduğu bilinmeyen bir rivayete göre, devletin ileri gelen görevlilerinden biri olan ve İsfendiyar

oğulları sülalesine mensup olduğu için kendisine Kızıl Ahmedli denilen Şemsi Paşa, padişahlığının ilk günlerinde Üçüncü Murad'a rüşvet vermiş ve hatta bununla övünmüştür. Onun, bu rüşvet işi sebebiyle şöyle dediği rivayet edilir:

"Bugün Kızıl Ahmedli'nin intikamını Al-i Osman'dan aldım: Onlar bizim ocağımızı yıktıkları gibi, ben dahi onların ocağını söndürecek bir iş yaptım. Padişahı rüşvete dadandırıdım ve hatta kırk bin altın büyük bir lokma idi, yutturdum. Bundan sonra bunlar rüşvet almaktan vazgeçemezler ve rüşvet sebebiyle de devletleri sebat bulmaz."

İ.Hami Danişmend şöyle diyor: Üçüncü Murad devri işte böyle başlamıştır: Devlet bünyesi, Kanunî devrinde en yüksek mertebesine varan şevket ve kudretiyle istila kabiliyetini henüz muhafaza etmekle beraber, pek uzak olmayan bir gerileme devrinin acıklı alametleri artık gözle görülecek kadar belirmeye başlamış demektir."

Kadınlar saltanatı

Kadınların Osmanlı devleti üzerinde etkili olmaya başlaması her ne kadar Kanunî Sultan Süleyman zamanında ortaya çıkmışsa da, özellikle Üçüncü Murad devrinde iyice hız kazanmıştır. Bu konuda başrolü oynayanlar sultanın annesi Nurbanu Sultan, kahya kadın Canfeda, padişahın kızkardeşi ve Sokullu'nun hanımı İsmihan Sultan ve özellikle bir Vene-

dik ailesine mensup olan ve üçüncü Murad'ın hanımı olan Safiye Sultan'dır. Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan da hâlâ hayattadır ve tesirleri devam etmektedir.

Valide Sultan adıyla şöhret bulmuş olan Nurbanu, İkinci Selim'in hanımı ve üçüncü Murad'ın annesidir. Kendisi bir Yahudi dönmesiydi ve bu sebeple Osmanlı sarayına Yahudi nüfuzunun girmesi sağlandı. Nurbanu, padişahın hanımı Safiye Sultan'ın amansız rakibi olarak çalıştı ve bu mücadelede kızı İsmihan Sultan'la beraber Sokullu Mehmet Paşa'nın yanında yer aldı. 1583 tarihinde vefat ederken de yerine kahya kadın Canfeda'yı bıraktı.

Üçüncü Murad'ın sevgili hanımı Safiye ise Venedik'in Bafo ailesine mensup ve Sultanın üzerinde derin tesiri olan bir dönme idi. Üçüncü Murad'dan sonra padişah olan Şehzade Mehmed, onun oğludur.

Bu kadınlar ve daha birçokları pek çok entrikalarla devletin çöküşünü hızlandırdılar. Üçüncü Murad bazen annesi Nurbanu ve çevresindekilerin, bazen de hanımı Safiye Sultan'ın etkisinde kalarak bir çok yanlış kararlar almıştır.

Padişahın kadınlara olan düşkünlüğü ise iptila derecesinde olduğu ve sarayına bir çok cariyenin girdirildiği, bu sebeple onun 130 kadar çocuğu olduğu nakledilmektedir. Hatta ölümüne sebep olarak gösterilen hastalık da, kadın düşkünlüğü sebebiyle meydana çıkan "mesane" ra-

hatsızlığıdır.

Bütün bunlara rağmen üçüncü Murad'ın Osmanlı tarihi içindeki yeri unutulmaz. Zira devlet onun zamanında genişlemeye devam etmiş, Lehistan krallığı Osmanlı hakimiyeti al-

tına alınmış, Fas Sultanlığı Türk himaye ve hakimiyetine girmiş, Hazar Denizinde hakimiyet kurularak yeni bir Hazar Donanması ve kaptanlığı tesis edilmiş ve nihayet İran Azerbeycanı fethedilerek büyük zaferler kazanılmıştır.

Tarihler, bütün eski Osmanlı padişahları gibi Üçüncü Murad'ın da kültür sahibi, zeki ve edip bir insan olduğunu bildirmektedirler. O, tasavvufa dair "Fütühad-ı Siyam" adlı bir eser telif etmiş, Muradî mahlasıyla zarif şiirler yazmış ve nihayet 49 yaşında iken 1595 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Payitahtta vefat eden ikinci Osmanlı padişahı odur. Kendisinden sonra yerine oğlu Üçüncü Mehmed padişah olmuştur.

Üçüncü Murad devrinde Osmanlı Devleti'nin genel manzarası

Bu bölümde konuyla ilgili olarak Fransız Tarihçisi Hammer'in "Osmanlı Tarihi" adlı önemli eserinden bir nakilde bulunmak yerinde olacaktır. Hammer, "İmparatorluk İllerinin Genişlemesi ve Bölünümü" başlığı altında şu bilgileri veriyor.

"Sultan Üçüncü Murad zamanında özellikle Asya'da Osmanlı sınırları çok genişlemiştir. Gürcüstan, Derbent, Şirvan, Karabağ ve Azerbeycan'ın bir kısmı Sinan, Osman ve Ferhad Paşaların himmetiyle fethe edilmiştir. Üçüncü Sultan Murad çağında Osmanlı illeri daha düzenli bir organizasyona kavuşmuşlardır. Sultan Murad'ın vafatında devlet kırk vilayet ile vergi verir dört memleketi içine alıyordu. Bu kırk vilayetin sekizi Rumeli'de, dördü Afrika'da ve yirmisekizi de Asya'da idi. Avrupadakiler: Macaristan, Tameşvar, Bosna, Semendere, Rumeli, Kefe ve Akdeniz

Adaları idiler. Afrikadakiler: Mısır, Cezayir, Tunus ve Trablus'dan ibaretti. Asyadakilere gelince de bunlar şöyle sıralanabilir. Anadolu, Karaman, Maraş, Adana, Kibris, Halep, Sayda, Şam, Sivas, Trabzon, Çıldır, Gürcistan, Dağıstan, Sirvan, Kars, Van, Erzurum, Şehrizar, Bafra, Bağdat, Rakka, Musul, Diyarbakır, Cidde, San'a, Zebid ve Mekke.

Vergi veren dört memleket ise: Transilvanya, Moldavya, Eflak ve Raguz idi.

Böylece Atlas Okyanusundan Kafkas Dağlarına ve Habeşistan sınırlarından Tuna Nehri kıyılarına kadar uzanan yirmi eski memleketi içine alan Osmanlı İmparatorluğu kırk vilayete ayrılmış ve düzenli bir idare sistemine kavuşmuş bulunuyordu."

Sultan Üçüncü Murad devrinin önemli olayları

1- Vad'is-Sebil Zaferi: 1578 yılında Fas'da meydana gelen bu büyük muharebede Osmanlı Ordusuna komuta eden Ramazan Paşa, Fas'ın yerlilerine yardım için gelen Portekiz Kralı Don Sebastiyân'ın onbin süvari, altmışbin piyade ve üçyüzaltmış topla takviye edilen büyük haclı ordusunu perişan etti. Portekizliler Vad'is-Seyl'de yirmibinden fazla ölü verdiler. Ayrıca Portekiz Kralı ve yardımına geldiği eski Fas Kralı Mehmet Mûtevekil'de savaş alanında yok edildi.

Yaşının çok ilerlemiş olmasına ve

ağır hasta olarak sedye ile savaş meydanına getirilmesine rağmen Ramazan Paşa, muharebeyi maharetle idare etmiş ve bugün bile yerli ahlinin daima bahsettiği, büyük zaferi kazanmıştır. Ne varki, Ramazan Paşa da zaferden sonra Vad'is-Seyl'de vefat etmiş, böylece bu savaş hem mağlup olan iki komutanın, hem de galip olan Osmanlı paşasının ölümüyle neticelenmiştir. Osmanlı hükümeti Vad'is-Seyl zaferinden sonra Fas'ın yönetimini Abdülmelik, onun ölümünden sonra da oğlu Mevlay Ahmed el Mansur'a bıraktı. Mevlay Ahmed hediyeler ve heyetler göndererek Üçüncü Murad'a olan bağlılığını arzetti.

2- Çıldır Muharebesi ve Gürcistanın Fethi:

Osmanlılar ötedenberi İran hükümeti ile anlaşamamazlık içinde olmuştur. Nitekim Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran'da kazandığı zaferden sonra da İran kendini toparlamış ve eskiden olduğu gibi her fırsatta düşmanca davranışlarını sürdürmüştür.

Şah Tahmasb'ın ölümünden sonra, İran ve Osmanlı arasındaki sulh andlaşması bozulunca, padişah vezirlerine İran içi ile ilgilenmelerini emretti. Bunun üzerine oniki yıl kadar süren harpler başladı. Sokullu Mehmed Paşanın muhalefetine rağmen Lala Mustafa Paşa ve Sinan Paşa serdar olarak görevlendirildiler. Bunlar bir çok başarılar kazanarak İran içlerine sokuldular. Özellikle Lala

Mustafa Paşa ile İran serdari Tokmak Han'ın ordularının Çıldır'daki kanlı çarpışması Osmanlıların galibiyeti ile son bulunca Gürcistanın Osmanlı hakimiyetine geçmesi sağlanmış oldu. Daha sonra Tiflis ve Şirvan ele geçirilerek Osmanlı eyaleti haline sokuldu. Gösterdiği gayret ve başarılarından dolayı Sinan Paşa vezir-i azamlığa getirildi. Tabii bu hadise Sokullu'nun öldürülmesinden sonra vuku bulmuştur.

3- Sokullu Mehmed Paşanın Öldürülmesi:

Osmanlı tarihinde isminden en çok bahsedilen Vezir-i azam Sokullu Mehmed Paşadır. Aslen Bosna devşirmesi olan Sokullu, İstanbul'da yetişmiş, iyi bir tahsil ve terbiye gördükten sonra kısa sürede yükselip vezir-i azamlığa erişmiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın çok sevip takdir ettiği ve vezir-i azamlığa getirdiği Sokullu, onun ölümünden sonra da görevinde kalmış, İkinci Sultan Selimin sekiz yıl süren saltanatı boyunca devleti adeta tek başına yönetmiştir.

Üçüncü Murad'ın tahta çıktığında da vezir-i azam olarak görev yapan Sokullu'nun etkinliği bu dönemden sonra azalmaya başlamıştır. Bilhasna Üçüncü Murad'ın yakınları ve hanımı Safiye Sultan, vezir-i azama cephe almışlardı. Nitekim üçüncü Murad da her fırsatta Onun işlerine müdahale ederek, yakınlarını ve akrabalarını görevden alarak hatta Bosna Beylerbeğisi olan yeğeni Musta-

Kanuni, II. Selim ve III. Murad dönemlerinde çok uzun bir süre Osmanlı Devleti'nin vezir-i azamlığını yapmış olan Sokullu Mehmed Paşa kendisinden sadaka istemeye gelen deli bir Boşnak tarafından hançerlenerek öldürüldü.

fa Paşayı idam ettirerek Sokullu Mehmed Paşa'yı yıpratmaya çalıştı. Bütün bunlara rağmen, belki de iktidar hırsı sebebiyle vezir-i azam görevinden ayrılmadı.

Nihayet 30 Eylül 1579 tarihinde akşama doğru, kendisinden sadaka istemeye gelen deli bir Boşnak tarafın-

dan ve diğer vezirlerin yanında, hançerlenerek şehid edildi. Katil yakalanıp öldürüldü.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı "Sokullu'nun öldürülmesinin hasımları tarafından tertip edilmiş olduğu ve bunun için her zaman vezir-i azamdan para almaya gelen meczubun bu işte

kullanıldığı söyleniyor.” demektedir. Ayrıca: “Sokullu’nun ölümü umumî bir tesir yaptı; kendisinden sonraki boşluk devletin geleceği için fena neticeler verdi” demektedir.

İsmail Hami Danişmend ’de Osmanlı Tarihi Kronolojisinde Sokullu’nun önemli bir devlet adamı sayıldığını, ancak bir çok hatalarının ve yanlışlarının bulunduğunu bu sebeplerle de övgüye değer bir kimse olmadığını açıklamaktadır. Kronoloji’deki şu ifadeler bunu gösteriyor:

Sokullu’nun siyasî şahsiyeti askeri şahsiyetinden daha parlak değil, belki daha sönüktür ve hatta şahsi ihtirâsâtını devletin en hayati menfaatlerinden bile üstün tuttuğu için çok fecidir: Meselâ Akdeniz hâkimiyeti ve hatta anavatanın emniyeti bakımından zaruri bir hareket olan Kıbrıs seferiyle hudut boylarındaki ahâlîyi telâşa düşürecek bir şekle giren şimal ve şark tehlikelerine rağmen Kafkas Seferine muhalefeti, bu seferlere taraftar olduğu için serdar olan Lala Mustafa Paşa’yı çekememesinden: Fakat Sokullu’nun en feci hareketi, büyük denizciler dururken birtakım kara askerlerinin eline verdiği donanmaya taarruz emri vererek müdhiş bir bozguna sebep olmak suretiyle devletin Akdeniz hâkimiyetini tehlikeye atmasıdır; Sokullu’nun bu hareketi, ikinci vezir Pertev Paşa’yı muvaffakiyetsizliğe uğratarak mahvetmek hırsıyla izah edilir: Don ve Volga nehirleri arasında bir kanal açarak Karadeniz’le Hazar denizini birleştirmek için girişilen Ejderhan se-

feri bâzı menbâlarda Sokullu’nun dâhiyâne bir projesi gibi gösterilirse de, bu meşhur proje onun değildir: Kanunî devrindenberi tasarlanan ve hattâ bâzı resmi muhâberelerde bile bahsi geçen bu büyük fikir o zaman-ki efkâr-ı umumiyyede yıllardan beri yer tutmuş umumi ve milli bir fikirdir; Sokullu’nun bu işteki yegâne rolü de, o kadar muazzam bir projenin tatbikine memur olan ordunun kumandasını bir defterdara bırakarak feci bir muvaffakiyetsizliğe sebep olmasından ibarettir ve hattı bundan dolayı İkinci Selim’in takdirine uğramış ve Kâtib-Çelebi tarafından da şidetle tenkid edilmiştir.

“Münşeat” sâhibi Feridun Bey gibi kendi adamı veyahut Peçevi gibi ana tarafından akrabâsı oldukları için onu göklere çıkaran ve bunlara mukabil Gelibolulu-Ali gibi Lala Mustafa Paşa’nın adamı olduğu için onun aleyhinde bulunan müelliflerin hissiyâta kapılarak söyledikleri sözler bir tarafa bırakılmak şartıyla, sırf kendi icrââtına göre tetkik ve muhâkeme edildiği takdirde, Sokullu Mehmet Paşa tarihin huzurunda işte bu saydığımız şeyleri yapmış bir adam vaziyetinde kalır: Her halde bu vaziyette bir vezirin ileriye görüp ona göre tedbirler alarak memleketin selâmetini temin etmiş büyük bir devlet adamı sayılması kabil değildir.

Sokullu’nun en bâriz hususiyeti, hiç bir suretle teskin edemediği sonsuz ihtirâsıdır: Lala-Mustafa Paşa’yı çekemediği için Kıbrıs ve Kafkas se-

ferleri gibi en zarurî teşebbüslere mahâfemetmiş, Pertev Paşa'yı mahvetmek için donanmayı tehlikeye atmakta tereddüt etmemiş, Kanunî'nin ölümünden itibaren ve Yeniçeri ocağına istinâden padişahlara bile tahakküm ederek bütün devleti kendi eline almaktan başka bir şey düşünmemiş, bunların maiyyetinde Anadolu'dan gelen Türkleri istihfâf edip ezmiş veyahut İstanbul'dan koğmuş ve bütün memlekette bir akrabâ ve taraf-tar şebekesi kurmuştur.

Aynı konuyla ilgili olarak Hammer'in kanaati ise şöyledir:

“Harim-i Hümayun'da eğitim görmüş olan Sokullu Mehmed Paşa, vezir-i âzamîliğinde daima gösteregeldiği ilim ve edebiyat zevkini orada kazanmıştır. Sultan İkinci Selim zamanında yazılan eserlerin en çok dikkate değerli olanları onun adına ithaf olunmuştur. Ayrıca Sokullu, Osmanlı ülkesinin bir çok şehirlerindeki inşaatı ile de adını ebidileştirmiştir: Bunlar arasında belli başlıları İstanbul'dan Edirne'ye giden yolda Burgaz kasabasında ve Klıkya şehirlerinden istihkâmlarını onarmış olduğu Payas yakınındaki cami, medrese ve imaretler ile Mekke'deki hayır fondasyonları ve İstanbul'da Eyüpdeki türbesidir. Osmanlıların en büyük vezir-i âzamı olup üç padişah zamanında öndört yıllık sürece devletin en büyük görevi başında bulunan Siget fâtihi Sokullu Mehmed Paşa böylece bir kaatil eliyle hayata veda etmiştir. Ölümünden hemen hemen elli yıl önce

saray hademeliğinden mabeyncilik (kapıcı başılık) niteliği ile çıkararak bir biri ardı sıra kaptan paşa, Rumeli beylerbeyi ve en sonunda da vezir-i âzam olmuştur. Bu büyük insan, Kanunî Sultan Süleyman'ın tam güvenine kavuşmuş, Sultan İkinci Selim zamanında sınırsız bir iktidara sahip bulunduktan sonra, Sultan Üçüncü Murad çağında da nüfuzunun gittikçe yıkıldığını görmüştür. Osmanlı Devletini, İkinci Selim'in sultanlık süresi boyunca, hatta Üçüncü Murad'ın tahta çıkışından başlayarak onun idaresinde geçen beş yıl zarfında en yüksek kudrette tutan, Sokullu'nun gücü, Sokullu'nun hâkimane davranışdır.

4- Şehzade Mehmed'in Sünnet Düşünü:

Bu hadisenin, Üçüncü Murad Devrinin önemli olaylarından sayılmasına sebep, merasimin Osmanlı kudret ve zenginliğini son bir kez daha dünyanın gözleri önüne sermiş olmasıdır. Gerçekten 57 gün süren bu muhteşem sünnet düşünü, yıllarca ve hatta asırlarca hatırlanmıştır. Üçüncü Murad'ın veliahd şehzadesi ve Safiye Sultan'ın sevgili oğlu Şehzade Mehmed, İstanbul'da sünnet edileceği zaman, dünyanın dört bir yanına elçiler ve davetçiler gönderildi. Merasimden bir yıl önce yollara dökülen haberciler, sınırları milyonlarca kilometreyi bulan Osmanlı topraklarında ve dış ülkelerde ileri gelen herkesi İstanbul'a davet ettiler. Onlar da hem padişaha yaranmak, hem

“Surname” isimli eserde bulunan ve Sultan III.Murad’ı askerleri arasında gösteren nefis bir minyatür.

başkalarından aşağı kalmamak üzere sayısız hediyeler getirdiler, yahut gönderdiler.

1582 yılının 29 Mayıs’ında başlayıp 24 Temmuz’una kadar devam eden bu düğün sırasında, gelecekte onüçüncü Osmanlı padişahı olarak tahta çıkacak olan Şehzade Mehmed 16 yaşında bulunuyordu. Şehzadeyi dördüncü vezir Cerrah Mehmet Paşa sünnet etti. Paşa’ya onbin altınla, som altından bir ibrik ve leğen hediye edildi. Ayrıca Safiye Sultan da cerraha üçbin altın, bir çok hilaf ve ku-

maşlar gönderdi.

Sokullu Mehmed Paşa başta olmak üzere diğer vezirler ve yabancı ülke kralları ve ilgilileri Şehzadeyi armağanlara boğdular.

Binbir gece masallarında bile görülemeyecek olan düğün şairlere, ediplere ve ressamlara konu oldu.

Bu merasimin üzerinde düşünülmesi gereken ikinci bir yönü daha vardır ve şüphesiz ki üzücüdür.

Sadece gösteriş yapmak ve sadece oyun ve eğlencelerle vakit geçir-

mek için devlet ve millet hazinesinin çar çur edilmesi, şahsı için sadeliği tercih etmesi gereken devlet adamlarının lüks ve israfa boğulması ve nihayet bütün bir milletin buna ortak edilmek istenmesi ne derece doğrudur? O Osmanlı ki, kuruluşu itibarıyla yüce ideallerin, inanç ve düşüncelerin üzerine oturmuştur. Allah yolunda cihat'dan ve malı Allah yolunda harcamaktan başka bir şey düşünmeyen kahramanların omuzlarında yükselmiştir. Cihana söz geçiriyor olmasının asıl sebebi samimiyet ve inancı, azmi ve gayreti, iman ve cihadıdır. Bu tür merasim ve şenlikler devam ettiği sürece, devlet adamları kadınların istek ve arzularına boyun eğdikleri ve zevkü sefaya daldıkları sürece, devletin yıkılması mukadderdir. Nitekim artık gerileme ve çöküş başlamıştır ve Şehzade Mehmed'in sünnet merasimi bunun en bariz göstergesi olarak hafızalara yerleşecektir.

5- Onikinci Osmanlı padişahı Sultan Üçüncü Murad, daha önce de ifade edildiği gibi 20 yıl süren bir saltanattan sonra İstanbul'da vefat etti. Geride 19 erkek çocuğu ve 27 kızı kalmıştı. Hayatının son yıllarında devletin bir çok işi birbirine karışmış hemen her yıl değiştirilen vezir-i azamlar yönetimde başarılı olamamış ve bunun neticesi Sultan Murad'da üzüntülü günler geçirmiştir. Ölümü, Manisa valisi olan büyük oğlu Şehzade Mehmed'in İstanbul'a gelişine kadar onbir gün gizli tutulmuştur.

Hammer, Sultan Murad'ın, onbir defa sadr-ı azam, yedi defa Şeyhulislam değiştirdiğini, fikirlerindeki karsarsızlığın harem kadınlarının onun üzerindeki etkisinden doğmuş olacağını, padişahın zevke, tasavvufa, şiire eğilimli bir insan olduğunu, etrafında remilciler, müneccimler, şeyhler ve şairleri dolaştığını bildirmektedir. Hammer, ayrıca Sultan Murad çağının şöhretli anıtlarından bahsederken de şunları açıklamaktadır:

"Sultan Üçüncü Murad henüz vefat etmeden Manisa'da bir cami ve bir medrese yaptırmış, tahta çıktıktan sonra da bunlara bir imaret ile bir hastane katmıştır. Harem-i Mekke'nin duvarlarını mermer sütunlarla sağlamlaştırmıştır. Burada başka onarmalar da onun zamanında yapılmıştır. Kanuni'nin süt kardeşi Yahya Efendi'nin Beşiktaş'taki türbesine bir kubbe yaptıran da odur."

Babası: Üçüncü Murad
Annesi: Safiye Sultan
Doğum Tarihi: 26 Mayıs 1566
Vefat Tarihi: 21 Aralık 1603
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Ayasofya Camii)

*Sultan III. Mehmed'in
Topkapı'da bulunan
tahlosu*

III. Mehmed'in Tahta Çıkışı

Üçüncü Sultan Mehmed, babası Sultan Murad'ın Saruhan valisi olarak görev yaptığı yıllarda, 1566 senesinde Manisa'da doğmuştur. Kuvvetli bir tahsili ve terbiye ile yetişmiş, 16 yaşında iken muhteşem bir sünnet düğününden sonra, Manisa valisi olarak görevlendirilmiş ve yirmisekiz yaşında, babasının vefatı üzerine Osmanlı tahtına oturmuştur.

Venedikli Safiye Sultanın oğlu olan Üçüncü Mehmed, Sultan Murad'ın en büyük çocuğu idi ve babasının vefatında 19 erkek, 27 kız kardeşi hayatta bulunuyordu.

Osmanlı tarihinde, kadınlar saltanatının baş simalarından biri olarak

gösterilen meşhur Safiye Sultan, kocasının ölümü üzerine, gereken tedbirleri alarak, vefat haberini maharetle gizledi. Padişahın öldüğünü Safiye Sultandan ve bir kaç yakınından başka kimse bilmiyordu. Çünkü Üçüncü Mehmed'in Manisa'dan gelip tahta oturması için belli bir süreye ihtiyaç vardı ve bu çok önemli bir durumdu.

Safiye Sultan güvenilir adamlarından birini gizlice Manisa'ya gönderdi. Haberci Şahzade Mehmed'e durumu arz edip, annesinin gönderdiği "gümüş tası" da gösterdikten sonra Üçüncü Mehmed, yakınları ile beraber İstanbul'a yöneldi. Mütereddit ve hassas bir insan olduğu için önce bu

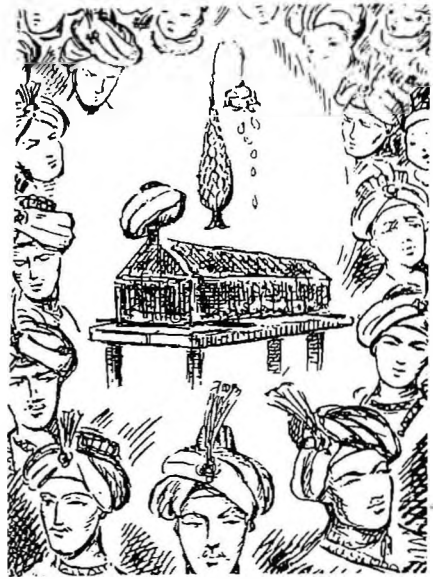
ölüm haberine inanmak istememiş fakat, Safiye Sultan'ın gümüş tasını görünce tatmin olmuştu. Bu gümüş tasın şöyle bir hikayesi vardı.

Safiye Sultan, bir defasında oğlunu karşısına alarak, çevrilebilecek entrikalardan bahsetmiş, yanlış adımlar atmaması için onu uyarmış ve kendisine gümüş bir tas gösterek: "Oğlum, demişti. Bu tası görmeyince, benim ağızımdan da gelmiş olsa babanın ölüm haberine inanma, Manisa'dan çıkmayıp uyanık dur."

Üçüncü Mehmed kış gününün bütün sıkıntılarına katlanarak İstanbul'a geldi. Bir öğle vakti Sarayburnuna çıkarak tahta oturdu. İşte ancak o zaman saray erkanı ve halk Üçüncü Sultan Murad'ın vefat edip yerine oğlunun padişah olduğunu öğrendiler. Cülus topları atıldı ve yeni hükümdar tebrik edildi.

Şahzadeliğinde valilik görevi yapmış olan son padişah Üçüncü Mehmed, hemen babasının cenazesi ile ilgilenerek defninde hazır bulundu. Ertesi gün de, "nizam-ı alem" adına Osmanlı tarihinin en kanlı olaylarından birine bulaşarak hayatta bulunan 19 erkek kardeşini ve diğer kız kardeşlerini öldürttü. Saray ve bütün bir ülke yasa boğuldu. Reşat Ekrem Koçu, her fırsatta kötülediği Üçüncü Mehmed'in bu hareketi sebebiyle şöyle demektedir:

"Venedikli anasının her emrine da-
ima boyun eğecek olan Üçüncü Sultan Mehmet bütün erkek kardeşlerini saraydaki dilsizlere boğdurtmuş-

tu.. O hazin kış gününde saraydan turna katarı gibi çıkan Şehzade tabutlarını gören İstanbul halkı yeni padişah ile anasına can ve yürekten lanet etti. Şehzadeler babalarının ayak ucuna gömüldüler."

Üçüncü Sultan Mehmed'in, kardeşlerinin katlinden dolayı büyük bir üzüntü duyduğu muhakkaktır. Nitekim bu olaydan sonra İstanbul camilerinde babasının ve şahzadelerin ruhları için 85.000 Hatim indirmiş ve dualar yapılmasını sağlamıştır.

Yeni padişah, cihanın en büyük imparatoru olarak, devletin başına oturduğunda kendisini binbir türlü entrika, oyun ve siyasî çekişmenin kucağında bulmuştur. Gerçekten Üçüncü Murad devrinde alevlenmeye başlayan iç çekişmeler, iktidar kavgaları, rüşvet ve yolsuzluklar ve

nihayet kadınlar saltanatı bu dönemde bacayı saracak bir hal almıştı. Özellikle, sultanın annesi Safiye devletin en yetkilisi gibi her dediğini yaptırıyor, hatta arzularına uyularak vezir-i azamlar bile değiştiriliyordu. Üçüncü Mehmed, zaten yaradılış itibarıyla zayıf karakterli, saf, her söze inanan, mütereddit ve yavaş bir insandı. Osmanlı tarihleri onun için "Halim, kerim, selim, edip" gibi sıfatlar kullanırken, belki de mecazi olarak bunları anlatmak istemişlerdir.

İ. Hami Danişmend Üçüncü Sultan Mehmed'in, ibadetlerine çok düşkün bir insan olduğunu, beş vakit namazını cemaatle kıldığını bildirerek şunları kaydediyor: Hz. Peygamberin ulu adı anıldıkça ayağa kalkacak kadar dindardı. Diğer bir hususiyeti ise her türlü tesvirata kolayca inanacak kadar saf yürekli olmasıdır. Bütün eski Osmanlı Şehzadeleri gibi zamanının büyük alimleriyle şairlerinden çok kuvvetli bir tahsil ve terbiye gördüğü ve bilhassa edebî kültürünün genişliği muhakkaktır. Şiirde Adli mahlasını kullanmıştır... Buna rağmen idare ve askerlik sahalarında Kanuniye kadar devam eden ilk büyük Osmanlı padişahlarıyla ölçüşebilecek bir şahsiyet değildir."

İ. Hakkı Uzunçarşılı ise O'nun hakkında şu tesbitleri yapıyor:

"Olayların tetkiki, bu hükümdarın çok terbiyeli, halim, vakarlı, sakin ve aynı zamanda vehimli ve işlerinde mütereddit olduğunu gösteriyor. Cefakâr işyanları ve İran vasiyeti sebebiyle

üzüntüsünden çok defa yemek ve içmekten kesilmiş. Ölümünde bu teessürün ve hem de büyük oğlu Şehzade Mahmud'un ölümünden mütevelli vicdan azabının tesiri vardır. Genç, yani otuzsekiz yaşında iken vefat etmiştir."

Eğri Seferi ve Haçova Meydan Muharebesi

Üçüncü Sultan Mehmed devrinin en önemli olayı şüphesiz ki, padişahın da bizzat katıldığı ve hristiyan dünyasına karşı Hacova'da kazanılan muhteşem zaferdir.

Kardeşlerinin kanına girmiş olması sebebiyle halkın ve askerlerin lanetine uğrayan padişah, bu sefer ve galibiyetle, adına sürülen lekeyi biraz olsun kazımıştır.

O, tahta çıktığı sırada, Avrupa bir çitit kazanı gibi kaynıyor, hristiyanların sınır boylarındaki Osmanlı kalelerine saldırdığı, müslüman ahaliyi hunharca katlettiği haberleri geliyordu. Gerçekten başta Almanlar olmak üzere bir çok haçlı devleti fırsat buldukça birleşerek saldırıya geçiyor ve sınır boylarında katliamlara girişiyorlardı.

Padişah bütün bu kötü gidişin önüne geçmek için vezirlerini Avrupa içlerine sokmayı ve düzenlenen seferlerle haçlı saldırılarının önlenmesini istiyordu. Ne varki durumun düzeltilmesi sanıldığı kadar kolay değildi ve devlet yetkilileri ve askerler, genç padişahın da sefere çıkmasını isti-

yorlardı.

Kanuni Sultan Süleyman'dan beri tahta çıkan padişahlardan hiç biri ordunun başına geçerek sefere çıkmamıştı. Bu halin, çeşitli mağlubiyetlere sebep olduğu da muhakkaktı. Nitekim, sultanın, çok sevip saydığı ve sözlerine ehemmiyet verdiği Hoca Sadettin Efendi her vesile ile, sultanın da sefere çıkmasını rica ediyor ve bunun için haklı gerekçeler gösteriyordu. Hoca Sadettin Efendi, Yavuz Sultan Selim'in meşhur nedimlerinden Hasan Can'ın oğluydu ve kıymetli bir tarihçi ve devlet adamı olarak şöhret kazanmıştı.

Safiye Sultan ise, padişahın sefere çıkmasına karşı gelenlerin başını çekiyor, o da her fırsatta buna gerek olmadığını, tayin edilecek bir serdarın bu işin üstesinden gelebileceğini, sultanın rahatını bozmamasını söylüyordu.

Mütereddit bir insan olan Sultan Mehmed, neticede Hoca Sadettin ve taraftarlarının isteğini kabul ederek sefere çıkmayı kabul etti. Muhteşem Osmanlı ordusu Avrupa içlerine doğru akmaya başladı. Ardından büyük bir şaşaa ve törenle Sultan da İstanbul'dan ayrıldı.

Kıymetli bir tarihçi ve devlet adamı olarak şöhret kazanan Hoca Saadeddin Efendi III. Mehmed'in Eğri Seferi sırasında yanında bulunmuş ve ordunun bir anlık bozgunluğunu karşısında son derece heyecanlanan padişahı teskin ederek mutlak bir mağlubiyetin önüne geçmiştir. Yanda Hoca Saadeddin Efendi'nin Eyüp'de bulunan mezarı görülüyor.

Haftalarca süren yolculuktan sonra düşman elinde bulunan ve mevki itibarıyla son derece stratejik bir önemi haiz olan Eğri kalesi önlerine gelindi. Yapılan kuşatma sonunda kale teslim alındı. Bu arada, haçlı orduları da son derece büyük kuvvetlerle Haçova mevkiine geldiler. Tarihin en kanlı muharebelerinden birisi burada yapılacaktı. Osmanlılar, başlarında padişahları olmak üzere savaş tertibi aldılar. Öncü kuvvetler komutanlığına Çağalazâde Sinan ve Diyarbakır beylerbeyisi Kuyucu Murad Paşalar getirildi. Üçüncü Mehmed ordu merkezinde bulunuyor, Peygamber sancağı ve hırkası yanında savaşı idare ediyordu.

Düşman, Arşidük Maksimilyan komutasında, Alman, Macar ve diğer devlet ve milletlerden toplanmış büyük bir ordu halindeydi.

Savaşın ilk safhasında düşman kuvvetlerin yoğun saldırışı ile padişahın bulunduğu mevki tehlikeye düştü. Sultan geriye çekilerek çadır kurdu. Son derece heyecanlanmış ve telaşa düşmüş olduğu görülüyordu. Yanından hiç ayrılmayan Hoca Sadettin, sakin olunmasını, henüz bir mağlubiyetin söz konusu olmadığını söylüyor ve onu teskin ediyordu.

Harbin ikinci günü, ikindi vaktine doğru haçlıların yine yoğun bir saldırıya geçtikleri ve Osmanlı ordusunu yarararak içlere doğru ilerledikleri görüldü. Padişah, Hoca Sadettin'e:

—“Efendi! Şimdiye kadar ne çare almak gerek?” diye sorunca, bil-

gin ve fazıl bir insan olan Hoca Sadettin Efendi şu cevabı verdi:

— “Padişahım! Lazım olan yerinde sebat ve karar etmektir. Cengin hali budur. Ecdadınız zamanında olan tabur muharebeleri ekseriya böyle vaki olmuştur. Muhammed aleyhisselamin mucizesi ile inşaallahu teala fırsat ve nusret ehl-i islamin dir. Hatırınızı hoş tutun.”

Gerçekten bir süre sonra Hoca Sadettin Efendi'nin söyledikleri gerçekleşmeye başladı.

Düşman askerleri, komutanları Arşidük'ün her türlü ikazına rağmen savaşı kazandıklarını sanarak, Osmanlı hazinelerini paylaşmaya başladılar. Boşalan çadırlara giriyor, kıymetli eşyalarla dolu sandıklara mızraklarını saplıyor, çılgın bir heyecan ve gururla ganimet topluyorlardı... Onların bu sefilce davranışları geride bulunan ve kendilerine at oğlanı yani seyis, aşçı, deveçi, katırcı ve karakullukçu denilen hademe güruhunun galeyana gelmesine sebep oldu. Bu fedakar ve vefakar Osmanlılar ellerine geçtikleri kuzma, kürek, bıçak, odun, taş ve sopalarla düşman üzerine çullandılar. Ganimet hırsıyla gözleri dönmüş olan haçlı askerler neye uğradıklarını bilemediler. Kendilerini toparlamaya fırsat bulamadan, Osmanlı ordusunun öncü kuvvetleri, Çağala Zade Süvarileriyle artık bozulmaya başlayan düşman ordusunu bataklıklarla doğru sürerek imha etti. Bir anda yirmibinden fazla zayıyat veren haçlılar korkunç bir bozguna uğradılar.

Yatsı vaktine kadar elli bin düşman askeri tepelendi. İkinciye doğru kaybedildiği sanılan savaş, neticede Osmanlıların muhteşem zaferiyle sonuçlandı. Ele geçirilen ganimet ve esirlerin sayısı bilinmiyordu.

Bu arada vezir-i azam İbrahim Paşa kaçan düşmanı kovalarken Padişah, gösterdiği hizmetin karşılığı olarak Hoca Sadettin'in de isteği üzerine Çağala Zade Sinan Paşa'yı vezir-i azamlığa getirdi.

Hacova zaferi Osmanlıların güç ve kuvvetlerini dünyaya son bir kez daha ilan etmiş, müslüman ahalinin moralini yükseltmiş ve İslam ülkelerinin hepsinde şenliklerle kutlanmıştı. Bu galibiyetten sonra, padişahın bir süre daha buralarda kalıp düşmanı iyice sindirmesi ve hakimiyetini pekiştirmesi gerekiyordu.

Nihayet Avusturya işlerini serdarlarına bırakarak payitahtına döndü. Muhteşem bir törenle karşılanarak

sarayına girdi. Bu esnada, Safiye Sultan'ın isteği üzerine Hacova'da vezir-i azamlığa getirilen Çağala Zade görevinden alındı ve yerine İbrahim Paşa ikinci kez sadrazam yapıldı.

Çağala Zade Sinan Paşa Hacova'da vezir-i azam iken bir takım yanlış kararlar almış ve bunların neticesinde imparatorluk celali isyanlarıyla büyük sıkıntılar geçirmiştir.

Çağala Zade, savaştan sonra askerlerin toplanıp sayılmasını emretmişti. Kimlerin savaştan kaçtığı anlaşıldıktan sonra, vezir-i azam bunların yakalanıp idam edilmelerini, mal ve mülklerine devletce el konulduğunu ilan etti. Hacova'da yüzlerce asker idam edildi. Ayrıca otuzbin kişinin dirliği kesildi. Bunlar Anadolu'ya kaçtılar. Orada eşkiyalar türemeye başladılar. Hoşnutsuzluk ve anarşi uzun seneler devam etti.

Osmanlı tarihinde Celali isyanları adı ile anılan isyanların tohumu, Hacovada atılmış oldu.

Celali İsyanları

“Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye” adlı iki ciltlik bir eser yazmış olan Stanford Shaw adlı Amerikalı bir yazar, kitabının birinci cildinde, Celali İsyanları ile ilgili olarak şu malumatı vermektedir:

"Osmanlıların kazandıkları başarı-lara rağmen Habsburglara karşı da-ha sıkı bir çabaya girememelerinin nedeni Anadolu'da genellikle Celali adıyla anılan bir dizi büyük isyanın başlamış olmasıydı. Gerçekte isyana yol açan olayları başlatan şey de Osmanlıların Hacova'daki şaşırtıcı zafer-leriydi. Zaferden sonra sadrazamlığa getirilen Ceneviz dönmesi Cigâlâzâ-de Sinan Paşa sefer sırasında ordu içinde başgösteren ciddi bir düzen-sizliği düzeltmek için savaştan son-ra çadırının önüne toplanmayacak olan herkesin asker kaçığı sayılaca-ğını ilân etti. Bunlar ilk fırsatta yaka-lanıp idam edilecekler ve malları mülkleri hazineye gelir kaydedilecek-ti. Bu emir yalnızca korkaklıkları yü-zünden savaş alanından kaçanları değil, o sıralarda orduda var olan dü-zensizlik yüzünden birliklerinden ayrı düşünleri de kapsıyordu 25-30 bin ki-şilik bir grubu oluşturan bu sonuncu-lar sadrazamdan korktukları için Ana-dolu'ya kaçtılar ve bir süredir oralar-da dolaşan isyancı çetelere yeni bir güç katmış oldular.

Geçen yarım yüzyılın içinde gide-rek ciddileşen bütün toplumsal ve ekonomik güçlükler şimdi halkın bü-yük kesimlerini isyancılara katılmaya ya da onları desteklemeye yöneltiyor-du. Türklerin, İstanbul'daki devşirme-lerin kötü yönetimine karşı öfkeleri yi-ne su yüzüne çıkmıştı. İstanbul'da bu isyanlar devrışmelerin başlıca silâh-lı kolu olan yeniçerilerle daha çok Anadolu Türklerinden oluşan sipahi-ler arasında düşmanlık olarak yan-

şıyordu. Sipahilerin ardında mevkile-rini kaybetmiş Türk soyluları ile eski bir şeyhülislâm olan Sunullah Efen-di bulunuyordu. Sunullah Efendi sa-ray politikası yüzünden makamından alınmıştı. Sipahilerin ve İstanbul din öğrencileri olan softaların desteği-yle devşirmelere karşı halkı ayaklan-dırdı (6 Ocak 1603). Padişah isyan-cıların dileklerini kabul etti, Sunullah Efendi'yi görevine iade etti. Ancak çoğu kışı Belgrad'ta geçiren yeniçe-riler de isyan edip İstanbul'a yürüdüler, padişahı Sunullah Efendi'yi az-letmek zorunda bırakıp sipahilerin si-lâhlarını bırakması fermanını çıkart-tılar. Yeniçeriler ve topçu birlikleri İs-tanbul'a girdiler, sipahileri kışlaların-da kuşatarak kışlaları ateşe verdiler. Sipahilerin pek çoğu ve tüm malları yandı. İsyanın elebaşları öldürüldü, İstanbul'daki sipahiler bastırıldılar ve devşirmeler yine gücü ele geçirdiler. Ama binlerce sipahi ve halk Anado-lu'ya kaçarak Celâli hareketine katıl-dılar. İsyanlar Osmanlı ordusunu do-ğu ya da batıdaki askeri hareketlerin-den alakoyacak kadar büyük bir teh-like oluşturmadiysa da, onyedinci yüzyıl boyunca sürdü.

Üçüncü Sultan Mehmed devrinin genel manzarası ve önemli olaylar

Tarihi kaynaklar Üçüncü Sultan Mehmed döneminin, Osmanlı İmpa-ratorluğunun gerileme devrine baş-langıç olduğunu bildirmektedirler. Gerçekten bu dönemde, askerî bazı

başarılar bir tarafa bırakılacak olursa, devletin ciddi sorunlar içine yuvarlandığı görülür.

Bunlar arasında, devlet idaresinin ve bilhassa eyaletlerdeki yönetimin, ehil olmayan insanlar eline geçmesi, bunun sonucu olarak da ekonomik ve idarî durumun her geçen gün biraz daha bozulması gösterilebilir.

Gerçekten bu dönemde, özellikle Yahudi bankerler marifetiyle Osmanlı parasının ayarı bozulmuş, vergiler arttığı için köylüler topraklarını işletemez hale gelmiş, devletin asıl koruyucusu ve sahibi olan tımarlı sipahiler, devşirme yeniçerilerin zulüm ve baskılarıyla yıpratılmış, eyaletlerde görev yapan ehliyetsiz kadı ve naip-ler halkı ezmeye başlamış ve bütün memlekette umumî bir hoşnutsuzluk ve emniyetsizlik doğmuştur. Artık kimse yarınından emin değildir ve bir çok kimse diğerlerinin kuyusunu kazmakla meşguldür. Bu sebeple isyanlar çoğalmış ve her tarafta çapulcular türemiştir. Özellikle Hacova firarileri isyan eteşlerini körükleyip durmaktadır. Bunlardan Karayazıcı Abdülhalim, Deli Hasan, Tavi Ahmed, Canbuladoğlu Ali Paşa, Kalenderoğlu ve benzerleri uzun yıllar Osmanlı devletinin başına bela kesilmişlerdir.

Sarayda rüşvet ve iltimasın artması, kadınların her konuda söz sahibi olmaları, Yahudi, Rum ve diğer azınlıkların iyice zengin olarak güçlerini artırmaları, tüccar mallarına kanundan ziyade vergiler konması da işin diğer bir tarafıdır.

Devlet bu dönemde isyancılarla uğraşmaktan, Avrupa'yı ihmal etmek zorunda kalmış, kazanılan Hacova zaferi de değerini yitirmiş ve elde edilen kalelerin bir çoğu yeniden düşman eline geçmiştir.

Bu arada Kuyucu Murad Paşa'nın Anadolu isyancıları ile amansız bir mücadeleye girdiğini ve üç sene süren temizleme faaliyeti sonunda toplam olarak 65.000 kişiyi öldürdüğünü belirtmeliyiz.

Anadolu isyanlarının ikinci ve acı bir hatırası daha vardır ki, bu, Padişahın, büyük oğlu Şehzade Mahmud'u idam ettirmesidir.

Şehzade Mahmud'un idamı

Tarihler, Üçüncü Mehmed'in büyük oğlu olan Şehzade Mahmud'un cenkçi bir karektere sahip, güçlü, kudretli ve bilgili bir insan olduğunu bildiriyorlar. Bu mümtaz şehzade, Anadolu'daki ayaklanmaların bir türlü bastırılmaması ve babasının bu sebeple üzüntü içinde yaşamasına dayanamayarak sık sık, "beni serdar olarak Anadolu'ya salın... Göreceksiniz ki kısa bir sürede eşkiya güruhunun hakkından geleceğim." demektedir. Yiğitçe ve samimi bir eda içinde söylenen bu sözler, annesi Safiye Sultan'ın daima etkisinde bulunan Sultan Mehmed'i sinirlendirmektedir. Çünkü Safiye Sultan O'na "uğrunda ondokuz kardeşini öldürttüğü tahtı oğluna kaptırabileceğini, ne saray halkına, ne de devlet erkanına gü-

ven olmayacağını, eğer Anadolu'daki isyanı bastırarak kahraman haline gelecek olursa, şahzadenin tahta çıkartılabileceğini" telkin edip duruyordu.

Bu arada bir şeyhin Şehzade Mahmud'a, yakında tahta çıkacağı müjdesi verdiği ve şehzadenin bazı kimselerle babası aleyhine mektuplaştığı da haber alınınca, Sultan Üçüncü Mehmed, oğlunun idamına hüküm verdi.

Üçüncü Sultan Mehmed'i hiç sevmeyişi anlaşılan Reşat Ekrem Kocu, Osmanlı Padişahları adlı eserinde şöyle diyor:

"Haziran ayının yedinci Cumartesi günüydü. Şehzade Mahmud'u sabah namazı vakti yatağında gecelik entarisi ile, yalın ayak, başı açık olarak boğdular. Namazı birkaç kişi ile kılınıp vicdanını satmış adamların omuzunda Şehzade Cami avlusuna götürülüp defnedildi. Tabutun üstünde sadece bir şal örtülü idi. Yolda: — Kimdir? diye soranlara: "Bir taze yiğittir..." dediler.

Şehzadenin anası, şeyh ve haber taşıyan ulak da idam edilip cesetleri denize atıldı."

Bu elim hadiseden yedi ay sonra da, henüz otuzsekiz yaşında iken Osmanlı imparatorlarının onüçüncüsü Sultan Üçüncü Mehmed İstanbul'da hayata gözlerini kapadı. (1603) Yerine iki oğlundan büyüğü olan Sultan I. Ahmed padişah oldu.

Kanije'de çok büyük bir hırslıyan ordusunu bozguna uğratan değerli komutan Tiryaki Hasan Paşa

Tiryaki Hasan Paşa ve Kanije Muharasası

Üçüncü Sultan Mehmed Devri'nin önemli zaferlerinden birisi de, 1601 tarihinde Tiryaki Hasan Paşa'nın kazandığı Kanije Zaferi'dir.

Hacova'dan sonra kendini toparlayan ve yeni ordularla Osmanlı topraklarına saldıran Arşidük Ferdinand kırk elli bin kişilik bir kuvvetle, Kanije'yi muhasara etmişti. Daha sonra Arşidük Matay tarafından takviye edilen düşman kuvvetleri üç ay süren bir kuşatmaya rağmen, bir avuç mücahidin koruduğu Kanije'yi ele geçirememişir. Hatta büyük bir askeri de-haya sahip olan ihtiyar Tiryaki Hasan Paşa, muhasaranın sonunda kaleden dışarı çıkarak, muazzam düşman kuvvetlerini perişan etmiş, muhteşem bir zafer kazanarak dünya tarihindeki unutulmaz yerini almıştır.

SAFİYE SULTAN'IN RÜŞVET ELLERİ

Safiye Sultan oğlunun gazasından sonra haremi hümâyunun rüşvet kapısını ardına kadar açtı; haremın tek hâkimi idi. bön oğlunun haseki sultanlarına âdi cariyelermiş gibi bakıyordu. , "nâçiz bir hediye" adı ile, yahut ulu orta açık arttırma ile mücevher, "nâdide tuhafü tefârik" denilen kıymetli antikalara ve altın gürül gürül kayıp geliyordu. Başlıca elleri Kapıağası Gazanfer Ağa, Kızlarağası Osman Ağa, Raziye Hatun ve İstanbul gümrükleri mültezimi Fatma Hatun denilen bir Yahudi dönmesi, Dona Ester Kira idi.

Safiye Sultan kurnaz kadındı. 1598'de İstanbul'da deniz kenarında büyük bir caminin temelini attırdı. Türk yapı sanatının bir şaheseri olacak bu azametli bina bütün kötü işlerini göstermeyecek uhrevî bir perde, siper idi. Fakat halkı aldatamadı, rüşvet parası ile yapıldığı için, bugün sadece "Yeni Cami" dediğimiz âbideye "Zulmiye" adı verildi. Bir cilve ilâvedir ki bu caminin ikmalî Safiye Sultana nasib olmadı. Venedikli, Osmanlı hânedarı tari-

hinde büyük bir hayır eseri ile anılacak sima değildi.

Safiye Sultan 1600 senesinde rüşvet ellerinden evvelâ Ester Kira'yı kaybetti. O tarihte Kırâ kadın 60-65 yaşlarında idi, haremi hümayuna Kanunî devrinde hülûl etmiş, en son da Safiye Sultana çatmıştı, gece ve gündüz Valide Sultanın yanında idi. Hattâ Safiye ile İstanbul'daki Venedik elçisi arasında gizli muhabere vasıtası olduğu söylenir. Mansıb temini için verilen rüşvetleri Kırânın büyük oğlu İlyâ, namı diğer İlyas Efendi alırdı. Kırâ'nın asıl büyük kazancı gümrük resmi üzerindeki hilekârlığı idi: piyasadan kırkık, sikkelik, ayarsız paraları üzerindeki kıymetten çok aşığıya toplatır, devlete senelik gümrük iltizam bedelini bu paralarla öderdi, aradaki muazzam farkın arslan payını da Valide Sultan hazretlerine takdim ederdi. Defterdarlık meselenin içyüzünü bildiği için ses çıkarmazdı. 1600 yılı Ramazanında aylıklarını bu ayarı bozuk paralarla alan kapulu sipahiler Kırâ'ya dış bileyen fakat Safiye Sultanın kanadı altında olduğu için dış geçiremeyen Defterdarlık tarafından ayaklanmaya teşvik edildi:

— Bizden duymuş olmayın, haremi hümayunun makbulü gümrükçü Yahudi karısının akçesidir!... denildi.

Sipahilerin ileri gelenleri Şeyhülislâma çıktılar:

— Kılıcımız ve bazumuz kuvveti ile bu paraları esnafa kabul ettirir isek aldığımız şey helâl olur mu? diye sordular.

Şeyhülislâm:

— Olmaz!... dedi.

Bu fetvayı alan sipahiler Kırâ ile oğlunu istediler, suçlular saklandıkları yerde yakalandı, Paşa kapısına getirilirken sipahiler tarafından linç edildiler. Kırâ'nın cesedini ana doğması soydular, parça parça doğradılar, en mahrem uzuvlarına varıncaya kadar her parçasını onlara rüşvet vererek mansıb almış olanların sokak kapılarına mıhladılar.

Üç sene sonra İstanbul yeni bir askeri kıyama sahne oldu, saray basıldı. Sultan Mehmed ayak divanına çıkarıldı ve padişahın "törlü suistimallerin başı, izaleleri vacip hainler" olarak kızlarağası ile kapıağasının kelleleri istendi her kuvvete boyun eğen Sultan Mehmed istenilen adamları derhal verdi. Safiye Sultanın iki sadık ve mahrem ortağı idam olundu. Bir Macar dönmesi olan akhadım Gazanfer Ağa ile zenci Osman Ağa'nın başları, biri beyaz biri kara iki kelle siyaset meydanına yuvarlandı. İstanbul'da Bozdoğan Kemeri'nin altında bugün Belediye Müzesi olan güzel medrese bu Gazanfer Ağa'nın hayır eseridir, vesilei rahmet oluyor.

(Osmanlı Padişahları R. Ekrem Koçu)

SULTAN BİRİNCİ AHMED

(1550-1617)

Babası: Üçüncü Ahmed

Annesi: Handan Sultan

Doğum Tarihi: 18 Nisan 1550

Vefat Tarihi: 22 Kasım 1617

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Sultan Ahmed Camii)

Vefatında Osmanlı Devletinin Yüzölçümü: 18.000.000 km²

*I. Ahmed'in
yağlıboya tablosu*

Sultan I. Ahmed Osmanlı Tahtında

Ösmanlı padişahlarının önüçüncüsü olan Sultan Üçüncü Mehmed, sekiz senelik bir saltanattan sonra, 1603 yılında İstanbul'da vefat ettiğinde geride iki oğlu kalmıştı. Bunlardan büyüğü henüz 14 yaşında bulunan Şehzade Ahmed, küçüğü ise Şehzade Mustafa idi.

Şehzade Ahmed, babasının ölümünden bir gün sonra tahtına oturdu. Henüz padişahın ölümünü kimse bilmiyordu. Hatta I. Ahmed'in İstanbul kaymakamına gönderdiği habere bile inanılmamış, kaymakam haberin doğruluğunu tetkik etmek için faaliyete geçmişti. Netice anlaşıncaya devlet erkani gelip Şehzade Ahmed'in

in saltanatını tebrik ettiler. Daha sonra matem elbiselerine bürünerek Sultan Üçüncü Mehmed'in cenaze namazını kılıp, babası Üçüncü Murad'ın türbesi yanına defnettiler.

Tarihi kaynaklar Sultan I. Ahmed'in çok erken yaşta bilgi ve beceri sahibi olan, zekî ve kabiliyetli biri olduğunu belirterek, tahta çıktığında henüz sünnet olmamış bulunduğu da dikkati çekiyorlar. Gerçekten Ondördüncü Osmanlı Padişahı olarak, 14 yaşında tahta geçen ve ondört yıl saltanat sürdükten sonra 28 yaşında vefat eden Sultan I. Ahmed, hükümdar oluşunun 33. gününde sünnet olmuş ve bu merasim bütün halkın coşkun sevgi gösterileriyle kutlan-

Ayasofya Camii'nin tam karşısında yer alan muhteşem Sultan Ahmet Camii altı minaresi ve içini süsleyen mavi çinileriyle dünyanın en büyük eserlerinden sayılmaktadır.

medresesi, imareti, akıl hastanesi ile bir büyük cami (Sultan Ahmed Camii) yaptırması başta gelir. Mekke-i Mükerrreme ve Medine-i Münevvere'yi süslemeğe gösterdiği özen takdire değer olduğu gibi, kendi adı ile anılan güzel camide her yıl Hz. Peygamberin doğum gecesinde mevlid okutması, sarayda Hz. Peygambere ait mübarek eşyanın teşhiri, yine sarayda her Cuma gecesı hatim indirmek üzere hafızlar tayin etmesi, şarabın yasaklanması konusundaki emirleri İs-

lâm dünyasınca unutulmayan ve din bağlılığının birer örneği olan önemli davranışlardır. Sultan I. Ahmed hem büyük, hem de genel bir manevî anıt daha bırakmıştır. Bu, Onun adını taşıyan Kanunname'dir ki, ölümünden iki yıl sonra hazine kethüdası Müezzinzade Ali Efendi tarafından yayınlanmıştır. İşbu kanunname aslında yeni bir kanun hüviyetinde değilse de, o zaman devlette yürürlükte olan kanunları usûlüne göre tasnif etmekte, Sancak ve eyaletleri timar ve ze-

miştir.

Sultan I. Ahmed, her ne kadar çocuk sayılıyorsa da, büyük dedesi Fatih gibi erken inkişaf etmiş bir zekaya sahipti. Bu sebeple kısa bir süre içinde devlet işlerine müdahale etmeye ve hükümdarlığın gereklerini yapmaya başladı. O da diğer Osmanlı şahzadeleri gibi son derece ciddî bir eğitim ve terbiye görekerek yetişmişti. Yaşından umulmayacak bir vakar, olgunluk ve bilgi sahibiydi. Nitekim on-dört yıl sürecek olan sultanlığı döneminde bu kaanatleri doğrulamıştır.

I. Ahmed'in tahta oturduğu yıllarda Osmanlı Devleti duraklama dönemine girmiş bulunuyordu. Üçüncü Sultan Mehmed döneminde de anlaşıldığı gibi devlet siyasi çekişmeler, entrikalar ve kadınların saltanatı sebebiyle yıpranmış, Anadolu isyanları sebebiyle daimî bir huzursuzluğa yuvarlanmıştı. Genç padişah bütün bu olumsuz gelişmeleri görüyor ve gereken tedbirleri olmakla kusur göstermiyordu. Nitekim tahta oturduktan sonra, büyük annesi Venedikli Safiye Sultanı ve yakınlarını eski saraya naklettirerek tesirlerin ortadan kaldırdı. Ayrıca herkesin korku ve üzüntüyle beklediği bir hareketi yapmayıp, kardeşi Şehzade Mustafa'nın idamına hükmetmedi. Onu bağışladığını ve dedesi ve babasının bu konudaki davranışlarını asla tasvip etmediğini bildirdi. Sultanın bu davranışı kendisine gösterilen sevgi ve saygıyı bir kat daha artırdı.

I. Ahmed, özellikle annesi Handan Sultan'ın ve hocalarının tesiriyle çok dindar bir insan olarak yetişmişti. Yaptığı her işte İslam şeriatının gereklerini uygulamaya ve dinî konularda hassasiyet göstermeye çalışıyordu. Zamanında içkinin bütün ülkede yasak edilmesi, rüşvet ve iltimasın önlenmesi ve kadınlar saltanatına nihayet verilmesi, bunun en güzel delili sayılmıştır.

Sultanlığının ilk yıllarında, henüz bir çocuk olduğu için annesi ve hocalarının etkisinde kalmakla beraber, yaşı ilerledikçe kararları kendi vermeye ve yönetime sahip çıkmayı başardı. İktidarda kaldığı on dört yıllık süre Osmanlı devleti ve müslüman ahali için huzur ve rahatlama dönemi oldu.

Sultan, her ne kadar ordularının başında sefere çıkmadıysa da, tayin ettiği serdarlar, özellikle Garp cephesinde önemli muvaffakiyetler kazandılar. Şark cephesinde de benzer başarılar kazanılmış ve bilhassa Anadolu isyanları büyük ölçüde bastırılmıştır.

Fransız Tarihçisi Hammer, I. Ahmed hakkındaki kanaatlerini şöyle açıklamaktadır.

“Adalete karşı olan bağlılığı tarihçilerin övgüsünü kazanmıştır. Ancak pek az olmakla beraber, gaddar davrandığı anlar da olmuştur. Çağının gerçekten övülmeye değer olan işleri arasında dinî müesseseler kurmuş olması ve özellikle At Meydanı'nda,

ametleri daha iyi bir tarzda bölmekte; Kara ve deniz kuvvetlerini tayin etmekte; padişahın dahili ve harici saray erkan ve görevlilerini düzenlemekte, zabıtaya, mali işlere, tımar ve zeametlere dair eski emirleri daha organize bir şekilde belirtmektedir.

Sultan I. Ahmed'in iyi bir şair olduğu, haması ve lirik şiirler de yazdığı, hatta bir divanının bulunduğu da bilinmektedir. O'nun, Peygamberimize olan sevgisi ve saygısı sebebiyle, Resulallah'ın ayak izinin resmini yaptırıp sarığı arasına yerleştirdiği ve ayrıca yanına şöyle bir şiir yazdığı da rivayet edilir.

"Nola tâcım gibi başımda götürsem daim
Kademi resmini ol Hazret-i Şah-ı Resûlün
Gül-i gülzar-ı nübüvvet o kadem sahibidir
Ahmedâ durma yüzün sür kademe o gülün.

I. Ahmed Devrinin önemli olayları ve Vezir-i Azamları

I. Ahmed döneminin önemli olayları arasında şark ve garpta girilen seferler ilk plana çıkar.

Padişah, özellikle Avusturya ve daha sonra diğer hristiyan devletlerle savaşmak, Osmanlı mülkünde bulunan kaleleri korumak ve devletin gücünü artırmak düşünceleriyle zaten öteden beri devam eden garp seferlerine başlanmasını emrederek, bu iş için vezir-i azamı Malkoçoğlu Yavuz Ali Paşa'yı görevlendirdi. Yavuz Ali Paşa, İstanbul'da kalmak ve böylece Garba ve şarka gönderilecek sarدارları komuta etmek istiyordu. Ne

var ki padişahın buyruğu kesindi ve şöyle deniliyordu. "Elbette senin canib-i küffara serdar olup asker ile gitmen lazımdır. Bu bapta bahane eylemeyip acele tedarik görüp çıkasın."

Yavuz Ali Paşa, çaresiz, ordunun başına geçerek Macaristan üzerine yollandı. Belgrad'a vardığı zamanda, artık padişahın gözünden düştüğünü anlamış olarak, teessüründen hastalandı ve vefat etti. (1604) Yerine Sokullu Zadelardan Lala Mehmed Paşa vezir-i azam olarak, onun bıraktığı göreve devam etti.

Yeni sadrazam gayretli, çalışkan, zeki ve bilgili bir insandı. Kısa zamanda büyük başarılar kazanarak Macaristan seferini maharetle idare etti. Bir çok düşman kalesi ele geçirildiği gibi, Fransa, İngiltere ve Venedik ile sulh anlaşmaları da imzalandı. Fakat ne yazık ki Garp cephesindeki bu unutulmaz başarılarına rağmen Lala Mehmed Paşa, kendisini çekemeyen ve yerine vezir-i azam olmak isteyen Kaptan-ı Derya Derviş Mehmed Paşa'nın oyun ve hileleriyle Şark cephesine komutan olarak görevlendirildi.

Oysa Lala Mehmed Paşa, padişahın İstanbul'da kalmayı ve her iki cepheyi de kontrolünde bulundurmaya istiyordu. Padişahın sözlerine itimat ettiği Derviş Mehmed Paşa ise, sadrazam şark cephesine gitmezse oradaki gaileler sona ermez! diyordu. Çaresiz kalıp Üsküdar'a çıkan sadrazam üzüntüsünden hastalandı. Bu arada Derviş Mehmed'in sadrazamın

doktorunu kandırarak, kendisini zehirlettiği de rivayet edilir. Gerçekten devlete hayırlı hizmetleri dokunan Lala Mehmed Paşa Üsküdar'da vefat etti. Cenazesi Sokullu Mehmed Paşa'nın türbesine naklolundu. Artık Derviş Mehmed Paşa muradına nail olmuş ve sedaret mührünü koynuna sokmuş bulunuyordu.

Sultan, Garp Cephesine Kuyucu Murad Paşa'yı, şark cephesine de Deli Ferhat Paşa'yı serdar tayin etti. Özellikle şark cephesine mutlaka sadrazamın serdar olması gerektiğini söyleyen Derviş Mehmed ise, kendisi sadrazam olunca İstanbul'da kaldı.

Fakat tarih göstermiştir ki, hiç bir haksızlık karşılıksız kalmamıştır. Nitekim kısa bir süre sonra, yalan, rüşvet ve hile içinde yüzen yeni sadrazam idam edilerek hak ettiği cezaya çarptırıldı. Tarihi kayıtlar bu idama sebep olarak şu olayı nakletmektedir.

"Rivayete nazaran Vezir-i Azam Demir-kapu civarında muhteşem bir konak yaptırmış, vekilharcı olan Yahudi sarrafı masraf defterini gösterince paşa çok görüp hiddetlenmiş, Yahudi de can kaygısına düşüp hesap sorulduğu için defteri gösterdiğinden ve para istemediğinden bahsederek bütün mesarifi hediye şeklinde deruhte etmiş olduğunu söylemiş, fakat bir taraftan da intikam almaya karar vererek paşanın konağından padişahın sarayına gizli bir tünel açtırdıktan sonra Derviş Paşa'nın düşmanı olan Kapuağasına giderek paşanın padi-

şaha kastetmek için yeraltından yolaçtırdığını söyleyip tüneli göstermiş ve işte bunun üzerine mesele padişaha aksedince Derviş Paşa sarayda boğularak idam edilmiştir."

Ondan sonra sedaret mührü Garp serdarlığı görevinde bulunan ve Kuyucu lakabıyla tanınan Murad Paşa'ya gönderilmiştir. (1607)

Kuyucu Murad Paşa'nın yüzüne yakın insanı öldürmek suretiyle, Anadolu'daki isyanları bastırmak istediğini daha önce belirtmiştik. Paşa, 4,5 seneden fazla vezir-i azam olarak görev yaptıktan sonra, Diyarbekir Beylerbeğisi olan Nasuh Paşa'nın kendisini zehirletmesi üzerine 1611 yılında Diyarbekir civarındaki bir kışlada vefat etmiştir. Yerine Nasuh Paşa sadr-i azam olmuştur. Bir Arnavut devşirmesi olan ve zalimliğiyle ün yapmış bulunan Nasuh Paşa'da, ardından hesaplara sığmayan bir miras bırakarak ve idam edilmek suretiyle öldürülmüştür. Sadareti üç seneden biraz fazla sürmüştür.

Son derece dindar ve zeki bir insan olarak bilinen Sultan I.Ahmed'in niçin bu türlü insanları vezir-i azamlık görevine getirmiş olduğu, hayret edilecek bir noktadır.

Sultan Ahmed Camlinin tamamlanıp ibadete açılışı

Temeli, 1610 yılında atılan ve Osmanlı mimarisinin şaheserlerinden biri olarak kabul edilen Sultan Ahmed Camii 7,5 yıl sonra tamamlanarak

1617 yılında ibadete açılmıştır. Yapımını bizzat Padişahın, kucağında top-
rak taşımak suretiyle başlattığı bu
muhteşem mabedin mimarı, Mimar
Sinan'ın talebelerinden Mehmet Ağa'
dır. Dört köşe bir plan üzerine yapı-
lan caminin son derece zarif altı mi-
naresi vardır. Kubbesinin yerden yük-
sekliği 43 metreyi bulur. İçi, devrin en
mutena çinileriyle süslenmiştir. Avru-
palılar çinilere hakim olan mavi renk
sebebiyle, camiye Mavi Cami adını
vermişlerdir. Pencerelerinin çokluğu
sebebiyle pek fazla ışık alabilen bu
nadide eser, I. Sultan Ahmed'in şa-

nına yaraşır bir törenle ve halkın coş-
kun iştiraki ile ibadete açılmıştır. O
gün, padişahın otağ-ı hümayunu ca-
mi avlusuna kurulmuş devlet erkani-
na ziyafet verilmiş ve fakirlere sada-
kalar dağıtılmıştır.

Sultan Ahmed'in, annesi ve bazı
çocuklarının kabri ile mimarı Meh-
med Ağa'nın türbesi de cami avlu-
sundadır.

Daha önceleri At-meydanı adıyla
anılan seme, bu caminin yapılışından
sonra Sultan Ahmet denilmeye baş-
lanmıştır.

*Sultan I. Ahmed'in, Sultan Ahmed Camii ya-
nında bulunan türbesi ve türbenin kubbesin-
den detay.*

Sitvatorok anlaşması

1606 tarihinde Macaristan'da imzalanan bu anlaşma da, I. Ahmed devrinin en mühim hadiseleri arasında sayılmaktadır.

Bu anlaşma ile uzun seneler devam eden Osmanlı-Avusturya savaşları kati bir neticeye bağlanmak istenmiş ve ne var ki, anlaşma metni artık Osmanlı İmparatorluğunun gerileme dönemine girdiğini ilan eder bir mahiyette kaleme alınmıştır.

Tarihçiler bu anlaşma ile Avrupa diplomasisinde Türk üstünlüğünün nihayet bulunduğunu ve eşitlik esasının başladığını bildirmektedirler. Gerçekten daha önceleri Avrupa kralları Osmanlı vezirleriyle bile aynı seviyede görülmedikleri, hatta Osmanlı vezirlerinin Avrupa ülkelerine krallar bile tayin edebildikleri düşünülecek olursa Sitvatorok anlaşmasının Türk tarihi için elim bir muahede olduğu anlaşılır. Anlaşmaya göre Avusturya artık Osmanlılara haraç vermeyecektir. Türk padişahıyla Avusturya/Almanya imparatoruna kral değil de Kayser ünvanıyla hitap edilecektir. İki tarafın birbirine verdiği zarar ve ziyanlar karşılıklı olarak ödenecektir.

Fransız Tarihçisi Hammer, anlaşma ile ilgili olarak şu haklı kanaatleri ortaya koymaktadır:

“Bu anlaşmanın önemi kalem sahipleri ve tarihçiler tarafından yeteri kadar değerlendirilmemiştir. Ondan sonraki yüzyılda imzalanan Karlofça anlaşması önünde de tabiatıyla göz-

lerden kaybolmuştur... Bazı tarihçilere göre bu anlaşma, onyedinci asrın başlarında, Macaristan'ın Osmanlı idaresinden ayrılışına ve Osmanlı Devleti'nin gerileyişine bir işaret olmuştur.”

Sultan I. Ahmed'in çocukları

Sultan Ahmed henüz yirmisekiz yaşında iken 1617 yılının Kasım ayında İstanbul'da vefat etti. Geride yedi tane şahzade bırakmıştı. Bunlardan İkinci Osman, Dördüncü Murad ve I. İbrahim padişahlık yaptılar. Mehmed, Süleyman, Kasım ve Beyazid isimlerini taşıyan diğer oğulları ise, kardeşlerinin sultanlıkları döneminde idam edilerek öldürüldüler.

Kendi döneminde hiç sesi çıkmayan eşi Kösem Sultan ise, daha sonraki dönemlerde kadınlar saltanatının bir numaralı siması olarak şöhret kazandı.

Sultan Ahmed'e kadar Osmanlı tahtı daima babadan oğula intikal ettiği halde, onun vefatından sonra yerine, kardeşi I. Mustafa sultan oldu. Çünkü Sultan Ahmed'in, kendi çıkarttığı kanuna göre hanedanın yaşça en büyük erkeği sultan olabilirdi ve bu da I. Mustafa'dan başkası değildi.

ESTERGON'UN FETHİ

Sadrazam, Essek'ten hareketinden sonra, 30 Rebi'ü'l-evvel/ 15 Ağustos'ta, Boçkai'ye yazdığı bir yeni mektubunda muhatabına ilk defa olmak üzere Macaristan kralı ünvanını veriyor ve Uyvar kalesini kuşatmaya onu çağırıyordu. Yapılan bir savaş konseyinde nereye yürümek gerektiği üzerinde görüşülmüş, çoğunluk Kanije taraflarına doğru gidilmesini istemişse de ordu kadısı, Vildanzade Ahmed Efendi buna şiddetle karşı koymuştur. Bir süre sonra yeniden hangi tarafa yönelmek gerekeceği üzerinde tartışmalar oldu. Nihayet Estergon üzerine gidilmek kararına varıldı. Ordu 15 Rebi'ü'l-âhir/30 Ağustosta Estergon (Gran) önüne yetişti. Lala Mehmed Paşa askerini önce iki noktaya hücum ettirdi. Bu mevkiilerden biri Perkani (Çiğerdelen) kalesi, öteki de S. Tomas (Tepedelen) kalesidir. Bir süre savunmadan sonra kale teslim oldu. Önce Tepedelen ve S. Tomas zaptedildiler. Sonra da içhisar fetholundu. Estergon'dan beşbindört yüz kişi bütün mallarıyla, hiç bir suretle rahatsız edilmeksizin çekilip gittiler. Bâzı muhafızlar, Osmanlı ordusunda bulunan arkadaşları gibi, Türk ordusu hizmetine girdiler. Osmanlı ordusunun yeni başarısı kapıcıbaşı, bir çavuş ve tarihçi Peçevi İbrahim tarafından İstanbul'a ulaştırıldı. Daha önceleri Estergon'u düşmana bırakmak zorunda kalmış olan Lala Mehmed Paşa şimdi bu kaleyi Osmanlı idaresine yeniden kazandırmış idi. Bu sıralarda Boçkai, Uyvar kalesini kuşatmıştır. Onun ısrarı üzerine sadrazam kendisine yardımcı kuvvet göndermiştir. Sonunda Uyvar da teslim olmuştur. Tiryaki Hasan Paşa da bu sıralarda Vespri ve Palota'yı zaptettiler. Sadrazam bâzı paşaları, muhtelif akınlar için, bâzı bölgelere yollamıştır. Türkler bu arada İstirya'ya girerek yirmibinden fazla esir almışlardır. Bu son senenin seferi sadece Estergon, Vişegrad, Palota, Vespri ve Uyvar'ın fethi ile değil, aynı zamanda Boçkai'nin, Rakoş alanında, Sadrazam'ın başkanlık ettiği bir törenle Macaristan kralı olmak üzere taç giymesi ile de dikkate değer. Boçkai, Salospatak'ta, kendisinin transilvanya Prensiğini tasdik eden ve ona Macaristan tacını bağışlayan beratı almıştı. (22 Ekim 1605) Nihayet yeni mansıbı, tantanalı bir surette kendisine tevcih olunmak üzere Boçkai, sadrazam tarafından Budin'e dâvet olundu. Böylece bu adam Osmanlıların vassalı olmak üzere Transilvanya beyi ve Macaristan kralı ünvanını aldı. Boçkai de, sadrazamın elini öperek; "Biz Pağışahın bendeleriyiz. Parayla alınmış köleler gibi korku ile hizmet etmeyiz. Ancak bize olan lütuflarından dolayı sevgi ve sevinçle ona bağlılık gösteririz" dedi. sadrazam da, pağışah'ın on yıl süre ile kendisini her türlü vergiden affettiğini, bu süre dolduktan sonra da on bin dukadan ibaret yıllık bir hediye ile yetineceğini müjdeledi. Bundan sonra sadrazam Belgrad'a dönmüştür. (Osmanlı Devleti Tarihi)

SULTAN BİRİNCİ MUSTAFA

Babası: Üçüncü Mehmed
Annesi: Handan Sultan

Vefat Tarihi: 20 Ocak 1634
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Ayasofya Camii)

*Sultan
Birinci Mustafa*

Sultan Birinci Mustafa'nın Padişahlığının İlk Ayları

Birinci Ahmed'in vefatı tarihi olan 1617 yılından sonra, oğullarından Dördüncü Murad Hanın, sultanlığı zamanına, hatta bu sultanlığın ortalarına kadar Osmanlı İmparatorluğu, tarihinin en karanlık ve en feci günlerini geçirmiştir denilebilir.

Gerçekten bu süre içinde, akli melekeleri zafa uğramış bir insan olan Sultan I. Mustafa'nın sultanlığı, Genç Osman adıyla şöhret bulan yiğit bir padişahın hunharca katledilmesi gibi akıl almaz olaylar cereyan etmiş, devlet ve millet binbir türlü sıkıntı, ısırtıp ve üzüntü içinde kalmıştır. Artık giderek bozulmaya başlayan idari faaliyetler, iyice aksamış, ehliyet-siz yöneticiler, rüşvet, iltimas ve hi-

lellerle devlete bela olmuş, Kösem Sultan'ın entrikalarıyla imparatorluk en çetin günlerini yaşamıştır.

Burada, tarihi kayıtları göz önüne almak suretiyle Sultan I. Mustafa'nın şahsiyetini ve hükümdarlığını, ayrıntılara girmeden nakledeceğiz.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Sultan I. Ahmed, yaptığı kanunlarla veraset hukukunda bir değişiklik yaparak, kendisinden sonra sultanlığın, hanedanın en yaşlı üyesine ait olacağını bildirmişti. Sultan Ahmet'in böyle bir karar almasına bir çok sebepler vardı. Ancak en önemli sebebin hanımı Kösem Sultan'ın telkinleri olduğu rivayet edilmektedir. Zira Kösem Sultan'ın oğulları, Sultan Ahmed'in

başka bir hanımından olan büyük oğlu Genç Osman'dan yaşça daha küçük idiler ve eğer eski usul devam edip, büyük şehzade sultan olacak olursa, küçük kardeşleri öldürme, ihtimali bulunuyordu.

Nitekim Kösem Sultan, kocasının vefatından sonra, hemen yoğun bir faaliyete girişerek, sultanın kardeşi Birinci Mustafa'nın padişah olmasını sağladı.

Bu durum, Osmanlı tarihinde ilk olarak görülüyor, padişahın oğlu yerine kardeşi sultan oluyordu. Ne var ki, saltanat tahtına oturan bu kardeş, aklı dengesini yitirmiş, şerî kaidele-re göre de sultan olması kabul edilmeyen bir meczuptu. Tarihçilerin "Deli Mustafa" adını taktıkları Sultan I. Mustafa, tahta çıktığında 25 yaşında bulunuyordu ve padişahlık için hiç bir ciddi eğitimden geçmişti.

Tarihçilerin "Deli Mustafa" adını taktıkları Sultan I. Mustafa tahta çıktığında 25 yaşında bulunuyordu ve padişahlık için hiçbir ciddi eğitimin den geçmemişti.

Birinci Ahmed, sultan olduktan sonra tek kardeşi olan Mustafa'nın hayatını bağışlamış ve onu bir kaç oda arasında yaşamaya mecbur tutmuştu. Zaten ebleh bir yaratılışda olan Şehzade Mustafa bu kısmî esareti boyunca daha çok yıpranarak, ne yaptığını ve ne yapacağını bilemez bir hale gelmişti. Yaşamak zorunda bırakıldığı hücrelerde, daima ölüm korkuları duyduğu ve dışarıyla teması kesilmiş olduğu için son derece perişan bir hal almıştı. Hemen hemen hiç konuşmuyor, etrafındaki cariyele-re iltifat etmiyor, tuhaf el kol hareketleriyle şaşkınlık ve meczupluğunu ortaya koyuyordu.

Daima öldürüleceği düşüncesiyle huzuru kaybolmuş bu garip insan, bir gün annesinin yardımıyla odasından çıkartılıp, Osmanlı İmparatorluğu tahtına oturunca ne yapacağını şaşırarak olacaktır. Nitekim, kılıç kuşanmak üzere Eyüp Sultan'a giderken bindiği kayıkta, görevlilerin şaşkınlık ve korku dolu gözleri önünde cebine doldurduğu altınları balıklara atmaya başladı. Saraya dönüş esnasında da, bindiği at üzerinde rahatça duramadığı, başını sağa sola çevirip garip hareketleri sebebiyle halkı şaşırttığı görüldü. Ahali hiç memnun olmamıştı ve çeşitli sözler kulaktan kulağa ya-

yılmaya başladı. Tabi bu arada Sultanın annesi de boş durmuyor ve bol bol ihسانlarda bulunduğu adamları marifetiyle, yeni padişahın bu hareketlerinin kerametine delil olduğunu, çılgınlıkların cezbe-i ilahî sayıldığını yaymaya çalışıyordu. Fakat gerçeği en iyi bilen ve yıllardır Sultan Mustafa'nın yakınında bulunan Kapuağası Hacı Mustafa, devletin ileri gelenlerine bu hallerin geçici olmadığını ve yani padişahın gerçekten "deli" olduğunu anlatıyordu. "En iyisi onu tahttan indirerek yerine Genç Osman'ı sultan yapmaktır" diyordu.

Kapuağası bu propagandaları yaparken şüphesiz ki çok dikkatli davranıyor ve valide sultanın şüphelerini gidermek için, onun her hizmetine hazır olduğunu söylüyordu.

Ortalık iyice karışmış, söz ayağa düşmüş, her kafadan bir ses çıkmaya başlamıştı. Akıllı başında olanlar üzüntü içinde kıvranıp "Koca bir Devlet-i Âli Osmanî bu hallere mi düşecektir..." diyorlardı.

Kapuağası Hacı Mustafa, söz ve haberlerinin devlet erkânı üzerinde etkili olmadığını görünce yeni bir çare düşündü ve bu sefer onlara şöyle bir haber gönderdi:

"Padişah cümle şahzadeleri katletmeyi düşünmektedir. Bu hal ise, Âli Osman'ın neslinin kesilmesi demektir ve bu vahim olaya mani olunmaz ise vebalinin altından kimse kurtulamaz. Herkesin devlet ve mansı-

bı elinden çıkıp gider!"

Kapuağasının bu sözleri üzerine, gerçekten büyük bir endişe ve korkuya kapılan devlet erkânı, ulemâ ve vüzerâ, aralarında toplanarak Birinci Mustafa'nın hakikaten deli olduğuna ve bu sebeple tahttan indirilmesi gerektiğine karar verdiler.

Birinci Mustafa tahta çıkalı henüz 96 gün olmuştur ve Osmanlı İmparatorluğu tahtı el değiştirmektedir.

Nitekim yetkililer bir iş görüşmek bahanesiyle saraya toplandıklarında Hacı Mustafa Ağa, Sultan Mustafa'nın oturduğu oda yahut daire kapısını çekerek üzerlerine kitleyip hapsedmiş, bu arada da Birinci Ahmed'in o tarihte henüz ondört yaşında bulunan büyük oğlu Sultan Genç Osman'ı getirterek saltanat tahtına oturtmuştur.

Genç Osman saray avlusunda kurulan murassâ tahta oturunca, ulema vüzerâ ve diğer yetkililer hemen bîaf etmişler ve cülûs haberi, müezzînler marifetiyle bütün İstanbul'a duyurulmuş, halkın coşkun bir sevinçle olayı kutladığına şahit olunmuştur.

Bir kaç saat içinde cereyan eden bu taht değişikliğinin asker tarafından da memnurlukla karşılandığı, çünkü ikinci kez cülûs bahsisi adıyla üç milyon altın daha aldıkları bir vakıdır.

Sultan I. Mustafa'nın ikinci kez daha çıkartılmasını ve bu arada cereyan eden gerçekten acı olayları Genç Osman dönemini işlerken nakledeceğiz.

*Tahttan indirilişı
halk arasında
büyük bir sevinç
uyandıran Sultan
I. Mustafa, bu olaydan
kısa bir süre sonra
Genç Osman'ın
öldürülüşıyle yeniden
Osmanlı tahtına
oturmuştur.*

SULTAN İKİNCİ OSMAN

(1604-1622)

Babası: Birinci Ahmed

Annesi: Mâhfirûze-Sultan.

Doğum Tarihi: 3 Kasım 1604

Vefat Tarihi: 20 Mayıs 1622

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Sultan Ahmed Camii)

1000

*Genç Osman'ın
Topkapı Sarayı
Padişah Portreleri Galerisi'nde
bulunan
yağlıboya tablosu*

“Genç Osman”

Sultan İkinci Osman'ın Saltanatı

Osmanlı tarihinin ibretle okunması gerekli sayfalarından bir kaç da şüphesiz “Genç Osman” adıyla tanındığımız Sultan İkinci Osman'ın dönemidir. Dört yıl gibi kısa bir süre de olsa, bu dönem geride bıraktığı izler itibariyle unutulmaz.

Genç Osman, Sultan I. Ahmed'in Mahifuruz adındaki hanımından, İstanbul'da doğmuştur. Bir rivayete göre Yunan asıllı olan annesinden Rumca'yı, ayrıca Latince ve İtalyanca gibi garp dilleri ile Arapça ve Farsça'yı da öğrenerek yetişmiş, gerçekten kuvvetli bir tahsil ve terbiye ile büyümüş, nihayet büyük dedesi Fatih Sultan Mehmed ve babası Sultan Ah-

med gibi erken inkişaf etmiş olan zekasıyla kendini göstermiştir.

14 yaşında padişah olup 18 yaşında şehid edilen bir büyük sultanın kuvvetli bir edebî kültürünün olduğu da yazdığı şiirlerinden anlaşılmaktadır. Fârist yahut Farîsi mahlasıyla ter tip ettiği divanı zamanımıza kadar ulaşmıştır.

Genç Osman, amcası Sultan I. Mustafa'nın tahtan indirilmesi suretiyle 1618 yılı Şubatında ve henüz 14 yaşında iken Osmanlı imparatoru oldu. 1604 yılında İstanbul'da doğmuştu. Tahta çıktığı sırada annesi Mahifuruz Sultan'ın hayatta olmadığı rivayet edilmektedir.

Tarihçilerin, büyük bir istidat, kudretli bir yönetici, eşine az rastlanır bir azim ve irade sahibi ve nihayet kudretli bir inkılapçı olarak vasıflandırdıkları Sultan İkinci Osman tahta çıktıktan hemen sonra, idareyi ele geçirmiş ve artık gittikçe gerilemeye başlayan imparatorluğun yeniden derlenip toparlanarak eski gücüne kavuşması için gece ve gündüz durmaksızın faaliyet göstermiştir. Onun şehid edilmesine sebep olan inkılapçı fikir ve hareketlerinin en büyük destekçisinin hocası Ömer Efendi olduğu ve Genç Osman devrinin en mühim simasının da bu meşhur hoca olduğu söylenmektedir. Gerçekten Genç Osman, hayatı boyunca hocasının tesirinde kaldığı ve her işte onun fikir ve görüşlerini alarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Hatta Sultanın Şeyhülislama ait bir çok görevi hocası Ömer Efendi'ye vermiş olması da bunun açık bir delilidir.

Genç Osman'ın İnkılapçı yönü

Osmanlı padişahları içinde, inkılapçı fikirleri ve bu fikirleri hiç taviz vermeden uygulamaya geçirmek istemesiyle haklı bir üne kavuşan Genç Osman'ın hangi yenilik ve değişiklikleri yapmak istediğini, özetle ifade etmemiz gerekmektedir. Çünkü onun dört yıl süren saltanatı boyunca cereyan eden olaylar ancak bu hususların bilinmesiyle değerlendirilebilir.

Burada konu başlıkları halinde sunacağımız bilgiler, İ. Hami Daniş-

mend'in, Osmanlı Tarihi Kronolojisinin verdiği malumatlara dayanmaktadır. Buna göre Genç Osman'ın inkılapçı fikirleri şu esaslara dayanmaktadır.

1- Genç Sultan artık iyice bozulmaya başlayan ve her geçen gün devletin başına bela haline gelmeye başlayan Yeniçeri ve sipahi ocaklarını ortadan kaldırarak, bunların yerine Anadolu, Suriye ve Mısır Türklerinden oluşmuş milli bir ordu kurmak istemektedir. Nitekim bu arzusunu gerçekleştirmek üzere faaliyete başladığı sezilir sezilmez Yeniçeri Sipahilerin boy hedefi haline gelerek, şehid edildi.

2- O, Osmanlı imparatorluğunun başkentini İstanbul'dan Anadolu'ya, muhtemelen Bursa'ya nakletmeyi ve böylece kozmopolit bir muhitten millî bir muhite geçmeyi istemekteydi.

3- İlmiye sınıfı denilen ve bugüne kadar devlet hayatında çok mühim roller oynayan bir zümreyi, artık denjere olmaya başladığı ve devlet işlerine doğrudan müdahale ettiği için mümkün olduğunca geriye çekmek, onların siyasi ve malî kudretlerini kırarak, nüfüz ve tesirlerini azaltmak. Belki kısaca ilmiye sınıfını, devlet işleriyle uğraştırmayarak sadece bir "din ocağı" haline getirmek.

Burada, Genç Osman'ın bu fikrinin ne derece isabetli olduğu üzerinde durulması gerekli bir konudur. Halbuki, çok iyi bir dinî terbiye aldığı ve İslâmî bilgi sahibi de olduğunu da sandığımız sultanın, İslam'da din ile

14 yaşında Osmanlı tahtına oturan ve dört yıl süren bir saltanattan sonra hunharca katledilen inkılapçı padişah Genç Osman

devlet işlerinin ayrı düşünülmemeyeceğini bilmesi belki ilmiye sınıfının, gerçekten ehil kimselerden oluşması temin etmenin çıkar yol olduğunu kabul etmesi beklenirdi.

4- Saray ananelerini değiştirerek, artık padişah ve yakınlarının devşirmelerle evlilik yapması yerine Türk ailelerinden kız almasını sağlamak.

5- Kıyafette değişiklik yapmak ve eski gösterişli kavuk ve kaftanlar yerine daha sade elbiseler giyilmesini sağlamak.

6- Fatih ve Kanuni'nin yaptığı ka-

nunları yeniden tanzim ederek, yeni hayat şartlarına uygun hale getirmek.

Genç Osman, devrine göre gerçekleştirilmesi çok zor görünen bu tür fikirleriyle saltanat tahtına oturmuş ve padişahlığı süresince hiç bir taviz vermeden kanaatlerinin gerçekleşmesi için çalışmıştır. O, bir inkılap hareketleri gerçekleşmediği sürece, devletin güçlenemeyeceği ve hiç bir başarıya eremeyeceği düşüncesindedir. İnancında samimi ve dürüsttür. Azim ve kararlılık içindedir. Ne var ki son derece heyecanlı, cesur pervasız ve dikkatlidir. Müthiş bir gurur ve hırs

içindedir. Yapamayacağı hiç bir şey yok sanmakta ve hocası tarafından da devamlı övüldüğü için gururu artmaktadır. Halbuki fikirlerin büyüklüğü, onları uygulamaya koyabilecek bir sabrı, olgunluğu, dikkati ve tecrübeyi de beraberinde ister. Nitekim, tarihe mal olmuş inkılapçı hareketleri yönetenlerin bu vasıfları taşıdığı görülmektedir. Genç Osman'ın dehası ve idealleri, hırsının, gururunun ve tecrübesizliğinin kurbanı olmuştur, denilebilir.

Genç Osman devrinin önemli olayları

Sultanın tahta oturmasından kısa bir süre sonra, Osmanlılar ve Safeviler arasında büyük bir savaş yapılmış ve Safeviler, Osmanlı ordusunu bozguna uğratmışlardır. Tarihde "Pül-i Şikeşte" bozgunu adıyla anılan bu olaydan sonra Genç Osman, vezir-i azam ve serdarı ekrem olan Halil Paşa'yı görevinden azlederek yerine, "Öküz" lakabıyla da tanınan Kara Mehmed Paşa'yı vezir-i azam yapmıştır.

Bu arada Osmanlı ve Safeviler arasında yeni bir sulh anlaşması akdedilerek karşılıklı bir barış sağlanmıştır.

1619 yılında, devlete gerçekten büyük hizmetleri geçmiş olan, tecrübeli ve bilgili vezir-i azam Kara Mehmed Paşa azledilmiş ve yerine, Genç Osman'a sayısız ganimetler getirerek ve sık sık hediyeler vermek suretiyle

iyice yaklaşmış olan Kaptan-ı Derya Güzelce Ali Paşa Sadrazam yapılmıştır.

Genç Osman'ın paraya karşı aşırı bir düşkünlüğü olduğu hatta en büyük zaafının para iptilası ve cimrilik olduğu rivayet edildiğinden sadaretteki bu değişikliği anlamak kolaylaşır.

Yeni sadrazam aslen Rum yahut İtalyan olup entrikalarıyla meşhur biridir ve görevi devraldıktan sonra, akıllara sığmayan bir zenginliğe kavuşmuştur.

Eski sadrazam Kara Mahmud Paşa ise Halep Valiliğine tayin edilmiş ve fakat bütün serveti zaptedilip elinden alındığı için gittiği Halep'de kısa bir süre sonra üzüntüsünden vefat etmiştir.

Çeşitli paralar ve sayısız hediyelerle Genç Osman'ı adeta sarhoş eden Güzelce Ali Paşa, sultan üzerinde öyle etkili olmuştur ki, padişah hocası Ömer Efendi'yi bile Mekke'ye sürgün etmek istemiştir.

Avrupa'da zaferler

Osmanlılar uzun yıllardan beri Avrupa'da özellikle Avusturya-Macaristan ve Almanya ile savaş halindedir. Bu devletler sık sık kuvvetlerini birleştirerek saldırmakta ve daimî bir tehlike oluşturmaktadırlar.

Nitekim 1619 yılında Osmanlı tarafından Boğdan Voyvadalığına getirilen Grantiani adlı bir hristiyan Leh-lilerle birleşmek suretiyle imparatorluğa ihanet etmiş ve topladığı 50-60

bın kişilik bir kuvvetle Osmanlı topraklarına saldırmıştır.

O zaman Garp Serdarı olan İskender Paşa üzerlerine yürüyerek Yaş denilen bir yerde haçlılarla karşılaşmış ve şiddetli bir muharebe sonunda asileri tepelemiştir.

Gerçekten pek kahraman bir insan olan İskender Paşa, harpten sonra da Leh kuvvetlerini takip etmek suretiyle unutulmaz bir zafer kazanmıştır. Bu sefer sırasında Osmanlı kuvvetlerinin onbin civarında olduğu ve kendilerinden beş altı misli kuvvetli olan düşman ordusunun hemen hemen tamamını imha ettiği bir vakıdır.

Genç Osman'ın Lehistan Seferi'ne çıkması bu olaylar üzerine kararlaştırılmıştır.

Lehistan seferinden önce...

Sultan II. Osman Lehistan üzerine sefer yaparak, hem ecdadının yaptığı gibi ordunun başında sefere çıkmak, hem de Avrupa'da büyük bir zafer kazanmak arzusundadır. Hocası Ömer Efendi ve bir takım devlet erkani da aynı görüşte olup sultanı, sefere teşvik etmektedirler. Zaten büyük bir gurur içinde yüzen genç padişah bu iş için gereken hazırlıkların en kısa zamanda tamamlanmasını emretmiştir.

Bu arada, padişahı rahatsız eden bir hadise vardır. Alnına kardeş katili damgasını vurduracak bu hadisenin kahramanı Şehzade Mehmed'tir.

Şehzade Mehmed, Birinci Sultan Ahmed'in oğlu ve Genç Osman'ın küçük kardeşidir. Son derece zeki ve kabiliyetli bir insan olduğu için halk, bundan sonra Onun padişah olacağını zannetmektedir. Ne var ki Genç Osman ve yakınları bu duruma tehlikeli görmekte ve Lehistan seferine çıkmadan önce Şehzade Mehmed'in yok edilmesini istemektedir. Nitekim padişah, Şeyhülislam Esat Efendi'den konuyla ilgili bir fetva istemiş fakat büyük bir alim olan şeyhülislam bunu reddetmiştir. Daha sonra Rumeli Kazaskeri Kemalettin Efendi, belki de şeyhülislam olma ümidiyle Şehzade Mehmed'in idamı için bir fetva hazırlamış, Genç Osman'da bu fetvaya dayanarak kendisini boğdurtmakdan çekinmemiştir. Tarihi kayıtlara göre Şehzade Mehmed idam edilmek üzereyken, cellatlarla boğuşmuş ve şunları söylemiştir:

“ — Bre Osman! Allah'dan dilerim ki ömr-ü devletin berbad olup beni ömrümden nice mahrum eyledinse sen dahi behremend olmayasın!”

Osmanlı tarihçileri Şehzade Mehmed'in beddualarının tultuğunu ve gerçekten Genç Osman'ında feci şekilde öldürüldüğünü bildirmektedirler.

Şehzade Mehmed'in idamı, halk arasında büyük bir infial uyandırmış ve millet Genç Osman'a olan sevgi ve bağlılığını yitirmiştir.

Bu arada, padişahı Lehistan seferi için teşvik edip duran ve çevirdiği ent-

rikalarla arkasında kötü bir şöret bırakarak vezir-i azam Güzelce Ali Paşa vefat etmiş ve yerine Ohrili Hüseyin Paşa adında bir Arnavut sadrazamlığa getirilmiştir.

Lehistan Seferi yahut Sefer-i Hotin

Genç Osman hakkında çeşitli eserler kaleme alınmış olup, bunlara göre sultanın Lehistan seferindeki amacı, sadece Lehliilere karşı zafer kazanmak değil, aynı zamanda Osmanlıların Lehistanı yapıp Baltık Denizine çıkmak ve orada bir donanma kurarak Atlas Okyanusunda hakimiyet kazanmaktır. Böylece Avrupa hristiyanlığı karadan ve denizden kuşatılmak suretiyle tamamen Osmanlı hakimiyetine geçirilmiş olacaktır. Bu fikir Genç Osman'ı öylesine etkilemiştir ki, artık önünde hiç bir kuvvetin duramayacağı kanaatindeydi. Nitekim 1621 yılının Mayıs ayında muhterem bir törenle İstanbul'dan ayrılan padişah ağır sayılabilecek bir yürüyüşle Hotin önlerine gelmiştir.

Yolculuk esnasında, başta Kırım Hanının kuvvetleri olmak üzere, Osmanlı tobasındaki askerler de orduya iştirak etmiştir. Bu arada sultanın bir takım serkeşlikleri sebebiyle Yeniçerileri bizzat kontrol edip saydırması, içlerinden bazılarını idam ettirmesi ve hatta ateş talimleri sırasında bazı görevlileri canlı siper yapıp öldürmesi asker arasında ciddi hoşnutsuzluklara sebep olmuştur. Ayrıca sefer sırasında sultan, askere dağıtılması ge-

reken bahşışı de kısıp cimrilik ettiği için hoşnutsuzluk daha da büyümüştür.

Osmanlı Ordusu Hotin önlerine geldiğinde karşılarında, kendilerinden sayıca daha fazla olan düşman kuvvetlerini buldular. Alman, Macar ve Lehliilerden oluşan haclı ordusuna Lehistan kralının oğlu Lodirtas ile beraber Litvanya Umumi Valisi komuta etmektedir.

Genç Osman 8 Eylül 1621'de ordusuna ilk hücum emrini verdi. Sabah başlayıp akşama kadar devam eden bu ilk hücumda, düşmana bazı zayıatlar verdirilmekle beraber, görünür bir başarı sağlanamadı.

9 Eylül'deki ikinci hücum da düşmanın şiddetli top ve tüfek atışı sebebiyle neticesiz kaldı.

11 Eylül günü üçüncü bir hücum daha yapıldığı halde yine bir netice alınamadı.

15 Eylül günü yapılan ve nerdeyse başarıyla neticelenecek olan büyük hücumda, vezir-i azam Ohrili Hüseyin Paşa, düşman kuvvetlerini yok etmek üzere olan Budin Beylerbeyi Karakaş Mehmed Paşa'yı kısılandırdığı ve belki kendi yerine sadrazam olacağı düşüncesiyle yardıma gitmeyerek, mutlak bir zaferin kazanılmasına engel oldu. Düşman ateşi arasında sıkışan Kahraman Budin Beylerbeyi şehid düşünceye kadar çarpışmasına rağmen, Osmanlılar taarruzundan bir netice alamadılar. Bu olaylar askerin maneviyatını tama-

*Genç Osman'ı sefer sırasında gösteren
nefis bir minyatür*

men kırmış oldu.

Ohrili Hüseyin Paşa, ihaneti sebebiyle görevinden alınıp yerine Diyarbakır Beylerbeyi Dilaver Paşa sadrazam oldu.

Genç Osman'ın bütün gayret ve çabalarına rağmen düşman üzerine yapılan beşinci ve altında hücumlar da neticesiz kaldı. Zira Yeniçeriler gayretsizlenmiş, sipahiler yavaşlamış, orduda umumi bir kayıtsızlık ve isteksizlik başgöstermiştir.

Bu arada düşman ordusu sulh yapılması için elçiler gönderince askerlerinin gayretsizliğinden ümidi kıran ve onlara karşı büyük bir kinle dolan padişah sulh yapmağa razı olmuş ve kuvvetli bir ihtimalle, yedinci bir hücumla bozguna uğratabileceği düşmanla anlaşmayı tercih etmiştir.

Osmanlılarla Lehistan arasında aktedilen sulh anlaşması yine de Osmanlıların güçlü olduğunu ilan et-

mekte, bu sebeple de Hotin seferi zaferle sonuçlanmış gibi kabul edilmektedir. Nitekim Sultanın, Hotin karar-gahından ülkenin her yanına gönderdiği zafernameler de bunun işaretidir.

Padişah, her şeye rağmen üzgün ve kederlidir. Zira umduğu gibi Lehistanı yarıp Baltık Denizine erişememiş, adeta kendi askerlerinin gayretsizliği ve beceriksizliği sebebiyle mutlak bir zaferi kaçırmıştır. Bütün bunları düşünerek ve mutlaka bu orduyu değiştirmeyi planlayarak İstanbul'a dönmektedir.

Nihayet Genç Osman 8 ay 18 gün süren bu seferden dönerek İstanbul'a erişmiştir. Bu arada Ömer adını verdiği bir oğlunun dünyaya gelmiş olmasının ona biraz sevindirdiği ve Hotin seferinden duyduğu üzüntüyü hafiflettiği kaydedilmektedir.

Genç Osman Hacca gitmek istiyor...

Genç Osman'ın hacca gitmek üzere hazırlandığı haberi duyulduğunda, özellikle asker arasında büyük bir kaynaşma başlamıştır. "Bu ne demek oluyor?... Şimdiye kadar hangi padişah Hacca gitmiş ki Genç Osman hacca gitmek ister... Her halde hac işi bir bahane olsa gerektir. Yoksa Genç Osman, Anadolu'ya geçip Türkmenlerden oluşan bir ordu mu kuracak, bu orduyla gelip Yeniçeri ve sipahi ocağını ortadan mı kaldıracak. Eğer böyle düşünmekteyse elbette rızamız yoktur ve elbette buna izin veremeyiz!..."

Bu sözler İstanbul sokaklarında ağızdan ağıza dolaşmaya başlamış ve payitahtta kıpırdanmalar başlamıştır.

Gerçekten Genç Osman Hacc bahanesiyle Anadolu'ya geçip, millî bir ordu kurmayı ve bununla artık nefret ettiği Yeniçeri ve Sipahi ocağı ortadan kaldırmayı düşünmektedir.

Genç Osmanı tahta çıktığı sıralarda gösteren bir minyatür

Kıpırdanmalar başlayınca Şeyhülislam Esat Efendiye ve devrinin sakin simalarından Şeyh Aziz Mahmud Hüdayî hazretlerine danışan Genç Osman, onlardan Hacca gitmekten vazgeçmesi yolunda cevaplar almıştır. Ne var ki hocası Ömer Efendi ve bazı yakınları bunun aksine kararından dönmemesini tavsiye etmekte-dirler.

Genç Osman'ın şehid edilmesi

Padisah, düşüncelerini gerçekleştirmeye karar vererek, Uskudara geçeceğini ilan eder. Artık onu alınmaz olaylar başlamış, asker ayaklanmıştır.

İsyanın ilk gününde Yeniçeri ve Sipahiler, sultanın bu isteğinden vazgeçmesini isteyerek dağılmış, ertesi günü daha büyük bir kalabalık halinde Sultanahmed Camii'nde toplanarak, ilmiye sınıfı mensuplarını isteklerini bildirmek üzere saraya göndermiş, onlardan bir cevap çıkmayınca da korkunç kalabalıklar halinde Topkapı'ya doğru yürümüş, birinci ve ikinci kapıları açıp iç kısma kadar girmiş ve bu arada "Sultan Mustafa'yı istemiyoruz!" diye bağırarak kimliği belirsiz bir şahsın sözü üzerine hep bir ağızdan aynı sözü tekrar etmeye başlamıştır.

Önü alınmaz, dizgin kabul etmez, söz dinlemez bir kalabalık vardır şimdi. Kitle psikolojisi dediğimiz bir hal içinde bağırıp çağırmakta ve padişahın kelle istemektedir. İsyanın elebaşları başta vezir-i azam olmak üzere beş-altı devlet büyüğünün başını istemektedir.

Bu arada, sarayda, ilmiye sınıfı mensuplarıyla müzakerelerde bulunan Genç Osman, onlara, bağırıp çağırarak, "bu askerleri siz teşvik ediyor ve destekliyorsunuz, önce onları sonra sizi tepeleyeceğim!" demektedir.

Genç Osman, etrafın tamamen çevrildiği ve elindeki gücün kaybol-

mak üzere bulunduğunu hala anlamamıştır.

İsyanlar, daha önce tahttan indirilen ve bir hücrede mahpus bulunan I. Mustafa'nın aranmaya başlanıp, bulunduğu odayı öğrenince kubbesine çıkıp, kubbeyi yakmak suretiyle onu dışarı çıkarmışlardır. Daha sonra da önce eski saraya ve nihayet kendi kışlaları ortasındaki Orta Camiye götürmüşlerdir. I. Mustafa'nın yanında annesi de bulunmaktadır.

Genç Osman, çaresiz kalıp bir kaç adamını isyancılara vermişse de, onlar teskin olmayıp faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Artık Üsküdar'a geçme imkanı da kalmayan padişah isyancılarla yüz yüze görüşmekten başka çıkar yol kalmadığını kabul edip vezir-i azamıyla beraber Ağakapusu denilene yer gitmiştir. Onun burada bulunduğunu anlayan Yeniçeri ve sipahiler hemen gelip kendisini yakalamış ve henüz sabah namazını kılmış bulunan ve üzerinde beyaz bir entari olan padişahı bu kıyafetle dışarı çıkarmışlardır.

Genç Osman bir merkebin sırtına bindirilerek ve binlerce hakarete uğrayarak İstanbul sokaklarından geçirilmiş ve Amcası I. Mustafa'nın da bulunduğu Orta Cami'ye getirilmiştir.

Bu arada eski sadrazam Othman Hüseyin Paşa kaçmak isterken, isyancılar tarafından yakalanarak, başı kesilmek suretiyle öldürülmüştür.

Genç Osman, Orta Camide amca-

sinin yanında, şaşkın ve perişan durmakta, başına gelen olayların ve yolda reva görülen ağır hakaretlerin tesir altında kıvrınmaktadır. Bu arada I. Mustafa'nın, vezir-i azam olarak tayin ettiği Davud Paşa sadrazamlarına emrederek Genç Osman'a kement attırmış fakat O, daha çevik davranarak ipi tuttuğundan kemend bir iş görmemiştir. Davud Paşa'nın bu hareketi, içerde bulunan Yeniçeri ağalarını da kızdırmış, onlar Genç Osman'ın asla öldürülmemesini istediklerini söylemişlerdir. "Evet, diyorlar, I. Mustafa padişahımızdır, amma Genç Osman'ı da öldürmez olmaz!"

Genç Osman bir ara, kendisinin pencere önüne götürülmesini ve dışarda büyük bir kalabalık halinde bekleyen isyancılarla konuşmak istediğini söylemiş, buna müsaade edilince de, ağlayıp yalvarmaya ve "şu halimi görüp ibret alın, dün padişahınız idim, bugün ne hallere düştüm. Bir kaç münafığın sözüne uyup hata ettimse bağışlayın..." demiştir.

Artık o gurur ve kibir yüklü padişah yerini, ölüm korkusuna düşmüş zavallı bir gence bırakmıştır.

Bu sırada Davud Paşa, I. Mustafa'nın annesinin de işaretiyle iki kez daha kement attırmış fakat başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Genç Osman'ın Davut Paşaya

"Bre melun! ben sana ne yaptım ki canıma kıymak istiyorsun. İki kez öldürmeyi gerektiren suç işlediğin halde seni bağışlamadım mı?" diye bağırduğu, daha sonra da yanında bu-

lunan Yeniçeri ve sipahi ağalarına "Bu adam beni öldürür!" dediği rivayet edilir.

Bir süre sonra I. Mustafa ve annesi Topkapı Sarayına götürülür ve Genç Osman camide yalnız kalır.

Olayın bundan sonraki bölümünü Osmanlı Tarihi Kronolojisinden mümkün olduğunca sadeleştirerek takip edelim:

(Sultan Mustafa Ortacamii'den Topkapı Sarayı'na nakledildikten sonra Vezir-i azam Kara Davud Cuma namazından sonra Yeniçeri Ağası Derviş Ağa ile beraber tekrar Ortacamii'ye gelip zavallı Genç Osman'ı "Kelender-uğrusu yahut "Kilindir-uğrusu/Kilindir-oğlu denilen Sübaşı kethudâsıyla beraber bir "pazar arabası"na koyarak Yedikule zindanına doğru yola çıkarmıştır.

Osmanlı tarihinde ilk inkılâp kahramanı olan büyük pâdişah o gün öğleden evvel Ağa-kapusundan Ortacamii'ye götürülürken de Yeniçeri-ocağı denilen kara kuvvetin elinde en müthiş bir cânî muâmelesi görerek ve aynı günde ikinci defa olarak hakaretlerle halka teşhir edilmiş ve o tarihe kadar hiç bir Osmanlı padişahının götürülmediği Yedikule zindanı da bu müdhîş hakaretlerin son menziline teşkil etmiştir.

Müneccim-başı ile Solâkzade gibi bâzı mehbâlarda Yedikule fâciası bu günün gecesine müsâdif gösterilirse de doğru değildir: O sırada İstanbul'da bulunan Nev'i mahlaslı Hüseyin-

İçinde Genç Osman'ın da boğularak öldürüldüğü Yedikule Hisarı. Bu hisar zindanlarıyla da ünlü olup, nice cinayetlere sahne olmuştur.

ibni-sefer'in ifâdesinden cinayetin gündüz işlendiği anlaşılmakta olduğu gibi, Peçevi-İbrahim Efendi Kara Davud'un şenâatini "ahşama koma-yup cellâtların hemen saldırganlığından ve Kara-Çelebi-zâde de cinayetin "ba'del-asr = ikindiden sonra" işlendiğinden bahsetmektedir; diğer menbâlardaki ifadeler de bunu te'yid

edecek mâhiyettedir: Gece yapılan iş cenâzenin naklinden ibarettir. Hammer cellâtların sayısını Davud Paşa da dâhil olmak üzere dört kişiden ibaret gösterirse de, Danon'nun neşrettiği anonim "Târih-i Sultan Osman'-a göre "Davud Paşa didükleri bed-fiâl on mîkdârı âdem ile" Yedikule'-de kalmış ve Genç Osman'ı getiren

asker çekilip gittikten sonra kule kapılarını kapattırıp artık çekinilecek kuvvet kalmadığı için o şeni cinayeti ni icrâya başlamıştır: Orta-câmi'de üç defa kemend atan Cebeci-başı ile "Kelender-uğrusu" denilen soysuz da beraberdir; fakat bu sefer de ilk hamle boşa gitmiştir: Sultan Osman fevkalâde güçlü kuvvetli, çevik ve atik bir gençtir; onun için Naimâ'nın dediği gibi:

Osman Han dilâver yiğit idi, bunlar zebûn idi."

Bâzı Garp menbâlarına göre bir çeyrek süren bu ilk boğuşmada Sultan Osman üç cellâdı yumrukla yere serip diğerlerini kaçırmıştı! İşte bu suretle ilk hamlede on bir kişi bir kişiye mağlûb olmuş demektir! Fakat Genç-Osman silâhsız olduğu halde, cellâtlar her türlü levâzımlarıyla gelmişlerdi: Onun için ikinci hamleyle başlayan uzun boğuşma esnâsında Sultan Osman'ın bir omzu baltayla kırılıp yere düştüğü sırada Cebeci-başı'nın kemendi de boynuna geçti:

"Cebeci-başı didükleri bi-din kemend atup Kelender-uğrusu mel'ünü dahi hayaların sıkmağa zebûn idüp ol mahalde teslim-i rûh eyledi."

Osmanlı tarihinde yeni bir devir açmıya kalkışan dâhi genç işte böyle kahpece bir taarruzla devrilerek Tecdüdd tarihimizin ilk şehidi oldu. Bu büyük ve şanlı şehidin ölüsüne bile hürmet edilmedi; Peçevi'nin dediği gibi:

"Ol mel'ün-u bi-din Cebeci-başı di-

dükleri lain derhâl alâmet-i mevt olmak içün kulağın, gaalibâ burnun dahi kesüp Vâlide'ye götürdü."

Tabii bu Vâlide'den maksat, Birinci Mustafa'nın anası olan Vâlide-Sultan'dır. Sultan Osman'ın cenâzesi o gece Yedi-kule'den Topkapu sarayına nakledilmiştir: Aşağıdaki fıkraya bakınız.

"Hâile-i Osmâniyye" yalnız Türkiye dâhilinde değil, en uzak ecnebi memleketlerinde bile çok büyük, derin ve unutulmaz bir teessür uyandırmış ve hattâ bu umumî teessür tarihten başka edebiyata da aksederek muhtelif dillerde mersiye yazılmasına sebep olmuştur; Kâtib-Çelebi, Naimâ vesair bâzı menbâlarda eksik ve değişik şekillerine tesadüf edilen şu Türkçe mersiye "Nev'i" mahlaslı Hüseyin-ibni-Sefer'indir:

Bir şâh-ı âli-şân iken şâh-i cihâna kıydılar
Gayretlû gene arslan iken şâh-i cihâna kıydılar
Gaazi bahâdır hân idi âli-neseb sultân idi
Nâmiyle Osman-Hân idi şâh-l cihâna kıydılar
Niyyet idüp haccitmeğe koomâdı kullar kıydılar
Kuulak gerek işitmeğe şâh-i cihâna kıydılar
Hükmitmeğe kaadir iken emr-i Hak'a nâzır iken
Haccitmeğe hâzır iken şâh-i cihâna kıydılar
Ol bir şeh-i a'lâ iken hep cümleden evlâ iken
Şer-i şerif icrâ iken şâh-i cihâna kıydılar
Esrât-i sâatdür bu dem devr-i kıyâmetdür bu dem
Bize nedâmetdür bu dem şâh-i cihâna kıydılar
(Nev'i) ciğerler oldu hun derdüm bir iken oldu on
Kan ağladı ehl-i fûnun şâh-i cihâna kıydılar

Genç Osman'ın şehadetinden sonra

Osmanlı tarihinin en kanlı cinayetlerinden birisi böylece son bulduktan sonra, Osmanlı ülkesinde ve özellikle İstanbul'da olaylar durmamıştır. Sultanın zalimce katledilişi halkı büyük bir üzüntüye boğmuş ve bunlar Yeniçeri ve sipahileri yaptıkları hatayı telafiye çağırmışlardır. Bunun üzerine özellikle sipahiler kan davasına kalkışarak, padişahın ölümüne sebep olanların avına çıkmışlardır. Onların baskıları ve sürekli ikazları sebebiyle katil vezir-i azam Kara Davud Paşa azledilmiş ve yerine Mere Hüseyin Paşa sadrazam olmuştur.

Bu arada Genç Osmanın intikamını almak isteyen ismi meçhul bir adam Sultan Ahmet Camiinde bulunan askerlerin üzerine hücum ederek bir kaçını öldürmüş, bazılarını yaralamış ve sonunda kendisi de öldürülmüştür.

Padişahın öldürülmesinden sonra Anadolu'da da isyanlar başlamış ve özellikle Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmed Paşa'nın önderliğinde yeniçeri kıyımına başlanmıştır. Bu isyanın devlet üzerinde derin etkileri olmuştur.

Sipahiler ise İstanbul'da boş durmuyor, katilleri cezalandırmak ve kendilerini temize çıkartmak için çalışıyorlar. Nihayet sipahiler padişah-tan Genç Osman'ın katillerinin teslimini istiyorlar.

Katillerden cebecibaşı Yedikuleye

giden yol üzerindeki çeşme önüne getirilerek öldürülüyor.

Daha sonra baş katil Kara Davud Paşa ve cinayet ortağı Kalender uğrusu denilen adam, Genç Osman'ı boğdukları Yedi kule zindanında boğdurularak idam ediliyor. Cesetleri denize atılıyor.

Sipahiler böylece bu çirkin ve korkunç olaya bulaşan bütün katilleri birer birer yakalayıp öldürerek güya Genç Osman'ın intikamını almış oluyorlar.

Sultan I. Mustafa ikinci kez tahta oturduğundan 1 yıl 3 ay 22 gün sonra tekrar tahttan indiriliyor ve yerine Dördüncü Murad Osmanlı padişahı oluyor.

Birinci Mustafa'nın ikinci kez tahttan indirildikten sonra şuurunu büsbütün kaybettiği ve saray dehlizlerinde öteye beriye koşup her kapıyı vurarak Sultan Osman'ı çağırdığı ve onun gelip kendisini saltanat yükünden kurtarması için feryat ettiği rivayet edilmektedir.

**DÖRDÜNCÜ
SULTAN MURAD**

(1612-1640)

Babası: Birinci Ahmed

Annesi: Kösem Sultan

Doğum Tarihi: 26 Temmuz 1612

Vefat Tarihi: 9 Şubat 1640

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Sultan Ahmed Camii)

*Sultan 4. Murad'ın
zırhlar içinde
gösteren nefis bir tablo*

IV. Murad'ın Padişahlığının İlk Yılları

Osmanlı İmparatorluğunun en kudretli sultanlarından biri olan Dördüncü Sultan Murat, tahta çıktığında onbir yaşında idi. Sultan 1. Ahmed'in, Kösem Sultan adıyla meşhur olan hanımı Mahpeyker'den, 1612 yılında İstanbul'da doğan Dördüncü Sultan Murad, amcası Birinci Mustafa'nın ikinci kez tahttan indirilmesi üzerine, devlet erkanının oybirliği ile padişah olmuştur.

İmparatorluğun yüzlerce gaile içinde bocaladığı ve büyük sıkıntılarla uğraştığı bu yıllarda tahta oturan çocuk padişah şüphesiz ki, sultanlığının ilk yıllarında öncelikle annesi ve daha sonra da yakınlarının tesir ve etkisi içinde hareket etmiştir. Bu yıllar için-

de devletin en önemli işlerine müdahale eden ve her dediğini yaptıran kişi annesi Kösem Sultan'dı.

İ. Hami Danişmend "Kösem-Valide" için şu bilgileri verir:

"Osmanlı tarihinde kadınlar saltanatının en mühim simalarından olan bu Mahpeyker Sultan bir Rum papazının kızıdır... Küçük yaşta yetim kalınca Bosna Beylerbeyinin eline geçip, güzelliğinden dolayı saraya takdim edilmiş, Birinci Ahmed'e haseki olmuş ve işte o tarihten itibaren yıldızı parlayarak kocasından sonra oğullarından Dördüncü Murad'la Sultan İbrahim'in ve onlardan sonra da torunu Dördüncü Mehmed'in saltanat devrinde çok büyük nüfuz kazan-

miş ve hatta bazen bütün devlet idaresini eline almıştır.”

Dördüncü Sultan Murad, tahta geçtiğinde, hanedanın en büyük şehzadesi idi. Kendisinden başka hayatta bulunan kardeşleri Beyazıd ve Süleyman, başka anadan, Kasım ve İbrahim ise kendi annesi olan Mahperker sultandan doğmuştu. Tahtından ikinci kez indirilmiş olan amcası 1. Mustafa ise sarayda bir odaya kapatılmış olup, ölümünü bekliyordu.

Çocuk padişah ondokuz-yirmi yaşına gelinceye kadar, idarede tam bir yetkiye kavuşamamakla beraber, pek çok tecrübelerle yetiştii. Son derece zekî, cesur, gözüpek, kuvvetli ve enerjik bir insandı. Çevresinde olup bitenleri dikkatle takip ediyor, ileride alacağı kararlar için hazırlık yapıyordu. Kendi devrini görmüş olan tarihçilerin de ifadelerine göre Dördüncü Sultan Murad'ın padişahlığı iki bölüme ayrılabilir. Bunlardan birincisinde sultanın devlet işlerinde fazla bir yetkisi yoktur. İşleri daha ziyade Kösem-Valide ve onun yakınları yürütmektedir. İkinci bölümde ise padişah dizginleri tam manasıyla eline almış ve imparatorluğa rahat bir nefes aldıracak olan müthiş faaliyet ve zaferlerine başlamıştır. Bu ikinci bölüm her ne kadar dokuz-on yıl gibi kısa sürmüşse de etkileri büyük olmuş ve Dördüncü Murad'ın adını unutulmaz kılmıştır. Nitekim Peçevi Tarihi adıyla mühim bir eser yazmış olan İbrahim Efendi adlı bir müellif Dördüncü Murad'ın tahta çıkışı ve şahsiyeti hak-

kında şu bilgileri verir:

“Büyük halifelik tahtının oybirliği ile Sultan Murad'a nasip olması ile âlem sanki ölü iken yeniden dirilmiş gibi oldu. Zengin ve fakirin yüzü, gözü güldü. Ancak, kul tائفesi, cülus bahşisi istemeyeceğini önceden açıklamış olmasına rağmen, halk arasında bir takım münasebetsiz sözlerin dolaştığı görüldü. Bunun üzerine yeni padişahın tahta çıkış günlerinde yine bir fitne çıkabileceği düşünüldü ve her ihtimale karşı bir ihtiyat tedbiri olarak, tek bir kimse dışarıda bırakılmadan vezir, ulema, şeyh ve seyyitlerin hepsine cülus bahşisi verildi. Ama bu kadar para sağlanınca ya kadar çok da sıkıntı çekildi.

Sultan Murad Han'ın boyu çok uzun, vücudu iri ve şişman, mübarek yüzü yuvarlak, sakalı seyrek, ama köse değil, açık kaşlı, gözleri ela beyaz, çok zaman tahta oturduğunda vücudu tahtı doldururdu. Yani vücudu öyle heybetli bir eşsiz padişah idi ki, yalnız Osmanlı Sultanlarında değil, belki öteki İslâm hükümdarları arasında bile bu kadar güçlü kuvvetli, kanlı canlı, gözüpek, savaşçı bir padişah görül-müş değildir. Huyu gayet neşeli ve şen, tereddütsüz herkesle konuşur, tek başına dolaşarak çevrede olan biteni anlamakta ondan üstün bir kimse düşünülemez idi.

Gerçi tahta çıkışı üzerinden yedi, sekiz yıl geçinceye kadar zorbaların azgınlığı kesilmedi, onlara ödün verilmekle beraber kaynaşmaları, fitne

*Onvedü sene
Osmanlı tahtında
oturduktan ve devrinde
muthiş bir şiddet göstererek
her türlü kötülüğün
onune geçmeyi başaran
IV. Sultan Murad
27 yaşında,
niksir hastalığından
vefaat etti.*

ve fesatları eksilmedi. Ama sonra olgunlaşarak kendisine uyanıklık geldiği, her iyiyi ve kötüyü görebilecek çağa eriştiği zaman, âlemi öyle bir avucu içine alı ki, dünyada onun isteğine karşı çıkabilecek kimse kalmadı. Belki birinin ektiğinden, başka bir kimse bir dane bile alamadı. Ege-menliği altındaki topraklarda olan dikbaşlı azgın serseriler, korkularından nefislerini düzeltmek eğilimine girerek sindiler ve bir köşeye çekildiler.”

Mehmet Halife isimli bir Osmanlı müverrihi de “Tarih-i Gılmanî” adlı eserinde Sultan Murad Han’ı şöyle-

ce tarif etmektedir:

“Düşmanın kökünü kesti, eşkiyadan intikam aldı. O gürhün hiç biri elinden canını kurtaramadı.

Revan ile Bağdad’ı alıp Kızılbaş kahrretti. Sağ kalaydı eğer bütün İran’ı ve Turan’ı alırdı.

Cihanda on yedi sene saltanat sürdükten sonra sonunda Allah’ın emriyle onun da devri son buldu.

Merhum Sultan Murad gayet yiğit, boylu boslu ve heybetli idi. Öylesine iyi cirit ve ok atardı ki, akranı bulunmazdı. Ciritine kimse dayanamazdı.

Merhum cirit ile sekiz Arnavut kalka-
nını delip Budin'e göndermiştir. Bir
okla oniki zırhı delip Mısır'a gönder-
miştir."

Bütün bu açıklamalardan anlaşıl-
dığı gibi onyedinci Osmanlı Sultanı
olan Dördüncü Murat, hakikaten güç-
lü ve kudretli bir insandır. Son dere-
ce tavizsiz, suçluları cezalandırmada
acımasız ve kararlarını uygulamada
pervazsızdır. Şüphesiz ki onu bu tarz-
da harekete sevkeden sebepler var-
dır ve bu sebepler dikkatle tetkik edil-
diğinde sultanın davranışlarına hak
vermemek mümkün olmaz.

O, henüz dokuz yaşlarında iken
kardeşi Sultan Genç Osman'ın hun-
harca katledilişine şahit olmuş, yeni-
çeri ve sipahilerin akıl almaz taşkın-

lık ve serseriliklerini görmüş, iktidar
hırsıyla birbirinin boğazına sarılan,
rüşvetle kasalarını şişiren ve ikbal
için her türlü melaneti işleyebilen sefil
insanları tanımış, Anadoluyu kasıp
kavuran ve masum insanların mal,
can ve ırzlarına musallat olan eşkiya-
nın faaliyetlerini takip etmiş ve bü-
tün bunlardan nefret ederek büyü-
müştür. Tahta çıktığı günden itibaren,
içinde gizlediği ve her geçen gün bi-
raz daha alevlenen intikam ateşiyle
yanmış ve zorbaları kahretmeye az-
metmiştir. Nitekim, devletin dizginle-
rini ele aldığı anda da onu kimse dur-
duramamış ve devrinde yaşayan ta-
rihçilerin de dediği gibi, âlemde onun
isteğine karşı çıkabilecek kimse kal-
mamıştır.

Sultan IV. Murad'ın yaptırdığı Bağdat Köşkü

Devrinin önemli olayları

Dördüncü Sultan Murad padişah olduğunda, sadaret makamında Kemankuş Ali Paşa bulunuyordu. Bir süre sonra azledilerek yerine Çerkez Mehmed Paşa vezir-i azam yapıldı.

Çerkez Mehmed, iki üç yıldır Anadolu'da isyan çıkartan ve gittikçe kuvvetlenerek, devlet için hakikî bir tehlike unsuru haline gelen Abaza Mehmed Paşa üzerine gönderildi.

Peçevi İbrahim Efendi'nin, "gerçek bir dindar ve rüşvet almaz vakarlı bir serdar" diye tarif ettiği Çerkez Mehmed Paşa Kayseri yakınlarında, isyancı Abazanın ordusu ile çarpışıp onu mağlup etti. Abaza Erzurum'a kaçarak, kalesine sığındı ve affedilmesi için padişaha elçiler gönderdi. Sadrazamın da arzusu üzerine bağışlanarak Erzurum Valiliğinde bırakıldı.

1625 tarihinde "övülecek iyi huyları pek çok olan" vezir-i azam Çerkez Mehmet Paşa Tokat'ta vefat edince yerine, Kösem Sultan'ın da isteği üzerine Diyarbakır valisi Hafız Ahmed Paşa sadrazam oldu.

Kısa bir süre sonra Yeniçeri üzerinde büyük bir nüfuzu olan ve gayet entrikacı bir şahsiyet olarak bilinen Bosnak Hüsrev Paşa vezir-i azamlığa getirildi.

Bu sıralarda İranlılar Bağdat'ı ele geçirmiş ve civarda azgınlıklarını artırmışlardı. Hüsrev Paşa serdar olarak Bağdat'ı kurtarmaya gönderildi ise de başarılı olamayarak geri döndü. Beceriksizliği ve lüzumsuz hare-

ketleri sebebiyle azledilerek Hafız Ahmed Paşa ikinci kez sadrazamlığa getirilince Bosnak Hüsrev Paşa, el altından Kapıkulu suvarisi yani sipahi zorbalarını kışkırtmaya başladı. Bunlar özellikle Anadolu'da büyük nüfuz sağlamış azgın bir güruh idiler. Hüsrev Paşanın azline sebep olanlardan mutlaka hesap sorulmasını istiyorlardı.

Bir süre sonra yapılan çağrı üzerine İstanbul'a gelen sipahi zorbaları orada da kendileri gibi düşünen serserileri yanlarına alarak azgınlığa ve taşkınlığa başladılar. Osmanlı payitahtında asayiş diye bir şey kalmadı.

Bu arada, mutlaka vezir-i azam olma hırsıyla yanıp tutuşan ve uğrun-da hiç bir kötülükten kaçınmayacağı belli olan vezir Recep Paşa'da gizlice zorbaları kışkırtıyor ve Hafız Ahmed Paşa'nın yok edilmesini istiyordu.

Kısa bir süre sonra, tahrikler meyvesini verdi ve zorbalar ayaklanarak saraya hücum ettiler. "Hüsrev Paşa gibi bir Serdar'ın azline sebep olanların kellelerini istiyoruz" diyorlardı. Verdikleri listenin başında Vezir-i Azam Hafız Ahmed Paşa'nın ismi vardı.

Dördüncü Sultan Murad isyancıların isteklerini şiddetle reddetti. Ne var ki asiler, hiç bir şeyden korkmadıklarını ve istekleri yerine gelmediği takdirde padişahı bile tahtından indirebileceklerini söylediler. Hain ve sin-

si bir insan olan Topal Recep Paşa, sultanın askerle yüzyüze görüşmesini istiyordu. Hatta ona, "Padişahım, ayak divanına çıkarken abdest alınız!" demişti. Bu söz son derece ağırdı ve sanki Recep Paşa, sultanın öldürülebileceğini söylemek istiyordu.

Sultan Murad, ayak divanında da zorbalara söz dinletemeyince şiddet ve kızgınlık içinde odasına çekildi. Bu arada çok sevdiği vezir-i azamı Hafız Ahmed Paşa'ya kaçmasını söylemiş ve onu bir kayıkla Üsküdar'a göndermişti.

İsyancıların sesleri yükseliyor, İstanbul bir ana-baba günü yaşıyordu. Topal Recep Paşa, artık ne yapacağını şaşırarak ve çaresizlik içinde kıvranan genç sultana yalvarıyor:

"— Padişahım! Kul taifesi isteğini daima alagelmıştır. Bu ifsatçıları teskin etmek lazımdır. Beni bile isteseler vermelişiniz. Yoksa ahval müşkül olur." diyordu.

Sultan Murad, Topal Recep Paşa'ya iğrenerek bakmış ve Sadr-ı Azam Hafız Ahmet Paşayı geri çağırarak zorunda kalmıştır. Nitekim, yarı yolda haberi alan sadrazam, padişah buyruğu başımız üzeredir diyerek, mutlak bir ölüme doğru dönmüştür.

Hafız Ahmed Paşa saraya gelince, padişah'tan izin almış, abdestini tazelemiş ve "Sultanım, beni siz öldürmeyip bu zorbalara teslim ediniz. Böylece onlar haksız yere kanımı dökecekleri için şehid olurum. Çoluk ço-

cuğumun emaneti de evvel Allah sonra sizedir." diyerek dışarı çıkmıştır. Korkunç bir kalabalık halinde bağırıp çağıran ve aralarındaki Rum eşkıyaların da kışkırtmasıyla kendinden geçmiş olan zorbalara üzerlerine doğru tek başına yürüyen sadrazamı görünce önce şaşırarak, sonra da "Vurun, öldürün!" naralarıyla saldırı zavalı vezir-i azamı paralamışlardır. Olayı gözleriyle gören Sultan Dördüncü Murad, gözyaşlarını tutamamış ve bunun hesabını mutlaka sorarak isteyerek odasına çekilmiştir.

İsyancılar Hafız Ahmed Paşa'nın başını da kestikten sonra dağıldılar. Topal Recep paşa vezir-i azamlığa getirildi

Padişah, her ne kadar sedarat mührünü Recep Paşa'ya vermişse de bunun çok kısa süreceğini söylüyordu. Nitekim, olaylar sebep olan Hüsrev Paşa'nın idamını isteyerek işe başladı. Murtaza Paşa adındaki bir beylerbeyini Diyarbakır'a tayin edip, Hüsrev Paşa'nın katledilmesini emretti. Recep Paşa'dan da gizlenen bu hareket sonunda, Murtaza Paşa emri yerine getirerek Tokat'da bulunan eski sadrazamı idam ettirdi.

Tarihçiler, Hüsrev Paşa'nın padişahın gönderdiği idam fermanını görünce öpüp başına koyduğunu ve iki rekat namaz kıldıktan sonra idam edildiğini rivayet etmektedirler. Ve yine tarihçilerin kaydına göre bu işte Hüsrev Paşa'dan çok, vezir-i azam olmak isteyen Topal Recep Paşa'nın entrikaları mühim rol oynamıştır.

Şüphesiz ki herkesin kendine göre bir hesabı vardır. Ama hakim-i mutlak olan Allah'ın da bir hesabı vardır. Onun ilmi ve iradesi dışında hiçbir olay cereyan edemez ve o hiçbir haksızlığı cezasız bırakmaz.

Nitekin. Recep Paşa'nın sedareti üç aydan biraz fazla sürdükten sonra, artık olup bitenlere bir son vermek isteyen ve yirmi yaşına erişmiş bulunan Sultan Dördüncü Murad, vezir-i azamın huzuruna çağırır. Recep Paşa içeri girince de korkunç bir sesle haykırır:

“— Gel beru Topal zorba başı!”

Recep Paşa akibetini anlamış ve kıvranmaya başlamıştır. Sultan ikinci kez haykırır:

“— Bre melun! Abdest al...”

Ve son emrini verir:

“— Şu hainin tiz başını kesin!”

Recep Paşa'yı oracıkta idam ederler.

Sultan onun yerine eski Mısır valisi Tabaniyassı Mehmed Paşa'yı getirmiştir. Yeni sadrazam kudretli ve adil bir insandı. Artık zorbaların, isyancıların işi zorlaşmıştı. Vezir-i azam ve padişah onları sindirmeye ve yaptıklarının hesabını sormaya kararlıydılar.

Nitekim temizleme faaliyeti hemen başlamıştır. İlk planda isyancıların elebaşları birer birer yakalanarak öldürülmüş ve cesetleri denize atılmıştır.

Bu arada Anadolu'daki isyancılar

da bir vesile ile İstanbul'a davet edilerek yok edilmişlerdir.

Padişah çıktığı Revan Seferi sırasında da Anadolu'da pek çok eşkiya reisini ve taifesini katlederek temizleme faaliyetini sürdürdü. Bir kaz yıl içinde binlerce insan idam edilerek, askerin ve serserilerin yüreği korkuyla dolduruldu.

Sultan Murad, işi daha da ileriye götürerek, halk üzerinde de ağır ve ezici bir baskı kurdu. Özellikle geceleri, tebdil-i kıyafet dışarı çıkmakta ve koyduğu kurallara uymayanları kim olursa olsun öldürmekteydi.

1633'de Cibali'de çıkan bir yangın sebebiyle İstanbul'un büyük bir kısmı yanıp kül olmuş, bunun üzerine padişah ülkede hiçbir kimsenin bütün içmemesini emretmişti.

Gece fenersiz dolaşmak ve yatış namazından sonra, ışık ve ateş yakmak katiiyetle yasaktır. emre uymayanlar amansız bir takiple yok edilirler.

İstanbul kahvehanelerinin tamamını yıktıran Sultan Murad, geceleri İstanbul'da bir kısım yerleri basıp bu suretle elde ettiği şüpheli adamları öldürerek İstanbul kabadayılarını sindirdi. Artık şehirde asayiş tamamen elde edilmişti. Devlet ve milletine bağlı halkın bu durumdan memnun olduğu görülmüyordu.

Bu arada padişah orduya da çeki düzen vermek için yoğun bir faaliyete girişti. Öteden beri etkinlikleri kaybolmaya başlayan ve fakat devlet için

çok faydalı bir teşkilat olan Tımarlı Sipahilerin durumlarını düzeltti.

İşte böylece büyük bir düzen kurarı ve emniyeti sağlayan kudretli padişah, bundan sonra İran Seferi için hazırlıklara başladı. Zira İranlıların hududa tecavüz edip Van'ı muhasara ettikleri haber alınmıştı.

1633 yılının Ekim'inde önce Vezir-iazam Mehmed Paşa, ardından da padişah Üsküdar'a geçtiler. İzmit'e vardıklarında Sultan Vezir-iazam'ını Bağdat Seferi'ne göndererek, kendisi tekrar İstanbul'a döndü.

Sultanın İstanbul'a dönmesine sebep, annesinin gönderdiği bir haberdidi. Buna göre, Kösem Sultan, İran Seferi'ne çıkacak olan oğluna geri dönüp İstanbul'da bulunan ve onun yokluğundan istifadeyle menfi faaliyetlere başlayan kimselerin yok edilmesi istemektedir. Hakikaten başta Şeyhulislam olmak üzere ulemadan birtakım kimseler Sultan'ın İzmit Kadısını idam ettirmesini kınayarak, aleyhte sözler söylemekteydiler.

Sultan Murad, İstanbul'a gelince hemen kendisine karşı muhalefetini haber aldığı Şeyhulislam Ahizade Hüseyin Efendi'yi bir vesile ile idam ettirdi. Daha sonra da Revan Seferi'ne çıkarak, ordusunun başında Anadolu'ya geçen genç padişah 1635 tarihinde, onbir gün süren bir muhasaradan sonra İran'ın en mühim kalelerinden biri olan Revan'ı fethetti. Bu mühim müjdeyi İstanbul'a götüren Kapıcılar Kethüdası'nın ikinci ve mühim bir görevi daha vardı ki bu,

padişahın emriyle başkentte bulunan ve Beyazid ve Süleyman isimli şehzadelerin idam edilmelidir. Nitekim Kaymakam ve Bostancıbaşı büyük bir üzüntü içinde verilen emri yerine getirerek, genç şehzadeleri boğdurtmuş ve babaları Sultan Ahmed'in türbesine defnetmişlerdir.

Sultan Murad 1638 yılında, Bağdat Seferi'ne hareket ederken de geride kalan iki kardeşinden biri olan kasım'ı idam ettirmiştir. Bu tarihten sonra Osmanlı hanedanında sadece yirmioç yaşındaki Şehzade İbrahim kalmıştır.

Padişahın on ay süren Revan Seferinden dönüşünden yedi ay sonra İranlıların Revan'ı tekrar ele geçirdikleri haber alındı. Bunun üzerine Vezir-iazam Tabanıyassı Mehmed Paşa görevinden azledilerek yerine Bayram Paşa vezir-iazam yapıldı.

Bağdat Seferi

1638 yılı Mayısında Sultan, yenisinden İran seferine çıktı. Niyeti Bağdat'ı ele geçirmek ve doğudaki hakimiyeti pekiştirmekti.

Sefer esnasında sultanın, bir çok asiye tepelediği ve haksızlığı duyulan bir çok yöneticiyi idam ettirdiği görüldü.

Ellibeş konak geçildikten sonra osmanlı ordusu Temmuz ayı içinde Bağdat önlerine geldi. Tayyar Mehmed Paşa sedaret mevkiine getirilmişti.

Bağdat muhasarası kırk gün sürdü. Safeviler kaleyi korumak için ola-

ğanüstü gayret gösterdiler. Sultan Murad, yapılan hücumlardan bir netice alınmadığını görünce, vezir-i azamına çıkışmış ve:

“— Senin namın, dilaverliğin ve şecatin bu mudur?” diye bağırıştır. Aslında tedbirli ve kahraman bir insan olan Cafer Tayyar Paşa bunun üzerine:

“— Ben canımı padişaha feda etmişim. Cafer kulunuz ölmekle bir şey olmaz. Yeter ki Cenab-ı Hak kaleyi ih-san eylesin” diyerek umumî hücumu başlatmıştır.

Kendisinin de kahramanca çarpıştığı ve şehid edildiği bu hücum sonunda Bağdad muhafızları aman dileyerek şehri Osmanlılara teslim ettiler.

Padişah büyük bir törenle Bağdad'a girerek, İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin ve Abdulkadir Geylani'nin türbelerini ziyaret etti. Kaleler tamir edilerek şehrin imarına başlandı. Sultan, yeniçeri ağası Hüseyin Ağa'yı Bağdat valiliğine tayin ederek İstanbul'a döndü.

Bundan sonra İran ve Osmanlılar arasında Kasr-ı Şirin anlaşması imzalanarak onaltı yıl sürmüş olan bu savaşların üçüncü safhası sona ermiş oldu.

Bağdat seferinden zafer ve şanla dönen ve muhteşem bir törenle karşılanan kudretli padişah nikris hastalığı çektiği için büyük acılar içinde kıvrılmaktaydı. Hekimlerin tavsiyelerine bir sür edikkat ettiği ve bir parça

sıhhat bulduğu halde, daha sonra bu tavsiyelere uymayan Sultan nihayet bir daha kalkmamak üzere hastalanıp yatağa düştü.

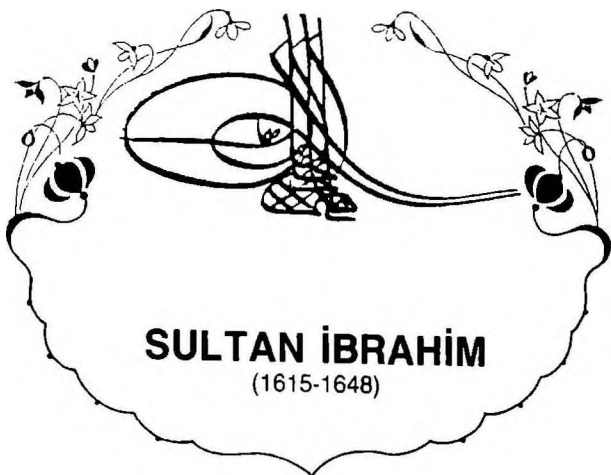
1640 yılının Şubat ayı içinde, kardeşi Kasım'ı idam ettirdiği odada vefat eden Sultan Dördüncü Murad henüz yirmidokuz yaşındaydı ve hiç kimsenin, özellikle de şehzade İbrahim'in hiç beklemediği bir anda hayatı veda etmiş oluyordu.

Fırtınalı bir hayat sonunda, Osmanlı ülkesine dirlik ve düzenlik getiren ve ülkeyi düştüğü feci durumlardan kurtaran ve nihayet Bağdad'ı fethederek Bağdad Fatihi ünvanını alan Dördüncü Sultan Murad'ın cenazesi ertesi gün kaldırılarak babası Sultan Ahmed'in türbesine defnedildi. Yerine hayatta bulunan tek kardeşi Şehzade İbrahim padişah oldu.

Sultan IV. Murad'ın türbesi

SULTAN İBRAHİM

(1615-1648)

Babası: Birinci Ahmed

Annesi: Kösem Sultan

Doğum Tarihi: 5 Kasım 1615

Vefat Tarihi: 18 Ağustos 1648

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Ayasofya Camii)

*IV. Murad'ın
anı ölümü üzerine
Osmanlı tahtına oturan
Sultan İbrahim*

Sultan İbrahim'in Tahta Çıkışı

Osmanlı Padişahlarından onsekizincisi olarak, 23 yaşında tahta oturan Sultan İbrahim, I. Sultan Ahmed'in, Kösem Mahpeyker Sultan'dan doğmuş oğullarındandı. Kardeşi 4. Murad'ın, ani vefatı üzerine, hiç beklemediği bir vakitte padişah olunca, büyük bir şaşkınlık ve heyecan içinde kalmıştı. Tarihçiler, 4. Murad'ın vefat ettiği haberi getirilince şehzade İbrahim'in buna inanmadığını ve daveti şiddetle reddettiğini açıklamaktadırlar. Gerçekten O, küçük yaşından beri kapatılmış olduğu odanın önünde bir takım devlet erkanını ve onların tahta çıkması için davetlerini duyunca:

“— Siz bana hile yapmak istiyorsunuz. Bana saltanat tahtı gerekmez.

Karındaşımlı sağ olsun! Benden ne istersiniz?” diye bağırmıştır.

Şehzade İbrahim bu sözleri söylemekte bir dereceye kadar haklıdır. Çünkü, kudretli bir sultan olarak tahtı işgal eden Dördüncü Murad, henüz yirmidokuz yaşında ve son derece şiddetli bir insandır. Belki kardeşinin tahta gözü olup olmadığını anlamak için ona böyle bir oyun oynamak istemiştir...

Üstelik şehzade İbrahim, hayatı ölüm düşünceleriyle harap olmuş, sinirleri zayıflamış, bitkin, yorgun ve çaresiz bir ömür sürmektedir. Küçük yaşından beri kapatıldığı saray hücrelerinde, her an öldürüleceğini düşünerek bugünlere gelmiştir. Nitekim

kendisinden önce diğer kardeşlerinin; Beyazıd, Süleyman ve Kasım'ın da idam edildiğini bilmekte ve böyle feci bir sonla hayatını yitireceği endişesi duymaktadır. Ne ciddî bir tahsil ve ne de ciddî bir terbiye görmüştür. Okuma ve yazmayı zorlukla öğrenmiştir. Yazısı çözülemeyecek kadar kötü bir el yazısı halindedir. Ecdadı gibi ilmi ve edebî şahsiyeti yoktur. Devlet yönetimi için lüzumlu basit bilgileri bile öğrenebilmiş değildir. Bildiği şeyler, odasına kapatılmış cariyelerin söylediklerinin ve öğrettiklerinin dışında şeyler değildir.

Her ne kadar amcası I. Mustafa gibi akli muvazenesini yitirmemişse de, asabî bir hastalığa yakalandığı ve sık sık sinir krizlerine tutulduğu bir gerçektir. Nitekim padişahlığı döneminde de bu halleri devam etmiş, hatta bu sebeplerle tahtından indirilmiştir.

Kapucubaşı, Kösem Sultan'a varıp, şehzadenin odasından çıkmak istemediğini ve abisinin ölümüne inanmadığını söyleyince, valide sultan bizzat gelip, yeminler ederek şehzade İbrahim'i çıkartmış ve onu Dördüncü Murad'ın cenazesinin bulunduğu odaya girdirmiştir.

Şehzade İbrahim bir köşede uzun yatmakta olan genç padişahın yüzünü açtırarak, ölmüş olduğunu anlayınca bir parça rahatlamış ve taht odasına geçmiştir.

Cülüs merasimi icra edildikten sonra, Sultan İbrahim saltanatından emin olarak faaliyetlerine başlamıştır. *

Dördüncü Murad'ın cenazesi, ölümünün ikinci günü büyük bir merasimle babası Sultan Ahmed'in türbesine defnedilmiştir. Yeni padişahın da cenaze namazına iştirak ettiği rivayet edilir.

Dördüncü Murad'ın vefat edip yerine Osmanlı hanedanının tek erkek çocuğu olan şehzade İbrahim'in sultan olduğu duyulunca, ülkede umumî bir rahatlama ve sevinç gözlenmiştir. Çünkü halkın ve askerin, Dördüncü Murad'ın amansız şiddeti ile son derece bunaldığı bir vakıdır.

Sultan İbrahim'in saltanatının ilk yılları

Sultan İbrahim tahta çıktığında 23 yaşında idi ve daha önce de ifade edildiği gibi asabî buhranlar geçirmekteydi. O güne kadar, kendisine takdim edilen cariyelerden de hiç bir çocuğu olmamıştı.

Kösem Valide Sultan bu durumu pek tehlikeli gördüğünden ilk iş olarak genç sultana, çocuk doğuracak cariyeler sunmaya başladı. Bu arada padişahın hastalığına çare bulabilmek için hekimlerden başka, çeşitli hocalara, muska yazan üfürükçülere de başvuruldu.

Nihayet valide sultanın arzusu yerine gelerek, padişahın saltanatının ikinci yılında Mehmed ve ondan sonra da Süleyman ve Ahmed isimli şehzadeler dünyaya geldi. Bu arada Cin-ci Hoca lakabıyla tanınan Safranbolu Hüseyin Efendi adlı bir hoca da,

Annesi Kösem Sultan'ın etkisi altında kalarak pek çok yanlış kararlar alan Sultan İbrahim zamanında rüşvet, yolsuzluk, adim kayırma ve kadınlar saltanatı altın çağını yaşamıştır

sultanın asabî gerginliklerini kısmen gideren tedavisiyle padişahı rahatlatıp, gözüne girmeyi başardı. Hatta bu sebeple henüz ilmi yeteneğini isbat etmemiş olmasına rağmen, Sultan İbrahim'in emriyle müderris yani profesör olarak tayin edildiği gibi, padişah hocalığı da kendisine verildi.

Şeyhulislam Yahya Efendi'nin bu haksız tayine karşı çıkması bir şey değiştirmemiştir.

Yine bu sıralarda, padişah Yusuf Ağa isimli bir adamı da kendisine muşahip edinerek vezir yaptı.

Cinci Hoca ve Yusuf Ağa kısa za-

manda sarayın en yetkili ve en etkili şahısları haline geldiler. Sadrazamı bile dinlemiyor ve aldıkları keyfî kararlarla devlet erkanını müşkil durumlara sokuyorlardı.

Kösem Valide ise onların tarafını tutuyor ve kadınlar saltanatını sürdürrebilmek için her türlü çareye başvuru-ruyordu.

Dördüncü Murad Han'ın, Bağdad muhasarası esnasında şehid düşen Cafer Tayyar Paşanın yerine sadrazamlığa getirdiği Kemankuş Kara Mustafa Paşa hâlâ vezir-i azam olarak görev yapmakta, ne var ki yuka-

rida ismi geçen şahıslar sebebiyle rahatça hareket edememekteydi.

Bütün bu olumsuz şartlara rağmen Kemankes Mustafa Paşanın Sultan İbrahim döneminde beş yıl vezir-i azamlık yaptığını ve devlet için bir çok hayırlı faaliyette bulunduğunu biliyoruz.

Kara Mustafa Paşa ehliyetli ve şahsiyetli bir insandı. Gözünü daldan budaktan esirgemez, doğru bildiği sözü padişaha karşı bile olsa söylemekten çekinmezdi. Her ne kadar kendisini bu büyük göreve layık görmüyor ve "adam yokluğundan bu iş bize düştü" diyorsa da, devleti ve milleti için çalışıp çabalamaktan geri durmuyordu. Tarihçiler Kara Mustafa Paşa'nın hayırlı hizmetleri olarak ayarı düşmüş olan parayı düzelttiğini, yeniçeri ve sipahilerin sayılarını azaltarak devlet giderlerini azalttığını, asker in ve devlet memurlarının maaşlarını muntazaman verdiğini, tersane işlerini yoluna koyup, donanmaya güç kazandırdığını, memleketle nüfus sayımı yaptırarak vergi düzenini sağladığını göstermektedirler. Bunların, o dönem için gerçekten önemli işler olduğu bir gerçektir.

Hammer, konuyla ilgili olarak şunları açıklar:

"Sadarette bulunan Kara Mustafa Paşa, yeniçeri neferliğinden yüksele yüksele yeniçeri ağası olmuş ve nihayet devletin en büyük görevi başına getirmiştir. Memleketi düzen ve disiplin içinde ve gerçek bir sevgi ile idareye çalışmıştır."

İsmail Hakkı Uzunçarşılı da, Osmanlı Tarihi adlı önemli eserinin III. cildinde Kemenkes Kara Mustafa Paşa'nın şahsiyetini şu cümlelerle açıklamaktadır:

Kemenkes Kara Mustafa Paşa, hiç irtikâp ve irtişası olmayan devlet nizâmının bozulmaması için çalışan bir hükûmet reisi idi; pâdişahın bazan yolsuz hatt-ı hümayunlarını tatbik etmiyerek o gibi usulsüz ve lüzumsuz hareketleri önlerdi; bir gün pâdişah silâhdarı Dilâver Ağa'yı Anadolu beylerbeyliği ile çıkarıp sonra vezir yapmak isteyince, vezir-i âzam, vezir çoktur diye itiraz etmişti; bir gün vezir-i âzama Padişah bir hatt-ı hümayun gönderip:

"— Sebep nedir, senin verdiklerin tutulup benim verdiklerim tutulmaya. Ben Dilâver'e vezaret verdim" diye çok ağır sözlerle şikâyetle bulunmuştu. İnadından ötürü Sultan İbrahim kızardı. Yine bir gün divanda işlerle meşgulken mutadından iki saat evvel divanı boz içeriye gel diye pâdişah vezir-i âzamı davet edip gider; İbrahim harem kethüdası olan kadının odununun verilmemiş olmasından bahis ile:

"— Kethüda Hatun'a ferman ettiğim odun bu vakte dek niçin verilmedi" diye vezir-i âzama hitap edince o da:

"— Pâdişahım tenbih edelim, verilsin' cevabını verdi ve sonra hiddetli hiddetli:

"— Pâdişahım ben senin veziri-

nim, divanı bozdurup bu makule cüz'i maslahat için beni çağırırısın. Beşyüz çeki odun on beş bin akçe eder; bu kadar şey-i hasis için beni getirip umur-ı mühimmeyi ta'vik ettirirsiz ve siz bana raiyyet ve hazine ve serhadler ahvalini sormazsınız" diye S. İbrahim'e çıkmıştır. Hattâ bu muhavereyi bir mahremine nakledip o da Şeyhulislâm Yahya Efendi'ye söyleyince Yahya Efendi ellerini açıp "Bire zinhar sakınsın, pâdişahlara böyle söz söylenmez" gibi nasihat yollu haber göndermiştir.

Sultan İbrahim döneminin önemli olayları

1- Girit'in Fethi:

O tarihlerde Ege ve Akdeniz'deki adaların hemen hemen tamamının Osmanlı hakimiyetinde olduğunu biliyoruz. Ancak bunlardan biri ve en önemlilerinden olan Girit Adası, hâlâ Venediklilerin elinde bulunmaktaydı. Bunlar zaman zaman anlaşmalarını tazelemekle beraber, hristiyan korsanlara yataklık etmekten ve müslüman kanı dökmekten de çekinmiyorlardı.

Nitekim, Sultan İbrahim'in 1614 senesinde azlederek Mısır'a gitmesini emrettiği Kızlar Ağası Sünbül Ağa ve Mekke Kadılığına tayin edilen Bursalı Mehmed Efendi'yi taşıyan bir kalvon Girit Adası yakınlarında Malta Korsanları tarafından kısırılıp ele geçirilince padişah son derece sinirlenmiş ve adanın fethini emretmiştir.

Girit Seferine, sultanın yakınlarından musahip ve ikinci vezir olan Yusuf Paşa Serdar tayin edildi. Vezir-i Azam Kemenkeş Kara Mustafa Paşa'nın muhalefetine rağmen Yusuf Paşa serdar olarak Girit'e yollandı. Böylece Venediklilerle yeni bir savaş başlamış oluyordu.

Yusuf Paşa, kendisinden beklenen başarıyı göstererek Girit'in müstahkem kalelerinden Hanya'yı ele geçirip İstanbul'a döndü. Ondan sonra adanın tamamen fethi için Budin Valisi Deli Hüseyin Paşa serdar yapıldı.

Girit'in fethi çok uzun sürdü. Serdar Hüseyin Paşa'nın ve daha sonra yardımına gelen devlet adamlarının bitmez tükenmez faaliyetlerine rağmen Venedikliler adayı korumayı başardılar. Hatta zaman zaman Osmanlılar büyük tehlikeler bile atlattı.

Girit 25 yıl gibi pek uzun sayılabilecek bir savaştan sonra ancak 1669 tarihinde Osmanlı hakimiyetine geçirilmiştir.

2- Vezir-i Azam Kemenkeş Kara Mustafa Paşa'nın İdamı:

Osmanlı Vezirleri arasında unutulmaz bir yeri olan Kara Mustafa Paşa rahatca hareketine engel gördüğü Cinci Hoca ile Yusuf Paşa'nın yok edilmesi için çareler düşünmüş ve bunun için yeniçerileri ayaklandırmak istemiştir. Ancak bu tehlikeli işi, en güvendiği adamlardan biri olan Muslihuddin Ağa'nın padişaha jurnal etmesi üzerine, Sultan İbrahim vezir-i azamının katline ferman çıkarmıştır.

Önce sadaret mührü elinden alınan Kara Mustafa Paşa, daha sonra saklandığı yerde yakalanarak idam edildi. (1644)

Yerine o dönemde Şam Valisi olarak görev yapmakta olan Arnavud Semiz Mehmed Paşa vezir-i azam yapıldı.

Tarihçilerin "ayyaş-u kallaş" diye tarif ettikleri yeni vezir-i azam, şahsiyet itibarıyla düşük karakterli, rüşveti ve yalanı çok, dalvakuk mizaçlı bir insandı ve sadareti boyunca padişahın haklı ve haksız her sözüne boyun eğerek ve hatta onu rüşvete alıştırarak, ardında kötü bir iz bıraktı.

İ. Hakkı Uzunçarşılı şöyle diyor:

"Kemankeşin katlinden sonra yerine gelen "Civan Kapıcıbaşı" lakaplı Sultanzade Mehmed Paşa, çelevi meşrep, mizacgir, ciddiyetsiz olduğundan Sultan İbrahim ne derse ferman efendimizindir diye küçük bir itiraz veya mütela ileri sürmeden onu yapıyor ve bundan başka her hafta padişaha para, eşya ve bir çok hediyeler takdim etmek suretiyle mevkii-ni muhafaza etmeye çalışıyor ve yaptığı masrafları çıkarmak için de rüşvet alıyor, sık sık memnuniyetler tedbiriyle yeni tayinlerden caizeler temin ediyordu."

Devletin en önemli görevinde bu karakterde bir insanın bulunması şüphesiz ki yüz kızartıcıdır. Görev, ehil olmayan ellere terkedilince felaketlerin başlaması gecikmeyecektir. Nitekim sultanın ve vezirinin ehliyet-

sizlikleri sebebiyle Osmanlı İmparatorluğu çöküşe doğru yol almaktadır. Saray yalan, hile, aldatmaca, rüşvet ve israfla kaynamakta, bütün bu haller de umumî hoşnutsuzluklara sebep olmaktadır. Bu, tarihin her dönemi için geçerli bir kuraldır ve tedbir alınmadığı sürece, bu tarzda yöneticilerin eline düşen devletler mutlaka yıkılıp gider.

Semiz Mehmed Paşa iki seneye yakın bir süre vezir-i azamlık yaptıktan sonra, Hanya Fatih'i Yusuf Paşa hakkında bir takım yalanlar uydurduğu için 1646 tarihinde azledilmiştir. Yerine padişahın çok sevdiği Yusuf Paşa vezir-i azam yapılmak istenmiş fakat bu şahıs görevi kabul etmediğinden sadaret mührü Baş defterdar Bosnak Salih Paşa'ya verilmiştir.

Bu arada bir takım hasetçilerin iftiralari sebebiyle Yusuf Paşa'yı da idam ettirmekten çekinmeyen Sultan İbrahim, daha sonra bu hareketinden pişmanlık duymuşsa da iş işten geçmiş olur.

3- Salih Paşanın İdamı:

Padişah, asabi buhranlar ve sık sık sinir krizleri geçirerek etrafına korku saçmaktadır. Bu haller içinde verdiği emirler nice masum insanın da felaketine sebep olmuştur. Nitekim Salih Paşa'da sultanın böyle bir kızgınlığına kurban giderek idam edilmiştir.

Hadise şöyle cereyan etmiştir:

Padişah zaman zaman arabasına binerek İstanbul sokaklarını dolaşmayı severdi. Fakat bu seferler sırasın-

da yolunu tıkayan arabaları görerek son derece sinirleniyordu. Bir defasında vezir-i azamına, İstanbul'da hiçbir arabanın dolaşmamasını emretti... Emir, şiddetle uygulanmaya başladı. Ne var ki yine bir gün Davudpaşa semtine gitmekte olan Sultanın önüne bir araba çıkıverdi. Padişah sinir krizleri içinde sadrazamın çağrılmasını emretti.

Salih Paşa, apar topar huzura çıktı. Sultan:

"— Ben arabaları yasak etmişken, niçin benim tenbihim tutulmaz. Ben padişah değil miyim!" diye bağırdıktan sonra, cellatlarına "Tiz bu adamı boğun!.." emrini verdi.

Zavallı vezir-i azam oracıkta idam edildi. (1647)

Bu ve benzeri olaylar, padişahın ehliyetine ve şahsiyetine gölge düşürüyor, saltanat tahtını lekeliyordu. Nitekim sultanın daha başka suçları ve herkes tarafından kınanan akıl almaz hareketleri vardı.

Sefahat alemlerinde vakit geçiriyor, lüks ve ihtişam içinde, devlet ve millet işlerini düşünmek istemiyerek ömür sürüyordu. Etrafına topladığı ve her birine sayısız ihsanlarda bulunduğu cariyelerin ve annesi Kösem Sultanın esiri haline gelmişti.

Bir ara Samur toplama merakına kapıldı. Her yana haberciler salarak, samur toplamaya ve getirilen bu nadide eşyalarla saraylarını süslemeye başladı. Güzel kokulardan, samur kürklerden, ipek ve altından başka bir

şey düşünmediği sanılıyordu. Cariyeleri arasında, onun sevgisini istismar ederek görülmemiş zenginliklere kavuşanlar vardı. Bütün bu davranışları ile padişahın umumî hoşnutsuzluğa sebep olduğu da, etrafını çeviren dal-kavuklar marifetiyle, maharetle gizleniyor ve sultan zevk ve sefa içinde yüyüyordu.

Kadınlar saltanatı tekrar altın çağlarına kavuşmuş gibiydi. Bunlar rüşvetle iş görmekte ve devletin mühim görevlerini para karşılığı ehil olmayan ellere satmaktaydılar. Özellikle Valide Kösem Sultan büyük bir şebeke kurmuş, devleti sömürmekteydi.

Millet eziliyor, haksız vergilerin ve haksız kararların altında boğuluyordu. Dirlik ve düzenlik kalmamıştı. Sivas Valisi Varvar Ali Paşa, kendisinden istenen parayı vermediği gibi

"— Ben bu parayı yol keserek ve halkı soyarak mı toplayacağımı!" diye isyan etmişti.

Hatta O, daha da İleriye giderek ve haklı olarak şunları söylemiştir:

"— Padişah devlet işlerine mukayyet değildir. İşler ve saltanat umuru kadınlar elindedir. Ümera ve beğler-beğler az zamanda azlolanıyorlar. Köylü perişan, memleket harap bir hale gelmiştir. Bu hale nihayet verilmesini devlet adamları padişaha bildirmelidir."

Bu tarzda düşünen sadece Sivas valisi olmadığı ve her yanda isyanların patlamak üzere olduğu da hesap

edilirse, devletin içine düştüğü hal daha iyi anlaşılabilir.

Ne var ki bu kötü gidiş, sonuna kadar süremez. Artık ulema ve asker olaya el koymak arzusu ile harekete geçer.

Bu sıralarda vezir-i azamlık yapan Ahmet Paşanın, yeniçeri ağalarını öldürtmek istemesi bardağı taşıran son damla olmuştur.

Oda ağaları aralarında toplanarak ve kendilerine destek olmak üzere ülemayı da kışlıklarına davet ederek, kötü gidişin önüne geçmek isterler.

Şeyhulislam'ın tam destek vermesi üzerine hareket başlar.

Gayeleri öncelikle vezir-i azam Ahmed Paşa'nın azledilmesi ve yerine Mevlevi Mehmed Paşa'nın sadaret mevkiine getirilmesidir.

Ahmet Paşa, askerin ve ulemanın hareketini duyunca saklanır. Padişah olup bitenleri öğrenince yine sinir krizleri geçirir ve bunun hesabını soracağını söyler.

Fakat artık isyanı durdurmak mümkün değildir.

Ahmed Paşa azledilerek yerine Mehmed Paşa sadrazam yapılır. Ne var ki askerler eski vezir-i azamın öldürülmesi konusunda ısrar ederek onu yakalar ve idam ederler.

Bu arada, Kösem Valideye de haber gönderen isyancılar şehzadele- rin korunmasını isterler. Çünkü Sultan İbrahim'in oğullarını öldürtme tehlikesi vardır.

Kösem Valide, kendisine gelen heyetle görüştüğü ve işi daha fazla ileri götürmemelerini istediği halde, heyet, şeyhulislamın fetvasıyla Sultan İbrahim'in tahtından indirilmesi gerektiğini ve yerine henüz yedi yaşında bulunan şehzade Mehmed'in tahta çıkarılmasını ister.

Kösem Valide, çaresiz kalıp teklifi kabul eder.

Daha sonra Sultan İbrahim'le de görüşen asker ve ulemanın ileri gelenleri ona, artık padişahlıkta kalmayacağını söylerler. Sultan şaşkın ve perişan bir vaziyette kendini savunmaya başlar. Fakat sözleri toplanan heyet üzerinde hiçbir etki yapmaz. Onlar yapılan fenalıkları bir bir sayarak, artık sultanlığının bittiğini ve yeni padişaha biat edeceklerini bildirirler.

Böylece Sultan İbrahim, hiç beklemediği bir anda tahtından indirilerek, sarayda bir odaya kapatılır.

Asker ve devlet erkani Osmanlı padişahlarının ondokuzunun, "Avcı Mehmed" adıyla şöhret bulacak olan yeni padişaha biat ederler.

Aradan on gün bile geçmeden sipahilerin bu yeni duruma muhalefet ettikleri ve "yeni padişah henüz çocuktur, memleket işlerini bilmez. Yine babasının hükümdar olması lazımdır." dedikleri duyulur. Sultan İbrahimi tahtından indirenler endişeye kapılarak bu işe kain bir sonuç vermek isterler. Bunun üzerine yeni sadrazam, şeyhulislam, kazaskerler,

yeniçeri ağası ve diğer ocak ağaları saraya gelerek Sultan İbrahim'i kapattıldığı hücrede boğarak öldürtüler. (17 Ağustos 1646)

Böylece Sultan İbrahim'in sekiz sene dokuz ay kadar süren saltanatı da sona ererek, tarihin bir yaprağı daha kapanmış olur.

Sultan İbrahim

TÂRİH—İ GİLMÂNÎ'DE SULTAN İBRAHİM DÖNEMİ

Saaddetli Sultan İbrahim "Biz görünüşe göre hüküm verimiz. gizlileri en iyi bilen ancak Tanrıdır" uyanınca hareket edip tam bir güvenle bütün devlet işlerini Ahmet Paşa'ya bıraktı. O da Padişah'tan korkmadan, Tanrı'dan utanmadan Ahiret gününü hatırına getirmeden, Padişah'ın bilgisi dışında öylesine rüşvete düştü, fakirlere, zenginlere ve Divan erbabına öylesine zulüm ve eziyet etti ki, Yeniçeriler ve İstanbul halkı, taşra yoksulları, padişah-tan tiksiniş yüz çevirdiler. Halk o derece zulüm ve haksızlık gördüğü, ağır vergiler altında kaldığı halde, kimse cesaret edip zalimin (vezirin) vücudunu ortadan yok etmesi için durumu padişah'a bildirmek yürekliliğini göstermiyordu. Bir kimse şikâyet gelse şikâyeti dinlenmezdi. Çünkü, Padişah'ın yakınında olanlar vezirin korkusundan, vezirin taraflısı olduğundan Padişah'a gelen kimsenin şikâyetine meydan vermezler, Padişah'a tersini söylerlerdi. O sebeple, hiç kimse gelip durumunu bildiremez oldu. Hatta Bosna Vilâyeti'nde düşman üstün gelip otuzdan fazla kale ve palanka'mızı yıktıktan başka Kilis eyaletini aldığı zaman bütün Bosna halkı durumu arz etmek üzere adam gönderdiler. Ama gelen adamlara önem vermeyip olayı yalanladılar. Padişaha, "Benim Padişahım, Bosna'da bir küçük kilise varmış, onu kâfir almış. Önceden de kâfirin imiş. Ne önemi var. Bundan başka bir şey alındığı yoktur." şeklinde karşılık verdiler. Arkasından Rumeli'nden Musahip Fazlı Paşa geldi. Padişah'ın huzurunda bu durumu ayrıntılı biçimde açıkladı. Ama, veziri azam da onu padişahın önünde yalanladı. Fazlı Paşa söylediklerinin doğruluğuna güvenerek padişah önünde vezir ile tartışıp çekişti. Sonunda sözüne inandıramayıp padişah tarafından azarlanarak Orta Kapıya hapsedildi. Ancak bir iki gün sonra Tanrı'nın lütfu ile kurtuldu. Ve-

z'rin herkesi kendisine ne derece inandırmış olduğunu bu olayla kıyaslamak gerek. Dünyayı baştan başa harap etse şaşılmaz. Padişah'a yakışan o idi ki, kıyafet değiştirerek memleketin durumunu soruştursun. Ta ki, vezirinin ve yakınlarının ona nasıl göründüklerini bilmesi, kendisi hakkında halkın neler söylediğini, çektikleri acıların ve zulümlerin kimden geldiğini sorup öğrenmesi gerekti. Böylece, halk ondan uzaklaşmaz, canına kasdetmezdi. Çünkü, halk yüz çevirince durum güçleşir. Merhum Sultan Murad her zaman kıyafet değiştirip gezer, memleket durumundan ziyadesiyle bilgi edinirdi. O'nun zamanında herşey yoluna ve düzene girmeye yüz tutmuştu. Ama, Sultan İbrahim tamamiyle ele inanıp memleket işleriyle kendisi uğraşmaz idi. Bundan önce sözünü ettiğimiz Cinci Hoca, Şekerpare Kadın, Padişah hazretlerine pek fazla sokuldular, yakınlık kazanıp onun yanında parmakla gösterilir duruma geldiler. Bunlar da Padişah yanında vezirin tarafıslı idiler, âlemin haraplığına sebep oluyorlardı. Padişah'ın sayesinde büyük rüşvetler yiyor, kethudalar, hizmetliler, daire halkı kullanıyorlardı. Bunların şerrinden âciz kalmış olanların hepsi birleştiler. Eskiden defterdar olan sofı lâkabıyla ün kazanmış Mehmet Paşa'yı vezirliğe lâıyk görüp bin elli sekiz Receb'inin on sekizinci günü (7 Ağustos 1648) Has Oda'ya gönderdiler: "Mutlaka, Padişahımız vezirliği buna versin" diye directiler. Veziriazam Hayın Ahmet Paşa ortadan kayboldu. Has Odabaşı Arnavut Mustafa Ağa'da bulunan Mühr-ü Şerif Mehmet Paşa'ya verildi. Kapı Ağası Abdurrahman ve Hazineedar Başı Hasan ağalar koltuklarına girip kendisini dışarı çıkardılar. Bundan sonra, Sultan İbrahim'den tamamen tiksiniş olan Yeniçeriler, yeniden aralarında konuşup, "Bu padişah bize gerekmez, şehzadeyi padişah edelim" diye kararlaştırdılar. Ertesi gün Bab-ı Humayun'a geldiler. Bütün Arz Ağaları, Büyük Valide (Kösem Sultan) çıkıp: "Toplanmaktan muradınız nedir?" diye sordular. Onlar da: "Padişahımız şehzadeleri katletmiş, aslı nedir?" dediler. Bütün Arz Ağaları: "Allah göstermesin, şehzade efendilerimizin hepsi sağdır" diye karşılık verdiler. Yeniçeriler: "Sağ oldukları nereden belli? Mademki sağdırlar, getirin görelim." dediler. Arz Ağaları ve Valide Sultan gidip Sultan Mehmed'i Kuşhane'den çıkardılar ve Bab-ı Humayun'a getirdiler. O sırada Yeniçeriler arasından biri, avazı çıktığı kadar "Cülustur" diye bağırdı. Bu söz ağızdan ağıza dolaştı. İçeriden Tahtı Şerif çıkarılarak kapı önüne kuruldu. Talihli şehzade tahta oturtuldu.

(Tarihi Gilmâni/Mehmet Halife
Sadeleştiren Kamil Su
Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976)

(Dördüncü Murat ve Sultan İbrahim dönemlerinde yaşayarak her iki padişaha da, devlet yönetimi ile ilgili layihalar sunan Koçi Bey'in Risalesi Zuhuri Danışman Tarafından sadeleştirilerek Kültür Bakanlığı yayınları arasında neşredilmiştir. Biz Sultan İbrahim dönemini araştırırken bu kitaptan da istifade ettik. Özellikle eserin ön kısmına Zuhuri Danışman tarafından yazılan girişi, burada aynen nakletmek istiyoruz.)

KOÇİ BEY'İN YAŞADIĞI DEVRİN KISA PANORAMASI

Koçi Bey, XVII. asırda yaşamıştır. Bu devir, dış görünüşü itibarıyla sınırları hâlâ İran içlerinden Fas'a, orta Avrupa'dan Habeşistan'a kadar uzanan dünyanın en geniş imparatorluklarından biridir. Bu dış görünüşün büyüğüne rağmen, saray ve İstanbul ahvâli, devlet idaresi, devlet adamlarının değersizliği, İstanbul ve Anadolu isyanları ve iktisadî yönden çöküntüler gibi durumlar, cidden üzerinde acı acı durulacak, düşünülecek ve tahlil etmeye çalışılacak çok dikkate değer bir devirdir.

Risâleden anlıyoruz ki, Koçi Bey, Osmanlı Devleti'nin içten çürümeye başlamasını, en azametli diye tanıdığımız Kanûnî Sultan Süleyman devrine kadar gerilere götürmektedir. XVII. asırda, gurur ve azametinden hâlâ hiçbir şey kaybetmemiş, Avrupa ile aramızda gittikçe derinleşen bilgi ve medeniyet uçurumunun farkına varmamış olan hükümdar ve devlet adamlarının yaşadığı bir devirde, tarihin en haşin bir hükümdarına karşı, daima ıstıharla anılan Kanûnî Sultan Süleyman devrini açıkça tenkit edebilmek ve fenalıkların başlangıcı olarak gösterebilmek, elbette takdire değer bir karakterdir.

Koçi Bey'in de tekrar tekrar iki padişaha telhislerle arzettiği bozuklukları biz, kronolojik sıraya göre ve kısaca kaydedelim.

Osmanlı İmparatorluğu, bütün salahiyetlerin hükümdarda toplandığı, mutlakiyetle idare edilen bir sistemdir. Kuruluş ve yükseliş devrinde bu geniş salahiyeti sınırlayan bir müessese vardır. Bu müessese, 'ilmiyye sınıfı' idi. Hakikaten bilgin ve bilgisi ile hareket eden din adamlarının bol bol yetiştiği bu devirde, hükümdarlar, hareketlerinde tamamen serbest değillerdi denilebilir. Esasen bu devir hükümdarlarının her biri, yani Kanûnî'ye kadar gelen hükümdarlar, şahsiyet sahibi, şair, bilgin ve değerli kimselerdir. Hemen hiçbirisi etrafındaki devlet adamlarının, saray entrikalarının, kadınların tesiri altında kalmamış, devlet idaresine bilgisiz kadınları karıştırmamıştır.

Yükselme devrimizin hükümdarı Kanûnî ise, bilhassa yaşlanmaya başladıktan sonra Haseki sultanların, kadınların tesiri altında kalmıştı. Saray entrikaları, ikbal ihtirasları, bu kadınları ve onlara yardıaklılık eden karaktersiz devlet adamlarını, hatta padişahı çok acıklı cinayetlere, evlat katillerine götürecektik kadar acıklı durumlara düşürmüştür. Binaenaleyh, Koçi Bey'in, imparatorluğun çökmeye başlamasını Kanûnî devrine kadar gerilere götürmek te hakkı olsa gerektir. Kanûnî'den sonra ise artık şahsiyet sahibi saray adamları ve saray entrikalarının tesirinden kurtulabilen hükümdarlara sık rastgelmemektedir. Açıkçası imparatorluğun başı, otoritenin sahibi bozulmuştu.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi, her şeyi iki dudağın arasında olan bir mutlak hükümdarın etrafında daima, dalkavuklar, fırsatçılardan örülmüş bir çember teşekkül eder. Bunlar, şahsî menfaatleri uğruna baştaki otoriteyi, yanlış yollara seuketmekte mahzur görmezler. Bu zümre, hükümdar etrafındaki çemberini daralttıkça hükümdar, halktan ve milletinden, dürüst ve yurtsever devlet adamlarından uzaklaşır.

İkinci Selim, Üçüncü Murat, Üçüncü Mehmet gibi hükümdarlar, bunun tipik numüneleridir.

Bu devirde ya gözde, haseki veya valide sultan olarak, Yahudî, Nurbânû veya Venedikli Safiye (Bano) sultanlar, hükümdarların iç ve dış siyasetlerinde onlara âdeta hakimdir. Bu kadınların, ne kadar Müslüman terbiyesi almış olurlarsa olsunlar, asıllarını tamamen unutmadıklarını söylemek mümkündür.

Koçi Bey, bilhassa bu hükümdarlar devrinde mülkî ve askerî teşkilatın basamak basamak nasıl dejenere olduğu hususunda Dördüncü Murat'ın dikkatini çekmeye çalışmıştır. Koçi Bey bilhassa yeniçeri ocağının bozulması sebeplerini, tımar ve zeamet usullerinin çığnından çıkması hususlarını, devlet adamlarının alenen rüşvet almalarını, memuriyetlerin rüşvetle satılmasını ve bu yüzden halk tabakasının sürüklendiği feci ıstırapları şâyân-ı hayret bir açıklıkla iki padişaha, bilhassa Dördüncü Murad'a bildirmiştir.

Koçi Bey'in dediği gibi bu devirlerde devlet memurlarının zulûmlerinden Anadolu'daki köylüler, tarlalarını, ev ve basklarını, terketmek zorunda kalmışlardır. Bu suretle köylüler, hemen hemen boşalmıştır.

Koçi Bey padişahların zenginliğinin, zengin ve refah içinde olan halk kitlesi ile mümkün olacağını anlatmaya çalışmıştır. Zulûm ile bir memleketin yaşayamayacağını izaha uğraşmıştır

Hakikaten Kanûnî'den, Dördüncü Murat devrine gelinceye kadar ki zaman içinde bir vakitler dünyanın en inzibatlı, cesur, harplerde mutlak surette zaferle ulaşan ordusu olarak tanınan yeniçeri ordusunun teşkilatı, kanunları çeşitli sebeplerle bozulmuş, bu ordu bir kuru kalabalık haline gelmeye başlamıştır. Bu ordu artık silahını, sınırlarda düşmana karşı değil, para ve iktidar hirsını tatmin için hükümdarına, devletine, milletine karşı yöneltmiştir. İstanbul, yeniçeri zorbalarının elinde inlemektedir. Esnaf perişandır. Devlet acz içindedir. Acz içinde olan hükümdarlık makamı zaman zaman yeniçeri zorbalarının, saray ağalarının, meydan ağalarının oyuncağı hükümdardır.

Kuruluşunun felsefesi, disiplin ve büyüklerine itaat olan yeniçeri ordusu, bu vasfını tamamen kaybetmiş, çok değerli ve yurtsever genç bir hükümdarını, İkinci Osman gibi düşünceleri ve projeleri ile devrinin üstüne çıkmış bir hakanını, âdi bir beygire bindirerek hakaretler, tecavüzler ile İstanbul sokaklarında sürüklemekten, Yedikule zindanında alçakça boğmaktan çekinmeyecek hale gelmiştir.

Bir zamanlar Osmanlı ülkesini ve bu ülkede yaşayan köylü ve şehirlileri refaha kavuşturmuş, memleketi ekilmiş, yemyeşil tarlalar haline getirmiş olan tımar ve zeamet usulü kökünden bozulmuş, halkı refah yerine zulûmden inleyen, ekilmiş tarlaları bozlaşmış, verimsiz topraklar haline getiren bir sistem haline gelmiştir.

Rüşvet alenî ve resmî bir hal almış, memuriyetler açıktan açığa satılır olmuştur. Koçi Bey bu hususları gayet açık ve dikkate şâyân bir ifade ile anlatmakta ve bu gibi kötülüklerin nasıl düzeltilebileceğini, derin bir vukuf ile açıklamaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda birbirini kontrol eden birtakım müesseseler vardır. Bu müesseseler, hükümdarlık müessesesi, saray erkânı, ordu, ilmiyye sınıfı... ve bazan da halk ve esnaftır...

Hukuken hükümdar, kayıtsız şartsız her şeye hâkim farzolunursa da yeniçerilerle ilmiyye sınıfı hükümdara karşı birleştiği vakit, hükümdar âciz bir duruma düşer. Ya tahtından indirilir, öldürülür, yahut da bu sınıfların tam hâkimiyeti altına girer.

Silah kuvvetini elinde tutan yeniçeri ordusu da her vakit duruma hâkim olamaz. Hükümdarla ilmiyye sınıfı ve halk birleşirse, yeniçeri zorbaları kaçacak delik arar. Bazan saray ağaları memlekete hâkim olur, fakat halkın, ilmiyye sınıfının ve yeniçerilerin birleşmesi bu ağaların saltanatına son verir.

Velhasıl XVII. yüzyıla doğru ve bu yüzyılda saray ve İstanbul bir entrika ocağıdır. Anadolu'ya gelince, hükümet merkezinin ve devlet teşkilatının bozukluğunun bütün yükünü, ıstıbabını, zavallı Anadolu halkı çeker. Rüşvet ve memuriyet satın alan devlet memurları, sipahi zorbaları, dağa çıkan ve devlete karşı isyan eden eşkiya hep bu fakir Anadolu halkının sırtından geçinir. Böylece Anadolu, ıstıraplar, ah ve vahlar diyarı haline gelmiştir.

Koçi Bey bu hususları da gayet net bir şekilde padişaha arzeder. Ve çare olarak, bilhassa tımar ve zeamet usullerinin süratle düzeltilmesini, rüşvetin kaldırılmasını, ilmiyye sınıfının yola getirilmesini v.s., gösterir.

**DÖRDÜNCÜ
SULTAN MEHMED**

(1642-1693)

Babası: Sultan İbrahim
Annesi: Haseki Turhan Hatice Sultan
Doğum Tarihi: 2 Ocak 1642
Vefat Tarihi: 6 Ocak 1693
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yeni Camii)

*Tarihçilerin "Avcı Mehmed"
lakabını taktıkları
Sultan IV. Mehmed*

Dördüncü Mehmed'in Saltanatının İlk Yılları

Osmanlı tarihçilerinin "Avcı Mehmed" adıyla andıkları Dördüncü Sultan Mehmed, ondokuzuncu Osmanlı padişahı olarak saltanat tahtına oturduğunda henüz yedi yaşında bir çocuktur. Büyük annesi Kösem-Mahperker Sultan'ın yanında, devlet erkanına biat merasimiyle imparator olduğunda, bunun ne manaya geldiğini bilmesi mümkün değildir.

Bu tarihten sonra tam 39 sene, 3 ay, 1 gün saltanat sürecektir olan "Avcı Mehmed", Sultan İbrahim'in Turhan Sultan isimli hanımından doğmuştur. Daha sonraki yıllarda Osmanlı sarayının en nüfuslu şahsiyetleri arasına girecek olan annesi bir Rus devşir-

mesi olup, kendisinden önceki kadın sultanlar gibi kötü bir şöhret bırakmamıştır.

Dördüncü Sultan Mehmed, tahta oturduğunda devlet yönetimi ister istemez Kösem Mahperker Sultan ve yakınlarının eline geçmiştir. Sultan Ahmedin zevcesi, Sultan Murad ve Sultan İbrahim'in annesi olan bu yaşlı kadın, bitip tükenmez ihtirası ve ikbal hırsıyla etkisini torunu zamanında da uzun yıllar sürdürecektir ve sonunda altmışbeş-yetmiş yaşında iken sarayda boğulmak suretiyle öldürülecektir.

Avcı Mehmed'in saltanatı belli başlı iki döneme ayrılabilir. Bunların birincisinde O, büyük annesi ve yakın-

larının, daha sonra da vezir-i azamı olan Köprülülerin iktidarları arasında padişahlık yapmıştır. Birinci dönem, gerek kendisi gerekse ülkesi için büyük sıkıntılar ve acılar içinde geçti. İkinci dönemde ise hem padişah, hem de Osmanlı imparatorluğu rahat bir nefes aldı. Yeri geldikçe bu dönemlerin ayrıntılarına girilecektir.

Çocuk padişah cülusunun sekizinci günü Muhteşem bir törenle Eyup Sultanda kılıç kuşanmış ve bir at üzerinde sarayına getirilmişti. Bu arada sipahilerin isyanları, Sultan İbrahim'in öldürülmesi suretiyle bastırıldı. Fakat karışıklıklar bundan sonra da bitip tükenmek bilmediği için imparatorluk feci günler yaşadı.

Dördüncü Sultan Murad'ın kahredici baskısı sebebiyle sindirilen eşkılar ve askerın serkeşliği, Sultan İbrahim'in zayıf yönetimi yüzünden tekrar azmış, ehliyetsiz ve beceriksiz vezirler eliyle huzursuzluk artmış ve ülke düştüğü çıkmazdan kurtulamaz hale gelmişti.

Artık Yeniçeri ve sipahilerin isyanları günlük hadiselerden sayılır olmuştu. Bu arada zaman zaman, yapılan zulümler sebebiyle halk da ayaklanıp, saraya hücum edebiliyordu. Anadolu'da dirlik ve düzenlilik kalmamıştı. Rüşvetle kasalarını şişirmeye çalışan yöneticiler halkı eziyor, ağır vergilerle bunalıp, hayatlarını çekilmez hale getiriyordu. İnsanların birbirlerine olan güven ve saygıları tamamen ortadan kalkmış gibiydi.

Bu devrin tarihini yazanlar, Sultan

Dördüncü Mehmed'in saltanatının ilk yılları için şu tabloyu çizmektedir:

"IV. Mehmed'in tahta çıktığında durum hiç de iç açıcı değildi. Henüz yedi yaşında bulunan padişah, kendisini iktidara getirenlerin kuklası olmaya mahkumdu. Gerçekten de tahta çıkışının haftasında çeşitli siyasal liderler, annesi, sadrazam Sofu Mehmed Paşa ve başkentin en güçlü askeri birlikleri olan Yeniçerilerle, sipahiler arasında bir mücadele başladı."

Dördüncü Mehmed, hadiseleri sadece seyrediyor ve zaman zaman büyük annesi yahut annesinin dikte ettirdiği fermanlarla padişahlık yapıyordu.

Bu arada cülusu sebebiyle aske-re ve devlet erkanına dağıtılması gereken paranın, hazinenin hemen hemen tamamen boşalmış olması sebebiyle büyük bir fitneye sebep olması beklendi. Ancak, vezir-i azam bu işe garip bir hal çaresi bularak, Sultan İbrahim döneminin meşhur simalarından olan Cinci Hoca'dan para istedi.

Uzun yıllar, akıl almaz bir servet biriktirmeye muvaffak olan Cinci Hoca, teklifi şiddetle reddedince, kendisi idam edilip, malına el konuldu. Serveti öylesine çoktu ki, hemen hazineye aktararak cülus bahşisi adıyla dağıtıldı. Bu durum, yönetimi eline geçiren rüşvetçi ve vurguncu tiplerin nasıl zengin olabildiğini ve neticede nasıl bir akibete yuvarlandıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

Dördüncü Mehmed'in bu ilk salta-

Sultan IV. Mehmed

nat yıllarında siyasal çekişmeler had safhasına ulaşmıştır. Buna göre devlet iki ayrı gücün iktidar hırsıyla ve akıl almaz çekişmeleriyle karşı karşıyadır.

İktidar çekişmesinde birinci güç Kösem-Mahperker Sultan ve ocak ağalarıdır. İkinci güç ise sultanın anesi Turhan Sultan ile ona bağlı adamlarıdır.

Her geçen gün kızışan bu çekişme, nihayet valide sultan olan Turhan'ın zaferiyle neticelenecektir.

Sadrazam Sofu Mehmed Paşa, çocuk padişahın ilk yıllarında bir takım icraatlarla devlet işlerini düzene

sokmak istemişse de, aldığı tedbirlerin yetersizliği, ve bazı uygulamaların haksızlığı sebebiyle fazlaca başarılı olamamıştır. Bu arada kendisine muhalefet eden sipahi ocağını, Yeniçerileri kıskırtmak suretiyle ağır bir yeniliye uğratan bu sebeple de yüzlerce askerin ölümüne sebep olan Sofu Mehmed Paşa, kısa bir süre sonra, Yeniçeri ağalarının tasallutu altında kalarak, iş yapamaz hale gelmiştir. Böylece hem Yeniçerileri, hem de Kösem-Mahperkeri karşısına alan sadrazamın ikbali sönmüş oldu. Çocuk padişah kendisine çağırarak, daha önce öğretilen sözlerle, sadaret mührünü elinden alıp Sofu Mehmet Paşayı azletti. Yerine yeniçeri ağası olan Kara Murad Ağa vezir-i azam oldu.

Yeni sadrazam, Sofu Mehmed Paşanın bütün malına el koyup kendisini Malkaraya sürgün ettikten, kısa bir süre sonra da boğdurmak suretiyle öldürüldü. (1639)

Kara Murat Paşa, ehliyetsiz bir insandı. Daha ziyade Kösem-Mahperkin marifetiyle sadrazam olmuştu. Turhan Sultan ise her fırsatta onu çekiştiriyor ve padişahın gözünden düşürmek istiyordu.

Kara Murat Paşa, ocak ağalarının, büyük valide sultanın ve Turhan Sultan ile adamlarının ortasında kalmış, içine düştüğü durum sebebiyle ne yapacağını bilemez hale gelmişti. Nihayet padişahın huzuruna çıkarak sadaret mührünü kendi elleriyle teslim edip görevinden ayrıldı. Budin valili-

ğine tayin olunarak süratle İstanbul'-dan çıktı. (1650)

Saraydaki iktidar kavgası bütün şiddetiyle devam ediyordu. Kara Murat Paşadan sonra vezir-i azam olan Melek Ahmed Paşa iyi niyetli bir kimse olmasına rağmen, aldığı bir takım yanlış kararlar sebebiyle esnafın ayaklanmasına sebep oldu. Bunlar, kendilerine adeta zorla kabul ettirmek istenen ayarı bozuk paraları reddederek saraya yürüdüler. Dördüncü Mehmed ayak divanına çağırıldı. Esnafın şikayetlerini haklı bulan padişah, Melek Ahmet Paşayı azlederek yerine Siyavuş Paşa'yı sadrazam yaptı. Bu ayak divanında esnafın ileri gelenleri genç sultana:

"— Padişahım! Zülüm ile âlem harap oldu. Vezirlerin, durumu sana bildirmiyorlar. Hâlen onaltı kimse vardır ki sana padişahlık ettirmiyorlar. Halkın malını haksız yere yiyen ve devletin başına bela olan bu adamları bize ver de haklarından gelelim." dediler. Saydıkları adamlar arasında yeniçeri ağası da bulunuyordu.

Padişah esnafın isteklerini yerine getirdi. Buna göre Kanunî Sultan Süleyman zamanındaki kanundan başka, konulan vergi ve mükellefiyetleri kaldırarak umumî bir rahatlama sağladı.

Kösem Mahperker'in Sonu

Dördüncü Mehmed döneminin en önemli olayları arasında, yıllardır devlet üzerinde büyük bir otorite kurmuş olan Kösem Sultan'ın öldürülmesi de

vardır.

Kösem Sultan, daima dikkatli davranıyor ve ocak ağalarını elinde tutarak, nüfuzunu koruyordu.

Yeni sadrazam Siyavuş Paşa, ocak ağalarının bir takım isteklerini reddederek onların ve Kösem Sultanın karşısına geçince, öteden beri fırsat kollayan ve padişahın annesi Hatice Turhan Sultan'dan kurtulmak isteyen Kösem Mahperker, korkunç bir faaliyete girişti. Buna göre, nüfuzunu kurtarmanın tek çıkar yolu olarak genç padişahın öldürülmesini gördü. Aksi takdirde Turhan Valide, her geçen gün daha ziyade kudret kazanacak ve Kösem'i tesirsiz hale getirecekti.

İhtiyar ve kurnaz kadın korkunç teşebbüsü için yeniçeri ağalarına haberciler gönderdi. Onlar bir gece sarayı basarak ve padişahı, -eğer o ana kadar Kösem Sultan tarafından zehirlenerek öldürülmemişse- tahtından indireceklerdi. Yerine annesi meczup bir kadın olan şehzade Süleyman Padişah yapılacaktı. Böyle bir durumda, artık Kösem Sultanın nüfuzuna kimse gölge düşüremezdi. Plan en ince ayrıntılarına kadar hesap edildi. Ne var ki, her hile kuranın karşısında, yüce Allah'ın da bir hesabı vardır. Nitekim, öteden beri Kösem Sultanın hakaretlerine uğrayan bir cariye gizlice gelip, her şeyi Turhan valideye haber verdi. Genç valide, kendisine candan bağlı olan saray ağası Süleyman'ı bu işi temizlemekle görevlendirdi.

Süleyman Ağa, muhtelif vasıtalarla Kösem ve yeniçerilerin planlarını, hangi kapıdan saraya gireceklerini öğrenip tedbir aldı.

Gece yarısı, yeniçerilerin gelmesi ni bekleyen Kösem Sultan, karşısında yüzlerce adamıyla, kan düşmanı Süleyman ağayı görünce beyninden vurulmuşa döndü. Gerçekten Süleyman Ağa gizlice saraya girmeye çalışan yeniçerileri tepelemiş ve Kösem'in odası önüne gelmişti.

İhtiyar kadın saklandığı yerden çıkartıldı. Küçük Mehmed isimli bir süflü baltacı üzerine atıldı. Vura vura serserim hale getirdikten sonra, perde iplerinden biriyle Kösem Sultan'ı boğdu. (Ağustos 1651)

Bundan sonra olaya karışan Ocak ağaları da birer ikişer temizlenerek devlet için korkunç bir belanın önüne geçilmiş oldu. Ne var ki bundan sonra da Turhan Sultanın adamları, başta Süleyman Ağa olmak üzere devlet yönetimine karışmaya ve zorbalığa başladılar. Onların istekleriyle vezir-i azam Siyavuş Paşa görevinden azledilip yerine Gürcü Mehmet Paşa tayin olundu.

Gürcü Mehmet son derece yaşlı ve beceriksiz bir adamdı. Kısa bir süre sonra azledilerek, sadaret mührünü eski Mısır valisi Tarhoncu Ahmed Paşa'ya vermek zorunda kaldı.

Tarhoncu Ahmed, iktidara geçtikten sonra önemli faaliyetlere başladı. Gece gündüz durmayıp çalışarak bomboş bir hale gelen devlet hazine-

sini doldurdu. Bütçeyi ıslah edip, işleri yoluna koydu.

Onun bu dürüst davranışları sebebiyle, menfaatleri zedelenen bir takım kimseler, sürekli olarak aleyhinde faaliyet gösterdiler ve neticede Tarhoncu'nun şehzade Süleyman padişah yapmak istediğini etrafa yayarak azil ve idamına karar çıkarttılar. 30 Mart 1653 tarihinde ani olarak saraya çağırıldı. Tarihçi Naima, Tarhoncu Ahmed Paşa'nın idam edileceğini öğrenince Dördüncü Mehmed'e karşı şu sözleri söylemiş olduğunu açıklar:

"— Padişahım! Beni şeriatın gereği olarak öldürmüyorsun. Benim idamımı gerektirecek bir suçum yoktur. Zülm ile öldürürsün. Ruz-i mahşerde iki elim yakanda olacaktır."

Entrikaların, fitne ve fesadın, yalan ve hilenin kaynaştığı bir sarayda Tarhoncu için böyle bir akıbet kaçınılmazdı. Binbir türlü iftira ile onun koltuğuna oturmak isteyenler ise, benzer bir sona uğrayacaklarını nedense akıl edemiyor, tarihten ibret almak istemiyorlardı.

Büyük vezirin katlinden sonra yerine Kaptan-ı Derya Derviş Mehmed Paşa vezir-i azam oldu. Bir süre saltanat sürdükten sonra hastalanarak yatağa düştü. Padişah ve Valide Sultan kendisini seviyorlardı. Ne var ki hastalığı uzayınca yerine Halep valisi İbşir Paşa sadrazam olarak tayin edildi. (Ekim 1654)

Tarihçiler I. Ahmed'in kızlarından Ayşe Sultanın da kocası olan İbşir Paşa hakkında şu malumatı vermek-

tedirler:

"İbşir Paşa, meşhur isyancılardan Abaza Mehmet Paşanın yeğeni olup, cahil, sadedil, şöhet meraklısı idi. Başına topladığı askerle türlü türlü zulüm yapan, söz anlamaz bir vezir-di... Lüzumundan fazla mağrur olduğundan söylediği sözün nereye varacağını hiç düşünmez patavatsız bir zattı."

İstanbul'a gelip görevinin başına geçtikten sonra da çeşitli lüzumsuz icraatlarıyla askerin ve halkın nefretini kazandı. 1655 yılında aleyhinde bir isyan patlak verdi. Kürt Mehmed adında bir zorbanın elebaşlığında başlayan isyan gittikçe büyüyüp tehlikeli bir hal alınca, padişah öldürülmesini arzu ederek mühr-ü hümayunu elinden aldı. Ancak zorbaların ısrarı neticesinde sadrazam boğdurularak cesedi denize atıldı.

Devletdeki bu iç karışıklıklar bir türlü tükenmiyor, serseri ve zorbaların tahakkumu altında halk çetin günler yaşıyordu. Dirlik ve düzenlik kalmamış, hazine boşalmış, insanlar yakınlarından ümitlerini kesmişlerdi. Padişah hala küçük bir çocuktuk ve işler ehil olmayanların elinde bulunuyordu.

İbşir Paşa'dan sonra yerine geçen can düşmanı Kara Murat Paşa'da bu kötü gidişin önüne geçmek şöyle dursun giriştiği uygunsuz faaliyetlerle hazine işlerini ve devlet itibarını altüst etti.

Askerin sayısını artırmak suretiy-

le devleti büyük ve malî yükün altına soktu. Bu arada Anadolu'da da isyanlar başgösterdi. Vezir-i azam işlerin içinden çıkılmaz bir hal alması üzerine, canından korkarak görevinden istifa etti.

Yerine Malatyalı Ermeni Süleyman denilen, ehliyetsiz bir adam tayin edildi. O da yüzdoksanyedi günlük sedaret görevinden sonra istifa etti.

Yeni vezir-i azam Girit seferinde gösterdiği kahramanlıklar sebebiyle şöhet kazanmış olan Deli Hüseyin Paşa'ydı.

Olayların ardı arkası kesilmiyordu. Saraydaki Ak ve Kara Hadımağaları işleri çığırından çıkarmış, fitne ateşleriyle askeri isyana sevk etmişlerdi. Padişah, çıktığı ayak divanında en ağır sözlerle karşılaştı. İsyancılardan biri şöyle diyordu:

"Padişahım artık onbeş yaşına geldiniz. İşleri ele almanız gerekir. Şu Girit Seferi ile bizzat ilgileniniz. Girit'in durumu içler acısıdır. Memleket harap olmuştur. Köylüler, kendilerine yapılan zulümler sebebiyle bıkarak harp meydanlarına gidiyorlar. Bu sebeple asker sayısı artıyor. Onlara maaş yetiştirmek mümkün olmuyor. Halbuki padişahın kul ile, kulun hazine ile ve hazinenin de tebaa ile ayakta durduğu bir vaki'dir. Çevre-nizdeki görevliler size hakikatleri bildirmekten kaçıyorlar. Ağa ve musahipler devletin her işine karışarak çokca mal topluyor. Bu sebeple hazine boşaldıkça boşalıyor. Artık siz de

bizim cüret gösterip isyana kalkışmamızı mazur görünüz. Bu fena gidişin sorumlularını bize teslim ediniz, haklarından gelemiz."

Dördüncü Mehmed, bu haklı sözler üzerine isteklerini yerine getireceğine söz verdi. İsyancıların ellerindeki listede adları yazılı olanların görevlerinden azledildiklerini ve mallarına el konulacağını duyurdu. Ne var ki isyancılar o adamların mutlaka idam edilmeleri hususunda ısrar ettiler. Neticede onaltı gün süren olaylar sonunda bir çok insan yakalanarak idam edildiiler. Cesetleri Atmeydanındaki "Şecere-i Vakvak" adıyla şöhret bulan bir çınara ayaklarından asılarak teşhir edildi.

Bu türden olaylar daha sonraki yıllarda da devam etti. Yine ehliyetsiz ve cahil bir takım paşalar vezir-i azam oldular. İçte ve dışta devletin saygınlığı azaldıkça azaldı.

İmparatorluğa kudretli bir elin idaresi lazımdı. Anarşiyi ve maddî imkansızlıkları yok edecek kuvvetli bir şahsiyet bekleniyordu. Aksi takdirde koca bir imparatorluk geldiği uçurum ağzından kurtulamazdı. İşte tam bu yıllar içinde hiç beklenmedik bir gelişme oldu ve ihtiyarlığı sebebiyle bir iş başaramayacağı sanılan Köprülü Mehmed Paşa vezir-i azamlığa getirildi.

Uzun yıllar devletin bir çok yerinde görevler yaptığı halde adı fazlaca duyulmamış olan Köprülü Mehmed Paşa, valide Turhan Sultanla görüşüp kendisine tam yetki verilmesini,

işine asla karışılmamasını, aleyhinde söylenecek hiç bir söze inanılmamasını istedi. Turhan Sultan, Köprülünün isteklerini kabul etti. Padişah da:

"— Bu şartlara riayet olunmak üzere seni müstakilen vezir eyledim, göreyim seni nice hizmet edersin" diyerek sadaret mührünü teslim etti.

Osmanlı tarihinin en ünlü vezir ailesi olan Köprülülerin ilki Köprülü Mehmet Paşa'nın Samsun'a bağlı Vezirköprü kasabasında bulunan büstü.

Bu tarihte padişah onaltı yaşına girmiş, Köprülü de yetmiş yaşını aşmış bulunuyordu.

Artık Osmanlı tarihinde Köprülüler Devri adıyla anılacak bir dönem başlıyordu. Gerçekten Mehmed Paşa'dan sonra yerine vezir-i azam olan oğlu yirmibeş yaşındaki Köprülü Fazıl Ahmed Paşa ile, imparatorluk rahat bir nefes aldı. Ülke, eski haşmet ve gücüne kavuştu. Devletin sınırları en geniş şeklini aldı. Millet dirlik ve düzenliğe kavuştu. Askerin ve malîyenin durumu düzeldi. Yeni zaferler ve fetihler kazanıldı.

Dördüncü Sultan Mehmed ise, bunalımlı günlerini geride bırakarak ve devleti tamamen Köprülülerin eline terkederek muhteşem bir hayat sürdü. Ordusunun başında seferlere çıktı. Hastalık derecesine varan av merakı sebebiyle yaz ve kış avlandı. Daha çok Edirne ve Balkanlarda dolaştı. İstanbul'a zaman zaman ve eğlenmek için geldi.

Annesi Valide Turhan Sultan da, oğlunun yanından hiç ayrılmadı. O da Köprülüler'in icraatlarına karışmadığı gibi destek de oldu.

"Avcı Mehmed" görülmemiş bir zenginlik, lüks ve debdebe içinde uzun yıllar saltanat sürdü. O dönemi gözleriyle görmüş ve Tarih-i Gılmanî adlı bir de tarih kitabı yazmış olan Mehmed Halife, eserinin son bölümlerinde şu bilgileri verir:

"Saadetli Padişah Sultan Mehmet Han hazretleri, Tanrı ona kıyamete dek ömür versin, çocukluğundan büyüğe çağa gelinceye kadar kendisini, olabileceği kadar okuyup yazma konularına verdi. Padişahlara ilişkin olan hallerle ilgili bilgileri öğrendikten sonra: "Tanrı uğrunda gereği gibi cihat edin" ayet-i kerimesine göre iş görüp ulu atalarının, Yüce Tanrı ruhlarını takdis etsin, yolunu tuttu. Gece gündüz savaş, cihad ve Tanrı adını yüceltmek için gaza yolunda yürüdü. rahat döşegini kendisine haram edip şehitliğine can atan ve savaş meydanında canla başla kavgaya giren yiğitleri, değerli ve ünlü serdarları sağda solda görevlendirip İslâm

dinine hizmet ettirdi.

Savaşlara başlanmazdan önce saadetli padişahımız Doğanlara ve yaya ciritine fazlasıyla düşkünlük göstermekte idi. Ta Edirne'ye gidinceye kadar ve Edirne'de de doğanlarla ve yaya ciriti ile meşgul olur, kullarına pek çok ihsanlarda bulunurdu. Sonra avcılığa ve sürgün avına, kendinden önceki padişahlardan hiç birinin etmediği derecede heves etmiştir. Yaz ve kış avcılığını kendine arslan gibi huy edinmişti. Ancak, Cuma namazını ve Cuma günü vaaz ve nasihatı bırakmamak için ava gitmezdi. Böylesine gezip dolaştığı halde asla bir vakit namazını kazaya bırakmayıp cemaatle kılardı.

Saadetli Padişahımız Edirne'de gezip dolaşmaktan o derece hoşlanmıştı ki, İstanbul halkı Padişah'ın bir daha İstanbul'a gelmesinden umutlarını kesmişlerdi. Her zaman: "Acaba bir daha İstanbul'a gelip yüzünü görmek nasib olur mu?" diye dönmelerini dilerler, "Padişahımız burada olmamakla İstanbul şehri köylük yerine döndü" derlerdi.

Padişahımızın, kendisinden önce gelen bir kısım sultanların yaptıkları kanunsuz işlerden uzak durmak, sakınmak gibi bazı methe değer huyları vardı. Hatta İstanbul'da uzun zamandan beri deccal gibi ortaya çıkan, halkı kötülüğe iten Ahmet Kolu, Petko Kolu ve Cevahir Kolu adında fesatlık yaratan kişileri tamamiyle ortadan kaldırdı. Hepsini toplatıp küreğe koydurarak İstanbul şehrini bunlardan

temizledi. Ayrıca, İstanbul Hristiyanları uzun zamandan beri dülbentleri maviye boyayıp başlarına sarıyor, sarı mest ve pabuç giyyorlardı. Bir müslüman akşam vaktinde bir Hristiyan'a rastgelse onu esir sanırdı. Bunların bazısı ince alaca sarık sararlardı, uzaktan beyaz sarık gibi görünürdü. Saadetli padişahımız bu sonradan çıkma adeti kaldırdı. Hristiyanların ata binmesini de yasakladı. Keşki, bir düzüye böyle kalaydı. Yahudi ve Hristiyan kadınlarına, Müslüman kadınlarının giydiği giysi ve takyeleri giymeleri yasak edilseydi, çok hoş olurdu. İstanbul'da Maryolar kuşaklarını uçkur yerine kuşanıp, önlerine büyük üçer bıçak sokar, eşkiya kıyafetinde gezerlerdi. Bunu da yasakladı.

Tarih kitaplarında yazıldığına göre, Sultan Süleyman tahta geçtiği zaman sazı, şarkıcı ve okuyucu takımını, tanburu, çöğür'ü ve Aşık Tekkelerini yasak etmişti. Ulu tanrıya şükürler olsun, padişahımız, Sultan Süleyman'ın yaptığına uymakla zamanı saadettlerinde de İstanbul huzuruna kavuşmuş olup kimsenin kimseye gözünün üstünde kaşın vardır dediği olmuyor. Allaha hamdolsun, tekrar tekrar hamdolsun."

Dördüncü Sultan Mehmed'in bu mutluluk yılları 1683 İkinci Viyana Bozgununa kadar devam etti. Tarihçilerin Osmanlı İmparatorluğu için Gerileme Döneminin başlangıcı olarak kabul ettikleri 1683'den sonra, devletin haşmet ve ihtişamı, dolay-

Samsun'a bağlı Vezirköprü'de, Köprülü Mehmed Paşa'nın yaptırdığı meşhur Kale Camii.

ısıyla da "Avcı Mehmed'in" muhteşem hayatı sona erdi.

Bozgunun ardından, kudretli bir vezir olan Kara Mustafa Paşa idam edildi. Avrupalılar, kuvvetli ordularla Osmanlı topraklarına saldırdılar. Binlerce şehidin kanı pahasına kazanılan kale ve şehirler birer birer düştü. Osmanlılar Bosna, Dalmaçya, Yunanistan, Mora ve Venediklilerle aynı anda çarpışmak zorunda kaldılar. Avusturya'da mağlubiyetler birbirini kovaladı. Tuna'nın kuzeyindeki toprakların çoğu elden çıktı.

Viyana kapılarına kadar gelmiş olan Osmanlılar artık akıl almaz bir biçimde geri çekiliyordu.

1683 de Nazlı Budin düşman eline geçti. Belgrad kuşatıldı.

Ordu büyük bir kargaşa ve düzensizlik içinde İstanbul'a doğru yürüdü. Pahalılığın, mağlubiyetlerin ve korkunç katliamların bunalttığı müslüman ahalî devletin sahipsizliğinden şikayete başlamıştı. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen Avcı Mehmed'in hiç bir şey yokmuş gibi avlara çıktığı ve zevki sefa alemlerinde vakit geçirdiği görülüyordu.

Zaten Dördüncü Mehmed başından beri devletin yönetimiyle ciddi şekilde ilgilenmiş değildi. Kudretli vezirlerinin ölümünden sonra, idare ehil olmayanlara teslim edildiğinden anarşi ve malî buhran had safhaya ulaştı.

Osmanlı ordusu, bu kötü gidişi önlemek ve padişahı tahtından indirmek üzere İstanbul'a yaklaşıyordu.

Asi ordu Belgrad kışlağında sadrazamın çadırını başına yıkmış ve gelen padişah fermanlarını dinlemeyerek İstanbul'a girmişti.

1687 yılı Kasımında 39 senedir Osmanlı tahtında oturan "Avcı Mehmed" öncelikle ordunun, daha sonra da ulema ve devlet erkanının oybirliği ile tahtından indirildi. Bundan sonraki ömrü saraydaki bir odada, yanına konulan iki cariye ile tam bir hapis hayatı şeklinde sürdü. 6 Aralık 1693 tarihinde Edirne'de vefat

etti. Cenazesi İstanbul'a nakledilerek annesi Turhan Sultanın türbesine defnedildi.

KÖPRÜLÜLER

Köprülü Mehmed Paşa, 80 yaşlarında ihtiyar ve câhil bir vezir idi. Geniş yetkilerle vezir-i azamlığa getirildi. Memleketin her tarafı IV. Murad'ın ilk yıllarında olduğu gibi isyan ve anarşi içinde idi.

Bu arada Girid savaşı devam ediyordu. Gâzi Hüseyin Paşa, yokluk içinde Girid'de pekçok yeri fethetmiş, ahâlîye dinî serbestî tanımış, iki kiliseyi câmiye çevirmiş, câmi, kanal, imâret ve yol yaptırmış, şöhreti iyice artmıştı. Yakışıklı, ağırbaşlı, milletçe çok sevilen bir kimse idi. 13 yıldır Girid serdarlığı yapıyordu. Köprülü, Hüseyin Paşa'yı kendisine rakip gördüğünden (1658)'de öldürttü. Hüseyin Paşa, vefâtında 60 yaşındaydı. Millet, ölümüne çok üzüldü fakat ses çıkaramadı.

Erdel ve Lehistan mes'elelerini de halleden Köprülü Mehmed Paşa, Anadolu'daki asâyişi temin etmek için harekete geçmiş, yaptıklarından rahatsız olan 15 beylerbeyi, 30 sancak beyi Köprülü'ye karşı isyan etmişlerse de Köprülü, bunlarla beraber 15.000 kadar insanı suçlu-suçsuz ayırımı yapmadan katlettiğiştir. Bu hareketiyle de sükûneti, ancak tesis edebilmiştir.

Rusya, bu yıllarda yavaş yavaş toparlanmaya başlamıştı. Ukrayna'ya, Rusların müdâhale etmeleri sebebiyle (12 Temmuz 1659)da Kırım Hanı Mehmet Giray, Ruslar üzerine yürüdü. Az bir zâyîâtla 350.000 kişilik ordularını feci şekilde bozguna uğrattı. Ruslar, 120.000 ölü ve 50.000 de esir verdiler. Bu sırada Ortodoks Patriği III. Partonios, Rusya hesabına casusluk yaptığı anlaşıncı idâm edilmiş ve ayrıca Patrikhâne'nin bazı yetkileri de kaldırılmıştır. Bu yıllarda Hindistan Babür İmparatorluğu ile elçiler teâti edilmiş ve mimar gönderilmiştir.

Bu işler olurken, büyük bir talihsizlik eseri olarak İstanbul'da büyük bir yangın çıkmıştır. (1070/24 Temmuz 1660). Bu yangında sur içindeki şehrin üçte biri yanmıştır. 80.000 ev, 300 saray ve konak, 360 câmi ve mes-cid, 100 ticârethâne, 40 hamam, yüzlerce mekteb, medrese, imâret yanmış ve bu arada 4.000 kişi de yanarak ölmüştür.

Köprülü Mehmed Paşa (1072/29-30 Ekim 1661)'de beş yıl bir buçuk ay sadareten sonra vefat etmiştir. Arnavutluktan gelip, Vezirköprü'ye yerleştiği için Köprülü lakabını almıştı. Kendisine ve oğluna rakib olabilecek bütün devlet adamlarını yok ettiği gibi, aynı zamanda da Kuyucu Murat Paşa'dan sonra Anadolu'da en çok insan katleden kişi olmuştur. Sadâreti müddetince 36.000 kişiyi katlettirdiği rivâyet edilmektedir.

Köprülü-zâde Fâzıl Ahmet Paşa'nın Sadâreti (1072-1087/1661-1676):

Köprülü Mehmet Paşa'nın vasiyetine uyularak, yerine 25-26 yaşlarında bulunan oğlu Fâzıl Ahmet Paşa, devletin en genç vezir-i a'zamı olarak işbaşına getirildi. İyi bir ilmi tahsil görmüştü.

Fazıl Ahmet Paşa'nın Vefâtı:

Fazıl Ahmet Paşa 42 yaşında iken (1087/2-3 Kasım 1676)'da vefat etti. Vakitsiz ölümü, devlet için bir büyük kayıp olmuştur. 15 yıl 4 ay sadârette kalmıştır. Zamanının çoğu cephelerde geçmiş büyük bir kumandan ve devlet adamı idi. Çok düzgün ve tesirli konuşurdu, müstebit ve zâlim değildi, rüşvetten nefret ederdi. Çok iyi bir tahsil görmüştü.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Sadâreti:

Köprülü Mehmed Paşa tarafından yetiştirilen Merzifonlu, uzun yıllar sadâret kaymakamlığı yapmıştı. Fâzıl Ahmed Paşa ölünce vezir-i a'zamlığa getirildi. (3 Kasım 1676)

Rusya Seferi:

Rusya, iki asırdan beri toparlanmaya, Slavları idâresi altında toplamaya çalışıyordu. Daha denizlere ulaşamamıştı. Baltık Denizi Lehistan'ın, Karadenizde Osmanlılar'ın elinde idi. Rusya'nın Osmanlılar'a tâbi olan Ukrayna Hatmanı'nı kendi tarafına çekmesi üzerine (1678)'de Rusya'ya sefer açıldı. Padişah da bu sefere katıldı. Fakat Silistre'de kaldı. Merzifonlu, Ukrayna'nın merkezi Cehrin'e geldi, şehri ele geçirdi. Ruslar, bataklığa girmişlerdi, oradan da çıkmıyorlardı. Birkaç hücumdan sonra mevsim geçtiği için geri dönüldü. Çaresiz kalan Ruslar, anlaşma istediler. 1681 Şubat'ında yapılan Edirne anlaşmasıyla; Ukrayna iki devlet arasında bölünüyor ve Rusya'nın, Kırım'a yıllık vergi vermeye devâm etmesi kararlaştırılıyordu.

Viyana Kuşatmasına Doğru:

Osmanlılar'ın Cezayir donanması, Fransa'ya göz açtırmıyordu. Bu durum, iki devletin arasını açıyordu. Bu dönemde Osmanlı Devleti iç ve dış huzur, rahat ve azamet içinde idi. Bütün Avrupa devletleri Osmanlı Devleti'ne karşı kin ve intikam duygularıyla dolu idiler. Merzifonlu ise sert, haşın, fakat dosdoğru bir idâreci idi.

Macaristan'ın büyük bir kısmı, Osmanlı Devleti'ne tâbi idi. Buradaki halk emniyet, huzur ve dinî serbesti içinde yaşıyordu. Güney Slavasyada Avusturya idâresinden memnun değildi. Tökeli İmre'yi kral seçen Slavaklar, Osmanlı Devleti'ne tâbi olduklarını ilân ettiler. İmparator I. Leopold, bunu kabûl etmedi. Papa'nın da teşvikiyle bütün Avrupa Türklere karşı birleşmeye başladı.

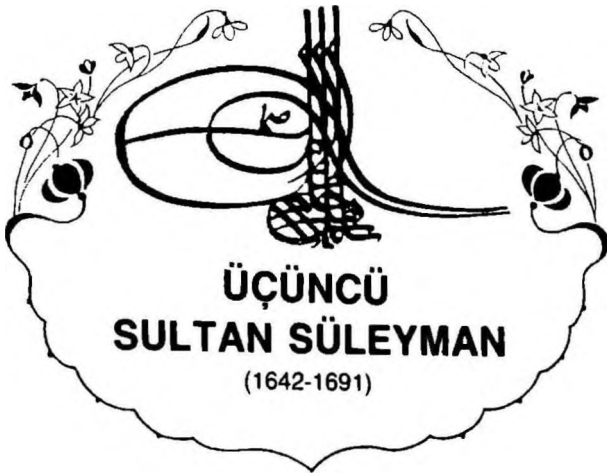
(6 Ağustos 1682)'de Avusturya'ya savaş kararı alındı. (1094/1 Nisan 1863)'de yola çıkıldı. IV. Mehmed Belgrad'da kaldı. Orduya, Kırım Hânı Murad Giray ile Tökeli İmre de katıldı. Kırım Hânı'yla Budin Beylerbeyi Dâmad Koca İbrahim Paşa'nın muhâlefetine rağmen Merzifonlu, Viyana üzerine gitmeye karar verdi. Yenilen Avusturya ordusu çekildi. Bunun üzerine Yanıkkale kuşatıldı. Kale henüz düşürülemeden Viyana üzerine yürünmesine karar verildi. Böylece Viyana ikinci defa kuşatılmış oldu. (1094/14 Temmuz 1683). Viyana, Kânûnî'nin kuşatmasından 154 yıl sonra ikinci defa kuşatılıyordu. Üç sıra surla çevrili Viyana; çok iyi bir şekilde müdâfaa ediliyordu. Merzifonlu, Kırım atlısıyla bir kısım askerini etrafa akına göndermişti. Papa'nın teşvikiyle bütün Avrupa, Türklere karşı birleşiyor, hemen herkes Viyana'nın kurtarılması için elinden geleni yapıyordu. Lehistan kralı Sobi eski, büyük bir ordu ile yardıma geldi. Merzifonlu'nun kuşatmayı kaldırması, Kırım Hânı'yla Dâmad Koca İbrahim Paşa'nın gayret göstermemeleri, Kırım atlılarının ellerindeki esirlerle bir an önce memleketlerine gitmek istemeleri gibi sebepler yüzünden (12 Eylül 1683)'te Alaman Dağı muhârebesinde Osmanlı ordusu, feci bir mağlubiyete uğradı. Ordu, bütün ağırlık ve çadırları bırakılarak geri çekildi. Merzifonlu'nun otağı, 5.000 çadır, 300 top ve ordu arşivleri dahil herşey haçlıların eline geçti. Bu savaşta 10.000 asker şehit düştü. Haçlılar, ganimet toplamaya daldıkları için orduyu takip edemediler. Merzifonlu'nun, şehri vire ile düşürmek istemesi, ağır toplan Budin'de bırakması, askerini etrafa dağıtması, yağmaya izin vermiyeceğini ilân etmesi çok büyük bir hataydı. Viyana bozgunu, Türk Tarihinin dönüm noktasıdır. Türklüğün 1071 Malazgirt'le başlayan ve 612 yıldan beri devam eden ilerleyişi, Viyana önünde durdurulmuş ve artık geri dönüş ve çekiliş devri başlamıştır. Bu çekiliş Sakarya nehrinin doğusuna kadar tam 238 se-ne adım adım her kanş toprak, şehit kanlarıyla sulana sulana devam edecektir.

Ordunun Geri Çekilmesi ve Merzifonlu'nun İdâmı:

Ordu, Yanıkkale'ye geldikten sonra Budin Beylerbeyi Dâmad Koca İbrâhim Paşa, ihâneti sebebiyle idâm edildi. Murad Giray, Osmanlılar'a, Kırım atlısının kadını bildirmek gayesiyle yardım etmemesinden dolayı azledildi. Bilmiyordu ki Osmanlı'nın mağlubiyeti ve yok olması, kendisinin de sonu olacaktır. Merzifonlu, Belgrad'a çekildi. Kışı hazırlık faaliyetiyle geçirerek, baharla beraber Çiğerdelen'i, sonra Estergon'u, 50 topu ve 1000 kental barutu ile ele geçirdi.

Viyana bozgununu Belgrad'da haber alan IV. Mehmed, buna ehemmiyet vermedi, vezir-i azamını teselli etti ve İstanbul'a döndü. Ancak Merzifonlu'yu sevmeyenlerden kızlarağası Yusuf Ağa ile Emir-i ahur San Süleyman Ağa, mağlubiyeti öğrenince Merzifonlu'nun aleyhine neticeler meydana getireceği kanaatiyle durumdan memnun oldular. Merzifonlu'yu ortadan kaldırmak için çalışan San Süleyman ile Yusuf Ağa'ya, üçüncü vezir Kara İbrahim Paşa da katıldı. Sonunda, Merzifonlu'yu çeşitli düzme mektuplar ve dedikodularla Pâdişahın gözünden düşürerek idâm fermânını kopardılar. Böylece Merzifonlu, Belgrad'da idam edildi. Yerine de Kara İbrahim Paşa getirildi. Viyana Bozgununu giderecek tek kişi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa idi. İdâmı, devletin mahvına sebep olmuş, muazzam serveti müsadere edilmiş, idâmını sağlayanlardan San Süleyman ve diğerleri iş başına geçince, hiçbir şey yapamamışlar ve sonunda da idamdan kurtulamamışlardır.

(Nuri Ünlü, Anahatlarıyla İslam Tarihi, 1984-İst.)

Babası: Sultan İbrahim
Annesi: Saliha Dilâşub-Sultan
Doğum Tarihi: 15 Nisan 1642
Vefat Tarihi: 22 Haziran 1691
Kabrinin Bulunduğu Yer: Edirne (II. Süleyman Kanuni Türbesi)

*Sultan II. Süleyman'ın
yağlıboya bir resmi*

3. Sultan Süleyman'ın Padişahlığı

Osmanlı padişahlarının yirmincisi olan Üçüncü Sultan Süleyman 8 Kasım 1687 tarihinde tahta oturduğunda 46 yaşının içinde bulunuyordu. Ağabeyi Dördüncü Mehmed'ten 3-4 ay kadar küçüktü. O'nun yedi yaşında padişah olması üzerine sarayda bir odaya kapatılmış ve kırk yıl kadar süren uzun bir zaman içinde mahpus hayatı yaşamıştı. Bu sebeple iyi bir eğitim göremediği gibi, sağlığı da bozulmuştu.

Kardeşi şehzade Ahmet'le beraber kaldığı saray odasına 8 Kasım 1687 günü gelen kızlar ağası ve kapuağası, Dördüncü Mehmed'in tahttan indirildiğini ve kendisinin padişah olduğunu müjdeledikleri zaman inanmadı. Gelenlerin ısrarları ve teminatları

üzerine dışarı çıkıp Babussaade önüne konulan Osmanlı tahtına oturdu. Asker, ulema ve diğer devlet erkânı biat merasimine katıldılar. Bu arada Dördüncü Mehmed'de, yeni padişahın hapis hayatı yaşadığı odaya kapatılmıştı.

Üçüncü Süleyman, yıllardan beri aynı odada beraber yaşadığı küçük kardeşi şehzade Ahmed'i daha geniş ve daha rahat bir odaya naklettirdi.

Yeni padişah, her ne kadar devlet yönetimine dair bilgilere sahip değilse de dindar, vatansever, cesur, merhametli ve nazik bir kimseydi. Çevresindekilere karşı hiç bir zaman kaba davranmaz, yapılan iyilik ve kah-

ramanlıkları mükafatlandırır ve dünyanın sūs ve ziynetine aldırış etmezdi.

Tahta çıktığı sıralarda bütün bir Osmanlı ülkesi ve özellikle İstanbul karışıklık ve anarşi içinde çırpınıyordu. Komutanlarının ve padişahlarının emir ve fermanlarını dinlemeyerek İstanbul'a yürüyen ve korkunç isyanlar çıkartmaktan çekinmeyen yeniçeri zorbaları şimdi de şehre yayılmış, halkın dirlik ve düzenine saldırmaya başlamıştı.

Bu arada cephelerden kara haberler işitiliyor, bozgunların ardı arkası

kesilmediği için halkın keder ve üzüntüsü büyüyordu. Özellikle Almanya ve Venedik cephesinde Osmanlı orduları yenilgilerle geri çekilmekteydi. 1688 yılında Avusturyalıların Belgrada girdikleri haber alınınca bütün bir ülke yasa boğuldu.

Savaşta çekilerek İstanbulu dolduran ve ocaklara hakim olan zorbalara her dediklerini yaptırmak için sık sık saraya hücum etmekten çekinmiyorlardı. Bir seferinde sadaret kaymakamının yeniçeri ocağının üst kademesindeki görevlilerinden birini azletmesi sebebiyle asker ayaklandı. Çe-

Dindar, vatansever, cesur, merhametli ve nazik bir insan olarak tanınan Sultan II. Süleyman

şitli bahanelerle Sadrazamı ve yakınlarını öldürmek istediler. Nitekim feci amellerine kavuştukları gibi, İstanbul'un dört bir yanında masum insanların evlerini basıp, mallarını yağma ederek görülmemiş cinayetler işlediler. Sadrazam Siyavuş Paşa evinde bastırılarak hunharca katledildi, kızları, cariyeleri ve hanımları serkeşler elinde sokağa atıldılar.

Siyavuş Paşa'dan sonra vezir-i azamlığa getirilen Ayaşlı Nişancı İbrahim Paşa ve Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa da fazlaca yararlık gösteremediklerinden devletin düzeni sağlanamadı.

14 Aralık 1687'de Dördüncü Mehmed'e Eğri Fatihî ünvanını kazandıran önemli bir kale, yani Eğri kalesi Almanlar ve müttefikleri tarafından ele geçirildi. Bunlar, Eğri'deki camileri yıkıp kilise haline getirdiler.

6 Eylül 1688'de önce İstolni-Belgrad, bundan iki gün sonra da Belgrad düştü.

Almanlar İstolni-Belgrad'da görülmemiş bir katliama girişerek 7000 asker ve sayısı bilinmeyen binlerce sivil müslümanı kılıçtan geçirdiler.

Bu arada sadece Lehistan ve Rusya cephesinde, özellikle Kırım hanlarının gayretleri sebebiyle kısmî zaferler kazanılmıştır.

Osmanlı topraklarının böylece birer birer elden çıkması üzerine padişah ordunun başına geçip Almanya seferine çıktı.

1689 Haziranında Edirne'den Sofyaya geldi. Ne var ki burada bulunduğu sırada, sınır boylarındaki ordunun perişanlığı ve sultanın da hastalığı sebep gösterilerek geri dönmesi istendi. Üçüncü Süleyman çaresiz ve üzgün bir vaziyette Edirneye döndü.

Devlet erkânı içte ve dıştaki bu üzücü olaylar üzerine, kudretli bir şahsiyetin sedaret görevine tayinini lüzumlu görerek Köprülü Mehmet Paşanın küçük oğlu, ve Köprülü Fazıl Ahmet Paşanın kardeşi olan ve halen Sakız valisi olarak görev yapmakta bulunan Fazıl Mustafa Paşanın vezir-i azam olmasını istediler. Padişah da çok sevdiği bu değerli insana mührü hümayunu vermekte tereddüt etmedi.

25 Ekim 1689 tarihinde vezir-i azam olan Fazıl Mustafa Paşa, babası ve ağabeyini aratmayacak bir şahsiyet olduğunu gösterdi. 8 ay gibi kısa bir süre içinde hem zorbaların tahakkümünü ortadan kaldırdı, hem de devletin iç işlerini tam bir düzene soktu.

Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi isimli eserinde konuyla ilgili olarak şu bilgileri aktarmaktadır:

"Köprülü-zâde büyük bir enerji ve çalışma gücü göstererek, imparatorluğun hemen bütün meselelerine el attı. Savaş dolayısıyla bir çok maddeye konan narhı kaldırdı ve ticaretin serbest olduğunu ilan etti. Savaş içinde gayri meşru servet edinmiş bütün devlet adamlarının para ve mal-

larını hazineye aldı. Lüzumsuz masrafları kısararak hazinede para biriktirdi. Hiç bir işe yaramayan başıbozuk gönüllüleri terhis etti. Kapıkulu ve tımarlıları saydırdı. Üstlerinin emrini dinlemeyenleri cezalandırdı veya ordudan ihraç etti. Mühim makamlara güvendiği şahısları getirdi. İyi çalışmadıkları sabit olan devlet adamlarını emekliye sevketti; ağır suç işleyenleri cezalandırdı. Üç orduyu Edirne'de topladı..."

Fazıl Mustafa Paşa da bu mühim işleri tam bir ciddiyetle hallettikten sonra Almanya seferi için hazırlıklara başladı.

13 Temmuz 1690 tarihinde büyük serdarın önderliğinde sefere çıkan Osmanlı ordusu Almanların eline geçirdiği kaleleri birer birer fethederek Belgrad önlerine kadar geldi. Bütün Sırbistan yeniden Osmanlı hakimiyetine geçti.

Vidin ve Belgrad, şahsiyetli ve kahraman komutanların cansiperane gayretleri sonunda tekrar ele geçirildi. Bulgaristan ve Bosnadaki kaleler istirtad edildi.

Fazıl Mustafa Paşa'nın bu muhteşem başarısı sebebiyle bütün Osmanlı ülkesinde bayram havası esti. Vezir-i azam seferden dönüp İstanbul'a girdiğinde muhteşem bir törenle karşılandı. Padişah Üçüncü Sultan Süleyman sırtındaki kürkü çıkartıp sadrazamına giydirerek memnuniyeti izar etti.

Fazıl Mustafa Paşanın gelecek yıl Macaristan Seferine çıkacağı haber

alındığında hristiyan dünyası korku ve endişe içinde kıvranmaya başladı. Almanlar Budapeşte, hatta Viyana kalesini bile yeniden tahkim etmek zorunda kaldılar.

Bütün bu olumlu gelişmeler devam ederken, Sultanın hastalığı da her geçen gün artıyordu. İstiska denilen bu hastalık sebebiyle elleri ve ayakları şişmiş, karnı su toplamıştı İstanbul'dan Edirne'ye ve Edirnedeki tekrar İstanbul'a yaptığı seferler de yorucu geçtiğinden sultanın iyileşme ümidi kalmamış gibiydi. Son olarak Macaristan seferine çıkmakta olan Fazıl Mustafa Paşa, onu, emniyeti açısından tekrar Edirne'ye götürmek istedi. Zira bir takım fesatçı kimseler, menfaatleri zedelenen rüşvetiler ve mensupları ellerinden alınan eski devlet adamları halen hapiste bulunan Dördüncü Mehmed'i yeniden tahta çıkarmak istemekteydiler.

Sultan Süleyman da, daha emniyette olacağı düşüncesiyle Edirne'ye gitmeyi uygun gördü.

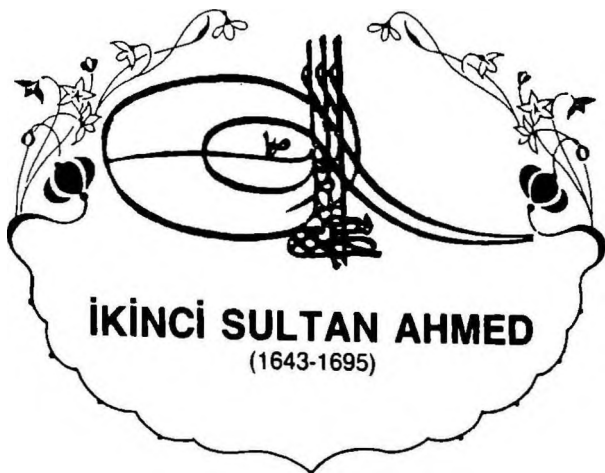
Köprülü zade Fazıl Mustafa Paşa, ordusunu hazırladıktan ve Sancak-ı Şerifi törenle çıkardıktan sonra Edirne'den ayrılırken, padişah kendisine dua etmiş ve nice zaferlerle dönmesi için Allaha niyaz ettiğini bildirmişti. O, vezir-i azamının mutlaka galip gelerek Macaristan'ı baştan başa fethedeceğine gönülden inanmıştı. Fakat gelecekteki olayları görmesi mümkün olmadı v vezirinin hareketinden 8 gün sonra Edirne'de vefat etti. (22 Haziran 1691)

İyi bir hattat, vasat bir şair, nazik bir hükümdar ve çok dindar bir insan olan Osmanlı padişahı henüz 49 yaşında ıdı ve tam 3 yıl 7 ay 4 gün saltanat sürmüştü.

Naaşı, havaların çok sıcak olması yüzünden, bir buz arabasına konularak İstanbul'a nakledildi ve atası Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesine defnedildi.

Yerine, Fazıl Ahmet Paşanın da talimatı üzere kardeşi veliahd şehzade Sultan Ahmet tahta oturtuldu. Zira Sultan Süleymanın şehzadeligi ve sultanlığı döneminde hiçbir çocuğu olmamıştı.

İKİNCİ SULTAN AHMED
(1643-1695)

Babası: Sultan İbrahim
Annesi: Hatice Muazzez Valide Sultan
Doğum Tarihi: 25 Şubat 1643
Vefat Tarihi: 6 Şubat 1695
Kabrinin Bulunduğu Yer: Edirne (Sultan Süleyman Türbesi)

49 yaşında
Osmanlı tahtına
oturan
Sultan II. Ahmed

Sultan II. Ahmed'in Saltanatı

Üçüncü Sultan Süleyman'ın 22 Haziran 1691 tarihinde vefat etmesi üzerine, Sultan İbrahim'in üçüncü oğlu Sultan Ahmed Osmanlı tahtına oturdu. Abisi Süleyman'dan 10 ay küçüktü ve Dördüncü Mehmed'in tahta çıktığı tarihten beri sarayda kapatıldığı odalarda çileli yıllar yaşamıştı.

Orta derecede bir tahsil görmüştü. Nezih hattında maharet sahibiydi. Abileri Dördüncü Mehmed ve Üçüncü Süleymana göre daha kültürlü ve asabi mizaçlıydı. Devlet işleriyle yakından ilgilenmek ve hayırlı bir padişah olmak istiyordu.

Tahta çıktığı sırada 49 yaşında bulunmaktaydı. Vezir-i azam Fazıl Mus-

tafa Paşa Macaristan seferine çıkalı henüz sekiz gün olmuştu. Edirne'deki devlet erkani, Üçüncü Süleyman'ın ölümü üzerine aralarında tartışarak kimi padişah yapmak gerektiğini konuşurlar. Bazıları henüz hayatta bulunan eski sultanın, yani Dördüncü Mehmed'in tahta çıkmasını, bazıları da, onun oğlu Şehzade Mustafa'nın padişah olmasını istedi. Özellikle ulema sınıfı bu kadar yıl hapis hayatı yaşadıkten sonra, hükümdarlık sanatını kavramasının imkânsız olacağı düşüncesiyle Sultan Ahmed'in tahta çıkışını engellemek istiyordu. Ne var ki gerek vezir-i azamın talimatı ve gerekse Dördüncü Mehmed'in yahut oğlunun yeniden padişah olmasını menfaatlerine aykırı görenlerin sözü bas-

kın çıktı ve Sultan Ahmed, Edirne'de Osmanlı imparatoru olarak tahta oturdu.

Sultanlığının ilk günlerinde, kendisini saltanata layık görmediğini itiraf etmiş ve "Ben bu makamı ne istedim, ne de bekledim. Hak teala fazlu kereminden bu aciz kuluna nasip etti. Bu nimetin şükür borcunu ödeyemem" diyerek dindar ve mütevekkil bir insan olduğunu gösterdi.

Cülus merasimi sırasında ise, padişahlığını istemeyen ulemaya karşı biraz ağır konuşmuş ve haklı olarak şunları söylemiştir:

"— Beni bu hale koyuncaya kadar hapseden siz değil misiniz? Şimdi de hakkımda saltanata layık değildir demenize sebep nedir?"

İkinci Sultan Ahmed, tahta çıktıktan sonra Edirne'den hiç ayrılmadı. İstanbul'u hiç tanııyordu. Zira payitahtta geçen hayatı sarayın bir odası içinde tükenmişti. Onun ananevi kırlı kuşanma merasimi de Edirne'deki Eski Camide yapılmıştır.

Devrinin Önemli Olayları:

İkinci Sultan Ahmed, ötedenberi sevip takdir ettiğı vezir-i azam Fazıl Mustafa Paşa'yı görevinde bıraktı. Sadrazam bu sırada Macaristan seferinde bulunuyor ve büyük muvafakiyetler kazanması bekleniyordu. Gerçekten kudretli ve ehliyetli bir insan olan vezir-i azam bir takım zaferler kazanarak Almanya içlerine doğ-

ru yürüdü. Belgrattan ilerideki Slonkamen'e geldiğinde Ludwig komutasındaki büyük haçlı ordusuyla karşılaştı. Kırım ordusunun yardımcı kuvvet olarak kendisine katılmasını beklemekten düşman üzerine hücum eden değerli sadrazam, savaşın en kızgın anlarında, ordusunu şevkendirme için ileri atılınca, alnına isabet eden bir düşman kurşunuyla vurulup şehid oldu. Serdar Fazıl Mustafa'nın şehadeti ordudan gizlenemediğı için asker paniğe kapılıp geri çekilmeye başladı. Kazanılması an meselesi olan muhteşem bir zafer böylece kaybedildi. Slonkamen'de binlerce müslümanın kanı aktı. Bu sırada yetişip gelen Kırım kuvvetleri düşmanı takip ettiyse de mühim bir başarı kazanılamadı.

Serdar-ı Ekrem ve vezir-i azam Köprülü Fazıl Mustafa Paşanın şehadeti başta padişah olmak üzere bütün devlet erkanı üzerinde şok tesiri yaptı. Artık Osmanlılar için büyük zaferler kazanmak mümkün görünmüyordu.

Fazıl Mustafa Paşa'dan sonra yerine Arabacı Ali Paşa vezir-i azam oldu. Ehliyetsiz ve beceriksiz bir ihtiyardı. İlimiyeden yetişmiş olduğı için askerlik sanatını bilmiyordu. İhtirasları ve zulümleri sebebiyle hoşnutsuzluklara sebep olduğundan 27 Mart 1692 tarihinde azledilip yerine Diyarbakır Beylerbeğı Çalık Ali Paşa getirildi. Yeni sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa tarafından yetiştirilmiş değerli bir insan, hazineyi düzeltmek,

Sultan II. Ahmed'in noktulama usulüyle yapılmış bir resmi

orduyu ıslah etmek ve devletin pek çok sıkıntısını gidermek için gece-gündüz çalıştı. 30 Haziran 1662 tarihinde Almanya üzerine sefere çıkıp cepheyi teftiş ve kaleleri tahkim ettirerek geri döndü. Sözünü esirgemyen ve bu sebeple de padişaha bile karşı gelebilen Çalık Ali Paşa nihayet tam bir yıl süren sedareteninden sonra azledildi.

Sultan İkinci Ahmed bu azil sırasında:

“— Hangi memleket valiliğini istersen sana ihsanım olur. Muradın neyse makbul-i humayundur” deyin-

ce, sefer vakti olduğunu ve hazinenin paraya ihtiyacı bulunduğunu belirterek, kanaatkar bir tavır sergileyip küçük bir geliri olan Mihaliç'a gönderilmesini istedi.

Bir süre Bursada ikamet ettikten sora, Girit'e, Kandiye muhafızlığına tayin edilen bu değerli devlet adamı, orada 60 yaşında iken vefat etti.

Çalık Ali Paşadan sonra veziri-azam olan Bozoklu Mustafa Paşa ve Sürmeli Ali Paşa kendilerinden beklenen başarıyı gösteremediler. Her ne kadar çeşitli seferlere çıkıp mevzi başarılar kazandırlarsa da, artık gitlikçe gerilemeye başlayan devletin başında, kudretli şahıslar olarak beliremediler.

21 Eylül 1694 tarihinde Sakız Adası, Venediklilerin eline geçti. Bu elim hadise üzerine son derece keder duyan İkinci Sultan Ahmed, Avrupa İçlerinde bulunan Sürmeli Ali Paşaya şu haberi göndermiştir.

“Mademki Sakız düşman elindedir, bütün Macaristan memleketini fethetsen, makbulüm değildir. Sakızın durumu ciğerimi yaraladı. Tekrar fethi muradımdır. İcap edenlerle görüşüp ne yapmak lazımsa bildirsin. Bu kış Sakız elde edilmese, şöyle bilin ki bütün kaptanları katlederim!..”

Padişahın bu fermanı üzerine hemen faaliyetlere başlanmış ve Sakız tekrar ele geçirilmiştir. Ne var ki düşman eline geçişi kendisini çok üzen Sakız'ın yeniden fethini Sultan İkinci Ahmed göremedi. Zira 6 Şubat

1695'de Edirne'deki sarayında vefat etti.

3 yıl 7 ay 14 gün saltanat sürmüş olan İkinci Ahmed'in böyle ani sayılacak bir ölümle dünyadan göçeceği tahmin edilmiyordu. Bazı tarihçiler ustaca zehirlenmiş olduğunu rivayet etmektedirler.

Sultanın cenazesi hemen İstanbul'a naklolunup Kanunî Sultan Süleyman türbesine, ağabeyi Sultan Üçüncü Süleyman'ın kabri yanına defnedildi. Kırk yıla yakın beraberce hapis hayatı yaşadığı ağabeyi ile kabir komşusu da oldu.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi adlı önemli eserinin 3. cildinde İkinci Sultan Ahmed için şu bilgileri verir:

"Şehid olmakla beraber işinde kararsızdır. Saraydaki ileri gelen ağaların tesiri altında kalarak verdiği

emirleri değiştirdiği görülüyor. Devletin en buhranlı zamanında iş başında bulunacak bir hükümdar değildir. Bazen lüzumsuz yere şiddet gösterir, sebat edilecek yerde tesir altında kalır kararsız bir hükümdardır. Silahtar Tarihinin mütalasından bu karakteri anlaşılıyor. Yaptığı hatayı sırası gelince tashih ederdi; değerli adamları tanır ve iş başına getirir ise de herhangi bir tesir ile azlederdi. İşlerin iyi gitmesine dikkat ederdi. Devlet işlerini, divan-ı hümayun müzakerelerini dinler ve hasta olduğu zamanlarda bile bunu takip ederdi. Haftada dörtgün divan yapılması kanununu yeniden ihya etmişti."

Babası: Dördüncü Mehmed
Annesi: Emet Ullâh Râbia Gülnüş Sultan
Doğum Tarihi: 5 Haziran 1664
Vefat Tarihi: 29 Ocak 1703
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yeni Camii)

31 yaşında
padişah olan
Sultan II. Mustafa

Sultan II. Mustafa Osmanlı tahtında

Osmanlı Padişahlarının yirmikincisi olan Sultan İkinci Mustafa, Dördüncü Mehmed'in Rebîa Gülnuş Sultan adında ki hanımından doğmuş olup, 31 yaşında iken Edirne'de tahta çıkmıştır.

Amcası İkinci Ahmed'in vefat ettiği gün Osmanlı tahtına oturan bu genç padişah "Yularsız arslan" lakabıyla anılan gayretli ve kahraman bir insandı. Amcalarının aksine, babasının uzun yıllar süren saltanatı süresince iyi bir eğitim görerek yetişmiş, Köprülülerin haşmet ve kudret devrinde geniş saltanat nimetleri arasında büyümüştü.

Babası Dördüncü Mehmet tahtından indirildiğinde 23 yaşında bulun-

yordu ve o tarihten bu yana, yani sekiz yıl kadar gözetim altında yaşamaktaydı.

Padişah olur olmaz, annesi Gülnuş Sultanı ve çok sevdiği hocası Feyzullah Efendi'yi Edirne'ye davet etti.

Cengaver yaratılışlı, bilgili, becerikli ve devleti yüceltmeye kararlı bir insan olan İkinci Mustafa, sultanlığının ilk günleri içinde, kendi el yazısıyla bir hatt-ı hümayun kaleme aldı. Osmanlı tarihi içinde mühim bir belge niteliği taşıyan bu fermanla padişah şöyle diyordu:

"Cenab-ı Hak bu aciz, bu günahkar kuluna bir cihan padişahlığı ihsan etti. Padişahların hangisi zevk ve se-

faya, kendi nefsinin rahatına düşmüş ise, eli altındaki memleketlerinin ve tebasının huzuru ve rahatı kaçmıştır. Biz bugünden zevki ve safayı ve rahatı kendimize haram kıldık. Pederimiz merhum Sultan Mehmed ve amcalarımız Sultan Süleyman ile Sultan Ahmed padişahlık vazifelerinde ihmal ve tekasül gösterdiler. Bu yüzden düşmanlar devletimizin dört yanını sardı. Bunca müslüman memleketleri istila edildi. Ehl-i İslâmın serveti yağma edildi ve kendileri kadınlarıyla çocuklarıyla esir oldular. Düşmana karıştı ceddin Sultan Süleyman gibi kendim sefere çıkmaya kati niyet ettim. Sizler ki vezir-i azamın, vüzerâ, ulemâ, vükelâ ve ocak ağalarısınız, cümlemiz bir yere gelip bu hatt-ı hümayunumu okuyup düşününüz. Gazaya gitmem mi makul, yoksa Edirne'de oturup kalmamız mı münasip? Din, devlet ve halka hangisi faydalı, Allah için söyleyip doğruyu bana bildiriniz."

Bu ferman okunduğunda ve duyulduğunda gerek devlet erkânı ve gerekse halk büyük bir memnurluk duyular. Belki Sultan Mustafa, dediklerini yaparak devlet-i ali Osmaniye'yi yeniden kudret ve şevket kazandırır diye düşündüler.

Bu arada 18 Şubat 1695 tarihinde beş aydan fazla bir süredir Venediklilerin elinde bulunan Sakız adası, denizcilik tarihimizin en büyük simalarından biri olan Mezemorta Hüseyin Paşa'nın kahramanlığı sayesinde yeniden fethedilince Osmanlı ülkelerinde

bir bayram havası yaşandı. Hüseyin Paşaya Mezemorta lakabı şu sebeple verilmiştir: "Hüseyin Paşa, gençliğinde Venediklilerle yaptığı bir deniz muharebesinde öldü sanılarak düşman tarafından terkedilmişti. Sonra iyileşip Cezayir'e döndüğü için, Venedikliler kendisine "Mezzomorto = Yarı ölü" lakabını takmışlar, sonradan bütün Akdeniz'de bu sıfatla anılmaya başlamıştı."

Padişah hiç vakit geçirmeden sefere çıkmak istiyordu. Ancak vezir-i azam Sürmeli Ali Paşa bu fikre katılmadığından sefer hazırlıklarını aksatmaya, hatta cülus bahşişi bahanesiyle bir takım yeniçerileri ayaklandırmak istemesiyle gözden düştü ve azledildi. Genç padişah vezir-i azamlığa yaşça kendisinden bile küçük olan ve Osmanlı sadrazamlarının en genci olarak tanınan Elmas Mehmed Paşayı getirdi.

Elmas Mehmed Paşa, Kastamonu'nun Cide kasabasından bir geminin oğlu olup mertliği, cesareti ve bilgisiyle şöhret bulmuştu.

30 Haziran 1695 tarihinde ikinci Sultan Mustafa ilk Avusturya seferine çıkarak, Belgrad önlerine geldi. Çeşitli savaşlar ve zaferler sonunda Lippa adıyla bilinen önemli bir kaleyi ve Lugos kalesini fethetti. 3 ay süren seferinden sonra geri dönerek parlak bir merasimle İstanbul'a girdi.

Bu sıralarda, Azak kalesini muhasara eden Koca Petro isimli Rus hükümdarı büyük bir mağlubiyete uğ-

ratıldı. Ne var ki Ruslar 1696 yılının 6 Ağustosunda tekrar yüzbin kişilik bir kuvvetle saldırarak 400-500 kadar muhafızın koruduğu Azak Kalesini 64 gün süren bir muhazara sonunda ele geçirmeyi başardılar.

Padişah Azak'ın kaybedilmesine sebep olan bu devlet adamlarını idamla cezalandırdı.

27 Ağustos 1696 tarihinde genç sultan ikinci kez Avusturya Seferine çıktı. Ordusunun başında Tımarvari muhasara etmeye yeltenen düşman askerlerini mağlup ederek Olasch Zaferini kazandı. Bu seferde en büyük pay, savaşın en kızgın anında 12.000 serdengeçti ile amansız bir hücumu gerçekleştiren vezir-i azam Elmas Mehmed Paşa'ya aittir.

Padişah 28 Eylül tarihinde ve yine muhteşem bir törenle karşılanarak Edirne'ye döndü.

11 Eylül 1697'de son Avusturya seferine çıkan İkinci Mustafa ne yazık ki bu seferinde başarılı olamadı ve Osmanlı tarihinde Zenta yahut Sente Faciası adıyla bilinen bir bozguna uğradı. Yapılan korkunç savaş sonunda başta vezir-i azam Elmas Mehmet Paşa olmak üzere bir çok Osmanlı veziri, kumandanı ve askeri şehid oldu. Orduyu hümayun Temaşver kalesine doğru geri çekildi. Bu arada artık iyice bozulmaya başlayan yenicilerlerin, mağlubiyetlerine bakmayarak, düşmandan bile önce, Osmanlıların terkettiği eşyayı yağma ettikleri görüldü.

Büyük bir üzüntü içinde Edirne'ye

dönen İkinci Mustafa, Köprülü Mehmet Paşanın kardeşinin oğlu olan ve bu sebeple de Amca-zâde adıyla tanınan Hüseyin Paşa'yı vezir-i azamlığa getirdi.

Amca-zâde Hüseyin Paşa ehliyet ve liyakat sahibi bir devlet adamıydı. Görevde kaldığı süre içinde hayırlı hizmetlerde bulundu.

Sente bozgunundan iki sene sonra Osmanlılarla, Avrupalı düşmanları arasında Karlofça Anlaşması imzalandı.

Tarihimizin dönem noktalarından biri sayılan ve devletin gerileyişini artık açıkça sergilemekte olan bu anlaşma ile Avusturyalılar, Temaşvar Eyaletinin dışındaki bütün Macaristan'ı, Venedikliler Mora Yarımadası ile Dalmaçya Sahillerini Polonyalılar, geniş Podulya topraklarını ele geçirmiş oldular. Ruslar da Azak Kulesindeki hakimiyetlerini pekiştirdiler.

1702 yılında, padişahın hocası ve devletin şeyhulislamları olan Feyzullah Efendi'nin akıl almaz tahakkumu ve tazyikiyle vezir-i azam Amca-zâde Hüseyin Paşa görevinden istifa etti. Yerine kaba, cahil ve serkeş bir insan olarak tanınan ve yenicileri neferliğinden yetişerek Bağdat valiliğine tayin edilmiş bulunan Sırp dönmesi Daltabatın Mustafa Paşa getirildi.

Devlet, dışta kaybettiği itibarını içte de yitirmekteydi. Bu kötü gidişin baş müsebbibi ise, artık vezir-i azamları bile dinlemeyerek, imparatorluğu adeta tek başına yönetmek isteyen,

bilgi ve tecrübeli bir insan olması- na rağmen, gururunun ve hırslının esiri haline gelmiş bulunan, padişah hocası Şeyhulislam Feyzullah Efendi idi. Tam bir serbesti ile hareket ediyor, devletin en önemli görevlerine kendi oğullarını, damatlarını ve akrabalarını tayin ettiriyordu.

Tarihçiler, Feyzullah Efendi'nin çok genç yaşta olmalarına rağmen oğullarından birini Anadolu kazaskeri, birini Bursa Kadısı, birini Nakibu'l-Eşraf ve bir diğerini de şehzade hocası yaptığını, amcasının oğluna Rumeli kazaskerliği, damatlarının birine Edirne, diğerine İstanbul kadılığını verdirdiğini bildiriyorlar. Buna göre Feyzullah Efendi Osmanlı devletini örümcek ağı gibi kuşatmış görünmektedir. Böylesine büyük bir güç ve nüfuz kazandıktan sonra, istediğini yaptırması işten bile değildir. Şüphesiz ki Vezir-i azamlar ve görevlerinden azledilen devlet adamları bu gidişi asla tasvip etmemekte, zaman zaman padişahı ikaz etmektedirler. Ne var ki ikinci Sultan Mustafa, artık eskisi gibi devlet işlerini ve sefer leri düşünmemekte, babası gibi sık sık ava çıkarak gönül eğlendirmektedir. Tahta çıktığı zaman, "zevk ve sefayı kendimize haram kıldık" diyen padişah, şimdi zevk ve sefa alemlerinde vakit geçirmektedir.

Feyzullah Efendi ve adamlarının tasallutu halkı canından bezdirmeye başlamıştır. Ona sadece askerler değil, kendi sınıfından olan ilmiye de düşman kesilmiştir.

Bu arada vezir-i azam olan Rami Mehmed Paşa, askerî bir ihtilalle Feyzullah Efendiye ve yakınlarını yok etmeyi planlar. Yakın adamlarının birini Cebecibaşılık göreviyle İstanbul'a gönderir. Bu adam, maaşlarının verilmediği bahanesiyle cebeci neferlerini isyana sevkeder. Bir kıvılcım bekleyen halk, ulema ve diğer askerler de hemen isyana katılır.

Çok kısa bir süre ellibini aşkın bir topluluk Atmeydanında kıyam eder. İsyanın elebaşları Edirne'de bulunan padişaha haberciler göndererek Feyzullah efendiye ve oğullarını isterler. Ayrıca padişahın da hiç vakit geçirmeden İstanbul'a gelmesi rica edilir.

İsyancıların bu haberleri, yolda Feyzullah efendinin adamları tarafından ele geçirildiği için Sultanın hiç bir şeyden haberi olmaz.

İsteklerine bir cevap çıkmaması üzerine isyancı ordusu, büyük bir kızgınlıkla ve düzen içinde İstanbul'dan Edirne'ye yürür.

Korkunç bir ordunun üzerine doğru geldiğini öğrenince beyninden vurulmuş dönen Sultan İkinci Mustafa, hemen isyancıların tekliflerini kabul ettiğini bildirir. Ancak ayaklananlar kendisinin İstanbul'a gelmeyişi de bahane ederek hareketlerini sürdürürler. Padişah hemen Edirne'deki askerlerini toplayarak karşı harekete başlatır. Ne var ki en yakınında ki vezir-i azam Rami Mehmet Paşa da kendisine muhaliftir. Toplanan ordunun, İstanbul ordusu tarafına geçmesi için el altından haberler yarar.

Nitekim iki ordu karşı karşıya geldiğinde, padişah etrafında bulunanların birer ikişer sıvıştığını ve askerlerinin İstanbul ordusuna iltihak ettiklerini görür.

Artık yapılacak hiç bir şey yoktur. Süratle geriye dönerek Edirne'ye gelir. Saraya girince de, küçük kardeşi Şehzade Ahmed'i çağırıp: "Padişahlığın mübarek olsun. Kendimi ve oğullarımı evvel Allah sonra da sana emanet ederim" der.

Bu sözler İkinci Mustafa'nın sultan olarak söylediği son sözleridir.

İsyancılar Edirneye girdikten sonra Feyzullah Efendi ve oğullarını yakalarlar. Zavallı şeyhulislam binbir türlü işkenceye tabi tutularak, hazinelerin saklı bulunduğu yerleri söylemeye mecbur edilir. İdamına fetva alındıktan sonra da gözü dönmüş isyancıların hakaretleri altında Bit pazarına götürülerek katledilir.

Tarihçi ve yazar R.Ekrem Koçu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir: "Mevki ve makam hırsı bu değerli kafa ya kalın ve simsiyah bir göz bağı olmuştu. Yakın ve uzak maziden ibret almamıştır. Hazindir ki, kendi feci akibeti de başkalarına ibret sahnesi olmamıştır."

Bundan sonra İkinci Sultan Mustafa İstanbul'a nakledilerek, bir odaya kapatılmıştır. Tahttan indirilişinin yüz kırkıncı gününde vefat etti. Ölümüne tahttan düşme acısının yahut gizlice zehirlenmesinin sebep olduğu rivayet edilmiştir.

Cenazesi, annesi Turhan Sultanın Yenicami civarındaki türbesine defnedildi. Geride daha sonra padişah olan Birinci Sultan Mahmud ve Üçüncü Osman adlı şehzadeleri kaldı.

I. Hami Danişmend, Kronolojisi'nde Sultan İkinci Mustafa'nın 8 sene 6 ay 14 gün saltanat sürdüğünü ve kırk yaşının içinde bulunduğu sırada tahtından indirildiğini bildirmektedir.

Sultan İkinci Mustafa'nın "İkbali" mahlasıyla pek güzel şiirler ve nesih hattında devrinin ileri gelenlerinden olduğu bilinmektedir.

KARLOFÇA BARIŞI

Osmanlılar artık barış istiyorlardı. Padişah ordusunun başından ayrılp Edirne'ye döndü. Köprülü ailesinin diğer bir üyesi, Amcazade Hüseyin Paşa, en iyi barış koşullarının kopartılabilmesi umuduyla sadrazam yapıldı. İmparatorluk şimdi gerçekten çok güç durumdaydı. Köylerinde erkek kalmamıştı. Açlık, hastalık, enflasyon ve başıbozukluk alıp yürümüştü. Avusturyalılar Tuna'ya yerleşmişler, Ruslar Karadeniz'de hak iddia ediyorlardı. Fransızlar Ryswick Barışını kabul etmişler (1697) ve böylece o an için Avusturya'nın başına belâ değillerdi. Zaten bu iki devlet kısa bir süre sonra İspanya Tahtı için savaşıyorlardı. Leopold da bu yeni çatışmaya hazırlanabilmek için Osmanlılarla barış yapılmasını istiyordu. Osmanlı ordusunun, arkasında ciddi bir tehlike oluşturmaması kendisi için çok iyiydi. Büyük Petro ise savaşı devam ettirip Azak Denizini Karadeniz'e birleştiren Kerç Boğazını ele geçirmek istiyordu, ancak Avusturya'nın çekilmesi onu da çekilmek zorunda bırakmıştı.

Petervaradin yakınlarında Tuna'nın sağ kıyısındaki Karlofça'da herkesin olduğu yerde kalması ilkesine dayanılarak bir anlaşma yapıldı. Erdel Habsburglularda, Temeşvar Osmanlılarda kalıyor, Tizse, Sava ve Unna nehirle-

ri iki imparatorluk arasında yeni sınırı oluştuyorlardı. Padişah ülkesindeki Katoliklere dinsel özgürlük tanıdığı için, imparator da Katolikleri korumak gerekçesiyle Osmanlı iç işlerine karışabilecekti. Her iki ülkenin tüccarlarının karşı ülkede ticaret yapabilmeleri garantisi de, özellikle Avusturyalı'lara Hristiyan uyrukluları padişaha karşı kıskırtırken imparatorluğu ticari bakımdan sömürme olanağını veriyordu. Osmanlılar Podolya ve Ukrayna'da tam bir Lehistan denetimi tanıyarak hem Kazaklar üzerindeki egemenliklerini kaybediyorlar, hem de Karadeniz'in kuzeybatısındaki kısa süreli egemenliklerini terk ediyorlardı. Venedik, Mora ile Dalmaçya'da ele geçirdiği topraklara sahip oluyor, ancak Osmanlı İmparatorluğundaki ticaret ayrıcalıklarının koruyabilmek için İnebahtı ile Aya Mavri adasını Osmanlılara bırakıyordu. Rusya ile uzlaşma Rusların Karadeniz kıyılarındaki istekleri yüzünden uzun sürdü ve ancak 15 Temmuz 1700'de İstanbul'da bir anlaşma imzalandı. Ruslar Azak Denizinde ve Dniester kıyılarında işgal ettikleri toprakları tutuyorlar, buna karşılık bu bölgelerdeki kaleleri yıkmaya söz veriyorlardı. Ancak böylece Osmanlılara karşı Karadeniz'in iki ucundan harekete hazır bir duruma gelmiş olmahtaydılar. Ruslar artık Avrupa birliğine katılmışlardı. Osmanlıların Tatar baskınlarını önleme vaadi de Çar Petro'un kendisine daha uygun koşullar altında saldırıya devam etmek üzere ordusunu ve devletini güçlendirmesine fırsat tanıyordu.

Karlofça Antlaşması, Osmanlılarla kendilerine karşı birleşen Avrupalı güçler koalisyonu arasındaki pek çok antlaşmanın birincisiydi.

Osmanlıların saldırıdan savunmaya geçmelerini simgelemekteydi. Padişah görünüşte tarafsız ama gerçekte olayları kendi çıkarlarına göre düzenleyen güçlerin arabuluculuğunu kabul etmişti. Macaristan ve Erdel'in Habsburglara; Dalmaçya, Mora ve önemli Ege adalarının Venediklilere; Podolya ile güney Ukrayna'nın Lehistan'a; Azak yarımadası ile Dniester'in kuzeyinin Ruslara verilmesi Osmanlıların Avrupa'dan çekilmelerinin gerçek başlangıcıydı. Rusya ile Avusturya kendi çıkarlarına Osmanlı iç işlerine müdahale edecek duruma gelmişlerdi. Ege'ye açılan batı kapıları yine Venediklilerin elindeydi ve Venedik istediği takdirde Boğazları ve İstanbul'u yine tehdit edebilecekti. Avusturya saldırısının uç noktası kuzey Macaristan yerine şimdi Tuna nehri olmuştu. Lehistan da Kırım ve Prensliklere kuzeyden saldırılabilecek duruma geçmişti. Osmanlılar, belki de Habsburglar dışında, bu düşmanlardan herhangi biriyle başa çıkabilirlerdi ama düşmanların birlik halinde oldukları zaman artık çok güçlüydüler. Yüzyılın başında batı Avrupalı hükümdarlarla kurulmuş olan eşitliği şimdi Osmanlılar aleyhine giderek artan bir ağırlıkla değiştiriyorlardı.

(Stanford Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, 1. Cilt, s: 306-307)

Babası: Dördüncü Mehmed
Annesi: Ermet Ullâh Râbia Gülnüş Sultan
Doğum Tarihi: 31 Aralık 1673
Vefat Tarihi: 1 Temmuz 1736
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yeni Camii)

1

*Lale Devri'nin büyük
mimarlarından
Sultan III. Ahmed*

Sultan Üçüncü Ahmed'in Saltanatı

Osmanlı padişahlarının yirmüçüncüsü olan Üçüncü Sultan Ahmed, "Ahmed-i Salis", Dördüncü Mehmed'in Rebîa Gülnuş Hatun isimli hanımından doğmuştu. Öz kardeşi Sultan İkinci Mustafa'nın Edirne Vakası ile tahtından indirildiği gün, Osmanlı imparatoru oldu. Bu tarihte otuz yaşının içinde bulunmaktaydı.

Annesi Rebîa Gülnuş Hatunun gayretleriyle serbest bir hayat yaşamış, değerli hocalardan ilim tahsil etmiş, Arapça ve Farsçayı öğrenmişti. Ünlü hattatlar vasıtasıyla yazı sanatında da maharet kazanmıştı. "Necib" mahlasıyla pek güzel şiirler yazıyor, musıkî ile yakından ilgileni-

yor, ilim ve sanat erbabına yakınlık duyuyordu.

Tarihçiler O'nun son derece zeki, kurnaz ve aynı zamanda hassas ve zarif bir insan olduğunu bilmektedirler. Bunun yanında, yakınında bulunanların tesiri altında hareket ettiği ve savaştan hoşnut olmadığı da bilinmektedir. 27 seneden biraz fazla süren sultanlığı başlıca iki devre ayrılır.

Meşhur Osmanlı vezir-i azamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın sedarete geçmesine kadar sürmüş olan birinci devrede, gerek Osmanlı İmparatorluğu, gerekse Üçüncü Ahmed pek çok savaş sıkıntılarının, iç huzursuzlukların ve başarısızlıkların içine düşmüş bulunuyordu.

Damad İbrahim Paşanın sedare-tinden sonra, on iki yıl süren devre ise tam bir sulh ve rahatlama dö-ne-mi olarak tarihe geçti. Daha sonraki asırlarda "Lale Devri" adıyla şöhret bulacak olan bu dönemin özellikleri ileride anlatılacaktır.

Saltanatının ilk yılları ve vezir-i azamları:

Sultan Üçüncü Ahmed, Edirne'de tahta oturduktan ve kendine biat edil-dikten sonra, çok temkinli hareket ederek, abisini tahttan indiren isyan-cılarla iyi geçinmeye ve onların lide-rine mevki ve mansıp vermeye baş-ladı. Nitekim isyancıların arzusu üze-rine bir Rus dönmesi olan ve boyu-nun kısalığı sebebiyle "Kavanoz" la-kabıyla anılan Nişancı Ahmed Paşa'yı vezir-i azamlıkta bıraktı. Diğer dev-let erkanının da memuriyetlerini tas-dik etti.

Ancak Edirne'den İstanbul'a gelip idareyi ele alınca, son derece iyi ha-zırlanmış ustalıkla planlarla ihtilal ida-recilerini birbirine düşürmeyi başar-dı. Önce yeniçeri ağasını, daha son-ra da vezir-i azamı görevinden azle-dip idam ettirdi. Sedare't mevkiine kızkardeşi ile nikahlanmış olan Enişte Hasan Paşa'yı getirdi. Bu adam Mo-ralı bir Rum dönmesi olup, Osmanlı sarayında yetişmişti. Ne var ki hırsı ve tamahı sebebiyle yeni sadrazam 10 ay kadar bu görevde kaldıktan sonra azledildi. Bu defa, ileride Prut seferiyle şöhret kazanacak olan Kaptan-ı Derya Baltacı Mehmed Pa-

şa sadrazam oldu. Zekî ve bilgili bir insandı. Ayrıca Sultan Ahmed'in tah-ta çıkmasında da büyük faydaları gö-rülmüştü. 1 sene dokuz ay kadar sü-ren ilk sedare'tinden sonra, padişaha bazı isteklerini kabul ettiremediği için lüzumsuz sözler söylediği gerekçe-siyle görevinden alındı. Yerine II. Mustafa'nın damadı olan Çorlulu Ali Paşa vezir-i azam oldu. Henüz otuz yaşında bulunan genç vezir, devlete yararlı işleri ve kahramanlığı ile tanın-mıştı. Nitekim ikinci kez sadrazamlı-ğa getirildiği zaman Venedik elinde bulunan Mora'yı baştan başa fethet-meyi başarmış fakat bu muvafikeyi-tin verdiği gururla Macaristan sefe-rine çıkıp, Osmanlı ordusunun büyük bir mağlubiyete uğradığı Varadin Bozgunu sırasında, alnından vurula-rak şehid edilmiştir.

Prut Seferi:

Osmanlı tarihi içinde önemli bir ye-ri olan Prut Seferi, 1711 yılında Rus-lara karşı açılmıştır. Seferin, siyasi ve askeri bir çok sebebi vardı.

O tarihlerde, Ortodoks hristiyan-lığının hamisi durumuna geçmek is-teyen Rus Çarı Deli Petro, amansız bir gayret ve çalışma ile ülkesini ve askerini düzene sokmuş, bir çok ba-şarılar kazanmış, daha önce imzala-nan anlaşmalara sadık kalmayarak Azak Denizinde bir donanma kurmuş ve nihayet 1709 yılında İsveç Kralı Onikinci Şarl'ı mağlup ederek, onu takip vesilesiyle Osmanlı toprakları-na girmiştir.

Sultan III. Ahmed'i oğullarının sünnet düğününde gösteren bir minyatur

Şarl, mağlubiyetten sonra Osmanlılara sığınınca, Deli Petro'nun onun Rusya'ya teslimini isteyen küstahca mektubu bardağı taşıran son damla oldu ve Sultan Üçüncü Ahmed, Rusya'ya savaş ilan etti.

Bu tarihte ikinci kez vezir-i azam-ığa getirilmiş olan Baltacı Mehmed Paşa, serdar-ı ekrem olarak, Osmanlı ordusunun başındadır.

Baltacı ve askerleri 19 Temmuz 1711 günü, Deli Petronun ordusunu Prut nehriyle civarındaki bir bataklık arasına sıkıştırdı. Bu arada yardıma gelen Kırım kuvvetleri de Rusları arkadaş kuşatınca, Deli Petro ne yapacağını şaşırdı. Buna rağmen, sonuna kadar çarpışmak kararı verdi. İki ordunun karşılıklı mücadeleleri devam ederken, Deli Petronun karısı

imparatoriçe Katherina, çok büyük hediyeler ve mücevherler salarak, Baltacı'dan sulh istedi.

Baltacı, tedbirli ve akıllı bir askerdir. Rusların vire ile çekilmesi kendisi için de faydalı olacaktı. Zira açıkça görülüyordu ki, sayıca ne kadar kalabalık olursa olsun Osmanlı ordusu gücünü yitirmiştir. Özellikle yenicilerin en küçük bir yenilgiyi, bozgun haline dönüştürmesi işten bile değildir.

Toplanan harp meclisinde, diğer yetkililerin de Baltacı gibi düşündüğü anlaşıncı sulha karar verildi.

Deli Petro ve askerleri Azak kale-sini tamamen teslim etmek ve Osmanlı sınırlarında kurduğu müstahkem kaleleri yıkmak şartıyla serbest bırakıldı. Şartlar arasında ayrıca, İsveç kralının hiç bir Rus saldırısına muhatap olmadan memleketine dönmesi de vardı.

Çar, bu gelişmeden son derece memnun kalarak ve mutlak bir yokluğu düşünürken yeniden hayata dönmüş gibi savaş meydanını terketti.

Güvenilir tarihçiler, ilmi olmayan bazı kitaplarda kaydedilen Katherina ve Baltacı münasebetini, imparatoriçenin bir gece Baltacının çadırına gelerek, onu sulha ikna ettiği tarzındaki hikayeleri reddetmektedir. Yılmaz Öztuna "Serdar-ı ekremin rüşvetle kandırıldığı hakkındaki iftiranın hiç bir aslı olmadığı, bugün kesin şekilde anlaşılmıştır. Hele Katherina ile Balta-

ci'nin buluşmaları tamamen bir malsaldan ibarettir. Katherina, ne Rus ordugahından çıkmış, ne Serdar-ı Ekrem veya başka bir Türk ile yüzyüze gelmiştir. Esasen Baltacı'nın Katherina ile buluştuğu rivayeti, yeni bir şeydir ve o zamanki hiç bir Türk ve Avrupa kaynağında yoktur." demektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nu uzun süre uğraştıran ve sıcak denizlere inerek dünya hakimiyetine sahip olmayı düşünen meşhur Rus Çarı Deli Petro

Aynı konuyla ilgili olarak İ. Hami Danişmend'de şu açıklamayı yapar: "Katherina'nın bizzat geldiği rivayeti çok zayıftır. Gönderdiği mücevherlerle paraların rüşvet gibi gösterilmesi de doğru değildir. Kale ve ordu teslimlerinde muzafer kumandanlara bu gibi hediyelerle fidyeler gönderilmesi umumiyetle riayet edilen eski bir adettir."

Pрут seferinden sonra, düşmanın serbest bırakılması sebebiyle Baltacı'yı suçlu gören bazı devlet erkani, daha sonra vezir-i azamın Edirne'de bir isyancı ordusu toplayarak padişahı tahtından indirtmeyi planladığı iftirasına da katılarak esasen kudretli ve şahsiyetli bir insan olan Baltacı Mehmet Paşa'yı görevinden azlettirmişlerdir.

Avusturya Seferleri ve Kayıpları:

Üçüncü Sultan Ahmed, Baltacı'dan sonra yeniçeri ağası Yusuf Ağa'yı, daha sonra Nişancı Süleyman ve Hoca İbrahim Paşaları vezir-i azamlığa getirdi. Nihayet 1713 de Silahdar Ali Paşa, ikinci kez sadrazam oldu. Bu değerli vezir Osmanlı-Rus sulhünü katileştirdikten sonra Venedik seferine çıkıp Morayı baştan başa fethetti. İçte de bir takım hayırlı faaliyetler gerçekleştirerek Nemçe, yani Avusturya Seferine çıktı. Zira Avusturyalılar Mora'nın fethi sebebiyle Venediklilerle ittifak edip Osmanlı topraklarına saldırmaya başlamışlardı.

24 Mayıs 1716 tarihinde Edirne'-

den hareket eden Serdar-ı Ekrem, Belgrada geldikten sonra, henüz hazırlıklarını tamamlamış olan ordusuya, düşman kuvvetlerinin bulunduğu Varadin üzerine yürüdü. Bu korkunç ihtiyatsızlığa, daha sonra dininden dönerek hristiyan olan ve bu sebeple Belgratta halk tarafından öldürülen Bosnak Sarı Ahmed Paşa'nın sebep olduğu bilinmektedir. O vakit Rumenli beylerbeği olan bu hain devşirme hem Varadine kadar gelen askerin yorulmasına, hem de bu arada birkaç gün geçmesini sağlayarak düşmanın takviye kuvvetler almasına imkân vermişti.

Yapılan kanlı ve korkunç çarpışmada Osmanlı ordusu bozguna uğradı. Son bir hamle yapmak isteyen kahraman serdar, alnına yediği bir düşman kurşunuyla şehid düştü. Komutanlarının ölümünü duyan yeniçeriler peygamber sancağını bile güçlkle kaçırarak Belgrad'a döndüler.

Bundan sonra düşman 180.000 kişilik bir orduyla Tameşvar kalesini kuşatıp vire ile teslim aldı.

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra müstahkem Osmanlı kalesi Belgrad'da muhasara edilip ele geçirildi. Belgradı kurtarmaya giden Vezir-i azam Hacı Halil Paşa, hiç bir başarı kazanamadan ve adeta kaçarcasına İstanbul'a döndü. Beceriksizliği sebebiyle azledilip yerine önce Nişancı Mehmed Paşa, daha sonra da Nevşehirli Damat İbrahim Paşa vezir-i azamlığa getirildi.

III. Ahmed'in meşhur ressamı Levni tarafından yapılmış minyatürü

Avusturya seferlerindeki bozgunlar Pasarofça Anlaşmasının imzalanmasına sebep oldu. Daha çok sulh siyaseti güden ve bunu devletin menfaatına uygun gören Damat İbrahim Paşa, ağır şartlarına rağmen bu anlaşmayı imzaladı.

21 Temmuz 1718'de imzalanan Pasarofça Muvahedesine göre Küçük Eflak arazisi ile Tameşvar, Belgrad ve Semendire Avusturya'ya bırakılmıştır. Nice şehirlerin kanlarıyla sulanan bu mühim kalelerin düşmana teslimi Osmanlı ülkesinde büyük bir üzüntü doğurdu.

Osmanlı Devleti'nde 12 sene vezir-i azamlık yapan ve Lâle devrinin baş mimarlarından biri olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa neticede III.Ahmed'in emriyle isyancılara teslim edilmiş ve öldürülmüştür.

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Lale Devri:

İ.Hami Danişmen'in Krolonojisinde "Osmanlı tarihinin en büyük vezirlerinden olan Muşakaralı = Nevşehirli İbrahim Paşa Ezdin Voyvodası Ali Ağa'nın oğludur. O zamana kadar Muşakane denilen memleketine, imarından dolayı "Nevşehir" ismi verilmiştir. Çırağan saflaan ve zevk-ü safa temayülleriyle "Lale Devri"nin timsali haline gelen bu zeki, münevver ve zarif vezir teceddütçülüğü (yenilikçiliği) ilk defa olarak bir hükümet programı şekline sokmuş olan Vezir-i azamdır" diye tanıtılan İbrahim Paşa İstanbul'da yetişmiş olup, zekası

ve çalışkanlığı sayesinde kısa zamanda yükselmiş, bir çok önemli görevlerde bulunduktan sonra 9 Mayıs 1718'de sadrazam olmuştur. O'nun 12 yıldan fazla süren sedareti imparatorluğun en rahat ve huzurlu günlerini yaşamasını sağladı.

Üçüncü Sultan Ahmed'in kızıyla da evlendiği için Damat olan Nevşehirli İbrahim Paşa, iktidara geçtikten sonra son derece akıllı bir siyaset takip edip düşünenlerle sulhler yapmış, devletin ileri gelen görevlerine kendisine yakın olan ve fakat ehliyet ve liyakat sahibi kimseleri getirmiş, memleketin imarına ve kültür haya-

tına büyük bir canlılık kazandırmış, kendisi gibi sulhçu bir insan olan padişahla son derece iyi anlaşarak devletin dirlik ve düzenliliğini sağlamıştır.

Yangınların önüne geçmek için it-faiye teşkilatını düşünen ve ilk olarak faaliyete başlatan odur. Yine O'nun zamanında Matbaacılığın kabulü hakkında bir ferman nesredilerek İstanbul'da kitap basımına başlanmıştır. İbrahim Müteferrika'nın kurduğu bu matbaada o zaman sayıları onbinleri bulan hattatların düzenini sarsmamak ve iktisadi bir buhrana sebep olmamak için dinî eserler yerine, daha başka kitapların basılması emredilmiştir.

Yine bu dönemde çinicilik ve dokuma sanayinin gelişmesi, diğer bir takım sanat kollarının ilerlemesi, ticarî ve sınaî hayatın gelişmesi sağlandığı gibi, halkın kültür düzeyini yükseltecek faaliyetler yapılmıştır.

Mimarî Sahada da büyük bir atılım yapılmış olup, özellikle sivil mimarinin altın çağını yaşaması mümkün kılınmıştır.

İbrahim Paşa, kendisinin doğduğu, Muşkara adındaki küçük Anadolu köyünü de camiler, çeşmeler ve diğer eserlerle imar ederek Nevşehir haline getirmiştir.

Padişahı okumaya, eğlenmeye ve zevk içinde bir ömür sürmeye sevkedilen İbrahim Paşa, böylece mizaç ve kültürüne uygun bir ortamın doğmasını sağlamıştır.

Zamanında İstanbul'un her yanı

güllük gülistanlık hale gelerek, çiçekli, leleli, sazlı ve sözlü, eğlenceli ve zevkli bir hale dönüştü. Uzun yıllar süren savaşların getirdiği sıkıntılar kaybolmaya ve halk bu huzur dönemini yaşamaya başladı. Bu arada batıya açılma politikası da takip ediliyor, halk, başta sarayın eğlenceye gösterdiği ilgiden etkilenecek kışın helva sohbetleri, yazın da mesirelerdeki lale bahçelerinde gününü gün ediyordu.

Bu dönemde özellikle lalelere karşı öylesine büyük bir rağbet doğmuştu ki bir lale soğanı almak bile önemli bir paraya ihtiyaç gösteriyordu. Lalelerin 239 çeşidi yetiştirilmekte olup, İstanbul'un dört bir yanı rengarenk lalelerle kusatılmıştı.

III. Ahmed ve Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın oluşturduğu Lale Devri'nde İstanbul'un her yanında çeşit çeşit laleler yetiştirilmiş ve konuyla ilgili bir çok eser yazılmıştır. Yukarıda bu risalelerden biri görülmüyor.

Devrin en kudretli şairi Nedim'di. Yazdığı şiirler, şarkılar ve methiyelerle gerek padişahın, gerekse vezir-i azamının büyük iltifat ve ihsanlarına mazhar oluyordu.

Sarayda musıkî meclisleri tertip edilmekte, padişah ve devlet erkânı adeta dünyanın tadını çıkarmak ister gibi sabahlara kadar eğlenmekteydi.

"Tepeden tırnağa mücevherlerle süslü saray kadınları, ayrıca vezir ve rical kadınları da mücevherleri, elbiseleri, hotozları ve terlikleriyle lüks ve israf içindeydiler. İstanbul'un boğaz ve diğer yerlerindeki saray ve köşkler, adeta birer eğlence merkezi haline gelmişti. Öte yandan Haliç semti de kasır, köşk, yalı, bağ, lale ve gül bahçeleri ile cennetten bir köşeyi andırıyordu."

Yılmaz Öztuna şöyle yazıyor:

"Lâle devri, savaşlardan, ihtilallerden bunalan İstanbul'un ve onu taklid eden diğer şehirlerin, İbrahim Paşa'nın öncülüğüyle hayatın maddî zevklerinden yararlanmak istemesiyle tarif edilebilir."

Lale Devri, görünen cephesiyle böyle bir manzara arz ediyor, fakat halkın büyük bir kısmının bu durumdan memnun olmadığı ve özellikle lüks ve israfa gücü yetmeyen kimse-lerin her geçen gün büyüyen bir kinle manzarayı seyrettikleri görülmüyordu.

Osmanzade Taib isimli bir şair bu durumu izah noktasında şunları söylüyordu:

"Odun ateş pahasına çıktı. Ud ağacı gibi dirhemle satılıyor. Ya kömür?.. Tozunu bulsak sürme diye gözümüze çekeceğiz. Bir gözde arpacık çıksa, adam kendisini arpa torbasına düşmüş kabul edip, sevinecek. Kahveyi mezhebimize uydurduk. Nohudu kavurup içiyoruz. Bu pahalılığın, kıtlığın sebebini anlayamıyorum, ortalık da her şey de var. Liman gemilerle dolu, her taraftan zahire geliyor, mahzenlerde zahire koyacak yer yok. Buhranın sebebi, ortada tüccarı sorup izleyecek kimse- nin bulunmaması... Hâkimler tamaha düşmüş. Vezirlik vazifesini yap sultanım!.. Yap da bu halk sana sabah akşam dua etsin..."

III. Ahmed'in kendi zamanında yapılmış nefis bir minyatürü

Osmanzade Taib'in söyledikleri de doğrudur. Her ne kadar ülkede bir rahatlatma ve zenginlik görünüyorsa da, ekser halkın mağdur durumda olduğu bir gerçektir. Nitekim kısa bir süre sonra patlak verecek olan büyük isyanın kıvılcımları görünmeye başlamıştı. Bir takım ikaz ve uyarmalar ne Damat İbrahim Paşayı ne de padişahı ilgilendirdi. Onlar da içinde bulundukları sefahat aleminin sarhoşluğuna düşmüş gibiydiler.

Bu sıralarda imparatorluğun doğusunda, İran'da mühim olaylar cereyan etti. Safevî tahtını ele geçirerek kuvvetli bir yönetim kuran Nadir Şah, Osmanlı topraklarına saldırarak bir çok şehir ve kaleyi ele geçirdi. Tebriz'de binlerce sunnî müslümanın kılıçtan geçirildiği haber alındı.

Bu son ve korkunç haber vezir-i azamî mukabil tedbirler almak gerektiğine ikna etmiş, ne var ki savaşı sevmeyi için elini yavaş tutmuştu. Toplanan meclis İran'a harp kararı alınca, padişah tuğları Üsküdar'a dikildi. Üçüncü Ahmed istemeye istemeye Üsküdar'a geçti.

Bu arada için için kaynayan İstanbul'da, Patrona Halil denilen bir Arnavut Osmanlı tarihinin en kanlı isyanlarından biri olan Patrona ihtilali başlattı. Tarihçilerin baldırı çıplak bir hamam tellakı olduğunu bildirdikleri Patrona başına topladığı seraserilerle İstanbul sokaklarına çıkar çıkmaz, etrafını akıl almaz biçimde kalabalıklaştırdığını ve ipten kazıktan kurtulmuş ne kadar eşkiya varsa kendi-

sine katıldığını gördü. Daha çok Arnavut, Bosnak, Çingene, Bulgar, Yahudi, Rum, Ermeni, Laz, Acem ve Kürtlerden oluşan korkunç bir kalabalık İstanbul'u adeta işgal etti. Dükkanlar kapandı ve olaylara karışmak istemeyen kimseler evlerine çekildi.

Bu arada Üsküdar'da bulunan yeniciler de isyanın patladığını haber alır almaz, ordugahı terkedip İstanbul'a döndü.

Patrona Halil, yanındaki adamları Manav Kürt Muslu ve kahveci Çingene Ali ile, eşkiyaları kıskırtmaya ve padişahı, başta Damat İbrahim Paşa olmak üzere 37 kişinin kendilerine teslimini istedi.

İsyancılara eski İstanbul kadısı Zülalî zâde Ahmed Efendi ve Ayasofya vaizi İspiri-zade Hasan Efendi de destek verdiklerinden, Patrona Halil kendini çok güçlü ve adeta İstanbul'un tek hakimi vaziyetinde görüyordu.

Durumun vehametini ancak idrak edebilen vezir-i azam ve padişah Üsküdar'dan İstanbul'a geçip saraya girdiler.

İsyancılar sarayı kuşattıklarında, Damat İbrahim Paşa, yapılacak hiç bir şey kalmadığını anlayarak, padişaha kendisini seraserilere vermeden öldürtmesini rica etti. Üçüncü Sultan Ahmed, senelerce beraber bulunduğu ve beraber eğlendiği sevgili vezirini öldürtmek zorunda kaldı. Sarayda boğdurulan İbrahim Paşa ve iki damadı bir ot arabasına konularak kapı önünde bekleyen isyancılara

*Patrona Halil İsyanı'yla Laleye
kurban giden devrin Sadrazamı
Damad İbrahim Paşa ve meşhur
şairi Nedim*

gönderildi. Asiler, zavallı vezir-i azamın ve damatlarının cesetlerini soyarak ve akıl almaz hakaretlere maruz bırakarak üç gün sokaklarda sürüdüler. Lale Devrinin mimarı koca vezirin cesedi geceleri İstanbul köpekleri tarafından didiklendi. Bu arada hayatından korkan Şair Nedim'in de kaçmak için damdan dama atlarken düşüp öldüğü rivayet edilmektedir. İ. Hami Danişmend bu rivayetin aslının olmadığını, Nedim'in "İllet-i vehimeden" vefat ettiğini söylemektedir.

İsyancılar bununla da yetinmeyip padişahın da tahttan çekilmesini istediler. Zira onun ilerde intikam alacağından endişe etmeye başlamışlardı. Bu arada "Sultan Mahmud'u isteriz!" naraları da duyulmaya başlayınca, hayatının tehlikeye girdiğini gören Üçüncü Sultan Ahmed, yeğeni şehzade Mahmudu bulunduğu odadan çıkartarak, kendi elleriyle tahta oturttu. Gece saat 9.30 sırala-

rında vuku bulan bu olay esnasında padişah, Sultan Mahmud'a bir çok öğüt ve nasihatlerde bulunmuş ve şu dünyada hiç kimseye güvenmemesi gerektiğini, hele hele devlet işlerini asla vezirlerin eline bırakmamasını tenbih ettikten sonra kendisi ile oğullarının hayatına dokunulmamasını rica ederek kapatılacağı odaya doğru yürümüştür.

Sultan Üçüncü Ahmed, tahtından indirildikten sonra altı sene daha yaşayarak 63 yaşında vefat etmiştir. Cenazesi büyük annesi Turhan Sultanın türbesine defnedilmiştir. Oğullarından ikisi, Üçüncü Mustafa ve Birinci Abdulhamid ünvanlarıyla padişah olmuşlardır.

VENEDİK
KONSOLOSUNUN RAPORUNDAN
DAMAT İBRAHİM PAŞA

Diktatör değildi. II. Ahmet'in dikkatini b aşka yönlelere çekip onu hareketsizliğe itiyordu. İbrahim Paşa'nın yöntemleri basit, tutarlı ve açık değildi: çelişen karakteristiklerin bir toplamıydı. Zaman zaman büyük enerji gösterir, birkaç kişiyle resmi toplantılar ve gizli konuşmalar yapar, divanı toplar, savaş hazırlıkları emreder, baruthaneyi ziyaret eder, denize tekne indirir, binaların yapımını denetler, eğlenceler planlardı. Sonra eğer durum işin gerektiriyorsa aktif olduğu derecede pasif kalır, yalnız eğlenceye bakardı. Ciddî, yumuşak, ilgisiz görünür, bir diplomata özen gösterir ya da görmezlikten gelebilir, kamu oyuna haberleri canı isterse açıklardı. Söylentiler, yalan haberler ve entrikalardan yararlanır, ancak sabırlı, tedbirli ve ileri görüşlü davranırdı. İktidar ve servet düşünüydü, büyük bir serveti vardı. Bu unsurlar birleşerek barış politikasını benimsemesine yol açmıştı. Bilinmeyenin yerine bilineni yeğ tutması bundandır. Sıradan olmaktan epey uzak bir kurnazlıkla acele bir karar almamak için divan toplantısını kapatacağı anı, daha doğal olan cimrilik yerine bolgönüllü olacağı zamanı çok iyi kestirirdi.

BİR SÜNNET DÜĞÜNÜNDE OLANLAR

İbrahim Paşa ülkeler verilerek girilmiş olan yeni sulh devrini Osmanlı hanedanı tarihinin onbeş gün onbeş gece süren en tantanalı sünnet düğünlerinden biri ile açtı. 1719 yılı Sonbaharında padişahın Süleyman, Mehmet, Mustafa ve Bayazıt adında dört şehzadesi sünnet edildi. Düğün yeri olarak Okmeydanı seçildi ve burada onbeş gün içinde şehzadelerle beraber sadrazamın oğlu Mehmet Bey ve 5000 fakir çocuk sünnet edildi. Devrin seçkin şairlerinden Seyyit Vehbi bu muhteşem düğünü tafsîlâtı ile nakleden manzum bir "Surnâme-i Hümayun" yazmıştır. Bir harpten mağlûp olarak çıkmış ve etrafı, topraklarına göz koymuş düşmanlarla çevrili bir imparatorluğun sarılacak bir yarası varken bir sünnet düğünü yoluna neler yapıldığını ibretle okumak lâzımdır.

Düğünde Enderunlu, sarayın dış hizmet ocakları efradı ve askerden 15.000 kişi hizmet etmiştir. Her gün semt semt İstanbul halkına ve taşradan düğün eğlenceleri seyrine gelenlere etrafı onar kişi alır büyük tahta sinilerle 10.000 sofra kurulmuştur. Bu halk sofraları için camcılara 10.000

şerbet kavanozu ve Okmeydanının tenviri için 15.000 kandil yaptırılmıştır. Vüzera, ulema, âyan ve eşraf sofraları için 1000 ördek, 2000 hindi, 2000 güvercin, 3000 tavuk ve 8000 kaz kesilmiştir. Onbeş gün içinde 200.000 lenger etli pilâv ve zerde dağıtıldığına göre kesilen koyunun, istihlâk olunan şekerin, yağın, pirincin miktarının hesabını aşçılara bırakmalıdır.

İmparatorluğun her tarafındaki oyuncu kolları, çengiler, köçekler İstanbul'a davet edildi. Şairlere bu düğünde okumak üzere şarkılar, gazeller yazdırıldı. Başta padişahın ve sadrazamın muhteşem otağları, davetli obaları, vezir ve halk çadırları ile Okmeydanı muazzam bir ordugâha döndü. Gece-leri deniz donanmaları seyri için Kasımpaşadan Beşiktaş'a kadar sahil boyunca salaşlar kuruldu.

Düğün devlet erkânı, rical ve ayanın tebrikleri ile başladı, padişaha ve şehzadelerine getirdikleri hediyelerin kıymet hesabı astronomik rakamları bulur.

Bu düğünü burada takvim yaprakları ile anlatmak imkânsızdır. Cirit oyunları, orta oyunları, binbir hüner gösteren hokkabazlar, cânbazlar, karada yürüyen gemiler, bu gemilerin Okmeydanında deniz cenkleri, topçu hünerleri, kale cenkleri, geceleri meydandan ve denizden atılan havai fişekleri... her gece atılan fişek 5000 ile 7000 arasında olmuştur... Fişeklerle gök yüzüne türlü resimler çizildi, yazılar yazıldı.

Kasımpaşada Tersane Kasrından Beşiktaş Sahilsarayına kadar asker ocakları tarafından denize yüze yakın sal konmuştu. Bu sallarda rengârenk kandillerle arslan, fil, at, gemi, köşk, fiskiye, top, kale... türlü şeyler yapılmıştı, dönme dolaplar, atlı karıncalar, salıncaklar, mahyalar, çarkifelekler kurulmuştu, ve her gece her sal tezyin şeklini değiştirmişti, bir gece kandilinden gemi yüzdüren sal, ertesi gece yemyeşil ağaçları ile bir ada olmuş, üçüncü gece de muhteşem bir tavuskuşu yapmıştı.

Düğünün altıncı gününde esnaf alayları başladı, bütün İstanbul esnafı takım takım türlü hünerlerle alay gösterdiler ve düğün hediyelerini takdim ettiler. Düğünün sonuncu günü de Bayazıt'taki Eski Saray ile Topkapusu Sarayı arasında şehzadelerin sünnet alayı oldu. Büyük şehzade Süleyman ata bindirildi, üç küçükler de mücevher toplu, gümüş kaplamalı muhteşem bir saray arabasına, gelen düğün hediyeleri de bu alayda muazzam nakıllarla halka teşhir olundu. Alay Bayazıt, Şehzadebaşı, Horhor, Aksaray, Lâleli, Bayazıt, Çarşıkapı, Sultanahmet, Ayasofya yolunu takip etti. Minare misali nakılların geçebilmesi için konakların, evlerin, dükkânların cumba, şahnişin ve saçakları kesilmiş düğünden sonra tamir bedelleri peşin olarak ödenmişti. Nakıllarla beraber saray sünnet düğünlerinin an'anesi olarak büyük gü-

müş sinilerde şeker bahçeleri geçirilmişti; her birini, başlarında el cezayer fesleri, bellerinde al kuşaklar, çıplak gövdelerinde al çuhadan sıрма işlemlili yelekler, beyaz dimiden kısa cezayer çağnşlı baldır bacak çıplak, yalın ayaklarında kırmızı fılarlarla onar nefer tersaneli şehbaz taşımıştı, toprağı tarçın şekeri, taşları badem şekeri, gül, sünbül, zerrin, lâle türlü türlü çiçekler ve rengârenk akideden yapılmıştı.

Bu sünnet düğününün bugün ehemmiyetle anlatılması gereken bir hüneri düğünün on üçüncü günü gösterilmişti:

Padişah ile çocukları Aynalıkavak sahilsarayında idi, deniz yüzü kayıklarla halı gibi kaplanmıştı. Birden denizin içinden koca bir timsah peyda oldu, ve kayıklardan heyecanlı bir gulgule yükseldi. Canavar üç çifte bir piyade büyüklüğünde idi; üst çenesini açıp kapayarak Aynalıkavak Sarayı önüne kadar geldi, oradan ağır ağır suya dalıp kayboldu, ve tam bir saat sonra tekrar su yüzüne çıktı, bir müddet dolaştı ve ağzını açıp durdu; açılan ağzından rengârenk esvaplar giymiş gayet güzel beş köçek oğlan çıktı, timsahın sırtında raksetmeğe başladı. Bu timsahı yapan devlet baş mimarlığında bulunmuş İbrahim Efendi adında bir sanatkârdı.

Deniz yüzünde yürüyen, denize dalıp bir saat su içinde kaldıktan sonra tekrar çıkan bu timsah hiç tereddüt etmiyelim, denizaltı gemisinin ilk şekli, ilk modelidir. Ne yapan yaptığı işin azametinin farkında idi, ne de seyreden padişah ile devletli vezirleri bu timsahın istikbalini görebilmişlerdi. Fakat biz bugün, on altıncı asırda dahi Leonardo da Vinci tarafından düşünülmüş ve ilk hesapları yapılmış denizaltı gemisinin evvelâ 1719 yılında bir Türk sanatkâr tarafından bir sünnet düğününde yapıldığını ve yüzdürüldüğünü söyleyebiliriz.

(R.Ekrem Koçu, Osmanlı Padişahları s.290-92)

ÜÇÜNCÜ AHMET ÇEŞMESİ

"Su gibi aziz olasin", "Su verenlerin çok olsun" sözleri, Orta Asya bozkırlarından, hem suya koşan bir arslan heybeti, hem gerçeği arayan bir bilgin dikkati ile büyük sulara doğru akıp gelen Türk Milleti'nin en çok kullanılan, en değerli deyimleri arasında yer alır. Eski hayır sahiplerinin en çok üzerinde durdukları kamu yaranna yapılar arasında; çeşmeler ve sebiller başta başta yer alır.

Kurumuş dudaklara bir damla su, aç midelere bir lokma ekmekten daha önemli sayılır. Bugün İstanbul'un artık lülelerinden su akmayan çeşmeleri eski güzel merakın ayakta kalmış sembolleridir.

Üçüncü Ahmet çeşmesi İstanbul'daki sultanî çeşmelerin en zarıflı, en meşhurudur.

Topkapı Sarayı'nın dış bahçe kapısının önündeki meydanı şenlendirmekte bugün de devam eden bu çeşme, Lâle Devri'nin baş mimarı Mehmet Ağa'nın eseridir.

Çeşme Osmanlı mimarlık sanatının şaheserlerinden biri sayılır. Hem çeşme, hem de sebildir. Yani hem musluklarından su akıtması, hem de kubbeleri altında gelip geçene su sunabilmesi mümkündür. Çeşmenin dört köşesine daire şeklinde birer sebil ve bunlar arasındaki düz kısma da birer çeşme yerleştirilmiştir. Çeşmenin içine arka tarafta bulunan ufak bir kapıdan girilebilir. Çeşmenin üstü geniş saçaklı tahta çatı ile kapatılmıştır. Çatının üzeri kısa kasnaklı tahtadan bir kubbe ile örtülüdür. Sebillerin üzerine de birer kubbe oturtularak ince ve girift bir şekil kazandırılmıştır.

Ayasofya tarafındaki yüzde çeşmenin kitabesi yer almıştır. Tarih düşürmesini, yani son mısradaki harfleri ebcet hesabı ile değerlendirilerek yapılış tarihini belirtme işini şair Seyyit Vehbi başarmıştır:

"Aç besmeleyle, iç suyu, Han Ahmet'e eyle dua"

(Dünyadan 40 Anıt)

**BİRİNCİ
SULTAN MAHMUT**

(1696-1754)

Babası: İkinci Mustafa

Annesi: Saliha Sultan

Doğum Tarihi: 2 Ağustos 1696

Vefat Tarihi: 13 Aralık 1754

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yeni Camii)

*Osmanlı İmparatorluğu'nun
son parlak çağında
padişahlık yapan
sultan I. Mahmud*

Sultan I. Mahmud'un Saltanatı ve Padişahlığının İlk Yılları

Tarihçilerin "Osmanlı İmparatorluğunun son parlak çağı" olarak kabul ettikleri Birinci Sultan Mahmud dönemi 1 Ekim 1730 gecesi başlamış ve sultanın 24 seneden biraz fazla süren padişahlığı süresince devam etmiştir.

Amcası, Üçüncü Sultan Ahmed'in Patrona Halil İsyanı sebebiyle tahtı terkedişinden sonra İkinci Mustafa'nın büyük oğlu Birinci Mahmud, padişah oldu.

Sekiz yaşından beri sarayda kafes hayatı yaşamıştı. Gençliğini sınırlı bir eğitim görerek geçirmesine rağmen zekası, iyiniyeti ve kuvvetli seciyesyle kendini harap olmaktan kurtarmıştı. Özellikle büyük annesi Gülnuş Sul-

tan'ın gayretleriyle çeşitli hocalardan dersler almış, tarih, edebiyat ve şiirle meşgul olmuş, bilhassa musıkî ile ilgilenmişti.

Karakter sahibi, merhametli, müşfik, dikkatli ve sabırlı bir insandı. Kendi zevkinden çok, devlet ve milletin rahatını düşünerek hareket etti. Babası ve amcasının hatalarına düşmedi. Sık sık vezirlerini değiştirmek suretiyle, kontrolü elinde tutmayı sağladı. Zamanında Lale Devrinde yaşanan huzur ve rahatlık geldi. Kültürel hayat canlandı. Memleketin dört bir yanında muazzam kütüphaneler kuruldu. Patrona isyanı sebebiyle faaliyetini durdurmuş olan İbrahim Müteferrika matbaası yeniden işlemeye başladı.

Kont De Bonneval isimli bir Fransız fen adamı, Ahmed Paşa ismini alarak müslüman oldu ve çağdaş bir piyade kuvveti hazırlamak için işe koyuldu. Ona ayrıca, tımar düzeninin bozulmasıyla artık kullanılmayan eski humbaracı birliklerini canlandırma görevi de verildiğinden, bundan sonra Humbaracı Ahmed Paşa adıyla anılacak olan bilgin bir top dökümhanesi, baruthane ve tüfek fabrikası kurdurdu. Topçu birliklerinin eğitimi ve disiplini işleriyle ilgilenerek, gerçekten büyük yararlıklar gösterdi.

Sultan Mahmut, geleceği de düşünen iyi niyetli bir hükümdardı. İstanbul'da askerî mühendis okulu olan Hendeshaneyi açtırıp, faaliyete başlattı.

Tımar düzenini yenilemek için yasarlar çıkarttı.

Matbaacılığın gelişmesini sağlamak amacıyla Yalova'da ilk Osmanlı kağıt fabrikasını kurdurdu. Bu arada imparatorluğun dört bir yanına memurlar göndererek önemli kitap ve el yazmalarını toplattı.

İstanbul'un imar ve inşasına da büyük önem verdi. Özellikle su sıkıntısının önüne geçerek projeleri uygulamaya koydurdu. Şehrin muhtelif yerlerinde her biri birer sanat harikası olarak kabul edilen muazzam çeşme ve sebiller yaptırdı. Patrona Halil serkeşlerinin temeline kadar yıktıkları köşk ve kasırları yeniden inşa ettirdi.

İ. Hami Danişmend şöyle diyor:

“Çok zeki, hamiyetli ve temiz bir

seciye sahibi olan Birinci Mahmut'un saltanat devri Osmanlı inhitatının parlak ve şevketli bir devri sayılır.”

Birinci Mahmut saltanatının ilk günlerinde, İstanbul'u adeta teslim almış olan Patrona Halil ve adamlarının serkeşliklerine göz yummuş, hatta onların bir takım akıl almaz istek ve hareketlerini kabullenmiş, fakat hükümdarlığının 46. gününde, gayet ustaca hazırlanmış bir planla başta Patrona Halil ve arkadaşları olmak üzere bütün asileri tepelemiştir.

R.Ekrem Koçu Patrona Halil'in yok edilmesini şöylece hikâye eder:

Sultan Mahmut Kızlarağası Beşir Ağa vasıtası ile yeniçeri ocağı ağalarına 5000 altın ile selâmı şahanesini yolladı. Ocak ağaları bu altınlı selâmın mânasını anlayacak kadar zeki adamlardı:

— Devlet ırzını ayak altına alanları biz dahi istemeyiz, padişahımız فرمان etsin, öl dediği yerde ölelim... dediler.

15 Kasım 1730 Cumartesi günü, ihtilâl gulgulesi arasında yüz üstü bırakılmış İran harbi, serhad ahvali konuşulmak üzere sarayda Bağdat Köşkünde bir saltanat şûrası toplandı, devlet müsteşarı türedi ağalar da toplantıya davet edildi. Peşlerinde fedaileri ile geldiler. Fakat Bâbüssaade önünde “ırzı padişahidir, bu eşikten asker ayağı atlamaz...” denildi, adamlarını orda bırakıp içeri girdiler. Bağdat köşkündeki meclise âmirane azametle oturdular. Meclise riyaset

edecek olan padişah bekleniyordu ki, gûya kahve ve şerbet ikramı ile ortada dolaşan enderun ağalarından sekiz on nefer bazı sahibi şehbaz yiğit, palalarına el atmaya meydan vermeden üç serserinin üzerine birdenbire çullandılar, hakaretle çekip sürükleyerek meclisten çıkardılar, Bağdat Köşkü kemerleri altında gizlenmiş cellâtlara teslim ettiler.

Boğuk cesetler ayaklarından sürüklenerek Bâbüssaade önüne atılınca dokuz yüz kadar baldırı çıplak fedaileri kendi başları kaygusuna düştü, birbirlerini çiğneyerek Orta Kapıdan dışarı çıkmak isterken onlardan da yüzlercesi katledildi. Dellâk Patrona Halil ile arkadaşlarının tahakküm devri kırk dokuz gün sürmüştü.

Birinci Sultan Mahmudun hakiki saltanatı o 15 Kasım günü başladı.

Patronanın idamından iki buçuk ay kadar sonra, 28 Ocak 1731 Pazar günü, başta yine dellâk, natır ve külhancı Arnavut hamam uşakları, yanlarında sair eclâf ve Eylûl ihtilâlinin zindan kaçkınları, İstanbul'da bir baldırı çıplaklar ayaklanması daha oldu; vakanüvis bu serseriler için pek zarifane "Keferi müslim nümâ" diyor. Birinci Sultan Mahmud'a karşı Dellâk Halilin kan davasına kalkmışlardı.

Padişah, Nevşehirlinin düştüğü gaflete düşmedi, öl dediği yerde öleceklerini söyleyen yeniçerilerine de güvenmedi, ırzı ve namusu hezele ve hayta gûruhunun mulevves ayakları altında çiğnenmiş İstanbul halkına

dayanarak Sancağı Şerifi çıkarttı, hal-kın padişahlarını müdafaa yolunda kükremesi ile bir gün içinde İstanbul sokaklarına 15.000 serseri ölüsü serildi; cesetlerin hepsi denize atıldı.

Birinci Sultan Mahmud Döneminde Savaşlar:

Sultan Mahmud'un hükümdarlığının büyük bir bölümü, Osmanlıların İran, Avusturya ve Rusya ile yaptığı savaşlarla geçmiştir. Klmi zaman büyük galibiyetlerin kazanıldığı, kimi zamanda düşmanın üstün geldiği bu savaşlar sonunda, imparatorluk herşeye rağmen, dünyanın en güçlü devleti olduğu imajını devam ettirmiştir.

İran savaşları uzun yıllar sürmüş, özellikle Nadir Şah'ın ordularıyla pek çok defa karşı karşıya gelinmiş, genellikle de Osmanlı ordularının üstünlüğü görülmüştür.

Nadir Şah'ın Bağdat'ı muhasara etmesi üzerine 13 Temmuz 1733 tarihinde Bağdat önlerine gelen Osmanlı askerleri, gerçekten büyük bir komutan olan, Erzurum valisi Topal Osman Paşanın önderliğinde, unutulmaz bir zafer kazanmıştır. 9 saat süren bu harp sonunda Nadir-Han 30.000 kayıp vererek İran içlerine kaçmış, Safevî ordusunu beş saat takip eden Osmanlılar büyük bir ganimet ele geçirmişlerdir.

Bu parlak zafer üzerine İstanbul'da üç gün şenlik yapıldığı ve Birinci Mahmud'un da "Gazi"lik ünvanı aldığı bilinmektedir.

İranlılarla daha sonraki yıllarda bir çok savaşlar cereyan etmiş ve nihayet Dördüncü Murad zamanında imzalanan Kasr-ı Şirin anlaşmasının bir benzeri akedilerek sulh sağlanmıştır.

Ruslarla yapılan savaşlar da bir çok asker kaybına rağmen Osmanlıların lehine sonuçlandı.

Ruslar Tatar akınlarını önlemek ve Karadenizi bir Rus gölü haline getirerek güç kazanmak istiyorlardı. Deli Petro'nun düşüncesi devam ediyordu. Nitekim o tarihlerde imparatoriçe olan Anna, Lehistan ve Avusturya'nın desteğini alarak Osmanlılara savaş ilan etti. Prut anlaşmasının tanınmadığını duyurdu.

13 Temmuz 1736'da Azak kalesini ele geçiren Rusya'ya yaptıklarının hesabı sorulmalıydı. Nitekim Birinci Sultan Mahmud Vezir-i azam ve Serdar-ı Ekrem olan Seyyid Mehmet Paşa'yı Rus Seferine gönderdi.

Yapılan uzun savaşlardan sonra Azak kurtarıldığı gibi Ruslara büyük kayıplar da verildi. Ruslar daha uzun bir süre Karadenizde hakimiyet kuramayacaklarını anladılar.

Bu arada Avusturya seferine çıkan vezirler de büyük başarılar kazandılar. 4 Ağustos 1737 tarihinde Bosna valisi Hekimoğlu Ali Paşa Avusturya ordusunun büyük bir kısmını Banyoluka denilen yerde bozguna uğratarak Niş kalesini kurtardı.

22 Temmuz 1739 tarihinde vezir-i azam ve Serdar-ı Ekrem olan Hacı İvaz Paşa Avusturya ordusunu Belg-

rad ve Semendire arasındaki Hisacıkta çevirerek büyük bir zafer kazandı. Bu durum, Belgrad yolunun açıldığını gösteriyordu. Nitekim Osmanlılar 26 Temmuzda kaleyi muhazara ettiler. Avusturyalılar için sulh istemekten başka çare kalmamıştı. Serdar-ı Ekrem beş gün içinde kalenin teslim edilmesi halinde barış imzalanabileceğini bildirince, düşman kuvvetler üç günde Belgrad'ı boşalttılar. Böylece 22 seneden beri Avusturya'nın işgalinde kalmış olan bu tarihi şehir tekrar Osmanlı hakimiyetine geçmiş oldu. Bundan sonra imzalanan Belgrad Sulhuyla Avusturyalılar Sırbistan'dan atılmış, Eflak ve Boğdan tehlikeden kurtulmuş Temaşvar hariç tüm Sırbistan toprakları Osmanlılara geçmiştir.

İ. Hami Danişmend Belgrad sulhunun, garp kaynaklarınca Osmanlı tarihinin en şanlı anlaşmalarından biri kabul edildiğini bildirmektedir.

Bütün bu olaylardan sonra Birinci Sultan Mahmud, padişahlığının geri kalan sekiz yılını devamlı sulh içinde geçirdi. Memleketinin imarı ve halkının huzuru için çalışıp çabaladı. Kudretli bir imparatorluğun başında muazzam bir hükümdar olarak oturdu. Halkının candan sevdiği ve bağlandığı bir insan oldu.

Hayatının son iki yılı hastalıkla geçti. 13 Aralık 1754 yılında 59 yaşında iken İstanbul'da vefat etti. İ. Hami Danişmend konuyla ilgili olarak şunları kaydetmiştir:

"Bir iki senedir sıhhatı bozuk gi-

den bu temiz yürekli, merhametli ve şefkatli halk babasının ölümüne bir fistül sebep olduğundan bahsedilir. Kalp sektesinden öldüğü hakkında da bir rivayet vardır. Mevsimin şiddetine ve bilhassa ata binemeyecek halde bulunmasına rağmen Cuma selamlığına çıkmış, namazdan sonra Silahtar Ağa'nın koluna dayanarak güçlkle yürüyüp, müşkilatla ata bindirilebilmiş ve nihayet saray kapısından girerken, maiyyetinin kolları arasında can vermiştir."

Ölümü, halkı büyük bir mateme sevkeden Birinci Mahmud'un cenazesi Yenicaide, babası İkinci Mustafa'nın türbesine defnedilmiştir.

Çok istemesine rağmen hiç oğlu olmadığından yerine kardeşi Üçüncü Sultan Osman padişah olmuştur.

SULTAN ÜÇÜNCÜ OSMAN
(1699-1757)

Babası: İkinci Mustafa
Annesi: Şehsuvar Sultan
Doğum Tarihi: 2 Ocak 1699
Vefat Tarihi: 30 Ekim 1757
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yeni Camii)

*Osmanlı padişahlarının
sönük simalarından
3. Osman*

Sultan III. Osman'ın Kısa Süren Saltanatı ve Devrinde Olanlar

Ağabeyi Sultan Mahmud'un vefat ettiği 13 Aralık 1754 tarihinde Osmanlı tahtına oturan Üçüncü Osman, ikinci Mustafa'nın küçük oğluydu. Annesi bir Rus dönmesi olduğu rivayet edilen Şehsüvar Sultan'dır.

Üçüncü Osman tahta çıktığında 56 yaşında bulunuyordu. Hayatının o ana kadar olan kısmında sarayda bir nevi hapis olarak bulunmuştu. Buna rağmen şefkat ve merhamet sahibi, kalender meşrep, özellikle yalana ve rüşvete amansız bir düşmandı.

2 sene 10 ay 18 gün süren saltanatı süresince yedi tane vezir-i azam değiştirdiğine bakılacak olursa, Üçüncü Osman'ın acele hükümlar

veren, kararsız bir insan olduğu da söylenebilir.

Yılmaz Öztuna "III. Osman sert, asabi, acele hükümler veren kararsız bir şahsiyetti" diyor.

R. Ekrem Koçu ise O'nun portresini şöyle çizmektedir:

"Orta boyllu, etine dolgun, göbekli, yüzce de çok çirkin adamdı ve bir omuzu da eğriydi. Her halde uzun süren mahpusluk hayatının eseri olacak son derece asabi, gayet süratli konuşurdu. Muhatapları ekseriya sözlerini takip edemezlerdi. Şifahi emirlerini telakkide çok zorluk çekilirdi. Pek tez canlıydı. Yapılması uzun zamana bağlı işlerde dahi emrinin hemen yerine getirilmesini isterdi. Saf, hile ve

yalan bilmez, müsbet veya menfi duygularını saklayamaz, tok sözlüydü. Yalancıdan, hırsızdan ve mürteşiden nefret ederdi.”

Üçüncü Osman'ın saltanatı süresince içde ve dışta bir barış ve huzur dönemi yaşanmıştır. Ancak bu arada İstanbul'da çıkan ve pek büyük zayıflara sebep olan yangınlar, bir veba salgını ve 1755 kışında İstanbul Halicinin baştanbaşa donması halk üzerinde olumsuz etkiler bırakmıştır.

Üçüncü Osman'ın kıyafet değiştirerek İstanbul'un dört bir köşesinde dolaştığı ve halkın kendisi hakkında neler düşündüğünü öğrenmek isteği bilinmektedir.

Geride bıraktığı eserler arasında Ahırkapı Deniz Feneri ve kendi adıyla anılan Nur-i Osmaniye camisi pek ünlüdür. Nur-i Osmaniye, her ne kadar Birinci Mahmud tarafından başlatılmışsa da Üçüncü Osman devrinde ibadete açıldığından Onun adıyla anılır.

Üçüncü Osman'ın hiç bir çocuğu olmadığından II. Mustafa dalı, O'nun ölümüyle sönmüştür.

Vezirleri arasında bulunan Damad Koca Ragıp Paşa'nın adı da Osmanlı tarihine hayırla geçmiştir. Bu değerli şahsiyetin alim, şair ve edip bir insan olduğun, idarî ve siyasi bir deha ya sahip bulunduğu bilinmektedir.

Koca Ragıp Paşa Üçüncü Osman'ın vefatından sonra da uzun yıllar sedaret görevini yürüterek devlete hayırlı hizmetler yapmıştır.

Üçüncü Osman 1757 yılının 30 Ekim günü vücudunda çıkan bir çıbanın verdiği hastalıkla vefat etti. Halk tarafından fazlaca seilmeyen ve tarih içinde sönük bir yer alan padişahın cenazesi Yeni Camide abisi Sultan Mahmud'un yanına defnedildi.

Kendisinden sonra yerine Üçüncü Mustafa hükümdar oldu.

**ÜÇÜNCÜ
SULTAN MUSTAFA**
(1717-1774)

Babası: Üçüncü Ahmed
Annesi: Mihrişah-Kadın-Efendi
Doğum Tarihi: 28 Ocak 1717
Vefat Tarihi: 21 Ocak 1774
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Lâleli Camii)

*16 Sene Osmanlı
tahtında oturan
Sultan 3. Mustafa*

Şair Padişah Sultan III. Mustafa

Üçüncü Sultan Ahmed'in Mihrîşah isimli hanımından doğmuş olan Üçüncü Sultan Mustafa ağabeyi veliahd şehzade Mehmed'in vefatı ve bu olaydan bir ay kadar sonra da amcası Sultan Mustafa'nın ölümüyle Osmanlı tahtına oturmuştur.

Özellikle amcası Sultan Mahmud'un iyi niyetleri sonucu, fazla bir baskı görmeden tahsil ve terbiyesi ikmal edilmiş, "zekî, münevver, çok çalışkan, temiz yürekli teceddüd ve ıslahat taraftarı bir zat olarak" yetişmiştir. Son derece güzel şiirleri de bulunan yeni padişah Osmanlı tahtına 41 yaşının içinde bulunduğu bir sırada çıkmıştır. Saltanatı 16 sene 2 ay 22 gün sürdü.

Tahta çıktığında, sedaret makamında, çok sevdiği, âlim ve edip bir insan olan Koca Ragıp Paşa bulunuyordu. Onun vezir-i azamlığa devam etmesini istedi. Hatta kız kardeşi ile de evlendirerek "damat" olmasını sağladı.

Ragıp Paşanın akılcı siyaseti neticesinde Üçüncü Mustafanın ilk yılları sulh ve sükun içinde geçti. Memleket büyük bir bolluğun, huzur ve rahatın içinde yaşadı. Ne var ki artık, ibreler tersine dönmeye başlamış olduğundan bir süre sonra, Osmanlılar büyük kuvvet kazanmış olan düşmanlarıyla bitip tükenmez savaşlara girerek acılı günler yaşadılar. Koca Ragıp Paşa'nın, ıslahına cesaret edemediği Osmanlı ordusu, özellikle Rus

askerleri önünde bir çok mağlubiye uğradı. Asırlar boyunca, dünyanın en kudretli ordusu olarak tanınan Osmanlı kuvvetleri, çürümeye başlamış, bilhassa ehliyetsiz ve beceriksiz komutanların elinde kalmıştı.

Üçüncü Sultan Mustafa'nın olağanüstü gayret ve çırpınışı bir fayda sağlamıyordu. Ülkede "kaht-ı rical" denilen adam kıtlığı vardı. Vezir-i azamlık gibi çok önemli bir görevi hakkıyla yürütecek bir şahsiyet bulunamıyordu. Bu sebeple büyük üzüntüler çeken şair padişah:

"Yıkılıpdur bu cihan sanma ki bizde düzele
Devleti çarhi deni verdi kamu müplezele
Şimdi ebvab-ı saadette gezen hep hezele
İşimiz kaldı hemen merhamet-i lem yezele..."
diye şiirler yazıyordu.

O, şiiriyle devleti idare edecek kudretli ellerin bulunmadığını itiraf etmekteydi. Gerçekten 1768 yılında başlayan Rus harpleri, ehliyetsiz vezirlerin bozgunları ve elimizdeki toprakların kayıplarıyla sürdü durdu. Koca bir devlet-i ali Osmanî Rus Çaricesi İkinci Katherina'nın önünde baş eğecek duruma düştü. Katherina pervasız ve korkusuz Osmanlı topraklarına giriyor, binlerce müslümanı kıltan geçiriyordu.

1770 yılında Rusların Baltık donanması, İngilizlerin de yardımıyla Akdenize girerek Çeşme limanında bulunan Osmanlı donanmasını yaktı. Aynı yıl Romanya topraklarında 50.000 şehid verilerek ağır bir bozguna uğrandı. 1771 yılında Kırım, Ruslar tarafından işgal edildi.

Asırlardır Almanya ve Avusturya ile uğraşmak zorunda kalan Osmanlılar şimdi Rusya ve İngiltere'nin güçlü ordularıyla çarpışıyordu. Tarihi bir gerçektir ki Osmanlılar, eski haşmet ve kudretlerini yitirmeye başlamış, çürümeye başlayan müesseselerini islah edememiş, hakiki kurtuluşun tekrar İslâm'ın özüne dönerek ve cihad şuruyla bilinerek gerçekleşebileceğini unutmuş görünüyordu. Üçüncü Mustafa bile Avrupadan mühendis ve komutanlar getirterek ordusunu islah edeceğini sanıyordu. Nitekim Baron De Tot isimli bir Polonyalı'ya topçuluk ve istihkamlıkta yenilik yapması rica edildi.

Sultan Mustafa üzgün ve çaresizdi. Özellikle Kırım'ın elden çıkmış olması onu yüreğinden yaralamıştı. Bu sebeple nefes darlığı denilen bir hastalığa tutuldu. 21 Ocak 1774 tarihinde Cuma günü, öğleden sonra vefat etti. Ölümünden bir süre önce Ordularının Ruscuk, Silistre ve Varna'da kazandığı zaferler bile onu teselli edememiştir.

Burada sözü kıymetli tarihçimiz A. Hami Danişmend'e bırakalım:

"Dindar, âdil, çalışkan, muktasit, hamiyyetli, her türlü felâkete karşı metin ve mütehammil, ilme ve ulemâya hürmetkar, hassas, şair ve bilhassa Garp kültürüyle tekniğini çok iyi takdir eden hakiki bir teceddütcü ve kendisine yardımcı bulamamış samimi bir islahatçı olan Üçüncü Mustafa bazı menbalarda teferrüata kadar karışan şahsi bir idare kurmuş olmak-

la tenkid edilirse de, Garp menbalarında onun bu hali adam kıtlığından mütevellit tabii ve zaruri bir netice sayılır:

Devleti çarh-ı deni virdi kamu mübtezele

diye feryâd eden bu büyük padişahın en büyük talihsizliği zamanının "Kaht-ı rical"inde gösterilebilir; Sultan Mustafa işte bundan dolayı ordunun ıslahında bilhassa Baron de Tott gibi ecnebilere istisnaya mecbur olmuş, Kağıthane'de bir kışla kurdu, Garp tarzında yeni bir asker ocağı tesis ederek Osmanlı ordusunu ilk defa olarak süngü ile teçhize başlatmış, gene aynı müteahhasstan istifade ederek inhitat halindeki Osmanlı topçuluğunu ıslaha çalışmış Tersane'de bahri ve berri bir Mühendishane açtırarak ak sakallı zabıtları bile tahsile mecbur etmiş ve bu suretle hâlefelerinden Üçüncü Selim'le İkinci Mahmud'a teceddüd ve ıslahat yollarını göstermeye muvaffak olduktan sonra dünyadan el çekmiştir. Baron de Tott'un hatıralarına göre Süveyş kanalının açılmasına bile karar veren bu büyük adam o muazzam işi sulhün akdine ta'lik etmiş ve gene o zaman tatbikine karar verdiği idari ıslahat ihtiyacına da kendi mutlakıyyetini bile feda edecek kadar iman etmiştir: İşte bütün bunlardan dolayı Üçüncü Mustafa Garp menbalarında en büyük ve en tâli'siz Osmanlı padişahlarından sayılır."

Yılmaz Öztuna ise Üçüncü Mustafa hakkında bize şu bilgileri verir:

"Büyük imarcı padişahlardan olan III. Mustafa, bilhassa 22 Mayıs 1766 zelzelesinden sonra İstanbul'u ihyâ etmiştir. Tarih boyunca İstanbul'un gördüğü en büyük birkaç zelzeleden biri olan bu faciada 2 dakika içinde hasar görmedik bina kalmamış, Fâtih, Eyüp Sultan camileri gibi en büyük ve sağlam abideler bile yıkılmıştır. Bu iki cami (ki her ikisini de Fatih Sultan Mehmed yaptırmıştı) başta olmak üzere III. Mustafa, yüzlerce abideyi, çoğu eski modellerinde olmak üzere, birkaç yıl içinde yeniden yaptırmıştır. Bu zelzele, oldukça mühim nüfus zayıyatına da sebep olmuştur. Zelzele'nin yaptığı zarar 22.000 kese olarak hesaplanmıştır. Bunlar dışında III. Mustafa Lâleli Camii'ni inşa ettirmiştir. 9 Mart 1764'te ibadete açılan ve 3 yıl, 10 ay, 29 günde tamamlanan bu âbidenin bir köşesindeki ve cadde üzerindeki türbede, kendisi ile oğlu III. Selim gömülüdür.

Üçüncü Mustafanın vefatından sonra yerine kardeşi Birinci Sultan Abdulhamid padişah olmuştur.

Babası: Üçüncü Ahmed
Annesi: Râbia Şermî Sultan
Doğum Tarihi: 20 Mart 1725
Vefat Tarihi: 7 Nisan 1789
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Bahçekapı)

*I. Abdulhamid'in:
Topkapı Sarayı'nda
bulunan tablosu*

Birinci Abdulhamid Han'ın Padişahlığı

Birinci Abdulhamid Han, Üçüncü Sultan Ahmed'in "Râbia Şermi, Sultan" isimli zevcesinden, 1725 yılında İstanbul'da doğmuştur. 49 yaşının içinde bulunduğu sırada, ağabeyi Üçüncü Mustafa'nın vefatıyla, tahta oturdu. Birinci Mahmut, Üçüncü Osman ve Üçüncü Mustafa'nın padişahlıkları döneminde sarayda kapalı halde yaşamış, ciddi bir tahsil göremeden yetişmişti. Buna rağmen çok merhametli, nazik, dindar ve saf bir insan olarak tanınıyordu. Başına geçtiği imparatorluğa layık olmak ve ona hizmet etmek için bütün gayretiyle çalıştığı, devletin gerilemesine sebep olan unsurları arayıp yok etmek için mücadele verdiği bilinmektedir.

Padişahlığı dönemi Ruslara karşı yenilginin ezikliği ve Kırım'ın elden çıkması sebebiyle daimi bir üzüntü içinde geçmiştir. Bu arada İranlıların Basra'yı ele geçirip üç yıl kadar hakim olmaları, Avusturya ile devam eden ve genellikle kaybedilerek sürdürülen harpler, Anadolu ve Rumeli'de çıkan ve halkın huzurunu bozan isyanlar ve nihayet İstanbul'u adeta yerle bir eden yangınlar da eklenince Sultan Birinci Abdulhamid'in rahat yüzü görmediği söylenebilir.

Dindarlığı ve iyiliği sebebiyle halkın "veli" olarak gördüğü bu, yirmiyedinci Osmanlı sultanı 15 sene 2 ay 17 gün süren padişahlığından sonra 1789 senesi Nisan ayında vefat etti.

Cenazesi Bahçekapı'da, kendi yaptırdığı türbesine defnedildi.

Devrinin Önemli Olayları

Birinci Abdulhamid tahta çıktığında, Rus çaricesi İkinci Katherina'nın orduları Osmanlı sınırlarına saldırıyor, kaleleri ele geçiriyor ve akıl almaz başarılar kazanarak Osmanlıları şaşırtıyordu.

Rusların Tuna ordusu komutanı Romanzoff, Şumnu'ya doğru hareket edip, Osmanlı ordusunu merkezinde muhasara ederek, Varna yolunu kesip, onları iase ve muhimmat yardımından mahrum bıraktı. Vaziyetin son derece tehlikeli bir hal alması üzerine, Osmanlılar tekliif edilen sulh anlaşmasını imzalamak zorunda kaldılar. Tarihte Küçük Kaynarca Anlaşması diye anılan bu meşum antlaşma ile Ruslar büyük imkanlar ele geçirdiler. Pek çok Osmanlı toprağı elden çıktı. Batılı yazarların bile "Osmanlı tarihinin en ağır belgelerinden biri" olarak tarif ettikleri Küçük Kaynarca Sulhu ile Devlet-i Âl-i Osmanı, Kırım'ın bağımsızlığını tanımakta, Azak ve Kılburun'u terketmekte, Ruslara İstanbul'da bir Ortodoks kilisesi kurma hakkını vermekte, (böylece her fırsatta Osmanlıların işlerine karışma fırsatını bulmuşlardır) ve nihayet savaş tazminatı olarak 7.5 milyon akçe gibi muazzam bir para ödemek mecburiyetinde kalmıştır.

Tazminatın ödenmesi meselesi, Ruslar tarafından değil de, ne yazık ki

ehliyet ve ciddiyetten uzak, getirildiği görevin mesuliyetinden habersiz bir Osmanlı murahhasının gafleti yüzünden doğmuştu. Bir rivayete göre anlaşma metinleri tetkik edilip, görüşülürken "dirsek sefasi" yapıp uyuklayan İbrahim Münip Efendi isimli Osmanlı murahhası, bir ara gözlerini açarak "Gelelim tazminat meselesine..." diyiverince Rusların akıllarında bile olmayan tazminat maddesi de anlaşmaya ilave edilmiştir.

İ. Hami Danişmend: "Bu fecî muahede Rusya'yı artık Osmanlı mukadderatına hâkim en mühim kuvvet haline getirmiş ve bu vaziyet günden güne ağırlaşan bir kâbus şeklinde devam edip durmuştur." diyor.

Yukarıda da söylendiği gibi yine bu tarihlerde Osmanlılar, doğuda, Safevî İran ordularıyla da savaşlar yapmıştır. 1776 yılında Basrayı muhasara edip ele geçiren Sâdık Han, Bağdat havalisini de yağma ettirerek civarında, üç yıl devam eden bir hakimiyet kurmuştur. 1779 yılında Basra geri alınmışsa da, Osmanlıların kayıpları pek fazla olmuştur.

1783 yılında Kırım'ın Ruslar tarafından ilhakı ile, Osmanlı İmparatorluğu tarihinin en acı günlerini yaşamış oldu. Sultan Abdulhamid'in bu ilhak dolayısıyla ağladığı ve kederinden hastalandığı rivayet edilir.

1787 yılında Rusya ile tekrar harbe başlanmış olup bu savaş sonunda da Özü Kalesi elden çıkmıştır. 17 Aralık 1788 tarihinde bu mustahkem

Osmanlı kalesini ele geçiren Ruslar tüyler ürperten bir vahşet göstererek, şehri baştan başa yağma edip, 25.000'den fazla müslümanı hunharca katletmişlerdir. Bu sıralarda yine önemli bir kale olan Hotin'in de düşüşü haberleri gelince Sultan Abdulhamid Han'ın üzüntüsü dayanılmaz bir hal almıştır.

Özü ve Hotin kalelerinin düşman eline geçtiği kendisine bildirildiğinde padişaha nüzul icabet ederek yatağa düşmüştür. O vakit 65 yaşının içindedir ve ihtiyar vücudu bu acıya dayanamamıştır. Bazı tarihçilerin vatan ve milletine olan bağlılığı ve şefkatı yoluyla can verdiği için "şehid" ünvanını vermekte tereddüt etmedikleri sultanın ölümü saray erkanı ve halk üzerinde büyük bir acı doğurmuştur.

Birinci Abdulhamid'in Islahat Hareketleri

Birinci Abdulhamid onbeş yıldan fazla süren padişahlığında bir takım idarî, siyasî ve askerî ıslahatlar yaptı. Topcu ve humbaracıların eğitimi-ne önem verip, bu işten sorumlu olan Ahmed Paşayı maddî ve manevî olarak destekledi. Tımar sipahilerinin ıslahı için yeni kanunlar neşretti. Yeniçeri ocağına bir düzen vermek kaydıyla bir takım faaliyetlerde bulundu. Avrupaî tarzda mektepler açılmasını sağladı. Donanmayı ıslah için bir mühendishane kurdurdu. Eski ve ağır gemiler yerine İngiliz ve Fransız usulü hafif gemiler yaptırttı. Bu işlerle ilgilenenleri candan destekleyip teşvik etti.

Birinci Abdulhamid, padişah oluncaya kadar sarayda kapalı halde yaşadığı ve iyi bir eğitimden mahrum kaldığı için hem kendi çocuklarının, hem de yeğenlerinin eğitim ve terbiyesine önem vermiş, onların geleceğin kudretli padişahları olması için her türlü fedakarlıkta bulunmuştur. Nitekim kendisinden sonra padişah olan yeğeni Üçüncü Selim ve oğulları Dördüncü Mustafa ve İkinci Mahmut, onun başlattığı ıslahat ve yenilik hareketlerini devam ettirdiler. Devlet için bir çoğunun fayda yerine zarar getirdiği de bilinen bu yenilik hareketleri her nedense I. Abdulhamiden sonra iyice hızlanmış, Avrupa hayranlığı ve Batı taklitçiliği bir türlü terk edilmemiştir.

Galiba Osmanlı padişahlarının en büyük hatalarından birisi, Avrupa'nın da özellikle telkin edip yerleştirmeye çalıştığı aşağılık kompleksine düşmüş olmalarıdır. Artık onlar kurtuluş ve yüceliğini kendi öz kültür, medeniyet ve inançlarında değil de düşmanları olan Batı kültür ve medeniyetinde aramaktadırlar. Konuyla ilgili olarak Üçüncü Selim ve II. Mahmud dönemlerinde gelişen ilginç misaller verilebilir.

Kırım'ın ünlü şehirlerinden Sivastopol

"KIRIM ELDEN ÇIKIYOR!.."

Ruslar tarafından Kırım hanlığına çıkarıldığını gördüğümüz Şahin-Giray bir taraftan züppeliğinin, bir taraftan da Rus elçisinin te'siriyle akılsızcasına bir garplılaştırma sevdâsına kapılıp sarayında alafranga içki sofraları tertibi, İkinci Katherina'dan aldığı askeri rütbenin elbisesini giyip Rus nişanlarını takması, Moskof zâbitlerinden yâverler kullanması, pâyihtında at yerine alafranga arabayla dolaşması, mecburi askerlik usulünü kabul edip ordusuna Rus üniforması giydirmeye kalkışması, güyâ Karadeniz hâkimiyetini elde etmek için donanma teşkiline ve devletini garplılaştırmıya yeltenerek halkı ağır vergiler altında ezmesi ve bu meyanda evkafı da ilga edivermesi gibi çılgınlıklarla halkın nefretine uğramış ve kendisini bu çılgınlıklara teşvik eden Rus elçisi muhâliflerini de el altından ısıyâna teşvik ederek 1782 = 1196 tarihinde bu mütereddi prensin Rusya'ya ilticâsıyla Kırım hanlığına büyük kardeşi Bahadır-Giray'ın intihâbına yol açmıştır! Tabîî Rusya'nın maksadı, Şâhin-Giray'ı himâye bahanesiyle Kırım'ı işgal edivermektir: Yedi ay sonra Rus ordusu Şâhin-Giray'ı cebren tahtına iâde edince bu maksat kendiliğinden hâsıl olmuş ve Osmanlı hükûmeti de umumi seferberliğe cesâret edemediği için bir taraftan Özü kalesinin takviyesiyle ve bir taraftan da Kuban

nehirinin Azak'la Karadeniz'e dökülen kolları arasındaki Taman halkının mü-racaatı ve Şâhin-Giray'ın me'murlarını kovması üzerine o tarafların muhâ-fazasına Soğucak muhafızı Ali Paşa'yı me'mur etmekle iktifa etmiştir. Ali Paşa'nın bir miktar askerle Tamam havâlisine gönderdiği Kethudâsına Şâhin-Giray'ın bir adam yollayıp oralarından çekilmesini istediğinden bahsedilir: Ket-hudânın akılsızlık ederek bu adamı idâm ettirmesi Rusya için umulmaz bir fırsat teşkil etmiş. Şâhin-Giray'dan sözde ruhsat alan Rus ordusu Kırım'dan geçip, Kefe, Taman ve Kuban havalisini bir hamlede işgal etmiş ve bu iş bittikten sonra Rus baş-kumandanı prens Potemkin / Patyomkin artık mas-kesini yüzünden atarak Kırım'ın ortasındaki Karasu karargâhına memleke-tin ulemâsiyle mirzalarını toplayıp İkinci Katerina'nın cülûs yıl-dönümünde Kırım, Taman ve Kuban'ın Rusya'ya ilhakını ilân ederek imparatoriçenin 19 Nisan = 16 Cumâda-I-ülâ Cumartesi günü yazılıp o zamandanberi gizli tutulmuş olan beyannâmesini okuduktan başka, Şâhin-Giray'ın senede sekiz yüz bin ruble tahsisat mukabilinde hanlıktan ferâğat etmiş olduğunu da ilan ettikten sonra top şenlikleri arasında Kırımlıları İmparatoriçeye sadakat yemini etmiye mecbur etmiştir!

Potemkin bu münasebetle halka din serbestisinden ve Rus idâresini iste-miyenlerin muhâcerette serbest olduklarından bahsetmişse de, memleke-tin ileri gelen ailelerinden kadın ve erkek olarak idam edilenlerin sayısı otuz bini geçmiştir! İkinci Katerina'nın beyannamesinde tarihin hiç bir zaman unut-mıyacağı bir söz vardır: Çariçenin iddiasına göre Rusya'nın Kırım'ı ilhak et-mesinden maksat, Türkiye ile Rusya arasındaki ihtilâf mevzuunu izale etmekten ibarettir! Rus korkusundan bunalan Bâb-ı Âli'nin bu facia karşı-sında hürmetkârane bir protestoya bile cür'et edememiş olmasını Vak'anü-vis Cevdet Paşa bile acı bir lisanla tenkid etmektedir! — Bu vak'a üzerine Kırım'dan Türkiye'ye bir çok muhacir kafileleri gelmiş ve hatta gittikçe istis-kale uğrayıp nihayet Türk hududuna sevk edilen Şâhin-Giray da Rodos'a sevk edilip 1201 = 1787 tarihinde akılsızlığıyla hainliğinin cezasını çekerek orada idam edilmiştir. — Kırım Hanlığı 823 = 1420 tarihinden itibaren 363 sene paydar olmuş ve Fâtih devrinden itibaren 308 sene Osmanlı hakimiy-etinde kalmıştır: Ruslar bu emr-i vâkın Türkiye tarafından resmen kabul ve tasdikını ısrarla istemiş oldukları için, yeni bir harb faciasından çekinen Bâb-ı Âli nihayet 1784 = 1198 senesi 8 Kânunusânî = 14 Safer Perşembe günü "Kırım senedi" denilen üç maddelik yeni bir muâhede imzâlamak mec-buriyetinde kalmış ve bu elim vesika mucibince Özü ve Soğucak kaleleri Türkiye'de kalıp Kuban nehri hudud ittihâz edilmiş, bu nehirle Karadeniz arasındaki sâhada yaşayan Tatarlar Türk tâbiyetinde bırakılmış ve bunlara mukabil Kırım hanlığının Ruslar tarafından ilhâkı maatteessüf tasdik edilmiştir. (İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, İ. Hami Danişmend 4. Cilt, s.62)

ÜÇÜNCÜ SELİM

(1761-1808)

Babası: Üçüncü Mustafa

Annesi: Mihri Şah-Sultan

Doğum Tarihi: 24 Aralık 1761

Vefat Tarihi: 28 Temmuz 1808

Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Lâleli)

*Yenilikçi bir
padişah olarak tanınan
Sultan III.Selim*

İslahatçı Bir Padişah Sultan III.Selim

Amcası I. Abdulhamid'in vefatı üzerine 7 Nisan 1789 tarihinde tahta geçen Üçüncü Selim, hükümdar olduğunda 28 yaşının içinde bulunuyordu. Üçüncü Mustafa'nın bir Gürcü ailesine mensup olduğu rivayet edilen Mihrişah Sultan isimli hanımından doğmuştu. Çocukluğu ve gençliği rahat geçmişti. Gerek babası, gerekse amcası tarafından el üstünde tutularak yetiştirilmiş, ciddi bir eğitim görmüş, bir çok bilgi ve tecrübe edinerek büyümüştü. İyi bir şair, tanburî, neyzen ve hanende, bilhassa kudretli bir bestekar olduğu, güzel sanatlara karşı düşkün, açık fikirli ve fakat zaafa kadar varan yumuşak karakterli, hatta korkak bir insan olduğu bilinmektedir.

Şehzadeliği sırasında ve padişahın olduktan sonra bir takım ıslahat hareketlerinin lüzumuna katıyette inanmıştı. Aşağı yukarı yirmi yıldan beri dünyanın en güçlü devleti olma özelliğini yitirmiş bulunan imparatorluğun, gerçekleştirilecek bu ıslahatlarla gerilemesinin duracağını, belki böylece sınırların düşmanlara karşı korunabileceğini, hatta Kırım'ın bile tekrar ele geçirilebileceğini umuyor ve istiyordu.

Çocukluk arkadaşları ve yakınları da onu derinden etkilemişler, yenilikçi bir insan olmasında etkili olmuşlardı. Şehzadeliği sırasında da, yaşadığı serbesti sebebiyle Fransa kralı XVI. Luis ile mektuplaşıyor, Fransız ve

Avusturyalı dostları ile, Venedikli doktorunun da tesirinde kalarak Avrupa hayranlığı duyuyordu. Gerçekten bu dönemden sonra Osmanlılar, kurtuluş ve yücelişi daima Batı'da görür oldular. Bir takım teknik gelişmeler göstererek güçlenen Avrupa devletleri karşısında aşağılık kompleksine düştüler. Islahat hareketlerinde, ezeli düşmanlarının danışmanlığını ve müdahalelerini kabul ettiler. Kabukta kalan yüzeysel reformlarla memleketi düzeltereklerini sandılar. Artık, İslam dünyasının gözbebeği olan Osmanlı sarayında Batıcı bir zihniyet şekillendi. Islahat hareketleri ve yenilikçilik adı altında devletin uçuruma gidişi hızlandırıldı. Bizim bu kanaatimizi paylaşmayan ve Batıcılığın lüzumuna inanan tarihçi ve yazarlar, nasılsa gelinen son durumları ve Islahat işlerinin fena neticelerini görmek istememektedirler. Eğer Üçüncü Selim, II. Mahmut ve Abdülmecid'in yenilikçi hareketleri faydalı idiyse, devletin her geçen gün fenalaşan durumunu ne ile izah edeceğiz! Reformlar ve fermanlar orduyu güçlü bir hale getirebilmiş, halkın refah düzeyini yükseltmiş ve gerileyen devlete eski onur ve şahsiyetini kazandırmış mıdır?

Üçüncü Selim, daha çok ecnebi dostlarının etkisindeydi. Bu sebeple Batıya karşı büyük bir hayranlık duyuyor, Osmanlı sarayında o güne kadar görülmemiş bir hayat sürüyordu. "Padişah, daha şehzadeliliği sırasından nedimlerinden olan İshak Bey'i, Fransa'ya, Fransız yaşantısını ve kül-

türünü incelemeye göndermişti. Batı müziğine olduğu kadar dansa da ilgi duyuyordu. Avrupa eğlencelerini ve özellikle danslarını pek merak ettiğinden bunun için İtalyan sefirinin kızkardeşiyle, bir arkadaşını saraya getirterek, Beyoğlu'nda bulunan bir orgcunun çaldığı müzik eşliğinde dansedişlerini yaldızlı bir paravanın arkasından seyretmişti. Kısa bir süre sonra hareme dans, ardından da opera ve bale girdi.

Üçüncü Selim, Batıcılığın yerleşebilmesi için önce ordunun, istediği biçimde düzenlenmesinin şart olduğuna inandığından Nizam-ı Cedid'i kurmuş, devletin en büyük imkanlarını bu orduya tahsis etmiş, nefer ve subaylarına Avrupaî tarzda elbise ve üniformalar giydirtmiş, eğitimleri için de Avrupalı hristiyan subayları İstanbul'a doldurulmuştur. Daha sonraki yıllarda kendi başını da yiyecek olan bu Nizam-ı Cedid meselesini ileride izah edeceğiz.

Üçüncü Selim, içkiye, eğlenceye ve sefahata da düşkün bir insandı. Son devrin büyük tarihçi ve devlet adamlarından biri olan Ahmet Cevdet Paşa konuyla ilgili olarak şu malumatı vermektedir:

"Sultan Selim zaten zevk ve eğlenceye düşkün olduğundan yakınları da onu meşgul etmek için daima gezilere ve eğlencelere sevk ederlerdi. Halk da bu gibi şeylere itibar ettiğinden İstanbul'da eğlence yerleri çoğaldı. Boğaziçi geri kayıkları ile doldu. Geceleri mehtap eğlenceleri Sul-

Devrinde, Osmanlı Surayını bir eğlence merkezi haline getiren; vaktini deniz eğlenceleri, helva sohbetleri ve musiki partileriyle geçiren Sultan III.Selim'in ressam Zanora tarafından yapılan yağlıboya tablosu.

tan Üçüncü Ahmed zamanındaki Çırağan sohbetlerinden üstün oldu. Şiir ve edebiyata, musikiye olan ilgi sebebiyle şairler ve edipler meydan aldı. Musiki çok fazla ilgi gördü. Kıscası Rusya seferi meselesi halledildikten sonra birkaç yıl İstanbul, Kağıthane, Boğaziçi ve Çamlıca'daki eğlence yerleri eğlenenler ile dolup taşar oldu. Yaz geceleri mehtapda deniz eğlenceleri; kışın helva sohbetleri ile tatlı tatlı muhabbet ederlerdi."

Ahmet Cevdet Paşa'nın Üçüncü

Selim hakkındaki diğer bazı tesbitlerini de okumalıyız:

"Padişahın adamları İstanbul'da görülmedik şekilde büyük ve süslü evler ve yalılar yaptırarak zevk ve gösterişe düştüler. Bab-ı Âli memurları gibi ikinci vaktinden sonra evlerine gelip sabahleyin saraya gider ve Bab-ı Âli'ye ait olan işleri kendi evlerinde gerekse mehtapta denizde kayıklarında ve diğer eğlence yerlerinde zevk ve safa âlemlerinde vakit geçirirler, devletin sırlarını da herkese

yayarlardı. Sultan Selim Han hazretleri ise bu yakınlarına fazlasıyla itimad ve emniyet ederek onlardan bir şey gizlemediğinden devletin ruhu olan sırlar saklı tutulamayıp herkesin ağzında dolaşır dururdu.

Hattâ bir defa Topkapı Sarayı'nda gayet gizli özel bir toplantı yapılmıştı ki buna Kaymakam Paşa dahi katılmamıştı. Arası çok geçmeden meclisin almış olduğu karar aynen Paris'-de bir gazetede görüldü. Devlet erkânı hayretler içinde kalmıştı. Bu büyük adamlar saray mensuplarına bakarak diğer saray hizmetlileri dahi laubali şekilde dışarı çıkıp gezerler ve onlarla karışırlar idi. Halk ise onlarla iş gördüğünden bu çeşit hâl ve hareketler pek çirkin görünüyordu. Hatta padişahın özel adamlarından bazılarını kahve ve bunlara benzer hal-kin toplandığı yerlerde görenler "Bu kadar kayıdsızlık nedir? Bu derece düşüklülük ne demektir?" diye söylenirlerdi.

"Bir de yeni nizamların kurulması için Avrupa'dan bilim adamları getirmek icab etmekteydi. Bu vesile ile İstanbul'da Avrupa usûlü birçok yenilikler görülmeye başlandı. Devlet adamları ve memurlar lüzumlu lüzumsuz şeylerde alafranga modasına düştüler. Bu ise masrafların artmasına yol açmıştı. Bu durumdan ürken halk onlara kâfir gözüyle bakmaya başladı. hattâ bazı güzel işleri dahi alafrangadır diye red etmelerine yol açtı.

İşte bu sırada İstanbul'da dinsiz-

lik fikirleri yayılmaya başladı. Sultan Selim Han cihangirlik sevdasında olmakla onun hakkında çeşitli batıl sözler söylenir oldu. Kerâmet sahibi olduğu ileri sürüldü. Sofilik taslayan bazı kimseler saraya kadar sızdılar. Hal-ka korku ve endişe salarak para yemeye başladılar. Cahil devlet adamları da onların yoluna düştüler. Sultan Selim'i yeni bir devlet kurucusu olarak gösterdiler. Daha buna ben-

III.Selim, Avrupa karşısında aşâğılık kompleksine kapılmış ve batının örnek alınmasıyla işlerin düzeleceğine inanmış saf bir padişahı.

zer nice uydurmalar ortaya atıldı. Sultan Selim'in, Hazreti Ali gibi talihe sahip olduğu ve onun gibi bir cihangir olup devletini yükseltmek için birçok şeyler yapabileceğini söylediler. Müneccimbaşı ve hekimbaşı çeşitli hesaplarla Sultan Selim'i böyle fikirlerle inandırdılar. Bu sebeple Sultan Selim de cihangirlik sevdasına düştü. Saltanata geçince kısa zamanda bir çok yenilikler yapmaya başladı. Birçok güzel işler yaptı. Gerek İstanbul'da topçu, humbaracı, lağımçı, piyade ve süvari olarak tertip ettiği eğitimli askerlerin sayısı kesinlikle bilinmiyorsa da elli-altmış bini geçtiği bazı tarihlerde yakıtlıdır. Hele Kadı Paşa'nın Edirne'ye gitmek üzere İstanbul'a geldiği vakit gerek onun emrinde gerek Üsküdar ve Levend çiftliği kışalarında mevcut olan eğitimli askerlerin sayısı otuz bine yakındı. Fakat yumuşak ve merhametli bir huya sahip olduğundan devrinde devletin durumu silah yapacak halde değildi. Bu bakımdan güzel silahlarla odasını süsleyen nâzik çelebilerin haline benzerdi. Bu askerin iyi kullanılmasına muvaffak olamayıp Edirne'ye gitmekte olan Kadı Paşa'yı Çorlu'dan geri çevirdi. Bu bakımdan Nizam-ı Cedid askerinin herkesin gözünde değeri kalmadı. İsyanlılar güruhu ise çok şımarıyordu. Edirne seferinin böyle sonuçlanması Nizam-ı Cedid işlerini bütün bütün güç durumlara düşürdü.

Sultan Selim, gayet yumuşak ve merhametli bir karaktere sahip olduğundan kimseyi kırmak ve gücendirmek istemezdi. Yakınları ne derse

onları yapmak isterdi. Fikirlerini sık sık değiştirirdi. Su gibi her tarafa akardı. Kimseyi görevinden almak istemediğinden ceza korkusu diye bir şey yoktu. Bu yüzden devletin yüksek mevkilerini alanlar ne yapacaklarını şaşırılmışlar ve zevk ile eğlenceye dalmışlardı. Böylece halkı hükümetin aleyhine düşürdüler."

Yeri gelmişken Osmanlı Padişahları isimli eserinde Sultan Üçüncü Selim'i, "taassup ve cehli kaldırmaya çalışan inkılapçı bir padişah" olarak tanıtan R.Ekrem Koçu'nun yazdıklarına da bakabiliriz:

"İstanbul saraylarına, konaklarına alafranga eşya girdi; sedirler kalktı, masalar, kanepeler, koltuklar kondu. Fakat Nizamı Cedit ricali temiz bir müslümanın mazbut hayatını gerilik telakki eden şımarıklığı da alafrangalık zannettiler, namaz kılmamayı medeni uyanıklık sandılar, padişahın Cuma namazı alaylarına teşrifatı icabı katıldılar, itikadı sağlam temiz bir müslüman olan padişahı da "dinsiz" diye dile düşürdüler.

Padişahın ifrat derecede yumuşaklığı ve merhameti de ceza ve siyaset korkusunu kaldırdığı için düşmanlarını, bu arada yeniçerileri de gem almaz hale getirmişti. Kendisi, etrafı ve Nizamı Cedit askeri hakkında "dinsiz" lâfını dillerinden hiç düşürmedikleri halde ceza gören, takip edilen olmuyordu, bu da gayri memnunnlardaki cüret ve cesareti gün günden artırıyordu."

Üçüncü Selim, bir takım ıslahatlar

III. Selim'in batı'ya örnek alarak kurduğu meşhur Nizâm-ı Cedid askerleri bir geçit resmi sırasında

yapmak, yenilikçi faaliyetlerde öteden beri hayranlık duyduğu Batılıların seviyesine çıkmak istiyor, fakat takip ettiği yol itibarıyla yanlışlıklar içinde bocalıyordu. Şurası açık bir hakikattir ki Osmanlı artık, kendisine hayatîyet sağlayan İslâm'ın özünden gözle görülür biçimde sapıyor, üstelik bu sapmayı yaralarla teminat altına almak istiyordu. Kuruluşundaki hedef ve ilkelere ters düşen yöneticiler, zaaf ve noksanlıkları yüzeysel tedbirlerle düzeltme yanlışlığına düşmüşlerdi. "Bu durum yönetsel düzlemde İslâmî ilkelerin göstermelik bir söz hakkı olduğu, hilme-i şeriiyele-

rin çeşitlilik kazandığı, ulemanın var olan gücünü de yitirdiği, özentî ve gösteriş düşkünlüğünün alıp yürüdüğü, batı hayranlığının padişaha varıncaya kadar yöneticileri ve okuryazarları etkisine aldığı bir geleneği de hazırladı. Bu gelenek içinde III. Selim'le başlayan ve II. Mahmut'la devam eden batılılaşma çabaları önemli bir yer tutar. Padişahlarda sonradan bir yönetim kuralı haline gelen "ne olursa olsun batılılaşmak" anlayışı ilk örneklerini verdi."

Kılık Kıyafet ve İktidar
Cihan Aktaş, I.Cilt Sayfa 61

Üçüncü Selim Devrinin Önemli Olayları

Üçüncü Selim padişah olduğunda, Osmanlı orduları batıda Rusya ve Almanya ile savaş halindeydiler. Bir süre sonra kuvvetlerini birleştiren düşman orduları meydan muharebelerinde Osmanlıları büyük yenilgilere uğrattılar. Binlerce şehidin kanı pahasına kazanılan ve yine binlerce mücahidin canı pahasına korumak istediği müstahkem kaleler düşman eline geçti. 8 Ekim 1789'da Belgrad, 9 Kasım'da Bükreş Almanlar tarafından işgal edildi.

Bu arada Fransa'da, dünyayı alt üst eden bir gelişme oldu. Büyük Fransız ihtilali sebebiyle Avrupa devletleri birbirine düştüler. Almanya Osmanlı ile sulha mecbur oldu. Belgrad ve Bükreş geri verildi. Üç yıldan beri devam eden Türk-Alman savaşı sona erdi.

9 Ocak 1792'de Ruslar'la Yaş Sulhu imza edildi. Osmanlılar bir parça rahatlama imkânı buldular. Üçüncü Selim, Nizam-ı Cedid'i kurmaya ve çeşitli ıslahat programlarını uygulamaya başladı.

1798 yılında, Fransa'nın tek hakimi haline gelen meşhur asker ve devlet adamı Napolyon Bonapart Mısır seferine çıkarken İskenderiye'yi işgal edip Kahire'yi ele geçirdi. Bu durum, Osmanlılar için büyük bir felaket sayılırdı. Üstelik Napolyon sadece Mısır'ı değil, Ortadoğu'yu da hakimiyeti altına almak için çalışıyordu.

III.Selim'i atı üzerinde gösteren yağlıboya bir tablo

Kavalalı Mehmed Ali Paşa

2 Eylül 1798'de Fransaya harp ilan edildi. Ruslar ve İngilizler de bu savaşta Osmanlılara destek olacaktı.

18 Mart 1799'da Napolyon Suriye'de, Akka önlerinde çakılıp kaldı. Avrupa'nın en kudretli komutanı Akka'yı muhafaza eden Cezzar Ahmed Paşa karşısında büyük bir mağlubiyet tattı. 21 Mayıs günü askerlerine geri çekilme emri verdi. Gece karanlığından istifadeyle bütün ağırlıklarını gömdürüp, adeta kaçarcasına Kahire'ye döndü. "Eğer Akka mukavemet etmeseydi belki Şark imparatoru olurum!" diye hayıflanıp Napolyon 22 Ağustos 1799 tarihinde de Mısır'dan Fransaya kaçtı.

1801 yılında İngilizlerin de yardımıyla Mısır, Fransız kuvvetlerinden temizlendi. Bu muvaffakiyet sebebiyle İstanbul'daki Üçüncü Selim'e Gazilik ünvanı verildi.

1805'de askeri ve siyasî sahada büyük bir üne kavuşan Kavalalı Mehmed Ali Paşa Mısır valisi oldu.

Aynı yıllar içinde Sırbistan'da isyanlar başladı. Yeniçerilerin kötü yönetimlerini bahane eden Sırpılar Kara Yorgi adlı bir liderin önderliğinde Belgrad'ı ele geçirdiler. Şehri yağma edip içindeki müslüman ahaliyi hunharca öldürdüler. Böylece Sırbistan'ın Türk hakimiyetinden ayrılma hareketi başlamış oldu.

1806 yılında Rusya ile tekrar savaş başlandı. Hazırlıksız olan ve artık başarı kazanması mümkün görün-

meyen Türk orduları büyük yenilgiler aldılar. Eflak, Boğdan, Hotin, Kili ve Akkerman kaleleri kaybedildi.

1807 yılının 20 Şubatında, Rusların müttefiki olan ve artık dünyanın süper devletlerinden biri sayılan İngilizler, akıl almaz bir cesaret ve hayasızlıkla Çanakkale Boğazını geçip İstanbul önlerine geldiler. İngiliz donanması toplanıp Osmanlı sarayına çevirip, Türklerin Fransa ile olan anlaşma ve dostluklarını bozmalarını istediler. Aksi takdirde İstanbul'u topa tutacaklarını söylediler.

Akıllardan bile geçmeyen bu feci durum karşısında başta Üçüncü Selim olmak üzere bütün devlet erkânı şok geçirmiştir. Özellikle bu devlet erkânının İngilizlere karşı büyük sempati içinde oldukları düşünülürse, sarayın hali ortaya gözler önüne gelir.

Herkes şaşkınlık ve korku içindedir. İngilizlerin isteği üzerine Fransız elçisinden payitahtı terketmesi istenilir. O zaman, Osmanlıların içine düştüğü bu acıklı hale dayanamayan ve biraz da sinirlenen Fransız elçisi Sebestiyani, Reisülküttap Efendiye (Dışişleri bakanına) şunları söyler:

"Böyle beş on gemiye payitaht teslim edilmez! Âli Osman devletinin ne istiklali ne şerefi kalır. Donanmada asker yok ki karaya çıkıp memleket zaptetsin. Sahillere bir kaç top koysanız İngiliz gemilerini mahvedebilirsiniz. Farzedelim ki onlar galip geldiler ve İstanbul'un bir maç mahallesini topa tutup yaktılar. Yanan

yerleri tekrar yapabilirsiniz fakat devlet namusu esasından yıkılırsa bir daha yapılmaz!"

Sebestiyani'nin bu çok acı fakat haklı sözleri üzerine Üçüncü Selim ve adamları kendilerine gelir gibi oldular. Hemen tedbir alınmaya ve sahil-lere topçular yerleştirilmeye başlandı. Halkın da büyük bir nefret ve in-fille İngilizlere karşı koymak istediği görüldü.

Neticede istekleri yerine gelmeyen İngilizler boğazı terkedip Akdeniz'e çıktılar. İstanbul'da yapamadıklarının acısını Mısır'ın İskenderiye limanından çıkarmak isteyip şehir işgal ettiler.

Osmanlı devleti İngilizlere harp

ilan etti.

Dıştaki bu karışıklıklar devam ederken içte de büyük sıkıntı ve huzursuzluklar yaşıyordu. Halkın dirlik ve düzenliliği kalmamıştı. Anadolu ve Rumelide türeyen ayan ve eşraf, etraflarına biriken büyük kalabalıklarla isyan ediyorlardı. Özellikle Rumelideki ayanın tehdidi had safhaya ulaşmış bulunuyordu.

Nizam-ı Cedid olayı ortalığı öylesine karıştırmıştı ki, padişah bile yaptığına pişman olmuştur. Nitekim tahratinin ve hatta hayatının elden çıkacağını anlayınca, devletin bütün imkânlarını seferber ederek kurduğu bu orduyu ortadan kaldırdığını ilan ediverdi.

Sultan III.Selim içte ve dışta pek çok karışıklıklar cereyan ederken Klasik Türk Musikisine yeni bir ses getirmek için uğraşüyor ve besteler yapıyordu.

Nizam-ı Cedid Olayı

Sultan Üçüncü Selim döneminin en çok sözü edilen hadisesi Nizam-ı Cedid adı verilen yeni bir ordunun teşekkülüdür.

Padişah ötedenberi, artık iyice yıpranmış, iş göremez hale gelmiş, hatta devletin başına bir bela kesilmiş olan Yeniçeri ocağından ümidini kesmiş bulunuyordu. Bunlar savaşlarda en küçük yenilgiyi bahane ederek düşmana sırtını dönüp kaçan, İstanbul'da isyan ve ihtilaller hazırlayarak padişahları bile tahtından indiren, zorbalık ve serkeşlikle halkı soyan bir guruh haline gelmişlerdi.

Üçüncü Selim bir takım tedbirlerle onları ıslaha teşebbüs etmişse de başarılı olamamıştı. Öteden beri kendilerini devletin bel kemiği ve en güçlü müessesesi olarak gören yeniçeriler ecnebi subayların yaptıracağı talimlere iştirak etmek istemediler. Hatta bu tavırlarını "talim gavur icadıdır!" diye ortaya koydular.

Padişah onları ortadan kaldırmanın şimdilik imkansız olduğunu hesap ederek, kendi istediği gibi bir ordu kurmak istedi. Adına Nizam-ı Cedid denilen bu ordu ile yakından ilgilendi. Hatta, masraflarını karşılamak üzere "İrad-ı Cedid" adıyla yeni ve büyük bir teşkilat kurdurdu. Ordunun tamamen Avrupa usulünde yetiştirilmesini istedi. Nitekim Levent Çiftliğinde bir kışla yaptırıldı. (1794) Daha sonra Üsküdar'da ve yine Levante iki birlik daha kuruldu. 1797 yılın-

da 2538 neferi olan birlik 1801 de 9263'e, 1806 yılında da 23.000 nefer'e ulaştı. Birliğin hemen hemen yarısı İstanbul'da, yarısı da Anadolu'da idi.

Nizam-ı Cedid askerlerini Avrupalı komutanlar eğitip yönetiyor. son model silahlarla talim yaptırıyor. tabi bu arada da onları Avrupa düşüncesi ve davranışlarına açık bir duruma getiriyorlardı.

Nizam-ı Cedid, Osmanlı ordusu olmasına ve neticede kendilerine karşı savaşacak bir güç olmasına rağmen, Avrupalılar tarafından takdir ve övgüyle izlenmekteydi. İlgililerin bu konu üzerinde fazlaca durmadıkları ve düşman güçlerin övgü ve takdireleri altında nelerin yattığını düşünmedikleri, işin en acıklı yönüdür.

Padişah Nizam-ı Cedid'i sık sık ziyaret ediyor, orduyla yakından ilgileniyor, eğitimlerini zevkle izliyor, geçit merasimlerinde hazır bulunuyordu.

Nizam-ı Cedid; modern topçu, humbaracı, lağımçı ve arabacı birliklerinden oluşmaktaydı. Neferleri kırmızı ve mavi renklerde, Avrupalı askerlerin elbiselerine benzer kıyafetler ve üniformalar giymekteydi. Bu tarz elbiselerle bir Osmanlı neferinden ziyade, İngiliz askerlerine benzemekteydiler. Zaten öyle olmaları isteniyordu.

Bu arada Nizam-ı Cedid'in kuruluşunda emeği geçen bir takım kimse-lerin bu vesile ile akıl almaz derece-

de zengin olmaya başladıkları görüldü. Bu işi bir menfaat meselesi halinde gören bazı devlet adamlarının mal ve mülkleri hesap edilemeyecek kadar arttı.

Tekrar Ahmed Cevdet Paşayı dinleyelim:

"İşte Nizâm-ı Cedid'e taraftar olan devlet adamlarının hali bu şekilde olup, kendileri mal mülk sahibi olmakla meşgul oldukları gibi, her birinin yakınları da aynı yolda idiler. Bu duruma göre Nizam-ı Cedid işi güya halkdan birçok paralar toplayıp da zamanın ileri gelen kimselerinin bol bol harcıyıp sefahat etmek için imiş gibi bir şekle girdi. Halkın alışkın olmadığı yeni nizamların yürütülmesinde ise fedakarlıkla hareket etmek ve kişisel menfaatleri terk ile başkalarına iyi örnek olmak gerekirdi. Yoksa işin başında bulunanlar, bir taraftan kendileri, bir taraftan hademeleri gösteriş ve sefahate daldıkları halde ocaklı da almış oldukları aylıkların ve havadan paraların ellerinden gitmemesi için, Nizam-ı Cedid aleyhinde bulunmaları tabii idi.

Bununla beraber Nizam-ı Cedid taraftarı olanlar da çoğu saltanatın koruyucuları aleyhine döndü. Karışık sikkeler ve yeni konulan vergilerden dolayı erzak ve eşyanın fiyatları arttı. Bir taraftan da sefahat ve gösterişin çoğalması sebebiyle herkesin masrafı arttı. Herkes geçim sıkıntısına düştü. Halkın bu şekilde ızdırabı devlet yöneticilerine gizli olarak anlatıldıkça asla önem vermeyip kimi,

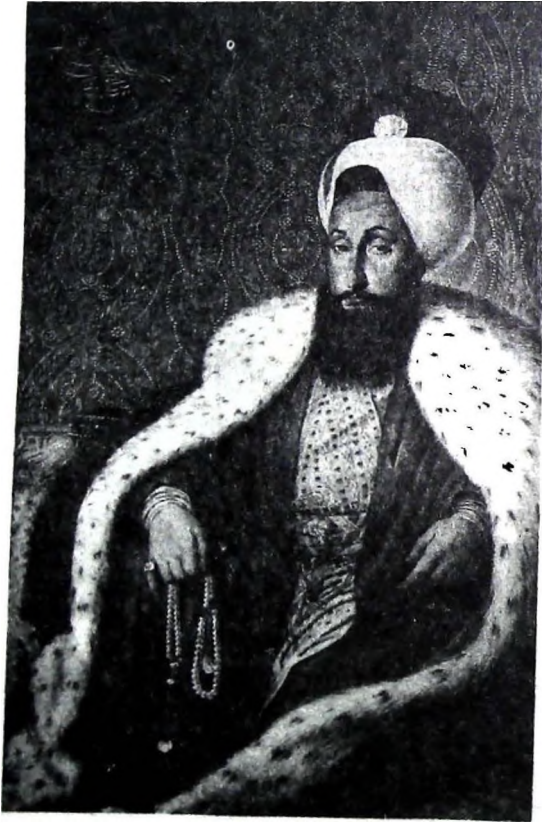
halkı bundan iyi meşgul edecek şey olmaz, geçim derdine düşsünler de devlet işlerine karışmasınlar derler; kimisi, burası zenginler beldesidir, buraya fakir kısmı yakışmaz, devletlüler arasında iflas etmişlerin yeri yoktur diye cevap verirler idi. Halbuki öteden beri hükümet, İstanbul'un idaresini yürütmekte olduğundan birden bire bu yola gidilmesi herkesin gücüne gidiyordu. Devlet adamlarının böyle servet sahibi olup gösteriş yapmaları halkın diken gibi gözlerine batıyordu. Saray mensuplarının bile çoğu hükümet adamlarının gidişatını çekemeyip diğer kimseler ile beraber onların aleyhinde bulunarak değerlerinin ve sonlarının kaybolmasını diliyorlardı.

Diğer şehirlerde de yeniden konulan vergiler zaten halka ağır geldiğinden başka bunların toplanılmasında yapılan suistimaller ve çeşitli güçlüklerden dolayı dışarı halkı da şikayetçi idi. Lâkin şikayetleri faydalı ve etkili olmazdı. Zira Nizam-ı Cedid'le ilgili şikayetlere katiyyen kulak asılmazdı. Hükümet adamları ile saray mensupları arasında birlik ve anlaşma olduğundan onların izni olmadan hiç bir iş yapılamazdı. Sadrazam dahi makamını kaybetmemek için hiç bir işe karışmazdı. Olup bitenlerden padişahın haberi olmazdı. Ona bütün işlerin düzgün olduğu söylenirdi. Valide Sultan da Padişah Efendimiz üzülmesin diye birçok meseleleri bildirtmezdi. İşler ise günden güne sarpa sarmak ve halkın hükümet adamlarına karşı olan düşmanlıkları

artmakta idi.

İşin başında Nizam-ı Cedid'i kurmakla yeniçeri ocağını kaldırmayı, ulemanın nüfuzunu kırmayı ve böylece yenilikçi düşüncelerle memleketin çehresini değiştirmeyi düşünen Üçüncü Selim, en yakınları tarafından uyutuluyor ve kaynamaya başlamış, isyan kazanının farkında oluyordu.

Başta yeniçeriler olmak üzere, dini hassasiyetlerine gölge düşen ulema ve halk yönetimi beğenmediklerini, ıslahatların faydalı olmadığını söylemeye başladılar. Onlara göre Frenk elbisesi ile, Avrupalı subayların talimine terkedilen Nizam-ı Cedid kısa bir süre sonra şapka bile giyecek, kafirlere tam bir benzeyişle benzeceklerdi.

Sultan III.Selim'i kürkler içinde gösteren şahane bir resim

Padişah Nizam-ı Cedidle Yeniçeri ocağını yok etmek istemektedir.

Nizam-ı Cedid taraftarları devlet hazinesini sömürmektedir. Padişahın saray eğlenceleri ve Batı danslarına hayranlığı yüz kızartıcıdır. Bütün bu gidişin sonu dinsizliğe kadar varabilir...

Konuşulan ve kulaktan kulağa yayılan bu sözlerine bir kısmı yanlış kanaatlerin ürünüyse de çoğunun haklı olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar dinî hassasiyetten mahrum tarihçi ve yazarların "taassup, gericilik, yobazlık" gibi çirkin yakıştırmalarına rağmen işin hakikati budur. Nitekim halkın taassubundan yakınıp duran III. Selim'e yakınlarından birinin söylediği şu sözler için neticesini göstermesi bakımından pek manidardır.

"— Padişahım! Şapka giyip, Frenk olduk deyip, sokağa yürümekten gayri çare yoktur..."

Padişah ifrat derecesine varan bir yumuşaklık içinde ve gerçeklerin büyük kısmından habersiz bulunmaktadır. Merhameti, yumuşaklığı ve biraz da korkaklığı sebebiyle aleyhinde gelişen olayları durduramamakta, binbir emekle kurduğu Nizam-ı Cedid'i bile muhaliflerine karşı kullanamamaktadır.

Kabakçı Mustafa İsyanı

İstanbul'un muhafazasından sorumlu Köse Musa Paşa ile Şeyhulislam Ataullah Efendi, Nizam-ı Cedid'e düşman olanları başında geliyorlar-

dı. Kurnazca hareket edip bunu padişaha belli etmemekte ve görevlerini sürdürmekteydiler. Bu arada veliaht Şehzade Mustafa da, III.Selim'e muhalefet edenleri destekliyordu.

İstanbul'un her yerinde ilmiye sınıfına mensup kimseler padişahın aleyhinde konuşmaktan kaçınmıyorlardı. Şüphesiz ki Şeyhulislam'dan kuvvet almaktaydılar.

Yeniçeriler ise sonlarının yaklaştığını hissederek isyan hazırlıklarına başlamışlardı.

25 Mayıs 1807'de Kabakçı Mustafa adlı bir yeniçeri yamağı isyanı başlattı. Sebep olarak da kendilerine zorla giydirilmek istenen Nizam-ı Cedid üniformasını giymeyeceğini gösterdi.

Kabakçı ve adamları kısa sürede büyük bir kuvvet haline geldiler. Önce İngiliz Mahmut Efendi denilen nazırı ve Macar Tabyası Zabiti Halil'i öldürdüler.

Padişah, olanları duyunca tedbir alınmasını istedi. Köse Mustafa Paşa "meseleyi büyütmemek gerek" diyerek işi yavaştan aldı.

26 Mayıs günü isyancılar, Şeyhulislam'ın tasvip etmeyeceği hiç bir şeyi yapmamak, kimsenin malına, canına ve ırzına tecavüz etmemek üzere yemin ederek, isteklerinin kabulü için Et Meydanında toplandılar. "Bizim gayemiz Nizam-ı Cedid'i kaldırmaktır!" diyorlardı.

27 Mayısta artık önü alınmaz bir kuvvet haline gelen isyancılar saraya gelerek, suçlu kabul ettikleri on-

bir kişinin idamını ve Nizam-ı Cedidin kaldırılmasını istediler.

Tahtını ve canını çok seven Üçüncü Selim onların isteklerini derhal kabul ettiğini bildirdi. Nizam-ı Cedid'i kaldırdığını ve hatta Nizam-ı Cedidin maddi kaynağı olan Irad-ı Cedid'e lanet ettiğini açıkladı.

Ne var ki isyancılar bununla yetinmeyip, padişahın kendisinden sonra tahta çıkacak olan şehzadelere dokunmamasını, aksi takdirde işlerin fena bir vaziyet alacağını duyurdular. Kargaşa gittikçe büyüdü.

Neticede Şeyhulislam Ataullah Efendi'den padişahın tahttan indirilmesi gerektiğine dair bir fetva alan isyancılar şehzade Mustafa'nın padişah olmasını istediler.

Kızlarağası, konuyla ilgili tezkereyi henüz kırkaltı yaşında bulunan Padişah Üçüncü Selim'e uzatınca, Sultan:

"Bu aziz ve alim olan Allah'ın takdiridir" mealine gelen ayeti kerimeyi okuduktan sonra:

"— Sultan Mustafa'yı çıkarın. Taht kendisine mübarek olsun!" diyerek padişahlıktan çekildiğini bildirdi. (29 Mayıs 1807)

Üçüncü Selim, tahtını terkettikten sonra 1 sene iki ay daha yaşamış ve tarihte "Alemdar Mustafa Paşa Olayı" adıyla bilinen hadise sırasında, Sultan Dördüncü Mustafa'nın adamları tarafından öldürülmüştür. (28 Temmuz 1808)

DÖRDÜNCÜ MUSTAFA
(1779-1808)

Babası: Birinci Abdulhamid
Annesi: Ayşe Sine-Perver Valide Sultan
Doğum Tarihi: 8 Eylül 1779
Vefat Tarihi: 16 Ekim 1808
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Bahçekapı)

*Kabakçı Mustafa isyanı ile
tahta oturan
Sultan IV. Mustafa*

Sultan IV. Mustafa'nın Saltanatı

Kabakçı İsyanı ile tahttan inmek zorunda kalan III. Selim, sarayın şimşirlik denilen odasına çekildikten sonra yerine Dördüncü Sultan Mustafa padişah oldu.

Dördüncü Mustafa, Birinci Abdulhamid'in Ayişe Sine Perver Kadın, yahut Nüket-Seza Kadın isimli hanımından doğmuştu. II. Mahmud'un büyük kardeşiydi.

Tahta geçtiğinde 28 yaşın içinde bulunuyordu. Hırslı, kurnaz bir insandı. 2 yıldan az süren saltanatı içinde, en mühim hadise Alemdar Mustafa Paşa hadisesi olup, neticede kendisinin tahttan indirildiğini biliyoruz.

Bazı tarihçiler, Dördüncü Musta-

fa'nın da, III. Selim gibi teceddüt taraflısı bir insan olduğunu, fakat içinde bulunduğu şartlar icabı herhangi bir faaliyet gösteremediğini rivayet etmektedirler.

Dördüncü Mustafanın, şehzadeligi boyunca kendisine bir evlat muamelesi gösteren amca oğlu III. Selim aleyhinde, isyancılarla işbirliğine girmiş olması, ve nihayet onun öldürülmesi için emir vermesi karakteri hakkında bir fikir vermektedir. Buna rağmen kısa bir süre tahtta kaldığı için şahsiyeti üzerinde kesin bir mütelaa yürütmek zordur.

Genç padişahın ilk günleri sıkıntılı geçmiştir. O, kendisine taht yolunu açan isyancıların ezici baskıları al-

tında bulunuyor, bir an önce tesirleri azaltmak istiyorsa da hiç bir şey yapamıyordu. Hatta ihtilalciler, geleceklerini garantiye almak için O'nunla, Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir anlaşma imzaladılar. Buna göre padişah, Kabakçı isyanından dolayı yeniçeri ocağını mesul tutmayacak, karşılığında da ocak ilgilileri devlet işlerine müdahale etmeyeceklerdir. Tabii her şeye rağmen anlaşmaya sadık kalınmamış ve ihtilalci liderler önemli mevkileri ele geçirmişlerdir. Nitekim Kabakçı Mustafa'nın Rumeli kaleleri nazırlığına tayin edildiğini biliyoruz. İhtilalin en önemli simalarından olan Kaymakam Köse Musa ise, geleceğini parlak görmediği için istifa etmiş ve Bursa'ya çekilmişti. Şeyhulislam Ataullah ise görevinin başındaydı.

Dördüncü Mustafa, mecburi bir vaziyette devlet idaresine hakim olan zorbalar idaresini yıkmak için fırsat kollarken, memlekette daha değişik olaylar cereyan ediyordu.

Alemdar Mustafa Paşa

Dördüncü Mustafa'nın tahtından indirilip, İkinci Mahmud'un tahta çıkarılması ve bu arada eski padişah Üçüncü Selimin öldürülmesi gibi mühim olaylarda birinci derecede rol oynamış bulunan Alemdar Mustafa Paşa, Ruscuk Yeniçerilerinden Hacı Hasan Ağa isimli birinin oğludur. Kendisi de yeniçeri ocağında yetişmiş olup Bayrakdar lakabıyla da anı-

lır. Okuma ve yazma bilmeyen ve fakat son derece cesur ve kudretli bir insandır. Ruscuk'ta, uzun yıllar Osmanlı devletini uğraştıran Tirsiniklioğlu İsmail'in yanında yer alan Alemdar, efendisinin öldürülmesi üzerine idareyi ele geçirmiş, bir süre sonra da kendisine vezirlik verilerek Silistre valisi yapılmıştır. Tuna ordularının başkomutanlığına getirilen Alemdar Mustafa Paşa, bütün bu imkanları kendisine sağlamış olan Üçüncü Selim'e karşı sonsuz bir sevgi ve bağlılık içindedir. Bu sebeple, Üçüncü Selim tahttan indirilince, yakınında bulunan devlet erkanı ve Nizam-ı Cedidciler Ruscuk'a kaçarak onun yanına sığınmışlardır. Tarihde "Ruscuk yaranı" adıyla bilinen bu adamlar, bundan sonraki pek çok olayın hazırlayıcısı olmuşlardır.

Alemdar Mustafa Paşa, Ruscuk yaranını önemli görevlere getirdikten ve onların etkisinde kaldıktan sonra, Üçüncü Selim'i tekrar tahta çıkarma düşüncesiyle faaliyete başladı.

Ruscuk yaranından Mehmet Tahsin, Abdullah Ramiz, Mehmet Emin, Mustafa Refik ve Said Galip Efendiler gece gündüz çalışmak suretiyle, Alemdar Mustafa ve ordusunun İstanbul'a girmesini sağladılar. Dördüncü Mustafa ve Vezir-i azamı Çelebi Mustafa Paşa Alemdar'ın asil niyetinden habersiz, Kabakçı Mustafa ve avanesinin temizlenmesi düşüncesiyle ordunun İstanbul'a gelmesine izin verdiler.

Alemdar ve askerleri kısa bir süre

Bir isyanla Osmanlı tahtına oturan IV. Mustafa yine bir isyanla tahtından indirilmiş ve II. Mahmud'un emriyle boğularak öldürülmüştür. Böylece taht kavgaları sonucu bir padişah daha tarihe karışmıştır.

içinde, Kabakçı Mustafa'yı ve yakınlarını öldürüp, Üçüncü Selim'i tahtından indiren ihtilalcileri temizlediler. Şeyhulislam Ataullah Efendi görevinden alındı. Ne var ki ortalık sakinleştiği halde Alemdar'ın İstanbul'dan ayrılmadığını gören vezir-i azam durumdan şüphelenmeye başladı. Bu sebeple Alemdar'a haberciler gönderip nazikane vaziyette payitahtı terkedip Ruscuk'a dönmesini istedi. Oysa Alemdar, Üçüncü Selim'i tekrar tahta çıkarmaktan başka bir şey düşünmüyordu.

Nihayet Babialiye bir baskın yapan ve kaba bir lisanla vezir-i azamdan sedaret mührünü isteyen Alemdar hemen saraya yürüdü.

Bu arada, tehlikenin büyüdüğünü farkedten Dördüncü Mustafa, yakınlarının da teşvikiyle henüz hayatta bulunan Osmanlı hanedanının son iki ferdini, Üçüncü Selim ile kardeşi II. Mahmud'un öldürülmesini emretti. Böylece geride kendisinden başka Osmanlı hanedanından kimse kalmayarak, Alemdar da onun padişahlığını kabul etmek zorunda kalacaktı.

Dördüncü Mustafa'nın adamları bu korkunç iş için vakit geçirmediler. Hemen silahlanıp önce III. Selim'in bulunduğu odaya geldiler. 1 sene 2 aydan beri bu odada yaşayan eski padişahın yanında hanımı ve cariyeleri de bulunuyordu. Katiller hücum ettiklerinde kadınlar mani olmak istedilerse de kısa zamanda tesirsiz hale getirildiler. III. Selim silahsız bulundugundan, elindeki ney ile canını korumaya çalıştı. Ne var ki on kişiden fazla olan katiller şiddetle saldırıp kılıçları ile vurmaya başladılar. III. Selim az bir zaman sonra ve kanlar içinde son nefeslerini verdi. Hanımı Re'fet Kadın kendine geldiğinde sevgili kocasının ölmüş olduğunu anlayarak, gözyaşları içinde üstüne kapandı.

Bu arada III. Selim'in katilleri hemen II. Mahmud'un bulunduğu yere yöneldiler. Ancak Şehzade Mahmud'un yanında bulunanların şiddetli mukavemeti ile karşılaştılar. Bir carie ocağın sıcak küllerini, katillerin

üzerine fırlatıp efendisine zaman kazandırınca şehzade bacadan dama çıkarak kurtulabildi.

İçerideki bu kanlı olaydan henüz haberi olmayan Alemdar Mustafa Paşa şüphelenip iç kapıyı kırdırıldığında, III. Selim'in cenazesi ile karşılaşınca neye uğradığını bilemedi. Üzerine kapanarak, gözyaşları içinde şunları söyledi:

"Vay efendim! Ben seni tekrar tahta çıkarmak için bu kadar uzaklardan geldim ama gözlerim seni bu halde gördü! Şu enderun halkı dedikleri hanımları katliam ile intikam alayım!"

Alemdar bu vaziyette ağlarken, katillerin elinden kurtulan Şehzade Mahmut yanına geldi. Mustafa Paşa onun kim olduğunu bilmiyordu. Şehzade Mahmut olduğunu anlayınca hemen eteğini öpüp, III. Selim'in katillerinden intikam alacağını haykırmaya başladı. Bunun üzerine yeni padişah, hiç de umulmayan şiddetli bir tavırla:

"— Paşa! Ben onları buldurup sana gönderirim. Sen şimdi askerini dağıt, silahlarını çıkar da Hırka-ı Saadet dairesine gel!" diye emir verdi. Alemdar denilenleri yaptıktan sonra Hırka-ı Saadet dairesine gelmiş, bu arada Babussaak önüne konulan Osmanlı tahtına oturan Sultan Mahmud'a biat etmiştir.

Yeni padişah da vezir-i azamlığa Alemdar Mustafa Paşa'yı getirmiştir.

Ertesi gün III. Selim'in cenazesi kaldırılarak, babası Üçüncü Mustafa'nın

Laleli'deki türbesine defnedilmiştir.

Artık Osmanlı tahtında, III. Selim'in kuvvetli bir takipçisi ve hatta onun yapamadıklarını da yapacak olan ıslahatçı bir padişah, Sultan II. Mahmud vardır.

Sultan Mustafa ise tahtından indirildikten kısa bir süre sonra, yeniden padişah yapılabileceği korkusuyla, kardeşi Sultan Mahmut'un emriyle Şimşirlik denilen yerde kendi belindeki şal kuşakla boğularak öldürüldü. 3 ay 19 gün önce II. Selim'in öldürülmesi emrini veren genç padişah, aynı akıbete uğramış oldu. Cenazesi babası I. Abdulhamid'in türbesine defnedildi. 1 yıl 2 ay gibi çok kısa bir süre Osmanlı tahtını işgal eden Dördüncü Mustafa devrinin önemli bir olayı da Mısır'ı işgal eden İngilizlerin, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın gayretleriyle mağlup edilip, geldikleri yere kovulmuş olmalarıdır. Bu başarıdan dolayı Mısır valisi Mehmet Ali Paşaya Mısır gümrükleri de bırakıldığından şöhreti ve nüfuzu daha da artmıştır.

Babası: Birinci Abdulhamid
Annesi: Nakş-i dil Sultan
Doğum Tarihi: 20 Temmuz 1785
Vefat Tarihi: 1 Temmuz 1839
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Divanyolu)

*II. Mahmud'un
Topkapı Sarayı'ndaki
portresi*

Sultan II. Mahmud'un Şahsiyeti ve Reformları

Bazı tarihçilerin "Osmanlı padişahlarının en büyüklerinden biri" olarak kabul ettikleri ikinci Sultan Mahmut, 1785 yılının Temmuz ayında dünyaya gelmiş olup, 24 yaşının içinde bulunduğu sırada tahta çıkmıştır.

Birinci Abdulhamid'in küçük oğludur. Annesi "Nakş-i dil Sultan" isimli bir kadındı.

Devrinde yenilikçilik hareketlerinin hız kazanması, Sekban-ı Cedid ve Asker-i Mansure adıyla yeni ordular kurulması, Yeniçeri ocağının ortadan kaldırılması gibi pek önemli hadiselerin cereyan ettiği ikinci Sultan Mahmud 31 sene 4 gün süren uzun saltanatından sonra, yakalandığı verem

hastalığından kurtulamayarak 54 yaşını bitireceği sırada, 1839 tarihinde İstanbul'da vefat etti. Türbesi Divan-yolundadır.

II. Mahmud, amcası III. Selim zamanında ve bir çok şehzadeye nasip olmayan bir özgürlük ve serbesti ile yetişmişti. İyi bir tahsil ve terbiye gördüğü, amcasının inkılapçı fikirlerine varis olduğu, "Adlî" mahlası ile pek güzel şiirler yazdığı, kuvvetli bir zekaya, cesarete ve hırsa sahip olduğu bilinmektedir.

İ. Hami Danişmend, Onun hakkında şu bilgileri verir: "Uzun süren saltanatında harici harpler ve dahili isyanlarla sarsılan devletin ihtilaline mani olmak kudretini gösterdikten

başka, her sahadaki teceddüd hamleleriyle Osmanlı İmparatorluğu'na yeni bir hayatıyet vermiştir. Bilhassa cahil ve mutaassıp tabakaların kendisini tekfir derecesine varan husu metlerine rağmen teceddüt yolunda gösterdiği sarsılmaz azimden dolayı Garp menbalarında bile hürmetle yad edilir."

Yılmaz Öztuna'nın kanaati ise şöyle: "II. Mahmut, imparatorluğu, çağdaş müesseselerle donattı. Eski orduyu ortadan kaldırdı. Modern ordu ve donanmayı kurdu. Batı medeniyeti ile sıkı temasa girdi. Bu medeniyetten bir çok şey almak suretiyle, açıkça ve ilk defa olarak, Batının Türkiye'den üstün olduğunu ilan etti. Böyle bir gerçeği açıklamaya, şimdiye kadar hiç kimse cesaret edememişti. Zira Türkiye, pek azametli bir geçmişin mirasıydı. Bir yerde bu miras, devletin kalkınması için bir yük, hatta bir engel oluyordu."

II. Mahmud'a, tahta geçtikten sonra, Batılılaşma yolunda attığı adımların devlet için ne derece faydalı olduğunu hususunda, yukarıdaki tarihçelerin ve Batı karşısında aşağılık kompleksinden kurtulamamış bulunan bir çok yazarın kanaatini doğru bulmak mümkün müdür? Konuyla ilgili düşüncelerimizi III. Selim dönemini naklederken kısmen de olsa belirtmiştik. Burada bazı ayrıntılara girmek ve ufak yorumlarda bulunmak faydalı olacaktır. Aşağıdaki satırlar Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali ile oğlu İbrahim Paşa'yı sindirmek üzere hazırla-

nan orduda önemli görevlerin başına getirilmiş bulunan Alman Generali Moltke'ye aittir. Maltke, yeni kurulan "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adlı ordusunun uydurma bir ordu, operet ordusu olduğunu belirterek şöyle diyor: "II. Mahmud'un reformlarından çoğu, görünürdeki şeylerden, isimlerden ve projelerden ibaretti. En zavallı eser de Rus ceketleri, Fransız talimnameleeri, Belçika tüfekleri, Türk serpuşu, Macar eyerleri, İngiliz kılıçları ve her milletten öğretmenler ile Avrupa örneğine göre bir orduydı."

(Moltke, Türkiye Mektupları sh. 285)

Burada, Cihan Aktaş isimli bir araştırmacının gerçekçi tesbitlerini de nakletmeliyiz:

"Reform arzusu, batının baskısına karşı koymak amacı bakımından içten ve ısrarlıydı belki ama, bunun için Deli Petrovarı bir mantıkla hareket edilmesinin de onaylanacak bir yanı yoktu. Başlık devrimi, kıyafet devrimi (fes, ceket, pantolon) başta olmak üzere devlet ricalinin uzun sakallarının kesilmesi, sadrazamlığın başve-kâlete çevrilmesi ve öteki bakanlıkların Avrupaî adlar kazanması, padişahın resimlerinin devlet dairelerine asılması, devlet ileri gelenlerinin balolara gitmesi, sarayda çatal bıçak kullanılması, mahalle kahvelerinin azaltılmaya çalışılması, Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, Harbiye ve Tıbbiye gibi Fransızca öğretimine önem veren yüksek okulların kurulması, hastahanelerin açılması ve hat-

Halkın "Gavur Padişah" dediği II. Mahmud, ölünceye kadar kanaatlerinden vazgeçmemiş ve Batılılaşma hareketini sürdürmüştür. Bir Yunan serpuşunu resmî serpuş ilan eden, Avrupalılar gibi giyen, aşırı derecede alkol kullanan ve kalabalık eğlence partileri düzenleyen II. Mahmud verem hastalığına tutularak ölmüştür.

ta ilköğretimin mecbur kılınması söz konusudur. Bu yeniliklerden bazıları zorunlu, ancak yöntem açısından olumsuz özellikler taşıyan şeylerdi. Ayrıca, yapılan yeniliklerin çoğunda müslümanları rahatsız edecek boyutlar vardı. Örneğin II. Mahmut sarık sarmayı yasaklattı ve kendisi de batı tarzı elbiseler giyindi. Tebaasının kıyafetlerini ve sakallarını Avrupa örneğine göre düzenlemeye önem verdi...

Bir Yunan serpuşunu resmî serpuş ilân eden, Avrupalı gibi giyen, aşırı

derecede şarap içtiği söylenen, kalabalık eğlenceler düzenleyen ve bu eğlencelerde alkollü içki içilmesine izin veren bu padişah'a halk "gavûr padişah" adını takmıştı."

Halkın "Gâvur padişah" dediği II. Mahmut, ölünceye kadar kanaatlerinden vazgeçmeyerek, Batılılaşmayı sürdürdü. Kendisinden sonra padişah olan oğlu Abdülmecid'de babasının yolunda ilerleyerek "Tanzimat Fermanı" adıyla bilinen ve tarihin şerefi olmuş bir milleti, düşmanları kar-

şısında aşağılık bir duruma düşüren meşum fermanı neşrettirmiştir.

Tarihin dikkatle ve taraf tutmadan yapılacak tetkiki sonunda, öyle sanıyoruz ki bazı faydalı icraatlarına rağmen II. Mahmud, padişahı olduğu milleti, Avrupalılar karşısında küçük gören ve kurtuluşu, kendi öz kültür ve medeniyetinde, kısacası İslam'ın özünde aramayarak, batıda arama-ya çalışan talihsiz bir insandır.

Mustafa Müftüoğlu, "Yalan Söylen Tarih Utansın" adlı eserinde, Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile Osmanlılar arasında cereyan edip, tarihimizde Nizip Bozgunu adıyla anılan müthiş hadiseyi anlatırken şunları söylemektedir:

"Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Mısır Valisi olarak Devlet-i Aliye'ye başkaldırıp oğlunu kırk bin kişilik muntazam bir ordu ile yola çıkarmış ve bu ordu Gazze, Yafa, Kudüs, Hayfa şehirlerini mukavemetsiz teslim alıp Suriye'nin en mühim merkezi olan Şam'a girmiş, sonra Torosları aşip Konya ve Kütahya'ya kadar gelmiş ve imzalanan mukaveleyle imparatorluğumuzun yedi eyâleti Mısır Valisine verilmiş, bu misli görülmemiş mukaveleyle Osmanlı İmparatorluğu, Kavalalı sergerde ile âdeta paylaşılmış, nihayet Ruslarla akdolunan "Hünkâr İskeleyi Muâhede" Devlet-i Aliyye'yi ezeli ve ebedî düşmanımız Moskof'un himâyesine mecbur etmiş, böyle daha nice acı olaylar birbirini kovalarken devrin pâdişahı ikinci Mahmud, Avrupalılaşma (!) yolunda me-

II. Mahmut, devlet görevlilerinden birisi olan harem ağası ile beraber

safe katetmekle (!) meşgul olmuş ve meselâ; kılık kıyafetimizi Avrupalıya uydurmuş, Batı musikisi, piyano, bando, orkestra, tiyatro yurdumuza girmiş, "sadrâzam" adı "başvekil"e çevrilmiş, saray teşkilatı lağvedilerek Avrupa saray teşkilatı taklid edilmiş ve bütün bunlarla güya Avrupa seviyesine ulaşacağımız hayal edilmiştir!..

Nizip bozgunu, işte böyle Avrupalılaşma yolunda mesafe kat'ettiğimiz (!) bir devirde vuku bulmuş ve 24 Ha-

zıran 1839 Salı günü Hâfız Mehmed Paşa kumandasındaki ordumuz, Nizip'de âsi İbrahim Paşa ordusu ile karşılaşp iki saat içinde -maalesef- darma-dağın oluvermiştir!..”

İkinci Mahmud Devrinin Önemli Olayları

1- Alemdar Mustafa Paşa ve Ölümü:

Tahtından indirilen III. Selim'i tekrar Osmanlı padişahı yapmak için meşhur "Rusçuk Yaranı" ile elbirliği edip İstanbul'a gelen, III. Selim'in öldürüldüğünü görünce de, çaresiz kalıp II. Mahmud'un tahta çıkmasına razı olan Alemdar Mustafa Paşa, daha önce de bildirildiği gibi, II. Mahmud'un cülus merasimi sırasında vezir-i azamlığa getirilerek, imparatorluğun en önemli vazifesi başına geçti.

Bütün meziyeti cesaretinden ibaret olup, okuma ve yazma dahi bilmeyen yeni sadrazam, kısa zamanda etrafını çeviren dalkavukların, menfaatinden başka bir şey düşünmeyen Nizam-ı Cedidcilerin ve bir takım ahlak yoksunu kimselerin ortasında kalıverdi. 3 aydan biraz daha fazla sürecek olan sadrazamlığı onu öylesine değiştirmiştir ki, şaşırtmak mümkün olmaz. Artık her yerde silahı ile dolaşan ve her yana heybet ve korku salan Tuna orduları başkomutanı gitmiş, yerine harem eğlenceleriyle vakit geçiren, bir takım kadınların sözleriyle silahlarını bile çıkartıp gezen ve nihayet kendine olan

güveni sebebiyle, aleyhinde hiç bir faaliyet yapılmayacağını sanan zavalı bir Alemdar gelmiştir.

Tarih-i Cevdet'in kayıtlarına şöyle bir göz atalım:

“O gafil ve mağrur vezir de zorbalara mağlup edildi ve pazû kuvvetiyle iktidarlari ellerinden alındı zannıyla kendilerini zevk ve safaya verip her gece bir yerde ziyafet tertipleyerek gizli toplantı namı altında safahat âlemlerine daldılar; durumları aynen -yâr ile zanû-be-zanû cam ile leb-ber-lebiz - mısraı ifadesine uygundur.

Hattâ içlerinde en temkinli olduğu bilinen Kaptan-ı Derya Ramiz Paşa zevk ve sefaya düşkünlüğü ve Esir Pazarlarından cariyeler satın almasıyla ün kazanmıştı.

Şanizade tarihinde yazıldığına göre eskiden şerik ve rakiplerin istilâsı ve daha sonra âlimlerin ve yeniçerilerin galebe çalması ile devleti perişan olmakta iken Alemdar devrinde her ne kadar o istilâcı grubun ortadan kalkması ile eskiler ve yeniler memnun idilerse de, bunlar haricinde birtakım ukalâ halk efkârını bulandırmaya uğraşıyorlardı. Buna mukabil devlet adamları da aldıkları rüşvet, peşkeş haddinden fazla, içten ve dıştan temin ettikleri mallar tahminin dışında idi ve kısa zamanda hayli zenginliğe malik oldular. Vükelâ ve vezirler süslü atları üzerinde samur kürkleri içinde arkalarında süslü giyimli adamları olduğu halde Bâb-ı âliye gelir olmuşlardı.

Bilmem renkli içki sunan bu saki devlet ve ikbal içkisine ne katmış ki bir damlasını içenler bir hoş olup aşağı ve yukarısını önünü ve arkasını göremez hale geliyor.

Sultan Selim zamanının olgun, ileri görüşlü devlet adamları sefahate düşüp işi azıttılar. Fakat daha sonra Mustafa devrinde iş başına gelenler yolsuz hareketleriyle onlara rahmet okuttular. Bu sefer de Devlet davasını yeniden ele alanlar ümid edilmeyen yollara gidip Alemdar Paşa gibi devlet hayrına çalışan iyi niyet sahibi bir adamı bile nefsanî hazlar ile meşgul ettiler. Etrafını alanlar zevk ve safa alemleri ile gözünü doldurmuşlar, kendisine güzel cariyeler hediye ederek esas davasını unutturmuşlar, akıl ve idraki darmadağın olan Alemdar da kendisini ağyarın eline teslim edivermişti.

Şüphesiz ki bu devran sonuna kadar devam edemezdi. Nitekim, II. Mahmud bile artık, kendisini tahta oturtan bu adamdan kurtulmak istiyordu. Bu arada, saltanatı elinden alınıp, Şimşirliğe kapatılmış olan Dördüncü Mustafa da boş durmuyor, yeniçeri ocağını ve Alemdar muhaliflerini kışkırtıyordu.

Kısa bir zamanda umumî bir nefret başgösterdi. Özellikle Alemdarın kurduğu Sekban-ı Cedid askerlerinin ve diğer ilgililerinin menfî tutumları kin ve nefreti fazlasıyla artırdı.

Son olarak Şeyhulislam'ın konağındaki bir ziyafetten dönerken, Alemdarın adamları etrafta onları seyre ge-

len halkı değnek ve kamçılarla dağıtmaya kalkışınca isyan patlak verdi. Bu seyrinde yer alanlar kahvehanelere doluşarak ve yeniçerilerin bulunduğu her yere giderek onları ayaklandırdılar.

Gece yarısı kışkallarından çıkan yeniçeriler, kendilerini daima küçük gören ve sözleri edildiğinde "manav ve leblebici güruhu" diye alay edilen Alemdar Mustafa Paşa'yı yok etmek için Bab-ı Ali'yi gizlice kuşattılar. Kethuda dairesini ateşe verdiler.

Alemdar elli altı cariyesi ile Harem'deki bir mahzene sığınmak zorunda kaldı. İsyancılara teslim olmaksızın çarpışmayı tercih etti. Kendisine yardım geleceğini umuyordu. Fakat ne yazık ki en yakınları, kendi kurduğu Sekban-ı Cedid ocağı askerlerini bile -belki de padişahın emri sebebiyle- yardıma göndermediler.

Alemdar, aleyhinde çevrilen dolapları çok geç anladı. Yeniçerilerin tarruzları devam ederken, sıkışıp kaldığı mahzendeki barut fiçilerini ateşleyip adeta intihar etti. Müthiş bir patlama ile yıkılan mahzenin yakınında bulunan yüzlerce yeniçeri de onunla birlikte yok oldu.

Vezir-i azamın cesedi ancak iki gün sonra enkaz altından çıkartılabildi.

Bundan sonra II. Mahmud Sekban-ı Cedid'in ve diğer askerlerin sarayı korumalarını emretti. İhtilalcilerle padişah taraftarları arasında çıkan çarpışmalarda yüzlerce insan öldü. Tam bu sıralarda yine II.

Mahmud'un onayı ile amcası Dördüncü Mustafa da boğulmak suretiyle öldürülünce, geride Osmanlı hane-danından kimse kalmadı.

İsyancılar mecbur, bir şekilde fa-liyetlerini durdurdular. Böylece ha-diseler devamlı olarak genç ve kur-naz padişahın arzularına uygun şe-kilde gelişmiş oldu.

II. Mahmud bu olaylardan bir sü-re sonra patlak veren ikinci bir isyan-da, Alemdar'ın nice ümitlerle kurdu-ğu Sekban Ocağını lağvederek önledi.

Bundan sonra imparatorluk yine bir çok gaile ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Özetleyecek olursak uzun yıllar devam eden Türk-Rus savaşı-

rında bir çok Osmanlı toprağı kaybe-dildi. 28 Mayıs 1812'de imzalanan Bükreş Anlaşması ile Ruslar önemli adımlar atmış oldular.

20 Ağustos 1820 tarihinde Arna-vutluk'ta Tepedelenli Ali Paşa'nın is-yanı patlak verdi. Bir seneden fazla uğraşıldıktan sonra bu isyan zorluk-la bastırılabilirdi.

12 Şubat 1821'de Mora'da Yunan ihtilali çıktı. 1822'de Yunanlılar istik-lallerini ilan ettiler.

23 Mart 1822'de Sakız'da başgös-teren isyan da yine zorlukla bastırı-labildi.

Bu arada bir çok vezir-i azam de-ğiştirilmiş, üst düzeyde önemli ata-malar yapılmıştır.

II. Mahmud'un İstanbul'daki türbesi

2- Vaka-i Hayriye:

"Vaka-i Hayriye" yeniçeri ocağının tamamen ortadan kaldırılması hadisesidir. Bir kaç asırdan beri Osmanlı padişahlarının gerçekleştirmek istedikleri büyük bir olaydır bu. Sebebi ise çok çeşitli olup, kısaca şöyle izah edilebilir.

Yeniçeri ocağı Orhan Gazi zamanında kurulmuş olup, uzun yıllar devletin en önemli askeri gücü olmuştur.

Genellikle sayıları onbin civarında kalmış olan bu kuvvetli teşkilat, devşirme askerlerden oluşmaktaydı. Bunlar özellikle padişahların etrafında muhafızlık görevi yaparlardı. Varna, Kosova, Niğbolu, İstanbul'un fethi, Mercidabık, Ridaniye ve Mohaç zaferleri sırasında büyük yararlılıkları görülen ocağın daha sonraki yıllarda bozulmaya başladığı görüldü. Kuruş esasına uymayan uygulamalar sebebiyle bir takım padişahların da bu bozuluşu hızlandırdığını biliyoruz.

II. Selim'den sonra yeniçeriler devletin başına bela olmaya başladılar. Bazen culûş bahşişinin azlığını şikâyet edip kazan kaynattılar, bazen istemedikleri bir vezirin yok edilmesi için saraya yürüdüler. Bazen de halkın ırzına, canına ve malına el koyma yoluna gittiler. Saraylarda da, en küçük yenilgiyi bozguna dönüştürüp kendi ordularının hazinelerini yağmalamaktan çekinmediler.

Burada Necip Fazıl'ın konuyla ilgili ilginç ve haklı tesbitlerini okuyalım:

"YENİÇERİ NEDİR?"

Yeniçeri, dünyada ilk askeri teşkilât olarak kurulduğu devirde, iman ve İslâm dolu kalb ve kafanın iradesine tâbi bir kahr ve cebr, zapt ve feht yumruğudur. Kahrı, küfre karşı, cebri kurtarıcılık vazifesine bağlı, zaptı İslâm dâvasını hâkim kılma yolunda, fethi de iman şevketine zemin açma yönündedir.

Ve bütün bunların içinde kümelenmediği, kaynaştığı toplayıcı mânâ, "İlâ-yı Kelimetullah: Allah adını yüceltme" tâbirindedir.

İşte, Yeniçeri, bu manalar bakımından tek lekesiz olarak bir asır, ondan sonra yer yer ve zaman zaman mevzu bozulma arazları ve tereddidi işaretleriyle bir buçuk asır, ki toplam halinde ikibuçuk asır, asli mayasının galip rengine sadık gitmiş, kaldırıldığı demlere kadar son ikibuçuk asırlık hayatında da, Türk bünyesini kemirici bir bela olmuştur.

Dünün, devlet, yani, içtimai ruh ve kafa cihazı emrindeki itaatli yumruğu, ondan sonra, cemiyetinin kafatasını kırıp beynini ezen, âlemde her düşmandan beter bir iç musibet yerine geçti ve ilk Yeniçeriye ait vasıfları, kâmil zıtlarıyla değiştirdi. Dünün itaatli, inzibatlı, ahlâklı, şeci, ırz ve mal koruyucusu, düşmanına galip, üstün tipi yerine, her an asi karma-karışık, deni, kafası kapkaranlık, di haini, vahşi korkak namus ve mal talancısı, kendi öz milletine musallat, alçaklık örneği...

Bu Yeniçeri'yi meydana getiren âmil de, Fars ve Bizans tesirleri arasında aşk ve ahlâkını kaybeden cemiyetin bir taraftan da mayaları İslâm ve Türk cemiyetine kinle dolu yabancı unsurlarla orduyu doldurma işi, devşirmeciliklerdir.

Bu vaziyette iyi haliyle Yeniçeri, ruhunu dayadığı kaynağın haliyle beraber tam bir mana ve madde bütünlüğü içinde gerçekten "Ocak" tâbirine layık ideal askeri temsil ederken, kötü haliyle de, tersine dönmüş bir ruhun her şeyi altüst edici (anti tez)ini belirtir.

Fakat kötü manzarasıyla Yeniçeri ve Yeniçeriliğin ne olduğunu (tez) halinde ve tam çerçeveleyebilmek için, varılacak hüküm şu büyük harfli kelimelerdir:

MENFİ MÂNASIYLA YENİÇERİ VE YENİÇERİLİK, FİKİR VE İMAN, AŞK VE AHLAKINI KAYBETMİŞ BİR KUVVET MANZUMESİNİN EN CAN-HIRAS VAHŞET MANİVELÂSİ HALİNE GEÇİŞİDİR VE DÖRT KELİME-LİK BİR İFADEYLE FİKİRSİZ KUVVETİN NEFSÂNİ İHTİLÂLİDİR.

Artık Yeniçerilik kaldırılmış, fakat onun türlü cemiyet tabakalarına yerleşerek, oralarda gizli gizli yaşayacak ve sık sık hortlayacak olan ruhu bu değişmez konusunu devam ettirmiştir.

Yeniçeriliğin günümüze kadar gelen bütün hortlamalarında hep aynı illet: **FİKİRSİZ KUVVETİN NEFSÂNİ İHTİLÂLİ...**

Fikrin olduğu her yerde her şiddet, operatörün nesreti gibi bir nimet, olmadığı yerde de katilin bıçağı şeklinde bir âfettir.

İkinci Mahmud artık yeniçeri ocağına bir son verme düşüncesiyle, 1825 yılında "Eşkinci Ocağı" adı altında yeni bir ordunun teşkil edileceğini duyurdu. Eşkinci Ocağı askerleri kılık kıyafetlerinden, eğitimine varıncaya kadar tam bir Batı ordusu tarzında teşkilatlandırıldı. İçlerine bir takım yeniçeriler de alınıp, bunlar Et Meydanında talime mecbur tutulunca, dört gün sonra isyan ettiler. Ne var ki zaten böyle bir isyanı bekleyen padişah, önceden gerekli her türlü tedbiri almış bulunuyordu. Nitekim Ağa Hüseyin ve Darendeli İzzet Paşaların komutasındaki sekbanlar hemen yetiştiler. Bu arada Şeyhulislamın da gayretleriyle ilmiye sınıfı padişahın yanında yer aldı. Sancak-ı Şerif çıkartılıp halkın da yeniçeriye karşı birleşmesi sağlandı. "Kara Cehennem İbrahim Ağa" isimli bir subay ilk top ateşini açıp Yeniçerileri şaşkına çevirdi. Ardından yeniçerilerin kışkıllarına girip etraf yangına verildi. İçeride kanlı çarpışmalar oldu. Binlerce yeniçeri kılıçtan geçirildi. Kaçanlar da birer birer yakalanarak, acımasız bir şekilde öldürüldüler.

İlk gün 6000 yeniçerinin yok edildiği, daha sonraki 40-50 gün içinde de 20.000'den fazlasının İstanbul'dan sürüldüğüne şahit olundu. Böylece bütün Kapıkulu ocakları ilga edildi. (15 Haziran 1826)

II. Mahmud, III. Selim'in kurup sonra ortadan kaldırdığı Nizam-ı Cedid'in yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediyye adlı yeni bir askeri teşkilat kurdurmuştur. Yukardaki resim bu orduyu bir talim esnasında gösteriyor.

Necip Fazıl, yeniçeriyi ortadan kaldırmak için şiddetten başka bir telkin ve terbiye yoluna ihtiyaç olduğu halde "fikirsiz sultan'ın" bunu bilemediğini söyleyerek şöyle devam eder: II. Mahmud'un bundan sonra kurduğu ordu da gayet tabii olarak "Asakir-i Mansure" olmak yerine "Asakir-i mağlube" oldu ve yine gayet tabii bir netice halinde ilk ve büyük bir acemilik ve şaşkınlıktan başka bir şey gösteremedi."

"Sultan Mahmud, yeniçeriliği, kışlasında top gülleleriyle gümbür gümbür yıkarak ve yağlı paçavralarla cayırcayı yakarak, sokaklarda ve meydanlarda da her benzettiğini asarak, keserek deri üstü temizliğini tam yaptı. Fakat onun, cemiyette gizli ruh tabakalarına kaçıp peçelenmesine ve başka şekillerde hortlamak üzere mikropvari yerleşmesine mani tedbirleri alamadı.

1826-1839 Yılları Arasında...

İkinci Mahmud Yeniçeri ocağını kaldırdıktan sonra 13 yıldan daha fazla saltanat sürmüştür. Bu süre içinde bir takım ıslahat hareketlerine girmiş ve neticede kendisine "Gavur padişah" dedirten Batıcı davranışlarla halkın nefretini kazanmıştır.

II. Mahmut, zamanındaki bu yasal düzenlemelerle müslümanla müslüman olmayan halk arasındaki farklılığı azaltmaya çalışmış, özellikle geniş çaplı kıyafet değişiklikleriyle "din ve dünya işlerini ayırma siyaseti" gütmüştür. Gerçekten bundan sonra ilmiye sınıfının yönetim üzerinde hemen hemen hiç bir etkisinin kalmadığı görülür.

Ne yazık ki bu yenilik hareketlerinin neticesini İslamî unsurların zayıflaması şeklinde tezahür etmiştir. Gerçekten II. Mahmud'un ıslahat prog-

II.Mahmud zamanının büyük bir kısmını, musiki ve eğlence partileri düzenleyerek geçirmiş, halkın ve devletin içine düştüğü sıkıntıları bahatılar gibi yaşayarak çözeceğine inanmıştır.

ramına bakıldığında İslamî duyarlılıktan eser görülmez.

Bir fermanla ilmiye sınıfı dışında kalan herkesin Avrupalı hristiyanlar gibi pantolon ve ceket giymesi, başlarına bir Yunan başlığı olan kırmızı renkte, püsküllü bir serpuç geçirmesi emredilir. Kendisinin "taassup" adını verdiği şeyi yenmek için resminin bütün devlet dairelerine asılmasını emreder. Islahatları aleyhinde bulunanları şiddetle cezalandırır. Yüzyıllardır devam eden saray teşkilatını lağvedecek Avrupa devletinkine benzer yeni bir saray teşkilatı kurdurur. Takvim-i Vekayi adı altında neşrettirdiği resmi gazete ile reformlarını yaygınlaştırmaya çalışır. Batı musikisi, piyano, bando, orkestra, tiyatro ve sahne ithal edilir. Avrupadan ünlü bestekarlar getirilip Mızıkacı Hümeyun kurdurtulur. Fransızca öğrenimi bir çok memur için mecburî hale getirilir. Batıdan kitaplar tercüme edilir. Harbiye, Tıbbiye ve Bahriye mektepleri kurulur. Böylece Batı medeniyetini içinden bakan bir neslin yetişmesi sağlanır.

Tabi imparatorluk bu işlerle uğraşır ve batılılaşırken birleşik hristiyan orduları Navarin'de Osmanlı donanmasını tamamen yakarak yok eder. Yunanistan'da bir Yunan krallığının kurulmasına imkan verir. Ruslar doğuda Kars'a, Batıda Edirne'ye kadar dayanır. Devlet, Rus hakimiyetine tescil eder mahiyette anlaşmalar imzalar. (Hünkar İskeleyi Anlaşması)

Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Pa-

şanın oğlu, büyük Osmanlı ordusunu Nizip'de mağlup ederek gözlerini İstanbul'a diker.

5 Temmuz 1830'da sultanın hayran olduğu Fransızlar Cezayir'i işgal ederek binlerce müslümanı hunharca katleder.

Sultan Mahmut verem hastalığına tutulmuş, son nefeslerini vermek üzeredir. Ona üzülmesin diye Nizip felaketi haber verilmaz.

Yenilikçi ve Batıcı padişah, ardından kendisine benzer bir oğul ve Tanzimat fermanını yürürlüğe koyacak olan bu kafası ve vicdanı boş bir vezir olan Mustafa Reşid'i bırakmıştır. Her ne kadar Yılmaz Öztuna, O'nun, Mustafa Reşid Paşa'yı koruyup yükseltmiş olmasını "Son büyük hizmetlerinden biri" olarak görüyorsa da...

Biz Mustafa Reşid'in faaliyetlerini Sultan Mahmud'un hayırlı halefi (!) Abdülmecid'in saltanatını bundan sonra ve tüylerimiz ürpererek okuyacağız.

Babası: İkinci Mahmut
Annesi: Bezm-i Alem Valide Sultan
Doğum Tarihi: 25 Nisan 1823
Vefat Tarihi: 25 Haziran 1861
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yavuz Sultan Selim Türbesi)

*Otuzbirinci Osmanlı Padişahı
Sultan Abdülmecid*

I. Abdülmecid'in Şahsiyeti

Sultan II. Mahmud'un vefatı üzerine Osmanlı tahtına oturan Abdülmecid, hükümdar olduğunda 17 yaşının içinde bulunuyordu. Annesinin ismi "Bezm-i Âlem Valide Sultan"dır."

Tarihî kaynaklar, otuzbirinci Osmanlı padişahı olan Abdülmecid'in, babasının arzusu istikametinde bir eğitim ve terbiye gördüğünü, ıslahatçı fikirlerle yetişmiş olduğunu ve batı alemine karşı hayranlık beslediğini belirtmektedirler. İyi derecede Fransızca bildiği, batı müziğini, Türk musikisine tercih ettiği ve döneminde Batıcılık hareketlerinin büyük mesafe katettiğini biliyoruz. Devri, saltanatının 4. ayına yaklaşırken ilan ettirdiği Gülhane Hatt-ı Hümayunu se-

bebiyle "Tazminat Dönemi" olarak şöhret bulmuştur.

Sultan Abdülmecid 21 sene 6 ay kadar saltanat sürdükten sonra 25 Haziran 1861 tarihinde, İstanbul'da, henüz 39 yaşında iken ölmüş ve Yavuz Sultan Selim'in türbesi yanındaki mezarına defnedilmiştir.

Batılı yazarların genellikle takdir ve sevgiyle andıkları bu ıslahatçı Osmanlı padişahı, yine onların ifadesine göre itidal sahibi, âdil ve merhametli, ıslahatçı, yenilikçi ve tebasına karşı sonsuz şefkat sahibidir...

"Kırım Harbi Sonrasında İstanbul" adlı bir eser yazan ve padişahı bizat gören De Fontmagne isimli bir Fransız kadın yazar şöyle diyor:

*Sultan II. Mahmud'un geliştirdiği
batılılaşma hareketini sşrdüren
Abdulmecid'in ressam Zanora
tarafından yapılmış tablosu.*

"Abdulmecid orta boylu bir adam. Yüzü hafif çiçek bozuğu, yumuşak ve biraz da üzđün bir ifadesi var. Bakışları iyilik ve sşkşnet dolu.

Aslında hşkşmdar olarak fazla korku doğurduğu söylenemez. Babası Sultan Mahmud'u halk adeta arıyor, "O bşyşk adamdı diyorlar..."

Abdulmecid'in Sarayının ve haremının mşsrifliği daima şikayet konusu oluyor. Sşylendiğine gşre, gözdelelerinden biri, on ay sşre ile, her ay bir milyon kuruş harcamış. Gözde geçiği yollarda bulunan askerlere avuç dolusu altın dağıtmış. Bunun, parayı pencereden sokağa atmaktan, mşcevherlere ve reçellere yatırmaktan farkı yok. Padişahın sarayında herđün dşrt-beş bin kişi yemek yiyor. Bu

şlkede lşkse çok değer veriliyor. Bir adamın şnemi, doyurduğu kişi sayı-sınca artıyor...

Bu hayli yşksek masrafa, sultan çekinmeden ilaveler de yapıyor. Bazen, aynı zamanda, on saray ya da on köşkşn inşsasını başlatıyor. Kısa bir sşre önce yaptırdığı ve halen oturduğu Dolmabahçe sarayı, sřrdřđř hayata artık kafi gelmiyormuş... Halk, bir yıla yakın zamandan beri askerin maaşı verilmezken, dşşşncesiz ve sınırsızca yapılan bu harcamaları tasvip etmiyor. Hşkşmdar ise söylenenleri duymamazlıktan geliyor. Herkez Abdulaziz'in onu saf dışı bırakmasını bekliyor..."

De Fontmagne, konuyla ilgili olarak acı fakat gerçek olan daha pek

çok şey nakletmekte ve artık Batı'ya bağımlı olmak isteyen koca bir devletin yuvarlandığı uçurumu göstermektedir. "Batı, nedense şarkı eski adet ve geleneklerinden uzaklaştırmak için adeta kendini kaybetmişçesine gayret ediyor..." diyen yazar, şüphesiz ki hristiyan batının, islama karşı amansız bir düşmalığa sahip olduğunu bilmektedir.

Abdülmeccid, onyediyi yaşında padişah olduğunda çevresinde kümeleyen Avrupa hayranı ve hatta bazen Avrupaya uşaklık yapmayı bile tercih edebilen kimselerin tesiri altında kalmıştır. Nitekim saltanatının 4. ayında ilan ettirdiği Tanzimat fermanı bunun en açık ifadesi gibidir. Özellikle yabancıların, daha sonra da batıcılık kompleksinden kurtulamamış bulunan bir takım yerli yazarların "Büyük" yahut "Koca" lakaplarıyla takdim edip, göklere çıkardıkları Mustafa Reşit Paşa'nın gayretleriyle Sultan Abdülmeccid, halkının ve devletin yokluğa sürüklenişini belgeleyen Tanzimat ve Islahat fermanlarını imzalamaktan çekinmemiştir. Yine aynı sadrazamın ve ona yakın olanların gayretleriyle sefahata alıştırılmış, millet ve devlet en büyük sıkıntılar içinde kıvranırken saray eğlenceleri, içki ve harem sohbetleriyle gününü gün etmeye çalışmıştır.

R. Ekrem Koçu, Abdülmeccid'in çok zarif, dilber bir yüze sahip olduğunu söyledikten sonra şunları yazar:

"Vücut yapısı da nahif ve narindi, hisli, içli insandı. Pek genç yaşında

kullanmaya başladığı içkiyi padişahlığının son yıllarında ölümüne sebep olan ayyaşlığına kadar vardırmıştı. Akşamları sızıp kaldığı, bir halı üzerine alınarak yatak odasına götürüldüğü anlatılır. Nargile tiryakiliği de meşhurdur."

*Tanzimat Fermanını ilan edecek
Osmanlı Devletini Avrupalılar
karşısında küçük düşüren
Mustafa Reşid Paşa*

Tanzimat Fermanı

Sultan Abdülmeccid döneminde cereyan eden, akisleri ve tesirleri günümüze kadar gelmiş olan Tanzimat Fermanı üzerinde durmak gerekmektedir.

Bazı tarihçi ve yazarların, "Avrupalılaşmak, medenileşmek, çağdaşlaşmak yahut ilericilik" olarak gör-

dükleri bu ferman, bir takım tarihçi ve yazarlar tarafından da şiddetle eleştirilmiş ve böylece Osmanlı Devleti'nin Batının üstünlüğünü, hatta Batı karşısında eziklik ve aşağılık kompleksi duyduğunu resmen kabul ettiği ve kesin olarak kendisini Batıdan üstün görme prensibinden vazgeçtiği söylenmiştir.

Tanzimat, "Avrupa'dan mülhem, programlı bir ıslahat, reform hareketi", "Osmanlı Devleti'ne Avrupaî bir idare şekli verme gayreti", "Mecburi kültür değişimleri Devri", "Her şeyden evvel Türkiye'ye karşı daha mülayim ve müsaadekar davranmasını temin için Avrupa'yı memnun etme hareketi" olarak tarif edilmektedir.

Tanzimat Fermanı, Abdülmecid'in padişahlığının ilk ayları içinde ilan edilmiş olup, daha sonra altı kez sadrazam olan Mustafa Reşit Paşa tarafından, Gülhane'de okunmuş ve ilan edilmiştir. Tarih 3 Kasım 1839'dur.

Söz konusu fermanı, her türlü tehlikeyi göze alarak bizzat kendisi okuyan Mustafa Reşit Paşa kimdir? Niçin böylesine büyük bir telaş ve heyecan içindedir ve bu fermanla neler kazanmak arzusundadır? Bazı tarihçilerin dediği gibi devlet ve millet adına ve onun yıkılışını durdurmak için mi çalışmaktadır? Hakikaten bu ferman ilan edilmemiş olsaydı Türk imparatorluğu o günler içinde dağılıp gider ve Türkiye'nin geleceği Türkistan'a mı benzerdi?

Tanzimat fermanı, sanıldığı gibi

devlet ve millet için faydalı mı olmuştur? Bu sayede Avrupalılar bizi kendilerinden mi kabul ettiler? Yardım ve destek mi sağladılar? Batıdan aktarılan kılık, kıyafet, örf, anane, hatta terbiye anlayışı memleketi çağdaşlaştırmış mıdır? Bu fermanla hırstıyanlara tanınan hak ve yetkiler, müslüman çoğunluğun ezilmesi, horlanması ve aşağılanmasından başka bir şey doğurmuş mudur? Yoksa bu hakları ellerine geçiren Yahudi, Rum ve Ermeni azınlık ticarî hayatla son derece zenginleşecek, devlet kademelerinde pek mühim mevkiler ele geçirerek, devletin yangınına benzin mi dökmüşlerdir?

Sorularımızı uzatmak mümkün müdür? Fakat biz burada fermanın getirdikleri ve götördüklerini kıyasladığımızda ve daha sonraki yıllarda cereyan eden hadiselerle baktığımızda Tanzimat ve ıslahat Fermanlarının, İslamın özünden kopuşu hızlandırdığını bu sebeple de devlet ve milletimizi, düşmanları önünde zelil duruma düşürdüğünü kabul ediyoruz.

İ. Süreyya Sırma konuyla ilgili olarak bir takım gerçekçi tesbitlerde bulunarak, fermanı değerlendirir. O'na göre bu ferman Osmanlı aydınında çift yönlü bir kompleks meydana getirmiş, bir kısım insanlar "Batı mucizesine" ulaşamamanın verdiği eziklikle taklitçiliğe saparken, diğer bir kısım da Batıyı tam olarak taklid edebilmenin büyüklük (!) kompleksi-ne kapılmıştır.

Ferman, Osmanlı toplumunu

*Batılılaşmanın
öncülerinden
Sultan
Abdülmecid*

"alaturka" ve "alafranga" diye ikiye ayırmıştır.

"Frenklere, yani Avrupalılara benzemeye çalışan, onlar gibi redingot giyip, Beyoğlunda gezen, bazan da başlarına yahudi fotörünü geçirip, "Selamün aleyküm" yerine "bon

jour" diyen, ara sıra meyhaneye gidip, orada sarhoş sohbetlerine katılan, anlamadıkları halde, ceplerine Fransızca ya da İngilizce bir kitap koyup gezen metvuş (sakalsız) efendiler, kendilerini "alafranga" (gavur gibi) diye, öz toplumlarından ayırmaya

başladılar ve onlar da, yani toplum-larını da istihfaf edip "alaturka" (ya-ni Türk gibi, Osmanlı gibi, Müslüman gibi) demeye başladılar. Aynı zihni-yetin günümüzde "alaturka" yerine kullandıkları kavram ise "gerici" ya da "mürteci" oldu."

"Tanzimat fermanıyla azınlıklar, yani Osmanlı Devletinin gayr-ı müs-lim tebeası, müslümanlarla eşit hak-lara sahip oldular. Hatta gayr-i müs-limlerin askere gitme mükellefiyetle-rinin olmadığı nazarı itibare alınacak olursa, bunların müslümanlardan faz-la da haklara sahip oldukları görüle-cektir. Çünkü müslümanlar askerlik yaparken, gayrimüslimler evlerinde oturuyor, durmadan para kazanıyor-lardı."

Tanzimat, müslümanın şahsiyeti-ni elinden almış, onu kendine yaban-cılaştırmıştır. Artık onlar, ölçü ve ha-reketlerini batıya uyuyorsa doğru, uy-muyorsa yanlış telakki etmeye baş-ladılar. Bugün de aynı düşünce ha-kim durumda olduğuna göre Tanzi-mat ve Islahat fermanlarının etkisini sürdürdüğü ve gayesine eriştiği söy-lenabilir.

Burada Fermanı hazırlayarak genç padişaha onaylatan ve bizzat oku-mak suretiyle bütün Avrupayı ve özel-likle adeta bağımlı hale geldiği İngi-lizleri memnun eden Mustafa Reşit Paşa'nın kim olduğunu açıklamalıyız:

Mustafa Reşit Paşa, II. Mahmud'un son yıllarında yıldızı parlamış bir kimseydi. Abdülmecid padişah oldu-

ğunda Hariciye nezareti (Dışişleri Ba-kanlığı) da kendisinde olduğu halde Londra sefiri olarak görev yapmak-taydı. Orada Büyük Britanya Locası-na bağlı ileri derecede bir mason ola-rak bilinmekteydi. Tam bir batı hay-ranı olarak ve batı kültürünü alarak yetişmişti.

Abdülmecid'in sultanlığını tebrik kağıtıyla hemen İstanbul'a gelen Mus-tafa Reşid Paşa bir takım gizli mülak-atlarla, genç padişaha Tanzimatın lüzumunu ve böylece devletin itiba-rının sağlanacağını anlatıp, onu ikna etti. Reşit Paşa hemen son hazırlık-larını yapıp 3 Kasım 1839'da Gülha-ne'de başta padişah olmak üzere, bütün sefirlerin, devlet adamlarının, müslüman ve ecnebî bir çoğunluğun önünde fermanı bizzat okudu. Ancak bu önemli görevi ifa ederken korkuyla dolu olduğu ve hayatından endişe et-tiği belli olmaktaydı. Nitekim fermanı bizzat dinleyen ve Reşit Paşaya karşı büyük bir hayranlık duyan va-kanüvis Lütfi'nin bildirdiğine göre, Paşa bir gün önce kendisine bir me-sele anlatmak isteyen önemli bir dev-let adamına şöyle demiştir:

"— Efendim, sen ne efkardasın, ben ne haldeyim? Ben yarınki gün öyle bir tehlike geçireceğim ki, akşama sağ çıkacağımdan ümidim yok-tur!.."

Bütün bunlar sebebiyle İ. Süreyy-la Sırma şu haklı tesbitlerde bulun-muştur:

"Muhtemelen Mustafa Reşit Paşa,

ilan ettirdiği Tanzimat Fermanıyla, müslümanlara hıyanet ettiğinin farkındaydı. Nitekim fermanın ilan edilmesinden bir gün önce, yarın olacak hadiselerden çok korktuğu, hatta ölebileceğini dahi düşünebilmesi, bunun açık delilidir. Gayrimüslimler, fermanın ilanından bu kadar hoşnut olduklarına göre O, müslümanlardan korkuyordu... Mustafa Reşit Paşa müslümanlara bir ihanet etmediyse, onlardan neden korksun? Müslümanlar o kadar mı adam öldürmeye meraklı insanlar? Dolayısıyla O, yaptıklarının iyice şuurundaydı."

Reşit Paşa altı kez sadrazamlık yaparak, devletin en ileri görevlileri başında da kendi yetiştirdiği adamları getirmiştir. Nitekim Âli ve Fuat Paşalar da ondan sonra Tanzimat zihniyetinin amansız takipçileri olmuşlardır.

Hilmi Ziya Ülken gibi, batı zihniyetli bir profesör bile zaman zaman Tanzimatın ülkeye getirdiği yıkımı ifade etmekten kendini alamamıştır. "Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi" adlı eserinde şöyle diyor:

"Tanzimat, Batı milletlerinin gerçekleştirdikleri hürriyet, eşitlik, demokrasi ideallerinin bir cinsten bir millet içinde gerçekleşmesinden ziyade yabancı müdahalelerinden faydalanan ve ayrılmak isteyen azınlıkların işine yarayan bir vasıta olarak kaldı. Devlet, Tanzimat ruhuna uygun olarak azınlıkları yüksek hizmetlere getirdi. Onlardan tercümanlar, sefirler, müşavirler, hatta pek çok na-

Mustafa Reşit Paşa'nın yetiştirdiği Âli Paşa da tıpkı onun gibi Batılılaşma taraftarı bir devlet adamıydı. Yukarıda Âli Paşa'nın bir resmi görülmüyor

zırlar yetişti. Fakat bu yetkilerin verilisi azınlıkları Osmanlı birliğine bağlamadı. Tam tersine onların ayrılma fırsatlarını artırdı."

Cihan Aktaş'ın tesbitleri ise şunlar:

"Tanzimat Fermanı, Batının Osmanlı İmparatorluğuna dönük sömürgecilik hesapları açısından elverişli koşulları sağlamıştı. 1839'da İngilte-

re ile yapılan Ticarî antlaşma Türkiye'nin bir açık pazar haline gelmesine başlangıç teşkil etmişti. Yerli sanayi, Avrupa fabrikalarının rekabetine dayanmakta zorluk çekiyordu. Kültürel aktarmanın hemen ardından gelen bu açık pazar olma durumu Resit Paşa gibi bugün bile tarih kitaplarında "Büyük" diye anılan devlet adamlarınca tek kalkınma çaresi olarak gösteriliyordu."

Bir de o dönemin manzarasını R.Ekrem Koçu'dan takip edelim:

"1856'da Paris muahedesi'nin ardından sonra Avrupa ile ticarî ve malî münasebetler arttı, memleketin kalkınması için istikrazlar yapıldı. (Borçlar alındı.) Fakat ne yazık ki, Avrupa'dan borç alınan milyonlarca altın sınaî ve iktisadî işlere, millî serveti artıracak sahalara yatırılacak yerde şatafata ve lükse harlandı, israf edildi ve devlet çok ağır bir borç yükü altına girdi ve bu borçlar günden güne ödenemeyecek şekilde kabardı... İstanbul saray ve konaklarında "alafrangalık" bu devirde girdi, orta halli ailelere varıncaya kadar lüks ve sefahat düşkünlüğü başladı. Saray yapıları ve masrafları devlet hazinesini iflasa sürükleyen korkunç bir hal aldı."

İşte Tanzimat ve getirdikleri kısaca bundan ibaretti ve en büyük özelliği gayr-ı müslim ahaliyi memnun etmek ve Müslümanları hristiyan alemi karşısında aciz ve şaşkın bırakmaktı. Ne yazık ki hedefine ulaştığı söylenemez... Bugün artık İslam'a

açıkça düşman olduğunu söyleyen nice yazar, çizer ve kozmopolit şahsiyet bu topraklarda yaşamakta, millet Rum, Ermeni, Yahudi tüccarları tarafından hala sömürülmekte ve yıllardır kendisini batıya kabul ettirmek için her türlü mukaddesatından taviz veren devlet, bir türlü batıya yarana-mamakta... Bunun açık izahı şudur ki, herhalde Batı İslam'ın tamamen terkini ve bizim topyekun hristiyanlığı kabulümüzü istemektedir. Tarihin şerefi olmuş müslüman bir millet için ne kadar acı ve ne kadar dehşet verici bir son!

Abdülmecid Döneminin Önemli Olayları

Daha önce de ifade edildiği gibi Abdülmecid, 17 yaşında padişah olduğunda devlet son derece zor şartlar içinde bulunuyordu. II. Mahmud'un vefatı sıralarında, Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşanın oğlu, Nizip'de Osmanlı ordusunu büyük bir bozguna uğratmış, devlet kendisine bağlı bir valinin elinde oyuncak haline gelmişti. Üstelik kaptan-ı Derya, Hain yahut Firarî Ahmed Paşa, can düşmanı Hüsrev Paşanın sadrazam olduğunu duyar duymaz, koca Osmanlı donanmasını Mısır'a götürüp Kavalalı'ya teslim ediverince ortalık iyice karıştı.

Devletin, Mısır'la başa çıkması mümkün görünmüyordu. Hemen devreye giren Tanzimat kahramanı Mustafa Reşid Paşa'nın gayret ve de-

laletiyle Avrupa devletleri olaya müdahale ettiler. Hatta onların yardımını sağlamak amacıyla Tanzimat Fermanı ilan ediliverdi.

1840 yılında Londra'da toplanan konferansla İngiltere, Avusturya, Rusya ve bir yıl sonra da Fransa Osmanlı'ya yardım elini uzattı (!). Şüphesiz ki artık Mehmed Ali Paşa'nın eski küstahlığına devam etme imkânı kalmadı. Devlet ile Mısır valisi arasında hemen bir anlaşma yapıldı. Padişah Kavalalı'yı affettiğini bildirdi. İhtiyar vali İstanbul'a kadar gelip genç sultanı ziyaret etti. Hatta ona "Öğ-lüm!.." diye hitap ettiği ve Abdülmecid'in de işi bozuntuya vermeyerek: "Siz devlet-i âliyenin pederi makamında sayılırsınız!.." dediği nakledilmektedir.

1848 yılında Macaristan'da başgösteren bir ayaklanma, Avusturya ve Rusya ordularının ezici baskısıyla sindirilince, macar milliyetçileri Osmanlı Devletine sığındılar. Rus ve Avusturyalılar bu mültecileri isteyince red cevabı aldılar. Devletin bu hareketi İngiltere ve Fransa tarafından alkışlandı.

1853 yılında Kırım Harbi başladı. Son asırlar içinde Osmanlılar sürekli olarak Rusya ile çarpışmaktaydı. Ancak bu sefer güç ve kuvvetten kesilmiş ve Rusya'ya karşı tek başına karşı koyacak bir hali kalmamıştı. Önce Silistre'de Ruslara karşı bir zafer kazanıldıysa da ertesi yıl Ruslar Sinop Limanındaki Osmanlı donanmasını yakarak intikam aldılar. Bundan

sonra yine Mustafa Reşid Paşa ve adamları marifetiyle İngiltere ve Fransa Osmanlılarla birleşerek Kırım asker çıkardı. Rusların yenilgisi üzerine 1856 yılında Paris'te bir anlaşma imzalandı. Tam bu sıralarda Hristiyan tebeaya daha geniş hak ve yetkiler bahşeden Islahat Fermanı ilan edilerek Avrupalılar memnun edilmeye çalışıldı.

1858 yılında Sadrazam Mustafa Reşid Paşa öldü. Yerine kendi yetiştirdiği Âli Paşa, üçüncü kez sadrazamlığa getirildi.

1859 yılının 14 Eylül'ünde "Kuleli Vakası" cereyan etti. Şeyh Ahmed isimli bir adamın başlattığı ve bir takım devlet adamlarının da iştirak ettiği bu vaka sonunda, Tanzimatçıları cezalandıracak, lüks ve israf içinde yüzen ayyaş Padişah Abdülmecid tahtından indirilecekti.

Ayaklanma kısa sürede haber alındı ve isyancılar topluca yakalandılar. Meşhur Mithat Paşanın da bir yönetici olarak bulunduğu mahkeme salonunda bir kısmı idama mahkûm edildiler. Sultan Abdülmecid bu idam kararlarını müebbet kürek cezasına çevirdi. Tarihi kayıtlar, mahkemenin 25 günde tamamlandığını ve Mithat Paşanın olayın suçlularına karşı amansız bir şiddet gösterdiğini belirtmektedirler. Konuyla ilgili olarak Mustafa Müftüoğlu şu bilgiyi veriyor:

"Kuleli vakası sanıklarının müstankınlığını, yani sorgu hakimliğini bizim meşhur Mithat Paşamız yapmıştır! O

devirde henüz paşa olmayıp Mithat Efendi diye anılan "Hürriyet kahramanı ve de şehidi (!) Mithat Paşa, Abdurrahman Adil Bey'in "Hadisat-ı Hukukiye" adlı eserinde yazdığına göre; o sorgu hakimliği sırasında öylesine kendinden geçmiş ve sanıklara o derece tazyik ve tahakkümde bulunmuştur ki, günümüzdeki işkence yaygaracılarının kulakları çınlasın. Nihayet sanıklardan Hüseyin Daim Paşa'nın sabrı taşmış ve bangır bangır haykırmıştır:

"— Sarı sakallı efendi! Sarı sakallı efendi!.. İşi uzatma, biz yaptık!.."

Mustafa Müftüoğlu Vakayı da şöyle değerlendiriyor:

"Kuleli vakası bazı kaynakların yazıp çizdikleri şekilde bir gericilik hareketi değil, Tanzimat'a ve İslahat Hatt-ı Hümayûnuna karşı "İslâm efkar-ı umumiyesinin aksü'l-amelidir." Ve görüldüğü gibi, bu aksü'l-amel bir suikaste teşebbüs derecesinde genişlemişse de muvaffak olamamıştır!"

Abdülmecid, bu suikast girişiminin sonra iki yıl daha yaşamış ve 25 Haziran 1861 tarihinde, babası II. Mahmud gibi veremden ölmüştür. İ. Hami Danişmend: "Bununla beraber, içki iptilasıyla saray sefahatının da bu erken ölümden büyük tesirleri vardır." diyor.

Abdülmecid'in, muhtelif hanımlarından otuz çocuğu olmuş, bunlardan dört tanesi (Beşinci Sultan Murad, İkinci Abdulhamid, Beşinci Sultan Mehmed Reşat ve Altıncı Mehmed

Vahideddin) Osmanlı padişahı olmuşlardır.

Biz, Abdülmecid'le ilgili bu bahsi, gençlik dönemini onun çağında geçirmiş olan Ahmed Cevdet Paşa'nın "Maruzat" adlı eserindeki şu cümlelerle bitirebiliriz:

"Sultan Abdülmecid'in ilk zamanları doğrusu pek güzel geçti, hele (Hicrî) 1260 tarihinden 1270 tarihine kadar (Miladî 1844-1854) İstanbul, bilhassa Boğaziçi ferah ve meşerret ve tarif olunmaz eğlence ve şenlik ile cennetten bir nümune idi. Fakat sonraları israf ve sefahat yolları açılınca çok sıkıntı çekildi. Devlet borca batı, kendisi de kederinden hastalandı..."

Abdülmecid Han

Babası: İkinci Mahmut
Annesi: Pertevniyâl Valide-Sultan
Doğum Tarihi: 8 Şubat 1830
Vefat Tarihi: 4 Haziran 1876
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Divanyolu)

*Abdulaziz'in
yağlıboya bir
resmi*

Sultan Abdulaziz'in Saltanatı

Osmanlı padişahlarının otuzikinci olarak tahta çıkan Abdulaziz, II. Sultan Mahmud'un Pertevniyal Valide Sultan isimli hanımından doğmuştu. Büyük kardeşi Abdülmecid'in genç yaşta vefatı üzerine, henüz 32 yaşında iken hükümdar olan Abdulaziz, ağabeyinin tam zıddı bir karakter, anlayış ve fizikî özelliklere sahipti. Abdülmecid, narin yapılı, nahif ve batı kültürüne hayran bir kimseyken, Abdulaziz doğu kültürünü tercih eden, gururlu, pehlivan yapılı, dirayetli bir kimseydi. Cülusu sebebiyle bütün Osmanlı ülkesinde büyük bir sevinç yaşanmış, halk ayyaş ve müsrif Abdülmecid'den kurtulduğu için adeta bayram etmişti.

Abdulaziz iyi bir eğitim ve terbiye

görerek yetişmişti. Edebî kültürünün kuvvetli olduğu, musikî tahsili gördüğü, denizciliğe çılgınca meraklı olduğu, ney üflediği, şiir yazdığı ve resim çizdiği bilinmektedir. Tarihçiler onun doğu kültürünün batı kültüründen fazla olduğunu bildirmektedirler.

İ. Hamî Danişmend "Abdülme-cid'e hiç benzemeyen Abdulaziz güçlü kuvvetli, pehlivanlığa, ciride, ava ve ata meraklı, kahraman yapılı, gösterişli ve heybetli bir şahsiyet olduğu için, ağabeyisinin teceddütçülüğünden bîcar olan muhafazakarlar onu müstakbel bir Yavuz gibi görerek yıllarca saltanatını beklemişlerdir." diyor.

Hayatı ve dönemi tetkik edildiğin-

de görülecektir ki bu yeni Osmanlı padişahı tebasına karşı geniş ve samimi bir sevgi göstermiş, devletin deniz ve kara kuvvetlerinin düzenlenmesini ve çoğaltılmasını sağlamış, dünyanın sayılı donanmalarından birini kurmuş, sayısı yediyüzbine ulaşan bir ordu oluşturmuş, yurdunun imarını ve esaslı kültür yüksekliğini istemiştir.

Tesrifat ve resmî merasimlerden çok sıkıldığı, bu türlü gösterişli törenlerden hoşlanmadığı, kalenderane giyinmeyi sevdiği ve çevresinde bulunanlara babacan tavırlarla mukabele ettiği rivayet edilmektedir.

Osmanlı padişahları içinde yurtdışı seyahatine çıkmış olan ilk ve son hükümdar da o idi. Nitekim saltanatının ilk yılları içinde Mısır'a, daha sonra da İngiltere ve Fransa'ya gitmişti.

Tarihçiler, Abdulazizin saltanatını başlıca iki bölümde incelemektedirler. Buna göre birinci devir, Tanzimat fermanını ilan eden Mustafa Reşid Paşa'nın yetiştirdiği Âli ve Fuat Paşaların iş başında bulundukları devirdir ve Tanzimat ile İslahatın devamı ve yeni müesseseler kurulmasıyla devam etmiştir. Ali Paşanın ölümünden sonraki 4 yıl 8 ay süren ikinci dönem ise, hem Abdulaziz'in, hem de aleyhine olmuş gelişmeler dönemidir. Zira bu dönemde sultanın, çevresindeki ehliyetsiz yöneticiler sebebiyle lüks ve ısraf batağına düştüğü, dış borçların arttığı, Rus taraftarlığı sebebiyle "Nedimat" lakabıyla anılan Mahmud Nedim Paşa gibi, sultanın

kanına susadığı halde sadrazam yapılan Hüseyin Avni Paşa gibi, yıllarca devlet yönetiminde etkili olan ve pek çok menfur işe bulaştığı artık kesinleşen Mithat Paşa gibi kimseler yönetimi ele geçirmişlerdir.

Abdulaziz'in en büyük talihsizliği, ne yazık ki devrinde yaşanan "kahtı-ı rical" yani ehliyetli adam yokluğudur. Her ne kadar bazı tarihçiler, daha çok Avrupalı yazarların tesirinde kalarak Âli ve Fuad Paşaların iş başında oldukları dönemleri devletin hayrına kabul etmişlerse de durum sanıldığı gibi değildir. Zira Ali ve Fuat Paşa ikilisi koyu Fransız yanlılarıydı. İkisi de Batı kültür ve medeniyetine hayran kimselerdi. Abdulmecid döneminde de, müslüman ahaliyi gayr- müslim tebaaya muhtaç ve mahkum eden fermanların işleyişinde etkili olmuşlardı. Nitekim vefat ettiklerinde halkın cenazelerine karşı gösterdiği sessiz infialler bu iki devlet adamının da asla sevilmediğini göstermiştir.

Konuyla ilgili olarak, her iki Paşa'yı da İstanbul'da gören ve onlarla sohbet imkânı bulan bir Fransız yazarın, De Fontmagne'nin tesbitlerini okumakta fayda vardır:

"Fransız sefaretinde en sık görülen Türkler, Dışişleri Bakanı Âli Paşa ile Fuat Paşa'ydı. Fransız büyükelçisi M. Thouvenel ile yakın dostlukları vardı. Âli Paşa önce Paris, sonra Londra sefiri olmuş, bir çok kere sedaret makamında bulunmuş, Paris'teki kongrede Türkiye'yi temsil etmiş-

Sultan Abdulaziz'in Malta Koşkü'nde bulunan yağlıboya bir tablosu

ti. Bu devir Türkiyesinin en değerli devlet adamlarından biri olan Âli Paşa zarif ve zeki idi... Fuad Paşa gibi o da ihtiyatlı bir Fransız taraftarıydı. Mustafa Reşid Paşa ise İngiliz tesisinin sembolüydü... M. Thouvenel'e göre, Reşid Paşa'nın yerine Âli Paşa sadrazam olsa, Türkiye daha hızlı bir gelişme içine kolaylıkla girebilirdi...

Esprisi, taşkınlık ve kurnazlık dolu zekası, şıklığı, Avrupa'nın her köşesindeki ülke için fırlattığı kendine has esprileri ile Fuad Paşa, Türkler içinde, yarattığı tesir ile en medenî olanıydı. Dilimizi kusursuz konuşuyordu, Avrupa saraylarının hayatına alışkın olduğu her halinden belliydi."

Fuat ve Âli Paşalar, kendilerini yetiştiren Reşit Paşa gibi Osmanlılar

içindeki ilk masonlardandılar.

"Sultan Abdulmecid devrinde İstanbul'da İngiliz sefiri olarak bulunan Lord Rading, Galata civarında İskoç Locasına bağlı bir mason mahfili kurmuş, bundan cesaret alan Fransızlar da hemen harekete geçerek Beyoğlu'nda bir mason locası kurup Fuad Paşa'yı aralarına almışlardır."

Abdulaziz Döneminde Önemli Olaylar

Sultan Abdulaziz 14 sene 11 ay, 5 gün yani yaklaşık 15 yıl Osmanlı tahtında kaldı. Bu süre içinde bir çok önemli olayların cereyan ettiğini görürüz. Bunların başında, Rusların devamlı surette kışkırtıp ayaklandığı Balkan topluluklarının müstakil devletler kurma isteği gelir. Nitekim bu yıllar içinde Bosna ve Hersek isyanları, bir yıl sonra Bulgaristan isyanı, Karadağ isyanı, Girit isyanı ve asilerin Yunanistan'a iltihak kararları, Belgrad ve diğer bir takım kalelerin Sırbistan'a terki, Türk Yunan siyasi münasebetlerinin kesilmesi, Bulgar kilisesinin istiklal kazanması, Selanik vakası gibi, Osmanlı devletini uzun seneler uğraştıran ve büyük maddi külfetlere sebep olan acılı olaylar cereyan etmiştir. Bütün bu hareketler dikkatle incelendiğinde isyanların başta Rusya olmak üzere, diğer Avrupa devletlerince de kışkırtıldığı görülür. Hatta bunlar içinde imparatorluğa dost gibi görünen nice iki yüzlü devlet vardır. Osmanlı yöneticilerinin çeşitli düşman devletle-

re yaranmak için harcadıkları çabalara rağmen, onlar devamlı olarak haince mukabelede bulunmuşlardır.

Abdulaziz'in saltanatının son dört-beş yılı içinde devletin borçları da alabildiğine artmış bulunuyordu. Bunda Mahmud Nedim Paşa'nın, Mithat ve Hüseyin Avni Paşa'ların akıl almaz hataları ve bunun sonucunda, ilk yıllarda büyük bir tasarruf gösteren padişahın, daha sonraları korkunç bir israfa yönelmesinin payı büyüktü. Abdulaziz Mısır seyahatinden sonra, Mısır hıdivi İsmail Paşa'nın kendisine hediye ettiği sayısız altınlarla biraz da rüşvete alıştırılmış olup, eski iktisat fikirlerinden vazgeçmiştir.

İ. Hami Danişmend şöyle diyor: "Sultan Aziz'e karşı en şiddetli tenkitler malî sahadadır. Sultan Abdulmecid'in zamanında doksan milyona yaklaşan devlet borçları, Abdulaziz devrinin sonlarında 196 milyona yükselmiştir. Yalnız bunu tamamen padişahın israfından mütevellit göstermek doğru değildir. Bir taraftan ordu ve donanmanın tensik ve teçhizine ait masraflarla Suriye, Girit, Bosna-Hersek ve Bulgaristan isyanlarına sebep olduğu muazzam askerî masraflar ve bir taraftan da Kırım Harbinden beri biriken borçların fazizlerini tesviye için aktedilen yeni borçlar düyun-ı umumiyenin mütemadiyen kabarmasında en büyük amildir."

Bu arada dış borç faizlerinin memleket için büyük prestij kaybına sebebiyet verdiği önemli bir olay üzerin-

de de durmak gerekir.

Bu olay sadrazam Mahmud Nedim'in, hiç de zamanı değilken Rus sefiri İğnetiyef ve Mithat Paşa ile beraber "Tenzil-i faiz" kararı almasıdır. Bu karara göre devlet, dış borç faizlerini yarı yarıya indirdiğini açıklamaktadır. Şüphesiz ki bunun üzerine alacaklı devletler büyük protestolarla olayı kınamış ve imparatorluğu, "borcunu ödemeyen devlet..." olarak ilana başlamışlardır. Karar, dış devletleri Türkiye'nin aleyhinde yüz kızartıcı propagandalara sevkederken, hatta sefirlerimiz türlü hakaretler görüp sokağa bile çıkarılırken, içeride kararın alınmasına sebep olan bir kaç kişi, başta Mithat Paşa olmak üzere, ellerindeki tahvilleri alel-acele satarak dehşetli kazanç sağladılar. Sadrazam Mahmut Nedim, Damad Mahmud ve Rus sefiri İğnetiyef'in de büyük kazançlar elde etmesine yarayan tenzil-i faiz kararından, şahsi olarak en büyük zararı da padişah Abdülaziz görmüştür!

Müthiş gururu ve kendine olan sonsuz güveni sebebiyle gözleri kapanmış bulunan Abdülaziz, tenzil-i faiz kararının doğurduğu umumî huzursuzluktan istifade eden bir takım bayağı kimselerin oyun ve hileleriyle tahtından indirilmiştir. Sırası geldiğinde bu korkunç olayı izah etmeye çalışacağız.

Mısır Meselesi ve Abdülaziz Döneminde Olanlar...

II. Mahmud devrinden beri devletin karşılaştığı en büyük isyan hare-

keti Mısır'da, Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından başlatılmış ve oğulları marifetiyle de sürdürülmüştü.

Abdülmecid, çıkarttığı bir fermanla Kavalalı'yı affettiğini bildirmiş, hatıta Mehmed Ali İstanbul'a kadar gelerek, padişahla görüşmüştü. Yapılan bir takım anlaşmalarla Mısır, Mehmed Ali Paşa'ya ve ondan sonra da sülalesine bırakılmıştı.

Mehmed Ali Paşanın ölümünden sonra yerine büyük oğlu İbrahim, ondan sonra da torunu İsmail Paşa Mısır valisi olmuştu. Bu yeni Mısır valisi son derece zeki, gergin, kurnaz bir kimseydi. Abdülaziz'in Mısır seyahatinde büyük törenler tertip ederek hem padişahı memnun etmiş, hem de çevresindeki devlet adamlarını pek çok hediyeler vererek kendi safalarına çekmeyi başarmıştı. Sultana ve diğer devlet erkanına hediye adı altında milyonlarca altın dağıtarak, kendi adına bir çok imtiyazlar koparmayı başaran İsmail Paşa, Mısır'da adeta yeni bir hükümdarlık kurmuş oldu.

İsmail Paşa'nın elde ettiği imtiyazların başında veraset usulünün değiştirilerek kendi oğullarına geçmesi, Sevakin ve Musavva kazalarının Mısır vilayetine intikali, Kavalalı Mehmed Aliye verilen ferman gereğince 18.000'den fazla asker bulundurmayacak olan Mısır'ın bundan böyle 30 bin as..er bulundurabileceği, ve nihayet Mısır valilerine "Hidiv" ünvanının verilmesi gelir.

Bu "Hidiv" ünvanı İsmail Paşayı alelade bir valî vaziyetinden kurtar-

miş ve tüm dünyada ona önemli bir yer kazandırmıştır.

İ. Hami Danişmend, "Hidiv" ünvanı üzerine Mısır eyaleti artık bir emanet = prenslik vaziyetine girmiş demektir; bununla beraber Osmanlı padişahı Mısır hidivini alelade bir vali gibi istediği zaman azletmek selahiyetini haiz olduğu da unutulmamalıdır." diyor.

Abdulaziz döneminin önemli olayları arasında O'nun sekiz Avrupa ülkesine yaptığı önemli seyahati, Akdeniz'i Kızıldeniz'e bağlayan Süveyş Kanalı'nın açılışını, Tanzimattan mutlakiyete geçilmesini, Sultanın hal' edilmesi ile ilgili vakaya geçebiliriz.

Abdulaziz'in Tahttan İndirilişi

Daha önce de ifade edildiği gibi Abdulaziz'in saltanatının son yıllarında umumî hoşnutsuzluklar başlamış, başta devlet yönetimini ele geçirmek isteyen bir takım sefil kimselerin akıl almaz entrikalarıyla ortalık karıştırılmış, tenzil-i faiz kararından sonra da, sadrazam Mehmed Nedim Paşa'nın görevinden alınması için bir isyan başlamıştır. Aslında bu gizli faaliyeti yürüten serasker Avni, Mithat, Mütercim Rüştü ve daha sonraki yıllarda II. Abdulhamid Han'ın "Şerrullah" diye adlandıracağı Şeyhulislam Hayrullah Efendiler, padişahı tahttan indirmek arzusundadırlar. Onlar bu menfur faaliyetleri sonunda, Osmanlı padişahları içinde tek mason hükümdar olan Beşinci Murad'ı tahta oturtturarak keyfî bir idare sürmek istemektedirler.

Tenzil-i faiz kararından hemen sonra Mithat Paşa, Beşinci Murad'ın sarrafı olan Hiristaki efendiden büyük miktarda para alıp bunu İstanbul'daki medrese talebelerine dağıttırmış, onlar da bir kaç kuruşa tamah edip sessiz bir isyan hareketi başlatmışlardır.

"Talebe-i ulum", kendilerine katılan bir takım kimselerle Yıldız sarayına kadar yürüyüp nara atmaya başlayınca, bunu umumî bir isyan hareketi sanan Abdulaziz isteklerini yerine getirip kendisine ezeli bir kin ve husumet duymakta olan Mütercim Rüştü Paşayı, dördüncü kez sadrazam yapmıştır. Tabii olarak Mütercim Rüştü Paşa da Abdulaziz'in kanına susayan Hüseyin Avni Paşa'yı hemen ser-askerliğe, Mithat Paşa'yı devlet bakanlığına, Hayrullah Efendi'yi de Şeyhulislamlığa getirivermiştir. Artık devlet, Nedim Paşa'nın takip ettiği Rus siyasetinden çıkarak, yukarıda isimleri sayılan dört zatın sayesinde tam bir İngiliz siyaseti gütmeye başlamıştır.

Serasker, yani Osmanlı orduları baş komutanı sıfatıyla işe başlayan Hüseyin Avni Paşa, Ispartalı Eşekci Ahmed adında bir zatın oğlu olup, Âli ve Fuad Paşaların himayesinde kısa zamanda yükselerek sadrazam bile olmuş, görevinden azledilince İngiltereye gidip, orada müthiş bir kin duyduğu Abdulaziz'i devirmek için, İngiliz yetkilileriyle gizli görüşmeler yaparak, onların muvafakatını almış, tarihçilerin ittifakla kaydettikleri üze-

re. "İnsanlığın belli başlı faziletlerinden tamamıyla mahrum olan ve sonsuz kinlikle garazından ve bilhassa hudutsuz intirasından başka hiç bir hisse ve fikre tabi olmayan, mukadderetsiz" bir adamdır.

Abdulaziz'in tahttan indirilmesinde büyük rol oynayan Mithat Paşa ise, bir kadının oğlu olup Âli Paşa zamanında Bağdat valiliği yapmış, daha sonraları bir çok bakanlıklarda bulunmuş, sadrazam olarak devlet üzerinde etkili olmuştur. Bir takım batıcı yazarlarca "büyük bir devlet adamı, hürriyet ve meşrutiyet kahramanı" gibi sıfatlarla övülen Mithat Paşa aslında muhteris, mütecaviz ve son derece bencil bir insandır. Kendi nefsinde ve menfaatinden başka hiç bir şey düşünmeyen, çıkarı için pek çok gayr-ı meşru yollara sapan ve nihayet memleketin kurtuluşunu Avrupa ülkelerindeki parlamenter rejimde arayarak bunu kabul ettirmek için uğraşan Mithat Paşa Türk bayrağındaki hilalin yanına haç işaretini koyacak kadar, hristiyanvari davranışlar da sergilemiş bir kimsedir.

Mahmud Nedim Paşanın azlinden sonra işbaşına gelen bu dört kişi aralarında anlaşarak Abdulazizin tahttan indirilmesine karar verdiler. Beşinci Murad'ın da gizlice onlara yardım ettiği bilinmektedir.

Sözü edilen zatlar, işbaşına geçtikten kısa bir süre sonra çirkin planlarını uygulamaya giriştiler. Meşrutiyet ilan edileceğinden bahisle bir takım saf devlet adamlarını da saflarına

aldılar. Hal işini gerçekleştirme görevi harbiye nazırı Süleyman Paşa'ya verildi.

30 Mayıs 1876 Salı günü, sabaha doğru sarayı basan Süleyman Paşa Baş Mübeyinci ve Baş Katibi, Sultana, hal edildiğini haber vermek üzere gönderdi.

Abdulaziz, etrafını çeviren yılanların bu hiyaneti işleyeceklerini zaten biliyormuş gibi:

— Ne yapalım kader böyle imiş! dedikten sonra Beşinci Murad'ın padişah olduğunu da öğrenip, isyancıların hakarete varan davranışları altında bir kayığa bindirilerek Topkapı sarayına götürüldü. Bu arada hanımları ve çocukları da onunla birlikte Dolmabahçe'den Topkapı'ya taşındılar. Muhtemelen Hüseyin Avni Paşa'nın emriyle, daha önceki yıllarda III. Selim'in öldürüldüğü odaya yerleştirilen Abdulaziz üç gün sonra Feriye sarayına nakledildi.

Bu arada bütün şahsî servetlerinin yağma edildiği bilinmektedir. Mustafa Müftüoğlu konuyla ilgili olarak şu bilgileri verir:

"Sultan Abdulaziz Han'ın serveti de, hal'ini müteakip yağma edilmiştir!.. Nakit parası, Beşinci Murad'ın cülûs atıyyesi olarak çar-çur edilmiş, güya dış borçlara ödenmek üzere el konulan esham ve demiryolu tahvil-leri ise kapanın elinde kalmıştır! "Hal erkanının" eline geçen bütün mücevherat ise, satılmak üzere Beşinci Murad'ın Hristaki adındaki Rum sarra-

fına verilmiş ve o muazzam serveti çantasına yerleştirip, Avrupa'ya giden Hristaki, kayıplara karışıp bir daha dönmemiştir!.. Böylece eski sadrazam Yusuf Kâmil Paşa'nın tabiriyle "ayağından başına kadar Osmanlı padişahı olan" Sultan Abdulaziz Han'ın serveti bir Rum'un elinde kalmıştır!.. Serveti böylesine bir hayasızlıkla yağma edilen Sultan Aziz'in çocuklarına, bilahere Sultan İkinci Abdulhamid Han, maaş bağlamış ve oturabilmeleri için saray/konak tahsis etmiştir."

Abdulaziz Han'ın Ölümü

Konuyla ilgili olarak tarihi kaynaklarda iki türlü kanaat sergilenir. Bunlardan birincisine göre Sultan Abdulaziz Feriye sarayındaki odasında, tahttan indirilişin acısına dayanamarak, bilek damarlarını kesmek suretiyle intihar etmiş, ikincisine göre ise kendisini tahttan indirenler ve özellikle Hüseyin Avni Paşa'nın emriyle öldürülmüştür.

II. Abdulhamid padişah olduktan sonra, amcası Abdulaziz'in ölümü olayını açığa çıkarmak üzere bir mahkeme kurdurmuş ve uzun incelemeler sonunda, padişahın öldürülmüş olduğu kararına varılmıştır. Nitekim, onu tahttan indirenlerin ne kadar büyük bir korku ve endişe içinde kaldıklarını ve Abdulaziz sağ kaldıkça, bunu kendileri için felaket olacağını bildikleri düşünülecek olursa, Abdulhamid'in mahkemesinin en doğru hükmü verdiğini kabul edebiliriz. Gerçek-

ten ölüm olayı, doktorların verdiği raporlar ve daha sonra cinayeti işlediklerini itiraf ederek hak ettikleri ceza ya uğrayan suçluların beyanlarıyla sabit olmuştur. Hüseyin Avni Paşa'nın ağır ve ezici tazyikleri altında ölüm raporuna imza koyan hekimlerin beyanına göre, padişah sağ ve sol bileklerindeki damarlar kesilmiştir. Halbuki intihara kalkışan bir kimse'nin sol bileğinin damarlarını kestikten sonra, sağ bileğini de kesebilmesi mümkün görülmemektedir. Ayrıca Hüseyin Avni, doktorların ısrarına rağmen, padişahın cesedini tamamen göstermekten şiddetle kaçınmıştır. Oysa, daha sonra sultanın cenazesini yıkayanlar, sakalının yolunmuş olduğunu ve göğsünde yara izlerinin bulunduğunu açıklamışlardır.

Tarihci Cevdet Paşa, Mahmud Celaleddin Paşa, Abdurrahman Şeref Efendi, İ. Hami Danişmend, Yılmaz Öztuna, R.Ekrem Koçu, İbnül Emin Mahmut Kemal Bey, Mehmet Zeki Pakalın, Mustafa Müftüoğlu ve daha pek çok araştırmacının kanaati de Abdulaziz'in öldürüldüğü yolundadır. Özellikle Yılmaz Öztuna, "Bir Darbenin Anatomisi" adını verdiği eserinde konuyu bütün ayrıntılarıyla inceledikten sonra şunları söyler:

"Aslında olay intihar ise bile, tarih ilmi bakımından değerlendirme hükmü aynıdır. Bu hükmü en iyi, şu cümleyle, İbnülemin Mahmud Kemal İnal ifade etmiştir: "Eğer intihar rivayeti doğru bile olsa, Sultan Aziz'in katili gene Hüseyin Avni Paşa'dır, çünkü

intiharına sebep olmuştur.”

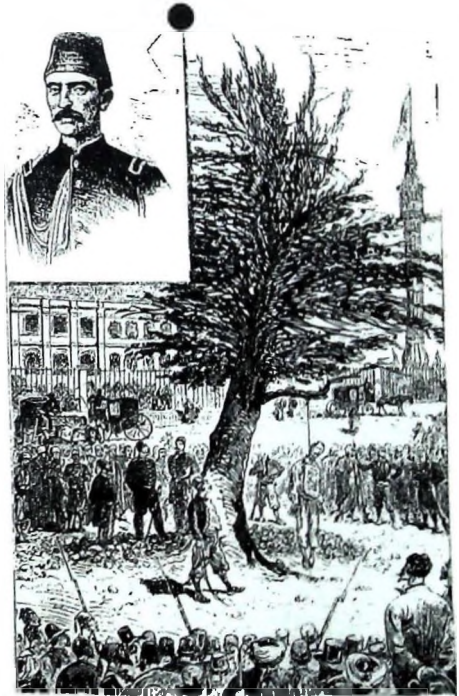
Abdulaziz tahttan indirilmesinden sonra 3 gün Topkapı sarayında ve 48 saatte Feriye sarayında, yani tam beş gün daha yaşamıştı. Öldürüldüğü zaman 46 yaşını 3 ay ve 25 gün geçiyordu.

Bu feci akibetinden sonra, katiller Sultan Aziz'in ailesini ve cariyelerini de perişan etmişler, mallarını yağmalamış, hatta bazı cariyelerini zorla kendi evlerine götürmüşlerdir. Mütercim Rüştü Paşa, Mithat ve Avni Paşalar Sultan Aziz cariyelerini kaçıranların başında geliyordu.

Aradan fazla bir süre geçmedi. Abdulaziz'in öldürülmesinden bir hafta kadar sonra, hanımlarından Neş'erek Kadın efendi, isyancıların hakarete varan davranışları ve kocasının ölümüne üzüntüsü sebebiyle vefat etti. Neş'erek Kadın Efendi'nin kardeşi Çerkez Hasan isimli kıdemli yüzbaşı, hem eniştesinin hem de ablasının intikamını almak üzere, bir gece yarısı, katillerin toplandığı Mithat Paşa konağına giriverdi. Bir elinde tabanca, diğerinde kaması vardı. Toplantı salonunun kapısını sertçe örttükten sonra, elindeki tabancayı Hüseyin Avni'ye çevirip: “— Davranma Seraskeri!” diye bağırdıktan sonra ateşledi. Çerkez Hasan Bey'in kurşunları kadil seraskeri yere serdi. Fakat onun henüz ölmediğini gören Çerkez Hasan üzerine atlayarak karmakarıklık olan salonun içinde vücudunu kamayla delik deşik etti. Bu arada başta

Mithat Paşa olmak üzere devletlüler kan çareyi bir köşeye sınısıp saklanmakta görmüşlerdi.

Aynı gece yakalanan Çerkez Hasan Bey, Hüseyin Avni'yi öldürdüğüünün ertesi günü kısa bir sorgulama-dan sonra idam edildi. Daha sonra Pertevniyal Valide Sultan, yahut II. Abdulhamid tarafından Çerkez Hasan için bir mezar taşı yaptırılmış ve üzerine “Genç yaşında veliyünnimeti uğrunda fedayı can veren merhum ve mağfurunleh Çerkez Hasan Bey'in ruhu için Fatiha” yazdırılmıştır.

Hüseyin Avni Paşa'yı öldüren Çerkez Ethem'in idam edilişi

BEŞİNCİ MURAD
(1840-1904)

Babası: Abdülmecid
Annesi: Şevk-efzâ Kadın Efendi
Doğum Tarihi: 21 Eylül 1840
Vefat Tarihi: 29 Ağustos 1904
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Yenicamii)

*Avrupalıların çok
beğendiği
masonluğu kabul eden
tek Osmanlı Padişahı
V. Murad*

Beşinci Murad'ın Padişahlığı

Osmanlı padişahları içinde, 93 gün gibi en az süre tahtta kalan Beşinci Murad, Abdulme-cid'in "Şevk-efzâ Kadın Efendi" isimli hanımından doğmuştur. Sultan Abdulaziz'in yeğenidir. Otuzüçüncü Osmanlı padişahı olarak tahta çıktığında 36 yaşının içinde bulunuyordu.

Tarihî kaynaklar Beşinci Murad'ın çok iyi tahsil gördüğünü, okumaya meraklı bir insan olduğunu ve bilhas-sa Garp kültürüne ait epeyce malumatı bulunduğunu bildiriyorlar. Şüphesiz ki O, tam bir batı hayranlığı içinde bulunan babasının izinde giderek yetişmişti. Fransızca'yı biliyor, Avru-padan getirttiği felsefî ve edebî eser-leri durmadan okuyor, özellikle mu-

sikiye merak duyduğundan Guatelli ve Lambordi isimli İtalyalı müzisyen-lerden dersler alıyordu. Pi-yano caldığı ve bir çok şarkı besteliyor ve söylüyor mektedir.

Beşinci Murad sakin, so-nu, zik ve hassas bir insan olma-sı ile meşhurdur. Sultan Aziz'in yanında muhtelif Avrupa seyahatine iştirak etmiş ve muhtelif Avrupa saraylarında amcasından ve babasından aldığı iyi intibalar bırakmıştı!..

Londra'da iken İngiltere Vebali Edouard'ın delaletiyle ve 33 derece ile Fran-Mason teşkilatına girmişti. Osmanlı sultanları içinde mason olan tek padişah o idi.

Çocuk denilecek çağlarda iken içkiye alışan ve nihayet babası gibi ay-

yaşığa kadar varan içki iptilasıyla zihni dengesi bozulmaya başlamış, amcasının hunharca öldürülüşünden sonra da kendisinde cinnet alametleri görülmüş, nihayet onu tahta çıkaranların arzularıyla 93 gün sonra tahtından indirilmişti.

Beşinci Murad'ın, olaylar karşısındaki çabuk etkilenen zayıf bir karakteri vardı. Her ne kadar amcası Abdulaziz'i tahttan indirerek sultan olmak için elinden gelen gayreti göstermiş, 'Erkan-ı erbaa' denilen dört hainle işbirliği yapmış, onları maddi yönden desteklemişse de, saltanatının ilk gününden itibaren büyük korkulara ve endişelere kapılarak, hayatı kendine zindan etmiştir.

Hüseyin Avni Paşa, Abdulazizin tahttan indirilmesi olayını, Beşinci Murad'la anlaştığı günden bir gün önce gerçekleşiyor de, yeni padişaha durumu naklettiğinde Beşinci Murad, olaya inanmak istemeyerek ve bunun Abdulaziz'in bir oyun olduğunu sanarak büyük bir sıkıntı geçirmiştir.

Hüseyin Avni, her ne kadar onu teskin etmek istemiş ve bu tarzda hareket etmelerinin çeşitli mecburiyetlerden doğduğunu anlatmışsa da Sultan Murat bir türlü ikna olmak istememiştir.

Darbe tarihindeki değişikliğin kendisine haber verilmemesi sebebiyle genç padişahda doğan ve amcasının ölümüyle şiddetlenen cinnet hali, hususi doktoru Kapolyon'un da yanlış tedavisiyle daha da artmıştır.

30 Mayıs 1876 Salı günü, sabahın alaca karanlığında askerin saraya geldiğini gören Beşinci Murad, darbe teşebbüsünün Abdulaziz tarafından haber alındığını ve askerin kendini tevkif etmek üzere geldiğini sanarak pek büyük bir korkuya kapılmış ve esasen içkiden dolayı bozuk olan asabı daha da bozulmuştur.

Beşinci Murad'a ilk mühim cinnet krizinin amcasının feci ölümünden bir gün sonra, yani 6 Haziran Salı günü geldiğini biliyoruz. Zira Beşinci Murad, eski padişahın öldürülmesi, yahut böyle tahttan indirildikten beş gün gibi kısa bir süre sonra ölmesini havsalasına sığdıramamıştı. Cinnet krizleri esnasında merdivenlerden inip çıkarken yarıdan dönüyor, huzuruna giren devlet adamlarına sarılıp yüzlerini öpüyor, ata ters biniyor ve sık sık 'Kan istemem!.. padişahlık istemem!..' gibi naralar atıyordu.

Bu halin devam etmesi sebebiyle devlet erkani kılıç alayı tertipleyip yeni padişahı halka gösteremediler. Sultanın durumu her ne kadar gizlenmeye çalıştıysa da, yine duyuldu. Umumi hoşnutsuzluk kısa sürede büyüdü. Hatta onu tahta çıkaranlar bile ne yapacaklarını kara kara düşünmeye başladılar. Bu arada tedavisi için Viyana'dan getirtilen bir ruh doktoru, sultanın iyileşebilmesi için altı ay boyunca Viyana'da, kendi gözetimi altında kalması gerektiğini söyleyince, buna imkân olmadığını gören devletlüler, hemen yeni oyunlar tezgahlamaya giriştiler. Tabii olarak

bu arada veliahd şehzade II. Abdulhamid de boş durmuyor ve ağabeyinin aklı dengesizliğine samimî olarak uzûlmekle beraber, bu halin böyle devam etmeyeceğini düşünüp, tahta çıkmayı planlıyordu.

Sadrazam Mütercim Rüştü Paşa ve Mithat Paşa. çaresiz kalıp Kağıthane Kasrında veliahd Abdulhamid ile gizli bir görüşme yaptılar. İlerki tarihlerde her ikisine de hak ettikleri dersi verecek olan ve gerçekten dünyanın sayılı dahilerinden ve yöneticilerinden biri sayılan Abdulhamid bu toplantıda sadrazama ve Mithat Paşaya şirin gözüktü. Samimî bir hava içinde geçen görüşmede Abdulhamid, padişah olduğu takdirde Rüştü Paşayı sadrazamlıkta bırakacağını söyledi. Mithat Paşaya da "Ben zaten meşrutiyet ve meşveret usulüne dayanmadan saltanat sürmek istemem" dedi. Hatta, kendinden başka bir şey düşünmeyen bu ben-cil adama, gömleğindeki, pırlanta kol düğmelerini hediye ederek onu taltif etti...

Rüştü ve Mithat Paşalar bundan sonra, Şeyhulislam Hayrullah Efendi'den yeni bir fetva aldılar. Abdulaziz'in tahttan indirilmesi ve Beşinci Murad'ın padişah olması yolunda fetva veren sözde Şeyhulislam, bu seferde tam tersi bir fetva vererek Beşinci Murad'ın tahttan indirilmesi gerektiğini bildirdi!.. Olaylar gayet açık şekilde gösteriyordu ki bu adamlar devletin, milletin ve dinlerinin değil, sadece kendi bayağı menfaatlerini düşün-

mekteydiler. Bulundukları görevlerinden azledilmesinler ve ellerindeki maddî imkanları kaybetmesinler de ne olursa olsun... Tarihi kaynaklar bu üç adamın beraberce hareket ettikleri Hüseyin 'Avni' nin öldürülüşüne bile sevinecek kadar düşük karakter tasdiklarını naklediyor.

Hayrullah Efendi'nin fetvasından sonra, Sadrazam Rüştü Paşa ve Mithat Paşanın önderliğinde toplanan diğer devlet erkani, oybirliği ile karar verip 31 Ağustos 1876 Salı günü Beşinci Murad'ı tahttan indirdiler. Yeri-ne II. Abdulhamid Han padişah oldu.

Beşinci Murad Çırağan Sarayına götürülerek göz hapsine alındı.

Tahttan indikten sonra cinnetten kurtulduğu ve eski haline döndüğü görüldü. Sarayında Musiki ile meşgul olmaya ve torunlarına dersler vermeye başladı. II. Abdulhamid ona karşı daima hürmetkâr ve iyiliksever davrandı. Sık sık hatırlarını sordurup, her türlü ihtiyacını karşıladı.

Beşinci Murad Çırağan'da hariçle temas kurmayarak son derece müreffeh bir şekilde hayatına devam etti. Tahttan indirildikten sonra 27 yıl 11 ay 29 gün daha yaşadı. 29 Ağustos 1904 Pazartesi günü öldü. Cenazesi annesi Şevk-efza kadının yanına defnedildi.

Burada Beşinci Murad'la ilgili önemli olaylardan birini daha nakletmek gerekir. Bu olay Çırağan'da göz hapsinde bulundurulmuş eski padişahın, 1878 yılı Mayısında, Ali Suavi de-

nilen bir maceraperestin peşine takıldığı ikiyüz kadar Rumeli muhaciri ile kurtarılmasına teşebbüstür. Ali Suavî, karakterine çok uygun olan bu cılıncıca teşebbüsünün ilk safhalarında öldürülmüş ve hareketi Beşinci Murad'ın daha sıkı şekilde korunmasından başka bir işe yaramamıştır.

Ali Suavi, kimliği çok tartışılan acap bir insandır. Kendisini yakından tanıyan meşhur Namık Kemal, hakkında şu kanaatleri taşıyor: "Habisin ne mâkule bir mahluk olduğunu bilirim. Dünyada şeytanın irtikap etmeyeceği habaseti iki lira için kabul ederdi." "Her kim ne derse desin, iki sene arkadaşlık ettim. O adam öyle bir yazkar, biraz da mağlub-i emel değil, dünyada misli görülmemiş bir şarlatan idi."

Ali Suavi uzun yıllar Avrupa'da kalmış, orada Jön-Türkler arasında bir takım gazeteler neşretmiş, İstanbul'a döndüğünde Mekteb-i Sultânî müdürü olmuş, İngiliz karısının desteğinde bir çok kötü işe bulaşmış, müdür-lükten azledilince de meşhur Çırağan Vakası'nı tertiplemiştir. Bir takım belgeler Ali Suavinin bir İngiliz casusu olduğunu göstermektedir. Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem, O'nun İngilizlerle olan alakasını şöyle belirtir: "Sultan Murad'ı saraydan çıkararak halka gösterecek ve mecnun olmadığının efkâr-ı alemde isbat ile milletin müzaheret-i katiyyesini temin edip Sultan Murad'ı taht-ı saltanata iclas edecek idi. Şayet buna muvaffak olamazsa, padişahı limandaki İngiliz gemilerinden birine iltica ettirecek, sonra onu teslim için Abdulhamid'den ne isterse alacaktı."

Bu konuyu Mustafa Müftüoğlu'nun haklı tesbitleriyle bitirelim: "Ali Süavi'nin teşebbüs ettiği Çırağan baskını, imparatorluğumuzun o müşkül günlerinde Müslüman-Türk'e düşman şer kuvvetlerin arzuları istikame-tinde ve çeşitli dış kaynakların desteği ile yapılmış, Ali Süavi'nin bu saltanat darbesinde başarıya ulaşamaması, imparatorluğumuzun Sultan İkinci Abdulhamid Han elinde bir müddet daha ayakta durabilmesini temin etmiştir."

Babası: Abdülmecid
Annesi: Tîr-i Müjgân Kadın-Efendi
Doğum Tarihi: 21 Eylül 1842
Vefat Tarihi: 10 Şubat 1918
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul

*Osmanlı sultanlarının
en büyüklerinden
biri olan
Sultan II. Abdulhamid Han*

Sultan II. Abdulhamid Han Osmanlı Tahtında

Osmanlı padişahlarının otuzdördüncüsü olan ikinci Abdulhamid, otuzdört yaşının içinde iken, kardeşi Beşinci Murad'ın tahttan indirilmesi üzerine sultan oldu. Babası Abdülmecid, annesi Tir-i Müjgân Kadın Efendi'dir. 21 Eylül 1842 Çarşamba günü dünyaya gelmiş olup, 31 Ağustos 1876 Perşembe günü tahta çıkmış, 32 sene 7 ay 27 gün Osmanlı padişahı olarak kaldıktan sonra 27 Nisan 1909 salı günü tahttan indirilmiş, bundan sonra 3 sene 6 ay 3 gün Selanik'te ikamete mecbur bırakılmış, nihayet İstanbul'da Beylerbeyi Sarayına nakledilerek burada da beş yıldan biraz fazla bir zaman yaşamış, sonunda 10 Şubat 1918 Pazar günü vefat etmiştir.

Cenazesi, hükümdarlara layık muhteşem bir törenle kaldırıldıktan sonra dedesi Sultan Mahmud'un türbesine defnedilmiştir.

Osmanlı tarihinin en mühim şahsiyeti ve Osmanlı padişahlarının en büyüklerinden biri olarak kabul edilen II. Abdulhamid'e, henüz 9 yahut 11 yaşında iken annesi vefat etmiş olduğundan, Sultan Mecid'in emriyle, Piristû Kadın Efendi analık etmiştir. Son derece dindar, müşfik ve bilgili bir kadın olan Piristû hanımın, üvey oğlu üzerinde derin tesirleri olmuştur. Abdulhamid'in çocukluğu ve gençliği sağlam bir dinî terbiye alarak, bilgi ve kültürünü artıran hocalarından dersler görerek geçmiştir. Oğullarının

eğitimiyle yakından ilgilenen Abdülmecid sayesinde özellikle Beşinci Murad ve II. Abdulhamid ciddî bir şekilde yetiştirilmişlerdir. Gençliğinden itibaren Arapça, Farsça ve Fransızca'yı öğrenen, musikî dersleri alan, tarih ve dinî ilimler tahsil eden akıllı ve zekî şehzade, yaşı ilerledikçe daha büyük olgunluk göstermiş ve ağabeyi Beşinci Murad'ın aksine, içki ve sefahat alemlerine katılmayarak kitapların arasından çıkmayıp, hem içinde yaşadığı toplumun, hem de diğer toplumların hallerini dikkatle tetkik edip, vakitlerini en iyi biçimde değerlendirirmişdir. Bir takım gayr-ı ciddî müverrihlerin ve ona haksız yere hücum eden şahısların yalan ve iftiralarına rağmen, bugün artık II. Abdulhamid'in son derece zekî, akıllı, kurnaz, siyasî deha sahibi, eşine az rastlanır bir diplomat ve kudretli bir yönetici olduğu bilinmektedir.

Burada, devrini yakından takip etmeye çalışacağımız II. Abdulhamid Han'ın şahsiyeti hakkında kısa bilgiler vermek istiyoruz.

Hakkında yerli ve yabancı yazar ve tarihçiler tarafından ciltler dolusu eser yazılan bu büyük Osmanlı Padişahı, öncelikle fevkalade bir zekâ ile hayret edilecek kuvvette bir hafızaya sahip olmakla birlikte, olaylar karşısında yılmak bilmeyen bir irade kuvvetine malikti. İffet, haysiyet, vakar ve namus timsali bir insan olduğ-u, onu çok yakından tanıyanların açık beyanlarıyla sabitti. Kimsenin ırzına ve keçesine göz dikmemiş, son

II. Abdulhamid'in gençlik resimlerinden biri

derece dindarane bir hayat sürmüş, lüks ve israftan bütün gücüyle kaçınmış, gayet muntazam biçimde ve yorulmak bilmeden çalışıp durmuş, devlet ve milletin selameti için kendi nefsinin feda ettiğini, samimî olarak göstermişti.

Amcası Sultan Aziz ve kardeşi Beşinci Murad lüks ve israfa düşkünlükleri sebebiyle hem kendilerini hem de devleti zor durumlara düşürürken, Abdulhamid'in çiftliklerinin mahsulatıyla ticaret yaptığı, parasını işlettiği, emlakının idaresiyle bizzat meşgul olarak servetini artırdığı bilinmektedir. Hatta zaman zaman ağabeyi Beşinci Murad'ı, israftan ve içki düşkünlüğünden dolayı eleştirdiği, bazen

de ona borç para verdiği görülmüştür. Nitekim tarihi kayıtlar Beşinci Murad'ın tahta çıktığında bir milyon altından fazla borcu olduğunu, buna mukabil Abdulhamid Han'ın cülusunda, yalnız nakdî servetinin yüzbin altını aşmış olduğunu bildirmektedir. "Siyasî Hatıratım" adlı eserinde bizat kendisi, servetinin, halife olması hasebiyle bütün dünya müslümanlarına ait olduğunu açıklamakta ve bu paranın "ehemmiyetli hadiseler vukuunda çok lüzumlu olacağını" söylemektedir. Gerçekten umumî menfaata ait işlerde, padişahın kendi kesesinden pek çok fedakarlıklarda bulunduğu görülmüştür.

Sultanın özelliklerinden biri de son derece sabırlı, halîm ve rahîm bir kimse oluşudur. Şahsına yapılan bir takım haksızlıkları çoğu zaman affetmiş, hatta kan dökmekten şiddetle kaçındığından, idamına karar verilmiş olanların dahi cezasını müebbet hapse çevirmiştir. Bunun en güzel delili, Şeyhulislam Ahmed Esad Efendi, Adliye Nazırı Ahmet Cevdet Paşa ve Harbiye Nazırı Gazi Osman Paşa başta olmak üzere pek çok önemli şahsiyetin idamına karar verdikleri Mithat Paşa'yı bile öldürtmeyip, Taif'e sürgüne göndermiş olmasıdır.

Abdulhamid döneminde ondört yıl kadar kitabet hizmetinde bulunmuş olan Raşit Bey, hatıralarında şunları nakleder: "... adi cürümlerinden dolayı haklarında idam hükmü sadır olanlar elbette yüzü tecavüz etmiştir. Padişah bunların arasında yalnız bi-

rinin, anasını ve babasını katletmiş bir canavarın idam hükmünü tasdik etti. Diğerleri hakkında idam cezasını cürmü muhit olan sebeplere göre mübbeden, yahut yirmi, yirmibeş sene, hatta daha az kürek cezasına tahvil ederdi..."

Tarihçi Abdurrahman Şeref Bey, II. Abdulhamid'in portresini şöyle çiziyor:

"Sima ve bünyesinde Hanedan-ı Osmaniyyeye mahsus olan işaretler iyice fark ve müşahade olunurdu... Kendisi zekî ve hassas, ince tabiatlı, davranışları nazik, gayet tatlı bir sese sahip, efendiliğin, Hilafet ve saltanatın haysiyet ve şerefini takdir ederek tamamiyle yerine getirir, kendisine bağlı olanları taltif ve kendisiyle görüşen ecnebilere tatlı ve "cazibeli nezaket" ile büyülemenin yolunu bilir, tehdidini hakkıyla yerine getirmeye kadir ve icap ettiği zaman şiddet göstermeğe ve öfkesini teskin etmeye muktedir idi."

Şimdi O'nunla ilgili olarak dostu veya düşmanı olan bir takım şahısların kanaatlerini yazabiliriz. Böylece, Osmanlı padişahlarının belki en büyüğü sayılabilecek olan bu muhteşem insanın daha yakından tanınması mümkün olabilir.

"Maneviyatında en bariz hususiyeti kadere inanışı idi. İman ve ibadetine titizlik gösterirdi. Kıyafet ve yaşayışında dikkati çekecek bir sadelik takkip eder, şatafatlı üniformalardan, büyük merasimlerden nefret ederdi. Özel hayatında olduğu gibi devlet

32 yıl süren saltanatı boyunca son derece dikkatli ve sabırlı davranarak, yıkılmak üzere bulunan bir devleti ayakta tutan dahi padişah Sultan II. Abdulhamid Han.

idaresinde de israftan kaçınır, dengeli bir harcama siyaseti güderdi."

"Vaktinin çoğunu Yıldız Sarayında geçirirdi. Resim salonu, fotoğraf atölyesi, musiki salonu ile bilhassa uğraştığı marangoz atelyesi, en çok bulunduğu yerlerdi. Güzel sanatlara, antikaya ve kitaplara merakı ziyade idi. Yıldız'ın bahçesini nadide ağaç ve çiçeklerle donatmıştı."

"Kendi parasını çok iyi işleterek saray masraflarının açığını kendi kesesinden ödemiştir. Bu arada hayır işleriyle de uğraşmış; kışlalar, mek-

tepler, camiler yaptırdığı gibi meşhur "Hamidiye Suyu"nu da getirtmiştir."

"Sabahları gayet erken kalkar, soğuk su ile banyo eder, ufak bir gezinti yapar, çalışma odasına girer, kendi önünde pişirttiği bir fincan kahveyi içer, yumurta ve süten ibaret hafif bir kahvaltıdan sonra çalışmalarına başlardı. Gece geç vakte kadar düzenli ve sürekli olarak çalışırdı."

"Her yıl mekteplerden birincilikle mezun olanları taltif edip mabeynine alan Abdulhamid, şehzadelerini çok

iyi yetiştirmiş ve okutmuştur. Ayrıca Yıldız'ın atölyeleri ve fabrikalarında her birine bir sanat öğretmiş ve güzel sanatlarla meşgul olmaya teşvik etmiştir.”

“Olaylar gösteriyor ki Abdulhamid devlete sahip olan güçlerin, tesir alanlarını keşfetmiş ve iyi değerlendirmiştir. Üstelik zaten çok seyyal olan zekasını kurnazlığı ile birleştirerek ve onlarla mücadelede ancak bir insanın yapabileceği tedbirleri çekinmeden alacaktı.” (Dergah Yayınları)

“Abdulhamid Han, henüz hayatta iken, Onun hatıralarını neşreden Ali Vehbi, eserin önsözünde şu kanaati sergiler:

“Bu yazılardan, Abdulhamid'in inkar edilemeyecek bir zekaya sahip olduğunu ve Bismarck'ın sözlerine göre [Alman İmparatoru Bismarck'ın sözü şu idi: Avrupada Sultan Abdulhamid hasta adam telakki ediliyor. Bence Haliç sahillerinde yaşayan pek çok diplomattan daha üstündür. Kendisine haksızlık edildiği kanaatindeyim.] Haliç sahillerinde yaşayan pek çok idareciden daha üstün olduğunu öğreniyoruz.”

Yine Ali Vehbi, kitabın girişinde şöyle diyor:

“Zayıf tarafları ne kadar çok olursa olsun, hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu hükümdarları arasında en akıllı ve en siyasî olan odur. Büyük bir felaket olan Rus harbinden sonra, Türkiye'yi düştüğü yerden şerefle kaldıran o olmuştur. İmparatorlu-

ğu, ilk zamanlarındaki parlaklığa kavuşturan yine o olmuştur. Bir çeyrek asır müddetle Abdulhamid, büyük devletlerin hücumlarına karşı İmparatorluğu emsalsiz bir şekilde müdafaa etmeyi başarmış, dahilde inhıta-tı durdurabilmek için azimle çalışmıştır. Dünyadaki bütün müslümanların birleşmesi fikrini kabul etmiş, Pan-İslamizm'in banisi olmuştur. Türkiye'nin dahili zaafalarını ustaca gizlemesini bilmiş, kendi fikirlerine göre yavaş fakat sağlam bir şekilde yenilikler getirmeye çalışmıştır.”

İsmail Hami Danişmend, “İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi” adlı mühim eserinde Sultan Abdulhamid'i ve dönemini anlatırken, bir takım tesbitlerde bulunmuştur ve bu tesbitler genellikle büyük padişahın lehine verilmiş hükümlerle nihayet bulur. İ. Hami Danişmend'e göre: “Sultan Abdulhamid'in en kuvvetli cephesi harici siyasetinde gösterilir: Balkan devletlerini mütemadi ihtilaflar içinde yaşıtarak Türkiye'ye karşı ittifaklarına hiçbir zaman imkân vermediği gibi, Şark meselesinde Rusya ile Avusturya'nın anlaşmasına mütemadi bir maharetle mani olmuş, İngiltere ve Fransa'ya karşı icabında Almanyayı kullanmış, bütün devletleri büyük bir ustalıkla idare ederek Osmanlı tarihinde otuz üç sene sürmüş en uzun sulh devresini temin ederek inhitat harplerinden sonra memleketi dinlendirmeye muvaffak olmuştur.”

Tarihçi Yılmaz Öztuna “Büyük Türkiye Tarihi” adını verdiği eserinde

de Sultan Abdulhamid'in bir takım kusurlarıyla beraber, gerçekten büyük bir devlet adamı olduğunu bildirir. Sultan Abdulaziz'in halini ve öldürülüşünü konu alan "Bir Darbenin Anatomisi" adlı kitabında ise, Abdulhamid için şunları yazar: "İkinci Abdülhamid, sonradan ittihatçıların Türk düşmanları ile aynı paralelde propa-

ganda ettikleri gibi cahil değil, ittihatçıların hemen hepsinden daha bilgili ve kültürlü, ittihatçıların istisnasız hepsinden daha zeki ve kabiliyetli idi... Uzun saltanat devrinde çağdaşı olan dünyanın bütün hükümdarları içinde en zekisi ve dış politikaya en çok akli ereni idi."

Abdulhamid Han'ın şahsiyeti ve dönemi üzerindeki tetkikler her ne kadar sultanın gerçekten büyük bir insan olduğu yolundaysa da, buna rağmen, büyük bir ihtimalle O'nun İslama olan bağlılığı sebebiyle bugün bile aleyhinde yazılar yazılmakta, devrindeki Albert Vandal adındaki bir Fransız tarihçisinin hristiyanı düşüncelerle padişaha yakıştırdığı "Kızıl Sultan" tabiriyle kendisine hakaret edilmekte, hayatı boyunca tek damla kan dökmediği halde "Büyük Cani" sıfatıyla anılmakta ve nihayet O'nun 33 yıllık saltanatı, aradan şunca yıl geçtiği ve hakikatler gün yüzüne çıktığı halde, okullarda çocuklarımıza, Tarih adına "koyu bir istipdat ve zulüm dönemi" olarak öğretilmektedir.

İslama ve onun kitabı Kur'an'a düşmanlıktan başka bir şey bilmeyen ve yeryüzünde Allah'ın dinini hükümsüz kılma gayretinden başka bir iş yapmayan ve yapmayacak olan hristiyan yahut Yahudi inançlı kimselelerin, Abdulhamid hakkında yazıp çizdiği çirkin istinatlara bir dereceye kadar normal karşılanabilir. Zira onlar inançlarının gereğini, böylece de vazifelerini yapmış sayılırlar. Asıl affedilmeyecek olan şey ise, bu milletin inancını paylaştığını söylediği, bu fazilet içinde yaşadığı ve bu yurdun ekmeğini yeyip suyunu içtiği halde, kendi inancına, milletine ve vatanına ihanet derecesine varacak kadar zalimce hüküm verilmesidir.

Artık açık bir hakikattir ki Tanzi-

matla iyice hızlanan "İslamın özünden kopma" davasını güden, mukaddes dini Avrupa Medeniyeti (!) adına unutturmak isteyen ve batıya karşı korkunç bir aşağılık duygusu ile yetmiş bulunan, ruhî ve fikrî namusunu yitirmiş, kozmopolit zihniyetlerin bu konuda vereceği hüküm, Abdulhamid'in kızıl sultan olduğu, büyük canı olduğu, mürteci sayıldığı, devrinin de müthiş bir istipdat devri olduğudur. Ne yazık ki bir takım rejimle yaranmak için, daha önceki rejimleri ve şahısları yerin dibine geçirmek tiynetinde insanlar her zaman var olmuşlardır. Bu vesileyle Yılmaz Öztuna'nın kanaatlerini okumalıyız: "İkinci Abdulhamid'den sonra gelen rejimler birbirinden inkılapçı oldukları için, bu hükümdarın muhafazakarlığını beğenmemek durumunda kalmışlardır. Ancak tarih siyaset değildir. Tarihçi, siyasî cereyanları tarafsız şekilde incelemeye alışmış adam demektir. Bu alışkanlığı edinmemiş, günün modasına göre söz söyleyen yazar, tarihçi değildir."

Abdulhamid aleyhinde, içinde bulundukları rejime yaranmak kastıyla bir çok yazar yazı yazmış, bir çok şair şiir yazmış ve bir çok çizer kalem oynatmıştır. Burada, o yazar, şair ve çizerlerden misaller vererek konuyu uzatmak istemiyoruz. Sadece, içine düşülen hatayı işaret için meşhur profesörlerimizden Mümtaz Turhan'ın Kültür Değişimleri adlı eserinden, **Abdulhamid için yazılanları okuyabiliriz.** Mümtaz Turhan Abdülhamid'in Meclis-i Mebusanı dağıtmasını eleştirerek şöyle diyor: "İşte Abdulhamid o vakte kadar memleketin tarihinde eşine rastlanmayan ve otuz sene sürececek olan bir istibdad devrini böyle hazırlamıştı."

Mümtaz Turhan bundan sonra, Abdulhamid devrindeki kültür değişimlerinin henüz tam olarak tetkik edilmediğini bildirerek: "Şimdilik diyebiliriz ki birbirine zıt gibi görünen bu iddiaların hepsinde bir hakikat payı vardır. Bunun sebebi, hiç şüphesiz, mütereddit, korkak, vehimli, kısaca mariz ruhlu bir müstebidin dört elle sarılmış olduğu tahtında tutunabilmek için bazan şeytanca, fakat çok defa birbirini tutmayan çarelere, tedbirlere başvurmasıdır. Onun için hakikatte o, ne garplılaştırmanın düşmanı, ne de onun taraftarıdır; bu hususta ne yapmış ise, kendisini mecbur hissettiği veya kaçınmadığı için yapmıştır. Binaenaleyh şahsına zarar gelmediğinden, tahtında duracağından emin bulunabilseydi belki de en hararetle bir yenilik taraftarı olabilirdi."

Mümtaz Turhan'ın isnatları, dürüst ve tarafsız tarihçiler tarafından çürütülmüştür. Abdulhamid'in devleti ve milleti menfaatına kurduğu istihbarat teşkilatını onun tahtını koruma aracı olarak kabul edenler, kendisinden sonra işbaşına geçenlerin bu teşkilatı dağıtmaları neticesinde, İngiliz Gizli Haber Alma Teşkilatı'nın ne kadar geniş bir nefes almış olduğunu görmemiş olmalıdırlar.

Abdulhamid'i korkaklıkla itham edenlerin, Ermeni komitacıların hazırladığı meşhur Bomba hadisesindeki akıl almaz soğukkanlılığını ve cesaretini takdir edemedikleri ortadadır.

Memleket ve milletin iç ve dış düşmanlarla çevrildiği, "kaht-ı rical" yani adam yokluğu sebebiyle adeta yalnız başına kaldığı, bu sebeple de her şeyi ince ince düşünmek, takip etmek ve bir bela ise defetmek için beynini çatlatırcasına yorduğu için Abdulhamit'in "mariz ruhlu" olduğunu söylemek şüphesiz ki çok büyük bir haksızlık ve yanlışlık olur.

Abdulhamid'in "vehham" olduğunu ve her şeyden şüphe eden bir karaktere sahip bulunduğunu söylemek onu tenkit etmek isteyenlere Nizameddin Nazif Bey şu güzel cevabı verir: Sultan İkinci Abdulhamid'in düşmanları ona vesveseli derlerdi. Onların vesvese dedikleri şeyin hakikî adı "ihtiyat ve tedbirdir."

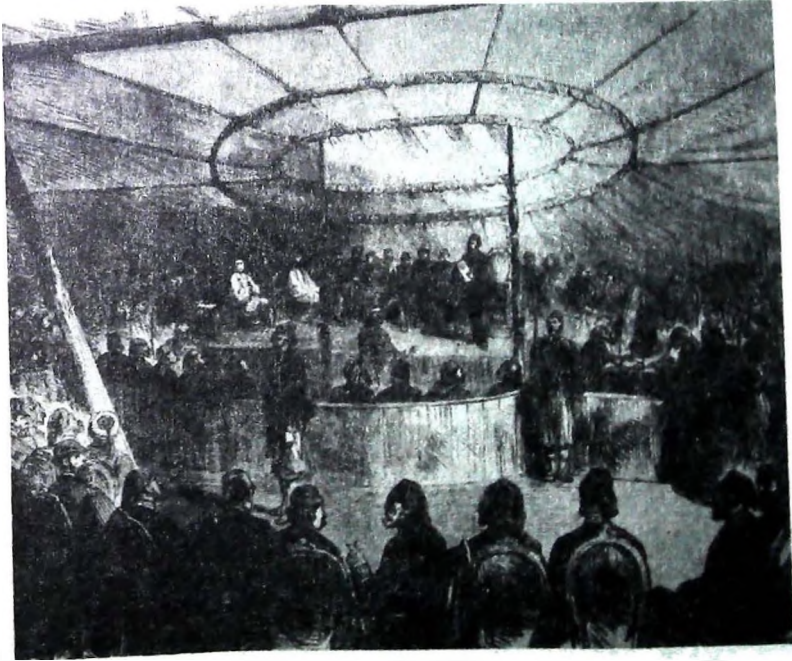
İ. Hami Danişmend ise konuyla ilgili olarak Abdulhamid'in gerçekten vesveseli ve evhamlı bir insan olduğunu bildirdikten sonra, devrinin bazı

mühim vakalarını (Ali Süavinin Çırağan Baskını, Beşinci Murad'ın hal'i, Abdulaziz'in öldürülüşü, Jön Türklerin suikast haberleri, Ermeni Komitacılarının meşhur Bomba vakasını) kısaca nakleder ve şu neticeye varır: "O vaziyette kim olsa hayat endişesine düşerek ve pek tabii olarak vehme kapılacaktır. Bu gibi vesveselerin hiç olmazsa yarı mesuliyeti ahlak-ı umumiyye'ye attır."

Bir de Sultanın kendisini dinleyelim:

"Kardeşimden sonra tahta çıktı-

ğım vakit, etrafımı entrikalardan örülü ağlarının içine hapsedmek isteyen insanlar almıştı. O zaman hayatımı ve tahtımı muhafaza edebilmek için; kurnazlara karşı kurnazca hareket etmek icap ettiğine karar verdim. Yaşamanın zevkini çıkarabilmek ve insanlara hürmet hissi duyabilmek için, malesef insanın yaratılışındaki bozukluğu fazlaca tanımıştım. İktidara geldiğimden beri bana gösterilen zülüme dalkavukluktan öğreniyordum. Söylendiği gibi insanlardan kaçırırsam, bu hayatta geçirdiğim şeylerin tabii bir neticesidir."

Abdülaziz'in katli ile ilgili soruşturmayı yürüten Yıldız Mahkemesi

Abdulhamid Osmanlı Tahtında

Beşinci Murad'ın aklı dengesindeki bozukluğun gittikçe artması, bu sebeple kılıç alayının bile yapılamayışı, sultanın, karşısına çıkanlara "Kan istemem!.. Saltanat istemem!.." diye bağırıp durması, Onu tahta çıkaran Mütercim Rüşü Paşa, Midhat Paşa ve Şeyhulislam Hayrullah Efendi'yi şaşkına çevirmişti. Özellikle Mithat Paşa, meşrutiyeti ilan ettireceği bu padişahın durumundan hiç de memnun olmamışa benziyordu. Böyle aklı muvazenesi bozuk bir sultanla, çok, ama çok önemli bir vatan ve millet görevi (!) olan Meşrutiyet ilanı mümkün görünmüyordu. Öyleyse hal' edilmesi ve yerine veliahd şehzade Abdulhamid Sultan olmalıydı. Fakat öteden beri kendisiyle pek iyi anlaştığı söylenmezdi. Abdülhamid, ağabeyinden farklı, ciddi, mazbut, dikkatli ve uyanık bir insandı. Nihayet Mütercim Rüşü ve Mithat Paşa, onunla gizli bir görüşme yaptılar. Abdulhamid, tahta çıktığı takdirde meşrutiyeti ilan edeceğine söz verdi. Abdülaziz'in katilleri hemen toplanıp, Şeyhulislamdan yeni bir fetva çıkarmak suretiyle, kendi elleriyle tahta çıkardıkları Beşinci Murad'ın hal'ine karar verdiler. Sadrazam önemli bir mesele görüşmek üzere davet ettiği devlet erkânı ile beraberken hiç beklemedikleri saltanat değişikliğini haber aldılar. Hal fetvası okundu ve Babüs-Saade önüne konulan Osmanlı tahtında II. Abdülhamid'e biat edildi. Bu arada Beşinci Murad, Çırağan Sarayı'na nak-

ledilmiş bulunuyordu.

Yeni padişahın cülusu halk tarafından da büyük bir memnurlukla karşılandı. İstanbul'da üç gün üç gece süren şenlikler yapıldı. Bir hafta sonra icra edilen kılıç alayı ise tam anlamıyla muhteşem geçti. Beşyüz-altiyüz bine varan müslim yahut gayri müslim tebaa yeni padişahlarını görmek için İstanbul sokaklarını doldurup taşırdı. Umumi bir sevinç ve heyecan gözlemlendi.

Abdulhamid ilk günler içinde halkın ve askerinin sevgisini kazanacak ziyaretlerde de bulundu. Culusunun onbeşinci gününde Seraskerliğe gidip orada ümera ve zabitlerle akşam yemeği yedi. Sofrada etkili ve güzel bir konuşma yaptı. Ertesi akşam devlet erkânını Yıldız Sarayında yemeğe davet etti. 18 Eylül'de kayıkla tersaneye gidip Bahriyelilerle asker yemeği yedi. 16 Ramazanda Bab-ı Mesihat makamını, yani Şeyhulislamı ziyaret etti. Daha sonra hastahaneleri ziyaret edip hasta ve yaralılarla sohbet edip, onlara ihsanlarda bulundu. Karadeniz ve Marmara'da yaptığı kısa deniz gezintilerine şehzadelerle devlet adamlarını iştirak ettirdi.

Abdulhamid bütün bu hareketleriyle iyi puan toplamaya çalışırken bir taraftan da memleketin içinde bulunduğu korkunç sıkıntıları düşünüyor, onların halli noktasında çareler arıyordu. Gerçekten o günler içinde Osmanlı devleti tarihinin belki en sıkın-

tılı anlarından biri yaşamaktaydı. Bosna ve Hersek isyanları, Sırbistan ve Karadağ'daki olumsuz durum, yeniden alevlenen Girit meselesi, Rusya'nın büyük bir harbe hazırlanmakta oluşu, Avrupa devletlerinin iki yüzlü davranışları, Balkanlarda hristiyan güçlerce kısırtılan milliyetçilik cereyanları ve ayrıca devlet içinde ehliyet-siz, beceriksiz, dinî ve millî duygulardan mahrum bir takım idarecilerin mevcudiyeti genç Sultanı çok dikkatli ve sabırlı adım atmaya zorlayan hadiselerdi.

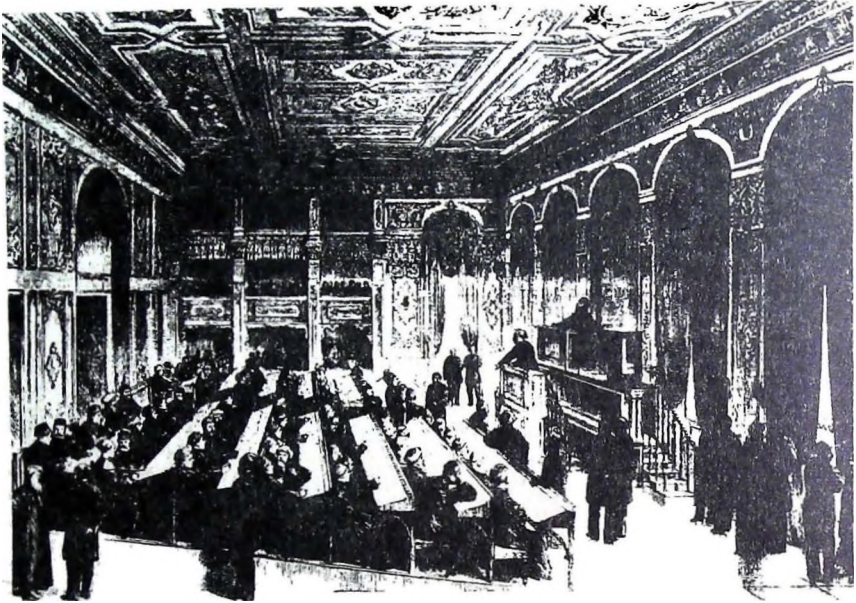
Bir süre sonra Sadrazam Mütercim Rüşdü Paşa istifa edince, yerine, o günler içinde bir mecburiyet halinde olduğu için "biz zarure" Mithat Paşa sedarete getirildi.

Mithat Paşa

Bu arada Avrupa devletleri, hem harbe hazırlanan Rusya'nın tesirini kırmak, hem de Osmanlı devletine bir takım ikazlarda bulunmak niyetiyle, İstanbul'da Tersane Konferansını tertip ettiler. Kendi menfaatlerinden başka hiç bir şey düşünmeyen bu Avrupa devletlerinin en büyük istekleri hristiyanlara daha çok özgürlük, daha çok imkan, kısacası bağımsızlık verilmesinden başka bir şey değildi. Onlar Tanzimat'tan bu yana Osmanlı'nın kendi öz inanç ve medeniyetinden verdiği tavizleri, Batılılaşma yolunda atılan adımları, İslahat Fermanıyla hristiyan tebaya verilen akıl almaz imkân ve kolaylıkları yeterli görmüyor", daha fazlasını, istiyorlardı. Şüphesiz ki tek gayeleri İslam'ı temsil iddiasında bulunan devleti Âl-i Osmani'yi yıkarak, topraklarını paylaşmak ve müslümanları esaret zincirleriyle bağlamaktı. Bu arada, kendilerine hayran ve bağımlı ve hatta kendilerinden maddî yardımlar olarak faaliyet sürdüren nice gafil ve hainleri de sürekli olarak kışkırtmakta ve desteklemekteydiler. Nitekim Jön Türk hareketlerine yardımcı olan, Makedünyadaki ihtilal hareketlerini finanse eden, İttihat ve Terakki'yi devamlı şekilde destekleyerek neticede Osmanlı imparatorluğunu yıkmayı başaranlar onlardır.

Avrupa devletleri Tersane Konferansında iken, Mithat Paşa, hazırlatmış meşhur Kanun-i Esasi'yi ilan ettirmiş ve böylece I. Meşrutiyet dönemi başlamış oldu.

Devlet için son derece zararlı bir teşkilat olduğu daha sonra anlaşılan ve II. Abdulhamid tarafından kapatılan Meclis-i Mebusan ilk toplantısını 19 Mart 1877 tarihinde Dolmabahçe Sarayı'nda yapmıştı.

Bu Kanun-i Esasi'nin nasıl bir anayasa olduğu ve Meşrutiyet ilanıyla tesis edilen Meclis-i Mebusanın nasıl bir meclis olduğu ve neticelerinin millet ve devlet için ne büyük zararlar doğurmuş olduğu artık bilinmektedir. Konuyla ilgili olarak II. Abdulhamid'in şu notlarına dikkat etmeliyiz: "Fihakika o, ötedenberi meşrutiyet taraftarı idi. Lakin ismini ve bazı kitaplarında methini iştirmekle hasıl olumuş bir taraftarlıktır... Mithat Paşa Kanun-i Esasi'nin behemehal ilan olunması- nı teklif ettiği zaman hiç bir devletin

Kanun-i esâsisini tetkik etmemiş ve bu bapta esaslı bir fikir edinmemiş- tir. Rehberi Odyan Efendi idi. Odyan Efendi ise, o zaman bile bizde en mümtaz hukuşinas değildi. Hele memleketi hiç bilmezdi..."

Mithat Paşa, meşrutiyetle kendi şahsi ihtiras ve emellerini gerçekleştirmeyi düşünüyordu. Zira bütün ciddi tarihçiler O'nun nefsine olan aşırı sevgisini, kendini daima en yüksek adam olarak kabul ettiğini, övülme- ten hoşlandığını, dini ve milli hassa-

siyetlerden mahrum bir yaratılıştaki olduğunu ve nihayet meşrutiyet sayesinde Osmanlı devletine tek başına hakim olmayı istediğini bildiriyorlar. Hatta onun bir seferinde "Bu ana kadar" Al-i Osman" denildi ya, bundan sonra dahi "Al-i Mithat" denilse ne var?..." dediği kuvvetle rivayet edilmiştir.

Mithat Paşa, şahsiyetini ve anlayışını dikkatle tetkik etmeyen bazı yazarlar tarafından "Meşrutiyet kahramanı, Hürriyet şehidi" gibi sıfatlarla övülür.

Halbuki O, bu millet için faydadan çok zarar doğurmuş, devleti en büyük felaketlerden biri olan meşhur 93 harbine sokarak, onbinlerce askerin telefine sebep olmuş, imparatorluğun pek çok toprak parçasının kaybına sebebiyet vermiş, topladığı Meclis-i Mebusana Ermeni, Rum, Yahudi gibi nice devlet düşmanını mebus diye sokmuş, kendi şahsi ihtirası uğruna pek çok çirkin işe dehalet etmiştir. Nitekim daha sonraki yıllarda öz oğlu Ali Haydar Mithat Bey bile babasının bir takım hatalarını ifşa etmiştir.

İ. Hami Danişmend, Onun hakkın-da şu hükme varır: "...müdebbir, muktedir ve zeki bir vali olmakla beraber, iyi bir siyaset ve devlet adamı değildir. Bunu bizzat kendisi de bir kaç vesileyle itiraf etmiştir. Bu vaziyetinin sebebi, bir taraftan kültürünün kifayetsizliğinde, bir taraftan da mizacında aranmalıdır. Mithat Paşa'nın Garp kültürü yoktur. Şark kültürü de

çok zayıftır; hatta yazılarında bazı fa-hiş hatalarına bile tesadüf edilir."

Kemal Yaman "Beynelmilel Ser-maye ve İhtilaller" adlı eserde Mithat Paşa'yı şöyle anlatır: "Mithat Paşa o kadar ütopisttir ki, meşrutî monarşî-nin, o günler, Osmanlı imparatorlu-ğu gibi dinler, kavimler ve diller mo-zaiki halinde bulunan bir toplum için nasıl bir felaket olacağını anlayamı-yacak kadar hayalperest ve kültürsüz bir kişidir. Davranışları kaba, haşin ve büyüklük duygusu eseridir. (Kendi-siyle Abdülaziz'i tahttan indirdiği işbirlikçi arkadaşı) H. Avni Paşa'nın şikâ-yetine hak verdirecek kadar içki müp-telasıdır. Bosna'da Türk bayrağına haç ilave etmeyi tedbir sayacak, Bul-garistan'daki okullarda Bulgarca ted-risatı teşvik edecek kadar kördür. İn-giliz Kamil Paşa gibi kölelik derece-sinde İngiliz siyasetinin ve menfaat-lerinin savunuculuğunu yapacak ka-dar Millî onurdan mahrumdur bu Mit-hat Paşa! Ve "Hürriyet Babalığı" ün-vanı yerine "Batı Köleliği" kavramı-nın temsilcisi olmayı hak etmiş bir ki-şidir."

II. Abdulhamid, Tersane Konferan-sı kararlarını tetkik ve müzakere için, Bab-ı Ali'de Meclisi Umumiye toplat-mış, 180 müslüman ve 60 gayr-i müs-limden mürekkep 240 yahut 300 ki-şilik heyette, padişahın muhalefetine rağmen, Mithat Paşa ve adamlarının kanaatine uyularak, milletimiz için büyük bir felaket olan 93 harbine ka-rar verilmiştir.

Sultan Abdulhamid Bosna-Hersek ve Bulgar isyanları sebebiyle ordunun yıpranmış olduğunu, silah, mühimmat ve zabıt kadrolarının eksik olduğunu, hiç bir müttefikimiz bulunmadığı için bu harbin fena neticeleneceğinden korktuğunu bildirmiştir. O'na göre, Abdülaziz'in henüz güçlendirip kuvvetlendirdiği ve belki ilerki tarihlerde Osmanlı için büyük başarılar elde etmesi mümkün olan ordunun, hazırlıksız bulunduğu bir sırada, dünyanın en büyük askerî gü-

cüne sahip Rus ordusu karşısına çıkması felaket olacaktır. Ne var ki siyasî deha sahibi sultanın sözleri dinlenmemiş, Mithat Paşa ve avanesi, sırf kendi şan ve şereflerini yükseltmek için "Harp isteriz!" çılgınlıklarıyla talebeleri bile ayaklandırmış, kahramanlık gösterisinde bulunarak, padişahı korkaklıkla itham etmişlerdir.

Neticede 93 harbine başlanmış, ne kadar acıdır ki padişahın dediği gerçekleşmiş, Moskof orduları İstanbul kapılarına dayanıp Yeşilköy'de karar-

Mithat Paşa ve yandaşlarının arzularıyla başlatılan 93 Harbi nice Osmanlı askerinin ölümüne ve nihayet Rusların İstanbul kapılarına dayanmasıyla neticelenmiştir.

gah kurmuş ve Devlet-i Ali Osmani, tarihinin en feci muahedelerinden biri olan Ayastefonos Anlaşmasını imzalamak zorunda kalmıştır. Daha sonra, menfaatleri zedelenen Avrupa devletlerinin bile karşı çıkacağı bu anlaşma ile Balkanlardaki Osmanlı arazisi üç ayrı araziye bölünmüş. Bulgaristan büyük bir devlet haline getirilmiş, Karadağ, Romanya ve Sırbistanın istiklalleri tanınmış, ayrıca Osmanlılar harp tazminatı olarak Ruslara bir milyar altından fazla para ödemeye mecbur tutulmuş, bu mümkün olmadığı için de galip devlet doğudaki Batum, Kars, Ardahan ve diğer bazı şehirlerimize el koymuştur.

Mithat Paşa'nın azledilip yurt dışına sürülmesi:

II. Abdülhamid bütün bu gelişmelerden sonra, Mithat Paşa'yı daha fazla sadrazamlıkta bırakmayı elbette düşünemezdi. Zira, Abdülaziz'in tahttan indirilip öldürülmesine sebep olan, Türkiye'yi Rus harbine sokarak adeta mahvına sebebiyet veren, hemen her akşam içki meclisleri tertip edip devlet sırlarını ona buna açıklayan, hatta kendi adına "Millet askeri" namı altında asker toplamaya çalışan bir adamın görevden alınması artık bir zaruret halini almıştır. Nitekim 5 Şubat 1877 tarihinde sabah erkenden saraya davet edilerek, azledildiği bildirilmiş, cebine beşyüz altın konularak bir vapurla Brendiziye sürülmüştür. Azlini öğrenince "Eğer beni buradan tard u te'dip ederseniz alimallah memleket mahvolur!" dediği, bindiği vapur Çanakkale boğazından çıkarken, İstanbul'da ihtilal olup olmadığını soruşturacak kadar kendini önemli gördüğü rivayet edilir.

Mithat Paşa daha sonra Abdülaziz'in öldürülüşü olayını tetkikle görevli Yıldız Mahkemesi kararıyla idam cezasına uğratılmış, padişahın cezasını müebbet hapse çevirmesi sebebiyle Taif'de hapsedilmiş ve nihayet 62 yaşında iken orada boğdurulmak suretiyle öldürülmüştür. Mithat Paşa'nın öldürülmesine, II. Abdülhamid'in emir vermediği söylenmektedir. Hakikatin de bu olması lazım gelir. Zira Abdülhamid, hayatı boyunca bir damla kan dökmemiş olmakla ma-

ruftur. Ayrıca eğer Mithat Paşayı idam ettirmek isteseydi, meşhur Yıldız Mahkemesinin verdiği kararı onaylaması yeterdi. Deliller gösteriyor ki İngilizler Taif zindanındaki Paşayı kaçırmak, Osmanlılara yeni tuzaklar kurmak istemektedir. Padişah bu durumdan endişe etmiş ve onları muhafazaya memur olanlara, eğer kaçmak isterlerse vurulmalarını emretmiştir. Söz konusu telgraf Mithat Paşanın öldürülüşünden 1 sene önce çekildiğine göre Paşanın boğdurulmasında padişahın hiç bir dahli olmaması lazım gelir. Zaten Mithat Paşa azledildikten hemen sonra gerek halk gerekse devlet erkanı tarafından adeta unutulmuş gibiydi. Düşmanlarımız olan devletlerden başka hiç kimse o gurur ve ihtiras heykeli Paşayı düşünmüyordu. Kendine olan aşırı güveninin cezasını çekiyor, sandığı gibi büyük bir adam olmadığını kendisi de anlıyordu.

Burada Mithat Paşa'nın, Ermeni ihtilalcilerinin kurduğu bir mason teşkilatı olan Ser Locasına kayıtlı olduğunu da bildirerek konuyu kapatabiliriz.

93 harbinin unutulmaz kahramanları:

Her ne kadar büyük bir felakette sonuçlanmıssa da 93 harbinde, inancına, devlet ve milletine bağlı komutanların şerefli mücadeleler vererek, en azından unutulmaz müdafaaharpleri sergilediğini biliyoruz. Bun-

Plevne'de Gazi Osman Paşa komutasındaki Türk Ordusu büyük fedakarlıklar göstererek düşman ordusunu aylarca uğraştırmıştır. Yukarıdaki resimde Plevne Gazileri görülüyor.

lar içinde Batı'da Plevne'yi savunan Gazi Osman Paşa'nın, doğuda Ruslara karşı amansız bir karşı koymayla Kars ve Erzurum müdafalarını yöneten Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın ve isimleri bilinmeyen kahraman askerlerin hatıralarını saygıyla anmak gerekir.

Savaştan ve esaretten sonra İstanbul'a dönen Gazi Osman Paşa, bizzat II.Abdülhamid tarafından karşılanmış, sultanın en yakınları arasına girmiş, hatta padişahın faytonunda daima karşısına oturtularak şerefli bir ömür sürmüş ve nihayet 5 Nisan 1900 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. 22 sene kadar devletin en önemli görevlerinden biri olan Mabeyn müşavirliği yapan Gazi Osman

Paşa hakkında İ. Hami Danişmend şunları söyler: "Bu kahraman asker ahlakının temizliği, doğruluğu, samimî müslümanlığı, her bakımdan lekesiz ve tertemiz şahsiyeti ve maiyyetine karşı tükenmez bir baba şetkatiyle meşhurdur. Onu sevmeyen tek kişi yoktur; herkes hayranıdır: Hakkı büyük adam işte öyle olur."

İlk Meclis-i Mebusan ve kapatılışı:

Mithat Paşanın marifetleriyle kurulan Meclis-i Mebusan, 19 Mart 1877 tarihinde ilk toplantısını yapmış, reisliğine Ahmed Vefik Paşa getirilmiş, toplantıda Abdulhamid'de hazır bulunmuş ve meclisin açılışı toplan atılmak suretiyle kutlanmıştır.

Gayr-i müslim mebusların bir hayli etkin olduğu, Türkten ziyade gayr-i Türk mebusların daha fazla bulunduğu ve her fırsatta padişahı rencide edecek faaliyetleri göze çarpan bu garip meclis 13 Şubat 1878 tarihinde, Abdulhamid'in emriyle kapatılmış, böylece zaten ölü doğmuş olan I. Meşrutiyet dönemi kapanmıştır. Fakat her şeye rağmen padişahın Kanun-i Esasiyi kaldırmadığı ve meclisi süresiz tatil ettiği de bildirilmiştir.

Abdulhamid'in meclisi kapatma kararında ne kadar haklı olduğunu İbnü'l Emin Mahmud Kemal'in araştırmalarıyla anlıyoruz. Yazar, mecliste bulunan gayr-i müslim mebusların hiyaset derecesine varan faaliyetlerinden bahisle şöyle diyor: "Hristiyan

mebusların her birini mensup olduğu milletin amal'ü maksadını tervice bezl-i mesai ederek Ermeniler Ermenistan hakkında nutuklar iradına ve Rumlar Tırhala vesair hakkında tervic-i merama taraddi ile dahil-i mecliste ve vükela üzerinde adeta icray-ı hükmü nüfuz eylemeye cüret etmiş idiler."

Bunun böyle olması da son derece normaldir. Elbette Osmanlı'nın millet meclisi sayılan önemli bir mekiye girmeyi başarmış olan Yahudi, Rum ve Ermeniler kendi millî menfaatlarını her şeyin üstünde tutarak, imparatorluğu parçalamak isteyeceklerdir. Durumun vehametini açıkça görmekte olan sultanın, Mithat Paşanın yaptığı hatada ısrar etmesi beklenemezdi. Kapatma kararıyla en büyük hizmetlerinden birini gerçekleştirmiş olduğu, ona adeta zorla ilan ettirilen II. Meşrutiyetten sonra açılan Meclis-i Mebusanın devleti yıkmış olması sonunda anlaşılacaktır.

Bundan sonra bazı tarihçi ve yazarların garazkarca dedikleri gibi "istibdad" dönemi (!) başlamıştır. Yani yetki ve selahiyetlerin eskiden olduğu gibi sultana devredildiği ve Abdulhamid'in idarî, siyasî, askerî ve ekonomik her konuya el attığı dönem... Bu "istipdat!" döneminin yıkılmak üzere olan devleti, üstelik 93 harbinden mağlup çıkmasına rağmen 30 sene kadar nasıl ayakta tuttuğu, nasıl güçlenip kuvvetlendiği, dış borçların nasıl azaltıldığı, beynelmilel düşmanlarını son derece iyi ha-

zırlanmış gizli kararlarla nasıl şaşkına çevirdiği, marif sahasında nice müsbet adımlar atılmış olduğu, kısacası düşmanların yahut onlara inanıp güvenme gafleti gösterenlerin dediğinin aksine, milletin öz inanç ve kültürü olan İslam'a dönüşünün hızlandığı bilinen bir gerçektir.

Bu dönem, cihan çapındaki dahînin, büyük Osmanlı sultanı II. Abdulhamid'in en azılı düşmanlarının bile itiraf ettiği güçlü ve dış siyasetiyle, devletin ve milletin rahatladığı ve gerçeğin ileriye gittiği bir dönemdir. Sultan, idarede bulunduğu yıllar içinde içte huzuru sağlamış, dışta düşman devletleri birbirine düşürerek tehlikelerini önlemiş, dünyanın en ücra köşelerindeki müslümanlarla ilgilenerek hilafet müessesesini kuvvetlendirmiş ve gerçekten unutulmaz hizmetler gerçekleştirmiştir.

Makedonya... Makedonya...

II. Sultan Abdulhamid Hanı, padişahlığı boyunca en çok uğraştıran ve nihayet 31 Mart ihtilali sebebiyle tahtından indiren hadiselerin pek çoğu Makedonya denilen Selanik, Manastır ve Kosova vilayetlerinde tezgaflanmıştır.

Makedonya, Bulgarlar, Sırp,lar, Ulahlar, Yahudiler ve müslümanlardan oluşmuş bir topluluğun yaşadığı bölgedir. Burada müslümanların sayısı diğerlerine göre daha fazladır. Ne var ki her türlü fesad ocağının barındığı bu topraklarda yeşeren ve Av-

rupalı devletlerin teşvik ve destekleriyle mantar gibi fişkıran ihtilaf çeteleri, Osmanlı devletine gerçekten pek çetin günler yaşatmıştır. Özellikle II. Meşrutiyete yaklaşan 1909 yıllarına doğru Makedonya'daki ihtilalci hareketler hız kazanmıştır. Bu hareketlerin hemen hemen hepsinde beynelmil masonluğun parmağı olduğu artık kesin olarak bilinmektedir. Balkanlardaki milliyetçilik hareketlerini kamçılayarak imparatorluğu yıkmak isteyen İngiltere, Fransa, hatta Almanya ve özellikle Rusya idarecileri, masonluğun olağanüstü ve gizli faaliyetlerini de yanlarına alarak, yahut beynelmil masonluk kendi menfaatine uygun tarzda bu devletleri de kullanarak Makedonya ihtilallerini hazırlamıştır. Nitekim yeri geldiğinde bahsedeceğimiz ihtilalci İttihat ve Terakki adlı topluluğun merkezi de Makedonya olmuştur.

İkinci Abdulhamid'e Suikast yahut Bomba Hadisesi "

21 Temmuz 1905 Cuma günü vuku bulan bu suikast teşebbüsü, Ermeni komitacılar tarafından tertip ve icra edildi. Dindaşları Avrupa devletlerinin mutlak desteğini alarak Doğu Anadolu'nun hemen hemen tamamını kapsayan bir sahada müstakil bir Ermenistan devleti kurmak isteyen komitacılar, hedeflerini gerçekleştirmek için Viyanada mükemmel bir araba yaptırmış, içine yüz kilodan fazla dinamit ve demir parçaları yerleştirmiş, bununla Yıldız Camiinde Cuma namazından çıkacak olan padişahı öldürmek hatta başka yerlerde de bombalı eylemler gerçekleştirmek suretiyle İstanbul'u karma karışık edip, yabancı güçlerin askerî mü-

dahalelerine zemin hazırlamak istemişlerdir.

Suikasti tertip edenler "Troşak" adlı Ermeni ihtilaf cemiyetinin reisleridir. Bunlar Samail Kayın, Robina Kayın ve Konstantin Kebulyan adlı ermenilerdir. Yanlarına Belçikalı bir anarşist olan Charles Edouard Jorris'i ve onun karısı Anna'yı da almışlardır.

Jorris, tayin edilen Cuma saatinde, bomba yüklü arabasıyla Yıldız Cami önüne gelmiş ve eylemine başlamıştır. Dikkat çekmemek için ecnebi seyirciler kılığına giren suikastçılar, sultanın camiden çıkışını da dakikası dakikasına hesap ederek sa-

atlı bombalarını kurmuşlardır. Ne var ki, kader istedikleri biçimde cereyan etmemiş, sultanın, cami önünde şeyhulislamla biraz fazla konuşmuş olması sonunda, saatli bomba müthiş bir tarrakayla patlamış, çevredeki 26 kişi ölmüş, 58 kişi yaralanmış fakat II. Abdulhamid burnu bile kanamadan kurtulmuştur. Bu esnada düşmanlarınca "korkak" olarak vasıflandırılan büyük padişahın davranışı gerçekten ilgi çekicidir. Görgü tanıklarından başkatip Tahsin Paşa şöyle anlatır:

"Sultan Hamid o anda ne duydu? Bunu bilemezsem de zâhiren pek cesaret gösterdiği kabil-i inkar değildir. Hiçbir korku ve telaş eseri göstermedi. Yalnız benden "Ne var?" diye sordu. Binek taşına geldiği zaman gördüğü umumi telaştan dolayı kalın ve gür sesiyle: "Korkmayın, korkmayın!..." dediğinden de bahsedilir.

Gerçekten Abdulhamid halkı teskin etmeye çalıştıktan sonra kendi kullandığı arabaya binip, tebasının coşkun gösterileri arasında sarayına ulaşmış, orada hiç bir şey olmamış gibi yabancı sefirlerle görüşmüş, daha sonra, hayatına kasteden bu adamı kiralık ajanı olarak Avrupaya göndermiştir. Başkatip Hasan Tahsin Paşa, Jorris'in devlete hayli hizmet ettiğini bildirmektedir.

Ermeni komitacılarının devleti yıkma yönelik bu haince saldırısı ne yazık ki devrin şairlerinden zavallı Tevfik Fikret tarafından alkışlanabilmektedir. İ. Hami Danişmendin Türk şa-

irinin iğrenç şiiri dediği bu gerçekten bayağı şiirin iki mısrası şöyledir:

"Ey sanlı avcı, dâmını beyhude kurmadın
Atın fakat ne yazık ki, yazıklar ki vurma-
dın!"

İttihat Terakki Cemiyeti ve II. Meşrutiyetin İlanı

İkinci Abdulhamid Han'ın 23 Temmuz 1908 Perşembe günü ilan etmek zorunda kaldığı II. Meşrutiyet, İttihat ve Terakki cemiyetinin eseri sayılır. O günlere kadar gizli bir faaliyet olarak devam eden ve gittikçe güçlenip, imparatorluğu ahtapot gibi saran İttihat ve Terakki Cemiyeti hakkında, pek çok şey yazılmış olmasına rağmen hala meselenin çok iyi anlaşıldığını söylemek mümkün değildir. Burada teşkilatı ve faaliyetlerini özet halinde belirteceğiz.

İttihat ve Terakki cemiyeti ilk defa, İstanbul'da Askerî Tıbbiye talebelerinden Dr. Abdullah Cevdet, İshak Sükutî ve İbrahim Tema adlı şahıslar tarafından kuruldu. Kısa zamanda büyük bir yaygınlık göstererek memlekete dağıldı. Pek çok önemli devlet adamının gizlice iştirak ettiği cemiyet Abdülhamid'i tahttan indirerek Meşrutiyeti ilan ettirmek için çalışmalarını sürdürdü. Faaliyetleri haber alındığı için mensupları yurt dışına sürülüp, neşriyatları kapatıldı. İttihatçılardan bir kısmı Avrupa'ya, bir kısmı da Mısır'a kaçtılar. Teşkilatın merkezi bu sefer Paris'e nakledildiği için ittihatçılar oradan faaliyetleri-

ni sürdürdüler. Avrupa'da neşrettikleri gazete ve mecmualarla padişah ve devlet aleyhine akıl almaz yazılar yazdılar. Bunları çeşitli vasıtalarla yurda sokup okunmasını sağladılar. Beynelmilel masonluğun tesirine girerek, devleti düşmanlarına yem etmeye çalıştılar. Finans kaynakları da imâa kirli paralar oldu...

İttihat ve Terakki, daha ziyade Makedonya'da hızlı bir gelişme gösterdi. Zira daha önce de sözü edildiği gibi Makedonya, ihtilaller için müsait bir zemin oluşturmaktaydı. Ayrıca devletin, memlekette yetiştirdiği genç zabıtları önemli askerî nokta olması sebebiyle Makedonya'ya göndermesi de işlerini kolaylaştırdı. Zira onlar bu genç zabıtları cemiyetlerine sokmakta zorluk çekmediler. İkbal düşkününü, hırs ve gurur sahibi, devletine ve padişahına düşman edilmiş bu zabıtlar kısa sürede bir çok ayaklanma başlattılar. İçlerinden Resneli Niyazi, Enver Bey (Daha sonra ismi Damad Enver Paşa olacaktır) Talat Paşa, Cemal Paşa gibi bir çok mason sıvırdı. Bunlar tıpkı Ermeni komitacıları gibi tehdit hareketleriyle devletin varlığına yönelik faaliyetlerine devam ettiler. Bu arada sürekli telgraflar çekmek yahut çektirmek suretiyle padişahın meşrutiyetin ilanını isteyip durdular. 66 yaşına erişmiş bulunan Sultan daha ne kadar dayanabilir... Bir gün yakınlarından birine "Suyun akıntısına gideceğim..." diyerek, ihtilalcilerin istediği II. Meşrutiyeti ilan edip ortalığı yatıştırmak ister. Fakat

açıktır ki gelecekte günler devlet için hiç de parlak görünmüyor...

23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet ilan edildi. Toplanan meclis-i Mübâsanın devleti yıkmaktan başka bir gayesi olmayan Rum, Ermeni ve Yahudi mebuslarla dolup taşıdığı ve padişah aleyhine açık faaliyetlerin başladığına şahit olundu. Söz ayağa düştü ve ortalık son derece karıştı. Aradan 9 ay 5 gün geçti. Bu süre içinde İttihat ve Terakki Cemiyeti hükûmete iştirak etmemekle beraber, etkin durumda olduğunu hem padişaha hem de meclise kabul ettirdi. Nitekim bu süre içinde cemiyetin ileri gelenleri İstanbul'a yerleşmiş memleketin her yerinde teşkilatın şubeleri açılmış, siyasî cinayetlerle teşkilat muhalifleri birer ikiye öldürülmeye başlanmış, İstanbul ve Taşrada terör havası umumî bir gerginliğe sebep olmuştur. Demek ki kısa bir süre sonra mühim hadiseler patlak verecektir.

Bu arada 31 Mart Vakası adıyla bilinen meşhur vaka ortaya çıkmıştır. Kısaca özetlenecek olursa bu vakanın esasları ve seyri şöyledir:

İttihat ve Terakki cemiyetinin hükümet üzerindeki olağanüstü etkisiyle bir çok yanlış kararlar alındığı, bir çok adam öldürüldüğü, halkın dinî hassasiyetiyle oynandığı meclis-i mebusanın millet için asla faydalı olmadığı, cemiyet üyelerinin masonluğu gibi bir çok sebeple ayaklandırılan asker ve diğer bir takım kimseler "Şeriat isteriz!" sesleriyle bir ihtilal baş-

lattılar. Abdulhamid Han'ın kan dökmemesini istemesi sebebiyle, kendi dışında ve fakat kendi menfaatine uygun olan bu hareketi desteklemediği, hatta ayaklanmanın durdurulması için emirler verdiği görüldü. Muhtemelen vakanın doğmasına sebep olanların gizli niyetlerini sezmiş, bunun bir İngiliz oyunu olduğunu anlamıştı. Gerçekten müthiş bir İttihat ve Terakki düşmanı olarak tanınan ve çıkarttığı Volkan gazetesiyle anarşist fikirlerini halka mal etmeye çalışan Derviş Vahdeti bir İngiliz ajanıydı. Bu adam, ayrıca İttihat ve Terakki'nin, güya meşrutiyeti korumak niyetiyle İstanbul'a getirdiği Avcı taburlarını da ele geçirmesini bilmiş, bu askerler de 31 Mart vakasında önemli görevler üstlenmişlerdi. Çok karmaşık görünen ve gerçekten çok iyi tezgahladığı belli olan 31 Mart vakası neticesine bakılacak olursa sadece İttihat ve Terakki'ye yaramışdır! Zira bir süre sonra (hareketin başlamasından 11 gün sonra) İttihatçılar, meclis-i mebusanı ve Meşrutiyeti kurtarmak için Hareket Ordusu'nu getirttiler. Zavallı askerleri de padişahı korumaya gidiyoruz diyerek işgal ettikten sonra, İstanbul'a girdirip şehri işgal ettirdiler. Bu arada hareketin yetkilileri aralarında anlaşarak padişahın halline karar verdiler. Meclis-i Mebusanda, İttihatçı liderlerin zor kullanmasıyla, muhalif bir takım mebuslarda hal fetvasını müsbet karşılamak zorunda bırakıldılar.

Artık Talat, Enver ve Cemal Paşa adlı ittihatçı masonların yönetime ta-

mamen el koydukları devir başlamış oldu.

Padişahın, açılmasını asla arzu etmediği meclis, aynı gün hal kararını sultana bildirmek üzere içlerinden dört kişiyi seçti. Bunlardan ikisi müslüman, biri hristiyan, diğeri de yahudi idiler.

Sarayının kuşatıldığını ve artık hiçbir şey yapılamayacağını anlayan Abdulhamid hallini bildirmek üzere gelenler arasında Yahudi Emanuel Karasu'yu da görünce pek ziyade müteessir olmuş ve "Bunu heyetiniz arasında bulundurmanıza esef ederim..." demiştir.

İstanbul'da kalmak istediğini bildirdiği halde, ihtilalciler sultanı Selanik'e götürdüler. Orada ikametine ayrılan Allatini köşküne yerleştirilen mahlû padişah, sıkı bir gözetim altında bulundurulmuş, bundan sonra yaşadığı sekiz-dokuz yıllık hayatı boyunca, devlet ve milletin nasıl yok edildiğini büyük üzüntülerle seyretmek zorunda bırakılmıştır. 1918 yılına erişildiğinde imparatorluğun, artık sadece adının kaldığını anlayan II. Abdulhamid Han "Bu hallere sebep olanlar! Allah kahrhâr ismi ile kahretsin!" diye beddua etmiş ve nihayet 10 Şubat 1918 Pazar günü vefat ederek Yüce Rabbine kavuşmuştur.

İKİ AYRI KUTUB: MİDHAT PAŞA VE İKİNCİ ABDÜLHAMİD

Midhat Paşa, padişahı sadece sevmiyordu, zaten kimseyi sevmemekle maruftu. Fakat padişah ondan nefret ediyordu. İki padişahın, amcası ile ağabeyinin tahttan üç ay ara ile indirilmelerinde birinci derecede rol sahibi tehlikeli bir adamdı. Bir padişahın ölümü hâdisesine, bir serserinin katledilmesi kadar bile ehemmiyet vermeden geçiştirmiş bir adamdı. Hatta bunu olağan, basit bir hadise gibi muhakeme etmişti. Padişahların hukukunu gözetecek ve onlarla işbirliği yapabilecek bir adam değildi. Demokrasi aşığı rolü oynayan bir müstebiddi. Hoşuna gitmeyen adamları belki Hüseyin Auni Paşa gibi öldürtmüyordu, fakat kim olduklarını bir an düşünmeden sürüveriyor, azlediveriyordu. Kendi nefsinden başka Türk imparatorluğunda hiçbir şahsiyetin ehemmiyeti olabileceğini kavrayamayacak bir hausalaya sahibdi...

Genç bir hükümdar ve orta yaşlı bir sadrazam... İşbirliği yapabilmeleri için mizaçlarında ortak bir çizgi, bir asgar-ı müşterek bulmak, Diyojen'in fenerle adam aramasına benzeyen boşuna bir çaba idi...

Arma Paşa'nın kuyusunu asıl kazan padişah değildi, bizzat kendisi idi. Padişahın istihbaratı, öyle amcasının gafletine benzemiyordu kuş uça anında haber alıyor, her şeyi merak ediyor, her şeyi araştırıyordu. Midhat Paşa, her gece rakı ve konyak sofrasında devletin en gizli sırlarını, gönlünün en

mahrem arzularını ifşa ediyor. bu sırlar ertesi gün bütün İstanbul'a yayılıyordu. Nerede kaldı ki İkinci Abdülhamid karakterinde bir adam öğrenmesin...

Ziya ve Kemal Beyler'in de katıldıkları bu meclislerde Midhat Paşa'nın telaffuz etmediği saçmalık kalmamış gibi gözüküyordu. Bir defasında cumhuriyet ilânından, Üçüncü Napoleon gibi önce cumhurbaşkanı, sonra imparator olacağından bahsetmiş:

— Niye "Âl-i Osman" olur da "Âl-i Midhat" olmaz? diyecek kadar işi iletir götürmüş ertesi gün herkes bu "Âl-i Mithad" = Midhatoğulları, Midhat hanedanı" sözünü duymuştu.

Şüphesiz meşru hanedanı düşürülmesini düşünmek ve konuşmak, demokrat bir monarşide bile çok ağır suçtu. Hele böyle bir şeyi o devir Osmanlı imparatorluğunda yürürlüğe koymaya kalkışmak, imparatorluğun derhal ayrışmasını göze almaktı.

Mithad Paşa'nın hususi asker yazmaya kalkışması, artık ikinci Abdülhamid'in sabrı taşırdı... Bu yeni asker "Millet Askeri" namıyla müstakil bir ordu teşkil edecek ve Paşa'nın şahsına bağlı bulunacaktı. Artık Fransız İhtilâli'nden ilham alındığı âşikardı... Hristiyan ve Müslümanlar'dan gönüllü yazılanlar, başkumandanları Midhat Paşa lehine nümayişler yapıp, İstanbul caddelerinde huzuru bozuyorlardı. Paşa'nın böyle bir yere hiç ihtiyacı yoktu. Çünkü Tanzimat sisteminde de, Meşrutiyet sisteminde de, eski klâsik Osmanlı düzeninde de ordu ve donanma zaten sadrazamın emrinde idi. İkinci Abdülhamid, sadrazamını, bu gönüllülerin seraskerliğe başvurarak Birinci Ordu'ya yazılmaları hususunda uyardı. Ancak Midhat Paşa, Ziya ve Kemal Beyler'in teşvikiyle bu kendilerine "Millet Ordusu" diyen gönüllüler:

— Bâb-ı Seraskeri maiyyetinde askerliği kabul etmeyiz, biz milletin askeriyiz! şeklinde gösteriler yaptılar.

Böylece çok daha kötü bir yeniçeri ocağı hortlatmak isteyen Midhat Paşa, şahsına ve devlete bağlı olmak üzere iki bağımsız devletin teşkiline girişti... Eh bu imparatorluğu İkinci Abdülhamid, Midhat Paşa'dan devralmış değildi, sokakta da bulmamıştı. Atalarından kalmıştı. Millet Askeri mes'ele-i hükûmdan sadrazamına zerre kadar itimadı varsa, onu da silip süpürdü...

(Yılmaz Öztuna, Bir Darbenin Anatomisi
Ötüken Yayınevi, 1984, İstanbul)

HÜRRİYET ve MEŞRUTİYET FİKRİ YABANCI PROPAGANDASI İDİ

Meşrutiyetin ilânı ile gelişen hürriyet havası bir anarşi manzarası arz etmeğe başlamış; yabancı unsurlar açıkça hiyânete geçmişlerdi. Devletin birliği ve manevî kıymetler yıkılıyor; zulûm, hapishane ve suikastler devri açılıyor. İstibdat adını alan Sultan Hamid zamanı aranıyordu. Bu hükümdar henüz tahtta iken bizzat Türk gazeteleri arasında ona karşı, hayasızca, hücum ve hakaret kampanyası başlamıştı. Bu münasebetle, bir gün, padişah, Ali Cevâd Bey'e: "Başkâtıp Bey! Bu gazetelerin makam-ı saltanat ve hilâfete bu kadar tecavüz etmelerine bakılırsa, fi mâ bâd, ne padişahlığın ve ne de hilafetçiliğin ehemmiyeti kalmayacaktır. Zannedersem ben Hâtem ül-mulûk (hükümdarların sonu) olacağım" diyerek durumu ve istikbâli belirtmiş ve görmüştü. Az zaman zarfında Osmanlı ve diğer imparatorlukların yıkılması, hükümdarların taç ve tahtlarını kaybetleri de bu sezgi teyid etmiştir.

İttihatçılar, Tanzimât ile Türkler arasında başlayan, yabancı propaganda ve tahribatın gelişen tesirleri içinde yetişmiş ve Mithat Paşa ile girilen meşrûtiyet ve hürriyet cereyanına bağlı kalmışlardı. İtalyanlar arasında Karbonari ve Yunanlılar arasında Ethniki Cemiyetleri nasıl Masonik esaslara göre gizli kurulmuş teşekküller idi ise, Türkiye'de de genç Osmanlı, Jön-Türk ve İttihâd-Terakki Cemiyetleri de aynı mahiyette idi. Şu farkla ki bizimkilerin kurucuları ve âzaları arasında yabancılar başlıca rolü oynuyordu.

Bu cemiyetler, Türkiye'de hürriyet ve meşrûtiyet fikirlerini yaymağa çalıştıkları zaman Türkler arasında bu mefhumların henüz siyasi bir manâsı yoktu ve tabiatıyla bir ihtiyaca da cevap veremiyordu. Çünkü, Türk tarihinde, Avrupa'nın aksine, esaret olmadığı için içtimai manada böyle bir mesele mevcut değildi. Siyasi bakımdan da devam eden devlet nizâmı karşısında bir hürriyet akla gelmiyordu. Bu sebeple Namık Kemal: "Ne efsûn-kâr imişsin ah ey didâr-i hürriyet" derken edebiyat ve hayal ötesindeki kitlere tesir eden bir fikrin mümessili olmuş değildi. Sadece Avrupa'dan, yeni gelen bir hevesten ibaretti. Siyasi hürriyet cereyanı ile birlikte meydana

çıkan meşrûtiyet hareketi de bu mahiyette olup gayri müslim ve Türk bir avuç aydına inhisar ediyordu. Milli ve İslâmî esaslara dayanan imparatorluk idaresinde, bir takım aksaklık ve bozukluklar belirmiş bulunmakla beraber, henüz bir rejim değişikliği lüzumu da duyulmamıştı. Zaten tanzimatın getirdiği esaslar da milli devlet an'anesini teyidden başka bir şey değildi. Sadece gayrimüslimlere tanıdığı müsavat ile bir yenilik gösteriyor ve bu da hazmolunmuyordu.

Bundan başka Türkler, siyasî müesseseler dışında, içtimâî bakımdan, dünyanın en demokratik milleti oldukları için de, cemiyet olarak, ona bağlı bulunan hürriyet ve meşrutiyet fikirlerini zorlayan bir ihtiyaç karşısında bulunduklarını duymamışlardı. Aslında Avrupa'da da hürriyet hareketleri içtimâî inkişaflardan, feodalitenin yıkılışı, burjuvazinin teşekkülü ve nihayet sanayi inkilâbından sonra ciddi surette meydana çıkar. Nitekim, Türkiye'de meşrutiyet hevesi başladığı, daha doğrusu yabancı gizli tesirleri ile gözükteği zamanlarda, Avrupa'da, Rusya, Avusturya; Almanya ve hattâ Fransa imparatorlukları ve diğer küçük devletler de henüz meşrutî idareye kavuşmamış; mutlakiyet rejimleri altında kalmış bulunuyorlardı. Meşrutiyet ve Cumhuriyet idaresine geçmiş bazı milletler ise henüz bu rejimleri aristokratik ve kapitalist tesirlerden kurtarmış değillerdi. Halbuki bu dünya durumu yanında Osmanlı Devleti çok karışık milletlerden terakküp ediyor ve yabancıların tahrikleri ile de imparatorluğu parçalamağa hazır bulunuyorlardı. Bundan başka, Avrupa ile temasları dolayısı ile, Hristiyanlar Türklere nazaran daha ileri bir duruma gelmişlerdi. Bu gibi sebepler meşrutî idareyi zorlaştırıyordu.

Sultan Hamid I. Meşrûtiyet Meclisini açış nutkunda atalarının altı yüz yıldan beri yabancı din ve milletlere karşı gösterdikleri adaleti ve bu sâyede onların dil, din, kültür ve milliyetlerini koruduklarını ve devletin karşılaştığı zorlukları belirtirken, yeni rejimin zaafa düşürülmesi endişelerine de zımnen işaret eder. Genç Hakan bazı yaşlı paşaların kifayetsizliğini anlayarak imparatorluğun dizginlerini eline alırken Mithat Paşa ve mebusların 1293 harbi ve felâketine sebep olmaları dolayısı ile meclisi de artık toplantıya çağırılmamıştır. Nitekim, Sultan Hamid, bu acı mağlubiyetten sonra, Türkiye'nin Japonya gibi bir milli birlik (millet-i vâhîde) teşkil etmediğimizi söyler ve ata mirası imparatorluğu, meşrutiyet vasıtasıyla, dağıtmayacağını belirtti. Kendi müstemlekelerinde Müslümanlara hiç bir hak tanımayan büyük devletlerin, mütemadiyen Hristiyan teb'anın hukukunu artırmak bahanesi ile giriştikleri teşebbüslerde hiç samimi olmadıklarını da düşünüyor ve meşrutiyetin ancak düşmanlara yarayacağına inanıyordu.

(Prof. Osman Turan, Yeni İstanbul Gazetesi, 12.1.1967)

Babası: Abdülmecid
Annesi: Gülcemal Kadın Efendi
Doğum Tarihi: 2 Kasım 1844
Vefat Tarihi: 3 Temmuz 1918
Kabrinin Bulunduğu Yer: İstanbul (Eyüb)

1

2

1

10

Ittihat ve Terakkî Cemiyeti'nin Selanik'ten getirttiği Hareket Ordusunun İstanbul'da hakimiyeti ele geçirmesi ve cemiyet ileri gelenlerinin tazyiki ile, Osmanlı imparatorluğunda 32 yıl gerçekten hakimane ve adilane bir idare kuran büyük sultan II.Abdulhamid Han'ın tahtından indirilmesiyle 27 Nisan 1909 Salı günü, kendisinden iki yaş kadar küçük olan kardeşi Veliahd Şehzade Reşat "Beşinci Mehmet" ünvanıyla padişah yapıldı. Cülusunda 65 yaşının içinde bulunan Sultan Reşad Sultan Abdulmecid'in "Gülce-mal Kadın Efendi" adındaki hanımından doğmuştu. Annesinin küçük yaşta vefatı üzerine saraydaki diğer kadınlar tarafından büyütüldü. Terbiye

ve eğitime dikkat edildiği ve bilhassa doğu kültürüne vakıf olduğu bilinmektedir. Arapça ve özellikle Farsca öğrenmiş, uzun süren veliaht şehzadeliliği boyunca durmadan şark klasiklerini okumuştur. Bilhassa Mevlana'ya hayranlık duyuyor, onun meşhur Mesnevisini okumaktan usanmıyordu. Bu sebeple gençliğinde Mevlevî tarikatına intisap etmişti.

Ağabeyi II. Abdulhamid gibi kudretli ve ehliyetli bir insan olmadığı, padişahlığının ilk gününden itibaren anlaşılmış, devlet idaresi tamamen komite ruhuyla dolu, ittihâdçıların eline geçmiş ve imparatorluğun yıkılışına sebep olan akıl almaz hatalar hep onun saltanatı sırasında vuku bulmuştu.

Sultan Reşat'ın, Kanun-i Esasî'de mevcut olmayan bir hükümle, mevcut hükümetin "intihabıyla" hükümdar yapıldığını biliyoruz. Nitekim II. Abdulhamid'in haline karar verildiğini açıklayan ve hayatı boyunca kazandığı mevki ve imkanların hepsini II. Abdulhamid'e borçlu olan meclis reisi Küçük Said Paşa:

"— Şeriri hilafet ve saltanata meşru veliahd Mehmet Reşad Efendi hazretlerinin iclasına karar veriyor musunuz?" diye sorarak Sultan Reşad'ın, padişahlığını meclisin kararına bırakmıştı. Zaten başka türlü bir karar vermesi mümkün görünmeyen meclis, iki kişi görevlendirerek Mehmet Reşat'a göndermiş ve saltanatını müjdelemiştir.

Sultan Reşad'a "Mehmet" denilmesinin sebebi ise son derece saygısız bir kararın ifadesidir. Güya İttihatçılar, II. Abdulhamid'i tahtından indiren Hareket ordusunu, Fatih'in İstanbul'u fetheden askerlerine benzettikleri için Sultan Reşad'a da Fatih'e nazîre olarak "Beşinci Mehmed" denilmesini uygun görmüşlerdi. Şüphesiz ki birbirine hem ruhi hem fiziki bakımdan asla benzemeyen bu iki insanı aynı anda düşünmek cehalet ve hatta saygısızlığını itihatçı çete komutanlarına çok göstermek lazımdır!

Sultan Reşad'ın saltanatı vefat tarihi olan 3 Temmuz 1918 Çarşamba gününe kadar tam 9 sene 2 ay 6 gün sürmüştü, bu sürenin hemen hemen tamamında, itihatçıların devlete tam

olarak hakim oldukları görülmüş ve sultanın, padişahlığı göstermelik şekilde kalmıştır. Bunun ne derece doğru olduğu, Sultan Reşad'ın şu tarihi itibarından bellidir:

"— Herkes bana işlere karışmıyor diyorlar! Meşrutiyet zamanında ben işe karışacak olursam biraderin (II. Abdulhamid'in) suçu ne idi?..."

Gerçekten Sultan Reşad, artık istese de devlet işlerine karışamayacak kadar etrafı kuşatılmış bir padişahı. Kendisini tahta çıkartanlarla, büyük bir dahi olan ağabeyisi II. Abdulhamid gibi başa çıkabilecek ehliyet ve dirayetten yoksundu. Üstelik yaşı da hayli ilerlemiş, tahttan indirilerek küçük düşmeye tahammül edemeyecek kadar zayıflamıştı. Artık o, kendisine ne söylenirse yapan, faydalı yahut zararlı olduğunu fazlaca inceleme imkanına sahip olamadığı kararları imzalayan, tabir yerinde ise "kukla hükümdarlardan" biriydi.

Tarihi kayıtlar bu yaşlı padişahın şahsî ahlak yönüyle mazbut bir insan olduğunu, itihatçılar zamanına tesadüf etmesi sebebiyle yönetim talihsizliğine uğramış bulunduğunu bildirmektedir.

Sultanlığı döneminde yaptığı en hayırlı işlerden biri ise, kendisine teklif edilen hayasız bir cinayeti onaylamamasıdır. Bu çirkin teklif Beylerbeyi Sarayında mahfuz tutulan II. Abdulhamidin öldürülmesi yolundaydı. İttihatçılar, Meclis-i Mebusan Reisi Ahmed Rıza'yı Sultan Reşad'a göndererek şunları söylediler: "Ab-

dulhamid taraftarları çoğalıyor. Bir gün olur sizi hal ile onu tekrar tahta çıkarırlar. Bu sebeple hayatına niha-yet verilmesi çok yerinde olacaktır!..”

İhtiyar padişahın bu teklif karşısın-da donup kaldığı, karşısındaki isyan-dan tiksindiği ve teklifi şiddetle red-dettiği biliniyor. İ. Hami Danişmend O'nun “Bundan başka her hususta komiteye boyun eğdiğini ve hiç bir mühim meselede mukavemet göstermediğini” bildirmektedir. Bu-rada yeri gelmişken padişahın muha-lefetine rağmen Musa Kazım adında-ki bir masonun meşihat makamına tayin edilerek Şeyhulislam yapıldığı-nı da açıklamalıyız. İslam tarihinde o güne kadar görülmemiş, duyulmamış bir olaydır bu... Yeryüzü müslüman-larının halifesi, Yahudiliğin ön kara-kolu sayılan bu teşkilata bağlı bir ma-sonu, müslümanların en yüksek dinî mevkî olan Şeyhulislamlığa tayin et-mek zorunda kalıyor... Zavallı Sultan Reşad ve zavallı imparatorluk...

İttihat ve Terakkinin, Sultan Reşad-la olan münasebetini tarihçi Yılmaz Öztuna şöyle açıklıyor:

“Sultan Reşad İttihatçılardan o ka-dar çekiniyor ve tahttan indirilmek su-retiyle hakarete uğrayacağından o derece korkuyordu ki, İttihat ve Te-rakki'ye olduğundan daha az zekalı ve yumuşak görünmeye dikkat etmiş-tir. İttihatçılar ara sıra bunaltmakla beraber, Sultan Reşad'a çok büyük saygı göstermişler ve padişah olarak otoritesini muhafaza edebilmek için çok çalışmışlardır. Fakat bizzat bu

partinin davranışı , padişahta bir oto-rite olduğuna kimseyi inandırmamış-tır. Bu babacan hükümdarı millet bel-ki sevmiş, fakat hakkında, ataları gi-bi bir saygı duymamıştır.”

Sultan Reşad tahta çıktıktan kısa bir süre sonra, kendilerine karşı ko-nulduğu gerekçesiyle İttihat Terakki-nin başları tarafından Sadrazam Tev-fik Paşa istifaya mecbur edilmiş ye-rine Hüseyin Hilmi Paşa getirilmiştir. Ne var ki aynı akibete uğrayan yeni sadrazam da 7-8 ay kadar süren se-daretenen istifa edecek, bu önemli göreve Roma Sefiri Hakkı Bey geçe-cektir. yeni sadrazamın kabinesinde Harbiye nazırlığı, II. Abdulhamid'i tahttan indiren Hareket ordusunun komutanı Mahmut Şevket Paşa'ya verilmiştir.

1 Nisan 1910 Cuma günü Arnavut-lukta, yabancı devletlerinde teşvik ve destekleriyle büyük bir ayaklanma başladı. Halkının ekseriyeti müslü-man olan Arnavutluk, İttihat Terakki'-nin baskıları ve zalimane kararları se-bebiyle, istiklal için ayaklandı. Mah-mut Şevket Paşanın isyanı bastırmak için gösterdiği şiddet öylesine ters tepki doğurdu ki neticede Arnavutlu-ğun Osmanlı ülkesinden kopmasına sebep oldu. Şevket Paşa'nın tam bir başarı kazanamaması üzerine padi-şahın Arnavutluğu ziyareti istendi. Sultan Reşad, daha önce hiç bir Os-manlı padişahının ziyaret etmediği Arnavutluk'ta müslüman ahalinin sev-gi gösterileriyle karşılandı.

28 Eylül 1911 yılında Libya'yı ele

geçirmek isteyen İtalya Osmanlı devletine savaş açtı. Bir yıldan daha fazla süren savaşlar sonunda Libya, Rodos, ve on iki ada İtalyanlar tarafından işgal edildi. Tebası olduğu devlet tarafından korunamayan müslüman Libya halkı, Ömer Muhtar ve benzeri liderlerinin komutasında İtalyanları 20 yıl uğraştırmayı başarmıştır.

8 Ekim 1912 ile 13 Ağustos 1913 tarihleri arasında devletin akıl almaz kayıplar verdiği Balkan Savaşı yapıldı. İttihat ve Terakki yöneticilerinin siyasi ve askerî beceriksizlikleri sonucu, Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ, Rus çarının hakemliği altında birleşerek tek devlet gibi saldırdılar. Çok kısa bir süre içinde büyük başarılar elde ederek Osmanlı topraklarını işgal ettiler. 26 Mart 1913'te Edirne'yi bile ele geçirdiler.

Balkan devletlerinin bu korkunç faaliyetlerini öğrenen II. Abdulhamid, Osmanlı yöneticilerinin basiretsizliği karşısında büyük bir üzüntüye düşüp "Bu nasıl olur? Demek Balkanlarda bize karşı ittifak oluyor öyle mi? Yunanlılarla Bulgarlar birleşiyorlar da başta bulunanlar bu ittifakı anlamıyorlar... Yazık, yazık..." demiştir.

Balkan devletlerinin Selanik'i de işgal etmek üzere olduklarını duyduğunda ve İstanbul'a nakledilmek istendiğinde ise şiddetle mukabele etmiş:

"Selanik İstanbul'un anahtarındır. Düşmana verilir mi? Şuradan şuraya gitmem. Bana bir tüfek veriniz.

Birlikte son nefesimize kadar müdafaa edelim. Hem bizim ikinci ve üçüncü ordularımız nereye gitti? Bu harbi idare eden kumandanlar kimlerdir?... demiştir.

Abdulhamid kahretmekte haklıdır. Zira o sırada devletin başına bir belâ gibi çöken ittihatçılar memleketi bundan daha kötü günlere doğru götürmek için adeta yarışmaktadırlar. Nitekim Meşrutiyet yılları içinde Bulgaristan, Doğu Rumeli, Bosna-Hersek, Yenipazarı, Libya, Girit, Rodos, Ege Adaları, Oniki Ada, Selanik, Kosova, Manastır yani tüm Makedonya, Arnavutluk, Epir ve Trakya düşmana teslim edildi.

Bu arada 23 Ocak 1913'de ittihatçılar Bab-ı Ali Baskınına gerçekleştirerek sadrazam Kamil Paşa'yı öldürüp kabineyi devirdiler. Hareket ordusu komutanı olan Mahmut Şevket Paşa sadrazam oldu.

30 Mayıs 1913'de imzalanan Londra muharebesi ile düşmanlarımız bize, tarihimizin en feci antlaşmasını imzalattılar. Rumeli ve Balkanların artık Osmanlı toprağı sayılmadığı resmen kabul edildi. Orada, özellikle Bulgar komitacılarının korkunç katliamlarına maruz kalan müslüman ahalî, son derece ağır şartlar altında doğuya göç etmek zorunda kaldı. 550 yıldır Türk yurdu olan Rumeli, halkın ekserisi de müslüman olduğu halde, İttihat Terakki yöneliminin kurbanı olarak, düşman eline geçti. Artık Balkanlarda Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan adında hırıs-

tiyan devletler kurulmuştu. Avrupa arzularının gerçekleştiğini görüyor ve korkunç sevinç çığlıklarıyla çalkalanıyordu... Evet, Osmanlı İmparatorluğu yıkılmak üzereydi ve herkes mümkün olduğu kadar acele edip miras paylaşmaya koşmalıydı.

11 Haziran 1913 tarihinde meşhur sadrazam Mahmut Şevket Paşa da halefi gibi bir kurşunla öldürülünce yerine Mısırlı Said Halim Paşa getirildi. Artık İttihat ve Terakkinin en şiddetli tedhiş devri başlamıştı. Komitacılar kendilerinden olmayanları, kim olduklarına ve mevkilerine bakmadan öldürüyorlardı.

29 Haziran 1913'de İkinci Balkan Harbi patlak verdi. Bulgarların müttefikleriyle toprak yüzünden çıkan anlaşmazlığı, Edirne'nin kurtarılmasını temin etti.

10 Ağustos 1913'de Bükreş muahdesiyle II. Balkan savaşı nihayete erdirildi. Bütün bu anlaşmalardan sürekli olarak hristiyan devletler karlı çıktı. Türkiye'nin batı sınırları Meriç ırmağı olarak kabul edildi. Ege kıyılarımızdaki adalar düşmanlara teslim edildi.

Bu arada İttihat Terakkinin önde gelen liderlerinden Enver Bey, Paşa yapılarak Osmanlı ordularının başına geçirildi. Harbiye nazırlığı sırasında kuvvetli bir ordu tesisi için çalıştı. Cemiyetinin marifetiyle kısa zamanda en yüksek yetkilerle donatıldı. Üstelik Osmanlı hanedanından Naciye Sultanla da evlenince Damad Enver Paşa oldu. Hayal ve ihtirasına bir sı-

nır çizilemeyen, eski Makedonya ihtilalcisi Enver kendisine yakın olmayan bütün subayları ordudan atarak, imparatorlukta adeta tek başına hakim duruma geçti. Bu sırada henüz 33 yaşında bulunmaktaydı.

1914 yılında, birbiriyle menfaat çekişmesine giren dünya devletleri 1. Cihan Savaşını başlattılar. Almanya-Avusturya ve Macaristan bir olmuş, İngiltere, Fransa ve Rusya'da karşı cephede yer almışlardı. İşte Osmanlı imparatorluğunun kendini toparlayabileceği, yeniden dünyanın beşinci devleti olabileceği bir dönem başlamıştı. Eğer idareciler, akılcı bir siyaset takip ederek düşman devletlerin bu korkunç kavgasına iştirak etmeseydi, her şey çok farklı olacaktı. Ne var ki artık ülkeyi II. Abdülhamid değil İttihak ve Terakki'nin basiretsiz komitacıları yönetiyorlardı. Müthiş bir Alman taraftarı olan Enver Paşa, İngiliz donanmasından kaçan iki Alman gemisine Çanakkale boğazını açtırmıca, üstelik bu gemilere kendi donanmasını da katıp Rus kıyılarını bombardımana başlayınca Osmanlı İmparatorluğu resmen savaşa girmiş oldu. Ne kadar acıdır ki Harbiye Nazırı ve başkomutan vekili Enver'in bu kararlarından ne padişahın, ne de meclisin bilgisi olmuştur!..

Bir süre sonra savaşın, hiç de umduğu gibi seyretmediğini gören Enver Paşa her nasılsa Abdülhamid Han'a müracaat edecek fikrini sorgamak lüzumunu hissettiğinde, eşsiz devlet adamından şu acı cevabı alacaktır:

"Bir gemiyi kaptan yürütür. Fırtına ve tehlikenin ne taraftan geleceğini yine kaptan keşfeder. Gemisini de ona göre idare eder. Dışarıdakiler bunu nasıl anlayabilir? Bu vaziyette benim yürütecek ne bir fikrim, ne de teklif edecek bir tedbirim olabilir. Bentecerrütetmiş bir adam olduğum için şimdiki hal karşısında bir şey söylememsem de denizlere hakim olan devletlere karşı Almanya-Avusturya ve Macaristan'ın ne yapabileceğini düşünmek kafidir."

Abdulhamid haklıdır. İttihatçılar memleketi korkunç bir yanlışlık ve gafletle ve büyük bir ihtimalle içlerindeki hainler marifetiyle cihan savaşına sokarak, yok ettiler. 8 ayrı cephe ve adeta Almanların menfaati için kanını sebil gibi akıtan bu mille-

tin talihsiz evlatları, büyük kahramanlık göstermelerine rağmen mağlup sayıldılar.

Enver Paşa Kafkas Cephesinde komutayı bizzat eline almak suretiyle zafer kazanacağını sanınca Sarıkamışta ordularımız müthiş bir bozguna uğradılar. Onbinlerce Türk askerinin kanına giren Sarıkamış hareketi Kafkas Cephemizde korkunç geldikler açarken Batı'da, Çanakkale'ye hücum eden İngiliz ve Fransızlar, orada da büyük zayıatlar verdirmelerine rağmen Boğazı geçememiştir.

Bu arada Irak'da ve Suriye'de de korkunç savaşlara girilmiş ve atalarımızın kanı pahasına kazanılan muazzam toprak parçaları elimizden çıkmıştır.

Düşman Çanakkale'yi bir türlü geçemedi.

Savaşın sonlarına doğru 3 Şubat 1917 tarihinde, ittifakçıların en mühim liderlerinden Talat Paşa, sadrazam olur. Artık, imparatorluk için her şey bitmiş gibidir. Yıkılışı imzalamak Sultan Altıncı Mehmed Vahdettin'e kalacaktır. zira padişah Sultan Reşad 4 Temmuz 1918'de 74 yaşında iken ölmüş, Eyüpde kendi yaptırdığı türbesine defnedilmiştir. II. Abdulhamid ise bu tarihten 5 ay önce hayata gözlerini kapamış olduğundan; düşman gemilerinin Çanakkale boğazını aşip İstanbul limanına demir attıklarını görmeyecektir.

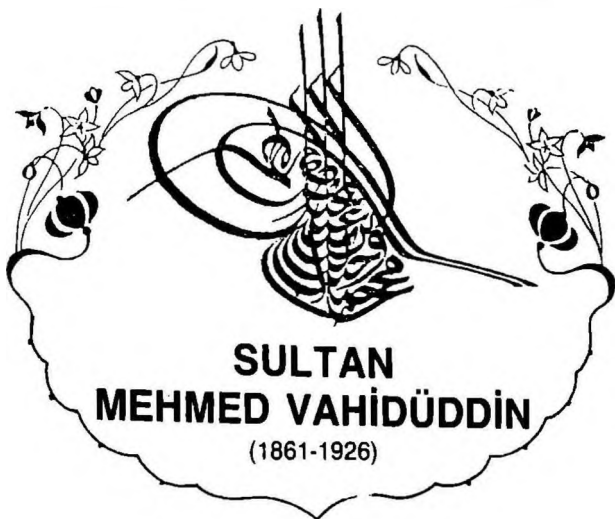

En büyük Osmanlı Padişahlarından biri olan Sultan II. Abdulhamid'in cenazesi milletin omuzlarında

Bir kukla padişah olarak, memleketin içine düşürüldüğü yangını seyreden ve muhtemel ki sonsuz acılarla kıvranan Sultan Reşad'ın vefatından az önce "Artık dünyada hiç bir şeye hevesim kalmadı. Beni rahat bıraksalar da haysiyetimle ölsüm..." dediği rivayet edilir.

Şüphesiz ki her şey tarihe malolmuştur. Ancak burada şunları söylemek gerekiyor: Eğer Sultan Reşad, ağabeyi II. Abdulhamid çapında bir insan olsaydı ve devleti yokluğa sürükledikleri görülen Enver-Talat ve Cemal Paşa üçlüsünü, öyle veya böyle tesirsiz hale getirebilseydi imparatorluğu parçalanmaktan ve düşmanlara yem olmaktan kurtarabilirdi. Ne var ki kader hükmünü icra edecek ve kainatın yaratıcısı Allah, kendi dininden uzaklaşıp, İslam'ın esaslarını tatbikten vazgeçenleri mutlaka cezalandıracaktı. Hem de pek beğendikleri, başlarına tac ettikleri, yollarında gitmek için şeref ve namuslarını bile peşkeş çektikleri Batı'nın ve hristiyanların eliyle... Şüphesiz ki Batı çok iyi çalıştı ve hain emellerini gerçekleştirdi. İttihat Terakkiyi yönlendiren Yahudi Emanuel Karasu ve dostları pek iyi çalıştılar. Beynelmilel mason teşkilatları büyük gayret gösterdiler. Müslümanların gaffetinden istifadeyle aralarına sızmayı başardılar. Şöhret müptelası, menfaat düşkünü kişileri iktidar mevkilerine getirerek, protokollerinde belirttikleri hedeflerin çoğunu ele geçirdiler.

Tarih, ibret alınmadığı sürece tekerreür edip duracaktır!..

Babası: Abdülmecid
Annesi: Gülistû Kadın Efendi
Doğum Tarihi: 2 Şubat 1861
Vefat Tarihi: 16 Mayıs 1926
Kabrinin Bulunduğu Yer: Suriye (Şam)

*Son Osmanlı
Padişahı
Sultan Mehmed Vahiduddin*

Sultan Mehmed Vahiduddin'in Padişahlığı

Osmanlı padişahlarının otuzaltıncısı ve sonuncusu olarak, belki de en talihsiz padişah sıfatıyla tahta çıkan Mehmed Vahidüddin, Abdulmecid'in sırayla padişah olan oğullarının dördüncüsüdür. 2 Şubat 1861 tarihinde "Gülis-tû Kadın Efendi'den" dünyaya gelmiş, henüz bir yaşına ermeden babasını kaybetmiştir. Çocukluğu ve gençliği Osmanlı saraylarında geçen ve diğer kardeşleri gibi ciddi bir eğitim ve terbiye görerek yetişen Mehmed Vahidüddin, 58 yaşının içinde bulunduğu sırada, ağabeyi Sultan Reşad'ın vefatı üzerine 4 Temmuz 1918 tarihinde padişah oldu. Bu sırada imparatorluğun en kara günleri yaşıyor, topraklarımız düşman iş-

gallerine uğruyor, müttefiklerimizin mağlubiyeti ile yüzbinlerce şehidimize rağmen biz de mağlup kabul ediliyorduk. Avrupa, arzularına kavuşmuş ve bir akbaba hırsıyla memleketimizi işgale başlamıştır. Daha dünkü tebamız olan Ermenilerin, Yunanların, Bulgarların milletimize reva gördükleri akıl almaz barbarlıkları anlatmak bile müşkildir. Dünya kaynamakta ve dünya, Osmanlı İmparatorluğunu yağmalamakta daha da kötüsü, devlet hâlâ kendisini bu uçuruma yuvarlayan İttihat ve Terakki'nin yönetimi altında kıvrınmaktadır.

Şartlar gerçekten tahammül edilemeyecek kadar ağırdır ve Abdulmecid'in talihsiz oğlu Mehmed Vahidüd-

din, "Ben bu makam için hazırlanmadım. Çocukluğumdan beri vücutca rahatsız olduğumdan layıkıyla tahsil edemedim. Sinnim kemale erdi, dünyada bir emelim kalmadı. Biraderle hangimizin evvel gideceğimiz malum olmadığından bu makama intizarda değildim. Fakat takdir-i ilahî ile tecelli etti, bu vazifeyi deruhte eyledim. Şaşmış bir haldeyim, bana dua ediniz..." diye tahta çıkmaktadır.

Mabeyn Başkatibi Ali Fuat Türk geldi yeni padişahın cülus için Topkapı Sarayına gelişini şöyle anlatıyor: "Padişah o esnada romantizmadan muzdarip olarak yol yürümekte zahmet çektiği cihetle, kapıdan girer girmez mahiyetindekilerden bastonunu istedi. Bastonun Çengelköyü'nde unutulmuş olduğunu söylemeleri üzerine "bu bir felaket!.." diyerek yürüdü. Bu suretle Sarayın kapısından içeri adım atınca ilk söylediği söz, "felaket" lafzı oldu. Bütün zaman-ı saltanatı da felaketle geçti."

Burada, Sultan Vahidüddin'in şahsiyeti üzerinde durmak gerekir. Özellikle zamanında yaşamış olup da, çeşitli hatıralarıyla bu son padişahı anlatmış olan kimselerin beyanlarıyla sabittir ki, Mehmed Vahidüddin son derece zeki, hadiselerle hemen nüfuz edebilen, okuduğunu iyi anlayan, katabeti ve imlası düzgün, babası gibi nazik ve kibar bir insandı. Sultan Abdülhamid Han ondan bahsederken "Reşat Efendiden daha muktedir ve dirayetli" olduğunu söylemişti. Çok zeki bir insan olmasına rağmen, ka-

rar vermekte zorluk çektiği ve uzun süre tereddüt geçirdikten sonra neticeye varabildiği de bilinmektedir ki bu hal, onun için bir eksiklik sayılır.

R.Ekrem Koçu, yeni padişahın orta boylu, vücut yapısı çelimsiz fakat zinde, saçları hemen hemen tamamen ağarmış, uçları kesilmiş top bıyıklı, sakalsız ve gözlüklü olduğunu ve henedanın ananesini terkederek cülusundan sonra da sakal bırakmamış olduğunu bildirir.

Vahidüddin, tahta çıktığında memleketin içinde bulunduğu ağır şartları kabullenmiş ve bir çıkar yol bulma ümidiyle, kendini adeta harap etmiştir. Ehliyet ve dirayetine rağmen çevresinde iş yapabilecek kimselerin bulunmayışı, hatta devlet adamı olma vasıflarının hemen tamamından mahrum olan Damat Ferit Paşa gibi şahısların etrafını çevirmesi en büyük talihsizliği sayılır. "Kaht-ı ıral" belki de en ziyade Vahidüddin'i etkilemiştir. İ. Hami Danişmend şöyle diyor: "Eğer arada Sultan Reşad olmayıp da Abdulhamid'in halinde Sultan Vahidüddin tahta çıkmış olsaydı, her halde ittihat ve terakkinin kanlı tahakkümü mümkün mertebe ta'dil ederek iyi bir rol oynayabilir ve belki de bir çok felaketlerin önüne geçebilirdi."

Vahidüddin padişah olduktan sonra ilk iş olarak ittihatçıları yönetimden uzaklaştırmak, bu mümkün değilse tesirlerini azaltmak istedi. Enver Paşa'nın "Baş kumandan vekili" ünvanını "Başkumandanlık erkan-ı Harbiye Reisi" şeklinde değiştirdi. Bir sü-

Mehmed Vahidüddin bir tören sırasında

re sonra ittihatçıların başı olan sadrazam Talat Paşa'yı istifaya mecbur bıraktı. Önce Ferit Ahmet İzzet Paşa, daha sonra Tevfik Paşa ve nihayet Damat Ferit Paşa sadrazamlığa getirildi. İzzet Paşanın istifası da, ittihatçı mebusları hükûmetine dahil etmesiyle ilgiliydi. Zaten Talat Paşa'nın istifasıyla, memleketi uçuruma yuvarlayan komite iş başından uzaklaşmaya mecbur kalmıştı.

Bu sıralarda düşman kuvvetlerin büyük başarılar kazanarak imparatorluğu parçaladığına şahit olunuyordu. Önceleri Almanlarla müttefik olan Bulgaristanın, ihanet edip İngiltere ve

Fransa safına geçmesiyle Rumeli'den yol bulan düşman askerleri rahatça ilerlemeye başladılar. Karşılığında mukavemet edecek güçte bir Osmanlı ordusu mevcut değildi. İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan kuvvetleri Ege'de Akdeniz'de, Irak, Suriye ve Hicaz'da hakimiyeti ele geçirmişlerdi. Doğuda Ruslar sınırlarımıza dayanmış durumdaydı ve yapılacak hemen hemen hiç bir şey kalmamış gibiydi.

Fazıl Ahmet İzzet Paşa sadrazam olup, kabinenin başına geçtiğinde düşmanla bir mütareke imzalanması gerektiğini söylemiştir. Gerçekten devletin böyle bir anlaşma yaparak hiç olmazsa düşmanı durdurmak istemesi gereklidir. Ne var ki bir Fransız generalinin tavassutiyle Mondros'ta akdedilen mütareke son derece ağır şartları havi olacak, üstelik galip düşman kuvvetleri bu anlaşmaya bile sadık kalmayarak Anadolu'yu da işgale başlayacaktır.

İ. Hami Danişmend Mondros'ta imzalanan müthiş vesikanın bir mütarekenâme değil teslimname olduğunu bildirirken haklıdır. Gerçekten bu anlaşmaya göre düşman devletlerine Anadolu'nun bile işgal hakkı verilmektedir. Ancak zaten yere serilmiş bir devletin başka yapabileceği hiç bir şey olmadığı da açıktır. Her şeye rağmen kabine yetkilileri İngilizlerle Fransızlar arasındaki anlaşmazlıklardan istifadeyle belki daha az zararlı olacak bir anlaşma yaptırabilirlerdi. Bu kanaatlerin sahibi Daniş-

mend şöyle devam eder: "Mesela 93 seferinde Rus orduları Ayastafanos'a gelip İstanbul'a girmek istedikleri halde Sultan Hamid siyasi tedbirlerle hem düşmanı içeri sokmamış, hem donanmayı kurtarmıştır."

Mondros Mütarekesi, daha doğru-
su teslimnamesinin imzalanmasın-
dan üç gün sonra 2-3 Kasım gecesi
biraz da İzzet Paşa kabinesinin göz
yumması sonucu, İttihat-Terakkinin
başı olan ve millete korkunç zararlar
ı tesbit edilmiş bulunan Talat, Enver
ve Cemal paşalar yurdu terkedip kaç-
tılar. Bu arada İttihat Terakkinin di-
ğer komitacılarından bir kısmı daha
kaçmış, bir kısmı da yargılanmak
üzere tutuklanmıştı.

Bu olaylar üzerine İzzet Paşa ka-
binesi düşmüş ve yerine Tefik Paşa
kabinesi kurulmuştur. Tefik Paşa
son derece yaşlı ve olaylara geç int-
ikal eden bir ihtiyardır. Hatta onun
şeyhulislamlık makamına tayin etmek
istediği zatın iki sene önce ölmüş ol-
duğunun söylendiği rivayet edilir. Bu
evsafta adamlarla Vahidüddin nereye
varacaktır!

17 Kasım 1918 Pazar günü düş-
man harp gemileri İstanbul limanına
girmiş ve Osmanlı payitahtı resmen
işgale başlanmıştır. Fransız genera-
linin muzaffer bir fatih edasıyla İstan-
bul'a girişi milletin büyük infialine se-
bep olur. Süleyman Nazif "Kara Bir
Gün" adlı meşhur makalesini olayın
ertesi günü bir gazetede neşrederek
milletin duygularına tercümanlık
eder.

*İttihat ve Terakki Fırkası'nın önde gelen sima-
larından biri olan Enver Paşa keyfi icraatları
ve akıl almaz atılkanlıklarıyla devletin çöküşü-
nü hızlandırmış, durumun vehametini gördük-
ten sonra da, doğuda yeni bir Turan Devleti
kurmaya emelleriyle vaktini geçirirken Buhara'da
Ruslar tarafından öldürülmüştür.*

İstanbul'un işgalinden sonra Ana dolu'da da işgaller başlar. Ege, Akdeniz ve Karadeniz sahilleri düşman çizmeleri altında çiğnenirken, doğuda Baku İngilizlerin eline geçer.

Vahidüddin bütün bu ağır şartlar altında Tefvîk Paşanın istifasını kabul ederek ondan daha zavallı bir varlık olan Damat Ferit Paşa'yı sadarete getirir.

Düşmanın Kars'ı, Ardahan'ı, Antalya'yı, Fethiye, Kuşadası ve İzmir'i işgal etmesi üzerine Anadolu'da millî mücadele hareketleri hızlanır.

Vahidüddin bütün bu olumsuz şartları görüşme ve çıkar yol aramak üzere Şuray-ı Saltanat'ı toplar. Ne var ki davet edilenlerin ağır eleştirilerine rağmen Damad Ferid Paşa görevini sürdürür.

Bu arada İngiliz ve Fransızlar, Anadolu'da başlayan millî kıyâmı önlemek için yoğun propaganda ve faaliyetlere başlayıp, İstanbul hükümetini tazyik eder. Bir süre sonra yine İngilizlerin tazyiki ve bazı mebusları tevkifi üzerine Meclis-i Mebusan feshedilir. Artık muhtelif vasıtalara Anadolu'ya geçen mebuslar Ankara'da toplanırlar. 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da büyük millet meclisi açılır.

10 Ağustos 1920 tarihinde; Vahidüddin'in şiddetle muhalefet ettiği Sevr Anlaşması imzalanır.

15 Mart 1921 Salı günü, harap ettiği memleketi o korkunç vaziyette bırakıp yurt dışına kaçan eski sadrazam ve komitacı Talat Paşa Berlin'-

de, genç bir ermeni komitacının kurşunuyla öldürülür. Bu olaylar bir süre sonra Cemal Paşa Tiflis'de Ermeniler tarafından, Enver Paşa da Buhara'da Ruslar tarafından öldürülürler.

22 Eylül 1922 tarihinde Damad Ferid Paşa Fransa'ya kaçar. Talihsiz Osmanlı padişahı halâ İstanbul'dadır ve Anadolu'da cereyan eden hadiseleri büyük bir dikkat ve ümitle takip etmektedir. İstanbul'un ve anıvânın kötü vaziyeti karşısında çok büyük bir üzüntü ve kederle kıvranan padişah sadrazama ve dahiliye nazırına sıkı sıkı tenbih etmekte, Anadolu'da yeni vuku bulan her hadisenin hangi saatte olursa olsun kendisine haber verilmesini emretmektedir. 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir'in kurtarıldığını ve Yunan sürülerinin denize döküldüğünü öğrenen Osmanlı padişahı öylesine büyük bir sevinç duyar ki hemen Aya-sofya Camiinde bir mevlit tertip edilmesini emreder. Oysa bu günlerde Ankara hükümetinin artık kendi aleyhine faaliyete geçmiş olduğunu da bilmektedir. Bir İtalyan sefirinin dediği gibi "...Ve sultan, kendini de devirecek olan kuvveti zafere ulaştırdığından ötürü Cenab-ı Hakk'a hamdedilmesini istiyordu."

Vahidüddin'in Anadolu'daki millî mücadele hareketleriyle olan ilişkisi çok yakın bir geçmişe sahip olmasına rağmen hâlâ karanlıklar içindedir. Ancak Ankara'da Mustafa Kemal'in başkanlığında faaliyete başlayan büyük Millet meclisinin, padişaha telg-

raf çekerek mutlak bağıllığını bildir-
diği ve meclisin saltanat ve hilafeti
korumak ve kurtarmak için faaliyet
yürüttüğünü açıkladığı bilinmektedir.

caktır. Ba'dehu halife ve padişahımı-
zın, din ve devletimizin, vatan ve mil-
letimizin halası, selameti ve istiklali
için dua edilecektir." denilmektedir.

Son Osmanlı Padişahı Sultan Mehmed Vahidüddin, devletin içinde bulunduğu olumsuz şartlar karşısında ne yapacağını düşünüyor ve Anadolu'da başlatılan hareketi destekliyordu.

Meclisin açılışı sebebiyle, Mustafa Kemal'in Heyet-i Teslimiye namına bütün valilere, kumandanlara ve belediyelere çektiği telgrafta da bu husus açıkça belirtilmekte ve "...Cumma namazının edasından sonra da ikmal-i hatm edilerek makam-ı muallayı hilafet ve saltanatın ve bilcümle akşamı vatanın halası maksadıyla vuku bulan mesai-yi milliye'nin ehemmiyeti ve kutsiyeti ve her ferd-i milletin kendi vekillerinden mürekkep olan bu Büyük Millet Meclisi'nin tevdi eyleyeceği vazife-i vataniyyeyi ifaya mecburiyeti hakkında mev'izeler irad olun-

Bütün bu vasiyetler ışığında hareketlerini sürdüren Ankara hükümeti, 19 Ekim 1922 tarihinde kendisini temsilen Ra'fet Paşa'yı İstanbul'a gönderdiğinde, artık saltanatı ilga edeceğini açıklamaktadır.

Hayatının sonuna kadar Vahidüddin'in yaverliğinde bulunmuş olan Tarık Mümtaz Göztepe "Sultan Vahidüddin Gurbet Cehenneminde" adlı mühim eserinde bu hususla ilgili olarak şöyle yazar:

"İstanbul'a gelmiş olan Re'fet Paşa (Re'fet Bele), Yıldız Sarayına gi-

derek Sultan Vahidüddin'in huzuruna kabul edilmiş ve büyük saygı ve nezaketle selamladığı hükümdara Büyük Millet Meclisinin kararını parlak cümlelerle arz etmeye çalışmış ise de, kendisine "halife hazretleri!" diye hitap edilmesinden fena halde sinirlenen Sultan Vahidüddin, Re'fet Paşa'ya en son ve kat'i cevabını vermekte tereddüt etmemiş ve:

"— Saltanatsız bir hilafeti, Hanedanımızın en aciz bir ferdinin bile kabul etmeyeceğine emin olabilirsiniz Paşa!.." deyip konuşmaya son vermiştir."

Ankara hükümeti 1 Kasım 1922 Çarşamba günü 307 sayılı bir kanunla Saltanatı lağvettiğini açıklamıştır. İki madde halinde kabul edilen bu kanuna göre hilafet'in ilga edilmemiş olduğunu ve hanedanın ilmen ve ahlakın irşad ve islâh" alanına verileceği belirtilmiştir. Bu durum, Osmanlı İmparatorluğunun 638 sene süren hayatına son verildiğini gösterilmektedir. Tabii aynı gün içinde Sultan Vahidüddin de saltanatı kaldırıldığı için 4 sene 3 ay 28 gün oturduğu tahtından düşmüş demektir.

Bu tarihten üç gün sonra yani 4 Kasım 1922'de Son Osmanlı sadrazamı Tevfik Paşa da istifa edecek, 10 Kasım 1922 Cuma günü Vahidüddin son Cuma namazını İstanbul'da eda edecek ve 16 Kasım günü de, "Hürriyet ve hayatını tehlikede" gördüğünü beyan edip, Malaya adlı bir İngiliz Zırhlısı ile vatanından ayrılacaktır.

Vahidüddin'in bundan sonraki ha-

Sultan Mehmed Vahidüddin vatanından ayrıldıktan sonra pek acılı günler geçirmiş olup, yokluk ve sefalet içinde, San Remo'da ölmüştür. Tabutuna bile haciz konulan talihsiz sultanın cenazesi daha sonra Şam'a nakledilerek Sultan Selim Camii avlusuna defnedilmiştir.

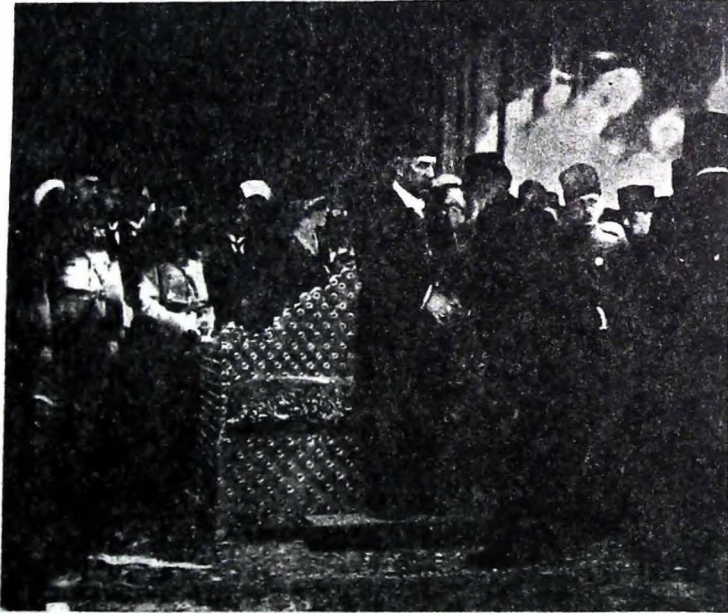
yatı son derece acılı ve hüzünlü geçmiştir. Önce Malta'ya gelen ve bir süre burada kalan padişah daha sonra Mekke'ye gitmiş, Taif'de ikamet etmiş, hastalığı sebebiyle Hicaz'dan İtalya'ya geçip nihayet San Remo'ya yerleşmiştir. İstanbul'dan ayrılışından tam 3 sene 5 ay 28 gün sonra San Remo'da kalp sektesinden vefat eden son Osmanlı Sultanının tabutu, borcu ödendikten sonra cenaze Şam'a naklettirilerek Yavuz Sultan Selim'in yaptırdığı Sultan Selim Camiinin avlusuna defnedilmiştir.

Talihsiz padişahın bu hazin macerası da göstermektedir ki, Vahidüddin İstanbul'dan ayrıldığı sırada, meclul bir akibete doğru gittiğini bildiği halde şahsi malı olması lazım gelen Hazineye elini bile sürmemiş, hatta o sırada elinde bulunan bir altın çekmeceyi bile Hazine dairesine iade etmiştir.

İ. Hami Danişmend şöyle diyor: "Altıncı Mehmed'in bırakıp gittiği muhteşem mücevherler içinde baba-

sı Sultan Mecid'in "Murassa ve ortasında mustatil şeklinde pırlanta büyük bir taş bulunan bir sorguc"u da vardır: Dünyanın bütün kanunları baba malını evlada verdiği halde, Sultan Vahidüddin'in bunları alıp götürmeye tenezzül etmemesi efsanevi bir namus ve istikamet eseridir."

Sultan Vahidüddin'in İstanbul'dan ayrılışından sonra, Büyük Millet Meclisi Abdulaziz'in oğlu Abdulmecid'i, halife olarak kabul etmiş, İstanbul'a

Ankara hükümeti saltanatı ilga etmiş ve Mecid Efendi'yi halife olarak kabul etmişti. Yukarıdaki resimde Büyük Millet Meclisi azalarının Mecid Efendi'ye biat merasimi görülüyor.

bir heyet göndermek suretiyle ona biat etmiştir. Bu arada Abdulhamid Han'ın oğullarından Mehmet Selim Efendi'nin Abdülmecid'e teklifi kabul etmesini söylediği ve:

“ — Şayet böyle bir makamı kabul ederseniz dahi, bu ikbaliniz pek muvakkat olacak ve çok geçmeden selefiniz Mehmed Vahidüddin Han'dan daha feci bir akibete uğrayacaksınız” dediği rivayet edilir.

Hakikaten bir süre sonra, Büyük Millet Meclisi 3 Mart 1924 tarihinde

aldığı bir kararla Abdülmecid'in hilafetini elinden alacak ve aynı gece içinde bütün Osmanlı hanedanının yurdu terketmesini isteyecektir. Artık ne Osmanlı saltanatı ve ne de İslam Hilafeti kalmıştır. Buna göre Abdülmecid'in hilafeti bir yıl üç ay ondört gün sürmüş demektir. Hz. Ebubekir'den o güne kadar 100 halife gelip geçtiğini ve 101. halifenin de bu Abdülmecid Efendi olduğunu bildirerek Osmanlı tarihinin yapraklarını kapatıyoruz.

Her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

17.5.1989/Çarşamba
ANKARA

KÜÇÜK TARİH SÖZLÜĞÜ

-A-

ACEM	: Arap olmayan. Daha çok İran'lılar için kullanılır.
ACEMİ AĞA	: Sarayın harem hizmetinde kullanılan zenci harem ağalarından bir kısmı.
ACEMİ OĞLANLAR	: Yeniçeri ocağında yetiştirilmek üzere esirlerden yahut devşirme usulüyle Hristiyanlardan toplanan çocuklar.
AĞA	: Yüksek mevki sahibi olanlar. Yeniçeri ocağı komutanları.
AĞA BÖLÜĞÜ	: Yeniçeri teşkilatında İstanbul ağasının odası.
AĞA KAPISI	: Yeniçeri ağalarının bulunduğu resmi daire.
AHİTNAME	: Sözleşme, antlaşma şartlarını ihtiva eden kağıt, mukavele.
AKAĞA	: Osmanlı sarayında hizmet gören hademelerin bir kısmı. Bunlar genellikle derileri siyah olan Habeşliler olurdu. Bu arada Akağalarda istihdam olunurdu.
AKÇA	: Eskiden kullanılan küçük, gümüş paralar.
AKINCI	: Keşif, tahrip veya yağma maksadıyla düşman memleket arazisine akın yapan kimse.
ALAY	: Orduda üç tabur ve bağlı birliklerden meydana gelen büyük birlik.
ALAY KÖŞKÜ	: Padişahların olayları seyretmek için yaptıkları köşk.
ALAYLI	: Mektep tahsili görmeyip neferlikten yetişen asker.
ALEM	: Bayrak, sancak. Minare ve bayrak direklerinin tepesindeki hilal, talle biçimindeki tepelik.

ALEMDAR	: Bayrak, sancak taşıyan kimse. Bayraktar, sancaktar.
ANADOLU AĞASI	: Yeniçeri ocağının yüksek rütbeli subaylarından birisi.
ARPALIK	: Devletin yüksek memurları, bazı saray mensupları ile ilmiye sınıfının üst kademesi için verilen ek tahsisat, emekli veya azil maaşı olarak verilen gelir.
ARZ ODASI	: Padişahların elçileri kabul ettikleri oda.
ARZUHALCI	: Resmî makamlara, başkaları için dilekçe, mektup gibi şeyler yazarak geçimini sağlayan kimse.
ATABEY	: Selçuklu vezirlerinin ünvanı. "Selçuklu hükümdarları oğullarına harp ve siyaset işlerini öğretmek için ümeradan birini muallim tayin ederlerdi. Buna 'Atabey' denilirdi."
ATMEYDANI	: İstanbul'da Sultanahmet Camii yanındaki meydan. Eskiden Bizanslılar burada at oynatır, ve araba koşuları yaptırır ve buraya Hipodrom derlerdi.
AYAK DİVANI	: Çok önemli meseleler için padişahın da iştirakiyle kurulmuş meclis. Bu mecliste sadece padişah oturur, diğerleri ayakta dururlar.
AYÂN	: Efir memleketin önde gelen şahsiyetleri. Bunların resmi vazifeleri olmadığı halde halk üzerinde otorite kuran şahıslar da olabilir.
AZIL	: İşe son verme, azletme, görevden alma.

- AZAB** : Osmanlı devletinde evlenmemiş, bekar piyade askeri.
- AZAB AĞASI** : Azabların en büyük âmiri, komutanı.
- AZADLI** : Efendisi tarafından köle veya cariyelikten azad edilen kimse.

-B-

- BABİALİ** : Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar, devlet idaresinin merkezi sayılan yer.
- BÂB-I HÜMÂYUN** : Topkapı Sarayının Ayasofyaya bakan birinci kapısı.
- BÂB-I MEŞİHAT** : Şeyhulislâmın bulunduğu daire. Fetva verilen yer.
- BÂB-I SERASKERİ** : Eskiden Harbiye Nezareti, yani başkomutanlığın bulunduğu daire.
- BAĞDAT KÖŞKÜ** : Dördüncü Murad tarafından Bağdat'ın fethi münasebetiyle, Topkapı'da yaptırılan muazzam köşk. Bu köşte sedel, cam, çini, hat ve nakışların emsalsiz örnekleri vardır.
- BAHİRİYE NAZIRI** : daha önceleri Kaptan-ı Derya, Kaptan Paşa gibi ünvanlar kullanılırken, Tanzimat'tan sonra deniz kuvvetleri komutanlığı Bahriye Nazırlığı olarak adlandırılmış olup, bu dairesinin en büyük amirine de Bahriye Nazırı denilmiştir.
- BALTACI** : Sarayın dış hizmetlerinde kullanılan bir sınıf müstahdem. Bunlardan bir kısmına "Zülüflü Baltacılar" da denilmekteydi.
- BALYEMEZ** : Osmanlıların bir süre kullandıkları uzun menzilli saa şı topu.
- BALYOS** : Venedik Cumhuriyeti elçisi.

- BAŞ KALDIRMAK** : Karşı gelmek, isyan etmek, emir ve fermanları dinlememek.
- BAYRAKTAR** : Bayrak taşıyan kimse.
- BAYRAM ALAYI** : Ramazan ve Kurban Bayramlarının ilk günü, padişahın namaz için camiye gitmesi esnasında yapılan merasim.
- BEYLERBEYİ** : Bugünkü anlamıyla "vali" demek olan beylerbeyi, Osmanlılarda eyaletlerin mülki ve askeri en yetkili kişisine denirdi. En büyükleri Anadolu ve Rumeli Beylerbeyleri idi.
- BEYLERBEYİ SARAYI** : İkinci Mahmut tarafından Boğaziçi'nde yaptırılan saray.
- BEYTÜLMAL** : Devlet hazinesi, maliye dairesi. Devlet hazinesinin bulunduğu yer.
- BİAT** : Bir halife yahut hükümdarın bu sıfatlarını kabul etmek, onlara tabi olmak. İtaat ve sadakat göstereceğini söyleyip elini sıkamak.
- BOSTANCIBAŞI** : Padişahın saray ve bahçelerinin muhafazasına memur olan zabıta kuvvetlerinin en yetkili amiri.
- BÖLÜKLÜLER** : Yeniçeri ocağındaki bir kısım askerler.
- BUDİN** : Bugünkü Peşte Şehrinin eskiden kullanılan ismi.

-C/Ç-

- CARİYE** : Savaş sonunda esir edilen yahut para ile satın alınan kadın veya kız köleler, hizmetçiler.
- CEBECİ** : "Tüfekçi ustası" manasına gelen bu kelime, eskiden savaş alet ve levazımı yapan, bunların muhafazası ve harpde

	tabyalara kadar sevgiyle görevli ordu mensuplarının ünvanı idi.
CELALİ	: Osmanlı hükümetlerine karşı isyan çıkartanlar. Bunlardan Celal adındaki birisi, Yavuz Sultan Selim zamanında, Tokat'ın Tural kasabasında mehdilik davasına kalkarak, devletin başına büyük bir gaile açmıştı.
CİHAD-I MUKADDES:	Allah yolunda, di uğrunda savaş. Mukaddes kavga.
CİNCİ	: cin, peri gibi gözle görünmeyen varlıklarla uğraşmayı meslek edinip, büyü yapan, muska yazan kimseler.
CİRİT	: Türklerin çok eskilere dayanan at oyunu. Sadece erkeklere mahsus bir oyun olup, ucu temrenli, yaklaşık bir buçuk metre boyundaki kısa mızrakların, at üzerinde hızla giderken hasma fırlatılması suretiyle oynanır.
CİZYE	: İslam ülkelerinde, müslüman olmayan erkeklerden alınan baş vergisi.
CUMA SELAMLIGI	: Cuma namazı münasebetiyle padişahlar için yapılan merasim. Buna Cuma Alayı da denilirdi. Padişahlar, İslamda önemli bir ibadet olan Cuma Namazına ata binerek giderler ve bu esnada muazzam törenler yapılırdı. II. Abdülhamid'den sonra at yerine araba kullanılmıştır.
CÜBBE	: Üste giyilen bol ve uzun elbise. Daha çok ilim adamlarının giydiği bir kıyafet.
CÜLUS BAHŞİSİ	: Padişahların tahta çıkmaları münasebetiyle askerlere ve diğer devlet memurlarına verilen bahşis.

ÇARHACI	: Ordunun öncü görevini yürüten ve seçkin askerlerden oluşan süvari birliği. En yüksek komutanlarına "Çarhacıbaşı" denilirdi.
ÇARŞI AĞASI	: Çarşıların mal ve can güvenliğinde görevli muhafız.
ÇEKTİRİ	: Yelkeni yardımcı bir vasıta olarak kullanıp asil forsalanın çektiği kürekle yürütülen harp ve ticaret gemisi.
ÇELEBİ	: Kibar, ince, zarif, efendi kimse. Şehir terbiyesi almış, okur yazar adam. Bu sıfat, Osmanlı devletinin ilk sıralarında bazı şehzadeler hakkında da kullanılmıştır. Çelebi Sultan Mehmet, Musa Çelebi gibi...
ÇİNİLİ KÖŞK	: Fatih Sultan Mehmet tarafından Topkapı Sarayının avlusuna yaptırılmış olan muazzam köşk.
ÇİRAĞAN SARAYI	: Sultan Abdülaziz tarafından, Ortaköy'de yaptırılan mükemmel bir saraydı. Daha sonra çıkan bir yangın sonucu yerle bir olmuştur. Abdülaziz'den sonraki padişahların hayatında da mühim bir yer işgal eden Çırağan Sarayı, Topkapı sarayından daha muazzam bir bina imiş.
ÇORBACI:	: Yeniçeri ocağında bölük subayı, orta kumandanı.
ÇÜRÜK AKÇE	: Yarı bozuk olduğu için, kıymeti de düşük olan para.

-D-

DADI	: Çocuk bakıcısı olan kadın, cariye.
DARAĞACI	: Suçu sabit olan kimselerin, kanun hükmünce asılıp idam edildikleri sehtbe.

DARPHANE : Para basılan yer. Daha ziyade madeni para basılan bina.

DARÜSSAADE AGASI: Saray memurlarının en önemlilerinden biri olan Kızlar Ağasının ünvanı. Bu kızlar ağası sarayın Harem hizmetlerini görmekle yükümlü idi. Emrinde diğer harem ağaları görev yaparlardı.

DEFTERDAR : Osmanlı devletinde en yüksek mali memur. Maliye nazırı. Bugün, vilayetlerde maliye işlerine bakan memur.

DEREBEYİ : Onikinci asırdan sonra anadolu'da kendi başlarına buyruk kesilen, emir ve ferman dinlemeycek devletin başına bela olan, kudret ve nüfuz sahibi kimse. Bunlar II. Mahmut zamanında ortadan kaldırılarak merkeziyet usulü sağlanmıştır.

DERSAADET : İstanbul yerine kullanılan bir tabir. İstanbul'a bundan başka, İstanbul, Dar'ül-Hilafe, Pay-i Taht-ı Saltanat, daha eskiden de Bizanslılarca Kostantiniyye denilmiştir.

DERSIÂM : Medreselerde öğrencilere ders veren öğretmen, müderris, profesör.

DEVŞİRME : Osmanlı Devleti'nde, Yeniçeri Ocağı ve saray hizmetlileri için Hristiyan ahalî çocuklarının toplanması. Bu şekilde toplanmış kimse.

DİRLİK : Birilerine devlet hizmeti karşılığı tahsis edilen gelir kaynağı, maaş. Belirli miktarda vergi toplanabilen toprak parçası.

DİVAN : Devlet işlerinin görüldüğü meclis, bu meclisin toplanıldığı yer.

DİVANHANE : Divan kurulan daire.

DİVAN-I HÜMAYUN: Önceleri bizzat padişahın, daha sonraları da vezir-ı azamın iştirakiyle toplanan devlet meclisi

DIYET : Öldürme veya yaralama halinde, bu işi yapanın ödemesi gereken şer'i bedel, kan pahası.

DOLMABAĞÇE SARAYI: Özellikle Abdülmecid tarafından genişletilen ve bir çok padişahın ikametgahı olmuş, Beşiktaş'taki muazam saray. Burası, denizin doldurulması suretiyle inşa edilmiştir

DÜYÜN-I UMUMİYE: Osmanlı İmparatorluğunu yarı müstemleke haline düşüren ve düşmanları tarafından işgalini kolaylaştıran dış borçlar, bunların faizleri... Avrupadan borç para almayı düşünen ve bu düşüncesini de uygulayarak devleti ağır bir mali yük altına sokan ilk adam Tanzimat Fermanının mucidi Mustafa Reşit Paşadır.

-E-

EHL-i SALİB : Kudüs'ü ele geçirerek, İslam âlemini yok etmek düşüncesiyle ve özellikle papaların himaye ve teşvikleriyle haclı seferlerine katılan fanatik Hristiyan topluluğu. Bunlar akla hayale gelmedik cinayet ve barbarlıkla, geçtikleri her yeri harabeye çevirmiş, fakat İslam ordularının amansız kılıçları altında hak ettikleri cezaya çarptırılmışlardır. Salib, haç manasına gelir. Ehl-i Salib de "Haçlılar" demektir.

EMANET-İ MUKADESE: Mukaddes emanetler.

Topkapı Sarayında İslam büyüklerine ait bir takım eşyalar. Bunların en mühimleri peygamberimizin hırkası, kılıcı, mübarek dişi, ayak izinin bulunduğu taş, seccadesi, mektubu, Hz. Ebubekir'e ait eşyalar, bazı peygamberlere ait kıymetli malzemeler, Kabenin anahtarı gibi mühim emanetlerdir.

EMİR-ÜL-MÜ'MİNİN: Müminlerin emiri, müstümanların halifesi, veya padişahı hakkında kullanılan bir tabirdir. Bu ünvanın ilk olarak Hz. Ömer (r.a.)'e verildiği bilinmektedir. Osmanlılarda ilk Emir'ül-Mü'minin, hilafeti kendi hanedanına geçiren Yavuz Sultan Selim'dir.

ENDERÜN: Topkapı Sarayında özel-likle padişahın hizmetine bakan vazifeliler teşkilatı. Bu vazifelilerin yetiştirildiği saray mektebi.

ERDEL: Osmanlılar tarafından, bugünkü Romanya'nın batı mıntikasına verilen isim.

ESKİ SARAY: Fatih Sultan Mehmed tarafından, İstanbul'un fethinden hemen sonra, bugünkü Üniversite binasının bulunduğu yere yaptırılan saray. Daha sonra yaptırılan Topkapı Sarayına ise Yeni Saray denilmiştir.

ET MEYDANI: Vaktiyle Yeniçeri kışlasının bulunduğu Aksaray semtindeki meydanlardan biri.

EVLAD-I FATİHAN: Rumeli'nin fethi üzerine, Anadolu'dan bilhassa Konya, Aksaray ve civarından Rumeli'ye gelip iskan eden müslüman Türkler.

-F-

FERMAN

: Herhangi bir işin yerine getirilmesi için padişahın tarafından verilen yazılı emir, buyruk, irade.

FİDYE

: Bir kimsenin esirlikten veya zor bir durumdan kurtulmak için verdiği kurtuluş bedeli. Can kurtarma akçesi. Yahut dini bir görevin yerine getirilmemesi halinde bir fakirin sabahlı akşamlı bir günlük yiyeceğin temini.

FORSA

: Yelkenli gemilerde kürek çekmeye mahrum harp esiri.

FRENGİSTAN

: Avrupa memleketleri. Frenklerin yaşadıkları topraklar. Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, İsveç, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerine topluca Frengistan denilmektedir,

-G-

GANİMET

: Savaşta, düşmandan ele geçirilen mal, para veya esir.

GAZİ

: Düşmanla savaş eden, yara lanacak, yahut yara almadan dönen kimse. Din uğruna, İslamiyet için harbe katılan kimse.

GÜLHANE

: Topkapı Sarayı'nın doğu tarafında, Marmara boyunca uzanan kıym. 1839 tarihinde Mustafa Reşit Paşa'nın, Fermanını burada okuması sebebiyle meşhur olmuş, fermana da "Gülhane Hatt-ı Hümayunu" denilmiştir.

- HAL** : Bir hükümdarın tahtından indirilmesi.
- HALAYIK** : Cariye, hizmetçi kadın, kadın esir.
- HALİFE** : İslami hükümlerin icrasında Peygamberlere vekil olan kimse. Müslümanların başı. İslam devlet reisi, imam, Emire'l-müminin. İlk halife Hz. Ebubekir (r.a.) idi. Yazuz Sultan Selim'le Osmanlılara geçen halifelik, son halife Abdülmecid'in, 2 Mart 1924 tarihinde Büyük Millet Meclisinin çıkarttığı bir kanunla yurt dışına sürülmesiyle niha yet bulmuştur. Abdülmecid 101. halife idi.
- HAN** : Osmanlı padişahlarının isimlerinin sonunda kullandıkları ünvan. Eski Türklerde hakana bağlı veya müstakil hükümdar, emir.
- HANEDAN** : Büyük, köklü aile, soy, ocak. Osmanlı Hanedanı, Safevî hanedanı gibi...
- HANIM SULTAN** : Padişahın evli olan kızlarından doğan kız çocukları.
- HARAÇ** : Daha çok müslüman olmayanlardan alınan bir çeşit vergi, cizye.
- HARBİYE NÂZIRI** : Eskiden askerlikle alakalı dairenin başındaki en yetkili kişi. Savunma Bakanı.
- HAREM** : Saray, konak veya evlerde kadınlara mahsus kısım. Bu yerlerde erkeklere ait kısma ile "Selamlık" denilir. Harem zevce manasına da gelmekte olup, yabancıların girmesi yasak olan yerler için de kullanılır.

HAREM AĞASI

: Sarayın harem kısmının işleri ile ilgilenen hadım edilmiş görevlilerin başı

HATT-Ü

HÜMAYÜN

: Padişahın yazılı emri, fermanı, hatt-ı şerif. Bunları padişah bizzat kendisi yazdığı gibi, saray katiplerine de yazdırır ve altını mühürlerdi.

HAZİNE-DÂR

: Kıymetli eşyaları korumakla görevli memur. Hazine odası muhafızı ve idarecisi.

HAZİNE-İ HÜMAYÜN: Maliye idaresi, Bey'l-ül-Mal Padişah hazinesi.

HİCRİ TARİH

: Hazreti Peygamber salat-lahu aleyhi ve sellem'in Mekke'den Medine'ye hicreti başlangıç sayılmak suretiyle tertip edilen tarih. Bu tarih miladî takvime göre 622'dir. Hicri takvim güneşin değil de ayın hareketini esas aldığından miladî takvimden on gün veya biraz eksiktir. hicrî tarih de oniki aydır. Bunlar Muharrem, Safer, Rebiülevvel, Rebiul Ahir, Cumadelüla, Cumadelâhire, Recep, Şaban, Ramazan, Şevval, Zikade ve Zilhice adlarını taşır. Hicrî tarih Cumhuriyetle birlikte terkedilerek yerine Avrupalıların kullandığı miladî tarih kullanılmaya başlanmıştır. Miladî tarih ise güya Hz. İsa'nın doğumu ile başlatılan tarihtir.

HİDİV

: Arapçada büyük vezir, başvezir gibi manalara gelen Hidiv, Osmanlılarda daha ziyade Mısır valilerine ünvan olarak kullanılmıştır.

HİLAT

: Üste giyilen elbise, kattan. Daha ziyade padişahlar yahut vezirler

taratından önemli iş görevleri taltif için giydirilen, manevi değeri yüksek elbise.

- HUMBARACI** : Osmanlı ordusunda topçu teşkilatının neferi. Bunlar havan toplarıyla, demirden, yuvarlak içi boş olarak yapılan ve barutla demir ve kurşun parçaları doldurularak içine humbara denilen topları atmakla görevliydi. En büyük amirlerine Humbaracıbaşı denirdi. yeniçeri ocağı içinde Humbaracı ocağı da bulunurdu.
- HÜNKÂR** : Padişah ünvanı. Mesut, bahtiyar, sultan. Hüda-vendigâr...
- HÜNKAR MAHFİLİ** : Camilerde padişahlar için yapılmış yer.

-İ/İ-

- İCAZET ALMAK** : Medrese usulüne göre okuduğu dersi bitiren talebenin hocasından bunu belirten yazılı bir belge alması.
- İÇ AĞALARI** : Osmanlı saraylarında padişah hizmetinde bulunan kimseler. Enderun ağaları.
- İDADİ** : İlk tahsilden (sıbyan mektebinden) sonra öğrenim veren orta mekteb. İdadiye.
- İLMİYYE** : İlme mensup olanlar, alimler, ülema kıyafeti giyenler.
- İMARET** : Talebelere, yoksullara, yahut yolculara yardım etmek için kurulan yer. Yoksul aşhanesi, aşevi.
- İRÂDE-İ ŞAHANE** : Padişah emri, hükümdar buyruğu.

-K-

- KADI** : Meydana gelen dava ve uyuşmazlıkları şenat esaslarına göre çözen ve karar bağlayan hakim.
- KADIN EFENDİ** : Tahta çıkmış padişahların zevceleri, eşleri.
- KALP AKÇA** : Hakiki, resmi paranın taklidi olarak yapılan hileli para.
- KAMERİ SENE** : Hz. Ömer (r.a.) zamanında, Hicret esasına göre kabul olunan ve güneşi değil de ayı ölçü olarak kabul eden takvim.
- KAPI AĞASI** : Sarayda görev yapan Enderun erkanının büyükelinden biri. Babü's-saade ağası.
- KAPI KULU** : Yeniçeri ocağında görevli olan devlet askerleri.
- KAPİTÜLASYON** : Bir devletin başka bir devlete bazen karşılıklı, çoğu zaman da karşılıksız olarak tanıdığı, genellikle ticari olan imtiyazlar. Osmanlı tarihinde kapitülasyon Kanunu Sultan Süleyman'ın Fransa'ya tanıdığı haklarla başlamış ve daha sonraki yıllarda da devam ettirilerek devletin aleyhine durumlar doğurmuştur.
- KAPTAN-I DERYA** : Deniz kuvvetlerinin en büyük ve yetkili kumandanı. Bahriye Nâzırı.
- KATİP** : Osmanlı Devleti'nde, divanın resmi yazılarını yazan vazifeli kimseler.
- KAZAN KALDIRMAK** : Yeniçerilerin isyan etmesi. Onlar bir isyan başlattıkları zaman yemek pişirilen kazanlarını At Meydanına getirirlerdi. Sonradan bu deyim devlete karşı koyanların tamını için kullanılmıştır.

KAZASKER

: Ordu kadısı, asker kadısı, İlimiye mesleğinin en yüksek mertebelerinden biri.

KEMANKEŞ

: Okçulukta maharet sahibi olan kimse. İyi ok atan asker.

KETHÜDA

: Kahya. Büyük devlet adamları yahut zengin kimselerin işlerini gören adam.

KILIÇ ALAYI

: Osmanlı padişahlarının tahta çıktıktan sonra kılıç kuşanmaları münasebetiyle yapılan merasim. Kılıç alayı İstanbul'da Hz. Ebu Eyyubül-Ensari'nin türbesinde yapılırdı.

KIZLARAĞASI

: Asıl vazifesi sarayın kadınlara ait olan kısmından sorumluluk alan ve saray memurlarının en önemlilerinden biri sayılan Darüssaade ağası. Bunlar siyah hadım ağaları idiler. Emirleri altında bir çok görevli bulunurdu.

KORSAN

: Genellikle harp olmadığı vakitlerde bir gemiyi zapt ederek içindekileri esir edip, mallarını yağmalayan deniz hırsızı.

KONSTANTİNİYE

: İstanbul'un fethinden önce, Araplar buraya Konstantiniyye derlerdi. Asıl adı Kostantinopolis'ti. Daha sonraları bu muazzam şehre İstanbul, İstambol, Daru'l-Hilafe, Asitâne, Payitaht-ı saltanat gibi isimler verilmiştir.

KÜREK CEZASI

: İşledikleri ağır suçlardan dolayı, harp gemilerinde kürek çekmek üzere gemi hizmetine verilenler hakkında kullanılan bir tabir.

-L-**LALA**

: Şehzadelerin öğretmeni. Padişah çocuklarının iyi bir eğitim ve öğretim görmesini sağlamak üzere görevlendirilen bilgili ve tecrübeli hoca. Bu tabir eskiden sadrazamlar için de kullanılırdı. Nitekim lalaların bir çoğu sadrazam olmuşlardır.

LEVENT

: Osmanlı donanmasında vazifeli asker, denizci. 17. asırdan itibaren beylerbeyinin hizmetinde bulunan süvari sınıfı.

LONGA

: Esnafın toplanıp işlerini görüştükleri yer. Aynı meslekten olanların meydana getirdiği esnaf kuruluğu, esnaf birliği.

-M-**MABEYNCİ**

: Padişahların dışarıyla münasebet ve itibarını temin eden saray memuru.

MAHLAS

: Asıl isimden başka ve sonradan alınan ad, takma isim.

MALİYE NAZIRI

: Devletin malî işlerinden sorumlu en yüksek görevli, bakan.

MECUSİ

: Ateşe tapan kimse. İslamiyetten evvel İranlıların resmî dini olan Zerdüştiliğe inanan sapık. Müslüman erkek veya kadınların mecusiyle evlenmeleri haramdır.

MEDRESE

: Talebelerin içinde oturup ders okuduğu bina, Üniversite. Yüksek mektep, fakülte.

MEHTER

: Osmanlılarda askerî musiki takımı, mehterhâne,

MEMLEKETEYN	: mehter takımı. : Osmanlıların Ellak ve Boğdan şehirlerinin her ikisine birden verdikleri ad.
MERSİYE	: Birinin ölümü üzerine, duyulan üzüntüyü anlatmak için yazılan manzume.
MEŞİHAT	: İlimde derecelerinin en büyüğü olan şeyhulislamlık.
MİMAR BAŞI	: Yapı işleriyle vazifeli memurların en yüksek rütbesi. Bunlar daha çok saray, cami, kale, köprü gibi binalar inşa ederler. Şüphesiz ki gelip geçmişi en büyük Osmanlı mimar-başısı Kayserili Mimar Sinan'dır.
MUSAHİB	: Daha ziyade, padişahları eğlendirmek için hizmet gören kimse. Sohbet edici, sohbet eden, yakın, dost.
MUSANNİF	: Kitap yazan, yeni bir eser te'lif eden, müellif.
MUTASARRİF	: Osmanlı devlet teşkilatında kaza ile vilayet arasındaki idari kademe olan sancağın en yüksek idarecisi.
MUVAHHİD	: Allah'ın varlığına ve birliğine iman ve ilikat eden kimse.
MÜBAH	: Yapılmasında şer'an sakinca bulunmayan şey.
MÜBAŞİR	: Devletçe görürülmesi lazım gelen bir işin yapılmasına memur edilen kimse.
MÜCAHİD	: Kafirlerle harbeden, Allah yolunda canı ve malıyla cihad eden
MÜDERRİS	: Medrese ve camide talebelere ders okutan hoca, büyük âlim, profesör.
MÜFTÜ	: Fetva veren din bilgini, âlim.
MÜHR-İ HÜMAYÜN	: Padişah adına iş yapmaya ve emir vermeye tam

MÜSTEŞRİK

-N-

NÂİB-İ SALTANAT	: Saltanat vekili, padişah vekili.
NÂKUS	: Kiliselerde asılı duran ve belirli vakitlerde çalınan hristiyan çanı.
NAMAZGAH	: Daha ziyade şehir dışında, kırdaki mihrap konulmak suretiyle namaz kılmak için yapılan yer.
NÂME-İ HÜMAYÜN	: Padişahın müslüman ve gayr-i müslim devletlere gönderdiği mektup.
NASRANİ	: Hristiyan. Hz. İsa Nasıra denilen yerde oturduğu için ilkin kendisine tabi olanlar, sonra da bütün hristiyanlar hakkında kullanılmıştır.
NEMÇE	: Osmanlılar tarafından Avusturya ve Avusturyalı yerinde kullanılan bir tabir.
NESEB	: Çocuğun ana ve baba cihetinden soyu, hısımlık.
NİŞAN	: Bir kimsenin çeşitli hizmetlerine mükafat olarak devlet tarafından verilen ve göğse takılan muhtelif dereceli alamel.
NİZAM-İ CEDİD	: III. Selim'in, Yeniçeri ocağından ayrı olarak kurduğu askeri kuvvet.

O-P

OCAK	: Yeniçeri teşkilatı.
OKKA	: Ağırlığı 1282 gr. olan bir ağırlık ölçüsü.
OK MEYDANI	: İstanbul'da Kasımpaşa ile Darülaceze arasında bul-

yetkili olan sadrazamlara verelin hükümdar mührü. Şarkılara ait ilimlerle uğraşan batılı bilgin, oryantalist.

OTAĞ

nan yüksek tepe. Okçuların ok talimleri yaptıkları büyük meydan.

PADİŞAH

Padışahlara vezirleri mahsus, içinde ateş yakılabilen büyük çadır. Bu çadırlardan padişaha ait olanlara "Otağ-ı Hümayun" denilirdi.

PALA

Osmanlı hükümdarlarına verilen ünvan.

PAŞA

Ağzı enli, ortası geniş, uç kısmı dar kalın, kısa ve ağır kılıç. Araplar bu tür kılıçlara "Zülfikâr" demektedir.

PATRİK

Sivil ve askerden ileri gelen bazı kimselere verilen ünvan. Askerlikte tuğgeneralikten itibaren yüksek rütbelilere verilen ünvan. Ortodoks ve bazı doğu kiliselerinde en büyük ruhanî reis. Patrik kelimesinin lügat manası aile ve kabile reisidir. Rumlar, ortodoks mezhebine mensup olduklarından başpapazlarına patrik derler.

-R-

RAVZA-I MUTAHHARE : Peygamberimizin mübarek kabrinin bulunduğu yer.

RESMÎ GEÇİT : Askerî bir kıtanın yahut bir mektebin talebesinin gösteri mahiyetinde yürüyüşü.

RUMELİ : Osmanlı imparatorluğunun Avrupa kıtasında bulunan kısmı.

RUMELİ BEYLERBEĞİ

Osmanlı imparatorluğunda Anadolu ve Rumeli Beylerbeyliği olmak üzere iki beylerbeyliği vardı. Bun-

RUZNAME

lar, devletin en yüksek görevlerindendi. Rumeli Beylerbeyi diğerinden daha önemli kabul edilmekteydi.

: Günlük gelir ve giderin, yahut meydana gelen bazı olayların kaydedildiği hususi defter.

RÜŞDİYE

: Şimdiki orta okullar arasında olan mektep. İlk defa 1838 senesinde İstanbul'da açılmıştır. Daha sonra mulki ve askerî rüştiyeler olarak ikiye ayrılmıştır.

-S/Ş-

SADARET

: Devletin en yüksek mevkisi olan sadrazamlık yerine kullanılan bir tabir.

SADARET KAYMAKAMI : Sefere çıkan sadrazamın geride bıraktığı vekili.

SADRAZAM : Osmanlılarda padişahın sonra devletin en yüksek mevkisinde görev yapan yüksek rütbeli vezir.

SANCAK-I ŞERİF : Halen Topkapı Sarayında muhafaza olunan ve Peygamberimiz zamanında harplerde kullanılmış olan mukaddes sancak. Buna "İlva-i saadet" de denilir.

SANCAK BEYİ : Beş on kazalık yerin muhtasarı ile sipahisinin kumandanı.

SEBİL : Hayır için bedelsiz dağıtılan su. Yol kenarında kurulmuş olup, suyu parasız olarak içilebilen çeşme, sebilhâne.

SERASKER : Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra kurulan ordunun en yüksek rütbeli kumandanı.

SERDAR-I EKREM : Ordu başkumandanı. Ön-

celeri padişahlar serdar-ı ekrem iken, daha sonraları onlar sefere çıkmayarak bu önemli görevi sadrazamlara yüklemişlerdir.

SERHAD

: İki devlet arasındaki sınır boyu, hudut.

SERPUŞ

: Başa giyilen şeyler, başlıklar.

SEYİS

: At bakıcısı, uşak.

SİR KATİBİ

: Padişahla, hükümet arasındaki yazışmaların mühürlerini açmakla ve bunları ilgili yerlere ulaştırmakla görevli memur. Mabeyn başkâtibi.

SIKKE

: Kıymetli devletin resmi damgasıyla teminat altına alınan madeni para.

SİLAHDÂR

: Sarayın ileri gelen görevlilerinden biri. Padişahın yakınlarından olan silahdar, yahut silahdar Ağa, merasim ve alaylarda padişahın hemen sağ gerisinden ve padişahın kılıcını omuzunda taşıyarak yürürdü.

SİPAHİ

: Osmanlı askerlik teşkilatında bir sınıf süvari askeri. Bunlar savaşlarda, akıncılık, karakol hizmetleri ve piyade askerlerin korunması gibi önemli görevler icra ederlerdi.

SORGUÇ

: Kavuk ve başlıkların ön kısmına, süs nevinden takılan çeşitli şeyler.

SUBAŞI

: Şimdiki zabıta ve daha ziyade belediye memurlarının gördükleri işleri gören ve kasabanın idaresi başında bulunan vazifeli.

SULTAN

: Osmanlı padişahları hakkında kullanılan ünvan. Diğer İslâm hükümdarlarına da sultan denildiği olmuştur.

SURRE ALAYI

: Osmanlı devleti tarafından Mekke ve Medine'ye, her yılın hac mevsiminde çe-

şitli para ve kıymetli eşyalar gönderilirdi. Bu münasebetlerle yapılan törene surre alayı denilmiştir.

ŞAH

: İran hükümdarının resmi ünvanı.

ŞEHRAYİN

: Bir olayın hatırlanması için yapılan donanma ve şenlik.

ŞEHZADE

: Osmanlı hükümdar sülalesinin erkek evlatları. Aslı şah oğlu, padişah oğlu demektir.

ŞERİAT

: Allah'ın kulları için koyduğu din, ilahi kanun. İslamiyetin kitap halindeki kanunu. Kur'an-ı Kerim, İslam hukuku.

ŞEYH

: Bir tarikatın piri, başı, en yetkilisi, müridi.

ŞEYHU'L-İSLAM

: İlimiye sınıfının başında bulunan en yetkili din bilgini. Alim, fâkih, müftü.

ŞURA

: İstişare etmek, akıl danışmak. Devlet işlerini görüşmek için yetkililerin bir araya gelip konuşması.

-T-

TABİİYET

: Bir devletin idaresinde bulunmak, vatandaşlık.

TABYA

: Askerin korunması için kurulan küçük istihkam, tahkim edilmiş top yeri.

TAÇ GIYMEK

: Daha ziyade Avrupalı hükümdarların saltanatı ele geçirdiklerinde başlarına giydikleri başlık yerine kullanılan bir tabir.

TAHTA ÇIKMAK

: Cülûs etmek, tahta oturmak, padişah olmak.

TEBDİL GEZMEK

: Başkaları tarafından tanınmamak için değişik kıyafete bürünerek gezmek. Osmanlı padişahları zaman zaman halkın fikirlerini öğrenmek ve devlet

TEKFUR	: Erkanının çalışmasını kontrol etmek üzere tebdil-i kıyafet eder, gündüz veya gece şehirde dolaşırlardı.
TEKKE	: Bizans İmparatorluğuna bağlı vali.
TERSANE	: Tarikat mensuplarının oturup kalktıkları yer. Kelimenin aslı Farsça olup Tekye şeklindedir.
TIMAR	: Gemilerin yapıldığı ve tamir edildiği yer.
TOPKAPI SARAYI	: Osmanlı devletinde, belirli hizmet ve vazife karşılığı olarak gelirleri kişilere tahsis edilen arazi.
TUĞ	: Fatih Sultan Mehmed tarafından, İstanbul'un fethinden sonra yaptırılan ve bugün paha biçilmez bir müze olarak kullanılan muhteşem saray.
TUĞRA	: Al kuyruğu bağlanmış, ucuna da altın yaldızlı top geçirilmiş mızrak cinsinden bir alamet, beylik alâmeti.
TULUMBACI	: Osmanlı padişahlarının imzası, nişan ve alameti olarak kullanılan işaret. Bu, hükümdarın isim ve lakaplarının kalın kalemle yazılmasıyla meydana getirilir. Çoğu zaman her tarafı en usta nakkaşlar tarafından süslenir.
TÜRBEDAR	: Tulumba denilen yangın söndürme aletini kullanan veya taşıyan kimse.
	: Bir türbede hizmet gören ve bekçilik yapan kimse.

-U/Ü-

UÇBEYİ	: Hudutlarda görev yapan sancak beyleri
ULAH	: Rumlar, Bulgarlar, Sırplar gibi Rumeliinde mevcut

ULAK	: bazı hristiyan kavimler Ulahlardan toplu olarak yaşayanlar daha sonraları, şimdiki Romanya devletini kurmuşlardır
ULEMA	: Devlete ait kağıtları götürüp getiren resmî memur Sûratlı devlet habercisi.
ULÜFE	: İlmiye sınıfına mensup olanlar, âlimler, din bilginleri
ÜMERA	: Askerlere verilen, daha ziyade de yeniçerilere dağıtılan maaş.
	: Reisler, beyler. Bu tabir Osmanlılarda sancak beyleri hakkında kullanılırdı. Sonraları büyük askeri zabıtlar hakkında kullanılmıştır.

-V-

VAKANÜVIS	: Tarihi hadiseleri kayıt ve zapteden resmî memur. Osmanlılar böyle bir memuriyet tesis ederek tarihe önemli bir hizmet daha yapmışlardır. Her ne kadar vakanüvisler tam olarak tarafsız olamamışlarsa da, yine de verdikleri bilgilerle geçmişî aydınlatıkları bir hakikattir.
VAKIF	: Bir mal veya mülkün gelirlerini hayır işlerine tahsis etme. Vakıf müessesesi İslâm dinince çok övülmüş olup, Osmanlılarca da en geniş biçimde uygulanmıştır.
VALİDE SULTAN	: Bir mal veya mülkün gelirlerini hayır işlerine tahsis etme. Vakıf müessesesi İslâm dinince çok övülmüş olup, Osmanlılarca da en geniş biçimde uygulanmıştır.
VELİAHD	: Padişahların anneleri. Bu tabir ilk defa III. Murad'ın annesi için kullanılmış olup, daha sonra yaygınlık kazanmıştır.
	: Hükümdarın yerine geçecek olan kimse. Padişahın halefi.

VEZİR

: Lügat manası ılıbarıyla yardımcı demek olan vezir, Osmanlı saltanatının sonuna kadar kullanılmış bir tabirdir. Devletin ilk kuruluşu sıralarında vezir bir tane iken daha sonra sayısı artırılmıştır. Vezirlerin en büyüğü ve yetkilisi vezir-i azam, yahut başka bir tabirle sadrazamdır.

VİRE İLE TESLİM

: Bir kalenin karşılıklı müzakere yoluyla teslimi.

VOYVODA

: Slavca bir kelime olan Voyvoda tabiri ağa, reis, subaşı manalarına gelir. Osmanlılar da Voyvodalık onyedinci asırda başlamıştır.

-Y-

YATAGAN

: Beldeki silahlıkta taşınan büyük ve uzun bıçak.

YAY

: Ok atmaya yarayan bir savaş aleti.

YENİÇERİ

: Hükümdarın emri altında ve şahsına bağlı muvazaf asker. Osmanlıların kuruluş yıllarında oluşturulan bu muhteşem askeri birlik, asırlara devlete büyük hizmetlerde bulunduktan sonra giderek bozulmuş ve nihayet II. Mahmut tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bunların en büyük amirlerine Yeniçeri Ağası denilirdi.

YENİ SARAY

: Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı Topkapı Sarayı'na önceleri Yeni Saray denilmekteydi.

YILDIZ SARAYI

: Beşiktaş'ın yukarı tarafında bulunan ve III. Selim'in annesi tarafından inşa ettirilen muazzam saray.

-Z-

ZAPTİYE

: Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki emniyet teşkilatı ve bu teşkilatta çalışan görevli, zabita, polis.

ZAFTERNAME

: Herhangi bir zafer kazandıktan sonra yazılan manzum veya mensur (şir veya düz yazı) şeklinde eser

ZEAMET

: Fetih sırasında, ganimet malından bir kısım toprağın devlet ve saray memurlarına kılıç hakkı olarak bağışlanması.

ZIRH

: Ok, kılıç, süngü gibi silah darbelerinden vücudu korumak için giyilen, demirden yapılmış gömlek, miğfer gibi giyim eşyası.

ZORBA

: Haksızlık çıkaran, kavgacı, belalı, asi kimse, haydut.

ZÜHD

: Dünyaya ve maddeye değer vermeme, kanaatkar olmak.

Not:

Bu küçük sözlüğün hazırlanmasında M. Zeki Pakalın tarafından te'lif edilen üç ciltlik "Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü" isimli eserden istifade edilmiştir.

İÇİNDEKİLER

OSMAN GAZİ

13. Yüzyılda Anadolu	9
Osman Gazi ve Soyu	13
Ertuğrul Gazi	13
Osman Gazi'nin Evliliği ve Çocukları	15
Şeyh Edebali Kimdir?	17
Osman Gazi'nin Fetihleri	17
Osman Gazi'nin Vasiyeti ve Vefatı	21

ORHAN GAZİ

Orhan Gazi'nin İlk Padişahlık Yılları	25
İznik'in Fethi	27
İzmit'in Fethi	29
Alaaddin Paşa ve Devletin İlk Kanunları	30
Karesi Beyliği'nin Osmanlı Devletine Katılması	31
Süleyman Paşa ve Rumeli'ye Geçiş	33
Orhan Gazi ve Oğlu Süleyman Paşa'nın Ölümleri	35
Orhan Gazi'nin Çocukları	37
<i>Yeniçeri (Okuma Parçası)</i>	39

SULTAN MURAD HÜDÂVENDİGÂR

I. Sultan Murad Han ve Padişahlığının İlk Yılları	43
Edirne'nin Fethi	43
Sırpsındığı Zaferi	45
1376-1387 Yılları Arası	46
Anadolu'da Çıkan Fitne Karamanoğulları	47
I. Kosova Zaferi	47
Sultan Murad Han'ın Şahsiyeti	51
Sultan Murad'ın Çocukları	52
<i>Üsküp'den Kosova'ya (Okuma Parçası)</i>	53

YILDIRIM BAYEZİD

Yıldırım Bayezid ve Padişahlığının İlk Yılları	59
Niğbolu Zaferi	65
1395-1399 Yılları Arasındaki Diğer Fetihler	69
Timur ve Ankara Savaşı	70
Yıldırım Bayezid'in Çocukları	75

ÇELEBİ SULTAN MEHMED

Çelebi Sultan Mehmed ve Fetret Devri	79
İsa Çelebi ile Olan Mücadele	80
Emir Süleyman ile Olan Mücadele	81
Musa Çelebi ile Olan Mücadele	82
Çelebi Sultan Mehmed'in Hükümdarlık Yılları	85
Karamanoğlu Mehmed Bey'le Yapılan Mücadele	85
Şeyh Bedreddin ve Osmanlı Tarihinin En Kanlı İsyanlarından Biri ...	86
Mustafa Çelebi Yahut "Düzmece Mustafa" Olayı	88
Çelebi Sultan Mehmed'in Vefatı	91
Çelebi Sultan Mehmed'in Şahsiyeti	92
Çelebi Sultan Mehmed'in Oğulları	93

SULTAN II. MURAD

II. Murad ve Padişahlığının İlk Yılları	97
Düzmece Mustafa Olayı	97
Şehzade Mustafa Çelebi Olayı	100
1425-1442 Yılları Arası	102
Segedin Barışı ve Sonrası	104
Sultan Murad Tahttan Çekiliyor	105
Tehlikeli Durum	105
Varna Savaşı	106
Kosova Savaşı	109
Sultan Murad'ın Son Yılları ve Şahsiyeti	109
Sultan Murad'ın Vefatı	111

FATİH SULTAN MEHMED

İstanbul Fatih'i'nin Çocukluk Yılları	115
II. Mehmed'in 2. Kez Tahta Çıkışı ve Padişahlığın İlk Yılları	107
II. Mehmed'in En Büyük Arzusu	118
Rumeli Hisarı'nın Yapılması	118
İstanbul Kuşatması Sırasında Bizans İmparatorluğu'nun Durumu ve Daha Önceki Muhasaralar	122
İstanbul Kaç Kere Muhasara Edildi?	124
İstanbul'un Fethi	125
İstanbul'un Fethi'nin Akisleri	129
Fatih Sultan Mehmed'in Fetih'ten Sonraki Hayatı ve Mücadelisi	129
Akkoyunlu Devleti ve Uzun Hasan	130
Otlukbeli Meydan Muharebesi	132
Fatih'in Şehid Edilmesi	133
Fatih Sultan Mehmed'in Çocukları	134

SULTAN BEYAZID-I VELİ

II. Beyazid'in Tahta Çıkışı ve Saltanatının İlk Yılları	137
Bu arada II. Beyazid'in Faaliyetleri	142
Beyazid Han'ın Cem Sultan'ın Ölümünden Sonraki Faaliyetleri ve Vefatı	143

Beyazid Han'ın Şahsiyeti	144
Bayezid Han'ın Çocukları	145

YAVUZ SULTAN SELİM

Sultan Selim'in Saltanatının İlk Ayları	149
Şehzade Korkut Meselesi	151
Şehzade Ahmet'in Sonu	152
Şah İsmail	154
Çaldıran Meydan Muharebesi	154
Mercidabak Meydan Muharebesi	157
Ridaniye Zaferi	158
Yavuz Sultan Selim Han'ın Şahsiyeti	159

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN

Kanuni Osmanlı Tahtında	163
Sultan Süleyman'ın Seferleri	164
Belgrad'ın Fethi	164
Rodos Adası'nın Fethi	164
Mısırdaki Başgösteren Karışıklıklar	164
Mohaç Meydan Muharebesi	165
İran Seferleri	170
Denizlerde Osmanlı Hakimiyeti	170
Kanuni Sultan Süleyman'ın Şehzadeleri ve Karışık Mücadeleler	173
Kanuni'nin 13. ve Son Seferi	175
Kanuni Sultan Süleyman Han'ın Şahsiyeti	177

İKİNCİ SULTAN SELİM

İkinci Sultan Selim'in Şahsiyeti ve Tahta Çıkışı	181
İkinci Selim Zamanında Osmanlı Devleti ve Devletadamları	183
Sakız Adası'nın Fethi	186
Kıbrıs'ın Fethi	186
Tunus'un Yeniden Fethi	188
Yemen'in Fethi	189
Süveyş'te Bir Kanal Açma Teşebbüsü	189
Don-Volga Kanalına Teşebbüs	190
İkinci Sultan Selim'in Vefatı	191

ÜÇÜNCÜ SULTAN MURAD

III. Murad'ın Saltanatının İlk Yılları	195
Kadınlar Saltanatı	197
Üçüncü Murad Devrinde Osmanlı Devletinin Genel Manzarası	199
Sultan III. Murad Devri'nin Önemli Olayları	199

ÜÇÜNCÜ SULTAN MEHMED

III. Mehmed'in Tahta Çıkışı	209
Eğri Seferi ve Haçova Meydan Muharebesi	211

Celali İsyanları	214
Üçüncü Sultan Mehmed Devri'nin Genel Manzarası ve Önemli Olaylar	215
Şehzade Mahmud'un İdamı	216
Tiryaki Hasan Paşa ve Kanije Muharebesi	217
<i>Safiye Sultan'ın Rüşvet Elleri (Okuma Parçası)</i>	218

SULTAN I. AHMED

Sultan I. Ahmed Osmanlı Tahtında	223
I. Ahmed Devrinin Önemli Olayları ve Vezirin Adamları	226
Sultan Ahmed Camiinin Tamamlanıp İbadete Açılışı	227
Sitvatorok Anlaşması	229
Sultan I. Ahmed'in Çocukları	229
<i>Estergon'un Fethi (Okuma Parçası)</i>	230

SULTAN I. MUSTAFA

Sultan I. Mustafa'nın Padişahlığının İlk Ayları	233
---	-----

SULTAN İKİNCİ OSMAN

Sultan II. Osman'ın Saltanatı	239
Genç Osman'ın İnkılapçı Yönü	240
Genç Osman Devri'nin Önemli Olayları	242
Avrupa'da Zaferler	242
Lehistan Seferinden Önce	243
Lehistan Seferi Yahut Sefer-i Hotin	244
Genç Osman Hacca Gitmek İstiyor	246
Genç Osman'ın Şehid Edilmesi	247
Genç Osman'ın Şehadetinden Sonra	251

DÖRDÜNCÜ SULTAN MURAD

IV. Murad'ın Padişahlığının İlk Yılları	255
Devrinin Önemli Olayları	259
Bağdat Seferi	262

SULTAN İBRAHİM

Sultan İbrahim'in Tahta Çıkışı	267
Sultan İbrahim'in Saltanatının İlk Yılları	268
Sultan İbrahim Döneminin Önemli Olayları . 271	
<i>Târih-i Gilmânîde Sultan İbrahim Dönemi (Okuma Parçası)</i>	276
<i>Koçibey'in Yaşadığı Devrin Kısa Panaroması (Okuma Parçası)</i>	278

IV. SULTAN MEHMED

IV. Mehmed'in Saltanatının İlk Yılları	285
Kösem Mahpeyker'in Sonu	288
<i>Köprülüler</i>	295

ÜÇÜNCÜ SULTAN SÜLEYMAN

III. Sultan Süleyman'ın Padişahlığı	301
---	-----

İKİNCİ SULTAN AHMED

Sultan II. Ahmed'in Saltanatı	309
Devri'nin Önemli Olayları	310

SULTAN İKİNCİ MUSTAFA

Sultan II. Mustafa Osmanlı Tahtında	315
<i>Karlofça Barışı (Okuma Parçası)</i>	220

ÜÇÜNCÜ SULTAN AHMED

Sultan Üçüncü Ahmed'in Saltanatı	325
Saltanatının İlk Yılları ve Vezir-i Azamları	326
Prut Seferi	326
Avusturya Seferleri ve Kayıplar	328
Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Lale Devri	330
<i>Venedik Konsolosunun Raporundan Damat İbrahim Paşa</i> <i>(Okuma Parçası)</i>	335
<i>Bir Sünnet Düğününde Olan Olaylar (Okuma Parçası)</i>	336
<i>Üçüncü Ahmed Çeşmesi (Okuma Parçası)</i>	339

I. SULTAN MAHMUD

Sultan I. Mahmud'un Saltanatı ve Padişahlığının İlk Yılları	343
Birinci Sultan Mahmud Döneminde Savaşlar	345

SULTAN ÜÇÜNCÜ OSMAN

Sultan III. Osman'ın Kısa Süren Saltanatı ve Devrinde Olanlar	351
---	-----

ÜÇÜNCÜ SULTAN MUSTAFA

Şair Padişah Sultan III. Mustafa	357
--	-----

I. ABDÜLHAMİD HAN

Birinci Abdulhamid Han'ın Padişahlığı	363
Devrinin Önemli Olayları	364
I. Abdülhamid'in Islahat Hareketleri	365
<i>Kırım Elden Çıkıyor (Okuma Parçası)</i>	366

ÜÇÜNCÜ SELİM

Islahatçı Bir Padişah Sultan III. Selim	371
Üçüncü Selim Devrinin Önemli Olayları	377
Nizam-ı Cedid Olayı	380
Kabakçı Mustafa İsyanı	383

DÖRDÜNCÜ MUSTAFA

Sultan IV. Mustafa'nın Saltanatı	387
Alemdar Mustafa Paşa	388

İKİNCİ SULTAN MAHMUD

Sultan II. Mahmud'un Şahsiyeti ve Reformları	393
İkinci Mahmud Devri'nin Önemli Olayları	397
Yeniçeri Nedir?	400
1826-1839 Yılları Arasında	433

SULTAN ABDÜLMECİD

I. Abdülmecid'in Şahsiyeti	407
Tanzimat Fermanı	409
Abdülmecid Döneminin Önemli Olayları	414

SULTAN ABDÜLAZİZ

Sultan Abdulaziz-in Saltanatı	419
Abdulaziz Döneminde Önemli Olaylar	422
Mısır Meselesi ve Abdulaziz Döneminde Olanlar	423
Abdulaziz'in Tahttan İndirilişi	424
Abdulaziz Han'ın Ölümü	426

BEŞİNCİ MURAD

Beşinci Murad'ın Padişahlığı	431
------------------------------------	-----

İKİNCİ SULTAN ABDULHAMİD

Sultan II. Abdulhamid Han Osmanlı Tahtında	437
Abdulhamid Osmanlı Tahtında	446
Mithat Paşa'nın Azledilip Yurtdışına Sürülmesi	451
93 Harbinin Unutulmaz Kahramanları	452
İlk Meclis'i Mebusan ve Kapatılışı	453
Makedonya... Makedonya	454
İkinci Abdulhamid'e Suikast Yahut Bomba Hadisesi	455
İttihat-Terakki Cemiyeti ve II. Meşrutiyetin İlanı	456
<i>İki Ayır Kutup: Mithatpaşa ve II. Abdülhamid</i>	459
<i>Hürriyet ve Meşrutiyet Fikri Yabancı Propogandası İdi</i>	461

SULTAN REŞAD

Sultan Reşad'ın Saltanatı	465
---------------------------------	-----

SULTAN MEHMED VAHİDÜDDİN

Sultan Mehmed Vahidüddin'in Padişahlığı	475
---	-----

KÜÇÜK TARİH SÖZLÜĞÜ	484
İÇİNDEKİLER	497

“Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi” adını
verdiğimiz bu çalışma, altı asır
boyunca yeryüzünün en kudretli
devletlerinden biri olarak hayat süren
Osmanoğulları’nın tarihini
çocuklarımıza öğretmek için kaleme
alınmıştır. Bilindiği gibi Osmanlı
Devleti 1299 tarihinde Osman Gazi ve
ünlü komutanlarının üstün gayret ve
çalışmasıyla kuruldu. Küçük bir
aşiretten yeni bir devlet doğdu.
Selçuklu Devleti’nin son yılları içinde,
Anadolu’nun dört bir yanında ortaya
çıkmiş olan beyliklerin belki de en
güçsüzü sayılan Osmanlı beyliği,
gayesine erişebilmek için sadece
Bizanslılarla uğraşmaya ve onların
topraklarını ele geçirerek sınırlarını
genişletmeye başladı. Kardeş
beyliklerle uğraşmaktansa İslâm
düşmanı güçlerle savaşmayı istedi.
Davası, müslümanların birliği,
güçlenip kuvvetlenmesi ve İslam’ın
cihana hakim hale getirilmesiydi.
Zaten Osman Gazi’nin oğluna
vasiyetinde bu hedef açıkça
belirtilmişti. “Oğlum, bizim davamız
kuru kavga ve cihangirlik davası
değildir. Ben bütün ömrümce dinimize
hizmet için yaşadım. Sana yakışacak
olan da budur.”

